

શ્રીપ્રીતમદાસની વાણી

(મહાત્મા પ્રીતમદાસની વાણીનો સંશોધન
સહિત સર્વથી સોટો સંગ્રહ, તેમના
જીવનવૃત્તાંત સહિત)

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી

સંપાદક અને પ્રકાશક—મિશ્રુ બલદેવનંદ

સ્થળ: અમદાવાદ અને મુંબઈ-૨

આવૃત્તિ બીજી, પ્રત ૫૫૦૦, પૃષ્ઠ ૫૬૦, સંવત ૧૯૬૬
મૂલ્ય દાઢ રૂપિયા, માર્ગવ્યય અલગ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક 22598 કિંમત 7.50

ગ્રંથનામ ડાનમદાશના વાણી

વર્ગિક ૬-૧૩

શ્રીપ્રીતમદાસની વાણી

(મહાત્મા પ્રીતમદાસની વિવિધ પ્રકારની વાણીના
સંશોધનસહિત સર્વથી મોટો સંગ્રહ
તેમના જીવનવૃત્તાંત સહિત.)

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી
સંપાદક અને પ્રકાશક-ભિક્ષુ અસ્વંહાનંદ
સ્થળ: અમદાવાદ અને મુંબઈ-૨

આવૃત્તિ બીજી, પૃષ્ઠ ૪૨૦, પ્રત ૫૫૦૦, સંવત ૧૯૬૬
મૂલ્ય દાઢ રૂપિયા, માર્ગવ્યય અલગ

આવૃત્તિ ૧ લી :

પ્રત ૩૩૦૦

આવૃત્તિ ૨ જી વિદ્યાપીઠ

પ્રત ૫૫૦૦

ગુજરાત ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
૨૨૬૧૪
ગુજરાતી ગ્રંથાલય-સંગ્રહ
૬ - ૧૬

અમદાવાદ—“ સસ્તુ સાહિત્ય મુદ્રણાલય ” માં
ભિક્ષુ-અખંડાનંદના પ્રબંધથી મુદ્રિત

પ્રકાશકનું નિવેદન

“શ્રીપ્રીતમદાસની વાણી”ની આ બીજી આવૃત્તિ હોધ તેની ૫૫૦૦ પ્રતો પ્રસિદ્ધ થાય છે.

પહેલી આવૃત્તિ સંવત ૧૯૮૧ માં “વિવિધ ગ્રંથમાળા”ના બીજા વિભાગદ્વારા પ્રસિદ્ધ થયેલી. તે ઘણા વખતથી ખલાસ થઇ હતી અને તેની માગણી ચાલુ હતી; પરંતુ અનુકૂળતાના અભાવે તે આટલા લાંબા ગાળે પ્રસિદ્ધ થાય છે.

આગલી આવૃત્તિની પુનરાવૃત્તિરૂપેજ આ આવૃત્તિ છપાઈ છે. “સંત પ્રીતમદાસ” એ નામનો એક લેખ ‘કુમાર’ માસિકના (ઓગસ્ટ ૧૯૪૦)ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલો તે ઉપયોગી જણાવાથી આ પુસ્તકની છેવટે લેવાયો છે. એ સિવાય આગલી આવૃત્તિમાં “મહાત્મા પ્રીતમદાસ”નું ચરિત્ર છપાયું હતું તે તો જેમનું તેમ આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં લેવાયું છે.

મોંઘવારીને લીધે મૂલ્યમાં થોડો ઘણો વધારો કરવો પડત; પરંતુ વાચકવર્ગના પુણ્યયોગથી અગાઉથી થયેલી ગોઠવણ મુજબ કાગળો જૂના ભાવે મળ્યા હોવાથી તેમજ પરદેશી છીંટને બદલે ખાદીની પટ્ટીવાળા બાંધણી રખાઈ હોવાથી આ ગ્રંથ અગાઉના મૂલ્યે પ્રસિદ્ધ થાય છે.

આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં પહેલી આવૃત્તિનું વિસ્તૃત નિવેદન છપાયું છે. તેમાં પ્રીતમદાસની વાણીના આ મોટા સંગ્રહ વિષે સવિસ્તર જણાવેલું છે; એટલે અહીં તો માત્ર એટલુંજ જણાવવાનું કે જિજ્ઞાસુજનો આ વાણી વાંચી-સાંભળીને સમજે અને તેમાં સમાયેલા ઉપદેશને કર્તવ્યમાં મૂકવા પ્રેરાઈને પરમપદની પ્રાપ્તિ માટે યોગ્ય બનવા પ્રયત્ન કરે, એવી ભાવનાપૂર્વક હરિઃ ॐ તત્ સત્ ॥

આસો સુદિ ૧૫
સંવત ૧૯૯૬

} અવગુણસાગર—ભિક્ષુ અખંડાનંદ

આગલી આવૃત્તિનું નિવેદન

ચાલુ સાલથી “વિવિધ ગ્રંથમાળા” ના પેટામાં જે બીજા વિભાગ શરૂ થયો છે, તેનું આ સર્વથી પહેલું પુસ્તક છે. “વિવિધ ગ્રંથમાળા” ના સળંગ અંક તરીકે આ પુસ્તકનો ગ્રંથાંક ૧૭૪ થી ૧૭૬ અને બીજા વિભાગનો ગ્રંથાંક ૧ થી ૩ છે.

આ પુસ્તકમાં આજથી બસો વર્ષ પૂર્વે જન્મ લઈ ચરોતરના સંદેસર ગામને પાવન કરી ગયેલા અને સવાસો વર્ષ પૂર્વે વિદેહમુક્ત થયેલા પરમ સંત પ્રીતમદાસજીની વાણીનો સંગ્રહ છે.

ચાલુ સાલે આ વિભાગનાં બધાં પુસ્તકો બનતા સુધી આવાં સંતવાણીને લગતાંજ અપાશે.

સંવત ૧૯૬૩ માં કરમસદવાસી પટેલ નારણભાઈ શંકરભાઈ તરફથી એમની કેટલીક વાણીના સંગ્રહરૂપ “પ્રીતમ કાવ્ય” નામે એક નાનું પુસ્તક બહાર પડ્યું હતું. એ પછી અમદાવાદમાં બુકસેલર ઝવેરભાઈ ઉમેદભાઈ તરફથી પ્રીતમદાસની વાણીની એક ચોપડી નીકળી હતી; તેમજ જુદા જુદા કાવ્યસંગ્રહોમાં પણ પ્રીતમદાસની કેટલીક વાણી છૂટક છૂટક છપાઈ ચૂકી છે.

પ્રીતમદાસની વાણીનું લાલિત્ય અને તેની ઉપકારકતાથી આકર્ષાઈને તથા તેમની અપ્રસિદ્ધ ઉત્તમ વાણી બહાર લાવવાના હેતુથી તેનો આ એકત્ર સંગ્રહ યથામતિ સંશોધનપૂર્વક પ્રસિદ્ધ થાય છે.

પ્રીતમદાસની અપ્રસિદ્ધ વાણી ભેગી કરવાનું તેમજ તેમના જીવનને લગતી વિગતો તેમનાં મંદિરો વગેરેમાંથી મેળવી તેને માટે બનતી ચોકસી કરવાનું અને આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં અપાયેલો “મહાત્મા પ્રીતમદાસ” વિષેનો લેખ પ્રાથમિક સ્વરૂપમાં તૈયાર કરવાનું કાર્ય, આ સંસ્થાના એક કાર્યકર્તા પટેલ છોટાભાઈ ઉમેદભાઈએ બનતી મહેનત અને કાળજીથી બજાવ્યું છે.

પ્રીતમદાસજી બહારગામ જતા ત્યારે પણ પોતાની સાથે બનતા

સુધી થોડાક લહિયાઓને તેડી જતા અને જ્યારે જ્યારે પોતાના અંતરમાં કાવ્યનો ઊભરો આવતો, ત્યારે ત્યારે તેઓ તેમની પાસે લખાવતા. આવી રીતે ભેગી થયેલી તેમની વાણી તેમના દેહાવસાન પછી તેમના મુખ્ય શિષ્ય નારણદાસજી મહારાજે પોતાના હાથથી એક ગ્રંથમાં ઉતારીને તૈયાર કરી હતી. પ્રીતમદાસજીના સંદેસરવાળા મુખ્ય મંદિરમાં એ ગ્રંથની હજીસુધી પૂજા થાય છે. એ મંદિરના હાલના કોદારી શ્રીવિષ્ણુદાસજીએ આ સંસ્થાના માણસને મંદિરમાં બેસીને એ ગ્રંથમાંથી વાણી ઉતારવાની છૂટ તથા સગવડ આપી હતી; તેમજ પ્રીતમદાસનાં બીજાં ગામોમાં આવેલાં મંદિરોમાં તપાસ કરવામાં પણ મદદ કરી હતી. વળી સંદેસરની આસપાસમાં આવેલા ગામ 'સિંહોલ'ના મંદિરના વયોવૃદ્ધ મહંત શ્રીપ્રભુદાસજી જેઓ પ્રીતમદાસજીનાં મંદિરોના સંતસમુદાયમાં વિશેષ માનપાત્ર છે, તેમણે ગુરુપરંપરાદ્વારા પોતાની જાણમાં આવેલી પ્રીતમદાસ સંબંધી જાણવા જેવી બાબતો લખાવવા કૃપા કરી છે; જેથી એ ઉભય સંતજનોના ઉપકૃત છીએ. ઉપરાંત સંદેસરના જે અન્ય સજ્જનોએ આ કાર્યમાં એક યા બીજરૂપે મદદ કરી છે, તેઓ પણ ધન્યવાદને પાત્ર છે.

પ્રીતમદાસે કૃષ્ણલીલાને લગતાં પણ સેંકડો પદ્ય રચેલાં છે. તેમના શિષ્ય નારણદાસે ઉતારેલી પ્રતમાં તેવાં સઘળાં પદ્ય લીધેલાં જણાતાં નથી. આ પ્રકારનાં અનેક પદ્યો લગભગ એક જેવાજ ભાવનાં જણાયાથી આ પુસ્તકમાં પણ તેમાંનાં મુખ્ય મુખ્યજ લીધાં છે.

પ્રીતમદાસે ગુજરાતીમાં સારાંશરૂપે ઉતારેલી ભગવદ્ગીતા પણ આમાં અપાર્થ છે. તેનો જુદો ઉપયોગ કરવા છડ્છે, તેમના માટે તેની જુદી પ્રતો પણ (ત્રણ આના મૂલ્યથી) કાઢેલી છે.

પ્રીતમદાસના શ્રીમદ્ભાગવતના એકાદશસ્કંધની નકલ પણ સંદેસરના મંદિરમાંથી ઉતરાવી હતી; પરંતુ તેમાં લહિયાની ભૂલો વગેરેને લીધે સમજાય નહિ એવું ઘણું દેખાવાથી એકાદ ફરમો છપાયા પછી તેને રહેવાજ દેવી પડી છે.

આ સંગ્રહમાં નારણદાસ મહારાજના ગ્રંથમાંથી લીધેલાં કાવ્યો

આ પ્રમાણે છે:—સોરઠ માસ, ચેતવણી નં. ૮-૯-૧૦, વિનય-સ્તુતિ, વિનયદીનતા, કૃષ્ણઅષ્ટક, ભગવાનનાં નામોચ્ચારણ, ચોપા-ઈનાં ચાર અંગ, ગુરુમહિમા ખીન્ને, બ્રહ્મક્ષીલા, રવેણીનાં પદ નં. ૨૫૧ થી ૨૫૩ અને ભગવદ્ગીતા.

અંક ૨૬૩ થી ૨૮૫ તથા ૨૮૮ થી ૨૯૧ સુધીનાં પદ કરમ-સદના મંદિરમાંની હસ્તલિખિત પ્રતને આધારે લીધાં છે. રવિદાસવાળું પદ ખંભાતના મંદિરમાંથી મળ્યું હતું; પરંતુ એક ખીજી હસ્ત-લિખિત પ્રતમાંથી તે વધારે શુદ્ધ અને સ્વાભાવિક રૂપમાં લખાયલું મળી આવ્યું હતું. છપ્પાનાં અંગ તથા સંતમાહાત્મ્યનું અંગ દુધરે-જથી સંત મણિરામે ઉતરાવી મોકલેલામાંથી લીધાં છે. “ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા” એ લીટીથી શરૂ થતું પદ નાનપણમાં એક કાઠિયાવાડી સંતના મુખથી અનેકવાર આ સેવકને શ્રવણે પડી કંઠે થઈ ગયેલું, તે ઉપરથી આપેલું છે. “ભક્તિ એવી રે ભાઈ એવી”થી શરૂ થતું પદ બુકસેલર ઝવેરભાઈવાળી આવૃત્તિમાં હતું; પરંતુ નાન-પણમાં તે પણ એક ભક્તહૃદયી વૃદ્ધ ડોશીમાને મોઢેથી અનેક વાર સંભળાઈ મોટે ભાગે કંઠે થઈ ગયેલું, તેમાં કડીઓ વધુ હતી અને ચારને બદલે છ છ ચરણવાળી તથા ૨૫૪ અર્થવાળી હતી. વળી ફોનોગ્રાફની થાળીમાં જે થોડીક કડીઓ ઉતારેલી મળે છે, તે પણ છ છ ચરણવાળીજ હતી; એટલે એ પદ એ ત્રણે સાધન ઉપરથી આપેલું છે.

ઉપલાં સિવાયનાં તમામ પદ, ઘોળ વગેરે પ્રીતમકાવ્ય, પ્રીતમ-દાસની વાણી, કાવ્યદોહન, ભજનસારસિંધુ વગેરે પુસ્તકોમાંથી જરૂરી સંશોધનપૂર્વક લીધાં છે, જેને માટે તે પ્રત્યેકના પ્રકાશક સન્નજનોના ઉપકૃત છીએ.

પૃષ્ઠ ૪૬-૪૭ માં છપાયલી ચેતવણીઓ અને પૃષ્ઠ ૧૫૪-૫૫ માં છપાયલું શ્રીકૃષ્ણ અષ્ટક એ બંને એકજ હોઈ મથાળાંના હેરફેરને લીધે બેવાર છપાયાં છે.

આગળના અનેક સંતકવિઓની પેઠે પ્રીતમદાસની વાણીમાં પણ

મામઠી તેમજ સંસ્કૃતના અપભ્રંશ શબ્દો આવે, અને તે વાણી લખી લેનારા લહિયા ગામડાંના રહેવાસી તથા જુદા જુદા હોવાથી જોડણી અશુદ્ધ અને અનિયમિત હોય એ પણ સ્વાભાવિકજ છે. આવી અશુદ્ધિઓથી ઘણું કરીને શબ્દાર્થમાં ફેર પડી જતો નથી અને કેટલેક સ્થળે તો એથી પ્રાસ, ભાવ અને રસની જમાવટને મદદ પણ મળી જાય છે. પરંતુ ‘ઉત્તમ’ને ઠેકાણે ‘ઉત્તમ’ અને એવી બીજી જે દેખીતી ભૂલો લહિયાઓના હાથથી તેમજ લહિયાઓનાં લખાણ ઉપરથી સંદેશરના મંદિરવાળા પ્રત ઉતારવામાં થઈ હોય* અને જે ભૂલો વગેરેને લીધે અર્થ, ભાવ, પ્રાસ, તાલ કે મેળમાં દેખાઈ આવે એવી ક્ષતિ અથવા વિસંગતતા આવી જતી હોય; તેમજ એક શબ્દમાંના થોડા અક્ષર બીજા શબ્દમાં લખી જવાથી અર્થ બદલાઈ જતો હોય અથવા તો સમજતોજ ન હોય; તેવા પ્રકારની ભૂલો અને અશુ-

* પ્રીતમદાસના એકાદશ સ્કંધ તેમજ ગીતાને અંતે નારણદાસજી મહારાજે સ્વહસ્તે લખેલી વધારાની લીટીઓ નીચે આપી છે, તેમાંના વધુ કાળા છાપેલા શબ્દો ઉપરથી જણાશે કે તેમના લખવામાં પણ તે સમયના સંયોગો તેમજ દષ્ટિદોષ ઇત્યાદિ કારણોથી ભૂલો અને અશુદ્ધિઓ આવવી સ્વાભાવિકજ છે.

“સંવત અઢાર ઇછાતેરના અસાડ વદ એકાદશીને દિવસ એકાદશ ભાગવત લિખિતે લખિતંગ સાંમી પ્રીતમના સીસ્ય નારણદાસ જે કાચે વાંચે સાંભલે તેને અમારો જેસીરાંમ છે. રાંમ રાંમ છે. “બાવા પ્રીતમજી સંવત અઢાર ચોપનાના વૈશાખ વદ બારસને દિવસ મધ્યાંન કાલે સધામ પધારા છે તે જાણુજો.”

ભગવદ્ગીતાની છેવટે નીચે મુજબ લખેલું છે:—

“સંવત ૧૮૭૫ ના વરસે ચૈતર સુદ વાર રવિ તીથીને દિવસ પ્રત “સંપૂર્ણ” લિખિતે સંતે અઢાર ચોપના વૈશાખ વદ ૧૨ ને દિવસ મધ્યાંનને “કાલે બાવોજી સધામ પધારા છે તે જાણુજો. લખિતંગ સાંમી પ્રીતમના “સીસ્ય નારણ દાસનો સરવેનું જેસીરાંમ છે.”

હિઓ વગેરેને પણ કોઇ મૂળ વાણી તરીકેજ ગણી લે અને પછી
“મહાત્માની વાણીમાં ફેરફારજ કેમ થાય?” એમ કહે તો તે
ભૂલજ કહેવાય.

આ પુસ્તકમાં ઉપર જણાવેલા પ્રકારની દેખીતી ભૂલો અને
અશુદ્ધિઓ વગેરે યથામતિ સુધારી લીધું છે. એમાંની થોડીક નમૂના
તરીકે આખા ચરણ સાથે નીચે આપીને તેમાં ધ્યાન દેવા જેવા પ્રથ-
મના શબ્દ તથા તેને ઠેકાણે મુકાયેલા શબ્દ કાળા છાપેલા છે.

કેવા રૂપે મળેલું

કેવા રૂપે આમાં છપાયું

અસ્ત મંસ રૂધીર ત્વચ
શોમાણુગન પવન પાવક
જલ ભોમ્ય.

અસ્થિ માંસ રુધિર ત્વચ રોમ,
ગગન પવન પાવક જલ ભોમ્ય.

હરીમાં જગતમાં હરી.....હરીમાં જગત જગતમાં હરી
લેહેરી લોહ બુદ્ધબુદ્ધ તુરંગ...લેહેરી લોહ બુદ્ધબુદ્ધ તરંગ
જેટલે જન્મ સાસના.....જેથી ટલે જન્મ સાસના

ગુરુથી મોટા નહિ સૂર શેસ,
ગુરુથી મોટા બ્રહ્મા વિષ્ણુ
સહિત વારતા કહી

ગુરુથી મોટા નહિ સુર શેસ,
ન મોટા બ્રહ્મા વિષ્ણુ
મહેશ.

ગંગા આવેતી રથ જેહ.....ગંગા આવે તિરથ જેહ
મળ્યું આવે આળ અચીંત.....મળ્યું અવિચળ અચીંત
સેંની ધનાપી પારા ઈદાસા.....સેંના ધના પીપા રઇદાસા
યુદ્ધતણો ઉછવ ઉપજવવા.....યુદ્ધતણો ઉત્સાહ ઉપજવવા
જોગજુક્ત અધ્યાસ કર્ય;.....જોગજુક્ત અભ્યાસ કર્ય
જેની ગઈ જન્મ મૃત્યુ વૃથા.....જેની ગઈ જન્મ મૃત્યુ વ્યથા
ક્ષેત્રજો નમન જાણ્ય.....ક્ષેત્રજ મને જાણ્ય
જોણ્યે એટલે સકલભવ સાસના. જોણ્યે ટલે સકલ ભવસાસના
બ્રહ્મ કહે તેહ.....બ્રહ્મ કહીયે તેહ

આકસન વલે પાય.....આકાશ નવ લેપાય.
 પ્રેમ પ્રીતમ સુપુના કરો.....પ્રેમ પ્રીતશું પૂજા કરે
 નૃપ વિના સંન્યાસ સરવથા.....તપવિના સંન્યાસ સરવથા

એવીજ રીતે અનેક સ્થળે આસપાસના સંયોગોને અનુસરીને સ્વાંત આત્માનું શાંત આત્મા, મુનસનું મનુષ્ય, વૈરાહનું વરાહ, સીતનું સંત, અનીનનું અનન્ય, સેસાનનનું ષડાનન, ઉત્તમનું ઉત્તમ, ગરુડા-ગરુડનું ગરુડારુહ, વલ્લભનું વલ્લભ, કરીમાણનું ક્રિયામાણ, સ્પેતનું સંપત, દ્રસાનું દશા, સુખેનું સુખે, અભ્યેનું અભય, નાલોનું ન્યાળો કરુપનું કરુપ વગેરે યથામતિ સુધારી લીધેલું છે.

સંસ્થાને લગતાં પંડે કરવાનાં બીજાં કામોની સાથે સાથેજ આ સંશોધનકાર્ય કરવાનું હોવાથી, તેમજ પ્રીતમદાસની અપ્રસિદ્ધ વાણી અને તેમનું વૃત્તાંત મેળવવા તથા તેને લગતી ચોકસી કરાવવા ખાતર પણ કેટલીક દીઝ વેઠવી પડવાથી આ વિભાગનું આ પહેલું પુસ્તક ઠેઠ જોઈ માસની આખરેજ પ્રસિદ્ધ થઈ શક્યું છે. આવાં કામો પાછળ હજીયે જેટલો વધુ શ્રમ અપાય, તેટલી તેમાં વિશેષતા આવે એ તો સ્પષ્ટજ છે; એટલે આ પુસ્તકના સંશોધન વગેરેને માટે પૂર્ણતાનો કે નિર્દોષતાનો જરાપણ દાવો નથી. અનિયમિત અને અશુદ્ધ જોડણી તો મોટા ભાગે જેમની તેમજ છે. ઉપરાંત અનેક ખાસ સુધારવા જેવી દેખીતી અશુદ્ધિઓ પણ લક્ષ પર નહિ આવવાથી, તેમજ સંશોધન કરવાના નિર્ણય પૂર્વે છપાઈ જવાથી, તથા શોધન તત્કાળમાં નહિ સ્કુરતાં જાણી જોઈને રહેવા દેવી પડવાથી જેમની તેમ રહી હશે અને રહી છે; માટે સુયોગ્ય સજ્જનોને આમાં જ્યાં જ્યાં જે કાંઈ ઠીકઠાક કરવા જેવું લાગે, તે કરી મોકલવા સવિનય પ્રાર્થના છે.

બીજાને મોઢેથી અથવા તો લખાણ ઉપરથી કંઈ કરી લેનારા કે લખી લેનારાઓની પરંપરા વધતી ચાલે તેમ તેમ દષ્ટિદોષ, અણુ-સમજ અને ઓછી આવડતથી ભૂલો અને અશુદ્ધિઓનો કેવો ઉમેરો

થતો ચાલે છે તે નીચેની હકીકતથી વધારે સ્પષ્ટ થશે. x

ગુજરાતી પ્રેસના કાવ્યદોહન ગ્રંથ ત્રીજામાં સંવત ૧૯૪૫ માં પ્રીતમદાસનું “ જ્ઞાનપ્રકાશ ” નામનું કાવ્ય છપાયું છે અને એજ કાવ્ય મહારાજ નારણદાસના હાથે ઊતરેલી પ્રતમાં પણ આવેલું છે. એ બન્નેમાંથી નમૂના દાખલ નીચે આપેલી થોડીક લીટીઓ તેમાંના વધુ કાળા અક્ષરો તરફ ધ્યાન આપીને વાંચવાથી જણાશે કે એમાં કેવો હેરફેર થઈ ગયો છે; તથા નારણદાસજીવાળી પ્રતના શબ્દો કેવા સ્વાભાવિક અને બંધબેસતા છે.

આ પુસ્તકમાં એ કાવ્ય છપાઈ ચૂક્યા પછીજ નારણદાસવાળી પ્રતનો લાભ મળી શકેલો, એટલે એ ત્રણ પૃષ્ઠના એક કાવ્યમાંજ ઉપલા પ્રકારની જોટલી ભૂલો વગેરે જણાઈ, તે સઘળીનું સંશોધન તો શુદ્ધિપત્રમાંજ આપવાનું રાખી આ નીચે તો તેમાંની થોડીકજ આપી છે અને તેમાંના અશુદ્ધ અને તેને ઠેકાણે નાખેલા શુદ્ધ શબ્દો કાળા અક્ષરમાં આપ્યા છે.

કાવ્યદોહનમાં—

નારણદાસની પ્રતમાં

માયા જડત નાખ્યો મોહની	}	માયા ચક નાખ્યો જડત
જાળ		મોહાર

મૃત્તિકા ખાંડ કહીએ એક—મૃત્તિકા ખાંડ્ય કહીએ એક
રાંકને રોટલે મળે નહી રાજ—રાંકને રોટલે મળે નહિ રાજ
તીમરને વરસે ન પાકે ધાન્ય—ધુમેરને વરસે ન પાકે ધાન્ય

x અશુદ્ધિઓનું તો સમજ્યા, પણ કેટલાક એવા પણ તર્કડંબી-બાજ હોય છે કે, ખરા કવિને બદલે પોતાનુંજ નામ અને ગામ ધુસાડી દે! પ્રીતમદાસના એક કાવ્યના સંબંધમાં તેવો એક દાખલો જણાઈ આવતાં તે વિષે આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૨૪૮ નીચે ટિપ્પણી આપેલી છે. ખુદ ચરોતરનાજ એક ગામના એક પંથવાળાએ પ્રીતમદાસનાં કેટલાંક પદોમાં પોતાનું નામ ધુસાડી દીધેલું કહેવાય છે, પણ એ વિષે ચોક્કસ માહિતી નથી.

તળે જેમ શંકર કાગલુશંડ-ભળે અજ શંકર કાગલુશંડ
પ્રાણાયમ ધૂન્ય કરે છે પોતે-પ્રણવ ધૂન્ય કરે છે પોતે

ખોળે તેને સહજમાં } ખીલે તન સહેજે સમ
એવી મોજ. } સરોજ

ચતુર્દશ ઉપર પટ આકાર-ચતુરદલ ઉપર ખટ આકાર,
દશદલ ઉપર ષોડશ સાર-દશદલ દ્વાદશ ષોડશસાર.

સંત સમાગમ આઠે જામ-સંત સમાજ વિષે વર્તમાન,
સ્વામીજન રાખ સમીપે } સ્વામી જાનરાય સમીપે સાર.
સાર.

મહાત્મા રવિદાસજીના ઉત્તરવાળા જે પદની નકલ ખંભાતના
મંદિરમાંથી ઉતરાઈ આવેલી, તેને ખીજી હસ્તલિખિત પ્રતમાંના તેજ
પદ સાથે સરખાવતાં, તેમાં એ એક પદમાંજ નીચેનાં ચરણોમાં જે
ફેરફાર, ભૂલો અને અશુદ્ધિઓ પેઠેલાં જણાય છે, તે ઉપરથી મોટે
ભાગે ખીજી પ્રતની મદદ વિનાજ સંખ્યાબંધ દેખીતી અને અટપટી ભૂલો
તથા અશુદ્ધિઓનું સંશોધન કરવામાં રહેલી મુશ્કેલી સમજી શકાશે.

ખંભાતની પ્રતમાં	ખીજી શુદ્ધ પ્રતમાં
જે રાંમ અનમ જોગી	જે રાંમ આતમ જોગી
બહુ રસ ગાયો પ્રીતે પાયો છેકયું રાડો છાલે	બહુ રસ ગાયો પીધો પાયો, છેક ઉરાડ્યો છાળે.
રવીના રૂપમાં રજની ના હોય આપે સ્વે પ્રકાસીતાં હોય.	રવીને રૂપે રજની જાય, અંતરમાં અજવાલુ થાય.
ગંગાજી પ્રાચીત પરજલે.	ગંગાજી પાતીક પરજલે

ઉપલા ઉતારાઓમાંની છેલ્લી ત્રણ લીટીઓ તો એવી છે, કે
જેમાંની અશુદ્ધિઓ ખીજી પ્રત સામે ન હોય તો જેમની તેમજ પસાર
થઈ જાય; અને એવું ઘણુંએ આ પુસ્તકમાં પસાર થયું હશે.

ઉપલા ઉતારા ઉપરથી વાચકોના ધ્યાન પર લાવવા જેવી અગ-

ત્યની બાબત એ છે કે, એમાંનાં શુદ્ધ વ્રતવાળાં ચરણો પ્રીતમદાસની વાણીને કેવી સરળ, સુરસ, સંસ્કારી, સ્વાભાવિક અને અસરકારક દર્શાવી આપે છે. વળી ‘રવીના રૂપમાં’ વાળી બે લીટીઓ ‘કેવું ચોખ્ખું’ દર્શાવી આપે છે કે, મહાત્માઓની વાણીમાં લહિયાઓદ્વારા તેમની હયાતીમાંજ કેવી કેવી વિકૃતિ પેસી જાય છે અને તેમના દેહાંત પછીનાં દશવીસ વરસોમાં પણ આગલા લહિયાની ભૂલોથી તથા એક પરથી બીજી વ્રતો ઉતારવા વગેરે કારણોથી તેમાં પલટો, કડકશતા અને અસ્વાભાવિકતા વગેરે કેવાં ધૂસી જાય છે.

મહાત્માઓની આવી વાણી જે જે રાગ કે લહેમાં પરંપરાથી ગવાતી આવી હોય, તેમાં પણ કેાઇ ઓરજ અસર અને ખૂબી રહેલી હોય છે; માટે જેમને તે રાગ કે લહેની ખબર ન હોય તેઓ તેની માહિતી મેળવીને તેજ પદ્ધતિથી ગાશે, તો ગાનાર તથા સાંભળનાર ઉભયને અનેકગણો આનંદ અને શાંતિ અનુભવાઈ, સંસારના ત્રિવિધ તાપની અસર થોડાધણા વખત માટે તો જરૂર દૂર થઈ જશે. સંત-મહાત્માઓની વાણીના રાગ તથા લહે દિવસે દિવસે દેશમાંથી ભુલાતાં જાય છે એ બહુ દિલગીરીની વાત છે. એમ ન બને અને લોકોમાં તેની માહિતી તથા પ્રચાર વધે તેમ થવાની ખાસ જરૂર છે.

મહાત્મા પ્રીતમદાસે લોકહિતના જે ઉદ્દેશથી આ વાણી રચી છે અને ગદ્ય ગ્રંથોના પઠન કરતાં આવી પદ્યવાણી ગાવા સાંભળવામાં જે વિશેષ અસર, સુખ અને હિત રહેલાં છે; તેનો લાભ લઈ વાચકબંધુઓ જ્ઞાનચારિત્ર્યમાં આગળ વધે અને સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ સર્વોપરોપદને પ્રાપ્ત થાય, એ ભાવનાપૂર્વક ॐ તત્ સત્ ॥

સંવત ૧૯૮૧, જ્યેષ્ઠમાસ

—ભિક્ષુ અખંડાનંદ

અનુક્રમણિકા

વિષય તથા પહેલી લીટી

પૃષ્ઠાંક

૧-કક્કા

કક્કો ૧ લો-કૃષ્ણ ઉપાસના-કરીએ શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના	૧
કક્કો ૨ જો-છપય છંદ-કક્કા કર સદ્ગુરુનો સંગ....	૪

૨-મહિના

મહિના ૧ લો-સદ્ગુરુને ચરણે નમું	૬
મહિના ૨ જો-કારતકે કમ નિવાર	૧૫
મહિના ૩ જો-કારતકે કાં ચેત્યો નહિ મૂઠ ગમાર રે	૨૨
મહિના ૪ થો-શામળિયો ના આવ્યા રે	૨૬
મહિના ૫ મા-સખી આવ્યો અસાડો માસ રે	૨૮

૩-તિથિઓ

તિથિઓ ૧ લી-પડવે પ્રભુ મહોલ પધાર્યો રે	૩૦
તિથિઓ ૨ જી-આમાં વસ્તુ અનોપ છે	૩૨
તિથિઓ ૩ જી-પડવાનો પ્રથમ જાણીને	૩૪
તિથિઓ ૪ થી-પડવે એ પિંડ છે કાચો રે....	૩૫
તિથિઓ ૫ મી-હરિસ્મરણ નિશ્ચિન કીજે	૩૭
તિથિઓ ૬ ઠી -પડવે તું પ્રથમ ચેતને	૩૮

૪-વાર

વાર ૧ લો-આઘ અંત પ્રીત અંકારે રે	૪૦
વાર ૨ જો-આદિતવાર વિચારને	૪૧

૫-ગુરુમહિમા

ગુરુમહિમા ૧ લેા-પ્રથમ નમું ગુરુદેવને	૪૧
ગુરુમહિમા ૨ જો-જય ગુરુ આદ્ય નિરંજન ઇશ્વર....	૪૫

૬-ચેતવણીઓ

ચેતવણી ૧ લી-રામ સમર તું રામ સમર તું	૪૭
„ „ ૨ જી-ભજન કરી લે ધ્યાન ધરી લે	૫૦
„ „ ૩ જી-શા માટે તું સૂઈ રહ્યો છે	૫૬
„ „ ૪ થી-ચેત મન ચેત મન....	૬૦
„ „ ૫ મી-તું તો રામ સમર નર પાપી રે	૬૦
„ „ ૬ ઠી-હવે હરિ ભજતાં રખે જીવ હારે	૬૧
„ „ ૭ મી-માયા મોહની તે નથી કેાઈની દાસી	૬૩
„ „ ૮ મી-કહેતાં સુણતાં કહી દિન વીત્યા	૬૪
„ „ ૯ મી-સમજ મન શિખામણુ કહું છું....	૬૫
„ „ ૧૦ મી-અવસર વીત્યો અરથ સરે નહિ....	૬૬
„ „ ૧૧ મી-શીખે ગોખે ગાય સાંભળે	૬૭

૭-ભક્તાનામાવલિ ૬૯

૮-નામમહિમા ૭૧

૯-સુડતાળો કાળ અથવા પ્રેમપ્રકાશ ૭૪

૧૦-જ્ઞાનપ્રકાશ ૮૦

૧૧-શ્રીજ્ઞાનગીતા ૮૪

૧૨-સરસગીતા ૯૪

૧૩-બ્રહ્મલીલા ૧૩૨

૧૪-પ્રીતમદાસની સાખીઓ .... ૧૩૫ થી ૧૬૩

૧ ખળતું અંગ-અસંતને અડીએ નહિ ૧૩૫

૨ નામમાહાત્મ્યનું અંગ-રામનામ શંકર જપે ૧૩૬

૩ સંતમાહાત્મ્યનું અંગ-સંતસમાગમ કીજીએ	૧૩૯
૪ ગુરુમહિમાનું અંગ-ગુરુપદ પ્રેમે પૂજીએ	૧૪૨
૫ વિચારનું અંગ-સદ્વિચાર નિત્ય કીજીએ	૧૪૫
૬ જોગનું અંગ-જોગ સમાધિ જે કરે	૧૪૭
૭ જ્ઞાનનું અંગ-જ્ઞાન વિના અભિમાનકી	૧૪૯
૮ ભક્તિનું અંગ-ભક્તિ કરે ભગવાનકી....	૧૫૨
૯ પ્રેમનું અંગ-પ્રેમ પંથ અતિ કઠિન હૈ	૧૫૪
૧૦ વૈરાગ્યનું અંગ-વૈરાગ્ય વિના વળગી રહ્યો	૧૫૬
૧૧ અનન્યનું અંગ-અન્યકી ઐસી મતિ	૧૫૯
૧૨ મેહનું અંગ-જળલગી મેહ ન ઊપજે	૧૬૧
૧૩ તૃષ્ણાનું અંગ-તૃષ્ણા તું થાકી નહિ	૧૬૪
૧૪ મનનું અંગ-મન મતવાલા હો રહા	૧૬૬
૧૫ સ્મરણનું અંગ-સ્મરન સોઈ ન વીસરે	૧૬૮
૧૬ માયાનું અંગ-દેવી માયા ગુણમયી... ..	૧૭૧
૧૭ તત્ત્વસાંખ્યનું અંગ-ક્ષિતિ જળ પાવક પવન નભ હું	૧૭૩
૧૮ બ્રહ્મસ્વરૂપ વર્ણન-બ્રહ્મ અખંડિત અવિનાશ હે	૧૭૫
૧૯ કામનું અંગ-કામી કરે ન શુભ કર્મ	૧૭૮
૨૦ નારીનિંદાનું અંગ-નારીકું નિંદું નહિ	૧૮૧
૨૧ ભાવનું અંગ-કલ્પદ્રુમકું સેવીએ	૧૮૪
૨૨ જીવન્મુક્તનું અંગ-જીવન્મુક્ત રહે જક્તામાં	૧૮૬
૨૩ સજ્જનનું અંગ-સજ્જન સુરતરે સારીખા	૧૮૮
૨૪ સહજનું અંગ-સહેજ સમજ આળ્યા વિના	૧૯૧

૧૫-યોપાધનાં અંગ

૧ તત્ત્વજ્ઞાનીનું અંગ-અસ્થિ માંસ રુધિર ત્વચરોમ	૧૯૩
૨ હરિભક્તિનું અંગ-ભક્તિભાવ ભીતર જેહને	૧૯૫

૩ સંતનુ અંગ-સંત હરિગુરુએક પ્રમાણ્ય	૧૯૬
૪ સદ્ગુરુનું અંગ-જે સદ્ગુરુનાં સેવે ચરણ....	૧૯૮
૫ સત્સંગમાહાત્મ્ય-શ્રીગુરુને ચરણે નમું	૧૯૯
૧૬-વિનયસ્તુતિ	૨૦૩
૧૭-વિનયદીનતા	૨૦૫
૧૮-શ્રીકૃષ્ણાષ્ટક	૨૦૮
૧૯-શ્રીભગવાનનાં નામોચ્ચારણ	૨૧૧
૨૦-શ્રીપ્રીતમદાસનાં પદ	૨૧૧
૧ હરિનામનો મહિમા મોટો, અગમ અપાર રે	૨૧૧
૨ ગોવિંદ ગોવિંદ ગાઈ લે રે, જ્યાં લગી તન શ્વાસ	૨૧૨
૩ જોને વિચારી જીવડા રે, માથે મણિનો છે માર	૨૧૨
૪ સાંભળ સાચું કહું છું તુજને, એક વાત લડી ચિત્તધરજે રે	૨૧૩
૫ સંત વિના સંસારમાં કોઈ, હરિનો મર્મ ન જાણે રે	૨૧૩
૬ સંત તે તીરથરૂપ છે, માંહી રામસુધાજળ ભરિયું રે	૨૧૪
૭ પ્રીત વિના પ્રભુ દૂર છે, તમે જોજો જુક્ત કરીને રે	૨૧૫
૮ દયા કરો દીનબંધુ, તારો સંસારસિંધુ	૨૧૫
૯ હરિરસ હોતે પીઓ, બીજથી સિદ્ધ બીઓ	૨૧૬
૧૦ એસે પ્રભુ સંગે હોળી ખેલીએ હો	૨૧૬
૧૧ કાયા કુસુમ કરમાશે, આજકાલ કાયાં	૨૧૭
૧૨ સાચી તે કોની સગાઈ, સંસારમાં સાચીં	૨૧૭
૧૩ પોતાના જનને ઓધા રે, જેમ તેમ પોતાના જનને	૨૧૮
૧૪ પ્રેમનો પંથ છે ન્યારો, સર્વથી પ્રેમનો	૨૧૮
૧૫ સ્નેહ વિના વશ નાવે શામળિયો, સ્નેહ વિના	૨૧૯
૧૬ માયા તજીને જીવ ક્યાં જશે રે	૨૧૯
૧૭ માયા મળી છે તને મારવા રે	૨૧૯

૧૮	રહ્યો માયામાં મોહીને રે	....	....	....	....	૨૨૦
૧૯	હરિભજન કરી લે ભાઈ રે	....	....	....	....	૨૨૦
૨૦	ભજ ભાવે કરી ત્રિભુવનપતિને રે	....	....	....	....	૨૨૦
૨૧	હરિ જાણ્યા વિના જન અંધ રહે છે રે	....	....	....	....	૨૨૧
૨૨	સુખ મેલી શીદ દુઃખમાં પડે છે રે	....	....	....	....	૨૨૧
૨૩	જાગી જો જીવ અભાગી, મન મોહ ત્યાગી	....	....	....	....	૨૨૨
૨૪	પરમારથ પ્રીછી લેજો, સ્વારથ મૂકી દેજો	....	....	....	....	૨૨૨
૨૫	નિરંતર નામ લેજો, હરિના રંગમાં રહેજો	....	....	....	....	૨૨૩
૨૬	તનમાં તું જો તપાસી, ઘણું ઘરનો તું વાસી	....	....	....	....	૨૨૩
૨૭	સાંભળ મન શિખામણુ સારી	....	....	....	....	૨૨૪
૨૮	પ્રેમસુધારસ પીશે પ્રાણી	....	....	....	....	૨૨૪
૨૯	ઉત્તમ દિન એકાદશી જી	....	....	....	....	૨૨૫
૩૦	સાંભળ પંખી પ્રાણિયા જી	....	....	....	....	૨૨૬
૩૧	રામસુધારસ પીજીએ રે	....	....	....	....	૨૨૭
૩૨	હરિસમરણુ કરો હેતમાં રે	....	....	....	....	૨૨૮
૩૩	કાયા બની છે તારી કારમી રે	....	....	....	....	૨૨૮
૩૪	આ અવસર છે હરિ મળવાનો	....	....	....	....	૨૨૯
૩૫	ચોંપ કરીને ચેતી લેજો, કાં કાયર થઈ બેઠો રે	....	....	....	....	૨૨૯
૩૬	હરિનો મારગ છે શૂરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને	....	....	....	....	૨૩૦
૩૭	સંતસમાગમ જે જન કરશે, તેને પ્રગટે પ્રેમ જોને	....	....	....	....	૨૩૦
૩૮	સંતકૃપાથી છૂટે માયા, કાયા નિર્મળ થાય જોને	....	....	....	....	૨૩૧
૩૯	ગુરુસંતનાં ચરણ ઉપાસીએ	....	....	....	....	૨૩૧
૪૦	એવો અખંડ અમર વર હું વરી	....	....	....	....	૨૩૨
૪૧	તું તો રામ રટણુ કર રંગમાં	....	....	....	....	૨૩૨
૪૨	સંત પારસ અંદન ખાવના	....	....	....	....	૨૩૩
૪૩	તું તો રામ રટણુ કર રંગમાં	....	....	....	....	૨૩૩

૪૪ સદ્ગુરુના તે શબ્દ વિચારતાં....	....	....	....	૨૩૪
૪૫ સંતલક્ષણ ત્રીસ સોહામણાં	....	....	....	૨૩૪
૪૬ મન તું અળગું કાં અફળાય	....	....	....	૨૩૫
૪૭ જન્મ કૃતારથ કીજીએ રે	....	....	....	૨૩૫
૪૮ જ્ઞાનગંગામાં ઝીલીએ રે	....	....	....	૨૩૬
૪૯ ભજન કરી લો ભાવે રે	....	....	....	૨૩૬
૫૦ જા સદ્ગુરુને શરણે રે	....	....	....	૨૩૬
૫૧ જે પરમારથ પ્રીછે રે	....	....	....	૨૩૭
૫૨ હુઃખ ટળશે રે શ્વાસોશ્વાસે સ્મરણ કરજે શામનું....	....	....	....	૨૩૭
૫૩ પુન્ય કરજો રે પુન્ય વિના પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી કેમ પામીએ	....	....	....	૨૩૮
૫૪ જંજાળી જીવડે, મુક્તિની જુક્તિ ન જાણી	....	....	....	૨૩૮
૫૫ સંસારી જીવે હરિ સાથે હેત ન આણ્યું	....	....	....	૨૩૯
૫૬ સંસારમાંહી શોક મોહની માયા રે	....	....	....	૨૪૦
૫૭ હરિસ્મરણ કરી લો જ્યાં લગી જીગમાં જીવો	....	....	....	૨૪૦
૫૮ મૂકી દે મૂઠ ગમાર, મમતા મનકેરી	....	....	....	૨૪૧
૫૯ છે પ્રદ્ધાનંદ ભરપૂર પ્રદ્ધાને ભાવે રે	....	....	....	૨૪૨
૬૦ કંઈક જીગ વીત્યા રે ભૂતળ ભટકતાં રે	....	....	....	૨૪૨
૬૧ આળસ આણી રે ઊંઘ મા અભાગિયા રે	....	....	....	૨૪૩
૬૨ હરિરસ પીતાં રે વિલંબ ન કીજીએ રે	....	....	....	૨૪૪
૬૩ ફરી ફરીને શીઘ્ર પડે ફંદમાં રે નિર્લજ નાકવિના નરનીચ	....	....	....	૨૪૫
૬૪ હરિનામ લેતાં રે વિલંબ ન કીજીએ રે	....	....	....	૨૪૫
૬૫ ફરી ફરી મનુષ્યા રે દેહ મળવો નથી રે ...	....	....	....	૨૪૬
૬૬ પૂરવને પુન્યે રે પામ્યો આ દેહડી રે	....	....	....	૨૪૭
૬૭ વૃંદાવનનો રે અંદ મા રે રુદિયે વસ્યો છે	....	....	....	૨૪૭
૬૮ ગોપીજનના રે પ્રાણ તે તો પ્રભુજીની પાસે	....	....	....	૨૪૮
૬૯ આજ સખી શામળિયા સાથે	....	....	....	૨૪૯

૭૦	મનમાં જાણે મરવું નથી રે, દેહને અલિમાને	....	૨૫૦
૭૧	જલ કરે જીવવું નથી રે, ચિતમાં ચેત ચોંપે	....	૨૫૧
૭૨	લંપટ શે' નથી લાજતો રે કબુદ્દિ શું કહીએ	....	૨૫૨
૭૩	સાંભળ સહિયર વાતડી હું વારી રે	....	૨૫૩
૭૪	આજ અનોપમ દહાડલો ગિરધારી રે	....	૨૫૪
૭૫	પ્રેમતણે વશ્ય પાતળિયો, સખી જાણી લે....	....	૨૫૪
૭૬	મહી મટુકી માથે ધરી મીજ સુંદરી	....	૨૫૫
૭૭	પ્રભાત ભયો પ્રાણપતિ, પ્રેમે પ્રભુ જાગો	....	૨૫૬
૭૮	જાગીએ ગોપાળલાલ, મેરે પ્રાણ પ્યારે	....	૨૫૬
૭૯	શા માટે સમજે નહિ પ્રાણી	....	૨૫૭
૮૦	ચેત ચતુર નર ચોંપ કરીને	....	૨૫૭
૮૧	રામનામનો સોદો કરીએ	....	૨૫૭
૮૨	જાણે નહિ જડ જીવ જંજાળી	....	૨૫૮
૮૩	કીધી કાયા મેં કાશી, દીઠો સઘળે અવિનાશી	....	૨૫૮
૮૪	સ્થૂળ સૂક્ષ્મ કારણ કહેવાયે, જોતાં જીવપણું ટળી જાયે	....	૨૫૮
૮૫	પ્રપંચ પડવાનો છે જો, સમજી સાચપણું ગ્રહેજો	....	૨૫૯
૮૬	તરશે તે તો કહેવાશે, તેનાં લક્ષણ લહેવાશે	....	૨૫૯
૮૭	ગુરુગમે ઘટ જોયો રે સંશે સર્વે ટળ્યો	....	૨૬૦
૮૮	આ તનમાં તીરથ રે તત્ત્વ વિચારતાણું	....	૨૬૦
૮૯	રહે સદ્ગુરુ શબ્દે રે સૌ તીરથ તેને	...	૨૬૦
૯૦	પૂર્ણાનંદ પોતે રે પરપંચ પરહરતા	....	૨૬૧
૯૧	ભૂલવણી ભાગી રે, બ્રહ્માનંદ ભાસ્યો	....	૨૬૧
૯૨	જોને વિચારી રે જીવડા, અમૂલ્ય અવસર જાય કે	....	૨૬૨
૯૩	કાયા તારી છે કારમી, જેવું ઝાકળનું નીર કે	....	૨૬૨
૯૪	સમરણ કરજે સીતારામનું	....	૨૬૩
૯૫	આ અવસરમાં હરિને ઓળખો	....	૨૬૩

૯૬	પ્રપંચ મૂકેા મારા પ્રાણિયા	૨૬૪
૯૭	દેહ મનુષ્ય ધરી, હરિ નવ જાણ્યા તેણે સર્વસ ખોયું	૨૬૪
૯૮	હરિભજન વિના, દુઃખદરિયા સંસારનો પાર ન આવે	૨૬૫
૯૯	મન વાણીડા લટકે લાલ, કમાળે અવસર જાણી	૨૬૫
૧૦૦	હરિભજનથકી, છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાયે	૨૬૬
૧૦૧	મન માને નહિ, સો ફેરા સમજાવું તોયે શું થાયે	૨૬૭
૧૦૨	તન રેંટીડો, સદ્ગુરુ શબ્દે સૂતર ફરવા લાગ્યો	૨૬૭
૧૦૩	અજ્ઞાની જીવ, સંગ કરે સાચો પણ રંગ ચડે નહિ	૨૬૮
૧૦૪	તજ દેહાલિમાન, મિથ્યા સુખ સારુ શું ફેગટ ફૂલે	૨૬૯
૧૦૫	હો જીવલડા, જન્મ ધરીને ન લહું હરિનું રૂપ	૨૬૯
૧૦૬	નર ગાફલ ગમાર, ગંદી દેહનો ગર્વ કરે શું થાયે ...	૨૭૦
૧૦૭	તારું સુપન શરીર, નીર ઉખનું એણીપેરે ઊડી જશે	૨૭૦
૧૦૮	આજ ધન્ય ઘડી, સંત પધાર્યા પ્રેમે પાવન કીધાં	૨૭૧
૧૦૯	તારી કાયામાં, કેાણુ બોલે છે તેને શોધી કાઢને	૨૭૨
૧૧૦	રાખે જડ દેહ, તેના તું દેવતને શે નથી દેખતો	૨૭૨
૧૧૧	તારા તનમાં તપાસ	૨૭૩
૧૧૨	શુદ્ધ ચિત્ત વિના, જપ તપ તીરથવ્રત કરે શું થાય	૨૭૩
૧૧૩	હરિભજન કરો, ભય ભાગે જમદૂતનો ભક્તિભાવે	૨૭૪
૧૧૪	જીવ કેમ જાણે, હરિ માયાખળ મોટું અગમ અપાર	૨૭૪
૧૧૫	જય કલ્પતરુ, તાપનિવારણુ શીતળ તેની છાયા	૨૭૫
૧૧૬	બ્રહ્માનલલી, નવલ લાલસુ નેહ ઘણો છે તારે	૨૭૬
૧૧૭	અણુસમજી જીવ શી શિખામણુ દેઉં	૨૭૬
૧૧૮	તમે હરિ બોલો, મિથ્યા ભાષણુ મનથી મૂકી દીજો	૨૭૭
૧૧૯	રસ અગમ અપાર, સુરનર પાર ન પામે મનવાણી વડે	૨૭૮
૧૨૦	જે જે જગતગુરુ પરમાત્મા	૨૭૯
૧૨૧	જીવપણું મેલી રે હરિને જાણુજે રે	૨૭૯

૧૨૨	આનંદકારી રે આવો, નેણુકમળમાં નેહ ઉપજાવો	૨૮૦
૧૨૩	આંખો આગળ રે રહોને, અમને નિત્ય દર્શન દોને	૨૮૦
૧૨૪	સદા તમારે રે સંગે, આનંદ ઊલટ વાધ્યો અંગે	૨૮૧
૧૨૫	તાર ન તૂટે રે તેસું, અરસપરસ મન એકરસ એસું	૨૮૧
૧૨૬	જીવડા જોને રે જાગી, તારું આયુષ્ય જાય અભાગી	૨૮૧
૧૨૭	હો પ્રાણી રે પ્રપંચ મૂકી સાચપણું ઉર આણુજે	૨૮૨
૧૨૮	ચીત ચેતો રે જનમ ધરીને નામ હરિનું લીજીએ	૨૮૨
૧૨૯	જીવ વચન વિચારી ખોલે, બહુ બકવાદ ન કીજે	૨૮૩
૧૩૦	તું તારું તન દેખ તપાસી, અનુભવ આંખ ઉઘાડી	૨૮૩
૧૩૧	જે સતસંગ કરે શુદ્ધ ચિત્તે, સઘળાં તીરથ તેને	૨૮૪
૧૩૨	સામું જોયું છે તને શામળે રે, જીવ જોને વિચારી	૨૮૪
૧૩૩	એવો અપરાધી કેણુ છે રે, જેને ભજન ન ભાવે	૨૮૪
૧૩૪	માણસ તેને તું માનજે, માને વેદની વાત	૨૮૫
૧૩૫	હરિજન તેને તું જાણુજે, જેને રુદિયે હરિરંગ	૨૮૫
૧૩૬	સંતશિરોમણિ સર્વથી, શીતળ શબ્દ રસાળ	૨૮૫
૧૩૭	મૂરખ સરખાં તે માણસાં, જેને સમજણુ નહિ રેખ	૨૮૬
૧૩૮	હરિમહિમા મોટા જન જાણે, સનકાદિકશુકદેવ જોને	૨૮૬
૧૩૯	હરિની માયા મહાબળવાંતી, કેણે જીતી નવજાય જોને	૨૮૭
૧૪૦	રસના રામરટણુ કેરી લે, બીજું બકવું મૂકી દે	૨૮૭
૧૪૧	તું તો રામ સમરને પાપી રે, તને મુનશાદેહડી આપી રે	૨૮૮
૧૪૧	ભાઈઓ ભક્તિમારગ છે આકરો	૨૮૯
૧૪૨	સુરતા લાગી છે જેની ભ્રમણા ભાગી છે	૨૮૯
૧૪૩	સુંદીર શ્યામ સોહામણો ભજ ભાવશું	૨૯૦
૧૪૪	શા માટે સમજે નહિ, નથી જાણુતો....	૨૯૧
૧૪૫	પ્રેમતણે પંથ ચાલે રે, તે મહાપદ મહાલે	૨૯૨
૧૪૬	લે ગોવિંદ ગુણ ગાઈ રે, દેહ દુર્લભ ભાઈ	૨૯૩

૧૪૭	કરુણાસિંધુ હરિને રે, લજ લાવ ધરીને	૨૬૩
૧૪૮	કર હરિસમરણ સાચું રે, કામ કાયાનું કાચું	૨૬૩
૧૪૯	અંતરજામીનું નથી અજાણ્યું, મન માને તેમ મહાલો ૨૬૩	
૧૫૦	ચેત ચેત રે અચેત પ્રાણી, સૂતો આળસ આણી રે ૨૬૪	
૧૫૧	જીવ અભાગી કાંઈ ના જાણે, મિથ્યા સુખને માણે રે ૨૬૪	
૧૫૨	સદ્ગુરુ સંગે રહીએ રંજે, આનંદ વાઘે અંગે રે ૨૬૫	
૧૫૩	નેહ વિના હરિ ન મળે કેને, એવું લક્ષણ એને રે ૨૬૫	
૧૫૪	રતન પદારથ રે અલ્યા તને જનમ દિયો	૨૬૬
૧૫૫	હરિરસ પીજે રે, પરમ પ્રેમે કરી	૨૬૭
૧૫૬	સદ્ગુરુ શબ્દે રે, ત્રિવિધિ તાપ ટળ્યા	૨૬૭
૧૫૭	તત્ત્વ સાંખ્ય માંહે રે, જોયું જુગત કરી	૨૬૮
૧૫૮	કાળવ્યાલનો ડાંખ ન લાગે, અમૃત નામ ઉચ્ચારે જો ૨૬૮	
૧૫૯	તું તો નિંદા ન કરીશ કોઈની, પ્રેમે સુધારસ પીજે જો ૨૬૯	
૧૬૦	પ્રેમીજનની પાસ પ્રભુ છે, દુર્જનિયાંથી દૂર જો	૨૬૯
૧૬૧	કાયાનો અહંકાર ન કરશે, કાયા કાચો કળશ્યો જો ૩૦૦	
૧૬૨	અચેત તારી ઊંઘ ન ઊઠે, મરણ માથે ગાજે જો	૩૦૦
૧૬૩	પરમારથનો અર્થ ન પ્રીછ્યો, તું તો પામર પ્રાણી જો ૩૦૧	
૧૬૪	આળપંપાળે અવસર વીત્યો, શુભ કારજ ના કીધું જો ૩૦૧	
૧૬૫	અહુવું તારે હરિને નામે, અવર નહિ ઉપાય જો ૩૦૨	
૧૬૬	સૂતાં ખેડાં શામળિયાજી, તાન તમારી સાથે જો ૩૦૨	
૧૬૭	જોઈ વિચારી હું વરી છું, હવે ડગે નહિ મન જો ૩૦૨	
૧૬૮	આનંદકારી અખંડ વિહારી, આદ્યપુરુષ અવિનાશી જો ૩૦૩	
૧૬૯	આવો મારા અંતરજામી સંત	૩૦૩
૧૭૦	સાંભળ સૈયર વહાલપણાની વાત	૩૦૪
૧૭૧	જગતનું સુખ ઝાઝળનું છે પાણી રે જાણી લે	૩૦૫
૧૭૨	મિથ્યા માયામાં શું મોહ્યો મૂઢ રે ચેતી લે	૩૦૬

૧૭૩	‘હું-મારું’ તે સંસારનું છે મૂળ રે સમજી લે	૩૦૬
૧૭૪	રામ રસાયણ પ્રેમ ધરી જે પીશે રે માણી લે	૩૦૭
૧૭૫	જાણે નહિ જગજીવન અભાગી મરણતણે ભય મોટો રે	૩૦૮
૧૭૬	પરમારથ પ્રીછ્યો નહિ પ્રાણી, ઇચ્છ્યો આપ સવારથ રે	૩૦૮
૧૭૭	સાકુટ નરનો સંગ ન કરીએ, મરીએ મહાવિખ ખાઈ રે	૩૦૮
૧૭૮	જે મુખમાં નહિ સંતચરણામૃત	૩૦૯
૧૭૯	સત્ય સુધા શ્રીકૃષ્ણ નામ છે	૩૦૯
૧૮૦	કુરમ કઈ પેરે અંગ સમેટે, ઉપર ન દીસે આકાર રે	૩૧૦
૧૮૧	આનંદકારી અચળ વિહારી, ગિરિવરધારી ગોકુળચંદ રે	૩૧૦
૧૮૨	લંપટ રે તુંને લાજ ન આવી, મૂરખ મંદ અભાગી રે	૩૧૦
૧૮૩	માયા સોને મોહ પમાડે, હરિજનથી રહી હારી રે	૩૧૧
૧૮૪	જે જન હરિનું નામ ન જાણ્યું, તે પસ્તાયા પ્રાણી રે	૩૧૧
૧૮૫	કાયા રે તારી કામ ન આવે, જો કરે કોટિ ઉપાય રે	૩૧૧
૧૮૬	કાયા કલ્પદ્રુમસમ જાણો, શોભા વરણી ન જાય રે	૩૧૨
૧૮૭	અચેત નર તારી ઊંઘ ન ઊડી, કાળ આવીને પહોંચ્યો રે	૩૧૨
૧૮૮	જીભલડી રે તને હરિગુણ ગાતાં, આવડું આળસંકચાંથી રે	૩૧૩
૧૮૯	હરિ હરિ રટણ કર કઠણ કળીકાળમાં	૩૧૩
૧૯૦	કોણ કરમે કરી હરિ ગયો વીસરી	૩૧૪
૧૯૧	શે નથી સમજતો મૂરખ માનવી	૩૧૫
૧૯૨	સ્મરણ છે સાચું રે હરિનું સ્મરણ સાચું ...	૩૧૫
૧૯૩	પ્રભુને પરહરી જે કોઈ અન્ય વાણી ન ગાવે	૩૧૬
૧૯૪	જાગીને જપીએ રે હરિને જાગીને જપીએ....	૩૧૬
૧૯૫	અનેક જન્મનો ઊંઘ્યો પ્રાણી કેમ કરી જાગે	૩૧૭
૧૯૬	નિર્મળ નામ નિરંતર લે રે	૩૧૭
૧૯૭	નામ વિના ગતિ મુક્તિ નહિ રે....	૩૧૭
૧૯૮	રામસુધારસ જે જન પીવે	૩૧૮

૧૯૯	તું તારું તન દેખ તપાસી	૩૧૮
૨૦૦	લે રસના નિત્ય ગોવિંદ ગાઇ....	૩૧૯
૨૦૧	ગિરિધરલાલતણા ગુણ ગા રે	૩૧૯
૨૦૨	ભાવ કરીને તું હરિને ભજ રે	૩૧૯
૨૦૩	ભજન વિના દિન જાય છે વીત્યા	૩૧૯
૨૦૪	શું કયું ગીતા ગાઇને રે, તેં શું કયું ૦	૩૨૦
૨૦૫	ભજન કેમ કરતો નથી પાછ રે	૩૨૦
૨૦૬	હરિ ભજીએ તો આવે સુખની લેહર જો ...	૩૨૧
૨૦૭	કેપ ન કરીએ કૃષ્ણજી, સમરથ છો સ્વામી	૩૨૨
૨૦૮	તમે ભૂપ વિના ભૂધરા, કેને જઈને જાયું	૩૨૨
૨૦૯	મધુસૂદન મહારાજ છો, મોટામાં મોટા	૩૨૩
૨૧૦	રામરટણ કર રંગમાં, અંગ આનંદ આણી	૩૨૩
૨૧૧	જય જય શ્રીજનરાય, ભક્તહિતકારી ...	૩૨૩
૨૧૨	કૃષ્ણ કૃષ્ણ વાસુદેવ કહે તું, હેત હેયામાં આણી....	૩૨૪
૨૧૩	ચરણકમળનો રે મોટો મહિમા, જેનું ધ્યાન ધરે સુરબ્રહ્મા	૩૨૪
૨૧૪	આજ અમારે દિવાળી રે સજની	૩૨૫
૨૧૫	આજ દિવાળી પ્રેમ રસાળી	૩૨૫
૨૧૬	આજ કર્યો અન્નકૂટ છબીલે	૩૨૬
૨૧૭	મંગળ ગાન કરે છે ગોપી	૩૨૬
૨૧૮	આનંદે આવો રે, જીવન જમવાને	૩૨૭
૨૧૯	હરિભાવે ભોજન કીજીએ ૦	૩૨૮
૨૨૦	જીવ વચન વિચારી બોલે, બહુ બકવાદ ન કીજે	૩૨૮
૨૨૧	તું તારું તન દેખ તપાસી, અનુભવ આંખ ઉઘાડી	૩૨૯
૨૨૨	જે જગદીશ ઈશ અવિનાશી, ઉરવાસી સુખરાશિ	૩૨૯
૨૨૩	જે સત્સંગ કરે શુદ્ધ ચિત્તે, સઘળાં તીરથ તેને	૩૨૯
૨૨૪	રહે રસના તું રામભજનમાં, હંસદશા દિલ આણી	૩૨૯

૨૨૫	ગુરુગમ જ્ઞાન વિચાર્યું ઘટમાં, પ્રગટી પ્રેમ ખુમારી	૩૩૦
૨૨૬	વંદું સદ્ગુરુ ચરણુરજ શીશ	૩૩૦
૨૨૭	જય જય જનરાય, જશ અગમ અપાર	૩૩૦
૨૨૮	તત્ત્વ વિચારી રે, તીરથ જો કરે રે	૩૩૧
૨૨૯	રણુછોડ રંગીલો રે, રહ્યો હૃદયે વસી રે	૩૩૨

કૃષ્ણાવતારસંબંધી પદ, ગરબા વગેરે ... ૩૩૩

૨૩૦	જ્યારે ભોમિભાર વાધ્યો ઘણો	૩૩૩
૨૩૧	પડવે બ્રહ્મ પાસે પુકારી, વસુધા સુરભિરૂપ ધરી	૩૩૯
૨૩૨	ધન્ય ધન્ય વસુદેવ દેવકી રાણી રે	૩૪૦
૨૩૩	જીરે નંદજીનો કુંવર કોડામણો	૩૪૩
૨૩૪	જીરે હરિલીલા રણિયામણી	૩૪૪
૨૩૫	સખી આજ આનંદરંગ અંગમાં	૩૪૬
૨૩૬	શ્રાવણ માસ સોડામણો રે	૩૪૭
૨૩૭	આનંદસાગર ઊલટ્યો, વ્રજમેં વાગે રાગે વધાઈ લાલ ૩૪૭	
૨૩૮	નંદજીના ભાગ્યતણો નહિ પાર રે	૩૪૮
૨૩૯	બાવન દિવસ વરસ અગિયાર રે	૩૫૩
૨૪૦	સખી આજ અનોપમ દાડલો	૩૬૦
૨૪૧	સખી આનંદસાગર ઊલટ્યો ...	૩૬૦
૨૪૨	બ્રહ્મા વેદ ભણે છે રે, અતિ હેડે હરખે	૩૬૧
૨૪૩	છોડ છોડ છખીલા દોરડો રે	૩૬૧
૨૪૪	છોડ છોડ છખીલી દોરડો રે, તારો સુદામો	૩૬૨

તુલસીજીના વિવાહનાં ધોળ

૨૪૫	ત્રિભુવન પાવન તુલસીજીનો વિવાહ રે	૩૬૨
૨૪૬	બાલો અડ્યા વરઘોડલે રે	૩૬૩
૨૪૭	વરકન્યા તો મંડપમાં પધરાવ્યાં રે	૩૬૩

૨૪૮	ગગનમંડળમાં અનહદ વાજાં વાજે રે	....	....	૩૬૪
૨૪૯	વરકન્યાના દોરડિયા છોડાય રે	....	....	૩૬૫
૨૫૦	આજ સખી અલખેલોજી ઘેર આવ્યા રે	....	....	૩૬૫

રવેણીનાં પદ

૨૫૧	રામ રટો રે મન મૂઠ ગમારા....	....	....	૩૬૬
૨૫૨	સદ્ગુરુ સંતરામ એક રૂપા	....	....	૩૬૭
૨૫૩	તન વૈરાગ કરો મત કૈાઈ	....	....	૩૬૭

પરચૂરણ પદ

૨૫૪	જે રાધાવર રાસખિહારી, સુંદરતા પર વારી....	....	૩૬૮
૨૫૫	જય જય જય બ્રહ્માનનંદિની	....	૩૬૮
૨૫૬	મોરલી મહન મદમાતી, દેખ આલી મોરલી૦	....	૩૬૯
૨૫૭	પદસરોજ પર વારી, શ્યામ તેરે પદ૦	....	૩૬૯
૨૫૮	રૂપરાસરંગ ભીને, નવલ પિયા, રૂપ રાસ રંગ ભીને	....	૩૬૯
૨૫૯	કૃષ્ણ કહો, કહો વાસુદેવ, હેત હૈયામાં આણી	....	૩૬૯
૨૬૦	ઉત્તમ હરિના ગુણવાદ જેણે, સુષ્યા ન સ્નેહ ધરીને		૩૭૦
૨૬૧	શામળિયાનું સ્મરણ કરતાં, ભવનું બંધન છૂટે	....	૩૭૦
૨૬૨	રામનામ વાણીથી રટતાં, મટે મોહ ને માયા	....	૩૭૦
૨૬૩	પ્રીતલડી કીજે રે અખંડાનંદશું	....	૩૭૧
૨૬૪	ગોવિંદ ગુણ ગાને રે, આનંદ ઉર આણીને....	....	૩૭૧
૨૬૫	પ્રદ્ધવિદ ભેટે રે, ભાગે ભવ આપદા....	....	૩૭૨
૨૬૬	જીવનું નહિ જોર, એમાં કાંઈ જીવનું નહિ જોર	....	૩૭૨
૨૬૭	સાચે રાચે રામ સંતો, સાચે રાચે રામ	....	૩૭૨
૨૬૮	તરવાનું હરિનામ કલિમાં, તરવાનું હરિનામ	....	૩૭૩
૨૬૯	નેહનો નાતો, નાથજીને નેહનો નાતો	....	૩૭૩
૨૭૦	સ્નેહનો રસિયો સામળિયોજી સ્નેહનો રસિયો	....	૩૭૪

૨૭૧	સંતની સેવા કીજીયે રે શુદ્ધચિત્તે કરીને	૩૭૪
૨૭૨	સંત ભગવંત એક રૂપ છે રે, લિખ ભાવ ન આણો	૩૭૪
૨૭૩	જન્મ કૃતારથ કીજીયે રે, રહીએ સાધુની સંગે	૩૭૫
૨૭૪	જ્ઞાનગંગામાં ઝીલીએ રે, નિત્ય નેહ ધરીને....	૩૭૫
૨૭૫	હૈકું તાહરું વજર સરીખું, હરિને હેતે ન ભીજ્યું રે	૩૭૬
૨૭૬	એક આશરો રાખ્ય હરિનો, ભૂલમાં શીદ ભમે છે રે	૩૭૬
૨૭૭	રે તુમ વિશ્વ આત્મા નામ વિશ્વંભર....	૩૭૬
૨૭૮	રે તુમ આનંદકારી અખંડ વિહારી	૩૭૭
૨૭૯	લે ગોવિંદ ગુણ ગાઇને	૩૭૭
૨૮૦	કયં સમરણ સાસોસાસશું	૩૭૭
૨૮૧	શીદ પડે જુગજનમાં, પ્રાણી શીદ પડે જુગજનમાં	૩૭૮
૨૮૨	રામસુધારસ પીજીએ રે, નિત્ય રામસુધારસ પીજીએ....	૩૭૮
૨૮૩	પ્રેમનેમ નિરંતર પાળીએ	૩૭૮
૨૮૪	હરિનામ વિના નહિ બોલના	૩૭૯
૨૮૫	હરિનામ રહેથી ન છાંડના	૩૭૯
૨૮૬	દયા કરીને ડાકોરમાંહી આવ્યા રે રણછોડજી	૩૭૯
૨૮૭	ભર્યાં ગોમતી નિર્મળજન ગંભીર રે રંગ લાગ્યે	૩૮૧

સુડતાળા કાળવિષેનાં પદ

૨૮૮	વાલાજી તું મોકલને વરસાદ રે શામળિયા	૩૮૨
૨૮૯	કેાની આગળ જઈ કરીએ પોકાર રે શામળિયા	૩૮૩
૨૯૦	ખાલકના અપરાધ જુએ જો માત રે વાલાજી	૩૮૩
૨૯૧	નિરદે થશે તો નહિ જીવે સંસાર રે વાલાજી	૩૮૪

પ્રીતમદાસજીના છંપા

૧	કુબુદ્ધિનું અંગ-હરિભક્તિની હાંસી કરે	૩૮૫
૨	પ્રેમનું અંગ-પ્રેમવિના પ્રભુ નહિ મળે	૩૮૮

૩ વૈરાગ્યનું અંગ-વૈરાગ્ય વિના દ્વેષ નહિ ટળે	૩૮૬
૪ અથ નામનું અંગ-નામતણા મહિમા છે ખડું	૩૮૧
૫ સ્મરણનું અંગ-શ્વાસોશ્વાસે સ્મરણ કરે	૩૮૨
૬ નારીનિંદાનું અંગ-ના કરીશ નારી સાથે નેહ	૩૮૩

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા

ગીતામાહાત્મ્યનાં પદ

પદ ૧-હું પ્રથમ મોહ થયો પારથને	૩૮૭
પદ ૨-જી શ્રીભગવદ્ગીતા ભવદુઃખહરણી	૩૮૭
અધ્યાય ૧ કો-અર્જુનવિષાદયોગ	૩૮૮
,, ૨ જો-સાંખ્યયોગ	૪૦૭
,, ૩ જો-કર્મયોગ	૪૧૫
,, ૪ થો-કર્મપ્રદ્ધાર્પણયોગ	૪૧૬
,, ૫ મો-કર્મસંન્યાસયોગ	૪૨૩
,, ૬ કો-આત્મસંયમયોગ	૪૨૬
,, ૭ મો-જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ	૪૩૧
,, ૮ મો-અક્ષરબ્રહ્મયોગ	૪૩૪
,, ૯ મો-રાજવિદ્યારાજગુહ્યયોગ	૪૩૭
,, ૧૦ મો-વિભૂતિયોગ	૪૪૧
,, ૧૧ મો-વિશ્વરૂપદર્શનયોગ	૪૪૫
,, ૧૨ મો-ભક્તિયોગ	૪૫૧
,, ૧૩ મો-ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞવિભાગયોગ	૪૫૩
,, ૧૪ મો-ત્રિગુણવિભાગયોગ	૪૫૬
,, ૧૫ મો-પુરુષોત્તમયોગ	૪૫૯
,, ૧૬ મો-દૈવાસુરસંપદ્-વિભાગયોગ	૪૬૧
,, ૧૭ મો-શ્રદ્ધાત્રયવિભાગયોગ	૪૬૪

„ ૧૮ મો-સંન્યાસયોગ	....	....	....	....	૪૬૭
સમશ્લોકી ગીતા-ઐકાર એકાક્ષર બ્રહ્મ	....	....	....	....	૪૭૫

પરચૂરણ પદ

રામચંદ્રજીની આરતી-જે રઘુવર રાયા	....	....	....	૪૭૬
રણુછોડજીની આરતી-જે રણુછોડરાયા	....	....	....	૪૭૭
ગુરુસંતની આરતી-આનંદ મંગળ કરું આરતી	....	....	....	૪૭૭
જીમનાજીનો ગરબો-જે જે જે જીમનાં જીગતારણી	....	....	....	૪૭૮
ગંગાજીનો ગરબો-ભૂપ ભગીરથ ભક્તશિરોમણિ	....	....	....	૪૭૮
રણુછોડજીનો ગરબો ૧-૩૫ તમારું રળિયામણું, રણુ	....	....	....	૪૭૯
„ „ ૨-મહિમા તમારા નામનો, „	....	....	....	૪૭૯
„ „ ૩-ડાકોર ઉપર દયા કરી „	....	....	....	૪૮૦
„ „ ૪-સતસંગતથી સાર છે „	....	....	....	૪૮૧
મહાત્મા રવિદાસના કાગળનો પ્રત્યુત્તર	....	....	....	૪૮૨
બાવાનું પદ-ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા	....	....	....	૪૮૩
ભક્તિનું પદ-ભક્તિ એવી રે ભાઈ એવી	....	....	....	૪૮૩

ઠશુ દ્વિ પ ત્ર ઠ

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૩	૭	ધામને	ધામ ને
૩૧	૭	ગરબે	ગરબે
૩૧	૨૨	સોભે	શેભે
૩૪	૯	નરતું	નરતું
૫૯	૧૯	સવ્યે;	સેવ્યે;
૭૦	૧૬	મુનિદેવ	મુનિદેવ
૭૦	૧૬	મુચંદા	મુચકંદા
૭૩	૨	ફેણો	ફેઝો
૭૩	૧૭	સત	શત
૭૬	૧૬	એક નાથતણે	એકનાથ તણે
૯૩	૯	ભટકાણુ	ભટકણુ
૧૧૦	૧૦	પચ્છા ફળ	પચ્છાફળ
૧૨૦	૧૪	જમનાં	જમના
૧૨૪	૫	ધન	ધન
૧૪૭	૧૮	કઠંસ્થાન	કંઠસ્થાન
૧૫૮	૧૮	ચચરી	ચંચરીક
૧૬૩	૯	ક્રોધ	ક્રોધ
૧૬૭	૬	સાભરી	સૌભરી
૧૭૩	છેલ્લી	ઇન્દ્ર દિક	ઇન્દ્રિયાદિક
૧૭૬	૧૪	આકરસમેં	આકાશમેં
૨૦૩	૨૦	સમેળુ	સમળુ
૨૦૭	૫	વિસેં રવિ	રવિ સેં રવિ
૨૦૭	૧૯	ન્યાંઈ	નાંઈ
૨૦૮	૧૩	વર્ષારતુ	વર્ષારતુ

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૦૮	૧૪	સુભ શોધ	શુભશોધ
૨૧૧	૧૨	ધ્યારે	ધ્યારે
૨૧૧	૧૪	દીનબંધુ	દીનબંધુ
૨૧૩	૯	જન્મ તું	જન્મનું
૨૧૩	૧૩	જમકિકંરનો	જમકિંકરનો
૨૨૧	૧૫	બ્રહ્મ	બ્રહ્મ
૨૨૪	૨૨	પ્રેમસુધારસ	પ્રેમસુધારસ
૨૩૧	૩	સોમણ	સો મણ
૨૫૨	૨	ચાંપે	ચોંપે
૨૫૫	૧	વાણી	વાણી
૨૫૬	૨૨	હંસ વાહન	હંસવાહન
૨૬૪	૧૮	કૂડાં	કૂડાં
૨૭૦	છેલ્લી	હિખનું	હિસનું
૨૯૩	૧૮	રામં	કામં
૩૦૫	૬	સર્સ્વ	સર્વસ્વ
૩૧૫	૬	પાછી	પાછી
૩૨૭	૮	શરગાર	શણુગાર
૩૩૬	૧૮	કોતક	કોતક
૩૩૮	૯	આઘે	આગે
૩૪૫	૨૧	વીર જાતો	વીરજા તો
૩૫૦	૧૪	કાળિંદ્રીથી	કાળિંદ્રીથી
૩૫૧	૪	આહિઠાંનું	આહિરડાંનું
૩૬૬	૧૫	ભોકંગ	ભોરંગ
૩૯૯	૧૨	અહસ્ત્રગણું	અહસ્ત્રગણું
૪૦૩	૭	ધૃતરાષ્ટ્રસુતનું	ધૃતરાષ્ટ્રસુતનું

મહાત્મા પ્રીતમદાસ

વીર વિક્રમની ઓગણીસમી શતાબ્દીમાં ઉચ્ચ કોટીના જે અનેક જ્ઞાનચારિત્ર્યસંપન્ન સંતમહાત્માઓ ગરવી ગુર્જરભૂમિને પોતાની પદરજથી પવિત્ર કરી ગયા છે અને તત્કાલીન અસંખ્ય અધિકારી-જનોની હૃદયવાટિકાઓને જ્ઞાનરૂપી ખીજ તથા ભક્તિરૂપી અમૃત વડે હરિભરી ખનાવી મોક્ષરૂપી ફળથી ફળાવી જવાની સાથે ગુર્જરભા-પાની હયાતીપર્યંત તેના સંસ્કારી સપૂતોને ઉચ્ચ ભાવોનાં આન્દોલન આપ્યા કરે એવા અસરકારક અને સત્યપૂર્ણ પદ્યસાહિત્યનો અમર વારસો આપી ગયા છે; તેઓમાંના એક તે આ વાણીના કર્તા મહાત્મા પ્રીતમદાસજી છે.

પ્રીતમદાસ વિષે અત્યાર સુધીમાં ઘણુંજ થોડું લખાયું છે, છતાંએ સામાન્ય જનસમૂહમાં તો પ્રીતમદાસની વાણી સારી પેઠે પ્રસરી ચૂકેલી હોઇને, હજી પણ તેની લોકપ્રિયતા જેવી ને તેવી છે.

“હરિભજન વિના, દુઃખદરિયા સંસારનો પાર ન આવે”

“મન માને નહિ, સો ફેરા સમજવું તોએ શું થાયે”

“જીભલડી રે તુંને હરિગુણ ગાતાં, આવડું આળસ ક્યાંથી રે”

ઉપલી તેમજ બીજી લોકપ્રસિદ્ધ પંક્તિઓવાળાં અનેક આકર્ષક અને બોધપ્રદ પદ્ય, ઘોળ, મહિના વગેરેના કર્તા અને “હરિનો મારગ છે શરનો, નહિ કાયરનું કામ જોને” એ પંક્તિથી શરૂ થતા મહાત્મા ગાંધીજીને પ્રિય થઇ રહેલા પદ્યના કર્તા પણ એજ પ્રીતમદાસ છે. “કહ્કા કર સદ્ગુરુનો સંગ, રહેકમળમાં લાગે રંગ”-એ પંક્તિથી શરૂ થતો એમનો કહ્કો આજે પણ અનેક ભક્તજિજ્ઞાસુઓના હૈયાનો હાર છે. “કરીએ શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના, ધરીએ રુદિયામાં ધ્યાન” આ પંક્તિથી શરૂ થતો તેમનો કહ્કો હજી પણ અનેક ભાવિક ભક્તોને કંઠરથ છે. એજ પ્રીતમદાસના સોરઠ રાગના જ્ઞાનભાસ તંપૂરા સાથે કોઇ ભક્તજનના મુખથી મુક્તકંઠે ગવાતા સાંભળવા, એ તો આજે પણ એક લહાવોજ લેખાય. તેમનાં શ્રીકૃષ્ણલીલાનાં અનેક પદ,

માસ ને ગરબીઓ અનેક ગુજરાતી સ્ત્રીઓને પેઢીઉતાર કંઠે રહેતાં આવ્યાં છે.

આવા લોકપ્રસિદ્ધ સંતના જીવનસંબંધી વિશેષ હકીકત હજી સુધી બહાર આવી નથી; અને જે કાંઈ હકીકત આજથી ચોત્રીસ વર્ષ ઉપર સ્વ. ઇચ્છારામ સૂર્યરામ દેસાઈએ બૃહત્ કાવ્યદોહનના ગ્રંથ ચોથામાં આપી છે, તે કેટલીક રીતે સત્યથી વિપરીત જણાય છે. સમય ને શ્રમનો વ્યય કરવા છતાં પણ આવી બાબતોમાં પૂરેપૂરી સપ્રમાણ હકીકતો મળવી અશક્ય હોવાથી જે કાંઈ હકીકત પ્રીતમદાસનાં મંદિરો, હસ્તલિખિત પ્રતો, જૂનાં કાગળિયાં, તેમજ સંદેસરના વૃદ્ધ પુરુષો અને મંદિરના વહીવંચા પાસેથી છૂટક છૂટક મેળવી શકાઈ છે, તેને આધારે તેમજ પ્રીતમદાસ અને અન્ય સંતની કવિતાને આધારે આ રચણે તેમના જીવન વિષે કેટલુંક લખવાનો યથામતિ યત્ન કરીશું.

સ્વ. ઇચ્છારામ સૂર્યરામ દેસાઈ બૃહત્ કાવ્યદોહન, ગ્રંથ ચોથામાં લખે છે કે:—

“ ઇ. સ. ૧૮૮૪ માં હું નડિયાદ ગયો હતો. ત્યાંથી પ્રીતમદાસ સંબંધી કંઈક વિશેષ માહિતગારી મેળવવાના હેતુથી સંદેસર ગયો. સંદેસથી કેટલાંક ગરબાં નિવાય વિશેષ કંઈ પણ મેળવી શક્યો નહિ; પણ નડિયાદના સુપ્રસિદ્ધ દેસાઈ વિહારીદાસના ચિરંજીવી સ્નેહીભાઈ ગોપાળદાસના યોગથી એક ભાટ સાથે વાતચીત થતા, તેણે પ્રીતમદાસ સંબંધી જે સહેજસાજ હકીકત જણાવી છે, તે પરથીજ એનું ચરિત્ર લખી શકાય તેમ છે.”

એ પછી એમણે એ આધારને અનુસરીને પ્રીતમદાસ વિષે જે કાંઈ લખ્યું છે, તેની ચર્ચા આગળ કરીશું.

એજ વરસમાં ‘પ્રાચીન કાવ્યમાળા ત્રિમાસિક’ના ત્રીજા વર્ષ છટ્ટાના અંક બીજા તરીકે શ્રીમાન હરગોવિંદદાસ કાંટાવાળાએ “પ્રીતમકૃત કવિતા” એ નામથી પચાસેક પાનની એક ચોપડી પ્રસિદ્ધ કરી હતી. જેની સાથે જેડેલી ટૂંક પ્રસ્તાવનામાં તેઓ લખે છે કે, “પ્રીતમનું ચરિત્ર લખવાનું ઘણીખરી હકીકત મળી છે અને બીજી ચોક્કસ રીતે મળવાનો સંભવ છે, તેથી બીજે કોઈ પ્રસંગે તેનું ચરિત્ર અપવા

વિચાર રાખ્યો છે.” પરંતુ તે પછી આજ સુધી એ વિષે તેમના તરફથી કંઈ પણ હકીકત બહાર પડેલો જણાતી નથી.

શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ પણ પોતાના ‘ગુજરાતી સાહિત્યના માર્ગસૂચક સ્થંભો’ વાળા સં. ૧૯૭૦ માં છપાયેલા પુસ્તકમાં કેટલીક હકીકત આપી છે.

હવે આપણે પ્રીતમદાસના જીવન તરફ વળીએ. પ્રીતમદાસનો જન્મ બારોટ શાંતિમાં સંવત ૧૭૭૪ થી ૮૦ ના અરસામાં થયો હતો, એમ નીચેના મુદ્દાઓ ઉપરથી જણાય છે. તેમનું દેહાવસાન સંવત ૧૮૫૪ ના વૈશાખ વદ ૧૨ ને મધ્યાહ્નકાળે થયું, એમ તેમના મુખ્ય શિષ્ય નારણદાસે પોતાને હાથે ઉતારેલી પ્રીતમદાસની ભગવદ્-ગીતાની છેવટે લખેલું છે. સ્વ. ઇચ્છારામ લખે છે કે, “એ છેક બોતેર વરસની વયે મરણ પામેલો કહેવાય છે;” પરંતુ શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ ઝવેરી કહે છે કે, “એની બોતેર વર્ષની વયે એની સ્ત્રીનું અવસાન થયું, તે સમયે પણ એણે પોતાની સાહિત્યપ્રવૃત્તિ છોડી નહિ.” આ ઉપરથી તે પછી પણ તેઓ કેટલાંક વર્ષો જીવ્યા હશે એમ સ્પષ્ટ થાય છે. વળી સંદેસરના વૃદ્ધ પુરુષોના કહેવા પ્રમાણે તથા પ્રીતમદાસનાં મંદિરોના સાધુમંડળ પૈકી ચરોતરના ગામ સિહોલના મંદિરના હયાત વૃદ્ધ મહંત પ્રભુદાસજી જેઓ એમનાં મંદિરોના સાધુમંડળમાં અગ્ર-ગણ્ય છે, તેઓ પણ પોતાની ગુરુપરંપરાગત માહિતીને અનુસરીને પ્રીતમદાસનો દેહાંત ૭૫-૮૦ વર્ષની વયે થયેલો કહે છે, તે બેતાં પણ તેમનો જન્મ ઉપલા અરસામાં જ થયેલો કહી શકાય.

સ્વ. ઇચ્છારામભાઈ લખે છે કે, “પ્રીતમદાસનો બાપ રઘુનાથદાસ જાતે બે પૈસાનો ચિકાસદાર હોવાથી અને તેને પ્રીતમદાસ એકજ પુત્ર હોવાથી તેને બાળપણથી જ જોતરું વળગાડ્યું હતું.” પરંતુ આ સંસ્થા તરફથી આ વિષે તપાસ કરવા ગયેલા બાઈને પ્રીતમદાસના મંદિરના વહીવંચાના ચોપડા કઢાવીને જોવા ઉપરથી જણાયું છે કે, તેમના પિતાનું નામ પ્રતાપસિંહ તથા માતાનું નામ જ્યેષ્ઠવરબા હતું.

સ્વ. ઇચ્છારામભાઈ તથા મહાશય કૃષ્ણલાલ ઝવેરી પ્રીતમ-

દાસને સંદેસરના વતની લખે છે; પરંતુ તપાસ કરતાં સંદેસરના એક હયાત વૃદ્ધ પાટીદાર ગૃહસ્થ જણાવે છે કે, પ્રીતમદાસનું જન્મસ્થાન 'બાવળા' ગામ હતું. આગળ જણાવેલા પ્રીતમદાસની શિષ્યપરંપરાએ ઊતરી આવેલા સિહોલવાળા વૃદ્ધ મહંત પ્રભુદાસજી પણ ગુરુપરંપરાથી સંભળાતી આવેલી હકીકત ઉપરથી પ્રીતમદાસજીનું જન્મસ્થાન બાવળાજ કહે છે.

વિશેષમાં મહંત પ્રભુદાસજી જણાવે છે કે, “બાવળા ગામને પાદરે એક વખત રામાનંદી સાધુઓની એક જમાત આવેલી, તે વખતે પ્રીતમદાસ દસપંદર વરસની અવસ્થામાં અને અંધ દશામાં હતા. પૂર્વજન્મના કોઈ ઉચ્ચ સંસ્કારોને લીધે તેઓ શેરીમાં રમતાં રમતાં પણ કેટલીક વાર ભક્તિનાં પદ જોડી કાઢતા. કહેવાય છે કે, ઉપલે પ્રસંગે એ જમાતના મહંત ભાઈદાસજી પાસેથી એ બાળકે ગુરુમંત્ર લીધેલો ને તેમની સાથેજ તેમની ગાદીના સ્થાન ચુડા-રાણુપર તે ગયેલો અને ત્યાં ઉપદેશ શ્રવણ કરેલો. આ પછી તેમણે ફરતાં ફરતાં સંદેસરમાં આવીને ભજન કર્યું અને પછી છેવટ સુધી સંદેસરમાંજ મુકામ રાખ્યો.” મંદિરના વહીવંચાનો ચોપડો પણ પ્રીતમદાસના પ્રથમ સંદેસર આવવાની સાલ સંવત ૧૮૧૭ ની દર્શાવે છે.

સ્વ. ઇચ્છારામ સૂ. દેસાઈ કહે છે કે, “એકાદશ સ્કંધની કવિતા, કવિએ કશા પણ દુઃખના વખતમાં લખી નથી, પણ પૂર્ણ ઉદ્ધાસ ને પૂર્ણ ઉત્સાહના કાળમાં લખેલી છે. એમ ધારીએ કે ચુંભાળીસમાં* એકાદશ સ્કંધ પૂર્ણ કીધો ને પછી તરતજ અંધાપો આવ્યો, નવ વરસ અંધાપો વેઠ્યો.” શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ ઝવેરી પણ લખે છે કે, “ઊતરતી વયે એ ઘણું કષ્ટ પામ્યો. એ આંખે અપંગ થયો હતો;” પરંતુ સંદેસર તેમજ પ્રીતમદાસનાં મંદિરોમાં એવીજ માન્યતા અત્યાર સુધી ચાલી આવે છે કે, પ્રીતમદાસ જન્મથીજ અંધ હતા. કોઈ કોઈ એમ પણ કહે છે કે, તેઓનાં ચક્ષુ બાર વરસની વયે

* ખરી રીતે એકાદશ સ્કંધ સંવત ૧૮૪૫ ના પોષ સુદિ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ કર્યો છે.

મયાં હતાં. છેક પાછલી અવસ્થામાં તેઓ અંધ થયા હતા, એ વાત તો કોઈ પણ જાણતું તેમજ માનતું જણાતું નથી.

એકાદશ સ્કંધમાં લલિયાઓના હાથથી પુષ્કળ શબ્દો બહુજ અશુદ્ધ રહેલા છે. જેમકે:—‘સદેહ’ ને બદલે ‘સંધે’, ‘અવિનાશ’ ને બદલે ‘અવિન્યાસ’, ‘સ્પર્શ’ ને બદલે ‘પ્રસપ્રસ’, ‘શદ્’ ને બદલે ‘સૌદ્ર’, ‘ગાંધર્વ’ ને બદલે ‘ગ્રાંધવ’, ‘અવશ્યમેવ’ ને બદલે ‘અશ્વમેવ’, ‘સ્વર્ગ’ ને બદલે ‘અગ’, ‘અનાદિ’ ને બદલે ‘અનાહ’ ઇત્યાદિ. એટલે તે ઉપરથી પણ પ્રીતમદાસ જન્મથી નહિ તો બચ-પણથીજ ચક્ષુરહિત અનેલા હોવાની વાતને પુષ્ટિ મળે છે.

આજે પણ ગામના તેમજ મંદિરોના વૃદ્ધો કહે છે કે, પ્રીતમદાસ અંધજ હતા અને પોતાની પાસે હમેશાં તે વખતના ત્યાંના ભક્તમંડળના ચાર પાટીદાર લલિયાઓને રાખતા. આ લલિયાઓ પ્રીતમદાસના ઉચ્ચારોને બરાબર ન સમજી શકે અને પોતાની ગામડી રીતે જેવું આવડે તેવું લખે એ દેખીતુંજ છે. પ્રીતમદાસ જે એ સમયે દેખતા હોત, તો તેઓ એવી અશુદ્ધિઓ આવવા અથવા રહેવા દેત નહિ. તેમની કેટલીક કવિતામાં જે શુદ્ધ અને સંસ્કારિતા જણાય છે, તે જોતાં તેઓ પોતે એવું અશુદ્ધ બોલે કે લખાવે એમ સંભવતું નથી.

આ લલિયાઓને પ્રીતમદાસ એકીસાથે એક એક પદ મંડાવતા અને દરેકને વારાફરતી તેના પદની અડેક લીટી આપતા જતા—એ રીતે તેઓ ચારેએ પદ એક સાથે પૂરાં કરાવતા. એક રાગનાં ચાર પદોને ચોહર અથવા ચોસર કહે છે. લલિયાઓએ પોતપોતાની આવડત પ્રમાણે લખેલી ભાષાને પ્રીતમદાસ અંધ હોવાથી સુધારી શકેલા નહિ; તેથીજ પ્રાસ કે છંદ પણ કોઈ કોઈ સ્થળે તેમાં અધૂરા રહ્યા છે.

પ્રીતમદાસના મરણ બાદ—કૃષ્ણલીલાનાં પદોના સંગ્રહ સિવાયની લગભગ તેમની બધી કવિતાઓની નકલ એકજ પ્રતમાં તેમના શિષ્ય નારણદાસે સ્વહસ્તે કરી છે. એ નકલ જુદા જુદા લલિયાઓના હાથની લખેલી પ્રતો મંદિરમાં હતી તે ઉપરથી તેમણે ઉતારેલી છે. આમાં કેટલીક કવિતાઓની ભાષા શુદ્ધ છે ને કેટલીકની અશુદ્ધ છે. તે

ઉપરથી પણ સમજાય છે કે, તેમની કવિતાઓ જુદે જુદે હાથે લખા-
મણી હોવી જોઈએ. નારણદાસજીએ એ પ્રત પ્રીતમદાસજીના દેહાવ-
સાન પછી છ વર્ષ બાદ એટલે કે સંવત ૧૮૬૦ થી ઉતારવાનું શરૂ
કરેલું હતું, એમ તેમણે એ ઉતારેલા ગ્રંથમાં જુદે જુદે સ્થળે જે સાક્ષી
લખી છે તે ઉપરથી જણાય છે; એટલે એક ઉપરથી બીજી, બીજી
ઉપરથી ત્રીજી તેમ ઉત્તરોત્તર નકલો થવાથી અશુદ્ધિઓ આવી હોય
એમ પણ નથી.

હવે પ્રીતમદાસના જીવન સંબંધમાં સૌથી મહત્વના પ્રશ્ન ઉપર
આવીએ. ૨૬૦ ઇસ્તિઝારામ લખે છે કે, “પ્રીતમદાસ એકનો એકજ
પુત્ર હોવાથી એને બાળપણમાંથીજ જોતરું વળગાડ્યું હતું. એ સ્ત્રી
ધણી કંકાસિયણ-સાક્ષાત્ કંકશા જેવી હતી. જે કે ગ્રીક ફિલોસોફર
સોક્રેટીસની સ્ત્રી પહેલા વર્ગની કંકશા ગણાય છે, તોપણ પ્રીતમ-
દાસની સ્ત્રી એવી હતી કે, ઝેનડીપીને પાણી ભરાવે ! તે પ્રીતમદાસને
બહુ રંજાડતી, ઘરમાં ઘણો બગાડ કરતી, લડતી ને સુખે ખાતી નહિ
અને ખાવા દેતી પણ નહિ. એના બાપે બીજી સ્ત્રી કરવાનો પ્રીતમ-
દાસને ઘણો આગ્રહ કર્યો, પણ એ પોતે સમજી હોવાથી ના પાડીને
સદા કૃષ્ણકીર્તન ગાવામાં તલ્લીન રહીને તેમાંજ આનંદ માનવ
લાગ્યો. એની સ્ત્રીનું નામ પ્રેમાબાઈ ઉર્ફે પ્રેમી હતું. જ્યારે એ બાઈને
એક બાળક અવતર્યું અને તે થોડા દિવસમાં મરણ પામ્યું, ત્યારે
પ્રેમાબાઈએ પ્રીતમદાસનાજ નામનું કૂટણું ચલાવ્યું હતું; પણ પ્રીત-
મદાસે તેની લેશ પણ પરવા કરી નહિ કે કલેશ કર્યો નહિ. જ્યારે
જ્યારે પ્રેમાબાઈ ઘણો સંતાપ કરવા માંડતી, ત્યારે ત્યારે પ્રીતમદાસ
જાત્રામિથે ડાકોરજી ચાલ્યો જતો હતો. એની ત્રીસ વરસની ઉંમરે
એનાથી વયમાં બે વરસે મોટી પ્રેમાબાઈ મરણ પામી. એ પછી એણે
બીજી સ્ત્રી કરી હતી, તે પણ એની પાંત્રીસ વરસની વયે મરણ પામી
હતી. આ સ્ત્રીએ ત્રણ વરસમાં પ્રીતમદાસને સારું સુખ આપ્યું હતું.
એમ એની ન્યાતના ભાટો જણાવે છે. x x x એની શાંતિના કાંઈ
જણાવે છે કે, એને એક પુત્ર હતો ને કાંઈ કહે છે કે નહોતો. એ
પુત્રે પ્રીતમદાસની કંઈ પણ બરદાસ રાખી નહોતી ને તેથી પાછલી

ધયમાં જે દુઃખ વેઠવું પડ્યું તેથી એની સંસારમાંથી આસ્થા જીડી ગઈ. ” શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ ઝવેરી મહાશયે દૂંકામાં બને સ્ત્રીઓ વિષે હકીકત આપી છે; પણ તે સાથે તેઓશ્રી જણાવે છે કે, “ એની બોતેર વરસની વયે એની સ્ત્રીનું અવસાન થયું ” એજ મુખ્ય ફેર છે.

હવે એઓ-પ્રીતમદાસ ગૃહસ્થાશ્રમા હોવાની બાબત ઉપર વિચાર કરીએ તો “ મૂલં નાસ્તિ કુતઃ શાસ્ત્રા ? ” એના જેવુંજ જણાઈ રહે છે. જન્મથી અંધ અને નાનપણમાંથીજ બાવા બનેલા પ્રીતમદાસ મૂળે પરણેલાજ નહિ, તો પછી તેમને સ્ત્રીઓ પણ કેવી ને પુત્ર પણ કેવો ?

સંભવ છે કે, સ્વં ઇચ્છારામને બબર આપનાર ભાટે કોઈ બીજાનાજ જીવનની ઘટના આપી હોય. અશિક્ષિત સમાજમાંથી હકીકત આપનાર માણસો આવી ભૂલો ઘણી વખત કરે છે. હવે પ્રીતમદાસ ત્યાગી હતા, એ મતને પોષનારી દલીલો જોઈએ.

(૧) પ્રીતમદાસે સંવત ૧૮૧૭ માં સંદેસરમાં પ્રથમ આવી ભજન કર્યું અને પછી તેઓ સંદેસરમાંજ વસ્યા, એ હકીકત આજે પણ વહીવંચાના ચોપડામાંથી નીકળે છે.

(૨) પ્રીતમદાસને ચોતરીસ શિષ્યો હતા અને તેમના શિષ્ય નારણદાસજીને ચોપન શિષ્યો હતા, તે સર્વ ત્યાગી હતા. પ્રીતમદાસની પાછળ સંવત ૧૮૫૫માં ભંડારો થયેલો તે વખતે પ્રીતમદાસનાં જીર્દાં જીર્દાં મંદિરોમાં રહેતા સર્વ શિષ્યો ત્યાં આવ્યા હતા, એમ તેમના મંદિરમાંથી મળેલા એક જૂના કાગળિયા ઉપરથી જણાય છે. નારણદાસના સમયમાં પ્રીતમદાસના નામનાં બાવન મંદિર હતાં. x આ

x પ્રીતમદાસનાં એ બાવન મંદિરોનાં સ્થળ નીચે પ્રમાણે:—

૧ સંદેસર, ૨ જીતડી, ૩ ચૂડા, ૪ જુગડ, ૫ ચકલાસી, ૬ ખંભાત, ૭ ભડકછ, ૮ સુણાવ, ૯ વટાવ, ૧૦ ખંભાત, ૧૧ સાવલી, ૧૨ બારેજ, ૧૩ મોગરી, ૧૪ મરેડા, ૧૫ મંગળપુરા, ૧૬ અરડી, ૧૭ કાશીપુરા, ૧૮ પિળયાતુ, ૧૯ કરમસદ, ૨૦ વલ્ત્રા, ૨૧ આશીપુરા, ૨૨ જવલા, ૨૩ વાંકાનેર, ૨૪ ડાકોર, ૨૫ ડાકોર, ૨૬ ગોયાગેટ, ૨૭ વાસણા, ૨૮ ભાટીએલ, ૨૯ ડાકોર. ૩૦ બેહુચા, ૩૧ ડાકરવ-

મંદિરોમાં ત્યાગી સાધુઓજ રહી શકતા. ધરખારીઓને મંદિરમાં મહંત અથવા સાધુ તરીકે રહેવાની બંધી હતી. હિપલાં બાવન પૈકી પંદરવીસેક મંદિરોજ હવે ચાલુ હોય બાકીનાં બંધ પડેલાં છે. તેનું કારણ પણ માત્ર ત્યાગીનેજ સાધુ યા મહંત તરીકે મંદિરમાં રાખવાના ધોરણનું છે.

(૩) પ્રીતમદાસના મંદિરમાંના દાકોરજીની મૂર્તિને કુંજબિહારીલાલ કહેતા અને તે પછી પ્રીતમદાસના વખતમાં એક બીજા દાકોરજી પધરાવવામાં આવેલા, તેમને “જનરાય” કહેતા. (એની હકીકત આગળ દંતકથામાં આપવામાં આવી છે.) આજે પણ મંદિરના માલિક તરીકે “શ્રી જનરાય” નાજ નામનું ખાતું સરકારમાં ચાલે છે અને ત્યાંના ત્યાગી મહંત તો માત્ર વહીવટ કરનારજ ગણાય છે.

(૪) નારણદાસના હાથની જે હસ્તલિખિત પ્રત ઉતારવા માટે મળેલી તેમાં “સાંમી પ્રીતમના શિષ્ય નારણદાસ” એમ અનેક ઠેકાણે મિતિ સાથે લખ્યું છે. આજે પણ પ્રીતમદાસ ‘પ્રીતમ સાંમી’ તરીકેજ ઓળખાય છે. એ પુસ્તકમાં ગીતાની છેવટે આપેલી મૃત્યુ-નોંધમાં પણ “બાવોજી” એવું સંબોધન આવે છે.^૨ ગૃહસ્થાશ્રમી સાધુને આવાં સંબોધન હોય નહિ.

(૫) પ્રીતમદાસનાં સર્વ મંદિરોમાં તેમજ સંદેસરના જાણકાર વૃદ્ધોમાં પ્રીતમદાસ અને તેમની શિષ્યપરંપરા ત્યાગી હોવાની માન્યતા આજે પણ એટલી બધી સ્વાભાવિક છે તથા ત્યાગીઓજ તેમનાં

લસી, ૩૨ કામળા, ૩૩ લિંબાસી, ૩૪ દામનગર, ૩૫ ભાવનગર, ૩૬ કણિયું, ૩૭ બીલા, ૩૮ જુનિયા, ૩૯ ધુમેલ, ૪૦ મુવાલ, ૪૧ દેલવાડા, ૪૨ ભાવનગર, ૪૩ પાલીતાણા, ૪૪ હાલડી, ૪૫ જૂનાગઢ, ૪૬ રતનપુર, ૪૭ ભડકછ, ૪૮ ભુરાકુછ, ૪૯ ખોરિયા, ૫૦ ભાલજ, ૫૧ આખડોલ, ૫૨ દેથરી.

આમાં એક ગામનાં જેટલી વખત નામ આવે છે ત્યાં તેટલાં મંદિરો સમજવાનાં છે.

૨ એ નોંધ આ પુસ્તકમાં પણ ૩૫૧ મા પૃષ્ઠમાં અક્ષરશઃ આપેલી છે.

મંદિરોમાં રહી શકે એ ધોરણ અત્યારે પણ એટલું બધું રૂઢ અને સ્વાભાવિક છે કે, પ્રીતમદાસ પર સંસારી હોવાનો કોઈ પ્રશ્ન કરે તો તેમને આશ્ચર્ય થાય છે. પ્રીતમદાસનાં મંદિરોમાં તેમજ સંદેસરના વૃદ્ધોમાં પણ “પ્રીતમદાસ ધરસંસારી હોવાની વાત પુસ્તકોમાં છપાયેલી છે” એ વાતની જાણ થતાં ઘણાઓ આશ્ચર્ય પામ્યા હતા અને રાતાપીળા થયા હતા. ઘણા કહેતા કે, “સાંમી (પ્રીતમ) નું નામ બદનામ કરવા કોઈ વિરોધીએ આવું લખ્યું હશે. અમે છેક નાના રમતા હતા, તે વખતથી અમારા ઘરડાઓ પાસેથી પ્રીતમદામની વાતો સાંભળતા આવ્યા છીએ; પણ આ વાત તો અમે કદી સાંભળીજ નથી.” ત્યાં તથા આસપાસનાં ગામડાંમાં આ વિષે બનતી તપાસ કરવા છતાં કોઈ પણ સ્થળેથી પ્રીતમદાસ ઓપુત્રવાળા હોવાની વાતને કશોજ ટેકો મળ્યો નથી.

(૬) હવે મંદિરમાંથી મળી આવેલી વંશાવળી છેક રામાનંદ સ્વામીથી જોઈએ.

રામાનંદ સ્વામી સંવત ૧૩૫૬ માં થઈ ગયા, તેમની પેઢીએ કુમાળ સ્વામી (ઉર્ફે કેવળદાસ) સં. ૧૬૧૧માં ‘જીટડા’ની ગાદી ઉપર આવ્યા, તેમની શિષ્યપરંપરામાંના કરસનદાસ નામે એક સાધુ ચુડા-રાણપર જઈ મંદિર બાંધીને રહ્યા. આ કરસનદાસના શિષ્ય આત્મારામ અને આત્મારામના શિષ્ય ભાઈદાસજી થયા. આ ભાઈદાસજીને ચાર શિષ્ય હતા, તેમાં મોટા બાપુજી હતા અને બીજા પ્રીતમદાસ તે સંદેસરમાં જઈ રહ્યા. આ પ્રમાણે પ્રીતમદાસની પૂર્વની ગુરુપરંપરા તેમજ તેમના પછીની શિષ્યપરંપરા, બન્ને ત્યાગીઓનીજ બનેલી હોવાથી તેમજ ઉપર જણાવેલાં બીજાં કારણોથી પણ પ્રીતમદાસ ત્યાગી હોવાનુંજ સાબિત થાય છે.

હવે પ્રીતમદાસના ગુરુ કોણ હતા તે બાબત ઉપર આવીએ.

સ્વ. ઇચ્છારામ લખે છે કે, “એણે નડિયાદના કોઈ ગોવિંદરામ સાધુને પોતાના ગુરુ કીધા હતા ને તેનીજ સ્તુતિમાં ગુરુમહિમા લખ્યો છે. એ ગોવિંદરામજી રામાનંદી મોટા સમર્થ સાધુ હતા ને એમણે

પ્રાકૃત ને સંસ્કૃત વેદાંતના ધણા સમર્થ ગ્રંથોનું અવલોકન કરેલું હતું. ગોવિંદરામને પ્રીતમદાસને ધણા ડાળ સુધી સમાગમ રહ્યો હતો. નડિયાદમાંથી કવિ, ગુરુને ઘણો વખત પોતાના ગામમાં તેડી જતો ને ત્યાં સારી રીતે તેની સેવા કરતો.”

મહાશય કૃષ્ણલાલ ઝવેરી પણ પોતાના પુસ્તકમાં ગુરુ તરીકે નડિયાદના ગોવિંદરામનું નામ આપે છે.

સ્વ. ઇચ્છારામભાઈએ આરોટને આધારે લખેલી ઉપલી વાત ખુદ પ્રીતમદાસના પોતાના શબ્દોજ ખોટી ઠરાવે છે. ભગવદ્ગીતાની છેવટે (જુઓ આ પુસ્તકનું પૃષ્ઠ ૩૫૦) તેઓ કહે છે કે:—

“ધન્ય સંગત્ય ધન્ય રામજી, ધન્ય સીવદત્ત ગોવિંદરામ;
ધન્ય સ્વામી જનરાય દાકોર, ધન્ય સંદેસર ગામ.
ગુરુ બાપુજી કરી ક્રિપા, સ્વામી આત્મારામ;
સંતસમાગમ પ્રીતમ પામ્યા, હરિચર્યુકમલ સુખધામ.”

ઉપલી પંક્તિઓમાં શિવદત્તની સાથે ગોવિંદરામને પણ સામાન્ય મનુષ્ય તરીકેજ ધન્યવાદ આપેલો છે અને ગુરુ તરીકે તો બાપુજીનુંજ નામ માનપૂર્વક સ્પષ્ટ આપેલું છે.

એ ઉપરાંત પ્રીતમદાસના સમકાલીન એક બીજા અહ્મનિષ્ઠ મહાત્મા શેરખી ગામમાં રવિદાસ કરીને હતા. એ મહાત્માએ પ્રીતમદાસ ઉપર પદ્યમાં એક પત્ર લખ્યો હતો. તેમાં પણ નીચલી પંક્તિઓમાં પ્રીતમદાસના ગુરુ તરીકે “બાપુજી” નુંજ નામ આપ્યું છે.

“સાચા સતગુરુ વરિયા બાપુ, સાચી કીધી સેવા;
દસધા ભક્તિ પૂરણ પ્રગટી, અંતર ટળ્યા અહમેવા.”

હવે પ્રીતમદાસે લખેલો ગુરુમહિમા, ઇચ્છારામભાઈએ ગુરુ ગોવિંદરામની સ્તુતિમાં લખેલો જણાવ્યો છે, તે વાત તપાસીએ. એ ગુરુમહિમા ગુજરાતી પ્રેસના કાવ્યદોહનના પહેલા ભાગમાં આવેલો હોય, આ પુસ્તકમાં ૩૧ માં પૃષ્ઠે છપાયેલો છે. એ ગુરુમહિમામાં કોઈ કોઈ જગાએ ‘ગોવિંદ’ શબ્દ આવેલો છે; પરંતુ એ શબ્દ તો એ-

ટક્કી ખુંદ્દી રીતે ઈશ્વરના સંબંધમાં વપરાયલો છે કે તે ઉપરથી પ્રીતમદાસના ગુરુ ‘ગોવિંદરામ’ હતા એમ કોઈ સાધારણ માણસ પણ કહી શકે નહિ. ગુરુ મહિમામાં આવેલી એ “ગોવિંદ” શબ્દ-વાળી કડીઓ નીચે પ્રમાણે છે:—

“પ્રથમ નમું ગુરુદેવને, જેણે આપ્યું જ્ઞાન;
જ્ઞાને ગોવિંદ ઓળખ્યા, ટળ્યું દેહ અભિમાન.
તત્ત્વસાર ત્રિલોકમાં, ગુરુ ગોવિંદજી રૂપ;
આદ્ય અંત્ય મધ્ય એહ છે, હરિગુણ સંતત્ત્વરૂપ.
ગુરુ ગોવિંદ એક રૂપ જાણ, રમે ભિન્ન ભાવ રૂદેમાં આણ;
ગુરુ ગોવિંદ થકી છે અધિક, જેની પરમારથ કારણ શીખ.”

હવે પ્રીતમદાસની ગુરુપરંપરા જોતાં તેમાં તો ‘આપુજી’ નું નામ ગુરુ તરીકે નહિ પણ ગુરુભાઈ તરીકેજ આવે છે; પરંતુ એ વાત તો સમજી શકાય તેવી છે. મંદિરોમાં ઘણી વાર એવું અને છે કે મંદિરના ગમે તે સંતે ઉપદેશ આપેલો હોય, પરંતુ દીક્ષા તો મુખ્ય મહંતજ આપે છે અથવા તેમના નામથી અપાય છે.

પરંતુ ‘જ્ઞાન આપે તેજ ગુરુ’ એ શ્રેષ્ઠ ધોરણને અનુસરીને “આપુજી” ને ગુરુ તરીકે પ્રીતમદાસે લખેલા હોવા જોઈએ.

હવે પ્રીતમદાસ અને ગોવિંદરામજી વચ્ચેના સંબંધ ઉપર આવીએ.

ઘણાખરા સાધકો પ્રથમ ઉપદેશ આપનાર તેમજ દીક્ષા આપનાર ગુરુ તથા આચાર્ય ઉપરાંત અન્ય પણ અનેક ઉચ્ચકક્ષ સંત-મહાત્માઓના સમાગમમાં આવે છે અને માર્ગમાં પ્રવેશ કરાવનારી એ વ્યક્તિઓ કરતાં ઘણી વાર ઉચ્ચકક્ષાના અતિ વિરક્ત, વિદ્વાન, યોગકળાકૃશળ અને પરમાત્મનિષ્ઠ સંતમહાત્માઓની સેવા તથા સમાગમ તેમને પુષ્કળ લાભદાયક નિવડે છે. પ્રીતમદાસને પણ દીક્ષા લીધા પછી આવીજ રીતે નડિયાદના સંત ગોવિંદરામજીનાં સેવાસમાગમ અતિ ઉપકારક નીવડ્યાં હોય એ બનવાજોગ છે. સ્વં હચ્છારામભાઈનું નીચલું લખવું અમને એજ અર્થમાં બંધમેસતું લાગે છે.

“વેદાંતના ભગવદ્ગીતા, શ્રીભાગવતનો એકાદશ સ્કંધ, યોગવા-

સિદ્ધ રામાયણ એ સાધુમુખે શ્રવણ કરેલા જણાય છે ને તેની છાંયા એનાં વેદાંતનાં પદોમાં હામહામ દષ્ટિગોચર થાય છે. એણે પણ અખા ભક્તપેરે ઘણા સાધુઓને ગુરુ કીધા હતા; પણ નામ ત્યારે સાધુ, પણ કાર્યમાં કામક્રોધાદિ પડ્ડરિપુના પૂઝરી હોવાથી, સર્વને દૂરથીજ નવ ગજના નમસ્કાર કરીને, તેઓના પ્રસંગથી એ વેગળો રહેતો હતો. પણ જેમ અખા ભક્તે સાધુસંતોનો તિરસ્કાર કીધો છે, તેમ એણે કીધો નથી, પણ તેમના પરિચયથી એ દૂર રહ્યો છે. વેદાંત-જ્ઞાનની ચટકી લાગ્યા પછી ઉત્તમ પ્રતિનું વેદાંતજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે એણે ઘણો વખત વળખાં માર્યાં જણાય છે; પણ તેમાં એ પાછળથી સારું જ્ઞાન સંપાદન કરી શક્યો હતો. x x શાંકરભાષ્યની એક સમયે ગોવિંદરામજીએ પ્રીતમદાસને કથા સંભળાવી, તે પછી ગુરુનો મહિમા ગાઇ પૂર્ણ વૈરાગ્ય વ્યાપ્યા પછી વેદાંતકવિતા રચવા માંડી. ગોવિંદરામજી કથાવાર્તા કે દુયકાઓ કહેતા અને તેને બીજી રીતે પ્રીતમદાસ કવિતામાં મૂકતો. આ કવિતા પોતાના ગુરુને તે હમેશાં બતાવતો ને કહેતો કે, “આ સાંભળીને કોઇ પણ જ્ઞાનમાર્ગમાં પ્રવૃત્ત થશે, તો મારો શ્રમ સફળ થયો ગણીશ.” x x

x x x x સંદેસરમાં

x x ગુરુ ગોવિંદરામ ત્રણ વરસ રહ્યા હતા ને નક્રિયાદમાં આઠ વરસ વાસો કીધો હતો. એ અરસામાં પ્રીતમદાસે તેમના જ્ઞાનનો ઘણો લાભ લીધો હતો. ગોવિંદરામે ભાગવત એકાદશ સ્કંધની કથા કીધી, તે એણે ઘણી સરસ રીતે કવિતામાં મૂકી; તે ગુરુને બતાવતાં તેઓ ઘણાજ પ્રસન્ન થયા હતા; તેમજ એની કવિતાની કામળતા જોઇ, તેમજ વેદાંત વિષયને સરળ ભાષામાં મૂકેલો જોઇને ગુરુએજ આશીર્વાદ આપ્યો હતો કે, “તારી કવિતા ઘણી વખણાશે” ને તેજ પ્રમાણે એની કવિતા વખાણુને પામી છે.

“અગિયાર વર્ષના સમાગમ પછી ગોવિંદરામજી વિદાય થયા ત્યારે પ્રીતમદાસની આંખો જળથી ભરપૂર થઈ ગઈ. x x x

પ્રીતમદાસના વૃત્તાંત બાબતમાં લખાયેલી વાંધાભરી બાબતો

અહીં સુધી ચર્ચા પહોં, હવે તેમના જીવનની ખીજ હકીકતો ઉપર આવીએ.

પ્રીતમદાસ ડાકોરમાં રણછોડજીના મંદિરમાં એક વેળા ભજન-કીર્તન કરતા હતા; તે વખતે કોઈએ કહ્યું કે, “ બારોટ તો ગાઇ જાણે ખીજું શું ? ” તેના પ્રત્યુત્તરરૂપે પ્રીતમદાસે નીચેનું પદ ગાયું હતું:—
“ હરિભજન થકી છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાયે.

x

x

x

x

જુઓ વાલ્મીકજીની જાત વળી, જેણે દર્ભશાળામાં દેહ ધરી;
તેણે શતકોટિ રામાયણ કરી. હરિભજન થકીં
એમ જાત ભાત સહુની જાણી, હરિ ભજે તે હરિ સરખા પ્રાણી;
કહે પ્રીતમ ઓળખો એંધાણી. હરિભજન થકીં ”

પ્રીતમદાસ પાસે શ્રીધરદાસ નામે એક પાટીદાર લલિયો હતો. એ વખતે લલિયાએને પંડિત કહેતા. એ પંડિત એક વખતે મદિરા-પાન કરીને મંદિરમાં આવેલો. પ્રીતમદાસની જાણવામાં તે વાત આવી જવાથી તેને ઉદ્દેશીને તેમણે નીચલી કડીઓવાળું પદ યોજેલું:—

“ શું કયું ગીતા ગાઇને રે, તેં શું કયું ગીતા ગાઇને
ભણ્યોગણ્યો પણ ભેદ ન જાણ્યો રે;
કુટુંબ પોણ્યું કમાઇને રે— તેં શું કયુંં ”
પોથી વાંચી પરમારથ ન કીધું રે;
ધિક પજ્યો પંડિતાઈને રે— તેં શું કયુંં ”

પ્રીતમદાસ બહારગામ રથમાં બેસીને ફરતા ત્યાં પણ લલિયા પંડિતોને સાથેજ રાખતા. રાગ સોરઠના જ્ઞાન માસ એ તેમણે સંવત ૧૮૩૮ ના વર્ષમાં ઉત્તરસંડાથી ખૂંટજના રસ્તામાંજ રચ્યા હતા. એ માસમાં તેમણે જે કહ્યું છે, તે ઉપરથી સમજાય છે કે એ સમય પૂર્વેજ તેમને બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર થઇ ચૂકેલો હશે. તેઓ એ વિષે ગાય છે કે:—

“ સદ્ગુરુની કૃપા થકી, ઉપન્યો રે આનંદ;
પ્રીતમ તે પદ પામિયા, જ્યાં નહિ સૂર ને ચંદ. સાંભળ ”

જાણવું હતું તે જાણિયું, હવે નથી જાણવું કાંય;
પોતે પોતામાં ભળ્યો, જ્યમ પાલો પાંણીમાંય. સાંભળ૦”

એક વેળા જુદા જુદા ધર્મના આગેવાનો વચ્ચે વાદવિવાદ ચાલતો હતો. તેમાં એક પક્ષવાળાઓએ બીજા પક્ષવાળાઓને પશ્ચ પૂછ્યો કે તમે જ્યારે એમ કહો છો કે:—

“જલે વિષ્ણુઃ સ્થલે વિષ્ણુર્વિષ્ણુઃ પર્વતમસ્તકે ।

જ્વાલામાલાકુલે વિષ્ણુઃ સર્વે વિષ્ણુમયં જગત્ ॥”

હવે જો તમારો વિષ્ણુ એવો સર્વવ્યાપકજ હોય, તો પછી શૌચ કરવાની જગ્યા કયી તે બતાવશો ?

બીજા પક્ષવાળાઓમાં એ પ્રશ્નનો કોઈ ઉત્તર દઈ શકે તેમ નહોતું, એટલે છેવટે સંદેસરથી મહાત્મા પ્રીતમદાસને બોલાવાનું હતું. તે પ્રમાણે પ્રીતમદાસને તેડવા તેહું મોકલ્યું ને તેઓ આવ્યા. પ્રશ્ન તેમની પાસે મુકાયો. એટલે તેમણે બન્ને પક્ષની સભામાં જઈને શ્રીરામ-ચંદ્રજીના નામની ત્રણ વખત મોટેથી જય બોલાવી. આખી સભાએ એ જય ઝીલી લીધી; પણ રામચંદ્રજીને ઇષ્ટદેવ નહિ માનનાર બીજા પક્ષના માણસો એ વખતે મૂંગા રહ્યા. પ્રીતમદાસે કહ્યું કે, “આત્માને ગમે તે નામ આપો પણ તે એકજ છે; એટલે જે મુખમાંથી રામ-નામ ન નીકળે તેજ શૌચને લાયક જગ્યા છે.”

હરેક દેશ અને કાળના મહાન પુરુષોના સંબંધમાં ચમત્કારોની તેમજ બીજી અનેક પ્રકારની દંતકથાઓ પ્રચલિત હોય છે. એવા પુરુષો ચમત્કારોમાં પડવાનું કાર્ય પોતાના હકમાં તેમજ લોકોના હકમાં પણ અયોગ્ય ગણતા હોય છે; છતાં પણ કોઈ કોઈ પ્રસંગે પ્રારબ્ધના યોગથી અથવા તો માણસોની શ્રદ્ધાના બળને લઈને એવા ચમત્કારો બની જાય પણ ખરા; પરંતુ આ શક્યતાના ઓથા હેઠળ રજનું ગજ કરી દેવાનું તેમજ અવનવાં જોડકણાં જોડી ધૂર્તવિદ્વા ચલવવાનું કામ પણ ઓછું ચાલતું નથી, એટલે એવી દંતકથાઓમાંથી ખરીખોટી પારખવાનું મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

મહાત્મા પ્રીતમદાસજીના સંબંધમાં પણ અનેક દંતકથાઓ

પ્રચલિત છે; જેમાંની કેટલીક અહીં આપીશું.

૧-સુડતાળા કાળ વખતે ગરીબ તથા પશુપંખીનાં દુઃખથી ત્રાસ પામી આ સંતે વરસાદ માટે પ્રભુપ્રાર્થના કરી હતી. (આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૫૫ થી ૫૬ તથા ૨૭૮ થી ૮૦ માં તે આપેલી છે.)

પ્રીતમદાસના સંદેસરના મંદિરમાં સાધુઓ તેમજ તેમના દર્શન-સમાગમ અર્થે આવનારાઓની મોટી સંખ્યા રહ્યા કરતી, એમ આગળ કહેલું છે. મંદિરના ખરચખૂટણુ માટે લોકો પાસેથી ભેટપૂજા તરીકે પ્રીતમદાસ પૈસા કદી સ્વીકારતા નહિ. માત્ર અનાજ વગેરે વસ્તુઓ સ્વીકારતા; તેમજ મંદિરના ખર્ચના નિભાવ માટે ખેતરો પણ મળેલાં હતાં. એ ખેતરોમાં ખેતીના કામમાં તેમજ મંદિરને અંગે મકાન વગેરે બંધાય, ત્યારે તે કામમાં પણ તેઓ ચક્ષુરહિત છતાં પણ અંગ-મહેનતનું તેમજ દેખરેખનું કેટલુંક કાર્ય કરવા લાગતા. મંદિરને લગતા એક સોળ વીધાંના ખેતરમાં એક વરસ બાજરી વાવેલી હતી; પરંતુ તે વરસ સુડતાળાકાળનું હોઈ બાજરી સુકાવા લાગી. મંદિરના એક સાધુએ વૃદ્ધ પ્રીતમદાસને ખબર કહી કે, “ મહારાજ ! આપણી બાજરી પાણી વિના સુકાય છે; અને બીજા બધા તો કાસ જોડી પાણી પાય છે. ” પ્રીતમદાસે કહ્યું: “ કાલે જોઈશું. ” બીજે દિવસે મંડળા લઈને વૃદ્ધ પ્રીતમદાસ ત્યાં ગયા. તેઓએ ત્યાં જઈ પ્રભુપ્રાર્થના કરી; જેમાં નીચેની લીટીઓ પણ આવે છે:—

“ વાલાજી, તું મોકલને વરસાદ રે,
સાધુસંતો શાનો કરશે વરસાદ રે ! ”

કહેવાય છે કે, ભક્તવત્સલ પ્રભુ વહારે ધાયા અને જોતજોતામાં તેજ વખતે અંધ પ્રીતમદાસના ખેતરમાં મુશળધાર વરસાદ પડ્યો ને ઢીંચણ સુધી પાણી ભરાઈ ગયું. અનાજ પણ પુષ્કળ પાક્યું. એ પ્રાર્થનાને ‘પ્રેમપ્રકાશ’ નામ તેથીજ અપાયું હશે. તે વખતથી એ-મનું વચન હતું કે, બહાર ગમે તેવો દુષ્કાળ પડે તોપણ સંદેસરમાં કદી કાળ નહિ પડે.

છેલ્લા છપ્પનિયા કાળમાં એ ગામમાં કમ થયેલું તે વિષે

આ સંસ્થાના માણસે સંદેસરમાં ઘણાં માણસોને પૂછેલું, પણ સધ-
ળાનો એજ ઉત્તર હતો કે, ગાઉ બજમે ગાઉ દૂર આવેલાં આસપાસનાં
સર્વ ગામોમાં કાળ પડવા છતાં સંદેસરની સીમ જ્યાંસુધી હતી તેટલા
ભાગમાં અનાજ પુષ્કળ પાડેલું અને બધા સુખી હતા. તેઓ સર્વ
એમજ કહેતા કે, પ્રીતમસાંભીનું વચન છે એટલે અમારા ગામમાં
તો સદા સુકાળજ રહેવાનો.

૨-ડાકોરના રણછોડજીના મંદિરમાં આરતી વખતે કોઇએક
જણે પ્રીતમદાસની મસ્કરી કરી કે, “બધાને તો આંખો છે તે દર્શન
થાય, પણ તમને અંધને શું દેખાય છે તે અહીં આવો છો?” તેજ
વખતે પ્રીતમદાસે નીચલી લીટીઓવાળું પદ ગાયું હતું. આ પદ આ
પુસ્તકની છેવટે આપેલાં પદોમાં છપાયેલું છે.

“૩૫ તમારું રગિયામણું રણછોડરાય,
સુંદર સરખું સોહામણું રણછોડરાય.”

એ પદમાં તેમણે રણછોડજીને પહેરાવેલા બધા શણગારનું વર્ણન
કયું; અને તે વખતે રણછોડજીને ધરાવેલું એક કમળ અવળું મૂકેલું
હતું, તે પૂજારીની બૂલ પણ કહી બતાવી. આ અંધ ભક્તને આવાં
દિવ્યચક્ષુવાળા જોઈ બધા ઝંખવાણા પડી ગયા. આજે આંખો બંધ
કરી બેભાનમાં નાખેલા માણસદ્વારા દૂરની અદૃશ્ય વસ્તુઓનું આમે-
હૂબ વર્ણન મેળવવાનું મેસ્મેરિઝમની વિદ્યામાં પ્રસિદ્ધ છે, તો પછી
પ્રીતમદાસ જેવા સંતપુરુષો ધારે તો અંતરચક્ષુ વડે ઉપર પ્રમાણે જોઈ
તથા વર્ણવી શકે એમાં જરાય આશ્ચર્ય જેવું નથી.

૩-મંદિરમાં ચાતુર્માસ ગાળવા એક વેળા સાધુઓની એક
જમાત આવી હતી. તેમણે પોતાની મૂર્તિ મંદિરની મૂર્તિ સાથેજ
પધરાવી. આ મૂર્તિ બહુજ મોઢક હોવાથી પ્રીતમદાસના મુખ્ય શિષ્ય
નારણદાસના મનમાં ઇચ્છા થઈ કે, સેવાર્થે આ મૂર્તિ રહે તો કેવું
સારું? જતા પહેલાં રજા માગવા આ સાધુઓ પ્રીતમદાસ પાસે
આવ્યા, ત્યારે નારણદાસે ધીમેથી કાનમાં કહ્યું: “મહારાજ! આ
સાધુઓને કહોને કે એ મૂર્તિ અહીં રાખે.” સ્વામીએ કહ્યું: “સાધુ-

એને કહેવાની શી જરૂર છે? તમારે સેવા કરવાનો ભાવ હશે તો પરમાત્મા ક્યાં અજાણ્યો છે?” એ પછી કહેવાય છે કે, પેલા સાધુ-ઓથી તે મૂર્તિ ઊપડી શકીજ નહિ અને તેથી તેઓ તેને પડતી મૂકીને ચાલ્યા ગયા; અને એ ઉપરથી એ મંદિરના દાકોરજીનું નામ ‘કુંજખિહારી’ હતું તેને બદલે (મનની ભાવના જાણીને ત્યાં રહ્યા માટે) ‘જનરાય’ એવું નામ પડ્યું અને અત્યાર સુધી સરકારમાં પણ તેજ નામથી મંદિરનું ખાતું ચાલે છે. આ પુસ્તકમાં આ નામ ઘણી વખત આવે છે અને પદ ૧૧૧ તથા ૨૨૭ માં તો ‘જનરાય’ની સ્તુતિ પણ આપેલી છે.

કહેવાય છે કે પાછળથી કોઈક સમયે મંદિરમાં અતીતિ દાખલ થઈ, ત્યારે એ મૂર્તિ એક રાતે મોટા અવાજ સાથે ઊપડી પડી અને ફાટી ગઈ. જે પછી તેને ઠેકાણે એજ નામથી બીજી મૂર્તિ પધરાવવામાં આવી છે.

૪-ખંભાતની સામે પાર મહી નદીને કિનારે કાવી નામે એક ગામ છે. એક વાર સાધુઓ સાથે પ્રીતમદાસ તે નદીના ભાદામાં થઈને જતા હતા. દરિયો પાસે હોવાથી નદીનો પટ ત્યાં બહુજ પહોળો છે. ઊનાળાના તાપને લીધે કેટલાક સાધુઓ તરસ્યા થયા અને નદીનું પાણી ખારું હોવાથી ભાદામાં એક દૂવો હતો, તે તરફ સર્વ જવા લાગ્યા; ત્યાં તો કોઈએ ખબર આપી કે એમાં પણ ખારુંજ પાણી છે. પ્રીતમદાસે કહ્યું કે, “જાઓ, તે દૂવાનું પાણી ગંગાજળ જેવું મીઠું છે.” આથી સર્વ કોઈ તે દૂવે પહોંચી ગયા અને પાણી પીતાં મીઠું જણાયું. તે દિવસથી તે દૂવાનું નામ ગંગવો પડ્યું છે. વહીવંચાના ચોપડામાં પણ સં. ૧૮૪૨ માં ખારા દૂવાનું પાણી મીઠું કર્યાની નોંધ જોવામાં આવી છે.

૫-એ પછી કાવીથી અખાતની પાર ઊતરી સાધુમંડળ સહિત પ્રીતમદાસ ખંભાત આવ્યા. પ્રીતમદાસની કીર્તિ ઠીક ફેલાયલી હોવાથી તે વખતના ત્યાંના નવાબ એ વખતે વેશ બદલીને તેમની ભજનમંડળીમાં આવી બેઠા; અને ભેટ તરીકે તેમણે મીઠાનો થાળ રુમાલ ઢાંકીને પ્રીતમદાસ આગળ મૂક્યો. પ્રીતમદાસે પ્રથમ તેમાંથી

થોડાક પ્રસાદ ગ્રહણ કરીને પછી સર્વને વહેંચી આપવાની આજ્ઞા કરી. પ્રસાદ વહેંચાયો અને સર્વને મીઠાને બદલે સાકર મળી. નવાબ આશ્ચર્ય પામી નમસ્કાર કરી ચાલ્યા ગયા. તે દિવસથી ખંભાતના અગરમાંથી પ્રીતમદાસનાં મંદિરો માટે ૧૦૦ મણ મીઠું ગાડાંમાં દર વરસે આવતું અને રસ્તામાંનાં પ્રીતમદાસનાં મંદિરોમાં વહેંચતાં વહેંચતાં ઠેઠ સંદેસરના મંદિર સુધી પહોંચાડતું. કાળક્રમે મીઠાના અગરો બંધ થયા, ત્યારથી હજી સુધી દરવરસે ડા. જા. ની રોકડ રકમ ખોરસદ કચેરીદ્વારા નવાબ તરફથી મંદિરને મીઠાનિમિત્તે અપાતી રહે છે.

૬-એક વખત ડાકોરમાં રણછોડજીના રાજભોગના સમયે પ્રીતમદાસ દર્શન માટે મુકામેથી નીકળ્યા. માર્ગમાં ચાલતાં લોકોની ભીડને લીધે રસ્તો બંધ જણાયો. રાજભોગનો સમય વીતી જશે તો દર્શન નહિ થાય, એવા ભયથી પોતાની સાથેના માણસને ભીડનું કારણ પૂછ્યું. તેણે તપાસ કરી જવાબ આપ્યો કે, “ મહારાજ ! વડોદરાવાળા શેઠ હરિભક્તિનો બળદ રસ્તામાં મરી ગયો છે અને રાજભોગનો થાળ લઈ મંદિરનો મહારાજ આપણી પાછળ જ ઊભો છે. રસ્તામાંથી મડદું ખસે નહિ ત્યાંસુધી થાળ લઈને જવાય નહિ; એટલે રાજભોગને હજી પણ ફેટલીક વાર થશે. લોકો તેથીજ હો હો કરતા ઊભા રહ્યા છે. ” પ્રીતમદાસે કહ્યું: “ મને એ બળદની પાસે લઈ જાઓ. ” પછી બળદની પાસે જઈ તેને તેમણે આ પ્રમાણે કહ્યું: “ કેમ નન્દિ ! તને બહુ નિદ્રા આવે છે ? ચાલ ઊઠ, અત્યારે તને આ ક્યાંથી સૂઝ્યું ? ઠાકોજીનો થાળ પાછળ ખોટી થાય છે. ” એમ કહી તેના મૃતદેહને સ્પર્શ કરતાંજ બળદ ઊડી ઊભો થયો અને રસ્તો ખુલ્લો થયો.

૭-એક વેળા સંદેસરમાં મંદિરના ખેતરમાં રાતે એક ચોર જાર ચોરવા સારું પેઠો. પછી ભારો કાપી માથે લઈને નીકળવા જતાં તેને છોડુંજ દેખાયું નહિ. આખી રાત ખેતરની અંદર તેણે ચોતરફ દ્રવ્યો ક્યું; પણ તેને જવાનો માર્ગજ મળ્યો નહિ. સવારમાં પ્રીતમદાસને આ વાતની ખબર પડતાં તેમણે જાતે જઈ તેને નીકળવાનો રસ્તો બતાવ્યો અને કહ્યું: “ તને રાત વારે, તારે જોઈતું હોય તો

દિવસે લઈ જવાની તને કોણે ના કહી હતી ? ” કોઈ જીવને પાપકર્મ કર્તો જોઈ તેમને કાંઈ સાત્ત્વિક ક્રોધ થઈ આવતો, ત્યારે “ તને રામ વારે ” એટલાજ શબ્દો તેઓ કહેતા.

૮-એક વેળા મુસાફરી કરતાં કરતાં રસ્તામાં પ્રીતમદાસના રથની સામે કોઈ બીજા સ્થાનના મોટા મહાંતનો રથ સામે મળ્યો. આ વખતે બંને રથના હાંફેડુઓએ પોતપોતાના ગુરુને મોટા સમજીને ચીલો કાપવાની ના પાડી. એ રીતે બંને રથ ત્યાંજ સામસામા અટક્યા. ગ્રામજીવનમાં અત્યારે પણ એવા પ્રસંગો કેટલીક વાર મોટી તકરારનું મૂળ થઈ પડે છે. દૈવયોગે એ બંનેના રથની વચ્ચેના રસ્તામાં એક મરેલું કપોત પક્ષી પડ્યું હતું; તેથી છેવટે એવો નિર્ણય થયો કે, આ પક્ષીને જે સજીવન કરે તેને સામાવાળો માર્ગ આપે. સામા રથવાળા મહાંતથી એ પ્રમાણે ન બન્યું એટલે પછી પ્રીતમદાસે પક્ષી ઉપર લૂગડું ઢાંકી પરમાત્માનું સ્મરણ કરી જળ છાંટ્યું કે તરતજ પક્ષી ઊડી ગયું. કેટલાક એમ પણ કહે છે કે, આ બાબત પ્રીતમદાસના સંબંધમાં નહિ પણ તેમના શિષ્ય નારણદાસના સંબંધમાં બની હતી.

૯-પ્રીતમદાસનું માહાત્મ્ય સાંભળી કાશીથી બે સ્ત્રીપુરુષ તેમના દર્શનાર્થે આવેલાં, પણ સંદેસરના મંદિરમાં આવતાંજ તેમને બબર મળી કે, સ્વામીજીએ ત્રણ દિવસ પહેલાં દેહ છોડ્યો હતો. એ સાંભળી એ સ્ત્રીપુરુષે કહ્યું કે, “ આટલે દૂરથી જો અમે સાચી શ્રદ્ધાપૂર્વક આવ્યાં હોઈશું તો તેઓ જરૂર અમને દર્શન દેશે.” એ પછી બંને સ્ત્રીપુરુષે અભિસંસ્કારવાળે ઠેકાણે જઈ અત્તજળ છોડી ત્રણ દિવસ સુધી દર્શન માટે પ્રાર્થના કરી. કહેવાય છે કે ત્રીજે દિવસે રાત્રે પ્રીતમદાસે તેમને દર્શન આપ્યાં અને વિશેષમાં કહ્યું કે, “ મંદિરમાં નારણદાસને બબર આપજો કે મંદિરના પટારાની અંદરના એક સંચમાં એક જરૂરી ગુટકો છે, તે તમને કહેવાનું રહી ગયું છે; માટે સંભાળી લેજો.” પછી તે સ્ત્રીપુરુષે મંદિરમાં આવીને સર્વ હકીકત સાથે તે ગુટકાની વાત પણ કહી અને નારણદાસે તપાસ કરી તે ગુટકો શોધી કાઢ્યો. આવા બનાવોની શક્યતા વિષે હવે આ જમાનામાં તો બે મત હોઈ શકેજ

નહિ; કારણ કે યુરોપઅમેરિકામાં ભાવનાબળથી મૃત્યુ પામેલાને બોલાવી વાતચીત કરવાના પ્રયોગો પુષ્કળ થાય છે.

આટલી દંતકથાઓ આપ્યા પછી હવે પાછા પ્રીતમદાસજીના જીવન ઉપર આવીશું.

મહાત્મા રવિદાસ પ્રીતમદાસના સમયમાંજ થઇ ગયા. તેઓ પણ ત્યાગી, યોગી, સારા કવિ અને પ્રતાપી પુરુષ હતા. એ મહાત્માએ પ્રીતમદાસ ઉપર પદ્યમાં એક પત્ર લખ્યો હતો, તે ઉપરથી પ્રીતમદાસ કેવા ઉચ્ચ કોટીના સંત હતા, તે બહુ સારી રીતે સમજાય છે. એ આખો પત્ર નીચે આપ્યો છે:—

“પ્રીતમ પ્રેમ સોહાગી મીઠા, હેવા વીરલા પ્રથવી પીઠા;
નયણું દરસન કરવા ઇચ્છે, તમને તત્ત્વદરસી પ્રીછે. પ્રીતમ૦૧
ચાર ખૂંટ સંદેસર સંધે, બિહારીલાલ બિરાળ્યા;
રસિયા કેરું ધામ રમણનું, સંતતણા સમાજ. પ્રીતમ૦૨
સાચા સતગુરુ વરિયા બાપુ, સાચી કીધી સેવા;
દસધા ભક્તિ પુરણ પ્રગટી, અંતર ટળ્યા અહમેવા. પ્રીતમ૦૩
મહાઅધિકારી પાસે પૂરા, જેરાંમ આતમ જોગી;
આઠે પહોર રહે અનુભવમાં, બ્રહ્મરસ કેરા ભોગી. પ્રીતમ૦૪
સમદષ્ટિ સીતલ સુખકારી, સરલ સુભાવિક ગરવા;
વીણિયા રોગ સમૂહો કાપ્યો, રહ્યા નિરંતર નરવા. પ્રીતમ૦૫
મલવા ઇછે મન રવિનું, પલ પલ ઘડીએ ઘડીએ;
પરાલબ્ધમાં કાંઈક ખાંમી, જો ન અવાયું હડીએ. પ્રીતમ૦૬
કલપવૃક્ષ શોભે અતિ સુંદીર, જે માગે તે આપે;
વીધી નિષેધ રહ્યું છે તેમાં, તેથી તમે અમાપે. પ્રીતમ૦૭
દિનકર નિત જોગે દિન પરતે, સઉને કરે અજવાળું;
ઉદે અસ્તથી સ્વરૂપ તમારું, નિરગુણ પદ નિરાલું. પ્રીતમ૦૮
અરણ્યવ જોડો તે પણ ખારો, ગંભીરપણે અતિ ભારી;
એ ઉપમા સંતથી રહી ઓરી, જલનિધિથી લક્ષન્યારી. પ્રીતમ૦૯
ભમરકમળ હંસ પંડિત વખાણે, શોક ન છૂટે આશી;

તેથી ચાલ તમારી ઊલટી, સદાય શુદ્ધ નિરાશી. પ્રીતમ૦૧૦
 બહુ રસ ગાયો પીધો પાયો, છેક ઉરાજો છોજો;
 જે રસ સનકાત્તિકને દુર્લભ, તે સુખ માણો ભોજો. પ્રીતમ૦૧૧
 હેતે પ્રીતે હળતાં મળતાં, ઘણા દિવસ ગયા વીતી;
 ગોષ્ઠી કરવા મન અભિલાષે, અંતરગતમાં પ્રીતિ. પ્રીતમ૦૧૨
 સીરગુણ ઉપર વહાલ વિષેમે, તે સ્વરૂપ છે કેવું;
 કેમ ઠોર રહે છે કહી દાખવો, કેમ રહેણીએ રહેવું. પ્રીતમ૦૧૩
 સીરગુણનું કારણ છે નિરગુણ, કેમ પેરે તે ભાસે;
 ગુણ નિરગુણથી પદ છે ન્યારું, તેહનો કહીએ આસે. પ્રીતમ૦૧૪
 સીરગુણ નિરગુણ સાક્ષીનું રૂપ, કીપા કરીને કહીએ;
 સંત વિના શંસે કોણ ટાણે, સમજી સુખ બહુ લહીએ. પ્રીતમ૦૧૫
 શંકરે કહ્યું હસ્તામલને, ઓળખી બ્રહ્મ સ્વરૂપ;
 બોલાવા મન આનંદ ઉપન્યો, રસ પીવા બ્રહ્મ-રૂપ. પ્રીતમ૦૧૬
 ગામ સેરખી થકી વિનતિ, લખી ઘણી અનુરાગે;
 રવિદાસ કેહે હસ્તકમળનો, પત્ર પ્રેમનો માગે. પ્રીતમ૦૧૭”

આ પત્રનો પ્રત્યુત્તર પણ પ્રીતમદાસે “ રવિને રૂપે રજની જાય,
 અંતરમાં અજવાળું થાય. ” એ પંક્તિથી શરૂ થતા પદમાં આપેલો
 છે. પ્રીતમદાસનું આ પદ તપાસ અર્થે ગયેલા આ સંસ્થાના માણુ-
 સને તેમના ખંભાતના મંદિરમાંથી મળી આવ્યું હતું; પરંતુ તે
 અગાઉ એક હસ્તલિખિત પ્રત મેળવેલી તેમાં પણ તે હતું; અને તે
 વધારે શુદ્ધ હતું. આ પુસ્તકના છેવટના ભાગમાં તે આપેલું છે.

અંધ છતાંય પ્રીતમદાસ તેમના શિષ્ય નારણદાસ સાથે કાશી
 જઈ આવેલા હતા. એ પછી કાશીથી તેમની ખ્યાતિ સાંભળીને એક
 પંડિત સંદેસર પ્રીતમદાસનાં દર્શન માટે આવ્યો હતો, તે છેવટ સુધી
 ત્યાંજ રહ્યો હતો.

હવે મહાત્મા પ્રીતમદાસજીની સાહિત્યપ્રવૃત્તિ જોઈએ.

કહેવાય છે કે, પ્રીતમદાસ સંદેસરમાં એક પટારો ભરીને પુસ્તકો
 મૂકી ગયા હતા, પાછળથી એમાંનાં ઘણાંખરાં પુસ્તકો મંદિર સાથે

સંખંધ ધરાવતો એક શ્રાહણ પોતાને ઘેર લઇ ગયો હતો; પરંતુ તે તેનું ધર બળવાથી નાશ પામ્યાં હતાં. કહેવાય છે કે, બીજાં કેટલાંક પુસ્તકો સાધુઓ લઇ ગયા હતા; પરંતુ પ્રીતમદાસનાં જુદાં જુદાં મંદિરોમાં મળી આવતી હસ્તલિખિત ગ્રંથો તપાસતાં તેમાંથી કોઇ નવીન ગ્રંથ હાથ આવ્યો નથી, એટલે સદેસરના મંદિરમાં હાલ નાર-ણદાસજીએ ઉતારેલો જે હસ્તલિખિત ગ્રંથ છે, તેનીજ બીજી અનેક નકલો લલિયાઓ પાસે કરાવી રાખી હોય અને તેજ ગ્રંથો બળી ગયા હોય, એમ પણ બને.

અત્યાર સુધીમાં પ્રીતમદાસનાં મળી આવેલાં જે કાવ્યોમાંથી તેના રચાયત્રી સાલો મળી આવે છે, તેની વિગત નીચે પ્રમાણે છે:—

૧—સરસ ગીતા (સંવત ૧૮૩૧); ૨—જ્ઞાનકણ્ઠો (સંવત ૧૮૩૨); ૩—સોરઠ રાગના મહિના (સંવત ૧૮૩૮); ૪—જ્ઞાનગીતા (સંવત ૧૮૪૧); ૫—ધરમગીતા (સંવત ૧૮૪૧); ૬—સાખીગ્રંથ (સંવત ૧૮૪૫. જેમાં ૨૪ અંગ ૬૩૮ સાખીમાં છે, જેમાંની એક સાખી તૂટે છે.); ૭—એકાદશ સ્કંધ (સંવત ૧૮૪૫); ૮—જ્ઞાનપ્રકાશ (સંવત ૧૮૪૬); ૯—બ્રહ્મલીલા (સંવત ૧૮૪૭); ૧૦—પ્રેમપ્રકાશ (સંવત ૧૮૪૭); ૧૧—વિનયદીનતા (સંવત ૧૮૪૮); ૧૨—ભગવદ્-ગીતા (સંવત ૧૮૫૨).

આ સિવાય પણ સત્યભામાનો ગરબો, ગુરુમહિમા, ભક્તનામા-વલિ, નામમહિમા, કૃષ્ણાષ્ટક, મહિના, તિથિ, વાર, રવેણીઓ છાપા (તેનાં છ અંગ છે), ચોપાઇઓ (તેનાં પાંચ અંગ છે), ચેતવણીઓ (જેને ‘ચેતામણીઓ’ પણ કહે છે), તેમજ પદ, ઘોળ વગેરેના રૂપમાં પ્રીતમદાસે પુષ્કળ કવિતાઓ કરેલી છે. તેમનાં પદોની સંખ્યા ૨૧૦૦ ઇચ્છારામભાઈના લખવા પ્રમાણે ૧૫૦૦ ની કહેવાય છે. તેના બે ભાગ પાડી શકાય:—(૧) જ્ઞાન, ભક્તિ, વૈરાગ્ય વગેરેને લગતાં (૨) શૃંગારનાં જેમાં કૃષ્ણલીલાનાં પદ (જેમકે વસંત, હિંડોળા, હોળી, દાણલીલા, રાસ વગેરે)નો સમાવેશ થાય છે. વળી ૨૧૦૦ ઇચ્છારામ-ભાઈના લખવા મુજબ પ્રીતમદાસે અધ્યાત્મરામાયણ પણ લખી છે.

વળી શ્રીમદ્ભાગવત આપ્તું કાવ્યમાં તેમણે રચ્યું છે, એમ પણ સાબ-
ળ્યું છે; પણ તે ગ્રંથ માટે કશો પત્તો મળતો નથી.

આ ગ્રંથોમાં ઝળહળતો ઉપદેશ પ્રીતમદાસની હયાતીમાં તેમના
શ્રીમુખથી જ્યારે ગવાતો હશે અને ઉપદેશાતો હશે, ત્યારે તે કેટલો
બધો અસરકારક અને ઉપકારક થતો હશે, તેનો ખ્યાલ એટલા ઉપર-
થીજ આવી શકશે કે, તેમના દેહાંતસમયે તેમના નામનાં ગુજરાત-
કાઠિયાવાડનાં જુદાં જુદાં ગામોમાં બાવન મંદિર સ્થપાઈ ચૂક્યાં હતાં.
જણાવવાની જરૂર નથી કે મોટે ભાગે આવાં મંદિરોની સ્થાપના તે
તે સ્થળના સંસ્કારી માણસોની સંતસમાગમની તથા આંતરિક સાધ-
નાની તીવ્ર ઇચ્છા અને માગણીને લીધેજ થાય છે.

પ્રીતમદાસના સાધુત્વ અને પરમાત્મનિષ્ઠાની તેમજ તેમની કવિતા
અને ઉપદેશની એટલી બધી અસર કેવા સંયોગોમાં થઈ હતી, તે
જણવાથી તે બાબતનો ખ્યાલ વધારે સારી રીતે આવી શકે તેમ
હોવાથી, તે વિષે પણ આ સ્થળે કંઈક લખવું ઉચિત ગણાશે.

પ્રીતમદાસનો સમય એટલે રાજકીય સ્થિતિમાં ચારે તરફ લડા-
ઈટંટા અને અશાંતિનો સમય. ઈ. સ. ૧૭૫૫ માં અમદાવાદ ભાગ્યું,
તે પહેલાં ગાયકવાડ અને પેશ્વાના ચાલુ હસ્તાઓ અને તે પછી
તેઓની માંહેમાંહેની લડાઈઓ અંગ્રેજી લશ્કરની મદદથી કેટલાય કાળ
સુધી ચાલુ રહી. એવા સમયમાં સાહિત્યપ્રવૃત્તિ બરાબર ખીલી શકતી
નથી, તેમજ ધર્મપ્રચાર પણ બરાબર થઈ શકતો નથી. આવા પ્રતિ-
કૂળ સંયોગો છતાં પણ ઉપર જણાવ્યું તેમ વડોદરાથી ઠેઠ જૂનાગઢ
સુધીના પ્રદેશમાં પ્રીતમદાસના નામનાં બાવન મંદિરો જિભાં થયાં
હતાં, એજ પ્રીતમદાસની ખ્યાતિ અને મહત્તા સમજવાને માટે પૂરતું
છે. તેમના સમયમાં સદેસરના મંદિરમાં સંતસાધુઓ તેમજ ભક્ત-
જનોની ૨૦૦-૨૫૦ માણસોની પંગત થતી.

શ્રીમાન કિશોરલાલ મશરુવાળા એ સમયનું ચિત્ર પોતાના
‘સહજનંદ સ્વામી’ નામે પુસ્તકમાં આપતાં લખે છે કે:-

“ગુજરાતમાં પોપાબાઈનું રાજ્ય ચાલી રહ્યું છે. ગુજરાતનો

કોઈ માલિક રહ્યો નથી. પેશ્વા અને ગાયકવાડ વારાફરતી મરજીમાં આવે તેમ ગુજરાતનું લીલું ધન લૂંટી જાય છે. કોળી, કાઠી અને ગરાસિયા દેશવાસીઓ પરજ ધાડ પાડી લૂંટફાટ કરી રહ્યા છે. x x એવી સ્થિતિમાં સાધારણ જનસમાજનું રક્ષણ પોતપોતાનાં કે મામનાં મહાજનોજ કરી શકે. એટલે આ વખતમાં ગુજરાતમાં મહાજનો સર્વોપરી સત્તા ભોગવતાં હોય એમ લાગે છે; x x પણ જેમ મહાજનો રાજ પર અધિકાર ચલાવતાં, તેમ પોતે ધર્માચાર્યોના સંપૂર્ણ અંકુશ તળે હતાં. એ વખતનાં મહાજનોનું મમત્વ મુખ્યત્વે કરીને વસ્ત્રભ સંપ્રદાય કે જૈનમતમાં હતું અને એ બન્ને ધર્મપંથો બહુ અધોગતિએ પહોંચેલા હતા. ધર્મને નામે અનીતિ ચાલતી અથવા અનીતિજ ધર્મરૂપ થઈ ગઈ હતી. ઘણા લાંબા વખતથી એ પંથોમાં સડો પેસતો હતો, એમ અખો વગેરે સાક્ષી પૂરે છે; એટલે એ સડાનું વિસ્તારથી વર્ણન નહિ કરીએ.

“ આ તો જે મુખ્ય પંથો કહ્યા. આ સિવાય ગુજરાતમાં બીજા અનેક પંથો ચાલી રહ્યા હતા. કબીરપંથી, કુડાપંથી, કૌલ, શાક્ત, વામમાર્ગી, શુષ્કવેદાંતી વગેરે નામો વિશેષ જાણીતાં છે. વૈરાગીઓનાં જુદાં જુદાં નામો પણ અનેક પંથોનો પ્રચાર બતાવે છે. x x એ વૈરાગીઓમાં નરસિંહ, શિવ, ભૈરવ, કાલી, હનુમાન વગેરે અનેક દેવતાઓની ઉપાસના ચાલતી. વૈરાગીઓનું જોર પણ ઘણું હતું. એ સર્વ શસ્ત્ર રાખતા અને મોટાં મોટાં ટોળાંમાં ફરતા. એમની સવારીનો દાઢ રાજાઓને આંજો એવો રહેતો. એ લોકોના ધર્મ્યબળમાં શસ્ત્રબળનો ઉમેરો થતો. એમની સવારી જે ગામમાં જાય ત્યાં તેઓ શાપની બીતિ દાખવી આધિદૈવિક ત્રાસ, શસ્ત્રથી આધિભૌતિક ત્રાસ અને ભોજન તથા ધનની ઉધરાણીથી આધ્યાત્મિક ત્રાસ આપી ત્રણે તાપનો અનુભવ કરાવી શકતા. x x

“ આ સિવાય વહેમનો ભંડાર પણ કાંઈ ઓછો ન હતો. ભાગ્યેજ કોઈ કુટુંબ એવું હશે કે જેના ઘરનું કોઈ મનુષ્ય સાધારણ રીતે સ્ત્રીજન-ભૂતયોનિને પ્રાપ્ત થયું ન હોય; ભાગ્યે કોઈ પોળ એવી હશે

કે જેમાંનું એકાદ ધર ભૂતશાળા તરીકે પ્રસિદ્ધિને ન પામ્યું હોય. ગુજરાત મૂળથીજ અહિંસાધર્મી ગણાય છે, પણ આ સમયમાં ગુજરાતમાં કાળી, અંબા, શીતળા, મહામારી, બળિયાકાકા, ભિરવ, વીર વગેરેના સાન્તવનાર્થે જીવહિંસા થતી. ”

આ પરિસ્થિતિમાં પ્રીતમદાસ પણ ધારત તો એકાદ નવીન પંથ ચલાવી શકત; પરંતુ તેમણે તેમ કયું નથી. નવા પંથની તો વાતજ શી, પરંતુ પોતે જે રામાનંદી સંપ્રદાયમાં દીક્ષિત હતા, તે સંપ્રદાયનો પણ વિશેષ પ્રચાર કરવા તરફ તેમણે ધ્યાન આપ્યું નથી. તેમણે તો પોતે જે પરમ સત્ય અનુભવ્યું હતું. તે સત્ય તે વખતની પરિસ્થિતિમાં જનસમૂહને કયી રીતે સમજાવી શકાય અને કેવી રીતે અધિકારી જનોને તે સત્ય પ્રાપ્ત થાય, તેનોજ ઉપદેશ અને સાધનો પોતાની અસરકારક અને શાંતરસથી છલકાતી મધુર વાણીદ્વારા નિઃસ્પૃહતાથી સમાજ આગળ ધર્યાં અને એમાંજ તેમની મહત્તા હતી. આમ કરતાં તેમણે ભિન્ન ભિન્ન કોટિના અધિકારીઓની વૃત્તિ તથા શક્તિને અનુસરતા અનેક માર્ગો બતાવ્યા છે. તેઓ શ્રીશંકરાચાર્યના માયામિથ્યાત્વવાદ તથા અદ્વૈત મતના માનનાર હતા; તથાપિ દ્વૈત મતના ઉપદેશો પણ તેમની વાણીમાંથી મળી આવે છે; એ તેમની એક ઉચ્ચ કક્ષાના મહાપુરુષ તરીકેની મહત્તાજ દર્શાવે છે કે જે કોટિના સત્પુરુષો જેવો જેનો અધિકાર તેવો તેને ઉપદેશ આપવાનું યોગ્ય સમજે છે. તેમણે જુદી જુદી બાબતો વિષે આપેલા ઉપદેશ પૈકી થોડી થોડી વાનગીજ અત્ર આપીને અટકીશું.

ભક્તિ કરવી એ કેવા પુરુષનું કામ છે અને તે કેવી રીતે કરવી. જોઈએ, તે વાત પ્રીતમદાસ નીચેની લીટીઓવાળાં પદોમાં ઉપદેશો છે:—

“ ભક્તિ એવી રે ભાઈ એવી, તરસ્યાને પાણી રે જેવી;
ભક્તિ જીમમાં કરે જનસોઈ, જેના ઘડ પર શીષ ન હોઈ.

“ધ્યાન ધરજે પરિશ્રદ્ધાનું, જેમ કાંઈ લોભીને ધન;
કામીને જેમ કામની, એવું કરીએ ચિતવન.

x x x x

“હરિનો મારગ છે શરણો, નહિ કાયરનું કામ જોને;x
પ્રથમ પહેલું મસ્તક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોને.
માથા સારે મોંઘી વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સ્હેજ જોને;
મહાપદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોને.

x x x x

પ્રભુના પંથે ચાલનાર ભક્તજનનું ચરિત્ર તથા સંયમબળ
કેવું હોય તે વિષે પ્રીતમદાસ નીચેની લીટીઓમાં કહે છે:-

“ધૃષ્ટા ધરજે ધારણુ ધીર, વાય કાછ વશ રાખે વીર;
શબ્દ તણી ધરજે સમશેર, શત્રુદળમાં પાડે ભેર.
સદ્ગુરુ અખ્તર પહેર શરીર, ધૃષ્ટા ધારણુ ધરજે ધીર;
નત્રા નિશાન ગુરુનું છેય, ધીર વીર પગ રોપી રેય.
કાયર નરનું નહિ ત્યાં કામ, શૂરવીરનો સાચો સંગ્રામ;
જાત્યા નિર્ગુણ જગમાં જોય, નત્રા નિશાન ગુરુનું છેય.
પપ્પા પૂગની એ પ્રીત, મેરુ ચળે પણ ન ચળે ચિત;
ધ્રુવની પેરે અવિચળ રહે, સ્તુતિનિંદા ને સુખદુઃખ સહે;
નારાયણને નીરખે નિત, પપ્પા પૂરાની એ પ્રીત.

x x x x

ભક્તિને પ્રીતમદાસ જ્ઞાનના સાધન તરીકે વર્ણવતાં એક સ્થળે
કહે છે કે:-

“ભક્તિ વિચારથી ઊપજે, ભક્તિથી ઊપજે જ્ઞાન;
જ્ઞાન થકી હું તું ટળે, પ્રીતમ પ્રેમનિધાન
તત્ત્વ વિચારે દેહનું, સર્વ ટળે અભિમાન;
પ્રીતમ પ્રગટ આત્મા, એકરસ નિર્મળ જ્ઞાન.”

ભગવાન શંકરાચાર્યની પેઠે પ્રીતમદાસનું કવન પણ અભેદ

સિદ્ધાંતનું તેના યોગ્ય અધિકારી પરત્વેજ છે, એ વાત તેમના સોરઠ રાગના જ્ઞાનભાસમાં દરેક કડીને અંતે “ સાંભળ શુદ્ધ ચિત્તે કરી ” એ વાક્ય આવે છે, તે ઉપરથી હરકોઇને સમજાય તેમ છે.

આ શુદ્ધ ચિત્તની આવશ્યકતા હિપર ભાર મૂકતાં પ્રીતમદાસ એક સ્થળે કહે છે કે:—

“ શુદ્ધ ચિત્ત વિના, જપ તપ તીરથ વ્રત કરે શું થાયે;
હરિનામ વિના, અંતરનો અંધકાર કદી નવ જાયે.

“ શુદ્ધ ચિત્ત વિના શી જોગ જુક્તિ, શુદ્ધ ચિત્ત વિના શી ભાવભક્તિ;
શુદ્ધ ચિત્ત વિના ક્યાં મળે મુક્તિ— શુદ્ધ૦
શુદ્ધ ચિત્ત વિના જો નહાયે ગંગ, સો વરસ લગી કરે સંતસંગ;
તોયે રુદિયામાં નવ લાગે રંગ— શુદ્ધ૦
શુદ્ધ ચિત્તે સાધન સૌ થાય, અંતઃકરણનું અજ્ઞાન જાય;
રહે રુદિયામાં ગોપાલરાય— શુદ્ધ૦ ”

x x x x

એ ચિત્તશુદ્ધિના મૂળ સાધનરૂપ નિષ્કામ દયા અને પરોપકાર-વિષે પ્રીતમદાસ કહે છે કે:—

“ પરહિત સમાન પુન્ય નહિ, પરપીડા સમ પાપ;
કહે પ્રીતમ સખ શાસ્ત્રમેં, દેખ વિચારી આપ. ”

x x x x

“ દયા દાન ને દીનતા, એ તરવાનો ઉપાય; ”

x x x x

અષ્ટાંગ યોગનાં માત્ર બાહ્ય અંગોનેજ સર્વસ્વ માની બેસનારને સર્વ અનિષ્ટોના કારણરૂપ વાસનાને ટાળવાનો બોધ પ્રીતમદાસ નીચેની લીટીઓમાં કરે છે:—

“ કોઇ ધરે એકાંતે ધ્યાન, આસન વાળે રે;
તેમાં ચડે યોગણું માન, ગરવ ન જાળે રે.
કોઇ કુંભક કરે છે શ્વાસ, પવન ચડાવે રે;

કોઇ અમૃત પીવા આશ, જીભ વઢાવે રે.
 કોઇ ઘોતી નેતિ ધ્યાન, સાધન સાધે રે;
 તોય દળે નહિ અભિમાન, વાસના વાધે રે.
 કોઇ દમે રાત ને દિન, કસોટી કરવી રે;
 જો બાળે વાસના બીજ, દળે દેહ ધરવી રે. ”

x x x x

પ્રીતમદાસ ગુરુની આવશ્યકતા ઉપર સ્થળે સ્થળે ભાર મૂકે છે:—
 “ ચંદ્ર વિના જેમ જામની; કંથ વિના જેમ નાર;
 કહે પ્રીતમ એમ ગુરુ વિના, પ્રાણી પશુ ગમાર. ”

x x x x

“ શુદ્ધ ચિત્ત સેવે સદ્ગુરુને, મૂઝી મનનો મેલ;
 કહે પ્રીતમ ભવસાગર ભૂંડો, તેને તરવો સહેલ.

x x x x

“ ગુરુ પદપંકજ પૂજતાં, ચૌદે લોક પૂજાય;
 શિવ વિરંચી ને શારદા, ગુરુના જશ ગાય.
 જપ તપ તીરથ જોગનું, ફળ જે રે કહેવાય.
 પ્રીતમ સદ્ગુરુ સેવતાં, તે તો સરવે થાય. ”

સદ્ગુરુ અને સંતનું માહાત્મ્ય વર્ણવતાં પ્રીતમદાસ કહે છે કે:—
 સગુણ બ્રહ્મ રે સદ્ગુરુ સંત છે રે, નિરગુણ નિગમ નિરંતર ગાય;
 નન્ય ભાવે રે કરે ઉપાસના રે, આનંદ તેને અંગ ન માય. ”

x x x x

અખામાં જેમ ‘સેવો હરિગુરુ સંતને’ એ ઉક્તિ વારંવાર આવે છે,
 મ પ્રીતમદાસને પણ ‘હરિગુરુ સંત કૃપા કરે’ એ ઉક્તિ પ્રિય છે; પરંતુ
 નહીણુને ગુરુ ન કરવા જોઈએ, તેઓ માટે પણ એ કહે છે કે:—

“ જ્ઞાનહીણ ગુરુ નવ કીજીએ, વાંઝ ગાય સેવ્યે શું થાય;
 કહે પ્રીતમ બ્રહ્મવિદ ભેટતાં, ભવરોગ સમૂળો જાય,
 x x x x સમાગમ સંતનો.

વળી તે માટે સંતનાં ત્રીસ લક્ષણ પણ (૫૬૪૫ મામાં) આપ્યાં છે.

લક્ષિત અને જ્ઞાન ઉપરચોટિયાં નહિ પણ શુદ્ધ ભાવ સહિત હોય તોજ તે સફળ થાય છે; તે વિષે પ્રીતમદાસ કહે છે કે:—

“ ભાવે જાઓ મધુપુરી, ભાવે કાશી કેદાર;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવ વિના, ફળે ન એક લગાર.
ભાવ વિના પૃથ્વી ભમે, દમે દેહ બહુ ભાંત;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવ વિના, મિલે નહિ સુખશાંત. ”

x

x

x

x

અંતરની ભાવશુદ્ધિ વિના માત્ર બહારથી સંતનો ભેખ (વેષ) ધારણ કરવો નકામો છે, તે વિષે તેઓ કહે છે કે:—

“ ભેખ ધરે જો સિદ્ધિ થાય, ભાંડ ભવૈયા વૈકુંઠ જાય;
જેવો ભાવ તેવા હરિ ફળે, ભભા ભજન થકી ભય ટળે. ”

સંસારી જીવોને એ પોતાની મધુર વાણીમાં અહંતામમતા તજવાનું કહેતાં સમજાવે છે કે:—

“ અણુછત્તું આપું માનીને, દુઃખ પામે અપાર;
શ્વાન સમાન આ જીવ છે, વહે શકટનો ભાર.
સામગ્રી સહુ હરિતણી, ભોગવે સંસાર;
મારું મારું તે કરી રહ્યો, તેણે ખાયે છે માર. ”

x

x

x

x

કોઇ વખત તો આ મહાત્મા ભોજનભગતની માફક ચાખખા પણ લગાવે છે કે:—

“ સર્ગાસનેહીનું જોર નહિ ચાલે રે, રહેશે દિવસ દશ રોઈને રે;
ત્રિયા તે તારી દિવસ દશ બાર રે, જશે બીજું ધર જોઈને રે.
જીવ રહ્યો માયામાં મોહીને. ”

x

x

x

x

“ સમજીને શિખામણુ સરવે, કંટકને નહિ કહેવું રે;
અણી અભિમાની આગળ, મૌન ગ્રહીને રહેવું રે.

x x x x

“ પુરુષ ખરો પણ પશુનાં લક્ષણ, જીવ જનાવર જેવો
કહે પ્રીતમ તેને શું કહીએ, મિથ્યા દોષ ન દેવો. ”

x x x x

જીવ-માયા-ઈશ્વરના સ્વરૂપ વિષે પ્રીતમદાસજી કવે છે કે:-

“ ઢાંકચો પાવક ધૂમરે, ઢાંકચો વાદળે સૂર;
માયાએ ઢાંકચો આતમા, સમજણુ રહી ગઈ દૂર.

x x x x

“ વાયુને ખોળે વંટોળિયો, એમ ઈશ્વરને જીવ;
વસ્તુ વિચારતાં એક છે, સમસૂત્ર સદૈવ.
અરસપરસ રહે એકમાં, જેમ તરુણીમાં તેજ;
ભિન્ન નહિ એમ બ્રહ્મથી, ઓળખો, પદ એજ.
સરિતા સાગરમાં રહે, સાકરમાંહે મીઠાઈ;
પ્રીતમ પુષ્પમાં વાસના, એવી ગુરુગમ પાઈ. ”

x x x x

“ વિશ્વ ત્રિચિત્ર છે જે વડે, કરે રંગ કલ્પાલ;
થંભ વિના થંભાત્રિયું, બ્રહ્માંડનું ગોલ.
રમવાની બાજી રચી, ધરી નવ નવાં રૂપ;
સંશય શોક સ્વભાવથી, થયો જીવ સ્વરૂપ.
વિષય વૃત્તિને આંતરે, અવરાયો અતીત;
પ્રીતમ પોતાને વીસર્યો, કરે પરશું પ્રીત.

x x x x

“ છે છતિ વસ્તુ દેખે નહિ, જીવનું જોને અણાન;
માયા પડદો મધ્યે પડ્યો, ભૂલવણીનું એ ભાન

x x x x

“ માયા મૂળ વની વરખડી, મહાલી ત્રિભુવનમાંય;
નિત્ય નૌતમ ફૂલે ફળે, તાતી શીતળ છાંય.

x

x

x

x

“ ઈશ્વર અંશ તે જીવ જાણો, સાગર ખિંદુ જોય:
તણખા દીપ મશાલ ભડકા, ભિન્ન અગ્નિ ન હોય.
ભુગતા જીવ ઈશ્વર ફળદાતા, શુભ અશુભ અનુસાર;
અવિદ્યા માયાને સંગે, ભમે ભવમોઝાર

x

x

x

x

“ હો જીવલડા, જન્મ ધરીને ન લાખ્યું હરિનું રૂપ
શું બાહેર ભમે, ભીંતર જોને તારું બ્રહ્મ સ્વરૂપ.
જે બોલે તેને શોધજે, ગુરુજ્ઞાન બુદ્ધિએ બોધજે;
હરિ હીરે હીરો વીંધજે— હો જીવલડાં
તુરીયા તે તારું રૂપ છે, ભજશે તે બ્રહ્મસ્વરૂપ છે;
અવિનાશી અકલ અરૂપ છે— હો જીવલડાં ”

x

x

x

x

પ્રીતમદાસની કવિતાની ખૂબીઓ વિસ્તારથી સમજાવવાનું જ્યારે
જેના નસીબમાં હશે ત્યારે તે સમજાવશે. બાકી તો એ મહાસંતની
કવિતા પોતેજ ગુજરાતના પ્રત્યેક સંસ્કારી હૃદયમાં ધર કરી રહી છે
એજ એનો મોટો મહિમા છે. સ્વં ઇચ્છારામભાઈ કાવ્યદોહનના
ચોથા ભાગમાં પ્રીતમદાસની કવિતા વિષે લખે છે કે:-

“ એની કવિતાના બે ભાગ પાડી શકાય. એક ભાગ પ્રેમભક્તિ
ભાવ દર્શાવનારો શૃંગારનો ને બીજો વેદાંતજ્ઞાનવિચારનો અને આત્મ-
બોધનો. પ્રેમભક્તિભાવ દર્શાવનારો શૃંગારભાગ ધણો છે. તેમાં જ્ઞાન-
સાથે ભક્તિને પ્રેરી છે. તેમ તેમાં બોધ એવી રીતે મૂક્યો છે કે,
તે વાંચનારને આનંદ સાથે એકતાન કરી મૂકે છે. શુદ્ધ શૃંગારી
કવિતાનો ભાગ એ ભાગમાં સમાય, પણ તે ભાગ ધણો થોડો છે
ને તેમાં શ્રીકૃષ્ણની લીલા ગાઈ છે. એમાં શબ્દલાલિત્ય ને મધુરીસી

ખાની એવી તો ભલકભરી રીતે આવેલાં છે કે, કેટલેક સ્થળે વાંચનારને બહુ આનંદ થાય છે.

“ એનું શૃંગારકાવ્ય જો કે થોડું છે તોપણ તે સારું છે ને કેટલાંક પદો તો ઊંચી પંક્તિમાં મૂકવા યોગ્ય છે. પ્રેમના માનસિક વિકારી દર્દથી ભરેલી ખુદ્દાં શૃંગારી ભાવવાળી કવિતા પ્રીતમદાસની નથી, પણ શુદ્ધ પ્રેમભક્તિ દર્શાવનારી કવિતા હોવાથી તેના તરફ હિમળકો વધારે રહે છે. છટેલ ને ખુદ્દાં શૃંગારની કવિતા કરતાં ભક્તિ ભાવ દર્શાવનારી કવિતા પર બહુ પ્રેમ થાય તેમાં આશ્ચર્ય નથી. પ્રીતમદાસથી જ્યાંત્યાં મધુરા સુંદર શબ્દો એવી તો સુંદર રીતે ગોઠવાયા છે કે, તે પ્રીતમદાસને ઉત્તમ પંક્તિના કવિમાં ગણાવે છે. જો કે પ્રીતમદાસની શૃંગારકવિતામાં પંડિતાર્થ નથી, તોપણ જે કાંઈ છે, તે ચિત્તડું ચોરી શકવાની શક્તિ ધરાવે છે.

“ વેદાંતજ્ઞાન વિચારવાની કવિતાના ભીતરનું હાર્દ બહુ ઠોક મારતું ને ઘટ છતાં કોમળ ને રસભરિત છે. જેમ કોઈએક નિર્મળ નદીનો પ્રવાહ શાંતિથી વહેા જતો હોય ને તે જેમ આનંદ આપે છે, તેમ એની કવિતા આનંદ આપે છે; ને તેમાંનો બોધ મનમાં ઠસી જાય છે. અખાપેરે એ પણ કોઈ કોઈ સ્થળે જખરા ઠોક મારે છે. વેદાંત કવિતામાં કોઈ કોઈ સ્થળે સારા અલંકારો વાપર્યા છે. શબ્દરચના છે તે બહુ મનહર છે ને તત્કાળમાં અસર કરે છે. જીવને બોધ ને દેહમાંથી મમતા છોડાવવાનાં એનાં પદો કોઈ પણ કવિની વાણીને શોભા આપે તેવાં છે. પ્રીતમદાસની વેદાંતની કવિતામાં જ્યાંત્યાં જે વૈરાગ્યનો ભાવ રસળતો જણાય છે, તે સમયે સમયે મનને ઉદાસીન કરતાં વાર કરતો નથી. x x x x

“ કક્ષાઓમાં ઠોક સાથે બોધ આપ્યો છે ને મહિનામાં આસ્થા સાથે જ્ઞાન ને ભક્તિરસ બતાવ્યો છે. જેશક, પ્રીતમદાસની સર્વ કવિતા “ સાર્થ ઘટ કોમળ સરસ ને રસભરી ” છે; એટલુંજ નહિ પણ હૃદયને સમયે સમયે આહ્લાદિત કરતી, ઉત્સાહ સાથે શાંત પ્રકૃતિમાં પ્રેમના વોહમાં તણાવતી, કહીં કહીં ભલકભરી ને કહીં

કહીં ઠાવકી, મધુરી ને વિનોદી છે. ”

છેવટે સાક્ષરશ્રી નર્મદાશંકર દેવશંકર મહેતા એક નિબંધમાં અખો અને પ્રીતમની સરખામણી જે વાક્યોમાં કરે છે તેનો ઉતારો આપી આ લેખ સમાપ્ત કરીશું.

x

x

x

x

“ x x અખામાં રહેત્રા આ ગુણો પ્રતિ બહુ માન દર્શાવ્યા છતાં આપણે કહેવું જોઈએ કે, તેનામાં ધીરાની કલ્પનાશક્તિ નથી, યોગમાર્ગના અણસારા બાગ્યેજ જણાય છે. પ્રીતમની પેઠે તેનામાં શાંત તથા શૃંગાર એ ઉભય રસની નિષ્પત્તિ કરવાનું સામર્થ્ય નથી. અખો ધણે પ્રસંગે શુષ્ક કવિ લાગે છે. પ્રીતમ શાંત અને તેની સાથે રસિક કવિ છે. પ્રીતમમાં તેના નામ પ્રમાણે બાધાનું માધુર્ય અદ્ભુત છે. નીચેની પ્રીતમની પંક્તિઓની મધુરતા નથી અખામાં, નથી ધીરામાં, નથી ભોળામાં અને નથી નિષ્કુળાનંદમાં:—

“ અષાડે અમસ્તિ તણા, વરસ્યા વરસાદ,
હરિ હરિ સધળે થઇ રહ્યું, થાવર જંગમ જાત;
ચિત્ત ચાતક રંગે રટે, જોલે મન મોર,
જ્યાંત્યાં ચૈતન્ય બ્રહ્મના, ઊગતા અંકુર.
સુખસાગર સહેજે ઊછળ્યો, સરિતા શુભ સાર,
બ્રહ્મ નિરંતર જળ ભર્યાં, કોઈ પામે ન પાર;
માણે મત્સ્ય મગન થઇ, મરજીવા સંત,
પ્રીતમ પલક ન્યારા નહિ, રસિયા રસવંત ” (જ્ઞાનમાસ)

“ પદ્માલિત્ય જેટલું પ્રીતમમાં તથા ધીરામાં છે તેટલું અખામાં નથી. પ્રીતમ શાંત તથા શૃંગારરસમાં સરખી શક્તિ પ્રકટ કરવા જાય છે, પણ શૃંગારની છાયા તેના શાંત રસમાં પણ પ્રવેશે છે. પ્રીતમમાં જ્ઞાન અને ભક્તિનું સમાન બળ છે; અખામાં વિચારનું પ્રાધાન્ય છે. ”

કકો ૧ લો-શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના-રાગ ધોળ

કરીએ શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના, ધરિયે રુદ્યામાં ધ્યાન; કરીએ૦
કરીએ નહિ ગર્ભવાસમાં, ઠરિયે ઠીક નિદાન. કરીએ૦
ખોટો ખેલ સંસારનો, આતશખાજનો રંગ; કરીએ૦
કરતાં વર્ષ વીત્યાં ઘણાં, ક્ષણમાં થાશે તે ભંગ. કરીએ૦
ગુરુગમ ગાઇએ ગોવિંદને, જીવનું જોખમ જાય; કરીએ૦
હયા, દાન ને દીનતા, એ તરવાનો ઉપાય. કરીએ૦
ઘટ ઘટ પ્રત્યે રંચના ઘણી, ભરિયા રત્ન ભંડાર; કરીએ૦
હીરા મોતીની હાટડી, સદ્ગુરુ ખોલણહાર. કરીએ૦
નિર્મળ નામ નારાયણનું, જુગતે જપશે જ કાઇ; કરીએ૦
અવિચળ પદવી તે પામશે, આવાગમન ન હોય. કરીએ૦

ચિતવન કરીએ ચિદ્રૂપનું, ઈશ્વર બોલે છે આપ;	
એને સમયે સુખ ઊપજે, ટળશે ત્રિવિધના તાપ.	કરીએ૦
છે છતિ વસ્તુ દેખે નહિ, જીવનું એને અજ્ઞાન;	
માયા પડદા મધ્યે પડ્યો, ભુલવણીનું એ ભાન.	કરીએ૦
જન્મમરણતણી આપદા, નથી કાંઈ સંકટ સહેત;	
ધંધો કરતાં ઢળી પડ્યો, જમ કાંઈ ધાણીનો બેત.	કરીએ૦
ઝાઝે લોભે લાગી રહ્યો, માયાની મધસાળ;	
તેમ તેમ તૃણા વાધી ઘણી, કુટાયો કંઈક કાળ.	કરીએ૦
નોતમ દેહ દુર્લાભ દેવને, પ્રાણી પામ્યો છું તેહ;	
હીરો નીછારે નાખીએ, એમાં ન રહ્યો સંદેહ.	કરીએ૦
ટક ધરીએ નિજ નામની, સેવા સમરણ ધ્યાન;	
હેતે હરિરસ પીજીએ, મૂઠી માન ગુમાન.	કરીએ૦
ઠીક ઠીને રે બેસીએ, રાખીને રે વિશ્વાસ;	
જઠરામાં જણે જાળવ્યો, પરહર પારકી આશ.	કરીએ૦
હગમગ ઠાલી શાને કરે, તારું ધારું નહિ થાય;	
ગમતું થાશે ગોવિંદનું, કાઢતું જાણ્યું નહિ જાય.	કરીએ૦
ઢાંક્યો પાવક ધૂમસે, ઢાંક્યો વાદળે સૂર;	
માયાએ ઢાંક્યો આતમા, સમજણ રહી ગઈ છે દૂર.	કરીએ૦
ઋણસંબંધે આવી મળ્યા, સુત તિત દારા ને દેહ;	
લેવાં દેવાં જ્યારે મટે, મારગ લાગશે તેહ.	કરીએ૦
તોળ્યું તત્ત્વ ત્રિલોકમાં, નહિ હરિ નામ સમાન;	
બીજું સરવે એ બાદલું, અંતે આવે નહિ કામ.	કરીએ૦
ચિરતા કરીને તું ન્યાળજ, રહે-કમળમાં રૂપ;	

બાહ્યાભ્યંતર ભાળજે, હરિનું અકળ સ્વરૂપ.	કરીએ૦
દેહ તણું કળ એહ છે, ભાવે ભજીએ ભગવાન;	
બીજાં સાધન સંસારનાં, નહિ હરિ નામ સમાન.	કરીએ૦
ધ્યાન ધરજે પરિશ્રમનું, જમ કાંઈ લોભીને ધન;	
કામીને જમ કામિની, એવું કરીએ ચિતવન.	કરીએ૦
નિશ્ચે જાણો રહેવું નથી, જૂઠો જગત વિલાસ;	
એથી રહેજે તું અળગો, આઠે પહોર ઉદાસ.	કરીએ૦
પ્રીત નિરંતર ધીજીએ, સદ્ગુરુ સંતની સાથ;	
રખે ઢોળી તું નાખતો, અમૃત આંબું છે હાથ.	કરીએ૦
ફોગટ ફંદ સંસારનો, સ્વારથનો છે સનેહ;	
અંતે કાઈ કામનું નથી, તું તો તેનો રે તેહ.	કરીએ૦
બાવન ઉપનિષદ વેદનાં, તેનું તત્ત્વ વિચાર;	
તત્પદ ત્વંપદ ત્યાગીને, અસિ પદમાં ચિત્ત ધાર.	કરીએ૦
ભારે ભેદ ગુરુદેવનો, કામ નવ પામે રે પાર;	
શિવ વિરંચી ને શારદા, સેવે પદરજ સાર.	કરીએ૦
માયા મૂળ વની વરખડી, મહાલી ત્રિભુવન માંય;	
નિત્ય નૌતમ કૂલે કળે, તાતી શીતળ છાંય.	કરીએ૦
જીવ અનેક નિપજવતી, સેવે સુર નર વૃંદ;	
આણુની આઘ અજા ઈશ, સૌને સરખો આનંદ.	કરીએ૦
રહીએ ઈશ્વરને આશરે, ધારી ધારણુ ધીર;	
સુખદુઃખ એણીપેરે આવશે, જમ નાળિયેરમાં નીર.	કરીએ૦
લીલા કામએ લેતું નથી, એની ભૂલવણી સોય;	
નટ જમ નજરખંધી કરે, કળી શંક નહિ કાચ.	કરીએ૦

વિશ્વ રહ્યું સૌ મોહીને, જૂઠી ખાજીને જોય;
 તેનો કરતા કારે રહ્યો, જાણે તે જન કાય. કરીએ૦
 શશા શોધ સ્વરૂપને, તેને સમજે સુખ થાય;
 નિદ્રા મહીં દુઃખ ભોગવે, તે તો જાગ્યેથી જાય. કરીએ૦
 ખોજ્યે ખોદું સર્વે પડે, ન જડે નામ ને રૂપ;
 બાંધી રૂંધી ઊભું કર્યું, જેવું કાષ્ટ સ્વરૂપ. કરીએ૦
 સંશય તેને શાનો રહ્યો, જને અલ્પ વિચાર;
 અગ્નિને ઉધેઘ અડે નહિ, રવિને નહિ અંધકાર. કરીએ૦
 હરિનો મહિમા અપાર છે, નિગમ નિરંતર ગાય;
 અજભિયાપતિઅહિપતિ, નિશદિનધ્યાનમાં ધ્યાય. કરીએ૦
 પ્રેમ પયોધરે ઝીલીએ, સદ્ગુરુ સંતને સંગ;
 પ્રીતમ તનમને તે થકી, પ્રગટે પૂરણ રંગ. કરીએ૦

કક્કો ર જે-છપયા છંદ

કક્કા કર સદ્ગુરુનો સંગ, દહે-કમળમાં લાગે રંગ;
 અંતરમાં અજવાળું થાય, માયા મનથી દૂર પળાય;
 લિંગ વાસના હોયે ભંગ, કક્કા કર સદ્ગુરુનો સંગ. ૧
 ખખખા ખરેખરી છે વાત, તે શ્રીમુખે કહિ સાક્ષાત;
 જ્ઞાની મુનિ જોગી જતી, ગુરુકૃપા વિણ સિદ્ધિ નથી;
 જન્મ મરણની મટશે ધાત, ખખખા ખરેખરી છે વાત. ૨
 ગગ્ગા ગુરુની સેવા કરો, પરનિંદા પરધન પરહરો;
 પ્રપંચ તે પડવાનો ઠામ, સાચે રાચે સીતારામ;
 એ શિષ્યામણ ચિત્તમાં ધરો, ગગ્ગા ગુરુની સેવા કરો. ૩

ધધ્ધા ધણું કહે શું થાય, ભવ તરવાનો એ ઉપાય;
 સમજીને સંશય ટાળવા, બાહ્યાભ્યંતર હરિ ભાળવા;
 જોતાં જીવ દશા તે જાય, ધધ્ધા ધણું કહે શું થાય. ૪
 નન્તા નિર્મળ તેની દશા, જોને હરિ દ્વદ્યામાં વસ્યા;
 પોતાના અવગુણને હણે, પરના તો દ્વદ્યે નવ ગણે;
 કાના દોષ ન દેખે કશા, નન્તા નિર્મળ તેની દશા. ૫
 ચચ્યા ચિત્તમાં ચેતી લે, માથે મરણ તણો છે લે;
 કાયા ઉપર તાકે કાળ, મહા પારધીએ માંડી જાળ;
 તેમાં હરિ રાખે તો રહે, ચચ્યા ચિત્તમાં ચેતી લે. ૬
 છચ્છા છે માયા ગુણમયી, બળવંતી પણ દીસે નહિ;
 દાનવ, માનવ ને દેવતા, આધીન થઈ સૌએ સેવતા;
 હરિજન આગે હારી રહી, છચ્છા છે માયા ગુણમયી. ૭
 જજ્જ વિરલા જાણે ભેદ, માયા પ્રપંચ વિધિ નિષેધ;
 તે માયાનું તજવું મન, માયાપતિ ભજવા ભગવન;
 અંતરમાં ઊપજે નિર્વેદ, જજ્જ વિરલા જાણે ભેદ. ૮
 ઝઝા ઝાંખી જોને તેહ, પણ વાદળ જ્યાં વરસે મેહ;
 વિના સરોવર અંબુજસાર, વિના ભમર ઊડે ગુંજર;
 વિના અર્ક અજવાળું જોહ, ઝઝા ઝાંખી જોને તેહ. ૯
 નન્તા નામ નાવ છે સાર, જે બેસે તે ઊતરે પાર;
 કાળ કર્મ નહિ લાગે લેશ, છે આનંદી હરિનો દેશ;
 તે પદને પામે નિરધાર, નન્તા નામ નાવ છે સાર. ૧૦
 ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે, અંતરજામી ઘટમાં મળે;
 નાના મોટા હરિના ઘાટ, કાંઈ સૂક્ષ્મ ને કાંઈ વૈરાટ;

હરિને ભજતાં હુંપદ ગળે, ટટ્ટા ટેક જન્મનો ટળે. ૧૧
 ઠઠા ઠેકાણું છે ઠીક, જ્યાં ન મળે બીજની બીક;
 નિર્ભય નારાયણનો વાસ, પ્રેમ ધરીને રાખો પાસ;
 સમજી માની લેને શીખ, ઠઠા ઠેકાણું છે ઠીક. ૧૨
 ડડા ડહાપણ મૂકી દે, સદ્ગુરુને શરણે જઈ રહે;
 વચન તણો રાખી વિશ્વાસ, કુકલ્પનાનો કરજે નાશ;
 ઉપાધીથી અળગો રહે, ડડા ડહાપણ મૂકી દે. ૧૩
 ઢઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું, રૂડા પુરુષને દ્વેષે રહ્યું;
 સમજ્યા તેણે લીધો સાર, ગાફલ નર તો ખાશે માર;
 જોતામાં જોખન તો ગયું, ઢઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું. ૧૪
 રેણા રણ ચોરાશી તણું, તેનું બ્યાજ વધે છે ધણું;
 દાણી ગણમાં ડૂલી ગયો, દેવાણું કાઢીને રહ્યો;
 જમકિંકર કરશે તાપણું, રેણા રણ ચોરાશી તણું. ૧૫
 તત્તા તારું આપ તપાસ, ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં તું જશ;
 ખેપ કરીને ખોળી કાઢ, હરીફ હોય તો લાગે હાથ;
 મૂરખના મનમાં નહિ ત્રાસ, તત્તા તારું આપ તપાસ. ૧૬
 થથથા થિર તો રહેવું નથી, કાણ રંક કાણ પૃથ્વીપતિ;
 આજ કાલમાં જવું સહી, કાટિ ઉપાયે રહેવું નહિ;
 ભાવ ધરી ભજ કમળાપતિ, થથથા થિર તો રહેવું નથી. ૧૭
 દદા દેહ-દેવળમાં દેવ, સેવક થઈને કરને સેવ
 પ્રેમ પુષ્પ ને ચંદન હાર, જ્ઞાનદીપક ઘટમાં અજવાળ;
 અંતરનો ટાળે અહમેવ, દદા દેહ દેવળમાં દેવ. ૧૮
 વધ્ધા ધરજે ધારણ ધીર, વાય કાછ વશ રાખે વીર;

શબ્દ તણી ધરજ સમશેર, શત્રુ દળમાં પાડે ભેર;
 સદ્ગુરુ બખ્તર પહેર શરીર, ધધ્ધા ધારણ ધરજ ધીર. ૧૯
 નન્ના નિશાન ગુરુનું છેય, ધીર વીર પગ રોપી રેય;
 કાયર નરનું નહિ ત્યાં કામ, શૂરવીરનો સાચો સંશ્રામ
 જીત્યા નિર્ગુણ જગમાં જય, નન્ના નિશાન ગુરુનું છેય. ૨૦
 પપ્પા પૂરાની એ પ્રીત, મેરુ ચળે પણ ન ચળે ચિત;
 ધ્રુવની પેરે અવિચળ રહે, સ્તુતિ નિંદા ને સુખદુઃખ સહે;
 નારાયણને નિરખે નિત, પપ્પા પૂરાની એ પ્રીત. ૨૧
 ફક્કા ફેગટ તે કાણુ ફરે, સચેત થઈ હરિ સમરણુ કરે;
 જનમ મરણમાં આવે નહિ, જનું મન વસિયું હરિમહીં;
 જઠરા વાસ ન નિશ્ચે કરે, ફક્કા ફેગટ તે કાણુ ફરે. ૨૨
 બબ્બા બોલે તેને જાણ, મૂઝી દેને મનની તાણ;
 હું મારું હૃદયેથી ટાળ, પરમારથમાં પિંડજ ગાળ;
 દયા દીનતા મનમાં આણ, બબ્બા બોલે તેને જાણ. ૨૩
 ભભ્ભા ભજન થકી ભય ટળે, નિશ્ચય કાળ કરાળ ન ગળે;
 ભેખ ધરે જે સિદ્ધિ થાય, ભાંડ ભવૈયા વૈકુંઠ જાય;
 જોવો ભાવ તેવા હરિ ફળે, ભભ્ભા ભજન થકી ભય ટળે. ૨૪
 મમ્મા માયા મનની જાણ, મારું તારું ખેંચાતાણ;
 સધળે સરખો આતમરામ, સાંધા વાંધા મનનું કામ;
 માટે મન હરિ ચરણે આણ, મમ્મા માયા મનની જાણ. ૨૫
 ચય્યા જીવપણું જહને, સંશય શોક સદા તેહને;
 આતમ બુદ્ધિ ન ઊપજે કદા, આશા તૃષ્ણા બહુ આપદા;
 દેહદરશી દેખે દેહને, ચય્યા જીવપણું જહને. ૨૬

રડો રામ ભજનમાં રહે, બીજું બકતું મૂકી દે;
 વળતો શીદ વહે છે વાત, નીર વલોવે નાવે સ્વાદ;
 હરિનું હારદ હેતે ગ્રહે, રડો રામ ભજનમાં રહે. ૨૭
 લલ્લા લે તું આતમ લહાવ, ફરી ફરી નહિ આવે દાવ;
 જીતી બાજી હારીશ નહી, સમજીને શિખામણ કહી;
 હવે ન ચૂકીશ આંચો દાવ, લલ્લા લે તું આતમ લહાવ. ૨૮
 વગ્ના વેદવચન નિરધાર, જે પ્રીછે તે પામે પાર;
 ઊંચ નીચનું અંતર નથી, સમજ્યા તે પામ્યા સદ્ગતિ;
 સંશય સૌ તજવો અહંકાર, વગ્ના વેદવચન નિરધાર. ૨૯
 શશા સાધન સર્વે થયું, જેનું ચિત્ત હરિચરણે રહ્યું;
 હરતાં ફરતાં હરિનું ધ્યાન, તપ તીરથ તેને બહુ દાન;
 કાટિ વિધાન ભય દુષ્કૃત ગયું, શશા સાધન સર્વે થયું. ૩૦
 ખખખા ખાંડનાં બીબાં ભરે, કાયલ કાગડો કુંજર કરે;
 મીન મગર બહુ જળચર જાત, જેવું બીબું તેવી ભાત;
 મિસરી જેતાં તો મન ઠરે, ખખખા ખાંડનાં બીબાં ભરે. ૩૧
 સરસા સધળે સુંદરશ્યામ, હરિ વિના નહિ ઠાલો ઠામ;
 અનેક રૂપે એનાં નામ, આદે અંતે એકજ રામ;
 જે સમજે તો પૂરણકામ, સરસા સધળે સુંદરશ્યામ. ૩૨
 હહા હરિ ભાળો ભરપૂર, દોષ કર્મ તો રહેશે દૂર;
 રવિને રજની નહિ કો કાળ, તેમ આતમા પૂરણ ભાળ;
 નિર્મળ નયણે નિરખો નૂર, હહા હરિ ભાળો ભરપૂર. ૩૩
 સૌ અક્ષર સંપૂરણ થયા, હરિગુરુ સંતે કીધી દયા;
 અક્ષર અક્ષર આતમબોધ, જે સમજે તો ટળે વિરોધ;

સંવત અઢાર બત્રીની સાલ, ચૈતર સુદ સાતમ સોમવાર. ૩૪
સંદેસર સાધુનું ધામ, ઠાકોર કુંજબિહારી નામ;
પ્રીતમ પ્રેમે અક્ષર કહ્યા, હરિગુરુ સંતે કીધી દયા. ૩૫

૭૨-મહિના

મહિના ૧ લા-રાગ સોરઠ

સાખી-સદ્ગુરુને ચરણે નમું, માયું પ્રેમ પ્રસાદ;
દયા કરીને દીજીએ, હરિરસ અમૃત સ્વાદ.
વાણી શંક નહિ વરણવી, સદ્ગુરુતણું સ્વરૂપ;
બુદ્ધિ મન પહેંચે નહિ, ઉપમારહિત અનૂપ.
પરથમ પૂરણ પ્રેમશું, વંદુ સદ્ગુરુ ચરણ;
તાપ ટળે સંસારના, મટે જન્મ ને મરણ.

સોરઠ-સાંભળ શુદ્ધ ચિત્તે કરી, હરિનાં ગુણ ગાન;
પ્રીતસહિત નિત્ય નાથનું, હૃદયે ધર ધ્યાન. સાંભળ૦
ગુરુપદપંકજ પૂજતાં, ચૌદ લોક પૂજાય;
શિવ વિરંચી ને શારદા, ગુરુના જશ ગાય. સાંભળ૦
અંતઃકરણ હોય ઊજળાં, જડ તિમિર ટળી જાય;
સરવેને લાગે સૂઝવા, પદરજ મહિમાય. સાંભળ૦
જપ તપ તીરથ જોગનું, ફળ જ રે કહેવાય;
પ્રીતમ સદ્ગુરુ સેવતાં, તે તો સરવે થાય. સાંભળ૦

સાખી-સદ્ગુરુ સંતકૃપાથકી, ઊપજ નિર્મળ જ્ઞાન;
શુદ્ધ ચૈતન તુરિયાપદે, રહે નિરંતર ધ્યાન.

સોરઠ-કારતકે ચિત્ત ચેત્યો નહિ, ઘડી લાખેણી જય;
 વળતી વિચારીશ જીવડા, પાછળથી પસ્તાય. સાંભળ૦
 જો જાણે તો બાંધજ, પાણો પહેલી રે પાળ;
 નીર ગયે નહિ નીપજ, શિર તાકે છે કાળ. સાંભળ૦
 કાયા કુસુમ છે કારમું, વેગે વણસી રે જય;
 અમર થાય જન્મ આતમા, એવો કરજ ઉપાય. સાંભળ૦
 કહે પ્રીતમ તું પ્રીછજ, ઇચ્છજ રે કલ્યાણ;
 સંતસમાગમ ક્રીજયે, મૂકી મનની રે તાણ. સાંભળ૦

સાખી-મનના પ્રપંચ મૂકજે, કરજે તત્ત્વવિચાર;
 રત્ન પદારથ જન્મ છે, તે નાવે વારંવાર.

સોરઠ-માગશર માથા ઉપરે, મોટું મરણનું સાલ;
 મારગ વહે છે ઉતાવળો, કાઠ આજ ને કાલ. સાંભળ૦
 અંતે નહિ કાઠ કામનું, રામનું લે નામ;
 એક ઘડી ન વિસારિયે, સુખસાગર શ્યામ. સાંભળ૦
 જૂઠી બાજી જોઈને, મનમાં આવી ભૂલ;
 રૂડાં રંગે રણિયામણાં, શીમળાનાં ફૂલ. સાંભળ૦
 સુત વિત મંદિર સુંદરી, સુખ સ્વપ્ન વિચાર;
 કહે પ્રીતમ સહુ કારમું, દીસે છે દિન ચાર. સાંભળ૦

સાખી-મોતી ઉસ ઉદકતણાં, તેના હાર ન થાય;
 મિથ્યા મન મોદક કરે, તેણે ભૂખ ન જાય.

સોરઠ-પોષે તે પ્રાણી પ્રીછશે, જને ગુરુગમ હોય;
 પરમારથ પાકું રત્ન છે, જત્ન કરશે જ કાઠ. સાંભળ૦
 અણુછતું આપું માનીને, દુઃખ પામે અપાર;

જ્ઞાન સમાન આ જીવ છે, વહે શકટનો ભાર. સાંભળ૦

સામગ્રી સરવે હરિતણી, ભોગવે સંસાર;

મારું મારું તે કરી રહ્યો, તેણે ખાય છે માર. સાંભળ૦

તમ મન જણે સોંપિયું, શ્રીહરિને રે હાથ;

કહે પ્રીતમ તે પામિયા, વૈકુંઠનો નાથ. સાંભળ૦

સાખી—તજશે આપું આપદા, ભજશે પૂરણુ બ્રહ્મ,

પલકમાંહી પ્રલે થશે, ઠાટી જનમનાં કર્મ.

સોરઠ—માહા મહિને માયા તણો, મર્મ જાણશે જોડ;

ભૂતવણીમાં ભૂલે નહિ, તરે ભવજળ તેહ. સાંભળ૦

બાજીગરનો બાળકો, ગ્રહે હાથ ભુજંગ;

ઔષધ બૂટીને ઓળખે, વિષ વ્યાપે ન અંગ. સાંભળ૦

નામ અમીરસ જે પીએ, તે તો અમર થાય;

જનમમરણની આપદા, તે તો તત્ક્ષણુ જાય. સાંભળ૦

અજ ઉમિયાપતિ, અહિપતિ જપે નિશદિન જોડ;

અનંત ઠાટી ગ્રહી ઉધર્યા, પ્રીછે પ્રીતમ તેહ. સાંભળ૦

સાખી—સદ્ગુરુ શબ્દ વિચારતાં, પ્રગટે જ્ઞાન પ્રકાશ;

રવિ ઉગે રજની ટળે, હોય અવિદ્યા નાશ.

સોરઠ—કાગણ કૂદ્યો સોહામણો, કૂલી જૂજવી ભાત;

જોયાની રચના ઘણી, રંગ જૂજવી જાત. સાંભળ૦

વિધવિધ પેરની વાસના, ઉઠે અનંત અપાર;

મન ભમરો ભોગી થયો, રહ્યો વનમોઝાર. સાંભળ૦

ઠોરે ઠોર દ્રુમ ઢાંકિયાં, આશા અમર વેલ;

નવપદ્મવ નૌતમ સદા, ડોઢીલા કરે કેલ. સાંભળ૦

- લીલા લલિત સોહામણી, શોભાને નહિ પાર;
જન પ્રીતમ એવું જોધને, રીઝયા રુદ્ધમોઝાર. સાંભળ૦
- સાખી—નિરમળ નયને નિરખતાં, દરશે નીજ દેદાર;
સાગરથી સૌ ઊપજ, લહેરી લોહ અપાર.
- સોરઠ—ચૈતર ચિત્ત ચિદ્દૃષ્ટમાં, થઈ રહ્યું તદ્દલીન;
નિમિષમાત્ર ન્યારું નહિ, જવું જળનું રે મીન. સાંભળ૦
- ચૈતન સિંધુ ઝીવતાં, થયું શુદ્ધ શરીર;
સર્વેશ્વર સૌને વિષે, જમ મણકામાં હીર. સાંભળ૦
- એને આધારે સૌ રહ્યું, પિંડ ને બ્રહ્માંડ;
સચરાચર શોભી રહ્યો, અવિનાશી અખંડ. સાંભળ૦
- બ્રહ્મ જથારથ ભાળતાં, ભાગી મનની રે ભ્રાંત;
પ્રીતમ પ્રીછે પાંચરું, થાય સમજે તે શાંત. સાંભળ૦
- સાખી—સચ્ચિદ આનંદ સરવમાં, ભરી રહ્યો ભરપૂર;
દિનરજની રહે રંગમાં, નિરમળ વરસે નૂર.
- સોરઠ—વૈશાખે જોતાં વેદમાં, મહાવાક્યનું જ્ઞાન;
તત્ત્વમસી તે તુંજ છે, અળગો નહિ અન્ય. સાંભળ૦
- વાયુને ખોળે વંટોળીઓ, એમ ઈશ્વર જીવ;
વસ્તુ વિચારતાં એક છે, સમ સૂત્ર સદૈવ. સાંભળ૦
- અરસપરસ રહે એકમાં, જમ *તરણીમાં તેજ;
ભિન્ન નહિ એમ બ્રહ્મથી, ઝાળખો પદ એજ. સાંભળ૦
- સરિતા સાગરમાં રહે, સાકર માંહે; મીઠાઈ;
પ્રીતમ પુષ્પમાં વાસના, એવી ગુરુગમ પાઈ. સાંભળ૦

સાખી-પટતંતુ ન્યારો નહિ, જ્યમ હાટકના હાર;

જડ ચૈતન જગદીશમાં, તેજપુંજ એક તાર.

સોરઠ-જેઠે જનમ સદ્ગુણ થયો, જો જાણ્યા જગદીશ;

અખિલ ભુવનનો આતમા, ગુણ માયાનો ઈશ. સાંભળ૦

વિશ્વ વિચિત્ર છે જે વડે, કરે રંગ કલોલ;

થંભ વિના થંભાવિયું, બ્રહ્માંડનું ગોળ. સાંભળ૦

રમવાની બાજી રચી, ધરી નવ નવાં રૂપ;

સંશય શોક સ્વભાવથી, થયો જીવસ્વરૂપ. સાંભળ૦

વિષયવૃત્તિને આંતરે, અવરાયો અતીત;

પ્રીતમ પોતાને વીસર્યો, કરે પરશું પ્રીત. સાંભળ૦

સાખી-અંતરજામી આતમા, માનો મિથ્યા ગર્વ;

માયાને પડદે રહી, મોહ પમાડ્યું સર્વ.

સોરઠ-અસાડે અમરિતતાણા, વરસે છે વરસાદ;

હરિહરિસધગે થઈ રહ્યું, સ્થાવરજંગમ જાત. સાંભળ૦

ચિત આતક રંગે રટે, બોલે મન મોર;

જ્યાં ત્યાં ચૈતન બ્રહ્મનાં, ઊલટ્યાં અંકુર. સાંભળ૦

સુખસાગર સેજે છદ્યો, સરિતા શુભ સાર;

બ્રહ્મ નિરંતર જળભર્યાં, કોઈ ન પામે પાર. સાંભળ૦

માણે મત્સ્ય મગન થઈ, મરજીવા રે સંત;

પ્રીતમ પલક ન્યારા નહિ, રસિયાં રસવંત. સાંભળ૦

સાખી-મહા મુગત જાણે જુગત, જે આપે અદ્વૈત;

અણલિંગી આકાશવત, સ્વેપદ શબ્દાતીત.

સોરઠ-શ્રાવણ સાધન શું કરું, સમરણ ને રે ધ્યાન;

અહંકર્તા રે ઊઠી ગયો, થયું સરવ સમાન. સાંભળ૦
 પંચકોશ પદ હું નહિ, નહિ અંતઃકરણ;
 ઇંદ્રી અવસ્થા ઊરમી નહિ, નહિ વેશ ને વર્ણ. સાંભળ૦
 જીવ નહિ, ઈશ્વર નહિ, નહિ માયા ને માન;
 ત્રિધા વૃત્તિ ત્રિગુણ નહિ, નહિ જ્ઞાતા ને જ્ઞાન. સાંભળ૦
 સોહં પ્રકાશક સરવનો, સાક્ષી શુદ્ધ સ્વરૂપ;
 પ્રીતમ તે પરમાતમા, એ છે અકળ-અનૂપ. સાંભળ૦
 સાખી-ચિહ્ન ચરિત્ર જને નહિ, સૌનો પ્રેરક સોય;
 પ્રીતમ તેને પ્રીછતાં, આવાગમન ન હોય.
 સોરઠ-ભાદરવો એક રસ ભર્યો, સચરાચર માંય;
 પ્રલય સમે પાણી વિના, દીસે નહિ કાંય. સાંભળ૦
 દ્વાર કિનારો પાળી નહિ, નહિ આવરણ ને આડ;
 એક ચિદાનંદ જોધને, છળવિદ્યા છાંડ સાંભળ૦
 સતંતર અંતર નહિ, બાહ્યાંતર બ્રહ્મ;
 એમ જાણે તે ઉપાસના, એ છે મોટો મર્મ. સાંભળ૦
 બ્રહ્મનિષ્ઠા પણ નવ ચળે, અનન્યતા એહ;
 પ્રીતમ પૂરણ બ્રહ્મયું, જને સાચો સનેહ. સાંભળ૦
 સાખી-દૃષ્ટ પદારથ જટલું, એને થયો અભાવ;
 તન્મય મન તુરિયા પદે, તે શું બન્યો બનાવ.
 સોરઠ-આ સોહં લીલા અખંડછે, નીરખી નિરધાર;
 એાધ વળ્યા રે આનંદના સુખસિંધુ અપાર. સાંભળ૦
 ઇચ્છા ટળી ઇન્દ્ર લોકની, અજપદ ને કૈલાસ;
 નહિ વૈકુંઠની વાસના, ભાળ્યો બ્રહ્મવિલાસ. સાંભળ૦

અધિકારીને આવશે, સમજણ ને સાન;
 મુક્ત થઈ તે માણશે, મૂકી દેહાલિમાન. સાંભળ૦
 સદ્ગુરુની કૃપાથકી, ઉપન્યો રે આનંદ;
 પ્રીતમ તે પદ પામિયા, જ્યાં નહિ સૂર ને ચંદ. સાંભળ૦
 સાખી—જણવું હતું તે જણિયું, હવે નથી જણવું કાંય;
 પોતે પોતામાં ભળ્યો, જ્યમ પાલો *પાણી માંય.
 સોરઠ—ઉત્તરસંડે આદર કર્યો, રચિયા બારે માસ;
 ખૂટજ પ્રેમે પૂરા કર્યા, આણી અંગ ઉદ્દાસ. સાંભળ૦
 સોરઠ રાગ સોહામણો, સુંદર શુભ સાર;
 અક્ષર અક્ષર અતિ ધણો, અનુભવ ભંડાર. સાંભળ૦
 સંવત અઢાર આડત્રીસે, કીધો એહ વિચાર;
 ચૈત્રવદિ તિથિ સપ્તમી, ઉત્તમ છે ગુરુવાર. સાંભળ૦
 ગાશે સાંભળશે શીખશે, કરશે દ્વદ્યે વિચાર;
 કહે પ્રીતમ પદ પામશે, નહિ સંશય લગાર. સાંભળ૦

મહિના ૨ જ-રાગ-ગરબી

માસ ૧ લો

કારતકે કર્મ નિવાર, કહું તે માટે રે;
 આળ્યો લક્ષ ચોરાશી વાર, આણી વાટે રે. ૧
 તું જન્મમરણ અવતાર, બહુ અવતરિયો રે;
 તોય નાળ્યો પંથનો પાર, ફેરા બહુ ફરિયો રે. ૨
 તારો જન્મ અવરથા જાય, જીવ અભાગી રે;
 તારું આયુષ્ય ઓછું થાય, જોને જાગી રે. ૩

તેં ભજન ઉપર ભાવ, ડો દિ ન કીધો રે;
 તેં સંતસમાગમ લહાવ, કાંઈ ન લીધો રે. ૪
 તને રામ નામનો રંગ, અંગ ન આવ્યો રે;
 નવ સપનામાં સત્સંગ, દાસ ન કહાવ્યો રે. ૫
 તેં અવનિમાં અવતાર, એળે ખોયો રે;
 કહે પ્રીતમ ચેત ગમાર, જન્મ વગોવ્યો રે. ૬

માસ ૨ જો

માગશરે મૂરખ ચેત, હિંમત રાખી રે;
 તારો અવસર જય અચેત, જોને જગી રે. ૧
 તારા પંડમાં કર્યો પ્રવેશ, જરા દુઃખ લાવી રે;
 તારા કાળા તજીને કેશ, સફેતી આવી રે. ૨
 તારાં ગળે નાસિકા ને નેણ, લાઠી કરમાં રે;
 તારું બોલ્યું ન માને વેણ, ગણે નહિ ધરમાં રે. ૩
 તારે ધરથણી નવલો નેહ, નઉતમ નારી રે;
 તને તજવા બેઠી તેહ, વેહ વિસારી રે. ૪
 તારો બોલતાં ફગે છે બોલ, સૂણે નહિ કાને રે;
 તારો ભાગી પડ્યો સૌ તોલ, કાંઈ ન માને રે. ૫
 તું હવે કરી લે હેત, હરિની સાથે રે;
 કહે પ્રીતમ ચિત્તમાં ચેત; આવે ધાતે રે. ૬

માસ ૩ જો

પોષે આસડ એક, અંગ ન લાગે રે;
 જો ઉપાય કરે અનેક, પીડા ન ભાગે રે. ૧
 તારે વિષે થયું વિપરીત, ભીતર ભેદું રે;
 તોયે પીવા વધારી પ્રીત, મૂળ ન છેદું રે. ૨

તને જે આવે તે જોઈ, ઓસડ આપે રે;	
એવો વૈદ મળ્યો નહિ કાઈ, રોગને કાપે રે.	૩
કાઈ સાચા મળે સુખ થાય, ભવદુઃખ ભાગે રે;	
તારો રોગ જનમનો જાય, વાર ન લાગે રે.	૪
તારું શૂળ સમૂળું જાય, વેદના વરતે રે;	
જમ પીએ તેમ રસ પાય, સુખની સરતે રે.	૫
તારી હોય ભ્રમણા ભંગ, કર્મને કાપે રે;	
કહે પ્રીતમ સાધુસંગ, સદા સુખ આપે રે.	૬

માસ ૪ થો

મહાવાયકતું જ્ઞાન, જેને જડિયું રે;	
તેને જીવઈશ્વરતું જ્ઞાન, પાછું પડિયું રે.	૧
તેણે ભાગી ભિન્નાભિન્ન, વસ્તુ ત્રિચારી રે;	
રસરૂપ હરિમાં લીન, દીસે દેહધારી રે.	૨
ચિત્રામણ તરુછાંય, જેવી દીસે રે;	
એક અહિ ^૧ લખ્યો તે માંય, એ કમ પીસે ^૨ રે.	૩
એ જડ નહિ ચૈતન્ય, સેજ સ્વરૂપી રે;	
એમ તત્ત્વદર્શીનું તન, અમલ અરૂપી રે.	૪
એને કરે કલ્પના કાણ, પ્રગટ પોતે રે;	
જમ ગળ્યું ઉદકમાં લૂણ, જડે નહિ જોતે રે.	૫
તેને નહિ સંશય લવલેશ, આપાપરનો રે;	
કહે પ્રીતમ એ ઉપદેશ, ગુરુના ધરનો રે.	૬

માસ ૫ મો

શાગણ કૂલ્યો કૂલ, કેવલ્યકેરો રે;	
---------------------------------	--

રમે લહેર તોરંગી લાલ, રંગ ધણેરો રે.	૧
આ જ્યાં જોઈ ત્યાં તેમ, થઈને વિલસ્યો રે;	
તેને કળી શકે કહો કાણ, આપે ઉલસ્યો રે.	૨
પશુ પક્ષી નર-નાર, છે બહુ નામી રે;	
એવો આઘ પુરુષ અપાર, અંતરજામી રે.	૩
તેને જાણે કાઈ વિરલાજન, ત્રીગુણ ત્યાગી રે;	
એનું દીસે રૂપ અખંડ, સમાધિ લાગી રે.	૪
અરસપરસ થયો એક, સાગર લહેરી રે;	
એના દીસે ઘાટ અનંત, ન પડે ન્યારી રે.	૫
પટતંતુ નહિ હોય, દુગ્ધા એ ટાળો રે;	
કહે પ્રીતમ અવર નહિ કાય, વસ્તુ ન્યાળો રે.	૬

માસ ૬ કો

ચૈતરે ચિત્ર વિચિત્ર, વહાલો ખિરાજ રે;	
ભર્યો ખાહેર ભીતર ખલ્લ, ઘટમાં ગાજ રે.	૧
કાઘ ધરે એકાંતે ધ્યાન, આસન વાળે રે;	
તેમાં ચડે ચોગણું માન, ગરવ ન ગાળે રે.	૨
કાઘ કુંભ કરે છે વાસ, પવન ચડાવે રે;	
કાઈ અમૃત પીવા આશ, જીભ વઢાવે રે.	૩
કાઘ ઘોતિ નેતિ ધ્યાન, સાધન સાધે રે;	
તોયે ટળે નહિ અભિમાન, વાસના વાધે રે.	૪
કાઘ દમે રાત ને દિન, કસોટી કરવી રે;	
જો ખાળે વાસના બીજ, ટળે દેહ ધરવી રે.	૫

રહે ભજનમાં સોધ, સેજ સમાધિ રે;
કહે પ્રીતમ કરે નહિ ઢોધ, એમ ઉપાધી રે. ૬

માસ ૭ મો

વૈશાખે વિચાર, આઘ અનાદે રે;
કેં પતિત પામ્યા પાર, સંત પ્રસાદે રે. ૧
તું સંતયરણુ રજ લે, જીવન જાણી રે;
તું તન મન અરપી દે, ઊલટ આણી રે. ૨
તું એકમેક ગુલતાન, મતામાં રહેને રે;
એવી સેજ નિશાન, સમજી લેને રે. ૩
તારા તનના તાપ ટળે, ન પીડે દુદામાં રે,
તારા મનમાં સુખ મળે, ભળે મહા પદમાં રે. ૪
એક બ્રહ્મ ભર્યો ભરપૂર, સચરાચરમાં રે,
તેનું નીરખી જોજો નૂર, નારી નરમાં રે. ૫
તેને રૂપ રંગ નહિ કાંચ, નિરાલંબ ભરિયો રે,
કહે પ્રીતમ એ ઉતમાન, અખંડ બ્રહ્મદરિયો રે. ૬

માસ ૮ મો

જેઠ પદારથ જોધ, ને રંગ લાગ્યો રે;
મારી બળ બુદ્ધિ સૌ ખોધ, સંશે ભાગ્યો રે. ૧
આઘ સનાતન એક, સધળે સરખો રે;
તું નિઃશંક થઈ નિઃશેષ, નિજ પદ નીરખો રે. ૨
જનક સનક શુકદેવ, એને જાણે રે;
જના અંતર ટળ્યા અહમેવ; મહારસ માણે રે. ૩
જણે પ્રીછ્યું પરા ને પાર, તેનું વપુ કેવું રે;
જેવું શ્રીકૃષ્ણ સાકર સાર, સમજી લેવું રે. ૪

તેની ગોટલી સોટલી સહિત, સર્વે મીઠું રે;
 એક દેહાતીત વિદેહ, દ્વૈત ન દીઠું રે. ૫
 એવો અકળ પુરુષ અવિનાશ, બળવંત બળિયો રે;
 કહે પ્રીતમ પ્રગટ્યો પાસ, અંતર ટળિયો રે. ૬

માસ ૯ મો

આવ્યો માસ અસાડ, અમૃત વરસે રે;
 તું અનુભવ આંખ ઉઘાડ, આતમ દરસે રે. ૧
 એક સન્મુખ સભર ભર્યો, સાગર મોટો રે;
 તે મધ્યે જીવ કર્યો, જુગ પરપોટો રે. ૨
 તેની ઉઠે લહેર અનંત, અનંત ઠેકાણે રે;
 તે સુખમાં ઝીંવે સંત, જગત ન જાણે રે. ૩
 તે જીવન્મુક્તા જોડ, જગતથી ન્યારા રે;
 તેને તપે ન ત્રિવિધ તાપ, શીતળ અંગ સારા રે. ૪
 આ બ્રહ્માનંદ ભરપૂર, સુખનો ભરિયો રે;
 જેમ રવિને તેજ જરૂર, તપે નહિ દરિયો રે. ૫
 એવો મહા દશાનો મર્મ, અનુભવ આવ્યો રે;
 કહે પ્રીતમ પરિબ્રહ્મ, બંધનમાં નાવ્યો રે. ૬

માસ ૧૦ મો

શ્રાવણ સુરતનો ખેડ, તુરતમાં આણો રે;
 થઈ રહી રસની રેલ, જથારથ જાણો રે. ૧
 ઠરી રહ્યો નિજ ઠોર, ઘટમાં ગાજે રે;
 એ ઉન્મુનિ આઠે પહોર, અલ્પ વિરાજે રે. ૨
 નિરાલંબ નિરધાર, કર્મ ન લાગે રે;
 સૌ પ્રોધ રહ્યો સંસાર, સોહં બ્રહ્મ ધાગે રે. ૩

જણે જણી પોતાની જાત, પાંચ પચીસે રે;
જમ દગ્ધ પટાળે ભાત, એવી દીસે રે. ૪
તે વરતાય નહિ પહેરાય, જોયા જવી રે;
તે દૂર થકી દેખાય, મોહ્યા જવી રે. ૫
તેના દેહના દોષ વિકાર, દહ્યા બ્રહ્મ અગને રે;
કહે પ્રીતમ મળે એક તાર, ગાજ ગગને રે. ૬

માસ ૧૧ મે

ભાદ્રપદ બ્રહ્મરૂપ, જને ભાસ્યો રે;
તેને ઢાણ પડે ભવરૂપ, તત્ત્વ તપાસ્યો રે. ૧
ધુન્ધળ થકી અવતાર, કૈવલ્ય કીધો રે;
એવો મનકલ્પિત સંસાર, માની લીધો રે. ૨
જમ અમાસે આકાશ, ચંદ્ર કહેવાનો રે;
એમ નિશ્ચે જગતનો નાશ, નથી રહેવાનો રે. ૩
આ મૃગજળ લહરી થાય; દિનકર દાઝે રે;
તેમાં પશુ પછાડે પાય, પીવા કાજે રે. ૪
તું રામ જગતને જાણ, મિથ્યા માને રે;
જમ નીર અડે હોય હાણ, કાગળ પાને રે. ૫
આ બન્યો બાજીગરનો ખેડ, ખૂબ સ્વરૂપે રે;
જન પ્રીતમ મમતા મેલ, રહો નિજરૂપે રે. ૬

માસ ૧૨ મે

રમે આ સોહં બ્રહ્મ, સકળ ઘટ સ્વામી રે;
પોતે પોતાને મન, અંતરજામી રે. ૧
જ્ઞાન ઉજાગર જોઈ, અનલે જોગી રે;
તે વસ્તુ રૂપ વિદેહ, બ્રહ્મરસ ભોગી રે. ૨

એવા સુખના સાગર સંત, આનંદકારી રે;
 તે વિખ્યાતા વેદાંત, પર ઉપકારી રે; ૩
 ત્યાં વાગે અનહદ નાદ, આઠે પહેરે રે;
 તે શ્રુતિતણે સિદ્ધાંત, ચાલી જોને રે. ૪
 ઠાઠ શીખે સુણે ને ગાય, ગુરુગમ આણી રે;
 તે નર તદરૂપે થાય, એ એંધાણી રે. ૫
 આ સદ્ગુરુ સંત પ્રસાદ, સમરથ સ્વામી રે;
 જન પ્રીતમ આણુછતો ગાય, ચરણ ચિત્ત નામી રે. ૬

મહિના ૩ જ-રાગ ગરબી

કારતકે કાં ચેત્યો નહિ મૂઢ ગમાર રે આ અવસરમાં;
 જનમ ધરી નવ જાણ્યા જુગદાધાર રે આ અવસરમાં. ૧
 શા માટે તેં ભૂમિ ભારે મારી રે આ અવસરમાં;
 અમૂલ્ય હરિ હીરો તું બેઠો હારી રે આ અવસરમાં. ૨
 દશ મહિના તેં માતાને દુઃખ દીધું રે આ અવસરમાં;
 જનમ ધરીને સાધન કાંઈ નવ કીધું રે આ અવસરમાં. ૩
 ગનોડે જણે ગિરધરલાલ ન ગાયા રે આ અવસરમાં;
 કહે પ્રીતમ તે વસ્તીમાં લૂંટાયા રે આ અવસરમાં. ૪
 માગશરે મહા દુઃખ વેઠી કીધી મહેર રે આ અવસરમાં;
 તે પ્રભુને તેં શેં ન સંભાર્યા ઘેર રે આ અવસરમાં. ૧
 જઠરામાં તુંને જતન કરીને રાખ્યો રે આ અવસરમાં;
 અચેત નર તારી શેં નવ બિધી આંખ્યો રે આ અવસરમાં. ૨
 નેન નાસિકા શ્રવણ આગે શ્રીકાર રે આ અવસરમાં;

મનુષા દેહતું મૂલ નહિ નિરધાર રે	આ અવસરમાં. ૩
તે પ્રભુનો તું ગુણ ઓસિંગણ ન થયો રે	આ અવસરમાં;
કહે પ્રીતમ તારો જનમ અકારજ ગયો રે	આ અવસરમાં. ૪
પોષે પામર પ્રાણી કાંઈ ન પ્રીછે રે	આ અવસરમાં;
હરિપદ મૂકી માયા સુખને ઇચ્છે રે	આ અવસરમાં. ૧
કામ ધામને ધનને કાજ ધાયો રે	આ અવસરમાં;
હરિ નવ જાણ્યા પરથમ ખોટો પાયો રે	આ અવસરમાં. ૨
તેમ તેમ તૃણા વાધી ગઈ વિપરીત રે	આ અવસરમાં;
ન કર્યો સતસંગ રાખી કુળની રીત રે	આ અવસરમાં. ૩
સતસંગત દુર્લભ હરિહર અજને રે	આ અવસરમાં;
પ્રીતમના સ્વામીને ભાવે ભજને રે	આ અવસરમાં. ૪
માહા માસે માયારસ આપ્યો મૂઢગમાર રે	આ અવસરમાં;
ગર્વ તજી નવ ગાયા અખિલાધાર રે	આ અવસરમાં. ૧
જને હરિમારગનો મર્મ ન લાધ્યો રે	આ અવસરમાં;
તે પ્રાણીએ ફેગટ ફેરો ખાધો રે	આ અવસરમાં. ૨
અપરાધી અહંકારે બંધું વાળ્યું રે	આ અવસરમાં;
હરીફ થઈને હાથે હારદ ટાળ્યું રે	આ અવસરમાં. ૩
સદ્ગુરુ સંગે સરવાળો નવ સાધો રે	આ અવસરમાં;
પ્રીતમ પોતાના મનને પરમેશ્વર રે	આ અવસરમાં. ૪
ફાગણ મહીને ફૂલ્યા નવરંગ ફાલ રે	આ અવસરમાં;
કાઈક લાભ કમાશે હરિના લાલ રે	આ અવસરમાં. ૧
સંસાર સોદા સમજ તેને સાર રે	આ અવસરમાં;
નીકર અંતે ઊગરવાની છાર રે	આ અવસરમાં. ૨

જે જેમ આવ્યું તેમ જશે સૌ ડા રે	આ અવસરમાં;
ડાઘક કમાશે ડાઘકિ જશે ખોઘ રે	આ અવસરમાં. ૩
હરિને ભજતાં આવે ભવનો પાર રે	આ અવસરમાં;
કહે પ્રીતમ એવું અંતરમાં ધાર રે	આ અવસરમાં. ૪
ચૈતર ચંચળ ચપળ ચિત્તના ચાળા રે	આ અવસરમાં;
દ્વદ્યે રાખો રામરટણની માળા રે	આ અવસરમાં. ૧
કામ ક્રોધ મદ લોભની લહેર ન લાગે રે	આ અવસરમાં;
જેનું મન પ્રોયું પૂરણ બ્રહ્મ ધાગે રે	આ અવસરમાં. ૨
મૂલ પ્રણવ ધુન સ્નેહ ધરી સાંભળીએ રે	આ અવસરમાં;
ભજન કરીને બ્રહ્માનંદમાં ભળિયે રે	આ અવસરમાં. ૩
અખંડ સુરતિ સેજ સમાધિ લાગે રે	આ અવસરમાં;
પ્રીતમ પ્રભુને ભજતાં ભવદુઃખ ભાગે રે	આ અવસરમાં. ૪
વૈશાખે તો વસમી એની વાટ રે	આ અવસરમાં;
અધરી આંટીઆડા એઘટ ઘાટ રે	આ અવસરમાં. ૧
કાચા પોચાનું છે નહિ ત્યાં કામ રે	આ અવસરમાં;
શૂરપૂરાનો એ છે સંગ્રામ રે	આ અવસરમાં. ૨
પૂરા હોય તે પૂરણ પદને પરસે રે	આ અવસરમાં;
મરજીવા થઈને બ્રહ્મરંધ્રે હરિ દરસે રે	આ અવસરમાં. ૩
દસે નાદનાં ગડગડિયાં નિશાન રે	આ અવસરમાં;
કહે પ્રીતમ પદ પામે છે નિરવાણ રે	આ અવસરમાં. ૪
જેઠે ઠેઠ ઠરી બેઠા ઠેકાણે રે	આ અવસરમાં;
જે જન જીવ ઈશ્વરના પરિયા* જાણે રે	આ અવસરમાં. ૧

દેહાતીત પણ દીસંતા દેહધારી રે આ અવસરમાં;
 ચઢી ન ઊતરે લાગી બ્રહ્મ ખુમારી રે આ અવસરમાં. ૨
 તેને અવતરવાની શાની આશ રે આ અવસરમાં;
 સાક્ષાતરૂપી સધળે તેનો વ્યાપરે આ અવસરમાં. ૩
 સહુના પ્રેરક સહુના મનની જાણે રે આ અવસરમાં;
 કહે પ્રીતમ ત્યાં ઉપમા ઢાની આણે રે આ અવસરમાં. ૪
 અશાડ માસે પુનરપિ નાવે તેહ રે આ અવસરમાં;
 જને નિરભે નારાયણ શું સ્નેહ રે આ અવસરમાં. ૧
 રવિનાં કિરણ સરીખી તેહની કાય રે આ અવસરમાં;
 દેહદમનનાં દુખડાં ફરી ન થાય રે આ અવસરમાં. ૨
 ગતિ કરે તે સપ્તદ્વીપ નવ ખંડ રે આ અવસરમાં;
 લોક ચતુરદસ એકવિશમે બ્રહ્માંડ રે આ અવસરમાં. ૩
 જળ સ્થળ જંગમ સધળે તેનો વ્યાપ રે આ અવસરમાં;
 કહે પ્રીતમ એ કરતા હરતા આપ રે આ અવસરમાં. ૪
 શ્રાવણ શ્રવણમનન નિદિધ્યાસન કરીએ રે આ અવસરમાં.
 બાકી સરવે પ્રપંચને પરહરિયે રે આ અવસરમાં. ૧
 સત્સંગ કરતાં તરિયે ભવસંસાર રે આ અવસરમાં;
 વિષ ન વ્યાપે કાપે કાટિક પાપ રે આ અવસરમાં. ૨
 હરિકથા કીરતન કળજુગમાં કરીયે રે આ અવસરમાં;
 ધીરા રહીને ધ્યાન ધારણા ધરીયે રે આ અવસરમાં. ૩
 જોગ જુગતથી સદા સ્મરણમાં રહીએ રે આ અવસરમાં;
 પ્રીતમ પ્રભુને ભજતાં પાવન થઇએ રે આ અવસરમાં. ૪
 ભાદરવો ભરપુર હરિને ભાળો રે આ અવસરમાં;

હું મારું અહંકાર દૃઢથી ટાળો રે આ અવસરમાં. ૧
 તૃણ માત્ર તો હરિ વિના નવ હાલે રે આ અવસરમાં;
 કીડી કુંજર ચૈતનતાએ ચાલે રે આ અવસરમાં. ૨
 કીટ ઇન્દ્ર તો આતમ દષ્ટે એક રે આ અવસરમાં;
 ગુરુગમથી જોધએ જ્ઞાન વિવેક રે આ અવસરમાં. ૩
 ગુરુ ગોવિંદના ધરની જોને ગમ રે આ અવસરમાં;
 કહે પ્રીતમ એ છે જમનું તેમ રે આ અવસરમાં. ૪
 આસો સોહં બ્રહ્મ દૃઢયા મોજર રે આ અવસરમાં;
 જોઠે અજંપા ખટ એકવિસ હજાર રે આ અવસરમાં. ૧
 તે ઉપર છે અખંડ બ્રહ્મનો ખેલ રે આ અવસરમાં;
 ઊંકારમાંહિ થઇ રહી રંગની રેલ રે આ અવસરમાં. ૨
 કાઠક જશે રસિયા તે રસ પીવા રે આ અવસરમાં;
 જમ ડૂબકી મારે દરિયામાં મરજીવા રે આ અવસરમાં. ૩
 દિન દિન પ્રત્યે ચઢે ચોગણો રંગ રે આ અવસરમાં;
 કહે પ્રીતમ કરો સતગુરુ સંતનો સંગ રે આ અવસરમાં. ૪

મહિના ૪ થા—રાગ ઉદ્ધવના સંદેશાનો.

શામળિયો ના આવ્યા રે સૈયર શું થયું,
 મોહનજીએ માયા ઉતારી મન જો;
 આવ્યાની આશા રે અમને છે ઘણી,
 વાટલડી જોતાં વીત્યા કંઈ દન જો.
 માસ અષાઠો આવ્યો નાવ્યા નાથજી,
 કઠણ થયા કંઈ નટવર નંદકુમાર જો;

ટક.

- કુણ ભાગ્ય કહીએરે મધુપુરભામિની,
કુખજએ પૂજ સાચા મનથી ગોર. જો. શામળિયો. ૧
- શ્રાવણની શોભા રે સૌથી છે ભક્તી,
હરિની લીલા હિંડોળા કહેવાય જો;
જસોદાનંદન વંદન સૌ સુરલોકનું,
જોતાં જીવતી જનમ વધાઈ ગાય જો. શામળિયો. ૨
- ભાદરવે આવો તો ભાવે ભેટીએ,
ઋષિ પંચમી વરાહજી અવતાર જો;
રાધાઅષ્ટમી ઉત્તમ વામનદ્વાદશી,
આનંદ ઉત્સવ મંગળ સુખનું સાર જો. શામળિયો. ૩
- આસોનો આનંદ ન જાયે વર્ણવ્યો,
દીપ ઓછવ શરદ રાણીનો રાસ જો,
એ સુખડું સંભારી દુઃખડું ઊપજો,
સુખડું જોવા મનમાં મોટી આશ જો. શામળિયો. ૪
- કારતકનું વ્રત કરતી નાર કુંવારકા,
અરુણ ઉદે જઈ જળમાં કરતી સ્નાન જો;
દોષ નિવારણ કીધો દેવ મોરારીએ,
વસ્ત્ર હરણ કરી આપ્યાં છે વરદાન જો. શામળિયો. ૫
- માગશરનો મહિમા રે મોટો છે ઘણો,
વિભૂતિ વરણવ કીધું ત્રિભુવન ભૂપ જો;
ઉદ્ધવ-અર્જુન પ્રત્યે પ્રભુએ ભાખ્યું,
બારે માસમાં માગશર મારું સ્વરૂપ જો. શામળિયો. ૬
- પોષ માસમાં ભાવે ભોજન કરાવીએ,

ઉર અંતરમાં અમને એ અભિલાષ જો;
મન ગમતા લાવું રે મેવા મીઠડા,
પ્રેમે રચીએ પેર પેરના પાક જો. શામળિયો ૦ ૭

મહા મહિનો આવ્યો રે મોહનલાલજી,
વસંતપંચમી જનમ રમાનો જાણજો;
વૈષ્ણવ જનને ઘર ઘર બહાલ વધામણાં,
મંગળમૂળ મહા રસ ફેરી ખાણ જો. શામળિયો ૦ ૮

કાગણ રે આવ્યો ને કેસુ કૂલિયાં,
કૂલડોલનો સુંદર પ્રેમ સોહાગ જો;
કેસરને કેસૂડાં કીજો છાંટણાં,
શામળિયાની સંગે રમીએ કાગ જો. શામળિયો ૦ ૯

ચૈતરની ચતુરાઈ શકે કાણ વરણવી,
રામજનમજશ જીવ ચરાચર ગાય જો;
ભક્ત તણા ભયભંજન પ્રભુજી પધારિયા,
નામ ઉચ્ચારણ કરતાં નિરભે થાય જો. શામળિયો ૦ ૧૦

વૈશાખે પ્રહ્લાદની પીડા ટાળવા,
થંભ થકી હરિ ધરિયું નૃસિંહ રૂપ જો,
દાસ તણાં દુઃખડાં રે પ્રભુજી ટાળવા,
હાથે હણિયો હિરણ્યકશ્યપુ ભૂપ જો. શામળિયો ૦ ૧૧

જેઠે મચ્છારૂપ તણી જળજાતરા,
ચંદનનો વાઘો ના કીધો ત્યાગ જો,
પ્રીતમના સ્વામી રે ભાવે ભેટિયા,

ભામિનીઓનાં કહીએ મહા બડભાગ્ય જો,
શામળિયો આવ્યા રે આનંદ ઊપન્યો. શામળિયો ૦ ૧૨

મહિના ૫ મા-રાગ સીતાજના મહિનાનો

સખી આવ્યો અસાડો માસ રે, અતિ ગાજ ગગન આકાશ રે,
મારો પ્રાણ પ્રભુજી પાસ સાહેલી, શામળિયો શે ન આવ્યા રે.
સખી શ્રાવણ સરવડે વરસે રે, સોળ શણુગારે ધરતી દરશે રે,
બપૈયા પીઉ પીઉ કરશે, સાહેલી ૦
આવ્યો ભાદરવો ભર ગાજ રે, બહુ વાજાં ગગનમાં વાજ રે,
દીનાનાથ વિના તન દાઝે, સાહેલી ૦
આવ્યો આસો ચંદ્ર અજવાળી રે, ગરબે સોહે કનકની જળી રે
ગાય ગોપી વચ્ચે વનમાળી, સાહેલી ૦
આવ્યો કારતક કુંજવિહારી રે, ધનશ્યામ પીતાંબરધારી રે,
તમને ઇચ્છે છે અખળા નારી, સાહેલી ૦
આવ્યો માગશર મન અકળાય રે, તન વહાલા વિના સુકાય રે,
જોખનિયું તો અંજો જાય, સાહેલી ૦
પોષે ઘેર આવો ગિરિધારી રે, વાટ જુએ છે વ્રજની નારી રે,
હવે પૂરોને આશ અમારી, સાહેલી ૦
મહા મહિને હિમાળો હાલ્યો રે, સૂની સેજ શિયાળો ચાલ્યો રે,
મેહે રાખ્યો રહે નહિ ઝાલ્યો, સાહેલી ૦
ફૂલ્યો ફાગણ શોભા સારી રે, શણુગાર સજ સૌ નારી રે,
ગીત ગાય વસંતવિહારી, સાહેલી ૦
આવ્યો વૈતર ચંદન લીજ રે, અલખેલાને અરચા કીજ રે,

દયા આણીને દરશન દીજે, સાહેલી૦
 વૈશાખે આવો વનમાળી રે, મોરી આંખા ડંમરની ડાળી રે,
 કાયલ બોલે છે કંઠ રસાળી, સાહેલી૦
 જોઠે ઘેર આવો જહુવીર રે, સૌ નદીએ ખૂટયાં નીર રે,
 મન રાખી રહે નહિ ધીર, સાહેલી૦
 સંસારમાં સાર કમાયા રે, જણે મગન થઈ જશ ગાયા રે,
 કહે પ્રીતમ માયાથી મુકાયા, જને ઘેર શામળિયો ન આવ્યા રે.

૭૩-તિથિઓ

તિથિઓ ૧ લી-રાગ ગરબો

પડવે પ્રભુ મહોલ પધાર્યા રે;	
અતિ અંગમાં રંગ વધાર્યા રે;	નંદનંદનજી. ૧
બીજ બહુ કરુણા કીધી રે;	
રસ રીત દેખાડી દીધી રે;	નંદનંદનજી. ૨
ત્રીજ તોરણ બારણે બંધાવું રે;	
સોનાના મોર સોહાવું રે,	નંદનંદનજી. ૩
ચોથે ચોક પુરાવું મોતી રે;	
કીધી પ્રેમે પ્રેમ પનોતી રે;	નંદનંદનજી. ૪
પાંચમે પિયુ પલ્લક ન મૂકું રે;	
સેવા ચરણ કમળની ન ચૂકું રે;	નંદનંદનજી. ૫
છઠીના લખિયા લેખ રે;	
પિયુ પામી અમર અલેખ રે;	નંદનંદનજી. ૬

સાતમે ખાતર આવે તમારી રે;	
પાળો પ્રીતની રીત મોરારી રે;	નંદનંદનજી. ૭
આઠમનો કરે અપવાસ રે;	
તે તો પામે વૈકુંઠ વાસ રે;	નંદનંદનજી. ૮
નોમે નૌતમ નવરાત્રે રે;	
ગરબો રમીએ ગોવિંદાની સાથે રે;	નંદનંદનજી. ૯
દશમે દશેરાનો દહાડો રે;	
આજ આંક વળ્યો છે આડો રે;	નંદનંદનજી. ૧૦
એકાદશી એાછવ કરશે રે;	
તે તો સંસારસાગર તરશે રે;	નંદનંદનજી. ૧૧
દ્વાદશીએ દેવ મોરારી રે;	
ધર્મ વામનરૂપ વિચારી રે;	નંદનંદનજી. ૧૨
ધનતેરસનું ધન ધોયે રે;	
જીવણજીનું મુખ જોએ રે;	નંદનંદનજી. ૧૩
કાળીચૌદશે કાજળ કરીએ રે;	
અલબેલાને અંજન ધરીએ રે;	નંદનંદનજી. ૧૪
અમાસે આવી દિવાળી રે;	
કરું સુંદર સેવ સુંવાળી રે;	નંદનંદનજી ૧૫
આઘ અંતની રીત વિચારે રે;	
સેવકનાં કારજ સારે રે;	નંદનંદનજી. ૧૬
સૌમાં તેજ સોમે તમારું રે;	
જોઈ મોહી રહું મન મારું રે;	નંદનંદનજી. ૧૭
મંગળ નિર્મળ હરી નામ રે;	

ભજશે તેના ભગવાન રે;	નંદનંદનજી ૧૮
બુદ્ધિ બળ કાંઈ ન ચાલે રે;	
તરશે હરિ જનો હાથ ઝાલે રે;	નંદનંદનજી ૧૯
ગુરુદેવનું જ્ઞાન વિચારે રે;	
તે તો આપ તરે ને તારે રે;	નંદનંદનજી ૨૦
શું કરે સંસારની માયા રે;	
જણે હેતે હરિગુણ ગાયા રે;	નંદનંદનજી ૨૧
શેની આડ અટક રહી તેને રે;	
હરિ અરસપરસ હોય જને રે;	નંદનંદનજી ૨૨
પ્રીતમના સ્વામીને સંગે રે;	
મન રંગાયું હરિ રંગે રે;	નંદનંદનજી ૨૩

તિથિઓ ૨ જી-રાગ ધોળ

આમાં વસ્તુ અનુપ છે, જણે વિરસા જન કોઈ,
ભવ વિષે રે ભટકે નહિ, જને ગુરુગમ હોય.
સતસંગ શ્રીજ રે સ્નેહશું. ૧

પડવાની આ સહુ સૃષ્ટિ છે, માટે હરિને તું જાણ;
જે જન હરિને ભજ્યા નહિ, વાંઝપયોધર જાણ. સં ૨

બીજ શું મોહ્યો બાપડા, મિથ્યા માયા વહેવાર;
તે દેખી રખે રીઝતો, સપના સરખો સંસાર. સં ૩

ત્રીજ સદ્ગુરુના શબ્દથી, ભવજળ પેલે રે પાર;
આવો દાવ આવે નહિ, મોંઘો મનુષાવતાર. સં ૪

ચોથા પદનીરે સંજા, સદ્ગુરુ શબ્દે સમજાય;
જનમ મરણની રે આપદા, તે તો તતક્ષણ જાય. સં ૫

પંચમ સાર શિરોમણિ, જણે જાણ્યા જુગદીશ;
 સર્વ સરાહેરે તેહને, વંદે વિભુ અજ ઈશ. સં ૬
 છઠે સમજ્યો નહિ નિજ આત્મા, કીધો અવર ઉપાય;
 બીજ બોયાં બંબોલનાં, અંબકૂલ ક્યાંથી રે થાય. સં ૭
 સાતમી ભૂમિકા જ્ઞાનની, સદ્ગુરુ સાને ચડાય;
 સંશે શોક ભય સોચના, સર્વ સમૂળી રે જાય. સં ૮
 આઠે અંગ રે જોગનાં, સાધન કઠણ કહેવાય;
 સદ્ગુરુ ઠેરા રે શબ્દથી, સેહેજ સુલભ થાય. સં ૯
 નવપદ્મવ દેહ દુમમાં, પક્ષી બેઠાં છે બેય;
 ઢાઢ ઢાઢને દેખે નહિ, આપ આપણા રંગમાંય. સં ૧૦
 દશ દલ પુષ્પની પાંખડી, મધુકર બેઠો છે માંય;
 સુખનો ભોગી ભાવે થયો, જોખમ જાણ્યું નહિ કાંધ. સં ૧૧
 એક દશામાં તું આવીને, સદ્ગુરુ ભક્તિ રે માણ;
 શિવ વિરંચી ને શારદા, જાયે જોડી કર પાણ. સં ૧૨
 દ્વાદશ સ્કંધમાં જ કહ્યું, શ્રીમુખ શુકજીની વાણ,
 તેને તપાસી તું દેખજ, ઊઘડે અનુભવ નિર્વાણ. સં ૧૩
 તે રસ પીતાં કંઈ તરી ગયા, ઉધર્યા અનંત કોડ;
 સદ્ગુરુ હરિની ઉપાસના, બીજાં બંધન તોડ. સં ૧૪
 ચૌદ ભવનમાં તું ચીનજ, કરજ તત્ત્વવિચાર,
 પરપંચ મૂકે તું પરહરિ, સમજે સારમાં સાર. સં ૧૫
 પૂર્વપુન્યે તું પામિયો, સદ્ગુરુ ઠેરા રે સંગ;
 પ્રીતમ પ્રેમે પાવન થયો, દહે લાગ્યો હરિરંગ. સં ૧૬

તિથિઓ ૩ ૭

(રાગ-હરિભજન વિના દુઃખદરિયા

સંસારનો પાર ન આવે-એને મળતો)

- પડવાનો પ્રથમ જાણીને, ભજ ભાવે સારંગપાણિને;
 શું બેઠો આજસ આણીને, અજ્ઞાની અચેત
 આજકાલ કરતામાં અવસર વીત્યો, કર હરિશું હેત;
 મનમાં મરણુથકી મૂર્ખ નથી બીતો. અજ્ઞાની૦ ૧
- બીજે મન બાંધ્યું છે તારું, સમજ્યો નહિ નરતું સારું;
 જમ સો મણુ તેલે અંધારું. અજ્ઞાની૦ ૨
- તરી જતાં વાર કશી તારે, તું ફરી ફરી આંચો આરે;
 તું જીતી બાજી કાં હારે. અજ્ઞાની૦ ૩
- ચોથો દેહ ચેતન તુરિયાનો, નહિ પાર જડે હરિ-દરિયાનો;
 રખે ગર્વ કરે ગુણ કીયાનો. અજ્ઞાની૦ ૪
- પંચતત્ત્વ મળી આ પિંડ રચ્યો, નખશિખ સુધીમળમૂત્ર પચ્યો,
 હરિ વિસારી માયામાં મચ્યો. અજ્ઞાની૦ ૫
- ષડવિકાર છેદીને નાખે, તું જોજે અનુભવની આંખે;
 એક રામરટણ દૃઢયે રાખે. અજ્ઞાની૦ ૬
- સ્વાદ આવે તો સમજ પેર, રખે અમૃત તજીને પીએ ઝેર;
 ચિત, નેણ, વેણ તું રાખ્ય ઠેર. અજ્ઞાની૦ ૭
- અષ્ટાંગ જોગ જે સાધે છે, તોય ક્રોધ વિરોધ મન વાધે છે;
 ભવ તરવા હરિ આરાધે છે. અજ્ઞાની૦ ૮
- નવધામાં એકે આચરશે, સંસારસાગર સેહેજ તરશે;
 તે ગર્ભવાસ શાને ફરશે. અજ્ઞાની૦ ૯

દશલક્ષણ દાસતણા ધરશે, ગુરુ ઈશ્વરની ભક્તિ કરશે;	
ચઢયો ચોળરંગ ક્યમ ઊતરશે	અજ્ઞાની૦ ૧૦
એકદશા અવલોકન કરજે, કાંઈ હરિવચન ચિત્તમાં ધરજે;	
પરમારથ - પંથે પરવરજે	અજ્ઞાની૦ ૧૧
દ્વાદશ અક્ષર ધ્રુવ જપ જાણ્યો, તે અચળ થઈ આકાશ તણ્યો;	
હરિગુણ ગાયા તે કાણ છુડ્યો	અજ્ઞાની૦ ૧૨
તેરશત્રું તત્ત્વ જડ્યું જને, બ્રહ્માનંદ બ્રહ્માંડ થયું તેને;	
તે રાગદ્વેષ કરશે કેને	અજ્ઞાની૦ ૧૩
જુઓ ચૌદ લોક સચરાચરમાં, વ્યાપિક બ્રહ્મ નારી નરમાં;	
તરુ ફળમાંહિ, ફળ તરુવરમાં	અજ્ઞાની૦ ૧૪
પૂરણપદ પામ્યા તે સાચું, એના કર્તવ્યમાં ન મળે કાચું;	
કહે પ્રીતમ પ્રેમભક્તિ જાચું	અજ્ઞાની૦ ૧૫

તિથિઓ ૪ થી-રાગ ગરબી

પડવે એ પિંડ છે કાચો રે, પરમારથ પ્રીછો;	
હરિગુરુ સંતની સંગે રે, આતમલાભ ઇચ્છો.	૧
બીજ બીજ વાતો રે, સહુ મનથી મેલો;	
ચિત્તમાં ચેતી ચાલો રે, આ અવસર છે છેલ્લો.	૨
ત્રીજ ત્રણ ગુણની રે, આવી છે આંટી;	
આગળ છે મહા અધરી રે, માયાની ધાંટી.	૩
ચોથે ચાર દિવસનો રે, દુનિયાનો લટકો;	
તે સુખને સત્ય માની રે, કાં લવમાં ભટકો.	૪
પાંચમે પંચ વિષેનું રે, પરિબળ છે મોડું;	

શુદ્ધ વિચારે વરતો રે, ખેલો મા ખોડું.	૫
છઠે છક્યો ખટરસમાં રે, શઠ સમજ્યો નહિ કાંધ;	
આઠ પોહોર એમ ઝીલે રે, માયા જળમાંહી.	૬
સાતમે સૂરત નૂરતસૂ રે, સાપવશું ખેલો;	
મન ઇન્દ્રિની માયા રે, સહુ મનથી મેલો.	૭
આઠમે અખંડ વર વરીએ રે, ફરીએ નહિ ફેરા;	
ધ્યાન હરિતું ધરીએ રે, ટળે તાપ અનેરા.	૮
નામે નથી હરિ અળગા રે, જીવો ગુરુગમ જડશે;	
અંતરમાં અનુભવની રે, આંખો લિધડશે.	૯
દશમે દશા પરવરીએ રે, વિહંગમ વાટે;	
ગગનમંડલ ધર કરીએ રે, મહાસુખ છે માટે.	૧૦
એકદશામાં આવો રે, અમૃતરસ પીવા;	
તિમર ટળી જાય તારાં રે, પ્રગટે બહુ દીવા.	૧૧
દ્વાદશ આંગુલ દરશે રે, પરશે કોઈ પૂરા;	
આણી અગર પર ખેલે રે, સાચા સંત શૂરા.	૧૨
તેરશે તાર ન તૂટે રે, લાગી તેશું તાળી;	
ભલા ભલા મહા મુનિવર રે, રહ્યા ભાવે ભાળી.	૧૩
ચૌદશે એક ચરાચર રે, અખંડ અવિનાશી;	
બાહ્યાભ્યંતર ભરિયા રે, જીવો તનમાં તપાસી.	૧૪
પૂનમે પરમાત્મા રે, પુરાણ કરી પેખો;	
એમ વસે હરિ સહુમાં રે, હસ્તામલક દેખો.	૧૫
પંદર તિથિ થઈ પૂરી રે, શીખે જ ગાય;	
કહે પ્રીતમ તેના પિંડમાં રે, પ્રભુ પ્રગટ થાય.	૧૬

તિથિઓ ૫ મી-રાગ ગરબી

હરિ સ્મરણ નિશદિન કીજ, પ્રેમસુધા પ્રેમે પીજ;	
તનમન સદ્ગુરુને દીજ, હરિસ્મરણ નિશદિન કીજ. ૨૩૦	
પડવે પડવાની કાયા, ડહાપણ નહિ ચાલે ડાહ્યા;	
મૂકી દેને મનતણી માયા	હરિ૦ ૧
બીજ શું બેઠો હારી, ભક્તિ ભેદ ધણો ભારી;	
સદ્ગુરુની સમજણ ન્યારી	હરિ૦ ૨
ત્રીજ કાઠ નથી તારું, મૂરખ માન કહ્યું મારું;	
સ્વાર્થથી સર્વે લાગે સારું	હરિ૦ ૩
ચોથે ચતુરપણું તેનું, મન મોહ પામે નહિ જતું;	
રહે નિત હરિ રંગમાં ભીતું	હરિ૦ ૪
પાંચમે પ્રીછાને પ્રાણી, દેહ માયા જૂઠી જાણી;	
સાચી પ્રીત હરિ સાથે આણી	હરિ૦ ૫
છઠે છે નૌકા હરિનામ,જ બેસે તે પામે નિજધામ;	
નારદ વેદ કરે ગુણગામ	હરિ૦ ૬
સાતમે સેતાનની વાણી, હરિથી વિમુખ હોય જ પ્રાણી;	
તેનો ભાર સહું છું દુઃખ આણી	હરિ૦ ૭
આઠમે અજ બોલ્યા એવું, સનકાદિક સમજી લેવું;	
ભજન વિના કાણુએ નવ રહેવું	હરિ૦ ૮
નોમે રવિનંદન ભાષે, જ બહાનું હરિનું રાષે;	
તેનું ધર જમદત નવ ઝાંખે	હરિ૦ ૯
દશમે દાષે ત્રિપુરારી, સૂણ ઉમિયા આનંદકારી;	
સંત ચરણરજ મને પ્યારી	હરિ૦ ૧૦

- એકાદશે એમ કહે અવિનાશ, સુણ ઉદ્ધવ આણી ઉદ્ધાસ;
મુજને વહાલા છે નિજ દાસ હરિં ૧૧
- દ્વાદશી દેવહુતી પ્રત્યે જ્ઞાન, એમ કહે કપિલદેવ ભગવાન;
નહિ ઠાઈ વહાલું સંત સમાન હરિં ૧૨
- તેરશે તત્ત્વ કહું તુજને, ગંગા ઇચ્છે પદરજને;
તેને તું ભાવ કરી ભજને હરિં ૧૩
- ચતુર્દશ લોક તણો સ્વામી, ભક્તવત્સલ અંતરબી;
બહુ તન ગુણ બહુનામી હરિં ૧૪
- પૂનમે પ્રભુના ગુણ ગ્રહશે, રસનાએ કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહેશે;
પદ્મના પત્ર પેરે રહેશે હરિં ૧૫
- કહે પ્રીતમ પૂરણ પ્રીતે; નિશદિન નામ જપે! નીતે;
સત્સંગ કીજ શુદ્ધ ચિત્તે, હરિસ્મરણ નિશદિન કીજ. હરિં ૧૬

તિથિઓ ૬ ફૂ-રાગ ધોળ

- પડવે તું પ્રથમ ચેતને, હજુ પહેલો દિન;
પૂરણ પુણ્યે પામ્યો દેહડી, કર કાંઈ સાધન
રામ સમર દિન જાય છે. ૧
- બીજે તું બહુ ફેરા ફર્યો, અવતાર અનેક;
જન્મમરણની રે આપદા, પીડા પામ્યો વિશેષ રામં ૨
- ત્રીજે તે તૃણા ટળે નહિ, તપ્યો ત્રિવિધ તાપ;
સદ્ગુરુ સંત સેવ્યા વિના, અંગે અધિક અદાપ રામં ૩
- ચાથે તે ચારે ખાણતું, દુઃખ દીધું અપાર;
ઘાટે ઘાટે ઘણો આથડ્યો, લખ ચોરાશી વાર રામં ૪

પાંચમે પ્રપંચ પરહરો, ધરો હરિનું ધ્યાન;	
પ્રીતસહિત પ્રભુને ભજો, તજો દેહાભિમાન	રામ૦ ૫
છઠે તે ખટ ઊર્મિ તણી, આત્માને આડ;	
દશ ઇન્દ્રિય, દશ દેવતા, કરતી વિષયની વાડ	રામ૦ ૬
સાતમે શોધ શરીરમાં, કરી સંયમ સોચે;	
સહેજ સમાધિ પ્રગટે, અતિ આનંદ હોચે	રામ૦ ૭
આઠમે ઇષ્ટ ઉપાસના, હરિગુરુની જો હોચે;	
અવર બીજ સૌ પાંપલાં, રખે કરતા ડોચે	રામ૦ ૮
નોમે નાવ નિજ નામનું, જઈ બેઠા ડોઘ જન;	
સહેજ સાચર પાર પહોંચિયા, નવ પડયું પ્રેતન*	રામ૦ ૯
દશમી દશા પ્રેમભક્તિની, કર સંતશું સ્નેહ;	
જ પદ દુર્લભ દેવને, પ્રાણી પામશે તેહ	રામ૦ ૧૦
એકાદશીએ રે અનુભવો, જોગી જનકની વાત;	
ઉદ્ધવને શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, શ્રીમુખે સાક્ષાત	રામ૦ ૧૧
બારે બેસી રહેવું નથી, માથે મરણનું સાલ;	
ઢાઘ ચાલ્યા ઢાઘ ચાલશે, ઢાઘ આજ ને કાલ	રામ૦ ૧૨
તેરસે તારું તપાસને, શું આવશે સાથ;	
જ જમ તે તેમ ત્યાં રહે, જવું ઠાલે હાથ	રામ૦ ૧૩
ચતુર્દશી ચક્રે હુતા, મોટા સુભટ ને શૂર;	
ગયા તેની ગણતરી નહિ, ભારે ભવજળ પૂર	રામ૦ ૧૪
પૂનમે પ્રભુના ભજનથી, પહોંચ્યા પરમધામ;	
કહે પ્રીતમ પાછા નવ ફરે, પહોંચ્યા અવિચળધામ	રામ.૦ ૧૫

૪-વાર

વાર ૧ લો-રાગ ગરબી

આઘ અંત પ્રીત અંકારે રે, અનુભવી ગુરુ ભેટે;
 હૃદય સંશયઅંથિ રે, છેદી કરે છેટે.
 સોમ સુર એક થાય રે, શુદ્ધ બુદ્ધ પ્રકાશે;
 તેજપુંજ સૌ તેને રે, બ્રહ્માનંદ ભાસે.
 મંગળ પદમાં ઝીલી રે, મરજીવા બેગી;
 આકાશવત્ અણુ લગી રે, બ્રહ્મરસના ભોગી.
 બુધે બુદ્ધિ જની ઝીલે રે, શબ્દાતીત સાથે;
 બીજ જથારથ ભાસે રે, ભૂલે નહિ ભાતે.
 બૃહસ્પતિ-બ્રહ્મવિદ્ ગુરુનો રે, જને રંગ લાગ્યો;
 જીવ ઈશ્વર ઢરો રે, તેનો સંશય ભાગ્યો.
 શુક્રે સકળ ઘટ છાયો રે, બોલે બહુનામી;
 અણુને ત્રીસમે ભાગે રે, રમે અંતરબી.
 શનિ શાખ સૌ સંતની રે, અનંતની આશે;
 પોત પોતાનું પ્રીછો રે, જુઓ તત્ત્વ તપાસે.
 સૌ મળીને ચોવીસ રે, પચ્ચીસમી માયા;
 છન્વીસમા પરમાત્મા રે, અક્ષરાતીત રાયા.
 હરિ ગુરુ સંત પ્રસાદે રે, ટળી ચિત્તની ચોરી;
 પ્રીતમને મન આનંદ રે, હરિને હાથ દોરી.

વાર ૨ જો-રાગ ધોળ

આદિતવાર વિચારને, મન કરીને વિવેક;
આગે અધમ બહુ ઓધ્યા, ગ્રહી નામની ટેક.

જીભ્યાએ જપ જગદીશને. ૧

સોમે સૌમાં તે સાક્ષીરૂપ છે, અંતરજામી એહ;
મન-વાણી પહેંચે નહિ, તેણું કર્યો સ્નેહ. જીભ્યાએ૦ ૨
મંગળ પદ મહારાજનું, નિરભે નિરદોષ;
નિર્મળ જશ નારાયણના, પૂરણ આનંદ કોષ. જીભ્યાએ૦ ૩
બુધે બુદ્ધિ ભલી તેહની, મૂકે મિથ્યા માન;
રજની-દિવસ રહે ભજનમાં, ગ્રહે નિર્મળ જ્ઞાન. જીભ્યાએ૦ ૪
ગુરુએ ભજનપ્રતાપથી, જીવ્યો ધ્રુવજ દાસ,
અવિચળ પદવી પામિયો, ફરી નહિ ગર્ભવાસ. જીભ્યાએ૦ ૫
શુકરે સમૃદ્ધિ ઇન્દ્રની, જેને દૃઢ્યે છે રામ;
નામ મહામણિ જેહને, શું કલ્પ્યાનું કામ? જીભ્યાએ૦ ૬
શનિ સમજ્યે સુખ છે ધણું, કર તત્ત્વ વિચાર;
કહે પ્રીતમ પ્રાણી પ્રીછજે, કહ્યું સાતે વાર. જીભ્યાએ૦ ૭

૫-ગુરુમહિમા

ગુરુમહિમા ૧ લો

સાખી-પ્રથમ નમું ગુરુદેવને, જણે આપ્યું જ્ઞાન;
જ્ઞાને ગોવિંદ ઓળખ્યા, ટૂંકું દેહાભિમાન. ૧

તત્ત્વ સાર ત્રિલોકમાં, ગુરુ ગોવિંદજ રૂપ;
આદ્ય, અંત, મધ્ય એહ છે, હરિગુરુ સંતરૂપ. ૨

ભાતીદામ છંદ

હરિ ગુરુ સંત સદા પદ સેવું, જેનું નિત નામ નિરંતર લેવું;
ગુરુ ગોવિંદ એક રૂપ જાણ, રખે ભિન્ન ભાવ દ્વેદમાં આણ.
ગુરુ ગોવિંદ થકી છે અધિક, જેની પરમારથ કારણ શીખ;
ગોવિંદના સરજ્યા પડ્યા જીવજાળ, ગુરુ તેની મુક્તિ કરે તત્કાળ.
એવા ગુરુ પૂરણ પ્રેમ દયાળ, પોતાનો જાણીને કરે પ્રતિપાળ;
ગુરુતણું જ્ઞાન અહ્યં શુકદેવ, સંસારસમુદ્ર તર્યા તતખેવ.
મળ્યા ગુરુ નારદને સુખરાશી, તો ટળી તતક્ષણમાંય ચોરાશી;
ગુરુ વિના ઠાઠ ન પામે પાર, જેના જશ ગાય ઉમિયાત્રિપુરાર.
વિરંચિ વ્યાસ વદે ગુરુ ઇષ્ટ, ન જાણે મહિમા પ્રાણી પાપીષ્ટ;
તેને ગુરુદ્રોહી કૃતધ્રી કહીએ, જાણે ગુરુજ્ઞાન અહ્યં નહિ હૈયે.
ગુરુને આપ ખરાખર જાણે, તેને જમદૂત વૈતરણીમાં તાણે;
ગુરુને ગાળ કાઢે તે કપૂત, તેનું મુખ સૂળે ભરે જમદૂત.
ગુરુની સેવામાં ચૂક પડાવે, તેને હરિ ચક્રની ધારે ચડાવે;
ગુરુની નિંદા સુણે નિરધાર, સીસું ગાળી રેડે શ્રવણમોઝાર.
ગુરુને ચરણે નમાવે ન શીશ, તેને શત્રુરૂપે જાણે જગદીશ;
ગુરુની સેજ જ પગ ધારે, તેને ત્રિલોકમાં ઢાણ ઉગારે.
ગુરુમરજાદ ન રાખે ઢાય, તે તો નર રણમાં રાક્ષસ હોય;
ગુરુ વિના ચાકટ જેવો સાપ, જેનું મુખ દીઠે ચડે બહુ પાપ.
ગુરુ વિના તુગરો ફરે જન જોહ, મૂઝ્યા પછી ઢોર અવતરે તેહ;
એવું ગુરુગીતામાં કહે શિવરાય, જેને વેદશાસ્ત્ર નિરંતર ગાય.

ગુરુ બ્રહ્મ દેવળ જ્ઞાનસ્વરૂપ, જેને દૃઢ આતમતત્ત્વ અનૂપ;
 છે તત્ત્વ-મસીમાં અખંડ આનંદ, ત્રિગુણાતિત ટાળે ભવકંદ.
 એવા ગુરુ પ્રેમે કરી જ પૂજ, તેને ઘટમાંહી ત્રિભુવન સૂત્રે;
 ગુરુનું પ્રેમે ચરણોદક પીધું, તેણે ત્રિલોકનું તીરથ કીધું.
 પામે પ્રસાદ ગુરુનો પ્રીતે, જાણે તેણે યજ્ઞ કર્યા લક્ષ નિત્યે;
 ગુરુને પ્રેમે સંતોષ પમાડ્યા, જાણે તેણે ચૌદ લોક જમાડ્યા.
 ગુરુને પરકમા કરી લાગે પાય, તેને સહુ સાધન સહેજે થાય;
 એવા ગુરુ જાણીને આવ્યો શરણ, નિવારો નાથ જનમને મરણ.
 ધરી ધરી દેહ પામ્યો મહાદુઃખ, હવે હરિ આપો અવિચળ સુખ;
 પીડાયો પાર વિના મહારાજ, હવે હરિ બાંધ્ય ગ્રહાની લાજ.
 જોશો અપરાધ અમારા ઈશ, ત્યારે કાઠ કાળે હું કેમ તરીશ;
 જ્યારે નિજ માતાબાળકને મારે, ત્યારે તેને બીજું તે કાણ ઉગારે.
 અભયપદ બિરદ તમારું હોય, આવે શરણે તેને હણે નહિ કાય;
 તમે ગુણ ગાયે જો કર્મ ન નાસે, ત્યારે કાણ ચરણ તમારા ઉપાસે.
 રવિને ભગે રહે અંધકાર, ત્યારે તેને શીદ ઇચ્છે સંસાર;
 અમૃતને પીધે જો રોગ ન જાય, ત્યારે શો અમૃતનો મહિમાય.
 સુરતરુ સેવે ન ભાગે ભૂખ, ત્યારે તેને કાણ કહે સુરવૃક્ષ;
 તીરથને નહાયે ન જાયે પાપ, ત્યારે શો તીરથનો પરતાપ.
 પારસને પરસે ન હોય હેમ, ત્યારે તેને પારસ કહીએ કેમ;
 સિંહને શરણે જાંબુક ખાય, ત્યારે સિંહ શરણે ગયે શું થાય.
 રામનામ લીધે દમે અજ્ઞાન, ત્યારે કાણ કહેશે ભક્ષા ભગવાન;
 કામક્રોધ લોભ લૂંટે જ્યારે ચોર, ત્યારે શું નાથ તમારું જોર.
 ધણીમાં જ્યારે મળે નહિ ઢંગ, તેની ત્રિયા ફરે ઉઘાડે અંગ;

પતિવ્રતા નાગી પતિને લાજ, જુઓ મનમાંહી તમે મહારાજ.
 પીડા પામે દાસ પ્રભુને ખોટ, અમો પર કાળ ચલાવે ચોટ;
 પ્રભુનું ભજન કરે તે પીડાય, તેનો તમને ખટો છે જદુરાય.
 આપો નિજ ભક્તિ સંગ ઉમરાવ, દહે ખેડું ઊજડ ફેર વસાવ;
 બેસારોને બેરખે નામ તમારું, તેણે કરી કારજ થાય અમારું.
 ત્યારે ફરી નગર ન લૂંટે કાય, જ્યારે રખવાણું હરિનું હોય;
 આવી પ્રભુ કરો દહેમાં વાસ, ત્યારે સહુ થાય અવિધા નાશ.
 વરતાવોને એક તમારી આણ, ઉધાડોને રામ રતનની ખાણ;
 દીનપણું દૂર કરોને જદુનાથ, હવે હરિ હેતે કરી ઝાલો હાથ.
 બોલાવી પાસ બેસારો ખાપ, પમાડો શીદ હવે પરિતાપ;
 ભમાવો શીદ હવે લગવાન, દયા કરી દીજ અભયપદ દાન.
 નાઠે નહિ છૂટો ત્રિભુવનનાથ, ન મૂકું શ્યામ તમારો સાથ;
 વેરી મેઘબિંદુ ખરાખર હોય, તમારો સંગ ન મૂકું તોય.
 માયાને વારો તમે રામરાય, નથી મુજને જંપવા દેતી જરાય;
 કરે છે સાંધા વાંધા બહુ જોર, એવું એનું કારમું કામ કઠોર.
 હરિ ગુરુ સંતમાં અંતર પાડે, જીવને લાલચ લોભ દેખાડે;
 એને કાઈ જીતે મહા શૂરવીર, ડગે નહિ ધર્મધુરંધર ધીર.
 સાગર સાત તે અંજલિ નીર, ગોપદ ભૂમિ ગગન સમીર;
 શૂન્યમાં પૂરણ દેખે સોય, મૃત્યુ તેને અમૃતનું ફળ હોય.
 જાણો કાંઈ માગશે મારી પાસ, એવું રખે રાખતા શ્રીઅવિનાશ;
 રિદ્ધિ સિદ્ધિ મારે ન જોઈએ મુક્તિ, ન માગું જોગ સિદ્ધિની જુક્તિ.
 ન માગું એક છત્ર રામરાજ, ઇન્દ્રતાણા આસનનું શું કાજ;
 ઇચ્છું નહિ અજપદ ને કૈલાસ, ન માગું ગોલોક વૈકુંઠ વાસ.

પદરજ એક ચડાવું શીશ, તમારી મહેર માયાને અધીશ;
 ઇચ્છું નહિ અન્ય પદારથ કાંઈ, રાખો નિજ ચરણકમળની છાંય.
 માગું પ્રેમલક્ષિત સંતસંગ સાર, માગું જશ ગાવા લીલા અવતાર;
 નડે નહિ કોઈ મને સંસાર, રહું નિજ નામ તણે આધાર.
 પ્રીતમ પતિત ઉધારણ નામ, તાર્યા કંઈ કાટિ પામ્યા નિજધામ;
 સાખી—સત્ય નામ પ્રભુ તમ તણું, સત પુરુષ વિચાર,
 કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવશું, દીજ નિત્ય દેહાર.
 ગાય, શીખે ને સાંભળે, ધરે નિરંતર ધ્યાન,
 કહે પ્રીતમ નરનારમાં, નહિ કો તેજ સમાન.

ગુરુમહિમા ર જો

જય ગુરુ આઘ નિરંજન ઈશ્વર, જય ગુરુ પરિબ્રહ્મ પરમેશ્વર.
 જય ગુરુ અજઅખંડ અવિનાશી, જય ગુરુ રામ સકલ ઉરવાસી.
 જય ગુરુ સર્વેશ્વર સચરાચર, જય ગુરુ દેવ દયા કરુણાકર.
 જય ગુરુ સાક્ષીરૂપ સતંતર, જય ગુરુ વ્યાપીક ભીતર બાહર.
 જય ગુરુ તત્ત્વમસી પદ તુરીયા, જય ગુરુ ઈશ એક રસ ભરિયા.
 જય ગુરુ શબ્દાતીત શુદ્ધ ચૈતન, જય ગુરુ પુરણાનંદ પુરુષોત્તમ.
 જય ગુરુ જ્ઞાન ધ્યાન વિજ્ઞાતા, જય ગુરુ લક્ષિત મુક્તિ દેહાતા.
 જય ગુરુ જપ તપ વેદ પુરાણા, જય ગુરુ બ્રહ્મરૂપ ભગવાના.
 જય ગુરુ ચતુરવીસ અવતારા, જય ગુરુ મંત્ર અધમઓધારા.
 જય ગુરુ સકલ સૃષ્ટિકે કરતા, જય ગુરુ અષ્ટ યોગ કે ધરતા.
 જય ગુરુ કલ્પદ્રુમ સુરસરિતા, જય ગુરુ પાવન પરમ પુનીતા.
 જય ગુરુ તીરથરાજ પ્રયાગા, જય ગુરુ સંયમ વૃત વૈરાગા.

જય ગુરુચિંતામણિ સુરધેનુ, જય ગુરુશિવ અજધર શિર રેણુ.
 જય ગુરુ જગતપિતાકુ ભેટે, સંશે શોક સકલ દુઃખ મેટે.
 જય ગુરુ નારદકુ સમજાયે, આયે સરણુ પરમ પદ પાયે.
 વેદ વ્યાસકુ મીલે ગુરુ જખહિ, અંતર તાપ ટલે સખ તખહી
 શ્રીમુખ દેવ કીયે ગુરુ જઘ, જીવન મુક્ત ભયે નિધિ પાઘ.
 પારવતી ગુરુ જખહી ચીના, અમર આત્મા તખહી કીના.
 રામચંદ્ર પુરણુ બ્રહ્મ હોઈ, ગુરુ વસિષ્ઠ ઇષ્ટ કીયે સોઈ.
 કૃષ્ણનામ સેહેજ અધહરના, સો સેવે સદ્ગુરુ કે ચરના.
 કાંહાં લોં કહું ગુરુકી મહિમા, પાર ન પાવે હરિહર બ્રહ્મા.
 શ્રીગુરુ સુજસ કરું વિસ્તારા, હોય રસના જે અનંત અપારા.
 જેસે રવિબિનરાત ન જઘ, ગુરુ બિનુ સુપનંતર હરી નાહિ.
 ગુરુ કે ચરણુ પ્રીત નહિ લાગી, સો પ્રાણી મહામંદ અભાગી.
 સુકર ફૂકર કાગ મિંઝારા, ગુરુકી ભક્તિ બિન ધીક અવતારા.
 ઊપજે ખપે જનમ બહુવારા, ગુરુકૃપા બિન નહિ વિસ્તારા.
 ગુરુનિંદાકો નર જે સંસારા, ગયે નરક સો મૂઢ ગમારા.
 ગુરુ નિંદા જે સુનહી કાના, અધમ નહિ કોઈ તાહી સમાના.
 શ્રી ગુરુ ચરન પાદુકા ચંપે, વાંકો દોષ ત્રિભોવન કંપે.
 જે ગુરુકી સેજ પગ ધારે, વાંકો પાતીક કૌન નિવારે.
 ગુરુ મુરજદ ન રાખે કોઈ, અંતે બુદ્ધિ અસુર કી હોઈ.
 ગુરુ કુ આપ બરાબર દેખે, તાકુ હરિ શત્રુ સમ લેખે.
 સદ્ગુરુ સેવક જે સુખ પાવે, ઇન્દ્રાદિક કુ સુપને નાવે.
 તનમન ધન સદન સુતદારા, સંપત પ્રીત સહિત વહેવારા.
 ગુરુ ચરન નિવેદન કીજે, સરવ ભાવ લહાવ સુખ લીજે.

ગુરુકું બ્રહ્મરૂપ જે જોઈ, બ્રહ્મભાવે આપે બ્રહ્મ હોઈ.
તાકું દોષ લેશ નહિ કોઈ, જે સેવક સદ્ગુરુ કા હોઈ.
સદ્ગુરુ દેવ દયા જળ કરહી, સો પ્રાણી ભવસાગર તરહી.
જે સદ્ગુરુ પદ પ્રેમે પૂજે, તાકુ અગમ નિગમ સળ સૂઝે.
ત્રીન કાલ કહાવે જ્ઞાના, જને ભૂત ભવિષ વર્તમાના.
મુક્તિ ચતુરધા દાસી હોઈ, ત્રિભોવન વંદે સળ કોઈ.
સદ્ગુરુ શબ્દસુધારસ પીવે, ચાર પદારથકું નહિ છીવે.
ધન્દ્ર કમલભૂ શિવ પડાનન, ગુરુ આધાર રહે ગિરિકાનન.
સપ્ત દ્વીપ સળ સરિતા સાગર, ઉડગન ઇંદુ દેવ દિવાકર.
ગગન પવન ગુરુકે આધારા, તેજ તોય વસુધા વિસ્તારા.
સ્થાવર જંગમ જીવ હે જે તે, ગુરુ આધાર રહે સળ તે તે.
આદ્ય અંત મધ્ય હરિ ગુરુ હોઈ, ગુરુસે અવર અધિક નહિ કોઈ.
ગુરુ નારાયણ નરકે રૂપા, શબ્દ બોધમય તત્ત્વ અનુપા.
સીતલ કામલ વચન રસાલા, કહે પ્રીતમ ગુરુ પરમ દયાલા.
સદ્ગુરુ ચરણકમલરજ સેવે, એસે અખંડ અભેપદ લેવે.
પ્રીતમ સોઈ પરમ પદ પાવે, જે સદ્ગુરુ કે શરણે આવે.
ગુરુમહિમા સુને અરુ ગાવે, સો બહાર ગર્ભવાસ ન આવે.

૬-ચેતવણીઓ

ચેતવણી ૧ લી

રામ સમર તું રામસમર તું, રામ સકળ ઉરવાસી છે.
અંતરજમી એક નિરંતર, જણે જગત પ્રકાશિત છે. ૧

વેદપુરાણે મહિમા મોટા, આઘ પુરુષ અવિનાશી છે;
 ઇન્દ્રજીનો ખેલ બનાવ્યો, અજબ તમાસો હાંસી છે. ૨
 આંખતણે અણસારે નાચે, માયા જેની દાસી છે;
 અંડ કટાહ ઉમર ફલ પેરે, રચના રંગવિલાસી છે. ૩
 એક વાર હરિ નામ ઉચ્ચારે, કાટિ ગંગા ને કાશી છે;
 સઘળાં તીરથ તેણે ડીધાં, જે જન નામ ઉપાસી છે. ૪
 કમળનયનનું કીર્તન કરતાં, વિશ્વ સકળ સુખરાશિ છે;
 જેનું ધ્યાન ધરે શિવ ગિરિજા, ચરણસેવક કમલાસી છે. ૫
 ભજન ભરોસો જેને ન મળે, તેને લખ્યોરાશી છે;
 ચાર ખાણનું ભટકણ ભારે, આઠે પહોર ઉદાસી છે. ૬
 ધર્મરાયની તલબ ન ચૂક, જનની પીડ્યા ખાસી છે;
 હરિમારગથી વિમુખ થયા, તેને કાળકર્મની ફાંસી છે. ૭
 તજી અમૃતને ઝેર પીચે, ભાઈ તેમાં શી શાખાશી છે;
 પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરે તો, લીલાલહેર ક્ષુધા શી છે. ૮

રામ સમર તું, રામ સમર તું, રામ હૃદયમાં રાખીને;
 માથા ઉપર મરણ ભમે છે, કાળ રહ્યો છે તાકીને. ૧
 જનમમરણનું દુઃખ જોરાવર, જીવ જીવે નહિ ઝાંખીને;
 પર્વત સરખાં પાપ કર્યાં તેં, વાંકું વસમું ભાખીને. ૨
 ધામધૂમ ધંધામાં ધાયો, સમજ્યો નહિ પદ સાખીને;
 કર્યાં કર્મ આવીને નડશે, પાપ રહ્યું છે પાકીને. ૩
 સાંચું છે તે કાઈક ખાશે, પૂછી જો મધમાખીને;
 આશા, તૃષ્ણા, લોભ, ઇર્ષ્યા, કર દે સખ નાખીને. ૪

અનુભવ આંખ ઉઘાડી જોજ, મનની મહોરસ લાખીને;
આઠે પહોર રહે મતવાલો, પ્રીતમ પ્રેમરસ ચાખીને. ૫

રામ સમર તું, રામ સમર તું, રામ નામ ચિત્ત ધારીને;
ધણા જન્મ પીડાયો પ્રાણી, પ્રભુતું ભજન વિસારીને. ૧
ચાર ખાણ લખચોરાશીમાં, મૂચો તે કાંકાં મારીને;
કહીં કાળ થયો કહીં નોળ થયો, કહીં કીટ થયો કિલકારીને. ૨
કહીં પશુ થયો કહીં પંખી થયો, કહીં બેઠો પંથ પસારીને;
કહીં ભૂત થયો કહીં પ્રેત થયો, કહીં ભોવન રહ્યો ભિખારીને. ૩
હરિના હેત વિના અથડાયો, હીંડ્યો સરવસ હારીને;
દુઃખને સુખ કરી માન્યું મૂરખ, શું કહીંએ અહંકારીને. ૪
આનંદનો લવલેશ મળે નહિ, શોક ધણો સંસારીને;
કહીં માત મરે કહીં તાત મરે, કહીં ભ્રાત રુચે સુત નારીને. ૫
જમના દૂત કરે દિવાળી, લીધું સૌ લલકારીને;
જગત બેહાલ કર્યું માયાએ, જોજ જીવ વિચારીને. ૬
અચેત થઇને શું ઊંધે છે, લે બગાડ્યું કામ સમારીને;
શરણુ ગ્રહે શામળિયા ફરું, તે લેશે ઉગારીને. ૭
નજરે જોતાં નિરભે કરશે, હરશે સંકટ ભારીને;
તાતો વા નહિ લાગે તેને, જ મળશે મોરારીને. ૮
માથે ધણી કર મધુસૂદનને, મોહન મંગળકારીને;
દિનરજની દૃદયામાં રાખો, નટવર નવલ વિહારીને. ૯
નામ લગ્ન કરે નીસંવાસર, પૂરણ પ્રેમ વધારીને;
અખંડ અભેદ તેહ પામશે, અમરપટા અધિકારીને. ૧૦

હરિસમરણ કરી થા તું સુખીઓ, અમૃત નામ ઉચારીને;
કહે પ્રીતમ સેવો સદ્ગુરુને, તન મન ધન સૌ વારીને. ૧૧

રામ સમર તું રામ સમર તું, રામ નામ શુભ સારું છે;
શેષ મહેષ જપે જોગેશ્વર, પ્રેમીજનને પ્યારું છે. ૧
રામ નામનો રંગ ન લાગ્યો, જાણો જીવ નઠારો છે;
નામ જહાજ સંસાર સિંધુ, ઊતરવાનો ચારો છે. ૨
નામ અર્ક અંધકાર મિટાવે, અખિલ ભુવન ઉજિયારો છે;
રામ નામ ઉજ્જવળ મુક્તાક્ષ, હરિજન હંસનો ચારો છે. ૩
રામનામ નિજ મૂળ મંત્રનું, પંડ બ્રહ્માંડ પસારો છે;
મોહપાશમાં સર્વ પડ્યું, પણ નામ જપે તે ન્યારો છે. ૪
સ્નેહસહિત હરિનામ ઉચારે, આત્મારામ અમારો છે;
કહે પ્રીતમ નિજ નામ તત્ત્વ છે, અવર સરવ કુટારો છે. ૫

ચેતવણી ૨ જી

ભજન કરી લે ધ્યાન ધરી લે, અવસર વીત્યો જાએ;
કહે પ્રીતમ ચેતી લે ચિત્તમાં, આયુષ્ય ઓછું થાએ. ૧
આયુષ્ય તારું ઓસતાણું જલ, ક્ષણમાં ઊડી જાએ;
કહે પ્રીતમ મનમોહક ખાધે, ભૂંડા ભૂખ ન જાએ. ૨
માયા તે મનમોહક મિથ્યા, ધૂમ્ર તણાં જમ ધામ;
કહે પ્રીતમ સ્વપ્નાનો વૈભવ, કશે ન આવે કામ. ૩
કથીરનું ધન કામ ન આવે, સાચું નાણું ચાલે;
કહે પ્રીતમ હીરા માણક મૂકી, ઢાડીને ઢાણ જાલે. ૪

- ઢાડી તે સંસાર તણું સુખ, હીરો હરીનું નામ;
કહે પ્રીતમ પ્રીછી લે પ્રાણી, સેજ સરશે કામ. ૫
- કારજ થાશે ભવદુઃખ જશે, અનુભવ આંખ ઊધડશે;
કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુને સેવો, વસ્તુ જથારથ જડશે. ૬
- જડશે ત્યારે જશે કલ્પના, માલ ધણો છે ધરમાં;
કહે પ્રીતમ ભટકણુ સૌ ભાગે, ઓળખ આ અવસરમાં. ૭
- અવસર ચેતે તે નર ઉત્તમ, વળતી શીઠ વિચારે;
કહે પ્રીતમ જો દાવ ન સમજે, તો જીતી ખાજી હારે. ૮
- હાર્યો તે હરિ નામ વીસર્યો, માયા માંહીં ગૂંથાતો;
કહે પ્રીતમ પ્રપંચે પ્રાણી, પેટ ભરીને સૂતો. ૯
- પેટ ભર્યું પામરની પેરે, પરમારથ ન પ્રીછે;
કહે પ્રીતમ કાયા તો ખોટી, અમર થવાને ઇચ્છે. ૧૦
- અમર થાયે ઈશ્વર ઓળખતાં, તે સમજણુ છે ન્યારી;
કહે પ્રીતમ કહિયે શું ઝાઝું, જોજી જીવ વિચારી. ૧૧
- જીવપણાનું જોખમ મોટું, મરવું ને અવતરવું;
કહે પ્રીતમ કુબુદ્ધિને સંગે, લખચોરાશી ફરવું. ૧૨
- લખચોરાશીનું દુઃખ દીર્ઘ, દુરમતિ તે નવ દેખે;
કહે પ્રીતમ નર નજરે આવે, પણ પુરુષ પશુને લેખે. ૧૩
- પુરુષ ખરો પણ પશુનાં લક્ષણુ, જીવ જનાવર જોવો;
કહે પ્રીતમ તેને શું કહીએ, મિથ્યા દોષ ન દેવો. ૧૪
- દૂષણુ દેવું જ કાંઈ કહેવું, માણસ હોય તે માને;
કહે પ્રીતમ અજ્ઞાની એવા, કહ્યું ધરે નહિ કાને. ૧૫
- કાન ખરા પણ કશું ન સમજે, જોવો હોય તાપ્પૂત;

- કહે પ્રીતમ ચોરી ચિત્ત લીધું, વળગ્યું વિષયભૂત. ૧૬
 વિષયભૂત વળગ્યું પ્રાણીને, તેને કાંઈ ન સૂઝે;
 કહે પ્રીતમ ખોખું કર્યો ખાધ, હાણ લાભ ન બૂઝે. ૧૭
 જાણે નહિ જે લાભ હાણને, સ્વાસ્થ્યમાં સૌ ખોયું;
 કહે પ્રીતમ અમરફલ ક્યાંથી, બી બાવળનું ખોયું. ૧૮
 પાપ કરીને પુણ્યતણું ફલ, દાણ પામ્યું છે પ્રાણી;
 કહે પ્રીતમ જમરાની ઝોટા, જીવે જરા નવ જાણી. ૧૯
 જાણે નહિ પણ જમ નહિ મૂકે, જાણે જગત હલાવ્યું;
 કહે પ્રીતમ એમાં ન ઉધારો, કડા મોરે આવ્યું. ૨૦
 આવ્યું તે તો નહિ આસરે, જાણું નિશ્ચે જાણો;
 કહે પ્રીતમ ખોટા સુખ સારુ, અભિમાન શું આણો. ૨૧
 અભિમાન અહંકારે બુડ્યા, અનેક આગે શૂરા;
 કહે પ્રીતમ સંસાર તરે તે, કાઈ પ્રભુના પૂરા. ૨૨
 પૂરા નરતું એ પારખું, લક્ષણથી લેવાશે;
 કહે પ્રીતમ નહિ માને તે જન, ઘણા કાલ કુટારો. ૨૩
 કુટારો પોતાને કરમે, જૂઠ જરા નહિ ચાલે;
 કહે પ્રીતમ પારસમણિ મૂકી, ગુંજાને દાણ ઝાલે. ૨૪
 રામનામ ધન સારું હતું તે, પાપે પૂંજી ટાળી;
 કહે પ્રીતમ કાયા નગરીને, કામ ક્રોધે પ્રજાળી. ૨૫
 વિષય વહ્નિન જોરાવર કહાવે દીરઘ દાવાનલથી;
 કહે પ્રીતમ કાંઈક હોલાએ, નિર્મળ જ્ઞાનજળથી. ૨૬
 ખોટું હુંપદ ખરી મસાગત્ય, મિથ્યા કરે સુહાએ;
 કહે પ્રીતમ કાગળ તે નાવે, પાર પડે નહિ કાંઈએ. ૨૭

- હરિમારગનો મર્મ ન જાણે, મૂરખ કૂલે મનમાં;
કહે પ્રીતમ એક પલક ઠરે નહિ, તાપ ઘણેરો તનમાં. ૨૮
- તાપ ટળે નહિ શાંતિ મળે નહિ, ક્ષણે સુખ ન થાયે;
કહે પ્રીતમ તે પાર ન પામે, ઘણા કાળ ફૂટાયે. ૨૯
- કાળે ફૂટ્યા જમરે લૂંટ્યા, ચાર ખાણમાં પડીઆ;
કહે પ્રીતમ અજ્ઞાની એવા, ચોરાશી રડવડીઆ. ૩૦
- રડવડતા ને કાઠ ન રાખે, કર્મતણે ફૂટારો;
કહે પ્રીતમ સેવે સદ્ગુરુને, એ તરવાનો આરો. ૩૧
- શુદ્ધ ચિત્ત સેવે સદ્ગુરુને, મૂઢી મનનો મેલ;
કહે પ્રીતમ ભવસાગર ભૂંડો, તેને તરવો સહેલ. ૩૨
- સહેલ વાતમાં કાઠક સમજ, જનો સંશય જાયે;
કહે પ્રીતમ મનમાં મોટા, સવાશેર સૌ થાયે. ૩૩
- સ્વામી થાવા સૌને ઇચ્છા, સેવક ન જડે શોધ્યો;
કહે પ્રીતમ કાઠક નર જીત્યા, જણે મન પ્રમેદો. ૩૪
- મન જોરાવર કહ્યું ન માને, આડુંટેડું ચાલે;
કહે પ્રીતમ પારસમણિ મૂઢી, પથ્થરને જઘ ઝાલે. ૩૫
- હીરા મોતી નામ હરિનું, પથ્થર બીજી વાતો;
કહે પ્રીતમ મૃગજલ દેખીને, રખે તું પીવા ધાતો. ૩૬
- ધાયા તે તો ધૂળ કમાયા, આડા થઈ અથડાયા;
કહે પ્રીતમ માયાને મુસળ, ખૂબ તરેહ ખંડાયા. ૩૭
- ખંડાયા તે ખોલ્યા ન જડ્યા, આટો થઈને ઊડ્યા;
કહે પ્રીતમ સંસારસિંધુમાં, બહુ વાર તે ખૂડ્યા. ૩૮
- ખૂડ્યા તેને કાણ બચાવે, આપે અવળા ચાલે;

- કહે પ્રીતમ પોતાને હાથે, કાંસી ગળામાં ધાલે. ૩૯
- મોહમાયાના મોટા કાંસા, છે તોડ્યા નવ તૂટે;
- કહે પ્રીતમ હરી દયા કરતો, જગતજળથી છૂટે. ૪૦
- જગતજળ જોરાવર કહાવે, કંઠક લપેટી લીધા;
- કહે પ્રીતમ માયામઘ પાઈ, ઘણા તે ધાયલ કીધા. ૪૧
- ઘેલપણમાં સર્વે ખોયું, ફૂડું કામજ કીધું;
- કહે પ્રીતમ અમૃત ઢાળીને, ઝેર હળાહળ પીધું. ૪૨
- અમૃત તે ઉપદેશ ગુરુને, ઝેર અવિદ્યા જાણે;
- કહે પ્રીતમ પરમાર્થ મૂકી, સ્વાર્થને શીદ તાણે. ૪૩
- સ્વાર્થ તે સંસાર મૂળ છે, પરમાર્થ ભવ તરવું;
- કહે પ્રીતમ પાપાંડ તજીને, હરીતું સમરણ કરવું. ૪૪
- હરિ નામ હુતાશન તણખા, કર્મ કાઠીને બાળે;
- કહે પ્રીતમ પાતક મહા પ્રૌઢાં, એક પલકમાં ટાળે. ૪૫
- અજમિલ અવિચળ પદ પામ્યો, નારાયણને નામે;
- કહે પ્રીતમ અવગુણ ટાળીને, સનમુખ ભાળ્યું શ્યામે. ૪૬
- સુંદર શ્યામ સદા સુખકારી, દાસતાણું દુઃખ ટાળે;
- કહે પ્રીતમ અમૃતની દષ્ટે, નિજ જન સામું ભાળે. ૪૭
- સામું ભાળે ભવદુઃખ ટાળે, અટલ અભેપદ આપે;
- કહે પ્રીતમ બીજાં બહુ બંધન, એક ક્ષણમાં કાપે. ૪૮
- કર્મ ભરમના ફૂટારામાં, નિવૃત્તિ નવ મળે;
- કહે પ્રીતમ પરવાર ન આવ્યો, પડયો માયાને વમળે. ૪૯
- માયા મોહ કદપના મનની, તે દહાડી દુઃખ દે છે;
- કહે પ્રીતમ પ્રાણી પીડાયા, સદા શોકમાં રહે છે. ૫૦

શોક ધામ વિશ્રામ નહિ, કામક્રોધ મદમાતા;
 કહે પ્રીતમ સંસારપુરમાં, ગાય તે ગોથાં ખાતા. ૫
 ગોથાં ખાધાં ઘણી પેરનાં, કંઈક આવ્યા ગયાને;
 કહે પ્રીતમ વિસાર્યા હરિને, દેહ તણે અભિમાને. ૫
 દેહતણું સુખ દીઠા સુધી, ઉપર દીસે આછું;
 કહે પ્રીતમ ભીતર ભાળે તો, સૌકા નાસે પાછું. ૫
 રુધિર માંસનું ચર્મ અન્ન નખ, અસ્થિ કૃમિ વીટ માત્ર;
 કહે પ્રીતમ તેમાં શું મોહ્યો, કાયા કલેશનું પાત્ર. ૫
 અવિદ્યાનું પાત્ર પડ છે, તેશું પ્રીત ન કીજે;
 કહે પ્રીતમ અહંકાર તજીને, રામ સુધારસ પીજે. ૫
 રામસુધારસ પીધો પ્રેમશું, તેહ થયા અવિનાશી;
 કહે પ્રીતમ સુરતરુની પેરે, સૌને તે સુખરાશી. ૫
 સુખદાયક સર્વે પ્રાણીને, કાને નહિ દુઃખદાતા;
 કહે પ્રીતમ તેને સૌ ઇચ્છે, વિષ્ણુ શિવ વિધાતા. ૫
 શિવબ્રહ્માને દર્શન દુર્લભ, જહ હરિના હેતકારી;
 કહે પ્રીતમ તેની સમજણમાં, શું સમજે સંસારી. ૫
 સંસારીની દષ્ટિ દેહ પર, દેહ કર્મને દેખે;
 કહે પ્રીતમ અંતરનો અનુભવ, પ્રાણી કાઢને પેખે. ૫
 પેખે જ્યાંથી પ્રાપ્તિ ન મલે, ગુરુ વિણ જ્ઞાન ન આવે;
 કહે પ્રીતમ પ્રથમથી ભૂલ્યો, તેને શું સમજાવે. ૬
 સમજીને શિષ્યામણ સર્વે, મૂરખ કહ્યું ન માને;
 કહે પ્રીતમ પરમાર્થ દષ્ટે, જોજો પોથી પાને. ૬
 પ્રેમ વિના પ્રયોધ ન લાગે, હરિ હૈયામાં ન મળે;

- કહે પ્રીતમ પીણું તું દેખે, તે પોતાને કમળે. ૬૨
 કમળો તે તો કુટિલ કર્મ છે, મનને કરે મલિન;
 કહે પ્રીતમ તૃણાએ પીડ્યો, રહે દીનનો દીન. ૬૩
 દીન થઈને અતિ દુઃખ પામે, સેવે નહિ સદ્ગુરુને;
 કહે પ્રીતમ કહીએ શું ઝાઝું, નક્ક નિર્લાજ નરને. ૬૪
 નર નારાયણ કરે પલકમાં, તે સદ્ગુરુની કૂંચી;
 કહે પ્રીતમ સૌ શાસ્ત્ર પુરાણે, એહ દશા છે ઊંચી. ૬૫
 ઊંચી દશાને જે અનુભવશે, તે થાએ તદ્રૂપ;
 કહે પ્રીતમ પૂરણપદ પામે, પડે નહિ ભવરૂપ. ૬૬
 ભવસાગર સુરભી પદ સરખો, તરતાં વાર ન લાગે;
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુને સેવે, તેની બ્રાંતિ ભાગે. ૬૭
 બ્રાંતિ ભાગે અનભે જાગે, ઊધડે સમ સરોજ;
 કહે પ્રીતમ સેજ વશ થાએ, માયા મોહ મનોજ. ૬૮
 માયા દાસી સંત તણી પણ, અવર જીવની રાણી;
 કહે પ્રીતમ ક્યાંથી સુખ થાએ, ટળે ન ખેંચાતાણી. ૬૯
 ખેંચાતાણી જીવનું લક્ષણ, સહેજ સ્વરૂપ હરિનું;
 કહે પ્રીતમ શાન્ત ન થયું, મળવું મિત્ર અરિનું. ૭૦
 સહેજપણામાં સર્વ સમૃદ્ધિ, તરણાવત ત્રિલોક;
 કહે પ્રીતમ આનંદ અખંડિત, સ્વપને ન મળે શોક. ૭૧
 શોક શું કરવા તેને વ્યાપે, આપે સૌનું ઇચ્છ્યું;
 કહે પ્રીતમ પરમારથ લાવે, સાર પોતાનું પ્રીછ્યું. ૭૨
 પ્રીછ્યું તે પરમાણુ તેહનું, જેની તૃણા તૂટી;
 કહે પ્રીતમ મગ્ન થયા, તે છૂટી મર્કટ મૂઠી. ૭૩

- અવની તેને થઇ આસની, મેરુ છત્રનો દંડ;
કહે પ્રીતમ ગગન ગુંજવત, વાડીફલ બ્રહ્માંડ. ૭૪
- બ્રહ્માંડ પંડની ટળી ભાવના, એક આત્મા આદરશ્યો;
કહે પ્રીતમ સચરાચર સધળે, અમૃતનો મેહ વરશ્યો. ૭૫
- અમૃત તે આનંદ પદારથ, શોક ઝેરનું મૂલ;
કહે પ્રીતમ સમજીને લેજો, તજજો સંદેહ શૂળ ૭૬
- સંશે આત્મા સત્ય વિનસતી, ગીતામાં સિદ્ધાંત;
કહે પ્રીતમ પોકારી કહે છે, શાસ્ત્ર પુરાણ ને સંત. ૭૭
- સંત વિના ઢાણ સાચ બતાવે, પ્રપંચ પાસ ન રાખે;
કહે પ્રીતમ ભવબંધન બીજ, ક્ષણમાં કાપી નાખે. ૭૮
- બંધન કાપે અતિસુખ આપે, વ્યાપે નહિ મોહ માયા;
કહે પ્રીતમ સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કારણ, મહાકારણમાં કાયા. ૭૯
- જગૃત, સ્વપ્ન સુષુપ્તિ, તુરીયા, સર્વ જુગતી જણે;
કહે પ્રીતમ ચેતનસાગરમાં, સંત મગ્ન થઈ માણે. ૮૦
- સંત હરિ ગુરુ એક રૂપ છે, અંતર ઢા નવ ધરશે;
કહે પ્રીતમ તેના પદ સેવો, સંસારસાગર તરશે. ૮૧
- તરશે તે સદ્ગુરુને શબ્દે, એમાં નહિ ઉધારો;
કહે પ્રીતમ સચરાચર ઈશ્વર, રૂપ દ્વિયામાં ધારો; ૮૨
- ભૂમિની રજ પડે ભોમ પર, જો ઊડે આકાશ;
કહે પ્રીતમ જ્ઞાનીના મનમાં, ન મળે કાંઈ વિનાશ. ૮૩
- ચૈતનનાં બિંદુ ચૈતનમાં, એમ હરિમાં હરિજન;
કહે પ્રીતમ કંચનમાં ભૂષણ, જુઓ વિચારી મન. ૮૪
- સૂકાં પત્રને પવન ચલાવે, એમ વરતાવે દેહ;

- કહે પ્રીતમ ઈશ્વરની ઇચ્છા, ભોગ ભોગવે તેહ. ૮૫
 ભોગ ભોગવે રોગની પેરે, હરિયું તાર ન તૂટે;
 કહે પ્રીતમ વ્યવહાર સ્વમવત, દેહ કર્મ કરી છૂટે. ૮૬
 છૂટયા તે સંસારજળથી, હાઈ આવ્યું હાથે;
 કહે પ્રીતમ શણગાર સતીને, પ્રેમ પિયુની સાથે. ૮૭
 પિયુયું પ્રેમ નિરંતર જને, તેનું દિલ નહિ ડાલે;
 કહે પ્રીતમ સ્વામીની સેવા, બોલાવે તો બોલે. ૮૮
 બોલે ચાલે કરે બંદગી, મનમાં મેલ ન રાખે;
 કહે પ્રીતમ સ્વામીની સંગે પ્રેમ-સુધારસ ચાખે. ૮૯
 પાર વિનાનાં હોય પૂતળાં દારી કળે જમ નાચે;
 કહે પ્રીતમ દુનિયા મોહ પામે, રચનારો નવ રાચે. ૯૦
 રચનારામાં અનંત કળા છે, કાણે કળી ના જાએ;
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુની સમશ્યા, સમજે તો સુખ થાએ. ૯૧
 સુખિયો થાએ જાએ જોખમ, નિશ્ચય હરિ ભણી રાખે;
 કહે પ્રીતમ હરિ કર્તા હર્તા, આપ રતી નવ રાખે. ૯૨
 આપ્યું તેમાં ઘણી આપદા, અત્યંત પીડા પામે;
 કહે પ્રીતમ દાસાતન આવે, તો ભક્તિરસ જામે. ૯૩
 ભક્તિવશ ભગવાન રહે છે, શાસ્ત્ર પુરાણે શાખ્યો;
 કહે પ્રીતમ સૌ સંત મળીને, એ વિચાર ઉર રાખ્યો. ૯૪
 સદ્ગુરુ સંતકૃપાએ પામ્યો પ્રીતમ પરમ આનંદ;
 કહે પ્રીતમ જે ગાય સાંભળે, બોલે જે ગોવિંદ. ૯૫

ચેતવણી ૩ ૭—છંદ ચોપાઈ

શા માટે તું સૂધ રહ્યો છે, અચેત પામર પ્રાણી;	
માથા ઉપર મરણ ભમે છે, તેની ખંખર ન બાણી.	૧
મહા મોટા બેદ્દા બેરાવર, ફૂટી નાખ્યા કાળે;	
ક્ષણમાત્રમાં ફૂટી જતા, સમુદ્રને એક ક્ષણે.	૨
જને ચાલ્યે ધરતી ધૂજ, આલ ઊંડળમાં ભરતા;	
જની ફૂંકે પર્વત ફાટે, તે નર દીઠા મરતા.	૩
મધુકૈટભને મારી નાખ્યા, દિતિસુત સંહાર્યા;	
અતિ બળિયા અહંકારી આગે તેના ગર્વ ઉતાર્યા.	૪
રાવણ કુંભકરણ દુર્યોધન, કાળયવન ને કંસ;	
ખપી ગયા તે ખોળ્યા ન જડ્યા, જવા અર્કના અંશ.	૫
મધુસૂદન છે નામ હરિનું, કાઢનો મદ નવ રાખે;	
કાંકરડાની પેરે તેને, કડાક કાઠી નાખે.	૬
અરે બાપડા જીવ અભાગી શીદ ફરે છે ફૂલ્યો;	
મિથ્યા સુખમાં મોહી રહ્યો ને, ભજન હરિનું ભૂલ્યો.	૭
હરિ હીરો હારીને બેઠો, ફૂડું કામજ કીધું;	
અમૃત-રસને ઢોળી દધને, ઝેર હળાહળ પીધું.	૮
સુરતરુ સીતાવર મૂકી, સંસાર શીમળો સંયો;	
પથ્થર સાટે પારસ ખોયો, મૂઢ નહિ તુજ જોવો.	૯
સો ગાડાં શિખામણ દીજ, મૂરખ રતી ન રાખે;	
સાર વસ્તુ તો સમજ નહિ ને, અસાર ઉરમાં નાખે.	૧૦
જાણે નહિ જ હાણ વૃદ્ધિને, તેને શું સમજાવે;	

કહે પ્રીતમ ચેતી લે ચિત્તમાં ફરી અવસર નહિ આવે. ૧૧

ચેતવણી ૪ થી

ચેત મન ચેત મન, ચેતવાની ચાલ છે;
 ઢડા મોરે સૌંદર ચાલે, ઢાણ બૂઠા બાળ છે. ૧
 દિવસમાં ત્રણ વાર તાકે, શિર સિંચાણો કાળ છે;
 તેને ત્રાસે સૌંદર કંપે, ભલા ભલાને ફાળ છે. ૨
 કાયાનો છે કાચો પાચો, ધરતી વસમો ઢાળ છે;
 ધરધંધામાં સૌ ગૂંચાયું, માયાની મધલાળ છે. ૩
 આજ માયા મીઠી લાગે, અંતે તો જંજળ છે;
 દાતરડાં ગળતાં તો સહેલાં, વળતાં તો વિકરાળ છે. ૪
 બાપા કહીને સૌ બોલાવે, જમત્રા શાક દાળ છે;
 સ્નેહ વધારે સુંદરી ને, રહેવા મેડી માળ છે. ૫
 દુઃખવેળાએ દૂર રહેશે, જવો તૂટે વાળ છે;
 પ્રીતમના સ્વામીને સમરો, બીજું આળ પંપાળ છે. ૬

ચેતવણી ૫ મી—રાગ ગરબો

તું તો રામ સમર નર પાપી રે, તને મનુષ્ય દેહડી આપી રે. ૧
 તારા તાપ નિવાર્યા હરિએ રે, તેની ભક્તિ શે નવ કરીએ રે. ૨
 પશુ ટાળીને પુરુષ કીધો રે, તેનો સાચો શરણ નવ લીધો રે. ૩
 તું તો પંખી થઇને પરવરતો રે, બહુ માળા જાળામેં ફરતો રે. ૪
 તું તો કાગ થઈ કળકળતો રે, તું તો રોઝ થઇને રઝળતો રે. ૫

તું ઠાર થઈને ધાતો રે, અન્ન મૂકીને ખરસલું ખાતો રે. ૬
 તું તો અશ્વ થઈ અથડાતો રે, ધાસદાણો વેળાએ ન મળતો રે. ૭
 તું તો ઊંટ થઈને ભમતો રે, તું તો ભાર અપાર ઊંચકતો રે. ૮
 તું તો આમ શુકર થઈ ફરતો રે, મહાપાપ કરી પેટ ભરતો રે. ૯
 ધણું ગંધર્વ થઈ અથડાતો રે, બહુ માર જગતનો ખાતો રે. ૧૦
 જંબુક થઈ જંગલમાં રહેતો રે, તું તો સારઅસાર ન લેતો રે. ૧૧
 માન મગર થઈ આફળતો રે, જીવજંતુ અનંતને ગળતો રે. ૧૨
 તું તો ઝાડતણો દેહ ધરતો રે, ડાઈ કાપીને કટકા કરતો રે. ૧૩
 કૃમિકીટ પતંગ થયો પ્રાણી રે, એમ ભટક્યો ચારે ખાણી રે. ૧૪
 દુઃખ દીડું દીનદયાળે રે, કરી કરુણા શ્રીગોપાળે રે. ૧૫
 મહેર કરીને મનુષ્ય દેહ આપી રે, સૌ સંકટ નાખ્યાં કાપી રે. ૧૬
 પામ્યો ભાવતા ભોગવિલાસ રે, સુત સુંદર દાસીને દાસ રે. ૧૭
 પોતાનો પડછાયો નિહાળે રે, જાણે મરવું નથી કાંઈ કાળે રે. ૧૮
 સિંહાસન બેઠો ફૂલી રે, દહાડા દુઃખના ગયો સૌ ભૂલી રે. ૧૯
 કર્યાં કર્મ અતિ અકારાં રે, આવી મળશે તે એક વારે રે. ૨૦
 ખાંધી રૂંધીને જમપુર લેશે રે, બહુ માર વિવિધ પેરે દેશે રે. ૨૧
 નાખે નરક અઠ્યાવીસ માંહી રે, બળ કામ નહિ આવે કાંઈ રે. ૨૨
 એવું જાણીને ભજ અવિનાશી રે, ટળે ચાર ખાણ ચોરાશી રે. ૨૩
 ભજ પ્રીતમ ભાવ કરીને રે, આવો અવસર નાખે ફરીને રે. ૨૪

ચેતવણી ૬ ઠી-હરિ ભજવા વિષે-મોતીદામ છંદ

હવે હરિ ભજતાં રખે જીવ હારે, નહિ દેહ મનસા મળે વારે વારે;
 વિષયને સ્નાહે વળગતો ફરે છે, શાને માનવી મોહ મિથ્યા ધરે છે.

જોઈ લે તપાસી નથી કાઈ કાનું, કરે છે કબાડાં થશે દુઃખ તેનું;
 મળ્યાં સ્વારથી સૌ કા સુતનારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 જોતાંમાં ગયા માનવી મરણ વાટે, નથી ચેતતો મૂઢ તે કાણુ માટે;
 ધનધામધરણી ત્રિયાકાજ પ્રાણી, ભમે જીવ સંસારમાં ચક્ર ધાણી;
 કરે કદપના ભ્રમણા ચિત્તભારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 ગયા રંકરાજ મોટા ચક્રવર્તી, જની આણુ ફરતી જહાંલગી ધરતી;
 ગયું બાળ જોખન તે તન તારું, નથી મૂકતો મૂરખા લોક લારુ;
 ગયો બાપનો બાપ જોને વિચારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 જાણો જગતના જીવની પ્રીત જૂઠી, નથી દેખતો દુર્મતિ આંખ કૂટી;
 વાગીતાંતત્યારે સઉરોગ બુજ્યો, ચાંપ્યો કણકાચો ચડ્યો સર્વ સૂજ્યો.
 સદા સદ્ગુરુ સંત કહે છે પોકારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી;
 પડ્યો પામરા ખાડમાં શીઠ પાછો, ગ્રહો રામના નામનો દ્રવ્યસાચો;
 ખોટા ખેલમાં શું રહ્યો છું ગુંચાઈ, નથી હાથ આવે એવું કાંઈ ભાઈ;
 ક્યું કારમું મોહ માટે મુરારિ, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 વળગી જીવને એક નારી નઠારી, જોડ્યો જૂંસરે નાથ ધાલી કરારી;
 કર્યો કામરુ દેશનો ખેલ બાળા, ઘાલ્યા કંઠમાં કામના દઢ ગાળા;
 છૂટે કેઈ પેરે કરીને સંસારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 રચી વિશ્વવાડી વિચિત્ર પ્રકારે, વેડ્યાં કાચાં પાકાં સૌ એકીવારે;
 કાનેા હર્ષધરી એ કાનેા શોકકીજ, ગયા કંઈક કોટિ કાનું નામલીજ.
 રાખો દુહ્યામાં હરિ એકધારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 જના નામથી ભવનું કષ્ટ ભાગે, ત્રણે તાપની આંચ એકે ન લાગે;
 તથા ઘોર સંસાર તે મહાપાપી, હરિનામ ખડ્ગેનાખી જળકાપી.
 આવ્યા શરણુ લીધા અનેક ઉગારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી;

કે'તાં જીભ થાકી સુણી કાન ફૂટ્યા, હૃદેના'વ્યું જ્ઞાન તેના રામરુઠ્યા.
વૃથા વાતમાં તું રખે દિન ખોતો, ગયો દાવ ના'વે પછી રે'શે રોતો.
પ્રભુ ભજે તેને પ્રીતમ બલિહારી, ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.

ચેતવણી ૭ મી-મોતીદામ છંદ

માયામોહની તે નથી કાઢની દારી, અંતે વિષ પાશે દેશે કંઠ કાંસી;
નાખે નીરમાં ગુલકાંટા કરીને, બ્રખે ભાવે તે મીન જાયે મરીને;
પાળે પશુને ખાટકી જહ રીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધચિત્તે.
સૂકાં અસ્થિને શ્વાન ખેંચે હજારે, લડે આથડે જય સૂકી ખિચારાં;
ત્રિયાહેમભૂમિઅર્થે જુદ્ધ કરતા, હણે માંહોમાંહીદીસે કંધક મરતા;
ધરે જન્મને મરણ તે નિત્યનિત્યે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધચિત્તે.
પડયો જીવ જંજળમાં જોઈ જાણી, હાથેહેડમાંહી પેઠોહર્ષ આણી;
ત્રિયા તાંસ કંઠે પગે બાળ બેડી, ભરે ભાસકી જાણજ મહેલમેડી;
દમે ધર્મદૂતો વેળા વિપરીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધચિત્તે.
ક્યું સાચું જૂઠું ભયું પેટપાપે, જવું કર્મ કીધું એવું ફળ આપે;
જવું વાવ્યું એવું ઊગ્યું ખેતીમાંહી, ઉછેર્યા કંટાળા ફળે અંબ કાંહી;
શુભાશુભ આવી મળે સૌ અંતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધચિત્તે.
આશા તૃષ્ણા ને ઇર્ષ્યા લોભ લેહરી, વસે એકઠા પંડમાં પંચ વેરી;
દગો દિન રાત કરે રહી પાસે, ગ્રહે કેશ કાળ ત્યારે જીવ જશે;
ભરોંસે કાને નર રહે છે નચિંતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધચિત્તે.
વિષયવાસના દાસનો દાસ કીધો, ધર્યું નામ નારી તહાં જન્મ લીધો;
ટળે આપદા જો જપી જપ જણે, પ્રીછે પામશે વેદશાસ્ત્રો વખાણે;

નહિ નીપજ સાર અવતાર વીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધચિત્તે.
 છેલ્લો દેહ મનુષ્યતણે પ્રેમે પામે, જુએ જે વિચારીમહાકષ્ટ વામે;
 ક્ષણ એક માંહી મળે નાથ ગરવો, ભળે બ્રહ્મમાં તો ટળે જન્મ ધરવો;
 પ્રીતમના પ્રભુને ભજે પ્રેમે પ્રીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધચિત્તે.

ચેતવણી ૮ મી

કહેતાં સુણતાં કહી દિન વીત્યા, તોયે ન સમજ્યું મન;
 ઢાટિક બ્રહ્મા ખપી ગયા પણ, હજી હું પહેલો દિન. ૧
 કાગલવા પૃથ્વી રચીતી, ચડી સહસ્ર જોજન;
 તે દાડાનો જીવ ભમે છે, રમે રમાડે મન. ૨
 બહુ હરામી કુટિલ કામી, માયા મોહ નવ ત્યાગે;
 અનેક શાણા પચી મૂઆ પણ, ચૂનો પાન ન લાગે. ૩
 મલિન માતુ દોહસ ધાતુ, જેહવું ઢોર હરાયું;
 અનેક પેરના ભોગ ભોગવ્યા, પણ ભૂખ્યું ન ધરાયું. ૪
 સુખને કાળે કરે કલ્પના, દીન થઈ આરાધે;
 અગનીમાં જેમ દે આહુતિ, તેમ તેમ જ્વાળા વાધે. ૫
 ઇન્દ્રતણે જઈ આસન બેહું, અનંત અમૃત પીધું;
 તોયે ગૌતમના ધરમાં પેસી, મોટું લાંછન લીધું. ૬
 બ્રહ્મા સકલ સૃષ્ટિના કર્તા, જણે સરજ્યો આ સંસાર;
 સરસ્વતી સાથે મોહ થયો, ને દેહ તજ્યો તે વાર. ૭
 ભવાનીએ લીલડીને રૂપે, શંકરને ઇશ્વર પાડ્યા;
 મન માયાનું કારણ મોટું, કંઈને નાથ નચાવ્યા. ૮

એકલશુંગી વનમાં રહેતો, જન્મ તણો તે જોગી;
 તેને નાર નગરમાં લાવી, લલો વિયોગી ભોગી. ૯
 ભરતખંડનો ભૂપ ભરતજી, મૃગ સાથે મન વાધ્યું;
 જપ તપ સાધન કહીં ગયું, માયામાં ગોથું ખાધું. ૧૦
 મીન પતંગ મૃગ ઠસરી, કુંજર મધુકર ફૂટાયા;
 પ્રગટ પંચને વશ પડિયા, તે વસ્તીમાં લૂંટાયા. ૧૧
 મનનો કાઈ વિશ્વાસ ન કરશે, મન તે છે મહા ભૂંડું;
 બળે જળે ને ફરી ઊપજે, એનું પરાક્રમ ઊંડું. ૧૨
 હરિની માયા મહા જોરાવર, જોરે નવ જિતાયે;
 માયાપતિ મહારાજને જો, સેવે તો સુખ થાયે. ૧૩
 મન ચૈતનમાં લીન કરીને, ચિત્ત ચૈતનમાં સમાવે;
 નિરાલંબ થઈ રહે નિરંતર, ગર્ભવાસમાં ના આવે. ૧૪
 એવી નિર્મળ ભક્તિ હરિની, ભાગ્ય હોય તેને ભાવે;
 કહે પ્રીતમ તે પામે પરમપદ, ભવસંકટમાં ના આવે. ૧૫

ચેતવણી ૯

સમજ મન શિખામણ કહું છું, ગુણનાં વેણ ગ્રહવાને;
 કર્યાં કરમભોગવવાં પડશે, સુખ દુઃખ સર્વે સહેવાને. ૧
 કુટુંબકબીલો કામ નહિ આવે, સર્ગાસહોદર કહેવાને;
 આજકાલ દિન પાંચ સાતમાં, સરવે વાટે વહેવાને. ૨
 મરનારાંને શીદ રડો છો, રડનારાં નથી રેવાનાં;
 તોપ આગળ તૂમડાં તે, સરવે ઊંડી જવાનાં. ૩
 હતા નહોતા થઈ ગયા તે, રાજ રાવણ જવાને;

કહીં ગરતમાં ગરક થયા તે, ન રહ્યા ઉત્તર દેવાને. ૪
 તત્પર થઇને જે તપાસી, સહી કાર્ય સમરણ સેવાને;
 આ અવસરમાં ઓળખ હરિને, માણ મહારસ મેવાને. ૫
 ભાવ કરીને હરિને ભજિયે, આનંદરૂપી એવાને;
 પ્રીતમના સ્વામીને સમરે, જે ઇચ્છે સુખ લેવાને. ૬

ચેતવણી ૧૦

અવસર વીત્યો અરથ સરે નહિ, મૂરખ મન પસ્તાયે રે;
 હાથ ધસે ને શિશ હલાવે, કહો તેણે શું થાયે રે. ૧
 સરોવર કાટયું નીર ગયું પછી, પ્રાણી પાળ બંધાવે રે;
 આંખો આગળ ધર લાગે ને, કુમતિ ફૂપ ખણાવે રે. ૨
 ખેતર હરાયાં ખાઈ ગયાં ને, વળતી વાડ કરાવે રે;
 ચિત્ત ભેળી ને રહ્યો નહિ, ક્યાં થકી ઢાઠાર ભરાવે રે. ૩
 સાચા સંગ વિના લૂંટાયો, વળતી ગરથ ગણાવે રે;
 મૂઆ પછી છે માલ ધણો પણ, ઢાડી કામ ન આવે રે. ૪
 ધન છતાં પણ ધરમ ન કીધું, તે પાપી પસ્તાણો રે;
 જોખનમાં નહિ ભજ્યા હરિને, ફેગટ કાંકાં જાણો રે. ૫
 જ જ કરશે તે ભોગવશે, ભવસાગરમાં ભમશે રે;
 બંટીનું બી વાવીને ભાઇ, કમોદ ક્યાંથી જમશે રે. ૬
 વિખને વેલે અમૃતનું ફૂલ, કદી થયું છે જાણ્યું રે;
 પરને પીડા ઉપજવીને, ઢાણે વૈકુંઠ માણ્યું રે. ૭
 માયા મોહ મદીરા પીને, કરમ કર્યાં બહુ ભાતી રે;
 અંત સમે ભોગવવાં પડશે, કાલ સંધશે છાતી રે. ૮

સમજીને શિખામણ સરવે, કટકને નહિ કહેવું રે;
 અજ્ઞાની અભિમાની આગળ, મૌન ગ્રહીને રહેવું રે. ૯
 સક્ષીલ જનને શિખ ન લાગે, વાંઝ પયોધર જવા રે;
 દીઠામાં તો અતી રૂપાળા, નહિ લેવા ને દેવા રે; ૧૦
 એક કહીએ તો આઠ અડાવે, અંતે રહીએ હારી રે;
 પાકે કુંભ ચઢે નહિ કાના, જો જો જુગત વિચારી રે. ૧૧
 હરિમાયા બલ જોધ વિચારી, તાતા શીળા ન થાયે રે,
 કહે પ્રીતમ ચેતી લે ચિત્તમાં, રામ રંગમાં રહીએ રે. ૧૨

ચેતવણી ૧૧

શીખે ગોખે ગાય સાંભળે, ધારણ ધરે શરીરે રે;
 શબ્દ સ્વરૂપી નૌકા તેણે, તરીને આવે તીરે રે, ૧
 હરિ નામનો મહિમા મોટો, મોટા જન તે જાણે રે;
 અધમ જીવ અભિમાની પ્રાણી, પ્રભુશું પ્રીત ન આણે રે. ૨
 શારદ નારદ વ્યાસ વિરંચી, નેતી નિગમ વખાણે રે;
 સનકાદિક શુકદેવ સરીખા, પ્રેમ મહારસ માણે રે. ૩
 ધ્રુવ અંબરીષ પ્રહલાદ વિભિષણ, ચંદ્રહાસ અતી શૂર રે;
 જોગેશ્વર જહુ ભૂપ જનકજી, ઉદ્ધવને અકૂર રે. ૪
 એવા ભક્ત અનંત કોડ છે, પ્રીત હરિશું જની રે;
 કાલ જલ વિકરાલ વિધનથી, રક્ષા કીધી તેહની રે. ૫
 અંબરીષ રાજ ભક્ત હરિના, દુર્વાસાએ દુઃખ દીધું રે;
 ચક્ર સુદર્શન પૂઠે લાગ્યું, જોવા સરખું કીધું રે. ૬
 સનકાદિક સાધુ સમદરશી, તેને રોકી રાખ્યા રે;

- વૈકુંઠમાંથી વાર ન લાગી, તરત કાઢી નાખ્યા રે. ૭
- પ્રતિહારને પ્રભુજીએ કહી, શ્રીમુખ વાત વિચારી રે.
- હરિજન દુહ્યાનું ફલ પામ્યા, અધમ મૂઢ અહંકારી રે. ૮
- જેવો જીવતો નખ ઉતારે, તે સાલે જમ તનમાં રે;
- સાધુ સંતાપે દુઃખ લાગે, એવું મારા મનમાં રે. ૯
- એક રતિ અભિમાન ન ગોઠે, અંતરજામી હરિને રે;
- રાવણ રાજ રણમાં રોજ્યો, રામે રોષ ધરીને રે. ૧૦
- પ્રહલાદને પીડા ઉપજવી, હિરણ્યકશ્યપ હાથે રે;
- નરસિંહરૂપ ધરીને નાથે, પટજ્યો ભૂમિ સાથે રે. ૧૧
- પાંડવ પ્રભુના દાસ નિરંતર, કૌરવ પીડતા પાપી રે;
- સો ભાઈઓ સાથે સંહાર્યા, અર્જુનને બલ આપી રે. ૧૨
- મહેતાને મંડલીકે દૂહ્યા, મીરાંબાઈને રાણે રે;
- ગયું રાજ ને થયા રજગતા, ઠર્યા નહિ ઠેકાણે રે. ૧૩
- એવી સાખ અનેક બતાવું, કહેતાં પાર ન આવે રે.
- જાત જાત હરિ કેાની ન જીએ, ભજન કરે તે ભાવે રે. ૧૪
- સવરી ગીધ કયું ફલ મોહું, કયું વિદુરને ધન રે;
- કુબ્જ તે કય રૂપ શિરોમણિ, મોહું હરિનું મન રે. ૧૫
- કુંજર તે કયો વિદ્યાવાન, અજમેલ કયો આચારી રે;
- કયો તે ગુણ ગુણકામાં હતો, સૂવા પઢાવત તારી રે. ૧૬
- કયું તે તપ વ્રજજીવતી માંહી, વશ કીધા વનમાળી રે;
- ભક્તિ ભૂધરને છે પ્યારી, રીઝે નહિ તે ટાળી રે. ૧૭
- હરિજન હરિના પરમ સનેહી, લાલતણું સુખ લેશે રે;
- નિંદા કરશે નર કુબુદ્ધિ, હાથ ધસંતા રહેશે રે. ૧૮

એવું જાણી ઉરમાં આણી, ભજન કરી દયો ભાઈ રે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમસનેહી, ભક્તવત્સલ સુખદાઈ રે. ૧૯

૭-મક્તનામાવાલિ

જે ગુરુદેવ દયાનિધિ સ્વામી, સકળ લોક કો અંતરજામી;
ભક્ત ભાઈજી સદ્ગુરુ દેવા, તનમન લાયક કરું નિજ સેવા.
ભક્ત અનેક ભયે હે આગે, જ કે નામ લીએ અધ ભાગે;
સોળ પાર્ષદ સેવક સાચે, શ્રીપત સંગ સદા રંગ રાચે.
કમળા ગરુડ પવનસુતદાસા, હરિ કે ચરણકમળ કી આશા;
સનકાદિક નારદ શિવ બ્રહ્મા, શારદ શેષ લહે હરિ મહિમા.
ગણપતિ સુરપતિ સૂરજ ચંદા, અગમ નિગમ સમરે ગોવિંદા;
નીર સમીર ભૂમિ આકાશ, અગ્નિ આદિ સકળ હરિદાસા.
વ્યાસ વાલ્મિક શુક પારાશર, સનક જનક જદુ નવ જોગેશ્વર;
અમરિષ પ્રહ્લાદ વિભિષણ, સવરી ગીધ અગસ્ત સુતિક્ષણ.
ગયંદ મયંદ અંગદ નળ નીલા, જાંબુવાન સુગ્રીવ સુશીલા;
નંદ આઘ વ્રજભક્ત સમાજ, મોરદ્વજ તામ્રદ્વજ રાજ.
વિદુર સુદામા પાંડવ દાસા, ઉદ્ધવ અકૂર નિકટ નિવાસા;
ચંદ્રહાસ બળિ ભીષ્મ જે દેવા, રંતિદેવ અલક હરિસેવા.
રામાનુજ નિમાદિત આચારજ, વિષ્ણુ શાંમ અરુ મધ્વાચારજ;
કળિમાં ભયે નામદેવ કબીરા, રોહિદાસ પીપા મતિ ધીરા;
રંકા બંકા સેના નાઇ, કેવળ કુબ્જા ને મીરાંબાઇ;
સજનો દવા દેવાકરદાસ, રસિક મોરાર અતિ પ્રેમપ્રકાશ.

કૃષ્ણદાસ અન્નાનંદ સુરસાગર, સુર કિશોર અરુ નરસિંહનાગર;
 સુરશ્યામ પ્રેમાનંદદાસા, શ્રીધર માધો પ્રેમવિદ્યાસા.
 નંદદાસ ચતુર્ભુજ ચિત્તસ્વામી, વદ્ધમ વિઠ્ઠલ અંતરજમી;
 શ્રીહરિ વિસત્પા સચુનદાસા, રૂપ સનાતન કુંજ નિવાસા.
 કૃષ્ણ ચૈતન નિત્યાનંદ જોડી, પ્રેમપુંજ પ્રગટ કરી દેહી;
 રત્ના વિતિ કર્મેતિ કર્મા, ગણેશ દેશવ્ર પદ્મા પરમા.
 મેનાવતી સુનીતિ મદાલશા રાની, જન્મી મીરાંબાઇ સુખદાની;
 દેવહુતિ આહુતિ અનસૂયા, અનુપા જગપત્ની જયંતિ શતરૂપા.
 મેરુદેવિ અદિતિ રેણુકા કૌશલ્યા, સત્વતિ દેવકી જસોદા અહલ્યા;
 કુંતા દ્રુપદિ મંદોદરી તારા, પદ્માવતિ સૌમિત્રા બલિદારા.
 ગૌતમ ગર્ગ શતાનંદ અત્રી, વામદેવ વસિષ્ઠ જાપાલી મિત્રિ;
 યાજ્ઞવલ્કય ભારદ્વાજ ભુસુંડિ, ઉર અંત હરિભક્તી અખંડી.
 ભગીરથ રુકમાંગદ રાધ, વિજ્ઞેનંદ વિશ્વ સુખદાઇ;
 જસુ શાંમશ્રીભટ ત્રિલોચન, પ્રેમનિધિ પરીક્ષિત દુઃખમોચન.
 સુનિદેવ દેવલ મુચંદા, ભરથરી ગોપીચંદ બાજંદા;
 અચકિલ નાભા જન તુલસી, રામપ્રસાદ ભક્તિ હૈયે હુલસી.
 ઠાકોરદાસ ભજન અનુરાગી, નારણદાસ પુરણ બડભાગી;
 જુગલદાસ ભૂત ગંગા માઇ, સખી ભગવાન સદા સુખદાઇ.
 ધર્મદાસ અરુ સાધુરામ, નંદલાલ સમરે નિજનામ;
 સીતલદાસ આત્મારામા, સેવાદાસ સદા સુખધામા.
 પ્રેમદાસ નંદરામ હરિદાસા, જનમેરાર મંગલ પદવાસા,
 રણછોડ ભક્તિ દ્વારકાંદાસા રામકૃષ્ણરસ પ્રેમ પ્રકાશા.
 પ્રિયાદાસ જશવંત જન જ્ઞાની, અખો ગોપાલખૂટો બ્રહ્મજ્ઞાની;

નિપટ નિરંજન રજ્જખદાહુ, સુંદર કાલુ કેશો અનાહુ.
અમૃતરાયે અનુભવનંદા, મલુક મોરાર તુલસી ગોવિંદા;
બોપદેવ ભાલણુ ત્વચેત, શામ સદાધર એકનાથ સચેત.
વસનદાસ ધનરામ સુજના, ભક્ત ભવાન વ્રજનાથ કલ્યાણા;
આનંદરામ અરુ બાલકદાસ, રત્ન ભક્ત રાજે રવિદાસ.
પ્રભુરામ ગોવિંદ ભટ્ટ ઇચ્છા, તજી અસાર સારપદ પ્રીછા;
કૃમનદાસ રામજી રંગી, કૃષ્ણદાસ જે કૃષ્ણ સુગંધી.
ચાર સંપ્રદાય બાવન દ્વારા, હરિ લીલા કે જાણનહારા;
પ્રીતમ પ્રેમ પાઠ કે અર્થે, ભક્તનામાવલિ ગાઈ અર્થે.
વસુધા કાગળ સાગર સાધ, લખે શારદા ગનપતરાઈ;
કરે વિચાર સત કલ્પ પરજંતા, સંત સુજશ પાવે નહિ અંતા.
પ્રીતમ મંદમતિ વરણે કેસે, સાગર છીપે ઉલ્લેચે જેસે.

૮-નામમહિમા

દુહા-રામનામ અમુલ્ય રતન, જતન કરે જે કાય;
સુખી રહે સંસારમાં, દીન દુઃખી નવ હોય. ૧
રામ નામ શંકર જપે, ચતુરાનન અહિરાજ;
રામ નામ સમરે સદા, સદ્ગુરુ સંતસમાજ. ૨

છંદ મોતીદામ

એવું હરિનામ ઉચ્ચારે જેહ, સદા સુખસાગર ઝીલે તેહ;
મીઠું હરિનામ સુધાર્થી સાર, જપે તેના જાયે કાટી વિકાર.
જેવો અંધકારમાં આદિત્ય ભાસે, એવું કળિકાળમાં નામ પ્રકાશે;

ચિંતામણિ નામ સુરતરુ કહાવે, સેવે તેના તાપ અનેક સમાવે.
 વિષયવ્યાળ કાળની જ્વાળ ન લાગે, નામ લેતાં મહાઅધ ભાગે;
 નામ આધારે રહ્યું ત્રિલોક, જપે જીવ તેના ટળે સહુ શોક;
 ભારે ભવરોગ નિવારણ નામ, નાઠાને નિવાસતણો વિશ્રામ.
 ભાગ્યનો ભીરુનોધારા આધાર, એવું હરિનામ શિરોમણિ સાર;
 સંસારસમુદ્ર તર્યાનું પોત, એવું હરિનામ અખંડ ઉદ્યોત.
 જનું નામ શીતળ ચંદન છાંધ, પ્રાણી પરિતાપ ન પામે કાંધ;
 એવું હરિનામ આનંદસ્વરૂપ, મટાડે અમંગળ મંગળરૂપ.
 અંતસમે નામ ઉચ્ચારે જહ, નિશ્ચે મન દુઃખ ન પામે તેહ;
 પિત્રી દેવ ગ્રહ પીડે ન કાય, જને હરિ નામ દહેમાં હોય.
 નામમહિમા કહ્યો નવ જય, જને વેદશાસ્ત્ર નિરંતર ગાય;
 ગૌઢાટી આપે ગંગામાં દાન, નાવે ગોવિંદના નામ સમાન.
 કરે યજ્ઞ સુરસરી તીરે હજાર, નાવે હરિનામ સમાન લગાર;
 ખણાવે વાપી કૂપ તડાગ, નાવે હરિનામને સહસ્રમે ભાગ.
 આપે ભૂમિ હેમકન્યાનાં દાન, ન આવે ગોવિંદના નામ સમાન;
 કરે તીરથ વ્રત અનેક, નાવે હરિનામને તુલ્યે રેખ.
 એવો હરિનામમહિમા અપાર, જણે મોટા મુનિ જે જાણુનહાર;
 અધમ ઉદ્ધારણ નિર્મળ નામ, પતીતોને આપે અવિચળ ધામ.
 અજ્ઞમિલ્લ નામથડી તર્યો પાપી, જણે સર્વજગત મહામુક્તિ આપી;
 પીડાયો ગજરાજ પોકાર્યું નામ, ટાળ્યું તેનું સંકટ સુંદરશામ.
 જણે અજણે ઉચ્ચારણ કીધું, તેનું જમદૂતે નામ ન લીધું;
 દીનકરનંદ કહે પણ ખાકી, રખે હરિનામ લેતાં જોત ઝાંખી.
 ગુણકાના અવગુણ સામું ન જોયું, તેને ધર્મરાયે પાનિયું ઘોયું;

પ્રહ્લાદે પ્રેમે લીધું હરિનામ, હિરણ્યકશ્યપનો ફેઠ્યો ઠામ.
 ધ્રુવજી આક્રમે જપે નિરધાર, મધ્ય લોક માંહી જપે ત્રિપુરાર;
 પાતાળે નામ જપે નિત્ય શેષ, ભૂમિતણે ભાર ન લાગે લેશ.
 પીંડ બ્રહ્માંડે રહ્યો રણકાર, નામે કરી શોભ્યો સઉ સંસાર;
 હરિગુરુ રાધા ગોવિંદ નામ, નારાયણ કેશવ સીતારામ.
 જેનાં નામરૂપ અનંત અપાર, જેના ગુણ પાવન-પરમ ઉદાર;
 જેના ચરણાંબુજ કેરું નીર, ધરે શિર શંકર મહામુનિ ધીર.
 એવું ચરણામૃત પીએ જે પ્રાણી, વસે વૈકુંઠ અભયપદ જાણી;
 સુધાદિક ચંદન તુલસી સાર, શાળીગ્રામ શંખ ને ચક્ર ઉદાર.
 ઘંટાનાદ ત્રાંખાપાત્ર શુભ સાર, એવું ચરણામૃત અષ્ટપ્રકાર;
 પીએ હૃદે હોય પ્રકાશ અપાર, મહિમા જાણે ઉમા ત્રિપુરાર.
 જાણે ભક્ત ઉદ્ધવ બ્રહ્મકુમાર, જપે નામ નરસૈયો વારંવાર;
 જેને ચારુ ચિહ્ન શોભે અંગ છાપ, તેને કાઈકાળે ન સ્પર્શે પાપ.
 માળા મુદ્રા બન્ને ધરે નર જેહ, કરે સર્વ ભુવન પવિત્રજ તેહ;
 ધરે જે દ્વાદશ તિલક ત્રિશાળ, તેને ભાવે ભેટ ભક્ત પ્રતિપાળ.
 હેતે હરિ મંદિર ચાલી જે જાય, તેને સત યજ્ઞતણું ફળ થાય;
 હેતે હરિ મંદિર કરે સુધારે, તેનાં હરિ કાટિક વિઘ્ન નિવારે.
 હેતે હરિમંદિર કરે જે દીપ, તે તો વાસ પામે સદાય સમીપ;
 કરે હરિમંદિરમાં કીરતન, તેને બ્રહ્માદિક કહે ધન્ય ધન્ય.
 કથા કરે હરિમંદિર મોઝાર, પામે શત ઇન્દ્રતણું સુખ સાર;
 હેતે હરિમંદિર કરે જે ચિત્ર, તે તો નર પામે વિભૂતિ વિચિત્ર.
 હેતે હરિદ્વારે કરે દંડવત, તેનો અવતાર કહીએ કૃતકૃત્ય;
 હરિ અર્થે કરે બગીચા બાગ, વસે હરિચરણે કરી અનુરાગ.

પ્રસાદ લઈ પુખ્ત ચડાવે જે શિશ, તે તો ત્રિલોક તણો હોય ઈશ;
 પ્રભાતે પામે હરિ દરશન, તેને હોય દેવ સમસ્ત પ્રસન્ન.
 મધ્યાહ્ને માધવ દરશન થાય, તેનાં બહુ જન્મતણાં દુઃખ જાય;
 સંધ્યા સમે દરશન પામે જેહ, સહેજે સંસાર તરે નર તેહ.
 ભાવે કરી પૂજે જે ભગવતદાસ, તે તો સદા પામે હરિપુર વાસ;
 એવું મહા દુર્લભ સુંદર નામ, ભજે તેને જેસે નહિ કાંઈ દામ.
 મૂઠ નર નીચને શું દઈએ ગાળ, પ્રભુ તજી કરે જે આળપંપાળ;
 પ્રીતમ પ્રેમે નામ જપો શ્રીરંગ, ધરી નિત્ય નેહ કરો સત્સંગ.

દુહો—સત્સંગે સુખ ઊપજે, ભજનાનંદ આનંદ;
 સહેજે સહેજે સૌ ટળે, મોહ માયાના ફંદ. ૧
 કળી કેવળ કીર્તન કથા, પુણ્ય ભજન હરિનામ;
 ગુરુ ઈશ્વરની ઉપાસના, એ ઠરવાનો ઠામ. ૨

૧-સુહતાઝો કાઠ અથવા પ્રેમપ્રકાશ

દોહરો

પુરુષોત્તમ પરમાત્મા, પૂર્ણાનંદ પરિબ્રહ્મ;
 સાક્ષીવત સૌમાં રહ્યા, એહો નહિ ગુણકર્મ. ૧
 દેહ અસત દુઃખરૂપ જડ, ઉપજવો આનંદ;
 બહુ પેરે લીલા કરો, ગોપીવર ગોવિંદ. ૨

ભાતીદામ છંદ

ગોપીવર ગોવિંદ નામ તમારું, તેણે લોપાધ રહ્યું મન મારું;
 હવે હરિ હું આન્યો શરણુ તમારી, સાંભળો સ્વામી અરજ અમારી.

હરિજન સ્ત્રી વિપ્ર ને ગાય, જ્યારે તે પૃથ્વી વિષે પીડાય;
ત્યારે તમે સહેવાતું નહિ શ્યામ, ક્ષણમાં ફેડતા દુષ્ટનો ઠામ.
હવે હરિ કાને દીધા કેમ હાથ, કામળતા ક્યાં રે ગદ્ય જદુનાથ;
દૃઢ્યામાં રાજ ચડી કાંઈ રીસ, નથી કેમ સામું જોતા જગદીશ.
વહાલા વા વાયો કળીનો કાંચ, નિર્દય થયા નાથ ધણું મનમાંય;
હવે કાંઈ જોર ભાગ્યું જદુવીર, થયા હશે વૃદ્ધ ન ચાલ્યું શરીર.
આવી કાંઈ ઊંધ અધોર અપાર, સૂતા જઈ સાગરમધ્યે મોરાર;
સૃષ્ટિનો સાંભળતા નથી શોર, કળીજુગે આવી ક્યું બહુ જોર.
પીડાયો પાર વિનાનો સંસાર, નથી કાંઈ બીજો બોલણહાર;
સૃષ્ટિમાં ન કાંઈ તમારો સ્નેહી, રહ્યા છે આવડું આળસ લેઈ.
હરિગુણ ગાતાં જ્યારે દુઃખ દેશે, ત્યારે કાણુ નામ તમારું લેશે;
લોપાયો ધરમ થયો અનરથ, જગો જગો સ્વામી હવે સમરથ.
નમેરા થઈને રહ્યા શું નાથ, એમાં શું આવે તમારે હાથ;
વિશ્વમાં વ્યાપી રહ્યા છે ક્લેશ, કરે ધણું પાપ આવી પ્રવેશ.
જગતનું જતન કરો જીવન, રચતાં પડશે પાછું પ્રેતન;
કાળ વિકરાળ ફરે છે ફોજ, લાંઠિયા લૂંડ માણે છે મોજ.
ધણું ધણું સંકટ પામ્યા સાધ, તેનો તમે શો દીઠો અપરાધ;
ગોવિંદ ગરીબ તણા હણનાર, દીસો દુઃખ દુર્ખળને દેનાર.
બિચારા દુમ તણો શો દોષ, કાપ્યાં ડાળ મૂળ કરીને રોષ;
પશુનું પાપ કશું જદુવીર, ન પામે ઘાસ દાણો ને નીર.
મરે વણખૂટયે સ્ત્રી ને બાળ, અનીતિ એવી કરે છે કાળ;
પરમાર્થ પુણ્ય ગયું પરદેશ, દયા કાંઈ દીસે નહિ લવલેશ.
રાજ અપરાધી થયા ધણું ચોર, લૂંટાયા લોક પ્રભુ ચહુઓર;

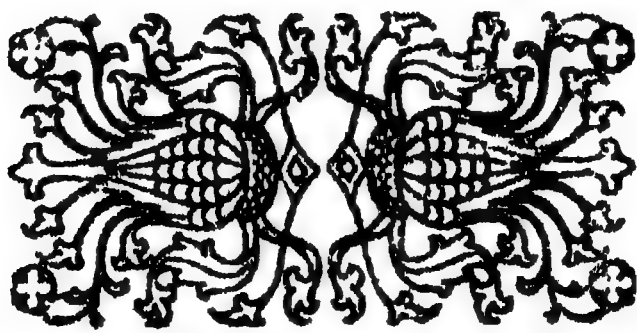

નહિ ડાઘ રક્ષાનો કરનાર, થયા ધન ત્રિયા તણા હણનાર.
 ક્ષત્રી થઈ વાળવા લાગ્યા ગાય, તેને તો મ્હેચ્છ મૂકવા જાય;
 ઉત્તમ મધ્યમ કરે છે કામ, બેઠાં કળી થાણાં ઠામોઠામ.
 ઉઘાડીને આંખ જુઓ જગદીશ, રાખો નિજ ધર્મ તમારો ઈશ.
 પ્રભુ ખિરદ નોધારાના આધાર, અશર્ણાશર્ણુ તમે છો મોરાર;
 હવે હરિ લાજ તમારે હાથ, જને નહિ ડાઘ તેને તમે નાથ.
 પાંચાળીએ જ્યારે કર્યો પોકાર, પ્રભુ ચીર પૂર્યાં ન લાગી વાર;
 ધાયા સુણી આરત વાણી અવાજ, છોડાવ્યો જૂડ થકી ગજરાજ.
 જ્યારે કાંઈ ઇન્દ્રે કર્યો બહુ ડોપ, આવ્યા ત્યારે ચર્ણુ સૌ વ્રજગોપ
 રાખ્યાં ગૌ ગોપીગોપ સમાજ, ધર્યો ગિરિરાજ તમે મહારાજ.
 કરી એકઠી શત સોળ હજાર, નરકાસુર મારી મુકાવી નાર;
 પીડાયો પ્રહ્લાદ પોતાનો દાસ, કર્યો લક્ષ્મીવરે લાકડે વાસ.
 ધર્યું ત્યાં નાથ નરસિંહરૂપ, હણ્યો હિરણ્યાક્ષ દાનવ ભૂપ;
 દેવના દેવ કાળના કાળ, સદા છો સેવકના પ્રતિપાળ.
 મીરાંતું ઝેર પીધું જહુવીર, ભર્યું એક નાથતણે ઘેર નીર;
 એવાં કાંઈ કારજ ડોટિ હજાર, કહેતાં શેષ ન પામે પાર.
 વિરંચિ શંકર શારદા ગાય, વખાણે વેદ કળ્યો નવ જાય;
 એની કળ ફૂંચી ન જાણે કોઈ, એને સેવે તે એ જવો હોય.
 એનું મધુસૂદન એવું નામ, ચડ્યો મદ રેષ ન રાખે રામ;
 એની એક દષ્ટિમાં સૃષ્ટિ સમાય, મીંચે પળ ત્યારે પ્રવ્રય કહેવાય.
 એને કાંઈ પુણ્ય ને પાપ ન લાગે, ચતુરાઈ કોની ન ચાલે એ આગે;
 એને નહિ હરખ ને શોક લગાર, એને નહિ માયાનો મોહ સંસાર,
 એથી દાઈ બીજે નહિ બળવંત, એથી ડાઘ મોટા નહિ શ્રીમંત;

એથી ઢાઘ નહિ જુગમાં દયાળ, એથી ઢાઘ વાંઢા નહિ વિકરાળ.
 ઢામળ છે અતિ કુસુમ સમાન, વજ્રથી વજ્ર ભલો ભગવાન;
 તારા પ્રપંચતણો નહિ પાર, તુંથી ઢાઘ સાચો નહિ નિરધાર.
 તારા જિવાડ્યા વિના ન જિવાય, તારું પાણી પાયા વિના ન પિવાય;
 આપે જીવજંતુ અનંતને હાર, અનેક બ્રહ્માંડતણો ધરનાર.
 ક્યું ક્ષીરસાગર મધ્ય મુરારિ, શેષ ફેણ ઉપર સેજ સમારી;
 ધર્યો વરાહ જગત અવતાર, કપિલદેવ દત્તાત્રી સનતકુમાર.
 નારાયણ ધ્રુવ પૃથુ નિરધાર, ઋષભદેવ હયગ્રીવ હરિ અવતાર.
 મચ્છ કચ્છ નરસિંહ વામન, વિષ્ણુ, પરશુરામ કહીએ શ્રીકૃષ્ણ.
 હંસ મનવંતર ધનવંતર જહ, બુદ્ધ કલંકી ધરે નરદેહ;
 ભૂમિ રજમધ્યે બિંદુ જોગણાય, હરિ અવતાર કહ્યા નવ જાય.
 દિસે છે દષ્ટ પદારથ જહ, હરિને આધારે કહ્યું સહુ તેહ;
 તંબૂરાના તારતણી પેરે જોય, હરિનું બોલાવ્યું બોલે સૌ ઢાય.
 દેહ દેવળમાંહે આત્મદેવ, કરું તેની સ્નેહ ધરીને સેવ;
 પ્રીતની પાતળ પ્રેમનાં ફળ, ચિત્તનું ચંદન તુળસી અમૂલ્ય.
 કરું ધ્યાન ધૂપ જ્ઞાનનો દીપ, ધરું ભાવ ભોજન શ્યામ સમીપ;
 રચ્યું ધર વિશ્વ વૈરાટ વિચિત્ર, ચિતારા ચતુર ચીતરે ચિત્ર.
 થાંભલો મેરુ માંડ્યો ધર મધ્ય, રવિશશિદીપક જોત પ્રસિદ્ધ;
 ભર્યા જળ ગોળા સાગર સાત, કરે છંટકાવ વાયુ વરસાદ.
 બિછાનું ભૂમિતણું શુભ સાર, ચંદરવો તાણ્યો ગગનાકાર;
 રાજ લક્ષ્મીવર શ્રીરણુછોડ, કચેરી ભક્ત અનંત કરોડ.
 બંદીજન વેદ સદા જશ ગાય, સિદ્ધિ રિદ્ધિ પ્રેમે પલોટે પાય;
 દક્ષતર લખે ગણપતિ રાય, રવિસુત નિત્ય નિમેડે ન્યાય.

કિંકરી માયા કરે અંતરાય, ધણી લગી જીવે નવ જવાય;
 પ્રાણીકાઈ કરવા પામે નહિ દાદ, પ્રભુ લગી પહેંચે નહિ ફરિયાદ.
 અમારી અરજ સુણાવોને કાઈ, જતો આવતો જ હરિ કને હોય;
 માતા લક્ષ્મીજી થાઓ મહેરબાન, દાસની અરજ સુણાવોને કાન.
 સ્વામીને સંભળાવો જઈ વાત, કૃપા કરી સામું જીઓ જગતાત;
 તમારી માયા નડે છે નાથ, પીડાઓ પ્રાણી તણો સૌ સાથ.
 નથી કાઈને પહેંચવા દેતી ઠેઠ, વાટે વળગાડી ચડાવે વેઠ;
 ભવમાં ભમાવે બારોબાર, નથી કાઈ એને દંડ દેનાર.
 તમારે નામે રહે કાઈ દૂર, બાકી સૌ ચાવીને કીધા ચૂર;
 આવી પડ્યો મહા મોટો કળિકાળ, કરો પ્રભુ પ્રજાતણું પ્રતિપાળ.
 પૃથ્વી પર વધ્યું પાપ પરિશ્રદ્ધ, વરતાયો મહા મોટો અધર્મ;
 નથી કાઈ માનતું માતપિતાય, નથી કાઈ માનતું ગુરુ ને ગાય.
 નથી કાઈ માનતું શાસ્ત્ર પુરાણ, નથી માનતું કાઈકાઈની આણ;
 નથી કાઈ માનતું તીરથ વ્રત, નથી કાઈ માનતું કૃત અકૃત.
 નથી કાઈ માનતું જ્ઞાને જગ, નથી કાઈ માનતું જોગ વૈરાગ;
 નથી કાઈ માનતું તુળસીવન, નથી માનતું વિપ્ર હરિજન.
 નથી કાઈ માનતું આત્મારામ, નથી કાઈ લેતું તમારું નામ;
 પાપે કરી પીડાઓ સંસાર, નથી ગણતું કાઈ દોષ લગાર.
 વાઢ્યાં વડપીંપળ આંબાડાળ, વાઢ્યાં વૃક્ષ લીલાં રૂપ રસાળ;
 તોય પ્રાણીનું ભરાયું ન પેટ, એવી કરી બહુ પ્રકારે વેઠ.
 અન્નજળ મોંધું ક્યું મહારાજ, જીવ્યાનો એક ન મળે ઇલાજ;
 એવું વિપરીત કરે છે કાળ, દીસે નહિ એકે દિશા નિકાલ.
 દરિયામાં ડૂબવા લાગ્યું વહાણ, તમે તેને તારોને પુરુષ પુરાણ.

બીજનું જોર ન ચાલે કાંઈ, હવે હરિ બૂડતાં ઝાલોને બાંધ;
 નિવારણ સંકટ સુંદરિશ્યામ, તમારું અધમઝોધારણ નામ.
 જોને છો રાજ તમે રખવાળ, તેને શું કરશે પાપી કાળ;
 સાચો વિશ્વાસ વહાલા તમ સાથ, માથા પર નાથ તમારો હાથ.
 ધરું છું એક તમારું ધ્યાન, નથી મનમાંય ભરોસો આન;
 પૂજે પદપંકજ શંકર શેષ, સેવે સનકાદિક શુદ્ધ સુરેશ.
 પદ નખ હીરા ઢેરી હાર, નવરંગ નૂપુરનો ઝમકાર;
 પીતાંબર કટી કંદારો સાર, ધર્યાં કર કંકણ કુંડળ હાર.
 શશિમુખ સુંદર નેન ઉદાર, મણિમય મુગટની જોત અપાર;
 વિભૂષણ અંગ અનેક વિચિત્ર, શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ સહસ્ર.
 નવધન નીલમણિ નવકુંજ, તનમેધ શ્યામ આનંદનો પુંજ;
 કરો નિત્ય પ્રીતમને ઉરે વાસ, નથી કાંઈ બીજો અમારે આશ.
 કરું ગુરુ સંતતણી સેવ કાંઈ, કાંઈ જન જીવે હરિરસ ગાઈ;
 તેના દાસતણો છું દાસ, પ્રેમીના પાવ તજેતું ધાસ.
 ચરણની રેણુ ચડાવું શીષ, જોડી બે પાણુ જાયું જગદીશ;
 સંવત અદાર સડતાળો સાર, ભાદ્રપદ ચતુરદશી બુધવાર.
 સ્વામી જનરાય સંદેસર વાસ, કહે જન પ્રીતમ પ્રેમપ્રકાશ;
 શીખે ગાય સાંભળે આણી સ્નેહ, સહેજે પ્રાણી પામે પરમપદ તેહ.

૧૦-જ્ઞાનપ્રકાશ

દોહરા

હરિ ગુરુ સંત કૃપા કરે, હરે સકલ સંદેહ;
પુરુષ આદિ પરમાત્મા, તેશું પ્રગટે સ્નેહ. ૧
નેહ વિના હરિ નહિ મળે, કીજ ઠાટી ઉપાય;
બીજાં બહુ સાધન કરે, હૃદય શુદ્ધ નવ થાય. ૨
છૂટવાનો ઉઘમ કરે, ત્યમ ત્યમ જીવ બંધાય;
આપબળે છૂટે નહિ, છોડે ત્રિભુવન રાય. ૩
કલૌ હરિ કીર્તન કથા, પુણ્ય ભજન હરિનામ;
ઈશ્વરની ઉપાસના, એ ઠરવાનો ઠામ. ૪

મોતીદામ છંદ

ભજે બ્રહ્મ નિરંતર નામ, વિરાજે વિશ્વ ચરાચર રામ;
વિરંચિ આદિ દેહ કીટપર્યંત, બોલે બહુ રૂપ ધરી ભગવંત.
નિરંજન અંજનમાં રહ્યો આપ, જપે છે પોતે પોતાનો જપ;
પોતે થયા સ્વામી પોતે થયા શિષ્ય, પોતે થયારંક પોતે થયા ઈશ.
પોતે થયા મેઘ પોતે થયા મોર, પોતે શાહુકાર પોતે થયા ચોર;
પોતે થયા કાયર ને પોતે શૂર, પોતે થયા ચંચળ પોતે ચતુર.
પોતે થયા દાતા પોતે થયા દીન, પોતે ગુણવાન પોતે ગુણહીન
પ્રકાશક પોતે પોતાનુંજ રૂપ, ભાળ્યું સચરાચર બ્રહ્મ સ્વરૂપ.
માયા જગતનાખ્યો મોહની બળ, રમે તેની આથે શ્રીકૃષ્ણમોરાર;
બાજીગર ખેલ બનાવે જમ, પ્રભુ ત્રણ લોક રચે છે તેમ.
જની માયાએ રચ્યું બ્રહ્માંડ, સમ દ્વીપતણા બન્યા નવ ખંડ;

ખંડોખંડ દશે દિશાએ ગામ, ગામોગામ માંહી બન્યાં બહુ ધામ.
 ધામોધામ માંહી રહે નરનાર, નારીનર નામ અનેક અપાર;
 જવો વડખીજ તણો વિસ્તાર, તેણે કરી ઢાંક્યો સહુ સંસાર.
 મૃત્તિકા ખાંડ કહીએ એક, તેમાં ઘટ ગાગર ઘાટ અનેક;
 સરજ પાળે સમરથ સોય, તેની ઇચ્છાએ કરી સહુ હોય.
 રજોગુણે સૃષ્ટિ રચે બહુ વાર, સત્ત્વગુણે પાળે સહુ સંસાર,
 તમોગુણે શિવ કરે સંહાર, રહે નિજ રૂપતણે આધાર.
 જની મર્યાદા ખાંધી નવ છૂટે, જેતું ધન કોઈ કાળે નવ ખૂટે;
 જથી જળ ભૂમિ અનલ આકાશ, જેના તેજ માંહે રહ્યો પ્રકાશ.
 જેનો માળી મેઘ સિંચે જળધાર, ફૂટી ફૂલવાડી તે ભાર અઢાર;
 જની રવિ ચંદ્ર વિષે રહી જ્યોત, તેને પાપ પુણ્ય ન લેપે છોત.
 વિરંચિ વજ્ર સખા શિવરાય, જેનો કાટવાળ તે ધર્મ કહેવાય;
 દ્વારામતી વૈકુંઠ નિજ દરબાર, વૃંદાવન લીલા અખંડ અપાર.
 વહે વેદ શ્રુતિ ને સ્મૃતિ સાર, ચક્રવર્તી એક હરિ નિરધાર;
 પ્રભુજનો કાઠ ન પામે પાર, ખટ નવ ચોઢે ચાર અઢાર.
 મોટા મુનિદેહ દમે દિનરાત, હરિતું હાઈ ન આવે હાથ;
 કાઈ પીએ દૂધ ખાએ ફળફૂલ, કાઈ ખાય કાઢીને તે કંદમૂળ.
 કાઈ કરે તીરથ વ્રત અમૂલ્ય, નાવે નિજ નામ જાણ્યાને તુલ્ય;
 કાઈ કરે જોગ જગનને જાગ, કાઠ ધરે વેશ વિશેષ વૈરાગ.
 કાઈ તજ લૂણ અલૂણું ખાય, કાઈ તજ ધામ ગિઠી વન જાય;
 કાઈ તજ ભોગતણા વિલાસ, કાઈ ફૂટે શિર મૂકે નિશ્વાસ.
 કાઠ કહે ધિક્ ધિક્ આ સંસાર, કાઠ ત્રિયામાંહિ દે મન નિરધાર;
 આવા કાંઈ પારવિનાના પ્રપંચ, તેણે કરી રામ ન રીઝે રંચ.

રાંકને રોટલે મળે નહિ રાજ, કથીરને નાણે સરે નહિ કાજ;
 તીરને વરસે ન પાકે ધાન્ય, જ્યાં લગી આવ્યું ન આત્મજ્ઞાન.
 એ પ્રેમ શુદ્ધ હરિ ગુરુ સાથ, તેણે મળે તરત ત્રિભુવનનાથ;
 જે નહિ ભક્તિ વિના ભગવાન, સાચું મન તેને સદા મહેરબાન.
 તજે જમ શંકર કાગબુશંડ, ભજે સનકાદિક સૌ મારકંડ;
 ભજે શુક નારદ શારદ શેષ, ભજે બ્રહ્માદિક સિદ્ધ સુરેશ.
 ભજે મુનિ માનવ દાનવ દેવ, બળ્યા વિના જીવ કરે અહમેવ;
 ન જાણે સાવ વિવેક વિચાર, ન જાણે સાર અસાર લગાર.
 ન જાણે કાંઈ જૂઠું ને સાચ, ન જાણે કંચન કંકર કાચ;
 માટે જડ જીવ ન જાણે કાંઈ, બોલે પરબ્રહ્મ સહુ ઘટમાંહી.
 ચૈતન્યખિંદુતણે પિંડ કીધો, મેલી મોહ ચિંતાને જીવપર સીધો;
 પ્રકાશક પોતે સર્વ શરીર, મણિગણ માંહિ પરોવ્યું હીર.
 દૃઢ્યે રહી અંતઃકરણ ઉચ્ચારે, બોલે બહુ વાણી વિચિત્ર પ્રકારે;
 સહેજ સહુ સોહં સોહં હોય, ગુરુગમ વિના ન જાણે ડાય.
 પ્રાણાયામ ધૂન કરે છે પોતે, જની કાળ કૂંચી ન જડે જોતે;
 ગુરુગમ મીન પક્ષીની ખોજ, ખોજ તેને સહજમાં એવી મોજ.
 ચતુર્દશ ઉપર ષટ આકાર, દશ દલ ઉપર ષોડશ સાર;
 દોદલ પંકજ પત્ર હજાર, તેમાં હરિ અખંડ જોત અપાર.
 પંચમુખી ગંગા વહે ભરપૂર, ચંદ્રમા આણી મેળાવે સૂર;
 સુષુમ્ણા મધ્યે કરે રસપાન, સ્થિર થઈ ધરે ત્રિપુટી ધ્યાન.
 એક શ્વાસ માંહી મૂકે પંચશ્વાસ, તેણે હોય વાંચ્છના મૂળ વિનાશ;
 એકાવન આંગુળ ઊઠે શ્વાસ, કરે નખ શીખ સુધી પ્રકાશ.
 જવો મણિ દીપ અખંડ ઉજાસ, એમ રામ રામ કરે પરકાશ;

જીએ જેમ જળમાં ઉઘાડીને નયન, એવું જાણો આનંદ પ્રદનું ચેન.
 ચૈતન્ય બ્રહ્મ ભર્યો સૌ પાસ, વસ્તુમાં જાણો વિશ્વવિલાસ;
 અંતર ટાળે સ્વતંત્ર હોય, હરિ સુખ ખૂલે સાગર ઢોય.
 તેણે તનમન વાણી પલટાય, જન્મ અનેક તણાં અધ જાય;
 ટળે દ્વૈતભાવ સ્વતંત્ર થાય, બિંદુમાં આવીને સિંધુ સમાય.
 સ્વરૂપ વિચારે સંશયનો નાશ, પછી બ્રહ્મમાંહે કરે જઈ વાસ;
 ચૈતન્ય એક થયો બહુ અંશ, વિચારીને જેતાં પોતાનો વંશ.
 નથી કોઈ બીજો બોલણુહાર, પિંડ બ્રહ્માંડતણો ધડનાર;
 વ્યાપી રહ્યો સધળે સુંદરશ્યામ, નથી કોઈ નિંદવા ઠરો ઠામ.
 શિલા સહુ જાણોને શાલિત્રામ, રાધાકૃષ્ણરૂપ નારી નર નામ;
 તુલસીવન જાણો સહુ વનરાય, લીલા તૃણ તોડે તો સૌ દુખાય.
 જેવું કોઈ આપણું અંગ મરોડે, તેવું દુઃખ થાય તૃણને તોડયે;
 સરિતા સહુ ગંગારૂપે જાણુ, ખાલી નથી નાથ વિના નિરવાણુ.
 એહ વિધિએ વેદ નગારાં વગાડે, જે ચિત્ત ચૈતન્ય માંહે લગાડે;
 કુંદન એક ને ઘાટ અનેક, વિચારોને મનમાં કરી વિવેક.
 જેવું પટતંત વિચારીને પેખો, જેવું જળ લહેરી દર્શન દેખો;
 સૂક્ષ્મ સ્થૂળ પદારથ જહ, હરિ વિના તૃણ ન હાલે તેહ.
 હરિહરિ કહેતાં હરિરૂપ હોય, એમાં રખે આળસ રાખતા કોય;
 ભજો મન ગોવિંદ આનંદરૂપ, ભજો મન સુંદરશ્યામ સ્વરૂપ.
 ભજો મન રાધાવદલભ લાલ, ભજો મન ભક્તતણા પ્રતિપાળ;
 ભજો મન જનકી જીવન પ્રાણ, ભજો મન પાવન પ્રેમ સુખાણ.
 ભજો મન કૃષ્ણ નિરંતર નામ, જેવું પ્રિયલાગે લોભી મન દામ;
 જેમ વહાણું ભૂખ્યાને ભોજન હોય, તૃષાવંતને વહાણું જેમ તોય,

સાચો સ્નેહ રાખો હરિ ગુરુ સાથ, પ્રેમે કહે પ્રીતમ જોડીને હાથ;
 નમો સ્વામી સેવકના પ્રતિપાલ, નમો ગુણસાગર શ્રીગોપાલ.
 નમો ગોપીનાથ તે રૂપ રસાળ, નમો ગુરુદેવ દયાળ કૃપાળ;
 નમો નમો અખંડાનંદ સ્વરૂપ, ભજો મન પ્રીતમ બ્રહ્મ અનૂપ.
 જયું પ્રેમભક્તિ પ્રભુનું ધ્યાન, ગાવા ગોવિંદ લીલારસ જ્ઞાન;
 સંત સમાગમ આઠે જમ, આપો મને એહ સદા શ્રીરામ.
 સંવત અઢાર છેંતાળી જોહ, પુરુષોત્તમ માસ પવિત્ર તેહ;
 ઉજળે પક્ષ નવમી સોમવાર, સ્વામી જનરાય સમીપે સાર.
 ઉપનો આનંદ અંગ ઉદ્ધાસ, કર્યો પરિપૂરણ જ્ઞાનપ્રકાશ;
 સુખે ગાય સાંભળે જે કોઈ જન, તેને કૃતાર્થજ કહીએ ધન્ય.
 બોલો નંદનંદનનો જય આજ, સહુ એક શબ્દથી ભક્તસમાજ;
 સર્વસ્થળ વાસુદેવ વસી રહે છે, જોડી જુગપાણિ પ્રીતમદાસ કહે છે.

૧૧-શ્રી જ્ઞાનગીતા

પ્રથમ પ્રણમું શ્રીગુરુ સ્વામીજી, સર્વ ઘટ પૂરણ અંતરજમીજી;
 કહું કર જોડી ચરણ શિર નામીજી, જન્મમરણની ટાળો ખામીજી.

ઢાળ

જન્મમરણની ખામી ટાળો, ભાળો કરુણાદષ્ટે કરી;
 દયાસિંધુ દીનબંધુ, ભક્ત હેતે નર દેહ ધરી. ૨
 ઢામળ વચન રસાળ રૂડાં, સાંભળતાં સુખ લીજીએ;
 કૃપારૂપ સ્વરૂપ શીતળ, ચરણકમળ ચિત્ત દીજીએ. ૩
 ચરણાંબુજ રૂપી નિરભે નૌકા, શુદ્ધ વિચારે સંગ જે કરે;

- જાંચ નીચ ને વરણુ આવરણુ, આશ્રય તે ભવનિધિ તરે. ૪
- અજ્ઞાન તિમિરને ટાળવા, ગુરુ વચન તે રવિરૂપ; ૫
- અંતર ચક્ષુ અનંત પ્રગટે, પડે નહિ ભવકૂપ. ૫
- ન જાણે તેનાં પાપ પૂરણુ, પછી પસ્તાશે ફરી; ૬
- ગુરુવચન વિશ્વાસ નહિ જને, અવિદ્યાએ તેની દેહધરી. ૬
- હરિગુરુ સંતનો મોટો મહિમા, મૂઢમતિ નર નવ લહે; ૭
- અર્કને જમ ઉલૂક ન માને, રિસાવ્યો નિશદિન રહે. ૭
- દોષે કરી દેખે નહિ, આંખો ખરી પણ અંધ, ૮
- શ્રવણ ખરા પણ સાંભળે નહિ, રસના ખરી પણ રૂંધ. ૮
- નાક છે પણ નથી જાણો, જે વારે વારે હરિ વીસરે; ૯
- પરમ સુખને પરહરીને, કુંભીપાક કપ્પૂત કરે. ૯
- હસ્ત છે પણ નથી જવા, સેવા શુભ નવ આદરે; ૧૦
- ચરણ છે પણ નથી સરખા, સત્સંગે નવ સંચરે. ૧૦
- નર દેહધરી ધન્ય તેહની કહીએ, જે રહે પરમ પવિત્ર; ૧૧
- શ્રવણ તેના સુદૃઢ કહીએ, જે સાંભળે હરિનાં ચરિત્ર. ૧૧
- નયણાં નિર્મળ કહીએ તેહનાં, જે નીરખે હરિનું નૂર; ૧૨
- રાગદ્વેષ ન રાખે ઢાઘશું, ભાવે એક ભરપૂર. ૧૨
- જિહ્વા તો ધન્ય તેહની જાણો, જપે હરિનો જપ; ૧૩
- આળપંપાળ ન ઉચરે, પરહરે જૂઠું પાપ. ૧૩
- કૃતારથ કર કહીએ તેહના, જે સેવા શુભ કર્મ આચરે; ૧૪
- પાય તેહના પવિત્ર કહીએ, જે પરકંમા પ્રભુની કરે. ૧૪
- આઘમધ્ય અંત એક હરિગુરુ, અન્ય પદારથ સત્ય નહિ; ૧૫
- એવું જાણી પ્રભુ શરણુ આવ્યો, અભેદાન દીજ સહિ. ૧૫

પ્રેમે પૂછું પાણિ જોડી, જે મને સંશય ઊપજ્યો;
 મહારાજ નિશ્ચે કરી કીજે, નીવેડો નામ રૂપનો. ૧૬
 જીવ તે શું, ઈશ્વર તે શું, માયા તે શું જગ માંય;
 કેમ થયું એ કર્યાં કાણે, સમજવો સુખ થાય. ૧૭
 સંશય સર્વે સમે સિદ્ધાંતે, એવો ઉત્તર આપીએ;
 કહે પ્રીતમ કરુણા કરીને, અસ્થિર મન સ્થિર થાપીએ. ૧૮

વિશ્રામ

સદ્ગુરુ બોલ્યા પૂરણ પ્રીતે જી, જે તેં પૂછ્યું રૂડી રીતે જી;
 દષ્ટ પદારથ સર્વ અનિત્ય જી, આઘ અનાઘે એક હરિ સત્ય જી.

ઢાળ

આઘ સનાતન એક હરિ સત્ય, અખંડિત અવિનાશ;
 વિશ્વમાંહી રહ્યો વ્યાપી, જેની નહિ ઉત્પત્તિ નાશ. ૨
 શુદ્ધ ચૈતન્ય સાવસમરસ, બ્રહ્મસાગર રહ્યો ભરી;
 મધ્યે માયા આણુછતી, ને અજ્ઞાને કદપી કરી. ૩
 વાંઝણીને જેમ કુંવર કદખ્યો, ઇન્દુ અમાસે જોય;
 ગગનમાં જેમ કુસુમ કદિપત, ગાંધર્વનગર ન હોય. ૪
 ધુમરનાં જેમ ધામ કદિપત, સરસા શિંગ કદિપત સહી;
 અધ્યારોપ અપવાહ માટે, થયા વિના ફીટે નહિ. ૫
 માટે સહુ માંડીને કહીએ, થયું તેનો થાપ;
 જ્ઞાન વિવેક વિચારી જોતાં, એક આપોઆપ. ૬
 લોહને જડરૂપ જાણો, ચેતન થાય ચમક વડે;
 કદ અરીસો અર્ક જોગે, આણુ ઇચ્છ્યો અગ્નિ પડે. ૭
 સાગરમાં જેમ લીલ પ્રગટી, કિંચિત્ કહેવા માત્ર,

તે તણો વિસ્તાર વધ્યો, થઇ જોયાની જાત. ૮
 માયા અવ્યાકૃત શુદ્ધ તમોગુણ, પ્રત્યય અવસ્થા જોડ;
 તે મધ્યે પડ્યું પ્રતિબિંબ બ્રહ્મનું, ઈશ્વર ચૈતન્ય તેહ. ૯
 અહં થાહં અનેકરૂપે, ઈશ્વરનો મોહ અહંકાર;
 પ્રીતમ એણીપેરે વૃદ્ધિ પામ્યું, પુરુષ પ્રકૃતિ સાર. ૧૦

વિશ્રામ

મૂળ માયા એમ જાણો વિસ્તારજી, ઈશ્વરસંગે બળ પામી અપારજી;
 એક માયા થઇ પંચ પ્રકારજી, શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ સાર જી.

ઢાળ

એ પંચે મહાભૂત પ્રગટયાં, એને છઠો શુદ્ધ રજોગુણ રહ્યો;
 હિરણ્યગર્ભ વપુ સૂત્ર આત્મા, સ્થિતિઅવસ્થાએ સ્થિર થયો. ૨
 શબ્દ વૃદ્ધિ પામ્યો વિશેષે, તેનું થયું આકાશ;
 સ્પર્શ વૃદ્ધિ પામ્યો વિશેષે, હવો પવન પ્રકાશ. ૩
 રૂપ વૃદ્ધિ પામ્યું વિશેષે, તેનું હવું તત્ક્ષણ તેજ;
 રસ વૃદ્ધિ પામ્યો વિશેષે, તેનું હવું ઉદક એજ. ૪
 ગંધ વૃદ્ધિ પામ્યો વિશેષે, તેની હવી અવની એહ;
 એ પંચનાં પચીસ પ્રગટયાં, સેજભેજ થયાં તેહ. ૫
 સ્થાવર જંગમ થઈ સૃષ્ટિ, નાના મોટા ધાટ;
 ઇચ્છા ઉત્પત્તિ શુદ્ધ સાત્ત્વિક, વિશ્વ ને વૈરાટ. ૬
 એ ઈશ્વરનું અંગ કહીએ, શશી સપ્તમે ભુવન;
 ભાર અઢાર રામાવલિ, રવિ શશી તે લોચન. ૭
 દશ દિશા તે શ્રવણ એહના, મહાપવન નાસા વહે;
 જમણે કર વિણ્ણુ ડાબે શીવજી, રહે ચતુરાનન રહે. ૮

સાત સમુદ્ર ઉદર એતું, વદન વહ્નિ વિશાળ;
 પહાડ પર્વત અસ્થિ એનાં, પાય સમ પાતાલ. ૯
 ઈશ્વર અંશ તે જીવ જણો, સાગરખિંદુ જોય;
 તણખા દીપ મશાલ ભડકા, ભિન્ન અગ્નિ ન હોય. ૧૦
 ભોક્તા જીવ ઈશ્વર કૃણદાતા, શુભ અશુભ અનુસાર;
 અવિદ્યા માયાને સંગે, ભમે ભવ મોઝાર. ૧૧
 કાયાકેરું જોર જમ્યું, જુગત જણે તેહની;
 પ્રીતમ પ્રીછે ભ્રાંત ભાગે, ટળે ખડભડ દેહની. ૧૨

વિશ્રામ

સાંભળો સ્વામી અરજ અમારીજી, વચન તમારાં કલ્યાણકારીજી;
 વાત બ્રહ્માંડની કહી વિસ્તારીજી, આ કાયાનો ભેદ ધણો ભારીજી.

ઢાળ

ભેદ ભારી કાયા ફેરો, કાલ સમજી નવ શકે;
 બાહ્ય દષ્ટિ સર્વની પણ, ભાળે નહિ ભીતર વિષે. ૨
 કાણુ સંકલ્પ કરે ઘટમાં, ભૂખ તરસ કાને વિષે;
 કાણુ અવસ્થા ભોગવે ને, જન્મમરણ કાને હશે. ૩
 તમે વિના સંશય એટળે નહિ, સ્વામી શરણે આવિયો;
 કૃપા કરીને કહો મુજને, સાંભળવા સન્મુખ રહ્યો. ૪
 દયા કરી ગુરુદેવ બોલ્યા, સાંભળ શુદ્ધ ચિત્તે કરી;
 પૂછ્યાનો પરિઉત્તર કહીએ, રાખજો દૃઢ્યે ધરી. ૫
 આઘ બ્રહ્માએ કરી સૃષ્ટિ, તેને આત્મદષ્ટિ ઊપજે;
 કાંઈ મોહ પામે નહિ, ભાવે કરી હરિને ભજે. ૬
 કાણુ મરે કાણુ અવતરે, કાણુ ધરે નાના દેહ;

માયાનો પ્રપંચ ન પીડે, સંસારશું નહિ સ્નેહ. ૭
 વિરંચીએ મન વિચાર્યું, ઉપાય એક એવો કરો;
 દશ ઇન્દ્રિયનાં દ્વાર અવળાં, વિષયરસ તેમાં ધરો. ૮
 ત્યારે સર્વ ભૂદ્યું ભેદ માંહીં, ભીતર ઢાઢ ભાળે નહિ;
 માટે દષ્ટિ બાહ્ય સર્વની, અવિદ્યાએ અટકી રહી. ૯
 સંકલ્પ-વિકલ્પ ધર્મ મનનો, ભોગ કારણ બહુ કરે;
 ક્ષુધા પિપાસા પ્રાણનો, તે પોતાનો અર્થ આચરે. ૧૦
 આય પીએ જે ભક્ષ ભોજન, વાયુ વિશેષે વિધિ કરે;
 પાંચ મળીને પંડ પોષે, સમજ્યાથી કારજ સરે. ૧૧
 ગગનનો ભાગ જાય ગગને, પવનનો પવને મળે;
 તેજનો તે તેજ માંહીં, જળનો ભાગ જળમાં ભળે. ૧૨
 કઠણ ભાગ મળે અવની કરો, અંગથી અળગો રહે;
 ઢાલુને દષ્ટાંતે કરી, જેમ કૂંચા રસ ન્યારો લહે. ૧૩
 તામસનાં પંચભૂત માત્રા, રજોની ઇન્દ્રિય થાય;
 ચાર અંતઃકરણ સત્ત્વગુણનાં, એ તત્ત્વ ચોવીશ ક'વાય. ૧૪
 તત્ત્વ ચોવીશનું સ્થૂળ થયું, પચીશમી માયા જેહ;
 છવીશનું એ શુદ્ધ ચૈતન્ય, પ્રીતમ પ્રીછે તેહ. ૧૫

વિશ્રામ

સાંભળ શિષ્ય તું સરત ધરીનેજી, કહીએ જથારથ જુગત કરીનેજી
 જે સમજે ભવ જાય તરીનેજી, ત્રિપુટી વર્ણત બાણ હરિનેજી

ઢાળ

તેહનું વર્ણન કરીને કહીએ, ત્રિપુટી પર અવિનાશ
 અચળ અમળ અખંડ અદ્વૈત, પરમ જ્યોત પ્રકાશ. ૨

સુખનું સુખ સિદ્ધાંત સૌનું, સમજે સંત સધીર;
 દેહ ભાવ ભાસે નહિ, આપે તે આત્મ શરીર. ૩
 ત્રિપુટી તજતાં જથારથ દીસે, જમ છે તેમ લહેવાય;
 ભિન્ન ભિન્ન ભાસે છે બહુધા, સમજે સમરસ થાય. ૪

શ્રવણ ઇન્દ્રિય શબ્દ વિષય, દીગ દેવ કહેવાય;
 ત્રિધા ચૈતન્ય ત્રિધા વૃત્તિ, ત્રિગુણ છે તે માંય. ૫

ત્વચા ઇન્દ્રિય વિષય સ્પર્શ, મારુત દેવ કહેવાય;
 ત્રિધા ચૈતન્ય ત્રિધા વૃત્તિ, ત્રિગુણ છે તે માંય. ૬

નેત્ર ઇન્દ્રિય રૂપ વિષય, સૂરજ દેવ કહેવાય;
 જિહ્વા ઇન્દ્રિય રસ વિષય, વરુણ દેવ કહેવાય. ૭

નાસા ઇન્દ્રિય ગંધ વિષય, પૃથ્વીદેવ કહેવાય;
 વદન ઇન્દ્રિય વિષય વાણી, વહ્નિ દેવ કહેવાય. ૮

પાણુ ઇન્દ્રિય વિષય કારજ, ઇન્દ્રદેવ કહેવાય;
 ચરણુ ઇન્દ્રિય વિષય ચાલવું, વિષ્ણુદેવ કહેવાય. ૯

ઉપસ્થ ઇન્દ્રિય વિષય આનંદ, પ્રજસ^૧ દેવ કહેવાય;
 ગુદા ઇન્દ્રિય વિષય ક્રિયા, યમદેવ કહેવાય. ૧૦

મન ઇન્દ્રિય વિષય વિકલ્પ, ચંદ્રદેવ કહેવાય;
 ચૈતન્યને આભાસે ભાસે, સમજે સંશય જાય.

બુદ્ધિ ઇન્દ્રિય નિશ્ચય વિષય, બ્રહ્મા દેવ કહેવાય. ૧૧
 ચિત્ત ઇન્દ્રિય વિષય ચિંતન, વાસુદેવ કહેવાય;

અહંકાર ઇન્દ્રિય ગર્વ વિષય, રુદ્રદેવ કહેવાય. ૧૨
 ચૌદ ઇન્દ્રિય ચૌદ વિષય, ચૌદ દેવ કહેવાય;

અંથ અનેકમાં સાખ એહની, વેદશાસ્ત્ર સૌ ગાય. ૧૩
જ્ઞાન વિવેક વિચારી જોતાં, ઊપજે નહિ દુઃખ દ્વંદ્વ;
પ્રીતમ કહીએ કમળની ગતિ, પ્રકટે પરમાનંદ. ૧૪

વિશ્રામ

કાયા કમળનો કહું વિસ્તારજી, જે જાણેથી હોય નિસ્તારજી;
પ્રીછે આવે ભવનો પાર જી, ગુરુગમે કરીએ વસ્તુ વિચારજી. ૧

ઢાળ

વસ્તુવિચાર કરીને જોતાં, ટળે ત્રિવિધિ તાપ;
અનભે આનંદ અધિક પ્રગટે, આવે સુખ અમાપ. ૨
મૂળદ્વાર દળ ચાર પાંખડી, દેવ ગણેશનો વાસ;
ખટસેં નિત્ય અજપા ઊઠે, સૂક્ષ્મ જ્યોત પ્રકાશ. ૩
લિંગ ચક્ર કંજ ખટ પાંખડી, તેમાં બ્રહ્મા આપ;
ઝગમગ ઝગમગ જ્યોત જની, ખટ સહસ્ર થાય જપ. ૪
મણિપુરચક્રનાભિ કમળદળ દશ, ત્યાં વિષ્ણુનો વાસ;
અજપા ખટ સહસ્ર નિત્યે, પૂરણ જ્યોત પ્રકાશ. ૫
હૃદય અનાહત રહે સદાશિવ, કમળ દ્વાદશ પત્ર;
જ્યોતિરૂપ સ્વરૂપ સુંદર, અજપા ખટ સહસ્ર. ૬
કંઠ વિશુદ્ધ ષોડશ પાંખડી, જીવરૂપ ત્યાં જોય;
સહસ્ર અજપા થાય નિત્યે, સહસ્ર ગુરુસંગ હોય. ૭
અગ્નિ ચક્ર ભ્રૂમધ્યે ભણીએ, દ્વિદળ અંબુજ આકાર;
શુદ્ધ ચૈતન્ય જ્યોત નિર્મળ, સહસ્ર અજપા સાર. ૮
શીશકમળ દળ સહસ્ર ફેરું, ધ્વની અનાહત હોય;
બ્રહ્મરંધ્રનો ભેદ ભારી, જાણે જોગી કાય. ૯

તત્ત્વમસીતુરીયાપદ કહીએ, ગુણ માયા અવસ્થારહિત;
 જ્યત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ ને, વાસના લિંગરહિત. ૧૦
 જ્યત જાણે નેત્ર વાસો, સ્થૂળ ભોગ વિશ્વાભિમાન;
 દીર્ઘ વિચાર્યું સાંભળ્યું, સ્ફુરે સુપ્ન નિદાન. ૧૧
 સ્વપ્ન અવસ્થા કંઠ વાસો, ભાસે મિથ્યા ભોગ;
 ચૈતન્ય તેજસ અભિમાની, લિંગ શરીરને જોગ. ૧૨
 સુષુપ્તિમાં શમે વૃત્તિ, દૃઢમાં હોય લીન;
 આનંદ ભોગ ને પ્રાણ ભોક્તા, સહજનંદ સુખચેત. ૧૩
 ઈશ્વર ચૈતન્ય પ્રાણ એકતા, પ્રણય સુષુપ્તિ એક;
 સુત્રાત્મા તૈજસ એકતા, ક્રિયા ભિન્ન વિવેક. ૧૪
 વિશ્વાભિમાની વૈશ્વાનર અનન્ય, એને એકતા જોય;
 પ્રીતમ પ્રીછે રૂપ પોતાનું, તો હરિયું એકરસ હોય. ૧૫

વિશ્રામ

સધળે સરખો એકરસ જાણોજી, વેદ વચન તે સત્ય પ્રમાણોજી;
 એ અનુભવ તે ઉરમાં આણોજી; મુક્ત થઇને મહારસ માણોજી. ૧

ઢાળ

મુક્ત થઇને માણે મહાસુખ, મૂકે મિથ્યા માન;
 હું મારું દૃઢથી તજતાં, થાએ બ્રહ્મસમાન. ૨
 ગર્વે ધણા નર ગયા અધવચ, ડૂબ્યા ભવસંસાર
 કુશળ ઇચ્છો આપણું, તો મૂકા માન અહંકાર. ૩
 સમજ્યાનું સિદ્ધાંત એ છે, જે ઢાળવું તિમિર અજ્ઞાન;
 શત્રુ બીજ છે ધણા, પણ નહિ ગર્વ સમાન. ૪
 કાંઈ કહેશે જે કહ્યું હમણાં, જોડીને એ જુક્ત;

- આગે અનેક સમજ્યા તે બોલ્યા, મોટા જીવન્મુક્ત. ૫
- શબ્દ વિચારી જોશે જે જન, સમજીને ગ્રહશે સાર;
જાંચ નીચનું નથી અંતર, પ્રીછે પામે પાર. ૬
- થોડા માંહી ઘણું કહ્યું છે, સમજે સરશે કામ;
શ્રીગુરુ ચરણ સરોજ ભજતાં, પામે મન વિશ્રામ. ૭
- ગુરુકૃપા વિના ન હોય જથારથ, જે કરે કાટિ ઉપાય;
ફરી ફરી અટકે આવરણમાં, જીવદશા નવ જાય. ૮
- કૃપા કરે ગુરુદેવ દયાનિધિ, તો ભવ ભટકાણ ભાગે;
આ સંસાર અર્ણવ દુઃખદાયી, તરતાં વાર ન લાગે. ૯
- આપ બળે કેમ સિંધુ તરીએ, નિરભે નૌકા સાથ;
મહેનત મમતા ટળે તેહની, મળે પારસમણિ હાથ. ૧૦
- એમ મહામણિ જ્ઞાનગીતા, જ્ઞાન ગુણભંડાર;
સુરત ધરીને સાંભળે તો, ટળે દુઃખ સંસાર. ૧૧
- પય સાકર પૂરણ પીએ તે, પ્રેમે થાયે પુષ્ટ;
તેજ પય પન્નગ પીએ તો, હોય ગરલ ઉત્કૃષ્ટ. ૧૨
- માટે મન વિચારી લેજ, સમજ્યાનો છે અરથ;
શ્રદ્ધાવંતને સ્નેહ કહીએ, ગ્રહશે તે સમરથ. ૧૩
- જિજ્ઞાસુને જીગતે કહીએ, આણી હરખ અપાર;
અણ અધિકારી સાંભળે તો, વાધે દોષ વિકાર. ૧૪
- હરિગુરુ સંતની હોય ભક્તિ, અથવા નર કહેનાર;
તેણે એ ભણવું સાંભળવું, પામે પદ નિરધાર. ૧૫
- હરિગુરુ સંત પ્રસાદે પામ્યો, પ્રીતમ પરમ આનંદ;
કૃતકૃત્ય ધન્ય ધન્ય થયો તે, કૃપા ગુરુ ગોવિંદ. ૧૬

સંદેસરમાં સાધુ સંગે, દયા હરિ ગુરુની થઈ;	
કમળ લોચન કુંજવિહારી, કૃપાદષ્ટે ભાળ્યું સહી.	૧૭
શુદ્ધ ચૈતન્ય સકળ વ્યાપક, ગુરુવચને સાચું લહ્યું,	
મન વાણીના પ્રેરક પોતે, ઉપજાવ્યું એવું લહ્યું.	૧૮
સંવત ૧૮૪૧ના વરસે, અશાઠ વદ દ્વિતીયા રવિવાર;	
જ્ઞાનગીતા થઈ પુરણ, પ્રીતમ પરમપદ સાર.	૧૯

૧૨-સરસગીતા

વિશ્રામ ૧ લો

ગુરુનું ધ્યાન ધરી, હરિગુણ ગાઘરું;	
પ્રીતે રસ પ્રેમકથા, પ્રેમીને પાઘરું.	૧
આગે જન અનેક થયા, વાણી વિસ્તાર છે;	
લીલા રસ સિંધુ સુધા, અનંત અપાર છે.	૨
ઝીલ્યા જન મુક્ત થઈ, અભે અભિલાષમાં;	
તેણે રસ પૂરણ પીધો, છઝ્યા તે છાકમાં.	૩
યથામતિ જવી જની, તેવું તે ઉચર્યા;	
ભજ્યા જેણે ભક્તિભાવે, તે તો નિશ્ચે તર્યા.	૪
ઉદ્ધવના માન માટે, વિચાર્યું શ્રી કૃષ્ણજી;	
એને વ્રજ મોકલું વેગે, પોતે કર્યો પ્રશ્નજી.	૫
માતાને પુત્ર પ્રિય, પૂઠે ફરે નિહાળવા;	
ઉપાય અનેક કરે, રોગને ટાળવા.	૬

એવા જન હરિને વહાલા, જળવે જોધને,	
જરા અભિમાન આવે, નાખે વિષ ઘોધને.	૭
ઉદ્ધવજી એક મારી, ચિત્ત ધરો વાતડી;	
વૃંદાવન રાસ રચ્યો, શરદની રાતડી.	૮
તે તો સુખ સાંભરે મને, તમને શું કહું;	
જાણે તે વ્રજની નારી, મન સમજી રહું.	૯
ગોપીજન આત્મા મારો, નિમિષ ન વીસરે;	
મુજને મળવા માટે, સહુ સૂનાં ફરે.	૧૦
તેઓને જ્ઞાન કરી, ધણું સમજાવજો;	
સૌના સંશય ટળે, એવું કરી આવજો.	૧૧
મારાં માત-તાત કહીએ, જસોદા નંદજી;	
તેણે બહુ લાડ લડાવ્યાં, અતિ આનંદજી.	૧૨
વ્રજજન સૌ સ્નેહી, ચિત્તમાં ચહાય છે;	
અમો જે દિનના આવ્યા, દુઃખી બહુ થાય છે.	૧૩
આવ્યા અમો અવધ કરી, ફરીને ગયા નહિ;	
વિજોગે પીડા પામે, સુખ આપો જઇ.	૧૪
મુગટ કુંડળ માળા, આભૂષણ અંગનાં;	
નિજ રથ બેસવા આપ્યો, ચેન શ્રીરંગનાં.	૧૫

સાખી

ઉદ્ધવને આપી આજ્ઞા, વેગે કરો વ્રજ પ્રવેશ;	
પ્રેમસ્નેહી સુંદરી, આપો હિત ઉપદેશ.	૧૬
તમો સરવે સધીર છો, જ્ઞાનવાન પરિમાણ;	
પ્રમોદો વ્રજ જોસીતા, ઉદ્ધવ ચતુર સુખાણ.	૧૭

વિશ્રામ ૨ જો

- ઉદ્ધવે આજ્ઞા માગી, રથ બેઠા જઈ;
 વેગે વ્રજ પંથ પહોંચા, જોવાની ઇચ્છા થઈ. ૧
- સંધ્યા સમે સુરભી સંગે, સુખે ત્યાહાં આવિયા;
 જસોદાએ દીઠા જ્યારે, ભલા મન ભાવિયા. ૨
- નંદજી ભેટયા ભાવે, આસન આપિયાં.
 દયા કરી દીન જાણી, દુઃખડાં કાપિયાં. ૩
- શંકરપણુ રામ સુખી, કહો તે શું કરે;
 ઉત્તરેન અન્ય જદવ, કેવા આનંદ ધરે. ૪
- ઉદ્ધવ કહે સૌ સુખી, તમ પરસાદથી;
 જમ ગજ વૃંદ નાસે, સિંહના નાદથી. ૫
- એમ દુઃખ દીર્ઘ નાઠાં, દીઠા હળધર હરિ;
 મધુપુર નરનારી, સુખ શોભા ધરી. ૬
- નંદ આનંદ પામ્યા, સુજશ સાંભળી;
 જને એ ભેટ્યો ભાવે, તેની વેળા વળી. ૭
- રૂડી રસોઈ કીધી, જસોદાએ જુક્તશું;
 ભાવેથી ભોજન કર્યું, સાકર ને દૂધશું. ૮
- પ્રેમે પલંગ બિછાવી, બેઠાં બીડલાં કરે;
 અન્યો અન્ય ઉદ્ધવ નંદ, લેઈ મુખમાં ધરે. ૯
- જસોદા પૂછે પ્રીતે, ખખર લાલની;
 જદવ જુગતી શું જાણે, ગત ગોપાળની. ૧૦
- સ્વરૂપવંત કીધી, કંસની સેવકી;
 બહુ બડભાગી કહીએ, વસુદેવ દેવકી. ૧૧

- એહનાં અટપટાં લક્ષણ, બાળપણે બહુ;
 વ્રજવધૂ સર્વે સાંખ્યું, હેતે હસિયાં સહુ. ૧૨
- અમે પુત્ર ભાવે ભાળ્યો, ઓઢણી ઓઢતો;
 પ્રીતે પયપાન કરી, પારણે પોઢતો. ૧૩
- એણે સ્તનપાન કરી, મારી તે પૂતના;
 કંઈના પ્રાણ હર્યા, કંસના દૂતના. ૧૪
- શકટાસુર અસુર એવો, આળ્યો અમ બારણે;
 અમે તો કાંઈ ના બાળ્યું, પોઢ્યા પારણે. ૧૫
- તેહને પદપ્રહાર કરી, પ્રાણ હેલામાં હર્યા;
 બગાસુર આદિ દૈત્ય, પાપી પ્રલય કર્યા. ૧૬
- મુનિ ગર્ગાચારે જ કહ્યું, તે તો સરવે થયું;
 માયાના આવરણ માટે, અમે કાંઈ નવ લહ્યું. ૧૭
- એકવાર નૈણે નીરખું કેશવરામને;
 કહીએ કૃતારથ કરો, ગોકુળ ગામને. ૧૮
- એમ કહી આંખભરી, આંસુડાં આવિયાં;
 અમે તપ ઓછાં કીધાં, પાછાં કલપાવિયાં. ૧૯
- ઉદ્ધવ કહે એમ ન કીજ, તમે તો બણો છો;
 એ તો હરિ અંતરજમી, તેના પ્રાણ છો. ૨૦
- તમારાં ભાગ્ય ભલાં, પુણ્યનો પાર નહિ;
 તમે તો નયણે નીરખી, લીલા અવતારની. ૨૧

સાખી

- પરસ્પર ગોષ્ઠિ કરી, ઉદ્ધવ ને નંદરાય,
 હરિના ગુણ સંભારતાં, પ્રેમ મુદિત મન થાય. ૨૨

કૃષ્ણકથા આનંદમય, સુધાસિંધુ સુખસાર,
પ્રેમ પુનિત તે પામશે, કૃપા કૃષ્ણ મોરાર. ૨૩

વિશ્રામ ૩ જો

સૂક્ષ્મ રજની રહી, વીતી ગમ વાતમાં;
જગી સૌ યુવતી જન, મન પ્રભુ નાથમાં. ૧
મહી વલોવવા લાગી, સર્વે સુંદરી;
ગોપી ગુણગાન કરે, રસ ભાવે ભરી. ૨
રાગ સારંગ ગાયે, ભૈરવી ખિલાસમાં;
ઢાકિલા કંઠ પૂરે, સુંદર અભિલાષમાં. ૩
ભવે સ્વરે ઉચરે એવું, આનંદે ગાઈને;
ઓ કૃષ્ણ બાળસ્નેહી, ગયા કેમ વાહીને. ૪
નૌતમ નાદ તણી, શબ્દ ધૂન થાય છે;
ઉદ્ભવ આનંદ પામ્યા, જમુના જય છે. ૫
આવ્યા રવિતનયા તીરે, સુખ પામ્યા ધણું;
તન મન મંજન કરી, ધ્યાન ધર્યું હરિતણું. ૬
સખી એક સદન થકી, બારણે નીસરી;
રથ નંદ દ્વાર દીઠો, જોયું જુગતે કરી. ૭
અકૂર આવ્યા હતા, આવો રથ લેધને;
સુખ સરવસ મટ્યું, ગયા દુઃખ દેધને. ૮
રથ શે અરથે આવ્યો, વળી શું વીસર્યું;
જીવન પ્રાણ જતે, પછી શું ઊગર્યું. ૯
અન્યોઅન્ય વાત જાણી, આવી સૌ સુંદરી;
પ્રીતે જસોદાને પૂછે, આવ્યા શું શ્રીહરિ ? ૧૦

એટલે ઉદ્ધવ આળ્યા, જમુના નાહીને;	
હરિના જન જાણી, નમી પાયે ધાઇને.	૧૧
જેવા જગદીશ કહીએ, તેવા જન તેહના;	
રૂપ ગુણ વરણ એવો, શોભાવે દેહના.	૧૨
મસ્તક મુગટ સોહે, તેજ ધણું તે તણું;	
તિલક કેસર કેરું, સુંદર સોહામણું.	૧૩
ઝગમગ ઝળઝળી રહ્યાં, કુંડલ તે કાનમાં;	
નેત્ર દળ કમળ જવાં, લાગી પળ ધ્યાનમાં.	૧૪
પ્રકૃતિલત પ્રસન્ન વદન, શરદ કેરો શશી;	
નિરંતર એક હરિ, રહ્યો હૃદયે વસી.	૧૫
હર અત્યંત આપે, માળા મુક્તાતણી;	
પીતાંબર અંગે ધર્યાં, શોભા દીસે ધણી.	૧૬
ભુજ ભલાં ભૂષણ ધર્યાં, રૂડાં કર રાજ છે;	
જોધ પદ્મગુલ છાંતી, મનમથ લાજ છે.	૧૭
ગોપી કહેલલે આળ્યા, સખા છો શ્યામના;	
લોક તો લાંઠ છે, મધુપુર ગામના.	૧૮
મુખે તો મીઠું બોલે, મેલ ધણો મનમાં;	
જુઓ અમે સંગ કર્યો, મેલ્યાં મહાવનમાં.	૧૯

સાખી

ઉદ્ધવ કહે અમો આવિયા, નિશા નિર્ગમી એક;	
મોહને મને મોકલ્યો, કહેવા જ્ઞાનવિવેક.	૨૦
શોક ન ધરશે સુંદરી, પ્રભુ સદા છે પાસ;	
દ્વૈતભાવને પરહરો, રાખો દૃઢ વિશ્વાસ.	૨૧

વિશ્રામ ૪ થો

મને શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, કહું તે કામની;	
બ્રમણા મનની મૂકા, ભજે હરિ ભામની.	૧
હરિનાં હેતુ છે, તમે સૌ તારુણી;	
નિર્મળ જ્ઞાન ગ્રહો, તજો વિષ્ણુ વારુણી.	૨
ઓસના ઉદક જવો, આ રે સંસાર છે;	
તેમાં એક તત્ત્વ મોટું, સમજણ સાર છે.	૩
જે જને તન તપાસ્યું, તેના સંશય ટળ્યા;	
પ્રણવ ધ્યાન ધરી, ભાવે હરિમાં ભળ્યા.	૪
નિરંજન વેદે ગાયો, તે તો ઘટમાં વસે;	
એક દષ્ટે જોશે જ્યારે, ત્યારે દુગ્ધા જશે.	૫
ભિન્નભાવ ભાગશે ત્યારે, બ્રહ્મને ભાળશે;	
આત્મા અખંડ અવો; નિરંતર ન્યાળશે.	૬
મોટા મુનિ જોગ સાધે, જહને પામવા;	
દેહનું દમન કરે, ભવદુઃખ વામવા.	૭
સંસારમાં સુલભ હોયે, શેને તપ આચરે;	
સુખ સમૃદ્ધિ મૂકી, શીદને નીસરે.	૮
જને વૈરાગ્ય વ્યાપ્તો, સૌ મૂકી ગયા;	
ગૃહ અંધકૂપ મૂકી, જઇ વનમાં રહ્યા.	૯
મોટા મોટા રાજ મૂકી, ગયા તપ સાધવા;	
શિવ શમશાન સેવે, એને આરાધવા.	૧૦
સહસ્ર અઠ્યાસી આદે, જઇ વનમાં વસ્યા;	
આત્મા સાધન કરે, પ્રગટી મહાદશા.	૧૧

માયાનો સંગ મૂકી, પડ્યા તે મહાવને;
ભાવે તે હરિને ભેટ્યા, ભૂલ્યા દેહભાવને. ૧૨
એવો ઉપદેશ અમારો, માનશે માનની;
તો તનમાંહે થશે, ભાળ ભગવાનની. ૧૩
પંડમાં પ્રગટ થાશે, બ્રાંતિ સૌ ભાગશે;
નિજ સ્વરૂપ સાથે, જ્યારે લેહ લાગશે. ૧૪
અજપા જપ થાયે, જુઓ તને જાંખીને;
હરખને શોક સૌએ દૂર દો નાખીને. ૧૫

સાખી

નિજ સ્વરૂપ જ્યારે જડે, થાએ કલ્પના નાશ;
જને હીંદો જોળતા, તે પોતાની પાસ. ૧૬
ઉદ્ધવકહે સૌ સાંભળો, ચતુરા ચતુર સુખણ;
પતિત ના આવે પ્રેમદા, તો પૂછો વેદપુરાણ. ૧૭

વિશ્વામ પ મો

પછી વ્રજબાળા બોલી, રીસ રખે ચડે;
અમે તો અખળા જન, એવું કેમ આવડે. ૧
તમે જે જોગ કહ્યો, તમારા કામનો;
અમારો પેંડો ન્યારો, ગોકુળ ગામનો. ૨
અરજ એક અમારી, આધવજ સાંભળો;
અમારા મનમાં વસ્યો, સુંદર શ્યામળો. ૩
અમે તો નયણે નિહાળ્યો, નટવર નાથને;
એણે મોહની લગાડી, સૌ વ્રજ સાથને. ૪
ધુતારામાં ધૂર્તવિદ્યા, મુખે શું વખાણીએ;

એનાં અનેક ચરિત્ર, અમે સૌ જાણીએ.	૫
જસોદા મારવા લેતાં, ક્રોધ ધણો કરી;	
ત્યારે નાસીને આવે, અમ ભુવન ભણી.	૬
કહેશે કાઠે રાખો મને, મુખે એવું ભણે;	
એને ધરમાંહે રાખીને, રહેતાં અમે આંગણે.	૭
ભુવન ભીતર પેસી, ઉઘમ એવો કરે;	
મહીનાં માટ ફેડી, માખણ મુખમાં ધરે.	૮
અમે જ્યારે આવીએ પાસે, નાસીને નીસરે;	
એણે એવાં કામ કર્યાં, કહો કેમ વીસરે.	૯
વચ્છનાં પૂછ ગ્રહી, ઉઠાડે આમળી;	
બેળે બાળક જગાડે, ઘોંચે અંગ આંગળી.	૧૦
એને ડરે ઊંચું કાંઈ, મૂકીએ સૌ સખી;	
અનુખલ ઉપર ચડી, પાડે તે ત્યાં થકી.	૧૧
એકવાર એમ વિચાર્યું, બાંધું કર સાહીને;	
લઘને જઈ દેખાડું, જસોદા માઘને.	૧૨
એક દિન માખણ ખાતાં, ગ્રહા ગોવિંદને;	
હવે ક્યાં નાસી જશે, કહ્યું કૃષ્ણચંદ્રને.	૧૩
તાણી બે હાથ બાંધ્યા, ચાલી ચાંપે કરી;	
ઉપર ચીર ઓઢાડ્યું, હીંડી હરખે ભરી.	૧૪
નંદરાણી માનતાં નહોતાં, જુવો આ બાળને;	
મંદિરમાંથી માખણ ખાતાં, ગ્રહા ગોપાળને.	૧૫
એમ કહી અળગું કર્યું, અંબર ઓઢ્યા તણું;	
જુએ તો બાળ પોતાનું, લજ્જ પામી ધણું.	૧૬

નેહે નંદભુવનમાંથી, દીઠા હરિ આવતા;
 જોતામાં જૂઠી પાડી, સુંદરીને સર્વથા. ૧૭
 અલી ખોદું આજ ચડાવે, શા માટે સુંદરી;
 યુવતીનું જોર ન ચાલ્યું, હેતે હસિયા હરિ. ૧૮
 એવા હરિ આનંદરૂપી, અમે જ દીઠડા;
 બીજા અનેક ઉપાય, લાગે કેમ મીઠડા. ૧૯
 જે સુખ અમને આપ્યાં, તે દુર્લભ દેવને;
 બીજુ શું ધ્યાન ધરું, તજી સ્વયમેવને. ૨૦

સાખી

પ્રગટ સ્વરૂપ સુંદર વદન, રસિક છબી ધનશ્યામ;
 તેશું મન અટકી રહ્યું, કાણુ ખસે નહિ અન્ય. ૨૧
 નાગર નવલ કિશોરશું, બાંધી પૂરણ પ્રીત;
 અવર વાત ભાવે નહિ, એહ અમારી રીત. ૨૨

વિશ્રામ ૬ ફો

ઉદ્ભવકહે અખળા તમે, એ તો સાચું કહ્યું;
 એનું રૂપ અટલ એવું, સૌ ઘટમાં રહ્યું. ૧
 બોલે તે બીજો નહિ, તમમાં તેજ છે;
 વિશ્વમાં વ્યાપી રહ્યો, અખંડિત એજ છે. ૨
 તે તો ભરપૂર ભર્યો, પંડ બ્રહ્માંડમાં;
 જમરવિજૂજવો દીસે, ભાસે બહુ ભાંડમાં. ૩
 એક અનેક રૂપે, બહુવિધ બોલતો;
 વિધવિધ વેશ ધરી, દીસે છે ડોલતો. ૪
 લિન્ન લિન્ન ભૂષણ બન્યાં, કુંદન એક છે;

- નામ ને રૂપ ન્યારાં, જોયામાં વિવેક છે. ૫
- એક સૂત્રભાવે જોતાં, જોવાં પટતંત છે; ૬
- સાગર અગાધ અંબુ, લહેર અનંત છે. ૬
- અવની એક રૂપે, બીજાં બહુ પાત્ર છે; ૭
- અલંકાર અલગ કરે, સોનું એક માત્ર છે. ૭
- જમ કાંઈ સાકર ફેરી, બહુ મીઠામ કરે; ૮
- સરવે સાકર જણો, બીજું નહિ નીસરે. ૮
- સુરભી સ્વરૂપ ધણાં, વરણ વિચિત્ર છે; ૯
- તેનું પય એક રૂપે, પરમ પવિત્ર છે. ૯
- એમ તમે આત્મા જણો, અરૂપી એહ છે; ૧૦
- ઉત્તમ ને અધમ એ તો, દીઠામાં દેહ છે. ૧૦
- કાષ્ટમાં અગ્નિ કહીએ, એમ અવિનાશ છે; ૧૧
- સર્વમાં સાક્ષીરૂપે, નિરંતર વાસ છે. ૧૧
- કસ્તૂરી મૃગમાં વસે, જોતા વનમાં ફરે; ૧૨
- પરિમલ પાસેથી આવે, ભૂલ્યો ભટકી મરે. ૧૨

સાખી

- એમ સકળ સંસારમાં, વસે હરિ ભરપૂર; ૧૩
- જીવદશા મટે નહિ, તેથી દીસે દૂર. ૧૩
- જથારથ જાણ્યા વિના, જીવદશા નવ જાય. ૧૪
- ત્યાં લગી ઊપજી કલ્પના, અજ્ઞાને અથડાય. ૧૪

વિશ્રામ ૭ મો

- પછી પ્રજગોપી વહે, ઉદ્ભવ ચિત્ત ધરે; ૧
- તમે તો એમ કહ્યું, હરિ સભરે ભર્યો. ૧

ત્યારે કાણ પીડા પામે, કાણ જન્મે મરે;	
એ તો કાંઈ અચરજ મોઢું, સંશે કેમ નીસરે.	૨
ત્યારે શેં સુખ ના પામે, જીવ સંસારના;	
શા માટે દુઃખમાં ડૂબે, પ્રાણી ખાણ ચારના.	૩
વળી શ્રીકૃષ્ણ જવા, સરવે શેં નથી ?	
ખરેખરી વાત કહો, રોષ ના રહે રતી.	૪
અમે તો માનીએ જ્યારે, પરાક્રમ ભાળીએ;	
તનમાં હરિ હોએ, તો ગિરિ ઉઠાવીએ.	૫
અમારે અવર બીજું, ચિત્ત આવે નહિ;	
સુંદરશ્યામ વિના, મન ભાવે નહિ.	૬
સરોવર સરિતા બહુ, ભર્યો સધળે સિંધુ;	
ચાતક ચાંચ ન બોળે, પીએ પડતું બિંદુ.	૭
સાગરમાં છીપ રહે, ઊડી એકાંતશું;	
જરા જળ ભેદે નહિ, પ્રીત રત સ્વાતિશું	૮
જલ વિના દાદુર જીવે, મીન જાએ મરી;	
પ્રાણ ગયે પ્રીત ન છૂટે, ટેક તેની ખરી.	૯
એવી છે ટેક અમારે, અબળા સાથને;	
તનમન સર્વે સોંપ્યું, નટવર નાથને.	૧૦
પ્રીતની રીત ન્યારી, નથી તે પુરાણમાં;	
પ્રીછે કાંઈ પ્રેમ સ્નેહી, વીંધ્યાં રસ ખાણમાં.	૧૧
અમે એને વિજેગે, સૂતાં ફરિયે સહુ;	
મન તો મોહન પાસે, સાધના શું કરું.	૧૨
હતું મન એક મારે, તે તો હરિએ હર્યું;	

ગયું રસરૂપ માંહે, ફરી નવ નીસર્યું. ૧૩

ઉદ્ધવજી પ્રેમની પીડા, હશે તે જાણશે;
વીત્યા વિના વેદના ડાઘ, કમ પરમાણશે. ૧૪

સાખી

ઉદ્ધવ એમ દુઃખિયાં કર્યાં, દીધો છખીલે છેહ;
પહેલી પ્રીત વધારીને, પછી પરહર્યાં તેહ. ૧૫

વિશ્વાસે વાહીને, ધાત કરે કહો કાણુ;
વળી વચન જ કહાવિયું, દાઝ્યા ઉપર લોણુ. ૧૬

વિશ્રામ ૮ મો

ઉદ્ધવ આવડું અમો, પહેલાં તો નવ લહ્યાં;
કાને કહીએ મુખમાં દાઝ્યાં, મન સમજી રહ્યાં. ૧

અમે લોકલાજ લોપી, એને લાવે ભજ્યાં;
તોએ તરછોડી નાખ્યાં, તુચ્છ કરીને તજ્યાં. ૨

હવે હરિ શીદ આવે, સગપણ શું રહ્યું;
મધુપુર રાજ મળ્યું, વ્રજ વેરી થયું. ૩

વળી વિશેષે મળી; કંસદાસી કુખજ,
તેહનો સંગ કર્યો, ભલા જુગમાં ભજ્યા. ૪

નવા નવા ખ્યાલ કરી, વ્રજમાં ખેલતા;
અર્ધક્ષણ અખળા કેરો, સંગ ન મેલતા. ૫

એક સમે ઝીલવા પેઠાં, હરિ હેરે પડ્યા;
ચતુરાનાં ચીર ચોરી, જઘ કદમે ચડ્યા. ૬

જોયું જ્યારે જીવતીજને, દીઠા દીનાનાથને;
મનમાં લજ્જા આવી, સૌ સખી સાથને. ૭

હસી હરિબોધ્યા એવું, આવ્યો દાવ અમતણો;
 કેમ તમે નમ્ર નાદ્યાં, દોષ ઉપજ્યો ધણો. ૮
 વરણ તરણ તણી, મરજદા નવ ગણી;
 માટે અપરાધ પડ્યો, અનીતિ એ ધણી. ૯
 તમે સૌ જીવતીજન, જળ થકી નીસરો;
 રવિની સામાં રહી, સો સો પ્રણામ કરો; ૧૦
 પછી પટકૂળ આપું, પહેરીને પરવરો;
 વિનતાએ મન વિચાર્યું, કૃષ્ણે કહ્યું તે કરો. ૧૧
 મન મેલની ધરી, નારી સૌ નીસરી,
 શત શત પ્રણામ કર્યા, સૂરજને સુંદરી. ૧૨
 પછી સૌનાં અંબર આપ્યાં, અબળાએ અંગધર્યાં;
 જુઓ એનાં ચરિત્ર એનાં, કહો કેવાં કર્યાં. ૧૩

સાખી

અનેક ચરિત્ર છે એહનાં, કોઈ ન પામે પાર;
 ગોકુળમાં લીલા કરી, દિન બાવન વરસ અગિયાર. ૧૪
 વિવિધ વિધનથી ઉગારિયાં, વ્રજજનને બહુવાર;
 જ જ અસુર અહીં આવિયા, તેનો કર્યો નિસ્તાર. ૧૫

વિશ્રામ ૯ મો

જમલાજીન હતા, નંદજીના ચોકમાં;
 તેનો ઉદ્ધાર કર્યો, ગયા સુર લોકમાં. ૧
 અધાસુર અસુર આવ્યો, છાનો છૂપીને રહ્યો;
 મારગમાં મુખ વિકાસી, સર્વને ગળી ગયો. ૨
 પછી શ્રીકૃષ્ણે તેને, સારી શિક્ષા કરો;

સુખે સ્વર્ગલોક ગયો, નાવ્યો પાછો ફરી.	૩
બગાસુર આવી બેઠો, કહીએ શું તે મંદને;	
જીવન જળ પીવા ગયા, ગળ્યા ગોવિંદને.	૪
ઉદરમાં અશ્નિ ઊઠી, ઢમ રાખી શકે;	
ચાંચ ગ્રહી ચીરી નાખ્યો, પડ્યો પૃથ્વી વિષે.	૫
વચ્છાસુર વૃષભરૂપે, આવ્યો કપટે કરી;	
તેના પગ સાહી પછાડ્યો, મૂઢ ગયો મરી.	૬
એક સમે વચ્છ ચરાવે, જમુના તીરમાં;	
ભાવે હરિ ભોજન કરે, સૌ આહીરમાં.	૭
એવે સમે અજ આવ્યા, અંતરિક્ષ ઊભા રહ્યા;	
બાળચેષ્ઠા જોઈ હરિની, મન વિસ્મે થયા.	૮
વીરંચિએ મન વિચાર્યું, વચ્છ હવડાં હરું;	
પછી પ્રભુતા જણાશે, હશે ખોટું ખરું.	૯
માયાનો પડછો નાખી, ગોખ્ય કર્યાં ગૌ;	
આતુર થઈ જોવા આવ્યા, હરિના સખા સૌ.	૧૦
બેસો વ્રજબાળ સહુ, એવું બોલ્યા હરિ;	
મંડળીની જુગત આવી, ન આવે પાછી ફરી.	૧૧
એમ કહી ચાંપે ચાલ્યા, કર ગેડી ગ્રહી;	
જોયું ધણું જુગતે કરી, વચ્છ દીઠાં નહિ.	૧૨
જ્યારે વચ્છ નજરે નાવ્યાં, પ્રભુ પાછા ફર્યા;	
માયાપટ ઉપર નાખી, સખા સહુ આવર્યા.	૧૩
પછી મનમાં વિચારી, પાછાં પેદા કર્યાં;	
વચ્છ ને ગોવાળ સૌ, રૂપ તેવાં ધર્યાં.	૧૪

એમ ખટમાસ વીત્યા, બ્રહ્માએ ભાળિયું;	
ચતુર્ભુજ ગોવાળ સૌ, એવું જ્યારે ન્યાળિયું.	૧૫
અજ આવી પાચે પડ્યા, નેહે નંદલાલને;	
અમે સમર્થ નહિ, જોવા તમ પ્યાલને.	૧૬
અમે અભિમાની એવા, તમને નવ લલ્યા;	
હવે હરિ ક્ષમા કરો, જે જે અપરાધ થયા.	૧૭
તમે તો કરુણાસિંધુ, કૃપા કીજે મુને,	
કર જોડી વિનય કર્યા, બહુ ચતુરાનને.	૧૮
પછી પ્રભુ પ્રસન્ન થયા, સંશય સૌ પરહરે;	
અજ નિજ ધામ જાઓ, સુખે સૃષ્ટિ કરો.	૧૯
પછી ગુણગાન કર્યું, રૂપ દેહે ધરી;	
બ્રહ્મા બ્રહ્મસદન ગયા, ચિત્ત ચિંતા હરિ.	૨૦
એવા કૃષ્ણ કરુણાસિંધુ, અમે જે જાણીએ;	
કહો કેમ અવર બીજું, ચિત્તમાં આણીએ.	૨૧

સાખી

ચિત્તવિત્તચોર્યું અમતાણું, આપ્યું સુખ અપાર;	
નિત્ય નૌતમ લીલા કરી, વ્રજમાં નંદકુમાર.	૨૨
કમળનેણ શ્રીકૃષ્ણજી, કાટિ કામ છબી અંગ;	
વિસાર્યા કેમ વીસરે, દૃઢ્યે લાગ્યો રંગ.	૨૩

વિશ્રામ ૧૦ મો

પછી વ્રજવાસી સૌ, ઇન્દ્ર ઓછવ કરે;	
મનમાં મધવાતણી, સહુ શંકા ધરે.	૧
ધુરડા ગોપ આવ્યા, નંદને બારણે;	

- સહુ સામગ્રી લાવ્યા, પૂજને કારણે. ૨
- પ્રભુ નંદ પાસે આવ્યા, પૂછ્યું ઘણી પ્રીતશું; ૩
- કોની તમે પૂજ કરો, આવી રૂડી રીતશું.
- નંદ કહે ઇન્દ્ર કેરી, સૌ સેવા કરે; ૪
- એના પ્રેર્યા પર્જન્ય આવે, સુખ સુરભી ચરે.
- પછી શ્રીકૃષ્ણ કહે, સાંભળો તાતજી; ૫
- સુરપતિ શું કરે એમાં, હરિને હાથજી.
- સદા સમીપ રહે, સંકટ કાપશે; ૬
- ગોવર્ધન ઉચ્છવ કરો, ઇચ્છા ફળ આપશે.
- પ્રજજને વાત માની, કૃષ્ણે કહી તે ખરી; ૭
- સહુ ગિરિપાસે ગયા, પ્રેમે પૂજ કરી.
- અન્નનો કોટ કર્યો, સહુ રિદ્ધ આણીને; ૮
- પર્વતે રૂપ પ્રકાશ્યું, જીવન જાણીને.
- ઉપર સ્વરૂપ થયું, અષ્ટ ભુજ તણ્યું; ૯
- પ્રજજને દર્શન કર્યું, સુખ પામ્યા ધણ્યું.
- સહસ્રભુજ સાથે કાઢ્યા આરોગ્યના અન્નને ૧૦
- પછી પ્રસાદ આપ્યો, સહુ પ્રજજનને.
- ગિરિ પૂજ ઘેર વળ્યાં, ઉલટ અતિ ઘણો; ૧૧
- સુરપતિએ વાત જાણી આચ્છવ ભાગ્યો આપણો
- ખારે ત્યાં મેઘ બોલાવી, ઇન્દ્રે આજ્ઞા કરી, ૧૨
- જાઓ જળવૃષ્ટિ કરો, પ્રજ પર આદરી.
- ગગન ઘટા થઈ, ધને કરી ગર્જના; ૧૩
- વ્યાકુળ લોક થયા, સહુ કોઈ પ્રજના.

હસ્તી સમાન પડે, ખિંદુ મોટાં બહુ,	
ધાધ પ્રભુ પાસે આવ્યા, વ્રજવાસી સહુ.	૧૪
આ તે હરિ થું થયું જ, ઇન્દ્ર ઢાપ્યો સહી;	
અતિ ઘણી વૃષ્ટિ થાય, જળનો પાર નહિ.	૧૫
ગોપનાં વચન સુણી, વળતાં વહાલો વહે;	
એનું અભિમાન ઉતારું, એવું ધાયું દહે.	૧૬
ચાલો ગિરિ પાસે જઇએ, આપણને રાખશે;	
આપણો ઇષ્ટ એ છે, દર્શન દાખશે.	૧૭
એમ કહી પ્રભુ પૂઠે, પ્રાણી સૌ પરવર્યાં;	
આવો ગિરિ ઊંચો કીજ, એવું હરિ ઉચર્યાં.	૧૮
એમ કહી કર અડાડ્યો, પર્વત પુષ્પ થયો;	
ચોરાસી ઢાસ વ્રજ, સહુ ઢાંકી રહ્યો.	૧૯
ગોપી, ગૌ, ગોવાળ સૌ, સુખે લીલા કરે;	
મદહારમાં મોરલી વાગે, ગાયે ઊંચે સ્વરે.	૨૦
તેમ અતિ વૃષ્ટિ કરી, સાત દહાડા સહી;	
પાણી પાશેર ન દીસે, આંચ લાગી નહિ.	૨૧
વ્રજન પીડા પામ્યા, પાછા ગગને ગયા;	
સમાચાર સુરપતિને, સૌ માંડી કહ્યા.	૨૨
મધવાએ મન વિચાર્યું, અન્યાય બહુ કર્યો;	
મેં તો દુભાવ્યા હરિ, અણધટતું આચર્યો.	૨૩
હવે હરિ શરણે જાઉં, કારજ સારશે;	
કર્યા હોય કાઠી ગુન્હા, દોષ નિવારશે.	૨૪
પછી કામદુધા કેડે, ઇન્દ્ર ત્યાં આવિયો;	

પ્રભુને પાયે પડ્યો, ગદ ગદ કંઠે થયો.	૨૫
પૂજા બહુ પેરે કીધી, પ્રભુને જાણીને;	
સુરપતે ચરણ ધોયા, ગંગોદક આણીને.	૨૬
અમે પ્રભુ પ્રીછ્યું નહિ, પ્રગટ રૂપ તમ તણું.	
મહારી મરજાદ ગઈ, લજ્જા પામ્યો ધણું.	૨૭
ઘન્દ્રે બહુ સ્તવન કર્યું, ત્યારે રીઝયા હરિ;	
મસ્તકે હાથ મૂક્યો, કૃણે કરુણા કરી.	૨૮
ઘન્દ્ર નિજ ભુવન ગયો, ધ્યાન દેહે ધરી;	
અમર આનંદ પામ્યા, કુસુમ વૃષ્ટિ કરી.	૨૯
મધવાનું માન મોડ્યું, બંધન કાપિયું;	
વ્રજ આનંદ વધાર્યો, અતિ સુખ આપિયું.	૩૦

સાખી

સુખ આપ્યું વ્રજસાથને નાથ દયાનિધિ જહ	
ગિરિવરધર હરિ મુગટધર, વસો દેહેમાં તેહ.	૩૧
મહા મનોહર રસિકવર, નાગર નંદકિશોર;	
પ્રેમ સનેહી શામળો, વ્રજ વનિતા ચિત્તચોર.	૩૨

વિશ્રામ ૧૧ મો

ઉદ્ધવ હરિ એક સમે, રમે ગેડી દડો;	
પોતાની ઇચ્છાએ કરી, જઈ જમુના પડ્યો.	૧
કાલિંદીનો આરો એવો, દેખી સૌ કા હરે;	
માંહે થકી ઝેર તણી, જવાળા બહુ નીસરે.	૨
જેઈને કદમ ડરે, દોડી દુમે ચઢ્યા;	
નીર ગંભીર ગાજ, પ્રભુ તેમાં પડ્યા.	૩

વ્રજમાં વાત એવી, શ્રવણે સાંભળી;	
માનુની મહાદુઃખ પામી, સહુ ધરણી ઢળી.	૪
જસોદા નંદજીએ, કલ્પાંત બહુ કરી;	
શુદ્ધ બુદ્ધ શરીર ડેરી, સર્વે વીસરી.	૫
તારુણી ટોળે મળી, આવી તે ઘટમાં;	
અબળા રુદન કરે, અતિ ઉચાટમાં.	૬
ગૌ ગોપી ગોવાળ સૌએ અન્નજળ પરહર્યાં;	
તન ત્યાગ કરીશું, એવાં પણ આદર્યાં.	૭
પછી પાતાળ માંહે, વાલે વાઘ વાંસળી;	
સૌને શાતા થઈ, પીડા ત્યારે ટળી.	૮
નટવર નાગને જીતી, ઉપર આવિયા;	
કાળીને કર ગ્રહી, બારણે લાવિયા.	૯
જમુના તણે તટે, પન્નગને પાથર્યાં;	
ઉપર આનંદમાંહે, તાંડવનૃત્ય કર્યાં.	૧૦
પદને સ્પર્શે કરી, ત્રિષ્પ સર્વે ગયું;	
અંતરનેત્ર ખોલ્યાં, જ્ઞાન ઘટમાં થયું.	૧૧
અહો મહાભાગ્ય મારું, મુખે કરી શું કહું;	
હતો ધણું પતિત પ્રાણી, મહિમા નવ લહું.	૧૨
તેણે ત્યાં સ્તવન કર્યું, બહુ પ્રીતે કરી;	
જથારથ જાણી લીધા, જવા હતા હરિ.	૧૩
સિંધુસુતા સેવે જને, ઉર પર લેધને;	
તે તો ક્ષણ એક નં મૂકે, શ્યામ સ્નેહીને.	૧૪
એવા પદ કામળ કહીએ, મારે મસ્તક ધર્યાં;	

- જેને મુનિ ધ્યાનમાં ધ્યાયે, અતિ ભાવે ભર્યા. ૧૫
 એવી બહુ સ્તુતિ કરી, રીઝયા હૃદયે હરિ;
 તેને અભેદાન આપ્યું, બહુ કરુણા કરી. ૧૬
 પછી તેને આજ્ઞા આપી, મુખે એવું ભણે;
 હવે જા જમના થકી, બેટ સાગર તણે. ૧૭
 ગરુડનો ભય નિવાર્યો, જા હવે નહિ નડે;
 નાગને નિર્ભય કર્યો, ચરણપ્રતાપ નડે. ૧૮
 પછી પરિવાર લેઈ, પન્નગ તે પરવર્યો;
 જમનાજળ નિર્મળ કર્યું, ત્યાંથી નાગ નીસર્યો. ૧૯
 પ્રાણી આનંદ પામ્યા, નીરખ્યા નાથને;
 આવી હરિ ભાવે ભેટ્યા, સૌ વ્રજ સાથને. ૨૦
 અતિ બળ અક્ષય એવા, હરિ હરદેવશા;
 કહો કેમ ગોઠે બીજા, અવર ઉપાય કશા. ૨૧

સાખી

- અવર ના ગોઠે ચિત્તમાં, જો કરો ઠાટી ઉપાય;
 દેહે કમળમાં રમી રહ્યો, સદા રસિકવરરાય. ૨૨
 નંદનંદનથું નેહ અતિ, નિમેષ ન વીસરે તેહ;
 નેન ચક્રાર ગત સુંદરી, ચંદ ચતુરવત એહ. ૨૩

વિશ્રામ ૧૨ મો

- ઉદ્ભવજી ચિત્ત અમારું, એણે ચોર્યું સહી;
 એના સ્વરૂપ વિના, બીજું ગોઠે નહિ; ૧
 એક સમે સુરભી જોવા, નંદજી નીસર્યા;

રસિયે રુદન કર્યું, પૂંઠેથી પરવર્યા.	૨
આનંદે કુંજમાં આવ્યા, શોભા દીસે ધણી;	
તહાં બ્રહ્માણસુતા આવ્યાં એ વન ભણી.	૩
નંદજી પાસે દીઠો, કુંવર ઢાડામણો;	
અંગ રંગ અનંગ છબી, સાગર શોભા તણો.	૪
રસબસ રીઝી રહ્યાં, અન્યોઅન્ય જોધને;	
રૂપ ગુણ લક્ષણ પૂરણ, રહ્યાં મન મોહીને.	૫
એવે થઈ અબ્રધટા, ચમકે દામિની;	
નંદજીએ પાસે બોલાવી, ભાવે કરી ભામિની.	૬
લાડલી જાઓ તમે, લાલને લેધને;	
અમારે ભુવન સોંપો, શ્યામ સનેહીને.	૭
તમસુત તેડી જઈ, આનંદશું અમો;	
સંશય તમે શીદ કરો, સુખે જાઓ તમો.	૮
હરિનો હાથ ગ્રહી, હીંડી ગજગામિની;	
મનમાં ભાવ ધાર્યો, લેટ્યાનો ભામિની.	૯
અલૌકિક કુંજ આવી, વન ફૂલી રહ્યું;	
પ્રભુએ રૂપ પ્રકાશ્યું, પ્રેમે પોતાતણું.	૧૦
અખળા આનંદ પામી, જઈ ચરણે નમી;	
મનોરથ મનના થયા, શ્યામા સુખમાં રમી.	૧૧
એવી લીલા અકળ એની તારણીએ તે લહી;	
સુર સર્વ જે જે બોલે, પુષ્પવૃષ્ટિ થઈ.	૧૨
એવું સુખ અમને આપ્યું, કહો કોને હશે;	
તે તો હરિ જોઈશું જ્યારે, સુખશાતા થશે.	૧૩

સાખી

સુખશાતા ત્યારે થશે, જ્યારે જોઇશું નાથ;
 અમે સૌ સૂતાં ફરં, પ્રાણ પ્રભુની સાથ. ૧૪
 ઉદ્ધવ એમ ન જાણુશો, કેમ જીવે જીવતી એહ;
 આઘ્યાની આશે કરી, રહ્યા અમારા દેહ. ૧૫

વિશ્રામ ૧૩ મે

એનાં બાળચરિત્ર બહુ, બહુ ચતુરા લહે;
 બીજ એને અકળ કહી, સૌ મોટા કહે. ૧
 વ્રજ વિચિત્ર લીલા જીવણજીએ કરી;
 તે તો અમો અબળા જાણું, રહ્યાં દૃઢ્યે ધરી. ૨
 નિત્ય નિત્ય નવલ નેહે, આંગણિયે આવતા;
 મનોહર મોરલી વાતા, ભીતર ભાવતા. ૩
 સંધ્યાસમે સાદ દેતાં સુરભી દોહીને;
 વહાણામાં વાટ જોતાં વલોણાં વલોવીને. ૪
 સાકર માખણ રાખી, આરોગવા આપતાં;
 સાસુડી નણદી આદે, સૌ સંતાપતાં. ૫
 દુરીજન લોક લવે, સહુ તે સાંખતાં;
 મનમાં સમજી રહેતાં, મુખે નવ ભાખતાં. ૬
 મહી વેચવાને મસે, વેગે વનમાં જતાં;
 વહાલાનું વદન જોવા, મન વ્યાકુળ થતાં. ૭
 દધિનું દાણ લેવા, મારગ રોકતા;
 રસની રાડ રચે, વહાલો વ્રજ જોસીતા. ૮
 ગોપીનું ગોરસ પીવા, પરપંચ આદરે;

માનુનીનું મુખ જોવા, ધૂંધટ પરો કરે. ૯
 અરે તારી સૂરત સારી, મહી મીઠું હશે,
 અમને આપશે જ્યારે, કારજ ત્યારે થશે. ૧૦
 કોને કંઠ હાર આરોપે, કુસુમકેરા કરી;
 નયણાં કટાક્ષે કરી, તન મન લે હરી. ૧૧
 પછી નાર પ્રસન્ન થઈ, દધિ પાય પ્રીતશું;
 હાસ્યવિનોદ થાયે, એવા રસ રીતશું. ૧૨
 અમને લાડ લડાવ્યાં, આનંદના ઓધમાં;
 કહો મન કેમ માને, તમારા જોગમાં. ૧૩

સાખી

જોગ જુગત જોગી કરે, જણે મન વશ થાય;
 મન મોહનશું મળી રહું, તેણે જોગ કર્યો કેમ જાય. ૧૪
 અમે રૂપ નિશ્ચે કર્યું, અરૂપ ન આવે ચિત્ત;
 દીઠું તે દિલમાં વસ્યું, અણદીઠે શી પ્રીત. ૧૫

વિશ્રામ ૧૪ મે

એક સમે ઘેન ચરાવે, કૃષ્ણ બળ બ્રાતજી;
 જમનાતીર આવ્યા, સખા સહુ સાથજી. ૧
 તરુતણી શીતળ છાંયા, સુંદર સોહામણી;
 કૃષ્ણ બળદેવ બેઠા, તટ જમનાતણી. ૨
 હરિ મુખ ઉચર્યા એવું, ભોજન ઇચ્છા થઈ;
 મુનિના યજ્ઞમાંહીથી, અન્ન લાવો જઈ. ૩
 આપણું નામ લેજો, ધણું અન્ન આપશે;
 તમારું વચન તે તો, થીર કરી થાપશે. ૪

એવી હરિએ આજ્ઞા આપી સખા સૌ પરવર્યા;
 વેદ ધૂની વિપ્ર કરે, આવી તહાં ઊતર્યા. ૫
 અમને અન્ન સારું, મોહને મોકલ્યા;
 કૃષ્ણ-બળદેવ તે તો, તટમાં ઊભલા. ૬
 સાંભળી સરવ ખીજ્યા, અમને એ નહિ ગમે;
 તમે તો શૂદ્ર જાતિ, આંબ્યા ઠમ આ સમે. ૭
 હજુ દ્વિજ જમ્યા નથી, ઠાઈ ટાળે મળી;
 તમને અન્ન ક્યાંથી, જાઓ પાછા વળી. ૮
 વાડવનાં વચન સુણી, ગોપ પાછા વળ્યા;
 આંબ્યા શ્રીકૃષ્ણ કને, મન રીસે બળ્યા. ૯
 કૃષ્ણ કહે રીસ શાંતી, જ્યારે જવું જાયવા;
 સૌના શબ્દ સુણી, હૃદયમાં રાખવા. ૧૦
 જાઓ ઋષિપત્ની પાસે, આપણને ઓળખે;
 તે તો અન્ન આપશે સહી, નહિ રાખી શકે. ૧૧
 સખો એક ચોંપે ચાલ્યો, જઈ સંભળાવિયું;
 જીવણે જમનાતીરે, અન્ન મંગાવિયું. ૧૨
 અબળા ઊઠી ધાધ, સરવે સુંદરી;
 લીધાં શાક પાક સહુ, બહુ ભોજન ભરી. ૧૩
 જીવતી જતી જણી, એક આડો કર્યો;
 ઠમ નંદગોવાળ સાથે, નેહ નવો કર્યો. ૧૪
 પ્રથમ પરણી કાને, વાત સાચી કહે;
 નિશ્ચેતને નહિ જવા દઉં અહીંયાં ઊભી રહે. ૧૫
 વિષ્ણુને લાત મારી, એવા મોટા અમે;

એવું કુળ ઊંચું અમારું, તેને તજશે તમે.	૧૬
અખળા કહે ઊંચપણું, ગણ્યું જણે દેહતણું;	
પછી તે અધમ થઈ, દુઃખ પામે ધણું.	૧૭
ભૂગુજ્યે લાત મારી, ભલું પણ શું થયું;	
તમને ભીખ મંગાવી, પ્રભુનું શું ગયું.	૧૮
માટે અભિમાન મૂકા, સ્વામી શરીરનું;	
દરશન કરવા દીજ, મને જહુવીરનું.	૧૯
પતિને પાણિ જોડી, પાયે પડે પ્રેમદા;	
પિયુ પાલવડો મૂકા, મને થાયે આપદા.	૨૦
માનુનીએ મન વિચાર્યું, હવે કેમ કીજ્યે;	
પ્રભુજી પ્રાણ મારા, તાણીને લીજ્યે.	૨૧
એમ કહી હાથ આપ્યો, પતિના હાથમાં;	
તનનો ત્યાગ કરીને, ગઈ સખી સાથમાં.	૨૨
સરવં પહેલી પહેંચી, પ્રભુ પાસે ગઈ;	
હાથે કરીને જમાડે, બીજી વિસ્મય થઈ.	૨૩
સુંદરી સરવે આવી, બધું અન્ન લાવીને;	
નેણ ભરીને નિહાળ્યા, જીવન જાણીને.	૨૪
ભાવે ભોજન કરાવ્યું, પૂરણ પ્રીતશું;	
પ્રભુજી પ્રસન્ન થયા, જોઈ રસ રીતશું.	૨૫
પ્રેમદાનો પ્રેમ જોઈ, નેહ ઘણો નાથને;	
અભેપદ હરિએ આપ્યું, અખળા સાથને.	૨૬
તમ પતિ તમને નમે, એ તો અમને ગમ્યું;	
ચતુરા ચિત તમારું, અમ ચરણે નમ્યું.	૨૭

એવા હરિ દયાસિંધુ, દયા કરે દાસને;
અમે તો વળગી રહ્યાં, એના વિશ્વાસને. ૨૮

સાખી

વિશ્વાસે વળગી રહ્યાં, ઉદ્ધવ અમે નિરધાર;
એક નિમેષ ન વીસરે, નિરમળ નંદકુમાર. ૨૯
અમો અખળાનો આધાર એ, ગોપીવર અંથે ગવાય;
નિરભે નાતું તેહતું, તે તોડ્યું કેમ જાય. ૩૦

વિશ્રામ ૧૫ મો

ઉદ્ધવ એક સમે, વાલો હતા વનમાં;
શરદની રજની રૂડી, વિચાર્યું મનમાં. ૧
મોહને મોરલી વાહી, અતિ આનંદમાં;
વેદ ગુણગાન કર્યું, છખીલે છંદમાં. ૨
થંભ્યાં જળ જમુનાં કેરાં, સૂકાં તરુ ફૂલિયાં;
ખગ મૃગ મીન મોહ્યાં, શુદ્ધ બુદ્ધ ભૂલિયાં. ૩
પ્રેમે પાષાણ ગળ્યા, પાણી થઈને વહ્યાં;
જંગમ જડ રૂપે, સ્થાવર ચૈતન થયાં. ૪
એવી અલખેલે વહાલે, વાહી જ્યારે વાંસળી;
સુંદરી શ્રવણે સુણી, શુદ્ધ તનની ટળી. ૫
ઊલટાં અંગ ધર્યાં, આભૂષણ ભામની;
ગત મત ભૂલી ગોપી, ગોકુળ ગામની. ૬
અવળાં અંખર આઢ્યાં, ઊઠી ધાઈ ચોંપમાં
મન તો જઈને ખૂંધ્યું, સુંદર સ્વરૂપમાં. ૭
પતિ પરિવાર તજી, નારી સૌ નીસરી;

- સદન સામું ન જોયું, કાંઈએ પાછું ફરી. ૮
- જીવતી જૂથ મળી, ધસમસ ધાય છે;
નૂપુર કંકણ ડેરા, શબ્દધ્વનિ થાય છે. ૯
- વૃંદાવન વેગે આવી, સરવે સુંદરી;
નટવર નાગર હરિ, નિહાળ્યા નયણાં ભરી. ૧૦
- સનમુખ શીશ નામી જિભી સૌ રહી;
અબળા પ્રત્યે એમ, વહાલે વાણી કહી. ૧૧
- કહો કેમ અર્ધ નિશા, આંખ્યાં સુંદરી;
ભામની જીવન તજી, ધાયાં શું ચિત્ત ધરી. ૧૨
- નિજ પતિ પૂછશે જ્યારે, કહેશે શું કામની;
જીવતી જામ જીગલ, વીતી ગઈ જામની. ૧૩
- પતિવ્રતા ધરમ પાળો, પોતાનો પ્રેમદા;
મારું કહ્યું માનની માનો, સુખ થાશે સદા. ૧૪
- લાજ મરજદ ન આણી, તમે કાંઈ તારણી;
વેદમાં વાત નીંદી, પ્રીત પરનરતણી. ૧૫
- વહાલાનાં વચન એવાં, શ્રવણે સાંભળ્યાં;
મનની ધીરજ ટળી, સૌ ધરણી ઢળ્યાં. ૧૬
- ગદ્ ગદ્ કંઠે ગોપી, એવું મુખ જિયરે;
વેધાયાં વચન બાણે, પીડા પૂરી કરે. ૧૭
- પડશે પંડ અમારા, પ્રાણ નિશ્ચે જશે;
રસિયા રાસ રમાડો, સુખ ત્યારે થશે. ૧૮

સાખી

વચન સુણ્યાં વ્રજનારનાં, પ્રભુજી થયા પ્રસન્ન;

રાસ રમાડું રંગમાં, તમને જીવતી જન. ૧૯
 પાસે તેડી તારણી, આપ્યું આદરમાન;
 અધર મધુર ધરી મોરલી, ક્યું મધુરું ગાન. ૨૦

વિશ્રામ ૧૬ મો

રસિયે રાસ રચ્યો, રમવા રંગમાં;
 વિધવિધ વપુ ધર્યાં, વ્રજવધૂ સંગમાં. ૧
 એવી અદ્ભુત લીલા, રચી ભૂતળ વિષે;
 ઇંદુ આકાશ થંભ્યો, ચાલી તે નવ શકે. ૨
 સખી સુખસાગર માંહી, ઝીલે રસમગ્ન થઈ;
 એવે અભિમાન આવ્યું, અખળાને સહી. ૩
 માનુનીના મનમાં હતું, તે તો જાણ્યું હરિ;
 અંતરધ્યાન થયા, સંગે એક સુંદરી. ૪
 ગોપી સૌ વ્યાકુળ થઈ, ન દીઠા નાથને;
 અતિ દુઃખ પ્રગટ્યું દેદે, સુંદરીસાથને. ૫
 ધાઈ દ્રુમ વેલને પૂછે, કૃષ્ણ દીઠા કહીં;
 મારાસમ મન ખોલીને, ખોલ સાચું સહી. ૬
 પ્રેમદા પાસે જઈ, પૂછે મૃગ મોરને,
 કહો કહીં દીઠા તમે, નંદકિશોરને. ૭
 ચતુરા ચંદ્ર પ્રત્યે, કહે પૂછું તને;
 હરિ કંઈ દીઠડા હોય તો, તું દેખાડ મને. ૮
 વનિતા વ્યાકુળ થઈ, સર્વે સુંદરી;
 વિધિને ઘટે નહિ, ઘડી આવી કરી. ૯
 જીવતીએ જોઈ કાઢ્યાં, પગલાં પ્રભુ તણાં;

- આ જો સખી ચેન એનાં, જય છે બેઉ જણાં. ૧૦
- માનનીને માન આવ્યું, હજુ અધિક અમે;
હરિયું હાસ્ય કીધું, મને તેડો તમે. ૧૧
- તારુણીને તેડી ચાલ્યા, તરુવર આવિયું;
પ્રેમદાને પુષ્પ લેવા, એવું મન ભાવિયું. ૧૨
- તરુવર ડાળ ગ્રહ્યું, તારુણીએ તે પછી;
તહાં લટકતી મેલી, હરિ ગયા ખસી. ૧૩
- રહી ત્યાં રહન કરે, મનમાં લાજતી;
અખળા સૌ ત્યાં આવી, વેહ દુઃખે દાઝતી. ૧૪
- તરુવર ડાળ દીઠી, અખળા એકલી;
જીવતી હસવા લાગી, પ્રીત તારી ખરી. ૧૫
- પછી ઉતારી તેને, પીડા સારે ટળી;
જમુના તીર આવી, સૌ ટોળે મળી. ૧૬
- મળી ઉપાય રચ્યો, પ્રભુ મળ્યા તણો;
પ્રીતે હરિ પ્રગટ થશે, સ્વરૂપ એતું બનો. ૧૭
- એકે હરિ ભેખ ધર્યો; છત્રી નંદલાલ તણી;
એક પૂતના થઈ આવી, તેને મિથ્યા હણી. ૧૮
- એકે જસોદા થઈને, બાંધ્યા હરિ સાહીને;
થઈ એક જમલાઅરજુન, તાર્યા તેને ધાઈને. ૧૯
- એકે નટવર સ્વરૂપે, ગિરિવર ધારિયો;
એકે મલરૂપ લઈ, કંસને મારિયો. ૨૦
- એવાં અપાર ચરિત્ર, ક્યાં રસરીતશું;
એવું જોઈ હસિયા હરિ, પ્રગટ્યા પ્રીતશું. ૨૧

સુંદરી સુખ પામી, જોઈ મુખચંદને;
 લોચન પ્રકૃત્ત અંબુજ, આપે આનંદને. ૨૨
 વેણુ ધરી અધર ઉપર, ઠાટી કળા કામિની;
 પીત પટ અંગ ધર્યાં, દીસે ધન દામિની. ૨૩
 મુગટ શીશ સોઢે, સુંદર શોભા ધણી;
 કાને કુંડળ ઝળકે, જો રે છાંતી તેહ તણી. ૨૪
 એવું સ્વરૂપ સુંદર, હરિનું અવનવું;
 મુખ બહુ તે સમાનું, કેમ જાયે વર્ણવ્યું. ૨૫
 ફરીને રાસ રચ્યો, પૂરણ પ્રીતશું;
 અબજાની આશ પૂરી, એવી રસરીતશું. ૨૬
 પાયો રસ પ્રેમે પ્રીતે, વહાલે વ્રજનારીને;
 માટે અમે મોહી રહ્યાં, નંદકુમારને. ૨૭
 અમારો રસિયો વહાલો, વસી દૃઢ્યે રહ્યો;
 અમારા મનનો આશે, તે તો તમને કહ્યો. ૨૮

સાખી

ઉદ્ધવ આશય અમ તણો, કહ્યો તમપ્રત્યે તેહ;
 મનસા વાચા કર્મણા, નંદનંદનશું નેહ. ૨૯
 તે તો જરા ન ઊતરે, ચઢ્યો ચિત્ત તોરંગ;
 નેણ બાણ શ્રીકૃષ્ણનાં, ભેદાં અંગે અંગ. ૩૦

વિશ્રામ ૧૭ મે

ઉદ્ધવ એવા હરિ, કહો કેમ વીસરે;
 જીવન જોયા વિના, પ્રાણ તો નીસરે. ૧
 વિજોગ રોગતણી, પીડા બહુ થાય છે;

- પ્રભુ વિના પલક તે તો, કંઈ જુગ જય છે. ૨
- ઉદ્ધવ સંગી તમારે, દુઃખ દીધું ધણું;
પહેલાં અમે પ્રીછ્યું નહિ પ્રભુનું કામળપણું. ૩
- ધણી ધણી વાત એણે, અમ સાથે કરી,
હવે મથુરા જઈને, બેઠા શિર છત્ર ધરી. ૪
- અમે આહીરડાં એને, મન ગમ્યાં નહિ;
લાજ તો ગોકુળ આવે, એવું ચિત્તમાં સહી. ૫
- આંહી કાળી કાંબળી ઓઢી દુઃખ પામ્યા હશે;
હવે હીર વસ્ત્ર ધરી, ત્યાં સુખિયા થશે. ૬
- શામળિયો શીદ આવે, રીસ દૂદ્યે હશે;
વહાલાજીને પ્રજામાં બીજું કાણુ વહાલું વસે. ૭
- એનાં માત તાત માટે, તમેને મોકલ્યા;
અમારા કાણુ સંભારે, ગુણ ભૂંડા ભલા. ૮
- પહેલી બહુ પ્રીત કરી, દ્વાર ન મૂકતા;
હવે તે હેત ઉતાયું, ફરી નથી દૂંકતા. ૯
- એવે એક મધુકર આવ્યો ચતુરાને ચરણે નમ્યો
તેનો તુચ્છકાર કર્યો, અલ્યા શીદને ભમ્યો. ૧૦
- તારી વન વેલ સૂકી, મન વ્યાકુળ ફરે;
કાળા હોય ફૂટે ભર્યા, તેનો સંગ શું કરે. ૧૧
- કાળાનો સંગ કર્યો, દુઃખ પામ્યાં ધણું;
કાળાનું વિષ વળે નહિ, કારણ કાળાતણું. ૧૨
- અમને અવધ કરી, કૃષ્ણ મથુરા ગયા;
મનમાં મહેર નાવી, દીન ઝાઝા થયા. ૧૩

ઉદ્ધવજી એટલી કહેજો, અમારી વિનતિ;
 ધણીધણી અરજ કરી, વળી અમારી વતી. ૧૪
 તમારું રૂપ જોવા, નેણ તલસી રહ્યાં;
 જિહ્વાએ જશ ગાઘને, ધણું ઘેલાં થયાં. ૧૫
 શ્રવણ સુણવા શબ્દ, ધણું ધણું અહાય છે;
 હસ્ત હરિ સેવા કરવા, અતિ અકળાય છે. ૧૬
 તન મન તમને સોંપ્યું, રહ્યાં પણ રોપીને;
 હરિ વિના અવર બીજું, ગમે નહિ ગોપીને. ૧૭

સાખી

તમવિના અવર ગમે નહિ, ગોપીને ગોવિંદ;
 ભાવ કરીને ભેટીએ, બિપજ અતિ આનંદ. ૧૮
 મોર મુગટ મુસ્તક ધર્યો, કુંડલ ઉર વનમાળ;
 અમને દર્શન દીજીએ, નટવર રૂપ રસાળ. ૧૯

વિશ્રામ ૨૮ મો

એક સમે રજની ધણી, નંદ નહાવા ગયા;
 વરુણના જન હતા, તેણે પાય અહ્યા. ૧
 ઠંડે શ્રીકૃષ્ણ ગયા, છોડાવવા નંદને;
 વરુણે પ્રેમે પ્રીતે, પૂજ્યા ગોવિંદને. ૨
 નંદે તે નજરે દીધું, હવે પૂજું હરિ;
 પુત્ર નોહે પ્રભુ એ તો, વાત નિશ્ચે કરી. ૩
 નાહ્યા પછી બિઠ્યા જ્યારે, બારણે આવિયા;
 મોહને માયા પ્રેરી, ભાવ ભૂલી ગયા. ૪
 એવાં અપાર ચરિત્ર, અમોએ દીઠાં સહી;

માટે પ્રીત અચળ એશું, ટાળી તે ટળે નહિ.	૫
ગોપીની પ્રેમકથા, ઉદ્ધવે સાંભળી;	
જરા અભિમાન હતું, તે તો ગયું ટળી.	૬
અહો મહા ભાગ્ય ગોપી, પરમકૃપા હરિ;	
ધન્ય ધીરજ તમારી, સરવે સુંદરી.	૭
તારુણી ટેક તમારી, સરવેથી સાર છે;	
સુંદર સરૂપ સાથે, નેહ નિરધાર છે.	૮
ઉદ્ધવ કહે અખળા તમે, ઘણાં ગુણવંત છો;	
પ્રીતે પ્રવીણ પૂરાં, સહુ સાવધાન છો.	૯
પ્રેમકટાક્ષ કરી, વશ કર્યા નાથને;	
સદા છે પ્રસન્ન હરિ, સૌ વ્રજ સાથને.	૧૦
કૃતારથ રૂપ થયો, ગોકુળ આવતે;	
અલૌકિક લાભ હવો, તમ દર્શન થતે.	૧૧
વૃંદાવન વૃક્ષવેલી, સૌ રસ રૂપ છે;	
કારણ કોઈ ન જાણે, એ કૃષ્ણસ્વરૂપ છે.	૧૨
ઉદ્ધવ કહે આજ્ઞા આપો, સરવે સુંદરી;	
મધુપુર જવા માટે, મન ઇચ્છા ધરી.	૧૩
પછી વ્રજનાર વહે, ઉદ્ધવજી આવજો;	
એકવાર અલખેલાને, તેડીને લાવજો.	૧૪
પછી નંદજસોદાજીને, કર જોડી કહ્યું;	
હવે હરિ મળવા માટે, મન ચંચળ થયું.	૧૫
પછી જસોદાજી બોલ્યાં, ઉદ્ધવ સાંભળો;	
બહુ દિનના દીઠા નથી, શંકરપણ શ્યામજો.	૧૬

માટે મન ઇચ્છા એવી, કુંવર કેવા હશે;
 જુગલ સુત જોઈયું જ્યારે, સુખ શાતા થશે. ૧૭
 એક વાર માટી ખાતાં, મુખમાં નિહાળિયું;
 તણ ત્યાં ભુવન દીઠાં, અચરજ ભાળિયું. ૧૮
 ઇન્દ્ર રવિ ચંદ્ર તારા, અજ ઉમિયાપતી;
 નવખંડ મુખમાં ન્યાહ્યા, એવી એની ગતિ. ૧૯
 પછી પ્રણામ કરી, ઉદ્ધવ ઉચરે;
 તમારાં ભાગ્ય ભલાં, સૌ કીરતી કરે. ૨૦
 રહ્યો જશ જુગમાં ફેલી, ચતુરદશ લોકમાં;
 ભક્ત આનંદ પામ્યા, પાપી પડ્યા શોકમાં. ૨૧

સાખી

અસુર પડ્યા અતિ શોકમાં, સુખ પામ્યા સૌ સંત;
 પ્રગટ પૂરણ બ્રહ્મ એ, ભક્તવત્સલ ભગવંત. ૨૨
 ભૂમિ ભાર ઉતારવા, દુષ્ટ તણે શિર કાળ;
 સુખદાઇ સદા સંતને, પૂરણ પ્રેમ દયાળ. ૨૩

વિશ્રામ ૧૯ મો

ઉદ્ધવે આજ્ઞા માગી, ઊઠ્યા આનંદમાં;
 જઈ નીજ રથે બેઠા, મન ગોવિંદમાં. ૧
 ઉદ્ધવને અગળા સહુ, કરગરી માગતી;
 વહાલાજીને વિનય કરી, કહેજો ધણી વિનતી. ૨
 વિવેકી જ્ઞાની તમે, ધણા ગુણવંત છો;
 તમારો મહિમા મોટો, શિરોમણ સંત છો. ૩
 તમારાં દર્શન થકી, દુરિત સૌ ટળે;

તમારી કૃપા જને, કૃષ્ણ તેને મળે.	૪
ઉદ્ધવ કહે અખળા તમે, આનંદરૂપ છો;	
ત્રિલોકમાં તારણી તમે, પરમ અનુપ છો.	૫
પ્રજ્જન ઉદ્ધવ વહે, નિંદે નિજ દેહને;	
ધન્ય ધન્ય દ્રુમ વેણી, કૃપા ધણી એહને.	૬
ગોપીની ચરણરેણુ, ઊડી લાગે અંગને;	
તેણે કૃતારથ કહીએ, પામ્યા સત્સંગને.	૭
ઉદ્ધવે શિશ નમાવ્યું, ગોકુળ ગામને;	
હરિનું રમણ જાણી, નમ્યા તે ઠામને.	૮
પછી પોતે પંથ પડ્યા, દેહે રંગ છાય છે;	
વસુધા પ્રજની જોતાં, આનંદ થાય છે.	૯
ઉદ્ધવજી ઉત્તલબર્યા, મધુપુર આવિયા;	
જઘ હરિચરણે નમ્યા, ભીતર ભાવિયા.	૧૦
ગોપીની પ્રેમકથા, સૌ માંડી કહી;	
ધન્ય ધન્ય જીવતીજન, રસમાં છકી રહી.	૧૧
જશ પ્રજજીવતી કેરો, જિહ્વાએ થું કહું;	
મંદમતિ મારી માટે, મહિમા નવ લહું.	૧૨
એવી કૃપા કરશે ક્યારે, મુજ પર નાથજી;	
અખંડ એક વૃત્તિ, સદા તમ સાથજી.	૧૩
કૃષ્ણ વિના નજરેનાવે, એવી દશા એમની;	
સમોવડ કાણ કરે, શ્યામા રસ પ્રેમની.	૧૪

સાખાં

સમોવડ કાણ કરે એની, એવી એ પ્રજની નાર છે;

એક ટેક શ્રીકૃષ્ણ સાથે, પ્રેમ પ્રીત અપાર છે. ૧૫
હરિવિયોગે શરીર સૂકે, પુષ્ટ થાયે પ્રભુ જોધને;
ઉદ્ધવ કહે તેને દર્શન આપો, રહ્યાં ચિત્ત પ્રોધને. ૧૬

વિશ્રામ ૨૦ મે

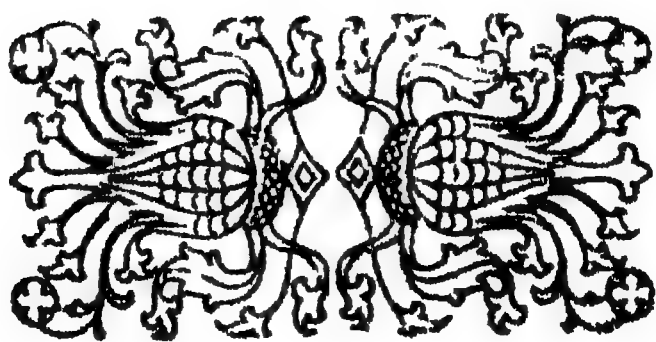
પછી શ્રીકૃષ્ણ કહે, જથારથ જાણજો;
ઉદ્ધવજી વચન મારાં, સત્ય પ્રમાણજો. ૧
મારું નિજસ્વરૂપ તે તો, વૃંદાવનમાં ફરે;
વ્રજજન વિહાર લીલા, નિત્ય નવલી કરે. ૨
વૃંદાવન અખંડ ભૂમિ, અખંડ રાસ છે;
અખંડ અખળા સહુ, અખંડ વિલાસ છે. ૩
સદા સુખસાગર શોભા, તે વૃંદાવનમાં;
નિત્ય નિત્ય ખેલ કરું, અધિક આનંદમાં. ૪
ગોપી મન મારેવિષે, ગોપી વિષે હું રહ્યો;
ઉદ્ધવની બ્રાંતિ ભાગી, ઉત્તર શ્રીકૃષ્ણે કહ્યો. ૫
એવી શ્રીકૃષ્ણ લીલા, જો કે જન સાંભળે;
અનન્ય ભક્તિ આવે, સંશય સહુ ટળે. ૬
જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ કેવળ, જોને હૃદયે વસ્યા;
ત્યારે હરિભક્તિ આવે, પ્રગટે પ્રેમદશા. ૭
વસે હરિ હૃદયે તેને, ગોપી સંવાદથી;
કર જોડી પ્રીતમ કહે, ગુરુપ્રસાદથી. ૮
હરિની અપાર લીલા, અગમ અગાધ ગતિ,
પીધાનેા પ્રેમ થયો, ગુરુપ્રસાદથી. ૯
હરિ ગુરુ સંતતણી, શુભ કૃપાએ કરી;

- સ્નેહે સરસમીતા, આનંદે ઉચ્ચરી. ૧૦
 ઠાકાર કુંજવિહારી, પ્રસિદ્ધ પ્રકાશ છે;
 સંદેસર માંહે સદા, આનંદવિજ્ઞાસ છે. ૧૧
 તેઓને ચરણે રહી, કથા કહી પ્રીતશું;
 સાધુના સંગ મળી, ગાઈ રસ રીતશું. ૧૨
 સંવત અઢાર વિષે, વીશી છે વિષ્ણુની;
 એકત્રીસે અષાઢ સુદે, લીલા કહી કૃષ્ણની. ૧૩
 તૃતિયા ચંદ્ર વારે, કથા પૂરી થઈ;
 પ્રેમીને પ્રિય અતિ, ગીતા ગુણરસમય. ૧૪
 પતિતને પાવન કરે, એવા ગુણ આમ છે;
 ચોપાઈ સેં ચારખટ, વીસ વિસરામ છે. ૧૫
 શીખે ગાય સાંભળે ભાવે, ભાગ્ય બહુ તેહનાં;
 તેને હરિ કરુણા કરે, ટળે દુઃખ દેહનાં. ૧૬

સાખી

- હરિગુણ ગાતાં હેતશું, ઉધર્યા અધમ અનેક;
 પ્રીતમ પદક ન છાંડીએ, હરિકીર્તનની ટેક. ૧૭
 તિલક છાપ તુલસી અંગે, મુખે ગોવિંદગુણ ગાય
 પ્રીતમ પ્રાણ પતિત હોયે, પ્રેમે પુનિત તે થાય. ૧૮

૧૩-બ્રહ્મલીલા

જય જય જાનરાય* જગદીશ, તારે ચરણ નમાવું શીશ.	૧
તુમ હે આઘપુરુષ અવિનાશી, તુમહિ સધળી સૃષ્ટિ પ્રકાશી.	૨
તુમહિ માયા છે ઉપાયા, અંડકટાહ સકલ જુગ છાયા.	૩
તુમહિ પુરુષપ્રકૃતિ પારા, તુમહિ મહત્ત્વ અહંકારા.	૪
તુમહિ ત્રિગુણરૂપ હો આયે, તુમહિ ત્રિભુવનભૂપ કહાયે.	૫
તુમહિ ચંદ્ર અરક ઉપજાયે, તુમહિ ઇન્દ્ર મેઘ હો આયે.	૬
તુમહિ લયે તરુફલ ફૂલા, તુમહિ સકલ વિશ્વ કે મૂલા.	૭
એક રંગ ખીખાં બહુ ભરહી, સાંચે ઘાટ નામ બહુ પરહી.	૮
તુમહિ પંચતત્ત્વ વિસ્તારા, તુમહિ ક્રીયા સકલ સંસારા.	૯
તુમહિ ત્રિયા પુરુષતન ધરે હો, તુમહિ પ્રજા બહુતવિધિ કરે હો.	૧૦
તુમહિ બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશા, તુમહિ સુરનર સારદ શેષા.	૧૧
તુમહિ જોગ જગતકે કરતા, તુમહિ જ્ઞાન ધ્યાનકે ધરતા.	૧૨
તુમહિ સખડી મરજદ બંધાઇ, વર્ણાશ્રમકી રીત ચલાઇ.	૧૩
તુમહિ દાતા દીનદયાલા, તુમહિ લયંકર કાલકરાલા.	૧૪
તુમહિ નિત્ય લાખ વણસાવો, તુમહિ સત્લાખ ઉપજાવો.	૧૫
કરોડ સતોતર છત્ર લાખા, સાસ પ્રમાણ કીયે સત ખરખા.	૧૬
સાસ જીત બ્રહ્મરંધ્ર ચડાવે, સો બલ બહુ ઈશતા પાવે.	૧૭
બેઠત બાર ચલત અઢારા, સુવત આંગત તીસ નિસારા.	૧૮
મૈથુન આંગત ચોસઠ જાઇ, એસેં આયુસ સકલ ગમાઈ.	૧૯

* સંદેશરમાં પ્રીતમ સ્વામીના મંદિરમાં 'જાનરાય' એ ભગવાનની મૂર્તિનું નામ છે.

ફૂટે કુંભ રહે નહિ નીરા, એસેં દિન દિન છીન શરીરા. ૨૦
 જો બારાસે ચલે અગિયારા, સો પાવે સુખ અગમ અપારા. ૨૧
 એકાદશ સે જો દશ ચલ હી, મુખ બોલે સો વાચા ફલહી. ૨૨
 અષ્ટ આંગણ જો ઠો હોધ, વાકું જીત શકે નહિ ઠોધ. ૨૩
 દેવચરિત્ર દેખે દિનરાતી, લીલા ભેદ લોક બહુ ભાંતી. ૨૪
 જન્મ જન્મકી ખૂજે ખાતાં, દેખે જીવકું આવત જતા. ૨૫
 સહજ સમાધિ ગુટકો હોધ, મનઘચ્છા તહાં જવે સોધ. ૨૬
 એ સખ કરતબકો બલ કહીયે, અનભે આપ અકરતા લહીયે ૨૭
 રમતા રામ બ્રહ્મ ભગવંતા, અંતરજમી રૂપ અનંતા. ૨૮
 ચૈતનસિંધુ એકરસ ભરિયા, તામે જગત બુદ્ધબુદ્ધ કરિયા. ૨૯
 લહેરી લોઢ તરંગ અપારા, એસેં હરિસે સખ સંસારા. ૩૦
 ઊંચનીચ લધુ દીરઘ હોધ, કરમ કરી જાણે સખ ઠોધ. ૩૧
 સાત્ત્વિક પુણ્ય સ્વર્ગમેં જવે, રાજસ પુણ્ય મનુષ્યતન પાવે. ૩૨
 તામસ પાપ પશુ અવતારા, દુઃખરૂપ જહુ ગૂઢ ગમારા. ૩૩
 બ્રહ્મ અકરતા કરમ ન કાંધ, હે ન્યારા વ્યાપક સખ માંહી. ૩૪
 જ્યું સાક્ષી રવિ તેજ પ્રકાશા, એસે ઘટઘટ રામનિવાસા. ૩૫
 જ્યું આકાશ નિરંતર હોધ, સચરાચર જાણો પ્રભુ સોધ. ૩૬
 ધરમ ધુરંધર સખકે કરતા, અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ કે ધરતા. ૩૭
 ચૈતન ચિદાનંદ અવિનાશી, બાહ્યભીતર સરવ પ્રકાશી. ૩૮
 જ્યોતિરૂપ જગતગુરુસ્વામી, જીવ ઈશ્વર કે અંતરજમી. ૩૯
 નિજનંદ નિરગુણ નિજરૂપા, ભક્તભાવ ભયે સગુણસ્વરૂપા. ૪૦
 ચતુરવિસ વિષ્ણુ અવતાર, કૃષ્ણરૂપ સોધ અકલ અપાર. ૪૧
 ગોકુલકો ગોલોક બતાયે, મથુરામેં વૈકુંઠ કહાયે. ૪૨

નંદરાય આનંદ સ્વરૂપા, સો ભયે વ્રજમંડલ દે ભૂપા. ૪૩
 મુક્તિ જસોદા ભક્તિ રાધા, રૂપશીલ ગુણ પ્રેમ અગાધા. ૪૪
 અમર લોક આહિર સખ દોષ, વેદઋચા વ્રજજીવતી હોઈ. ૪૫
 સૂરજસુતા વિરાજે જીમના, મણી સતસંગ ગોવરધન રવના. ૪૬
 કલ્પદ્રુમ સોધ કદમ કરીરા, મુનિવર મોર ચક્રાર શરીરા. ૪૭
 ઋષિપત્ની વનવેલ સોહાઈ, કામધેનુ ઋતુ હોઈ આઈ. ૪૮
 બ્રહ્મા લકડિયા શંકર વેણુ, કનક ભોમ કુંકુમ રજરેણુ. ૪૯
 નૂપુરનિગમ ચરણધૂન કરહી, તડિત પીતાંબર અંગે ધરહી. ૫૦
 પંચતત્ત્વ ઉરમાલ વિરાજે, કર્ણમીન કુંડલ છાંતી રાજે. ૫૧
 આનંદમૂલ અકલ અવિનાશી, સકલ લોક લીલા સુખરાશી. ૫૨
 શ્રીવૃંદાવન કમલઆકારા, કૃષ્ણરાધિકા અખંડ વિહારા. ૫૩
 તાડો તેજ વિવિધ વિસ્તારા, સખ તનમંદિર ખેત્રનહારા. ૫૪
 સોધ ભયે સદ્ગુરુ બ્રહ્મજ્ઞાની, દે ઉપદેશ ઉદ્ધારે પ્રાણી. ૫૫
 બ્રહ્મરૂપ અપનો ચોલખાયો, દેહભાવ સખ દૂર ખાડાયો. ૫૬
 કૃપારૂપ ગુરુ દીનદયાલા, ગયે શર્ણુ સો કીયે નિહાલા. ૫૭
 હમ દૂખલ કાહા ભેટ હમારી, પ્રીતમ પ્રાણુ કરે બલિહારી. ૫૮
 બ્રહ્મલીલા સુને ચરુ ગાવે, જનની ઉદર બાહર ન આવે. ૫૯
 સંવત અઢાર સુડતાલો કહીએ, ચૈતરમાસ શુકલ પક્ષ લહીયે. ૬૦
 નવમી સોમવાર સુખકારી, વાસ સંદેસર કુંજવિહારી. ૬૧
 તાડે શરણુ ચરણુ ચિત્ત ધારી, પ્રીતમ પ્રેમકથા વિસ્તારી. ૬૨
 ભગવત ભજન ભાવ ઉર ધારો, હરિ હરિ શબ્દ નામ ઉચ્ચારો. ૬૩

૧૪-પ્રીતમદાસની સાર્વિઓ

૧-ખળનું અંગ

- અસંતને અડીએ નહિ, અડકે ઉપજે સ્તાન; ૧
કહે પ્રીતમ તજ તેહને, શૂકર શ્વાન સમાન.
અસંત ઉરગથી નીચ છે, વાણી વિષે વિકાર; ૨
કહે પ્રીતમ સંગ દુષ્ટને, જન્મે મરે બહુવાર.
અસંત અમંગળ આત્મા, કદી ન કરીએ સંગ; ૩
કહે પ્રીતમ સાધન ખડે, પડે ભજનમાં ભંગ.
વિખ ઘોળીને પીજીએ, પડીએ પાવક માંહી; ૪
કહે પ્રીતમ સાકુટ તણો, સંગ કરે સુખ નાહિ.
સિંહ બ્રહ્મા વસિયર યસો, વીંછી વળગો અનંત; ૫
કહે પ્રીતમ સ્વપ્નાંતરે, મળશે નહિ અસંત.
શૂળી ઉપર સે'જડી, ત્યાં સૂતે સુખ હોય; ૬
કહે પ્રીતમ કંટક તણો, સંગ ન કરશે કાય.
અસંત અવિદ્યારૂપ છે, ઉપજાવે અજ્ઞાન; ૭
કહે પ્રીતમ સર્વે ભૂલે, ભજનસ્મરણ તપ ધ્યાન.
દુષ્ટતણો નહિ દેશ, દુષ્ટનાં નય ન હોય; ૮
પ્રીતમ દુષ્ટ સ્વભાવ છે, સંત કહે સખ કાઠ.
બાળકાંડ માંહે કહ્યાં, ખળચરિત્ર અપાર; ૯
કહે પ્રીતમ અનુક્રમે, જણે જાણનહાર.
બહુ કહેતાં બુદ્ધિ બગડે, રસના હોય ખુવાર;

- કહે પ્રીતમ સંકેતથી, સમજે સમજણુહાર. ૧૦
 લક્ષણ લખીને રાખીએ, સમજી કરીએ પ્રીત;
 કહે પ્રીતમ કહું કટલું, રાખો દૃઢ પ્રતીત. ૧૧
 મનથી મૂકી દીજીએ, તનસું નહિ વહેવાર;
 કહે પ્રીતમ ન્યારો રહે, જ્યમ જળકમળવિચાર. ૧૨
 ભેખ દેખી ના ભૂલીએ, સ્વાંગ ધરે સખ ઢાઘ;
 કહે પ્રીતમ ચિત્ત શુદ્ધ હોય, સિદ્ધ કહાવે સોય. ૧૩
 ખીર તક બેઉ શ્વેત છે, સ્વાદ વિચાર વિવેક;
 કહે પ્રીતમ પટાંતરે, સંત અસંત એમ દેખ. ૧૪
 હંસ બગ બેઉ ઊજળા, ચારે ચિહ્ન જણાય;
 સો મણુ સાચુ ધોઘએ, ગરધવ ગાય ન થાય. ૧૫
 ઢાયલ કાગળેક રંગ છે, ભાષા લિખ જણાય;
 કહે પ્રીતમ સુણી શબ્દને, સર્વ મારવા ધાય. ૧૬
 ઉદક અન્ન અસંતનું, ખાન પાન કરે જોઈ;
 કહે પ્રીતમ સંશય નહિ, પડે નરકમાં તેહ. ૧૭
 દુષ્ટ સંગનો દોષ બહુ, શાસ્ત્રપુરાણે સાખ;
 કહે પ્રીતમ પ્રપંચ તજી, રામ નામ ચિત્ત રાખ. ૧૮

૨-નામમાહાત્મ્યનું અંગ

- રામ નામ શંકર જપે, સ્મરણ અખંડ સમાધ;
 કહે પ્રીતમ મંગળ મહા, ન મળે એક ઉપાધ. ૧
 રામ નામ નિત્યે રટ, સતકાદિક શુક શેષ;
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ તણો, રામ નામ ઉપદેશ. ૨

- નામ નિરંતર લીજીએ, મૂઠી માન ગુમાન;
કહે પ્રીતમ દુગ્ધા મટે, પ્રગટે પૂરણ જ્ઞાન. ૩
- રામ નામ રસના રટે, જે ઠા પરમ સુખણ;
કહે પ્રીતમ નામે તરે, પાણીમાં પાષાણ. ૪
- અધમ અજમિલ પાતકી અતિ મતિમંદગમાર;
કહે પ્રીતમ હરિ નામ તેં, સેહેજ પાયે પાર. ૫
- નામ ઉચાર્યું ગજપતિ, સંકટમાં જહી વાર;
કહે પ્રીતમ એક પદ્મકમેં, કાટે કષ્ટ અપાર. ૬
- ગુનકા સખ ગુણરહિત હે, અવગુણકા ભંડાર;
કહે પ્રીતમ હરિ નામ તેં, ઊતર ગદ્ય ભવપાર. ૭
- રામ નામ જોગી જપે, તપે નહિ ભવતાપ;
કહે પ્રીતમ મન જીતકે, જપે અજપા જપ. ૮
- નામ ખરાખર કષ્ટુ નહિ, તપ તીરથ વ્રત દાન;
કહે પ્રીતમ સાધન સમેં, નહિ હરિનામ સમાન. ૯
- રામનામ ચિંતામણિ, કલ્પદ્રુમ કામધેન;
કહે પ્રીતમ હરિ નામસેં, લગે રહો દિનરેન. ૧૦
- નામ સુધારસ જે પીએ, જન્મમરણમય જાય;
કહે પ્રીતમ પ્રીતે રટે, અમર અભેપદ પાય. ૧૧
- નામ રામતેં અધિક હે, મહિમા અધિક અપાર;
કહે પ્રીતમ વિરલા લહે, જાકું તત્ત્વવિચાર. ૧૨
- પર્વતમેં મેરુ બડા, તીરથ બડા કેદાર;
કહે પ્રીતમ સખ નામતેં, રામનામ નિજ સાર. ૧૩
- રામનામ પારસમણિ, મન લોહા હોય હેમ;

- કહે પ્રીતમ એક નામસેં, કરહુ નિરંતર પ્રેમ. ૧૪
હરિ હીરા હૃદયે ધરે, મિટે મોહ અંધકાર;
પ્રીતમ રવિ પરમાતમા, પ્રગટે તેજ અપાર. ૧૫
રામનામ હે મહામણિ, કાટે વિષય વિકાર;
કહે પ્રીતમ નિજ નામકી, ઝગમગજ્યેત અપાર. ૧૬
નામતણી રચના સકળ, સપ્તદ્વીપ નવખંડ;
પ્રીતમ પસારા નામકા, સો ગાજે બ્રહ્માંડ. ૧૭
નામ લીયે નામી મીલે, એસા નામ બળવંત;
પ્રીતમ સ્મરણુ નામકે, ભયે શિરોમણિ સંત. ૧૮
નિર્મળ નામ ઉચ્ચારતાં, ઊધડે નેન અનંત;
પ્રીતમ સ્વેપદ પરસતાં, હોય પરમ સુખ શાંત. ૧૯
એક નામ આધાર હે, નામ વિના નહિ ઠાય;
પ્રીતમ નામ ઉચ્ચારતાં, જીવ ટળી બ્રહ્મ હોય. ૨૦
નામ નગારાં ગડગડે, અનહદ આઠે પહોર;
કહે પ્રીતમ દિવ ના ડગે, રહે ઠોરકા ઠોર. ૨૧
નામ બરાબર કછુ નહિ, જોગ જગત તપ દાન;
કહે પ્રીતમ ભજ ભાવશું, તજ દેહ અભિમાન. ૨૨
નામ સકળ સંસારમાં, વ્યાપક પિંડબ્રહ્માંડ;
કહે પ્રીતમ સત નામ હે, સપ્તદ્વીપ નવખંડ. ૨૩
નામ સુધારસ જે પીએ, જન્મમરણુભય બંધ;
કહે પ્રીતમ સુખ સહજમાં, અભય અમર તે થાય. ૨૪
નામ રત્ન અમૂલ્ય હે, દિવ દરિયા કે માંહી;
કહે પ્રીતમ મરજીવા લહે, દૂજ પાવે નાહી. ૨૫

નામદીપ ઉઘોત હે, મનમંદિર કે મધ્ય;
કહે પ્રીતમ રટ નામકું, પ્રગટે જ્ઞાન પ્રસિદ્ધ. ૨૬

૩-સંતમાહાત્મ્યનું અંગ

સંત સમાગમ ક્રીજીએ, દૃઢ્યે રાખી ભાવ;
કહે પ્રીતમ સંસારમાં, તરવાનું એ નાવ. ૧

સેવા પૂજ સંતની, જે કરશે નરનાર;
કહે પ્રીતમ આનંદમેં, ઊતરશે ભવપાર. ૨

સંત વાસી વૈકુંઠકે, ઊતરે અવની મોઝાર;
કહે પ્રીતમ પાવન ક્રીયા, પાપરૂપ સંસાર. ૩

સંત સ્વરૂપ હે બ્રહ્મકો, એમાં નહિ સંદેહ;
કહે પ્રીતમ ઉપદેશકું, ધર્યો મનુષ્યકો દેહ. ૪

સંત બ્રહ્મકો હંસ હે, બ્રહ્મ સરોવર વાસ;
કહે પ્રીતમ મુક્તા યુગે, નિર્મળ નામ સુવાસ. ૫

સંત સમે સંસારમાં, નહિ કોઈ પરમદયાળ;
કહે પ્રીતમ એક પલકમાં, નજરે કરે નિહાલ. ૬

સંત હરિક લાડીલે, નિર્મળ બચન રસાળ;
કહે પ્રીતમ નિજ જ્ઞાન દે, કાટે જમકી બળ. ૭

સંત પ્રગટ પરમાત્મા, પૂરણ પરમાનંદ;
પ્રીતમ મહિમા અંગમાં, જાણે નહિ મતિમંદ. ૮

સંત બ્રહ્મકો તેજ હે, પૂરણ જ્યોત પ્રકાશ;
કહે પ્રીતમ માયા તિમિર, તત્ક્ષણ હોયે નાશ. ૯

સંત સગુણ અવતાર હે, હરિકે અનંત અપાર;

- કહે પ્રીતમ ગુણ ગાયકે, કીનો નિજ વિસ્તાર. ૧૦
 સંત સુધારસ કે ભરે, નખસેં શિશ પર્યંત;
 કહે પ્રીતમ પદ પરસતાં, ઊધડે નેણ અનંત. ૧૧
 સંત સમાધિમાં રહે, દેહતણી બુદ્ધિ નાહિ;
 કહે પ્રીતમ બ્રહ્મમાં ભજે, જ્યમ પાલો પાણીમાંહી. ૧૨
 સંત ચિદાનંદ સિંધુ હે, આનંદ અતિ ઉદાર;
 કહે પ્રીતમ રજ પરસતાં, છૂટે ભવસંસાર. ૧૩
 સંત સમુદ્રકી લહેર હે, વાણી વચન તરંગ;
 કહે પ્રીતમ નિત્ય પરસતાં, પ્રગટે પૂરણ રંગ. ૧૪
 સંત પરમ ધનવંત હે, કરે દીનતા દૂર;
 કહે પ્રીતમ હરિભજનમાં, રહે રંગ ભરપૂર. ૧૫
 સંત શરણ શીતળ સદા, સેવંતાં સુખ હોય;
 કહે પ્રીતમ ત્રિલોકમેં, ગાંજ શકે નહિ કોય. ૧૬
 સંતમહિમા શ્રીમુખ કહે, કમળાને બહુવાર;
 કહે પ્રીતમ કામ જનહી, જકું તત્ત્વ વિચાર. ૧૭
 સંત મૂળ મેં ડાળ હું, પત્ર સકળ સંસાર;
 કહે પ્રીતમ વિરલા લહે, મહિમા અગમ અપાર. ૧૮
 સંત સદા મમરૂપ હે, નાહીં આન વિચાર;
 કહે પ્રીતમ મંગલમય, વિચરે અવનિમેઝાર. ૧૯
 સંત દીસાસેં હોત હે, સ્વાંગે સંત ન હોય;
 કહે પ્રીતમ સોનામુખી, કુંદન કહે ન કોય. ૨૦
 સંત વિષયથી વર્જિતા, નાહીં લોભ લગાર,
 કહે પ્રીતમ પરમારથી, પ્રેમે પર ઉપકાર. ૨૧

આશા તૃષ્ણા ધૃષ્ટ્યા, નિંદા નહિ લવલેશ,
 કહે પ્રીતમ આનંદમાં, આપે સત ઉપદેશ. ૨૨
 મિથ્યા ભાષણ નહિ કરે, બોલે અવિચળ વેણ;
 કહે પ્રીતમ અતિ મુદ્ધિત મન, નિર્મળ વાકે નેણ. ૨૩
 જ્ઞાનગિરા તે ઉચરે, જ્ઞાનતણું દે દાન;
 કહે પ્રીતમ રહે જ્ઞાનમાં, ખાનપાન શુભ જ્ઞાન. ૨૪
 દયા દાન ને દીનતા, આશારહિત અમાન;
 કહે પ્રીતમ પલ ના ડગે, એવું નિરંતર ધ્યાન. ૨૫
 નિષ્કિંચન નિર્વૈરતા, બાહ્યાંતર પવિત્ર;
 કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવનેં, ગાય સુણે હરિ ચરિત્ર. ૨૬
 કામ ક્રોધ મદ મોહમાં, પામે નહિ પરિતાપ;
 કહે પ્રીતમ શીતળ રહે, જપે અજપા જાપ. ૨૭
 સુરતરુ સુરધેનુ સદા, ચિંતામણિસે ચેન;
 કહે પ્રીતમ પાવન પરમ, સુધા સ્નેહી સુખચેન. ૨૮
 સંત અમરપદ ભોગવે, રાજકુંવરનું રાજ;
 કહે પ્રીતમ દુર્બળ ડરે, સુણી ગજરાજ અવાજ. ૨૯
 સંત લક્ષણ કાણ કહી શકે, શેષ ન પામે પાર;
 કહે પ્રીતમ કેસે કરું, વાણીરહિત વિચાર. ૩૦
 સતકાટિ મળી શારદા, કથે કલ્પપર્યંત;
 કહે પ્રીતમ કહી નવ શોક, લક્ષણ સંત મહંત. ૩૧
 જાત ન જોઇએ સંતકી, સંત નિરંજન દેવ;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, કીજ વાકી સેવ. ૩૨
 કાગવિષામે પીપળો, ઊગે ઠોર કઠોર;

કહે પ્રીતમ પૂજ સખે, ભાવ ધરે નહિ એર. ૩૩

૪-ગુરુમહિમાનું અંગ

- ગુરુપદ પ્રેમે પૂજ્યે, પ્રગટે જ્ઞાન પ્રકાશ;
કહે પ્રીતમ એક પલકમાં, કરે અવિદ્યા નાશ. ૧
- ગુરુ ગોવિંદતેં અધિક હે, શુદ્ધ ચિત્તે કરી જોય;
કહે પ્રીતમ કરુણા કરે, આવાગમન ન હોય. ૨
- સદ્ગુરુ ચરણસરોજમાં, મન મધુકર કરી રાખ;
કહે પ્રીતમ નિત્ય નેહશું, રામસુધારસ ચાખ. ૩
- સદ્ગુરુ સમ સંસારમાં, હિતકારી ઢાઢ નાહી;
કહે પ્રીતમ ભવપાશ તે, છોડાવે પલમાંહી. ૪
- ગુરુકું માને માનવી, દેખે દેહ વ્યવહાર;
કહે પ્રીતમ સંશય નહિ, પડે નરક મોઝાર. ૫
- ગુરુ ઈશ્વરતેં અધિક હે, બ્રહ્મરૂપ ભગવાન;
કહે પ્રીતમ પદ પરસતાં, કાટે કાટિ અજ્ઞાન. ૬
- અશન વસન વાહન સદન, સદ્ગુરુ અર્પે જોહ;
કહે પ્રીતમ સુખ ભોગવે, અખંડ અભેપદ તેહ. ૭
- જોકે મસ્તક ગુરુ નહિ, સો નર નુગરા જાણ;
કહે પ્રીતમ પાતક નહિ, પુરુષ નહિ પાપાણ. ૮
- ચંદ્ર વિના જમ જમની, કંથ વિના જમ નાર;
કહે પ્રીતમ એમ ગુરુ વિના, પ્રાણી પશુ ગમાર. ૯
- નુગરા નર જ્યાં પગ ધરે, કંપે ધરણી શેષ;

- કહે પ્રીતમ મુખ દેખતાં, પાપ કરે પ્રવેશ. ૧૦
- ગુરુઆજ્ઞા માને નહિ, તજ ન દેહ અભિમાન;
- કહે પ્રીતમ મહા અરણ્યમેં, રાક્ષસ હોય નિદાન. ૧૧
- ગુરુકું તન મન સોંપીએ, સર્વસ પ્રાણસમેત;
- કહે પ્રીતમ ભવસિંધુમેં, ખૂડત ભુજ અહી લેત. ૧૨
- સેવકકે સુખ કારણે, ગુરુ કસોટી દેત;
- કહે પ્રીતમ શિક્ષા કરે, અંતરમાંહી હેત. ૧૩
- પારસમાણ, ચિંતામણિ, કલ્પદ્રુમ કામધેન;
- કહે પ્રીતમ ગુરુચરણપર, ઢાટિ વારણ કીન. ૧૪
- ઢાટિ ઇન્દ્ર ઢાટિ કમલભૂ, ઢાટિ શારદા શેષ;
- કહે પ્રીતમ ગુરુકું ભજ, ગૌરી સિદ્ધ ગણેશ. ૧૫
- ગિઠ કરોડ તીરથ સમેં, ગુરુચરણોદક જોડ;
- કહે પ્રીતમ પીએ પ્રેમશું, પામે અટલપદ એહ. ૧૬
- લાખ યજ્ઞ જ કામ કરે, વિધિપૂર્વક વિખ્યાત;
- કહે પ્રીતમ પ્રસાદમાં, સમજી લેા સાક્ષાત. ૧૭
- ગુરુકા વચન વિચારીએ, મનશું વારંવાર;
- કહે પ્રીતમ એક શબ્દમાં, ચાર વેદકા સાર. ૧૮
- સખહી મિટાવે કલ્પના, કરે ભ્રમણા દૂર;
- કહે પ્રીતમ પરમાત્મા, દેખાડે ભરપૂર. ૧૯
- કમઠ દષ્ટિ જમ ઇંડ પર, પોષે પૂરણ હેત;
- કહે પ્રીતમ એમ શીશકું, જ્ઞાનકૃપા કરી દેત. ૨૦
- ગુરુમહિમા અતિ અગમ હે, નિગમન પાવે પાર;
- કહે પ્રીતમ કૈસો લહે, જડમતિ જીવ ગમાર. ૨૧

- ગુરુકી પૂજે પાદુકા, આસન સેજ સલામ;
કહે પ્રીતમ રિધ સિધ સબેં, તાકી હોય ગુલામ. ૨૨
- શુક નારદ શંકર રટે, ગુરુકા મહિમા અપાર;
કહે પ્રીતમ ગુરુ શબ્દસેં, તરીએ ભવસંસાર. ૨૩
- જન્મમરણ જોખમ ટળે, અખંડ અભેપદ પાય;
કહે પ્રીતમ જોખમ ટળે, અનુભવ એકરસ થાય. ૨૪
- અંતરજામી ગુરુ આતમા, સખ ઘટ કરે પ્રકાશ;
કહે પ્રીતમ ચર અચરમાં, ગુરુ નિરંતર વાસ. ૨૫
- તણ ન હાલે ગુરુ વિના, વ્યાપક વિશ્વાધાર;
કહે પ્રીતમ કાયા વિષે, સદ્ગુરુ બોલણુહાર. ૨૬
- ગુરુકા ધ્યાન જોડા ધરે, બોલે ગુરુમુખ વાણ;
પ્રીતમ સંત સમાજમેં, સકલ શિરોમણિ જાણ. ૨૭
- સંત હરિ ગુરુ એક હે, ભિન્ન કહો મત કાઈ;
કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ મિલે, તાકું માલૂમ હોય. ૨૮
- ગુરુ કે ગુન કહા ગાઘએ, મુખમેં રચના એક;
પ્રીતમ સાગર પૂજીએ, અંજલિ કશે વિવેક. ૨૯
- દીપ આરતી અર્કપર, ઉતારે જ કાઠ;
કહે પ્રીતમ એ દેખતાં, કેસી શોભા હોય. ૩૦
- વાણી વડે કયા વર્ણવું, મન વાણી કે પાર;
કહે પ્રીતમ કેસે કરું, વાણીરહિત વિચાર. ૩૧

૫-વિચારનું અંગ

- સદ્વિચાર નિત્ય કીજીએ, મૂઢી મન અહંકાર;
પ્રીતમ ચિત્ત વિચારીએ, ઠા હું ઠા સંસાર. ૧
- સંસાર ઠાણે પેદા કર્યો, ઠાણે ઉપજાવ્યો હું;
કહે પ્રીતમ સૌ કારમું, દીસે છે તે શું. ૨
- હુંકારે આવી અજ્યું, દાનવ માનવ દેવ;
કહે પ્રીતમ સમજાવતાં, ટળે નહિ અહમેવ. ૩
- હુંકારે હરિ વેગળા, હુંનું કામ કઠોર;
કહે પ્રીતમ ભાગે નહિ, હુંકા જખરા જોર. ૪
- ઠાધ વિરલા જન વીસરે, આપાકૃત અહંકાર;
કહે પ્રીતમ સખ દેખતાં, નીકસ ગયે ભવપાર. ૫
- ખાતાં પીતાં પહેરતાં, સૂતાં યેઠાં સાર;
કહે પ્રીતમ તજીએ નહિ, આત્મતત્ત્વ વિચાર. ૬
- જપ તપ જોગ વિચારમાં, તીરથ વ્રત અનેક;
પ્રીતમ પક્ક ન છાંડીએ, સાર વિચાર વિવેક. ૭
- વિચાર વિરંચિએ કર્યો, ઉપજાવી સૌ સૃષ્ટ;
પ્રીતમ વિશ્ણુ વિચારતે, સાનું કાપે કષ્ટ. ૮
- વિચાર શિવજીએ કર્યો, દુહયે રાખ્યા રામ;
કહે પ્રીતમ શતકાઠિમાં, લીયો વિચાર નિજનામ. ૯
- વિચાર સનકાદિકે કર્યો, ધર્યો હરિશું સ્નેહ;
કહે પ્રીતમ પરણ્યા નહિ, રહ્યા સ્વરૂપે તેહ. ૧૦
- શ્રીશુકજી સમઢાધ નહિ, કીયો સુવસ્તુ વિહાર;

- કહે પ્રીતમ માયાતણો, વળગ્યો નહિ વિકાર. ૧૧
 વિચાર વિના જ જ કરે, તે સૌ સાધન ફેક;
 કહે પ્રીતમ સુખ નહિ મળે, યહ લોક પરલોક. ૧૨
 વચન વિચારી બોલીએ, વચને ટળે વિરોધ;
 વિના વિચારે પ્રીતમ કહે, બોલે ઊપજ ક્રોધ. ૧૩
 ક્રોધ ટળે, ટળે કામના, લાભ ન મળે લગાર;
 કહે પ્રીતમ નિર્મળ રહે, એવો તત્ત્વવિચાર. ૧૪
 વિચારે વ્યાપે નહિ, વિષય વાસના શૂળ;
 કહે પ્રીતમ તજીએ નહિ, સદ્વિચાર સુખ મૂળ. ૧૫
 વિચારી વિષ્ણુ ખાત હૈ, તાકું દુઃખ ન થાય;
 કહે પ્રીતમ સુખમાં રહે, શોક સમૂળો જાય. ૧૬
 કર્તાવ્ય કાઠ પહોંચે નહિ, પહોંચે સદ્વિચાર;
 કહે પ્રીતમ રહે વિચારમાં, વ્યાપે નહિ વિકાર. ૧૭
 રાગ દ્વેષ સખહી સમે, મન દેહ વ્યવહાર;
 પ્રીતમ વસ્તુ વિચારતાં, કહો કહાં સંસાર. ૧૮
 વેદતત્ત્વ વિચારતાં, હાઈ આવે હાથ;
 કહે પ્રીતમ પ્રગટ મિત્રે, તરત ત્રિભુવનનાથ. ૧૯
 ભક્તિ વિચારથી ઊપજ, ભક્તિથી ઊપજ જ્ઞાન;
 જ્ઞાનથી હું તું ટળે, પ્રીતમ પ્રેમનિધાન. ૨૦
 તત્ત્વવિચારે દેહતું, સર્વ ટળે અભિમાન;
 પ્રીતમ પ્રગટ આત્મા, એક રસ નિર્મળ જ્ઞાન. ૨૧
 જીવ ટળી બ્રહ્મ હોત હૈ, એસો તત્ત્વવિચાર;
 કહે પ્રીતમ લાગે નહિ, વિખિયા લેહેર લગાર. ૨૨

જન્મમરણ જોખમ ટળે, મૃત્યુ અમૃત હોય;
પ્રીતમ સાર વિચાર હૈ, કરી શકે જો કોઈ. ૨૩
સમજે સાધન હોત હૈ, જપ તપ યજ્ઞ અપાર;
કહે પ્રીતમ વિચાર વિણ, કર્યાં કરાવ્યાં છાર. ૨૪
વિશ્વ આતમ બ્રહ્મ હૈ, સખ ઘટ કરે પ્રકાશ;
પ્રીતમ તત્ત્વ વિચારતે, ભાસ્યો બ્રહ્મવિલાસ. ૨૫
જોગ જુગત સંજમ કરે, એ સખ તત્ત્વવિચાર;
કહે પ્રીતમ ટળે કલ્પના, પામે પદ નિરધાર. ૨૬

૬-જોગનું અંગ

જોગ સમાધિ જે કરે, સાધે આઠે અંગ;
પ્રીતમ પ્રવૃત્તિ તજે, પ્રગટે પૂરણ રંગ. ૧
આસન પ્રાણાયામ પ્રતિહાર કરે ધ્યાન ધારણા સંયમ;
કહે પ્રીતમ જોગ સમાધિસે, ધરે નિરંતર પ્રેમ. ૨
મૂળ કમળ દળ ચારનું, અજનું ખટ દળ હોય;
પ્રીતમ દશદળ વિષ્ણુનું, જુક્તિ કરીને જોય. ૩
દ્વાદશ દળ હૃદયકમળ, ચક્ર અનાહત શિવ;
કહે પ્રીતમ દળ સોળનું, કહંસ્થાન વસે જીવ. ૪
જુગલ પાંખડી બ્રૂમહીં, જ્યાં ઈશ્વર અવિનાશ;
કહે પ્રીતમ દળ સહસ્રનું, પ્રેમે કરે પ્રકાશ. ૫
ખટસેં અજપા હોત હૈ, ગણપતિ દ્વાર ઉદાર;
કહે પ્રીતમ બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવ, ત્યાં અજપા સહસ્ર અદાર. ૬

કરે અજપાં સહસ્ર એક, જીવાત્મા જ્યાં હોય;
 કહે પ્રીતમ પરમાત્મા, સહસ્ર અજપા સોય. ૭
 એકવીસ ખટ સહસ્ર અજપા, ધુની અનાહત હોય;
 કહે પ્રીતમ પૂરણ નિધિ, બ્રહ્મ દષ્ટ કરી જોય. ૮
 પંચમુખી ગંગા વહે, ઊઠે અનાહત નાદ;
 કહે પ્રીતમ પદ પરસતાં, મટી જાય મોહ પ્રમાદ. ૯
 ચીણી ચીણી મંજુશ્રી, વીણા તાલ મૃદંગ;
 પ્રીતમ ધંટા શંખધ્વનિ, ભેરી ભેદ સારંગ. ૧૦
 ઘાતી નેતી બસ્તી બ્રમરી, નોળી ત્રાટક ધ્યાન;
 પ્રીતમ ખટકર્મ જોગે, સમજે સાધનવાન. ૧૧
 મુષક હંસ ખગપતિ ગતિ, વૃષભ ચાલ નિરધાર;
 કહે પ્રીતમ ગુરુગમ કરી, નીરખો નિજ દેહાર. ૧૨
 કુર્મ સંકાચે શરીરને, એમ સમેટે અંગ;
 કહે પ્રીતમ અમૃત પીવે, સુરત સખીકે સંગ. ૧૩
 કરે અગોચરી પેંગડાં, ખેચરી પર અસવાર;
 પ્રીતમ લગામ ગ્રહે ભૂચરી, ખેત્રે ચાચરી સાર. ૧૪
 રહે ઉન્મત્તી આસન, આઠે પહોર આનંદ,
 કહે પ્રીતમ તે નહિ પડે, ફરીને માયા ફંદ. ૧૫
 ત્રિકુટિ ઉઠ પીઠ કુલાંટ, બ્રમર ગુફા બ્રહ્મરંધ્ર મુકામ;
 કહે પ્રીતમ સંસારસુખ, તાકું નહિ હૈં કામ. ૧૬
 ગગનમંડળમેં ધર કરે, ધરે સમાધિ ધ્યાન;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરે, અજર અમીરસ પાન. ૧૭
 પ્રેમજડી અમૃત ઝરે, બીજ આઠે અંગ;

કહે પ્રીતમ જોગ તણો, નિત્ય નિત્ય નૌતમ રંગ. ૧૮
 ઝગમગ ઝગમગ હોત હૈ, તેજપુંજ ભરપૂર;
 કહે પ્રીતમ સખ દેવતા, સેવામાંહી હજૂર. ૧૯
 ગણનાયક પ્રજાપતિ, વિષ્ણુ શંકર ઇન્દ્ર;
 કહે પ્રીતમ સેવા કરે, અશ્વનીકુમાર રવિ ચંદ્ર. ૨૦
 વાયુ વરુણ અગ્નિ વસુ, દશે દિશા દિકપાળ;
 કહે પ્રીતમ લાગે નહિ, કાળ વ્યાળ જંજાળ. ૨૧
 ચોરાશી લાખ આસન જોગકે, તામેં ચોરાશી સાર;
 તામેં સોળ પ્રસિદ્ધ હૈ, પ્રીતમ દહે વિચાર. ૨૨
 તામાંહી દ્વાદશ કહે, દ્વાદશમાંહી ત્રીન;
 કહે પ્રીતમ એ ત્રીનમેં, પદ્મ સિદ્ધ સત કીન. ૨૩
 એ સખ સાધન તખ લગે, જખ લગ લગે સમાધ;
 કહે પ્રીતમ નિર્વિધનસેં, મિટ જય સકલ ઉપાધ. ૨૪
 એ સખ સાધન સત્ય હૈ, જખલગ ઊપજે જ્ઞાન;
 પ્રીતમ જ્ઞાન પ્રકાશતે, સખહી દષ્ટ સમાન. ૨૫

૭-જ્ઞાનનું અંગ

જ્ઞાન વિના અભિમાનકી, ટળે ન અહંતા આડ;
 કહે પ્રીતમ નિજ જ્ઞાનકા, જહેર ઝંડા ગાડ. ૧
 જ્ઞાનરવિ ઘટમેં ઉદે, ટાળે તિમિર અજ્ઞાન;
 પ્રીતમ મોટમ જ્ઞાનકી, ભાખે શ્રીભગવાન. ૨
 ગીતાકે અધ્યે સાતમેં, જ્ઞાનશિરોમણિ કીન;
 પ્રીતમ પારથકું કહા, કૃષ્ણચંદ્ર પ્રવીણ. ૩

- એકાદશ ઉદ્ધવપ્રત્યે, કરી જ્ઞાનકી ગોષ્ઠ;
કહે પ્રીતમ રધુવર પ્રત્યે, કહ્યો જોગ વસિષ્ઠ. ૪
- સનકાદિક શંકર સદા, રહે જ્ઞાનમેં લીન;
કહે પ્રીતમ પૂરણ સદા, જ્ઞાન ગુરુષ્ટી સેન. ૫
- જ્ઞાનીકા જીવન સુદૃઢ, સખાહીકું સુખરૂપ;
કહે પ્રીતમ જ્ઞાને મીટ, માયા ભ્રમ તમ રૂપ. ૬
- જ્ઞાનગિરા તે ઉચરે, જ્ઞાનનણો ઉપદેશ;
કહે પ્રીતમ જ્ઞાને ટળે, બહુરૂપી રાગ ને દ્વેષ. ૭
- એક ચરાચર આત્મા, અપના તુલ્ય સખ કોઇ;
કહે પ્રીતમ કા ઉપરે, દુષ્ટ ભાવ નવ હોય. ૮
- અપને પગસે પગ સમે, અપને પ્રાણસે પ્રાણ;
અપને મુખસે મુખ સમે, પ્રીતમ એહ પ્રમાણ. ૯
- અપને નૈનસે નૈન સમે, અપને કરનસે કરન;
અપને અંગસે અંગ સમે, પ્રીતમ એ દુઃખ હરન, ૧૦
- સાગર માંહી હોત હૈ, લેહેરી લોઢ તરંગ;
કહે પ્રીતમ એક બ્રહ્મ મેં, ઉપજત હૈ બહુ રંગ. ૧૧
- વાપી રૂપ તડાગંઠ, નીર સિન્ધુ નવ હોય;
કહે પ્રીતમ એક આત્મા, જ્ઞાન દષ્ટ કરી જોય. ૧૨
- ઉચ્ચ દશા હૈ જ્ઞાનકી, જે કોઈ જાણે ભેદ;
કહે પ્રીતમ વર્ણન કરે, નિશદિન ચારે વેદ. ૧૩
- જ્ઞાની કર્મ કરે સમે, અંતર નહિ અહમેત;
કહે પ્રીતમ ભીતર નહિ, ઉપર સકળ અવેત. ૧૪
- જ્ઞાન ગુરુને પાઈએ, ગુરુ હૈ જ્ઞાન સ્વરૂપ;

- કહે પ્રીતમ જ્ઞાને મીલે, અપિલ ભુવન કે ભૂપ. ૧૫
- નિંદા સ્તુતિ કાં કરો, ચંદન અથવા છાર; ૧૬
- કહે પ્રીતમ દુઃખે નહિ, દિલમેં એક લગાર. ૧૬
- શત્રુ મિત્ર સમાન ચિત્ત, સરખું કંચન લોહ; ૧૭
- કહે પ્રીતમ જ્ઞાની વિષે, નહિ મમતા મદ મોહ. ૧૭
- સોળ વરસની સુંદરી, નખ શિખ સજ્જ શણગાર; ૧૮
- કહે પ્રીતમ ભેળાં રહે, ન મળે વિષયવિકાર. ૧૮
- ખડ્ગ કાઢી શિર પર રહે, મારનકું નિરધાર; ૧૯
- પ્રીતમ ભય ઊપજે નહિ, જ્ઞાન લક્ષણ સાર. ૧૯
- છગ પ્રપંચ કરે નહિ, સખહી મેં શુદ્ધ ભાવ; ૨૦
- કહે પ્રીતમ પૂરણ રહે, કાય દો કાય લે જાવ. ૨૦
- વસ્તુ છુપાવે નહિ કશી, નહિ કોઇ ચોર શાહુકાર; ૨૧
- કહે પ્રીતમ એક આત્મા, સખહી સરજનહાર. ૨૧
- જ્ઞાન વિના બહુ ગરબડો, ઊપજે અનંત અપાર; ૨૨
- કહે પ્રીતમ જ્ઞાને સમે, ભાસે બ્રહ્માકાર. ૨૨
- જ્ઞાન જ્ઞાન સખ કો કહે, આતમજ્ઞાન સો જ્ઞાન; ૨૩
- કહે પ્રીતમ પારસમણિ, ઔર સમે પાષાણ. ૨૩
- ભરત ઋષભ શુકદેવજી, દત્ત કપિલ ત્રિપુરાર; ૨૪
- ગરક રહ્યા તે જ્ઞાનમેં, પ્રીતમ પ્રેમ અપાર. ૨૪
- ભક્તિ જુક્તિ જે જ્ઞાન હૈ, સોઇ જ્ઞાન શુભ સાર; ૨૫
- કહે પ્રીતમ પરમારથી, જ્ઞાની પુરુષ ઉદાર. ૨૫
- દયા કરે સખ દુઃખ હરે, દેવે નિર્મળ જ્ઞાન; ૨૬
- કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, મુકાવે અભિમાન. ૨૬

તાઠા સુખ મેં કા કહું, એસો અવર ન ઠાઠ;
કહે પ્રીતમ ત્રિભુવનપતિ, ભક્તનકું વશ હોય. ૨૭

૮-ભક્તિનું અંગ

ભક્તિ કરે ભગવાનકી, તજે વિષય રસપાન;
કહે પ્રીતમ ભૂલે નહિ, ભૂમિ તણું નિશાન. ૧

અનન્ય ભાવ ઉપાસના, ગુરુઈશ્વરકી હોય;
કહે પ્રીતમ ત્રિલોકમેં, વિધન કરે નહિ ઠાઈ. ૨

અમૃતસરણું ઉચરે, કરે તે પર ઉપકાર;
કહે પ્રીતમ ચૂકે નહિ, સેવાસમરણ સાર. ૩

અપને મુખ માગે નહિ, ધન સંપત સુખરાજ;
કહે પ્રીતમ આનંદમેં, કરે પરમારથ કાજ. ૪

ઈશ્વરતા ઇચ્છે નહિ, નહિ અજપદની આશ;
કહે પ્રીતમ સમરથ સખળ, રહે દાસનકા દાસ. ૫

જોગ સિદ્ધિ જાયે નહિ, રાયે હરિકે રંગ;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવશું, કરે સદા સતસંગ. ૬

ઠાઠ કું નિંદે નહિ, વંદે જથા ખળ બુદ્ધ;
કહે પ્રીતમ પૂરણ સદા, સદા રહે ચિત્ત શુદ્ધ. ૭

જન્મ કર્મ જશ રામકે, ગાય સુણે નિત્ય નિત્ય;
કહે પ્રીતમ સ્વારથ નહિ, પરમારથ પર પ્રીત. ૮

ભક્તિ ચિંતામણિ ચિત્ત ધરે, કરે ન અન્ય ઉપાય;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, ગુણ ગોવિંદકે ગાય, ૯

- ભક્તિ પ્રિય ગોપાલકું, ઐસો અવર ન ઢાય;
કહે પ્રીતમ ત્રિભુવનપતિ, ભક્તનકે વશ હોય. ૧૦
- ભક્તિ કરી પ્રહ્લાદજી, હરિ ધર્યો નરસિંહરૂપ;
કહે પ્રીતમ કર નખ વડે, હણ્યો હિરણાકસ ભૂપ. ૧૧
- ભક્તિ વિભીષણે કરી, સાચા દ્વંદ્વા સાથ;
કહે પ્રીતમ રાવણ હણ્યો, રૂપ ધરી રઘુનાથ. ૧૨
- ભક્તિ પાંડુસુતે કરી, ભજ્યા દ્વારકાધીશ;
કહે પ્રીતમ કૌરવ તણી, જડ કાઠી જગદીશ. ૧૩
- બાળપણે ધ્રુવજી ભજ્યા, આઘ પુરુષ અવિનાશ;
કહે પ્રીતમ અવિચળ થયા, કરી નહિ ગર્ભવાસ. ૧૪
- પ્રેમભક્તિ અનપાયની, આનંદ સુખનું મૂળ;
કહે પ્રીતમ વ્યાપે નહિ, મોહ માયાનું શૂળ. ૧૫
- માયા મુરાતખ ભોગવે, દિવસ પાંચ દશ ઢાઈ;
કહે પ્રીતમ યમયાતના, અંતકાળ બહુ હોય. ૧૬
- ભક્તિ સુધાસાગર સહી, માયા દુઃખભંડાર;
કહે પ્રીતમ સમજે નહિ, તો દેખી લે સંસાર. ૧૭
- ભક્તિ માયા દોહ સુંદરી, રહે પ્રભુકે પાસ;
કહે પ્રીતમ ભક્તિ અટલ, માયા સુપનવિલાસ. ૧૮
- દેવીકું ભક્તિ પ્રિય, આસુરી માયા મોહ;
કહે પ્રીતમ એ અનાદિકે, મારગ કહીયે દોય. ૧૯
- ભક્તિ વિના ભવમેં ભ્રમે, ગમે નહિ ગોપાળ;
કહે પ્રીતમ પિતૃ કહે, કૂટ ભૂંડા ચાંડાળ. ૨૦
- બંધન કાપે જીવકા, ગોપજ સુખ આનંદ;

કહે પ્રીતમ ભક્તિ તજે, તેથી ઠા મતિમંદ.	૨૧
ભક્તિ કરે ભવજળ તરે, પિતૃ સહિત કુળ સાત;	
કહે પ્રીતમ છાના નહિ, વેદ શાસ્ત્ર વિખ્યાત.	૨૨
ભક્તિ કલ્પતરુ કામધેનુ, અભિમત કુળ દાતાર;	
કહે પ્રીતમ સેવે સદા, નહિજ દુઃખ લગાર.	૨૩
ભક્તિભાવ વિના માનવી, મૂરખ મૂઢ અજાણ;	
કહે પ્રીતમ ઠસે રહે, પ્રેમપીડ ત્રિણ પ્રાણ.	૨૪
સહસ્ર જન્મ સાધન કરે, જોગ સમાધિ ધ્યાન;	
પ્રીતમ પૂરણ ભાગ્યતે, મળે ભક્તિ ભગવાન.	૨૫
નહિ વૈકુંઠ ગોલોકમાં, નહિ અવની આકાશ;	
કહે પ્રીતમ પ્રભુ ત્યાં વસે, ગાય ભક્ત નિજ દાસ.	૨૬

૯-પ્રેમનું અંગ

પ્રેમપંથ અતિ કઠિન હૈ, જૈસી ખાંડાધાર;	
કહે પ્રીતમ લક્ષ કોડમેં, ઠાઈક પહોંચે પાર.	૧
સન્મુખ રહેના સિદ્ધકું, પ્રગટ પીના ઝેર;	
પ્રીતમ પડના અગ્નિમેં, અગમ પ્રેમકી લહેર.	૨
સ્વાંગ સતીકા પહેરકે, પીછા માંડે પાવ;	
કહે પ્રીતમ એ દુષ્ટકા, દરશન મત દેખાવ.	૩
પ્રેમ વિના પ્રાણી અધમ, ઇંડ અકુળ અવતાર;	
કહે પ્રીતમ મુખ દેખતાં, ઊપજ દોષ અપાર.	૪
સાચો પ્રેમ ન ઊપજ, જખ ગુરુ દે મુજર,	

- કહે પ્રીતમ કહા હોત હૈ, સ્વાંગ ધરે સો વાર. ૫
- પ્રેમ વિના પાવે નહિ, હુન્નર કરો હજાર;
કહે પ્રીતમ એક પ્રેમ વિના, ન મળે નંદકુમાર. ૬
- પ્રેમ વિના સખ શૂન્ય હૈ, જનત નહિ જડ જીવ;
કહે પ્રીતમ કૈસે મિલે, પ્રેમ સ્નેહી પીવ. ૭
- સત્ય પ્રેમ વ્રજનારકો, વીસરી તન ધન ધામ;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, પરસે સુદિરશ્યામ. ૮
- લોકલાજ વ્યવહારકી, નાહીં ખખર લગાર;
કહે પ્રીતમ પ્રભુ મન વસે, ભૂત ગયે સંસાર. ૯
- પ્રેમરસાયન જે પીએ, તન મન કરે કુરખાન;
કહે પ્રીતમ એક પક્ષકમેં, પાવે પદ નિર્વાણ. ૧૦
- શુદ્ધ ચૈતન્ય પરમાત્મા, વ્યાપક વિશ્વાધાર;
કહે પ્રીતમ રસખસ રહે, સત્ય પ્રેમ સોઈ સાર. ૧૧
- પ્રેમ નિરંતર કીજીએ, સંત હરિ ગુરુ સાથ;
કહે પ્રીતમ ન્યારા નહિ, તારે ત્રિભુવન નાથ. ૧૨
- પ્રેમરત્ન અમૂલ્ય હૈ, સદ્ગુરુ સંત કે હાટ;
કહે પ્રીતમ કૈસે મિલે, મોઘો માથાસાટ. ૧૩
- પ્રેમસુધારસ પીજીએ, સોંપી તન મન શીશ;
કહે પ્રીતમ પ્રેમી મળે, તો પ્રાણ કરું બક્ષિસ. ૧૪
- પ્રેમદયા તેં પાછીએ, સદ્ગુરુ હોય દયાળ;
કહે પ્રીતમ પાતક કટે, મિટે મોહજંજળ. ૧૫
- પ્રેમ પદારથ સાર હૈ, જે દુદ્યામાં હોય;
કહે પ્રીતમ ત્રિલોકમાં, કરતી ગંગા તોય. ૧૬

પ્રેમ વિના પાવે નહિ, અપને પિયાકો સંગ;	
કહે પ્રીતમ ઊતરે નહિ, ચડયા પ્રેમકા રંગ.	૧૭
પ્રેમ વિના સૌ પાંપળાં, પાખંડ ન પડે પાર;	
કહે પ્રીતમ ઘોડા ચિત્રકા, ચલે ન એક લગાર.	૧૮
પ્રેમ વિના પ્રપંચ હૈ, સેવા સમરણ ધ્યાન;	
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ પ્રેમ વિણ, ફીકું લાગે જ્ઞાન.	૧૯
જ્યૈં કામીકુ કામની, જ્યૈં લોભીકુ લાભ;	
કહે પ્રીતમ એક પ્રેમશું, રટે નિરંતર રામ.	૨૦
પ્રેમે પ્રગટ્યા નંદગૃહે, ગોકુળ ચારી ગાય;	
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, ગોરસ ચોરી ખાય.	૨૧
લાજીકો લોજન કિયો, પ્રેમે પ્રાશ્યાં બોર;	
કહે પ્રીતમ વ્રજસુંદરી, પ્રભુ બંધે પ્રેમકી ડોર.	૨૨
પ્રેમે છાયો છાપરો, પીયો પ્રેમશું દૂધ;	
પ્રીતમ નાતો પ્રેમકો, નહિ કુળ શુદ્ધ અશુદ્ધ.	૨૩
પ્રેમે જઈ પાણી ભર્યું, ત્રિલોચનને ઘેર;	
પ્રીતમ પોઠ કબીરકી, લાયે ઊલટભેર.	૨૪
પ્રેમે પોકારી દ્રૌપદી, પ્રેમે પૂર્યાં ચીર;	
કહે પ્રીતમ પારથ તણો, રથ હાંકયો જહુવીર.	૨૫
વેદ શકે નહિ વર્ણવી, આઘ પુરુષ અવિનાશ;	
કહે પ્રીતમ પરમાત્મા, પ્રેમે પ્રગટે પાસ.	૨૬

૧૦-વૈરાગ્યનું અંગ

વૈરાગ્ય વિના વળગી રહ્યો, માયાની મધસાળ;

- કહે પ્રીતમ સુખ અદ્વૈત હૈ, દુઃખ ભુગતે કંઈ કાળ. ૧
- સુત પિત મંદિર સુંદરી, સખે કાલકો કંઈ; ૨
- કહે પ્રીતમ દશ દીશમેં, સમજ નહિ મતિમંદ. ૩
- જીવને કહે મેરો પતિ, જખ લગ પહેંચે આશ; ૪
- કહે પ્રીતમ શ્વાસા મિટે, પલક ન આવે પાસ. ૫
- જુઠી માયા મોહની, જુઠો જુગસંસાર; ૬
- કહે પ્રીતમ પંડ કારમો, નહિ વણસતાં વાર. ૭
- અરે જીવ અભાગિયા, લાજ નહિ લગાર; ૮
- કહે પ્રીતમ ક્યેં પડત હૈ, ફરી ફરી ભવમોઝાર. ૯
- કાયાથી ઉતપત કહાં, પ્રગટ કહે નહિ કોઈ; ૧૦
- કહે પ્રીતમ એ દેહકો, ગર્વ કીયે કા હોય. ૧૧
- અસ્થિમાંસ માળો કિયો, તામેં પંખી પ્રાણ; ૧૨
- કાલ અહેડી શીર ભમે, પ્રીતમ ચેત અજાણ. ૧૩
- મુસા મન હરખત ફીરે, માલ પિયારા ખાય; ૧૪
- કહે પ્રીતમ મળે મીનકા, જીવ પલકમેં જાય. ૧૫
- વાત પિત્ત કફ મૂત્ર વીટ, ચર્મ રોમ તખ અંત; ૧૬
- કહે પ્રીતમ તામેં બંધ્યો, મુરખ જડમતિ જંત. ૧૭
- એસો અધમ શરીર હૈ, શૂકરશ્વાનકો આહાર; ૧૮
- કહે પ્રીતમ ગોવિંદ ભજ, સુક્લ હોય અવતાર. ૧૯
- જખલગ અંતર આત્મા, તખલગ દેહ અમૂલ; ૨૦
- કહે પ્રીતમ ચૈતન ચક્ષુ, કરમાયા તન કૂલ. ૨૧
- જખલગ શ્વાસ શરીર મેં, તખ કછુએ ચિત્ત ચેત; ૨૨
- કહે પ્રીતમ શીર મૃત્યુ, અખહી ઘડી તુંહી લેત. ૨૩

- ભોગ કીચે બહુ ભાતકે, તે હું ન ભાગી ભૂખ;
કહે પ્રીતમ કલ્પત કીરે, કબહી મિલે મોહી સુખ. ૧૩
- ભોગ તજી તું જાયગો, કે તોકું તજગા ભોગ;
કહે પ્રીતમ કોઈ દિન મિલે, નદી નાવકા જોગ. ૧૪
- હાંચ નીચ અવતારમેં, વિષયકાટિ વિધિ કીન્હ;
કહે પ્રીતમ વૈરાગ્ય ત્રિણુ, રહા દીનકા દીન. ૧૫
- જીવ મુસાફર જઈ પડ્યા, ઠગકા ટોળા માંહ;
કહે પ્રીતમ કૈસે કરે, જકું ગુરુગમ નાહી. ૧૬
- છીન છીન ઓછા હોત હે, અંજલિ કેરા નીર;
કહે પ્રીતમ કૈસે રહે, નવ છીદ્રયુક્ત શરીર. ૧૭
- કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહ, ધન લૂંટે ચહું ચોર;
કહે પ્રીતમ ભેળા રહે, અપને ઘરમેં ચોર. ૧૮
- કાયા ચારા કાલકા, ઉસમેં કહા ગુમાન;
કહે પ્રીતમ અભિમાન તજ, ભજ ભાવે ભગવાન. ૧૯
- ગોપીચંદન ભરથરી, બાજંદા સુલતાન;
કહે પ્રીતમ જુગ પરહર્યા, અહ્યા ગુરુકા જ્ઞાન. ૨૦
- જહં અંપકવન ચચરી, નિશદિન રહે ઉદાસ;
કહે પ્રીતમ સંસારમેં, અમર રહે નિજ દાસ. ૨૧
- ગદ્ય પળસો આવે નહિ, એહી વિધિ આયુષ્ય જાય;
કહે પ્રીતમ સખ જીવકા, કાળ નિરંતર ખાય. ૨૨
- જમીન જલે તંબૂ ગગન, તકિયા પાવટ પાટ;
કહે પ્રીતમ વીતરાગકે, વાડી વનકે ઝાડ. ૨૩
- વૈરાગે ટળે વાસના, દોષ દષ્ટિ દરશાય;

કહે પ્રીતમ સુખ ઇન્દ્રકા, ચિત્તમેં કબહુ નચાય.	૨૪
વૈરાગ્ય વિના કહત હૈ, સંસારીશું પ્રીત;	
ગર્વ ધરે ગુરુ સંતશું, એહી બડી વિપરીત.	૨૫
રાગ દ્વેષ સૌમાં રહ્યો, કામ ક્રોધ મદ લોભ;	
કહે પ્રીતમ કાળે કરી, સખહી પામે ક્ષોભ.	૨૬
સ્થિરતા નહિ અજ ઇન્દ્રકી, દેવસદન કૈલાસ;	
કહે પ્રીતમ એ સુખ તણી, તજ અંતરગત આશ.	૨૭
સુખ નહિ સંસારમાં, રાજ પ્રજા ને રંક;	
કહે પ્રીતમ વૈરાગ્ય વિના, નર નહિ હોય નિઃશંક.	૨૮
ભોગ સુખ સખ રોગવત, રામ હૃદયમાં રાખ;	
કહે પ્રીતમ એક અનન્ય હોઇ, પ્રેમ સુધારસ ચાખ.	૨૯

૧૧-અનન્યનું અંગ

અનન્યકી ઐસી મતિ, કબહુ ચળે ન ચિત્ત;	
કહે પ્રીતમ આનંદમાં, સદા એકરસ પ્રીત.	૧
હરિકું સમરપે પ્રાણુ દેહ, ચિત્તવિત્ત હરિકે ચરણ;	
કહે પ્રીતમ એક હરિ વિના, નહિ કાહુકા શરણ.	૨
નંદા વંદા કાઇ કછુ, સુખદુઃખ વિધન અનેક;	
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, આરાધે હરિ એક.	૩
રંચ માત્ર ઇચ્છે નહિ, સુખ સમૃદ્ધિ ભોગ;	
કહે પ્રીતમ હરિકું ભજે, તજે વિષય રસભોગ.	૪
પતિવ્રતા પતિકું ભજે, નહિ અવરની આશ;	
કહે પ્રીતમ રંગે રમે, પ્રેમ પિયા ઠે પાસ.	૫

- સતી સોહાગ ના ઊતરે, આનંદ આઠે પહોર;
કહે પ્રીતમ નિજ પતિ વિના, ભાવ ધરે નહિ ઓર. ૬
- સરોવર સરિતા સમુદ્રજળ, જહાં તહાં ભરે અપાર;
પ્રીતમ આતક આંચ દે, પીએ ન એક લગાર. ૭
- એસે સુખ સંસારકો, અનન્ય ન ઇચ્છે મન;
કહે પ્રીતમ પૂરણુ રહે, આનંદમેં નિશદિન. ૮
- ચંકાર નિહાળે આંદકું, શશિખિંબ દહે મોઝાર;
કહે પ્રીતમ પાતક ભખે, દાઝે નહિ લગાર. ૯
- બ્રહ્મદષ્ટિ જાકું ભઈ, દેખે હરિ ભરપૂર;
કહે પ્રીતમ માયા તણો, તાપ રહે સઉ દૂર. ૧૦
- મધુકર કોરે કાષ્ટકું, કમળ કાર્યો નહિ જાત;
કહે પ્રીતમ એક પદંતરે, પ્રેમ પ્રીતકી ખાત. ૧૧
- રવિ રહે લખ જોજને, અતિ ઊંચો આકાશ;
કહે પ્રીતમ સરોવર કમળ, પ્રેમે કરે પ્રકાશ. ૧૨
- હાલર લાઠી હાથમાં, મુવે ન મૂકે નેહ;
કહે પ્રીતમ પ્રેમી તણું, લક્ષ નિરંતર એહ. ૧૩
- હંસ યુગે મુક્તાફલ, અવર ન ભાવે ભક્ષ;
કહે પ્રીતમ નિજ નામકી, અનન્ય તણી એ લક્ષ. ૧૪
- ધ્રીપ રહે નિત્ય સમુદ્રમાં, રતી જલ પરસે નાહિ;
કહે પ્રીતમ એક સ્વાતિકી, આશ ધરે મનમાંહી. ૧૫
- આશા નાહીં આનકી, સાચો હરિકા હેત;
કહે પ્રીતમ જાચે નહિ, કાહુકા દીયો નહિ લેત. ૧૬
- અનન્ય ચૂકે ન ચાકરી, હાજર રહે હમેશ;

કહે પ્રીતમ ડાઘક ચળે, કઠણ દાસકા કેશ.	૧૭
તરસ્યો તાંકે નીરકું, ઐસો કરે સત્સંગ;	
કહે પ્રીતમ ના ઊતરે, ચઢ્યો ચોરનો રંગ.	૧૮
સર્વેશ્વર સર્વ ભૂતમાં, જાળે એક ભગવાન;	
કહે પ્રીતમ સખકું નમે, ભૂતે ન ભાસે આન.	૧૯
ઉપાસના ઇષ્ટ અનન્યકી, અણુસમખ્યું લહે ન કાંઈ;	
કહે પ્રીતમ પ્રભુકું ભજે, આન આશરો નાહીં.	૨૦
હરિકું અર્પણ આત્મા, દેહ ગેહ સુત નાર;	
કહે પ્રીતમ સેવકપણે, કરે ઉદમ વ્યવહાર.	૨૧
રહે ધ્યાન મુખ નામ નિત્ય, ચિત્ત ચિંતવે હરિરૂપ;	
કહે પ્રીતમ એ અનન્યકી, રહેણી કરણી અનુપ.	૨૨
ચરણોદક પરસાદ આહાર, લેઈ ચડાવે શીશ;	
કહે પ્રીતમ ચર અચરમાં, જાણે એક જુગદીશ.	૨૩
સ્વામી દેખે સર્વ મહીં, આપે રહે નિજ દાસ;	
કહે પ્રીતમ પરમાત્મા, વ્યાપક સર્વાવાસ.	૨૪
મેં મેરી માને નહિ, અનન્ય એક લગાર;	
કહે પ્રીતમ હાણુ વૃદ્ધિકા, ધણી એક કૃષ્ણ મોરાર.	૨૫

૧૨-વેહનું અંગ

જખ લગી વેહ ન ઊપજે, તખલગી હે હરિ દૂર;	
કહે પ્રીતમ કેસે મિલે, નિજ પતિ પરમ ચતુર.	૧
વિરહીકું વિખ સારીખા, સંસારીકા નેહ;	
કહે પ્રીતમ ખોટા લગે, બરખાઝતુ ખિન મેહ.	૨

- વિરહીકું વહાલા નહિ, વિષય ભોગ વ્યવહાર;
કહે પ્રીતમ પ્યારા લગે, જીવન જગદાધાર. ૩
- વિરહીકું વેરી લગે, સુખ સેજે સનમાન;
કહે પ્રીતમ કડવા લગે, મેવા પાનપકવાન. ૪
- નજરે દેખ્યા ના ગમે, રંગ ભોગ શણગાર;
કહે પ્રીતમ પિયુકું રટે, વીસરે નહિ લગાર. ૫
- વીંછી જૈસે વીંછુવા, વસિયર જૈસે હાર;
કહે પ્રીતમ વિરહણ દુઃખી, સુખી સકળ સંસાર. ૬
- વિરહ તેલ તન ડાડિયા, પ્રાણ બનાવું ખાત;
કહે પ્રીતમ પતિકું મિત્રન, જરત હું દિનરાત. ૭
- વિરહી જલતા રૂખડા, જલા જંગલકા ધાસ;
કહે પ્રીતમ પંખી જલે, જે ડા આવે પાસ. ૮
- વિરહી દાઝી દેહડી, ગયા સમુદ્રતીર;
કહે પ્રીતમ સાગર જલા, ઐસા વિરહશરીર. ૯
- વિરહ વિના વરસે બહુ, મુક્તા છીપ ના હોય;
કહે પ્રીતમ વ્રેહ ઊપજે, નિજ પતિ પાવે સોય. ૧૦
- વિરહી તાતી આતમા, આઠે પહોર ઉદાસ;
કહે પ્રીતમ લોચન લગે, શ્રાવણ ભાદે માસ. ૧૧
- વિરહી વિરહીસું કહે, તું મત બોલે મોર;
કહે પ્રીતમ કામળ વચન, હીરદે અતિ કઠોર. ૧૨
- વીંછી વસિયર ખાત હે, કરત ઉપલકા અહાર;
કહે પ્રીતમ પચી જત હે, વ્રેહ ઉર અગ્નિ અપાર. ૧૩
- વિરહીકું વિષ નહિ લગે, ખાય હળાહળ ઝેર;

- પ્રીતમ ચિત્ત ધરે નહિ, ચડે કાનકું લહેર. ૧૪
- વિરહાદવ ભીતર જલે, જર કીયા તન છાર; ૧૫
- કહે પ્રીતમ ધન વરખ હી, ખૂજે નાંહિ અંગાર. ૧૫
- વિરહી વન દૂંઢત કીરે, કાઈ મિલાવે પીવ; ૧૬
- કહે પ્રીતમ સર્વસ દહં, કરું ખલિહારી જીવ. ૧૬
- વિરહા મેરા મીંતવા, અખ મત કરહુ વિલંખ; ૧૭
- કહે પ્રીતમ પિયાકું મિલું, તેરે હાથ વિલંખ. ૧૭
- વિરહીકું વ્યાપે નહિ, કામ કોધ મહ લોભ; ૧૮
- કહે પ્રીતમ કાળે કરી, પાવે નહિ મન ક્ષોભ. ૧૮
- પ્રથમ પલાસ જગ ફૂલહી, તખ તન હોવે શ્યામ; ૧૯
- કહે પ્રીતમ લાલી ગહે, ફરે રૂપ ગુણ નામ. ૧૯
- રહા ભમર જરી કેતકી, કરતા નિશદિન સંગ; ૨૦
- કહે પ્રીતમ શિર છાર લે, જકર ડૂબા ગંગ. ૨૦
- વિરહી મરહી મોત ખિન, સો જને પિયા પીર; ૨૧
- કહે પ્રીતમ મચ્છી મરે, જો છીન ખિછુડે નીર. ૨૧
- વિરહી કરહી કૃષ્ણસું, અચલ અમલ અનુરાગ; ૨૨
- કહે પ્રીતમ પતિકું મિલે, કરહી સકલ પરિત્યાગ. ૨૨
- સાચો વ્રેહ વ્રજનારકો, છોડ ચલી પરિવાર; ૨૩
- કહે પ્રીતમ પિયાકું મિલી, ગાવત ગુણ સંસાર. ૨૩
- વિરહીકું ચંદન કહા, કહા ચંદ્રકી સીત; ૨૪
- કહે પ્રીતમ ફૂલન કહા, વ્રેહ વહ્નિ વિપરીત. ૨૪
- વિરહી ડરે ન મરનસે, ચલે અગન જલ માંહી; ૨૫
- કહે પ્રીતમ પિયા અગમ હે, જાય મિલે પલ માંહી. ૨૫

૧૩-તૃણાનું અંગ

- તૃણા તું થાકી નહિ, ખાયો સખ સંસાર;
કહે પ્રીતમ કરું દૂરથી, કર જોડી નમસ્કાર. ૧
- તૃણા તું ખડી ખાપિની, ક્રિયા સખ લોક બેઠાલ;
કહે પ્રીતમ કહું કેટલું, મૂક અમારો છાલ. ૨
- બ્રહ્માંડ ખાધ ભાખરી, પિયો સખ સરિતા નીર;
કહે પ્રીતમ ધ્રાવી નહિ, નાહી ન શાંત શરીર. ૩
- એક પૈસા આઠ લે, કીન્હે લાખ કરોડ;
કહે પ્રીતમ પૂરણ નહિ, રહી તૃણા મુખ મોડ. ૪
- નગર દેશ ખંડ દ્વીપકો, ભયો એકછત્ર રાજ;
કહે પ્રીતમ આગે ચલી, નહિ તૃણાકું લાજ. ૫
- પિતૃ ગાંધર્વ દેવ પુનિ, ઇન્દ્ર વિરંચિ શિવરાય;
કહે પ્રીતમ તૃપત નહિ, તૃણા ખૂરી બલાય. ૬
- કાટિ બ્રહ્માંડ ભક્ષન ક્રિયો, તોહુ ન ભાગી ભૂખ;
કહે પ્રીતમ ત્રિલોકમેં, તૃણા પસાર્યો મુખ. ૭
- તૃણા તું પીછે પડી, નહિ કરત વશ કોઈ;
કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ મિલે, કછુ બલહીણી હોય. ૮
- તૃણા તનમેં તાપણી, જરત રહે દિનરાત;
કહે પ્રીતમ ગુરુ જ્ઞાન જલ, તખ શીતલ હોધ જાત. ૯
- તૃણા ડોરી ડારકે, ખેંચત ઢીમર કાલ;
કહે પ્રીતમ કર્મેં કરી, પડે જીવજંજલ. ૧૦
- સંસાર પૂર સરિતા વહે, તૃણા તાણ અપાર;

- કહે પ્રીતમ ઢાઘ ઉબરે, જે રહે ઢાર કિનાર. ૧૧
- તૃષ્ણા દવ દહું દિશ લગ્યા, વિશ્વ મુકતાર બુંદ; ૧૨
- કહે પ્રીતમ પ્રલે ગયે, જે ન ભજે ગોવિંદ.
- ધ્રુવ આદિ જે ધીર નર, કિયો તૃષ્ણાકા ત્યાગ; ૧૩
- કહે પ્રીતમ પ્રભુકા મિલે, ઉર ધરી વેહ વૈરાગ.
- ભક્ત અનંત ઢાટી ભયે, રહે રામકે શરન; ૧૪
- કહે પ્રીતમ તૃષ્ણા તણ, મિટે જન્મ અરુ મરન.
- તૃષ્ણા મારી ભરથરી, છોડી માયા મોહ; ૧૫
- કહે પ્રીતમ અક્ષરસ પિયો, મિટા હું તું દોય.
- તૃષ્ણા તણ કપિલણ, શુકળ સનતકુમાર; ૧૬
- કહે પ્રીતમ ન્યારા રહે, નાહી ન લગી લગાર.
- તૃષ્ણા બેટી લોભકી, હે પ્રૌઢા પરિવાર; ૧૭
- કહે પ્રીતમ પ્રપંચ કરી, ખાયા સખ સંસાર.
- સુરનર મુનિ જોગી જતિ, ખાયે શિશુક ભૂપ; ૧૮
- કહે પ્રીતમ ફેડે પડી, તૃષ્ણા વિકટ સ્વરૂપ.
- કવિ કોવિદ શૂરા સુધડ, વૈદ રોગી દાતા દીન; ૧૯
- કહે પ્રીતમ ખાયે સખે, મૂરખ ચતુર પ્રમીન.
- તૃષ્ણા ટાળે સદ્ગુરુ, જોકે હાથ ધલાજ; ૨૦
- કહે પ્રીતમ સમજણ વિના, સખ તન તૃષ્ણારાજ.
- હરિગુરુ સંત કૃપા કરે, દેવે જ્ઞાન વિચાર; ૨૧
- કહે પ્રીતમ તૃષ્ણા કહા, કાપે કોટિ વિકાર.
- તૃષ્ણા પીડે તખ લગ, જખ લગ નહિ ગુરુ જ્ઞાન; ૨૨
- કહે પ્રીતમ પ્રીછ્યા વિના, મિથ્યા દેહ અભિમાન

જખ હરદામેં હરિ બસે, તૃણા ટળે વિરાટ;	
પ્રીતમ કૂંચી જ્ઞાનકી, ઊઘડે અગમ કપાટ.	૨૩
વિષય વેલાથી વિછડે, હુટે તૃણા ડીંટ;	
કહે પ્રીતમ કહુતા ટળે, તખ ફલ હોવે મિષ્ટ.	૨૪
તૃણા તોરંગ મન ચઢયા, ધાયા દેશ વિદેશ;	
કહે પ્રીતમ સ્થિરતા નહિ, બિન સદ્ગુરુ ઉપદેશ.	૨૫

૧૪-મનનું અંગ

મન મતવાલા હો રહા, નાહિન માને શિખ;	
કહે પ્રીતમ ભવમેં ભમે, માગે ધર ધર ભીખ.	૧
ભીખ મળે હરિનામતેં, સો સંત મુખ પ્રતાય;	
કહે પ્રીતમ આન વ્રતસેં, લાખ ચોરાશી પાય.	૨
મન દુર્જન ધરમાં રહે, કરે દગો દિનરાત;	
કહે પ્રીતમ કહા કીજીએ, મન ચંચળ બદ જત.	૩
મન દુર્જન અતિશય પ્રબલ, મનકે ખેલ અનેક;	
કહે પ્રીતમ મન બસ નહિ, જકું રૂપ ન રેખ.	૪
મકંટ રાજ બેસાડીએ, કરકે બોહોત બનાવ;	
કહે પ્રીતમ ફલ દેખતે, પ્રગટે આપ સ્વભાવ.	૫
કથા શ્રવણ કરે મીનકા, શિર દીપક ધરી દેવ;	
કહે પ્રીતમ મુસા મિલે, જાઘ પકડે તતખેવ.	૬
કાટિ જતન પરમેદીએ, મન નહિ માને લેશ;	
પ્રીતમ કાઠ પોહોંએ નહિ, તહાં મન કરે પ્રવેશ.	૭

મન સૃષ્ટિકા મૂલ હૈ, મનકું હરખ ને શોક;
 કહે પ્રીતમ મન ફેરવે, તેહી ફીરે તણ લોક. ૮
 સાગર લેહેરી ગૂંથીએ, જો આકાશ છેદાય;
 પ્રીતમ પવનકું બાંધીએ, તો મન જીત્યો જાય. ૯
 પારાશર સાબરી ઋષિ, શૃંગી વિશ્વામિત્ર;
 કહે પ્રીતમ ફજેત કીયે, મનકા અગમ ચરિત્ર. ૧૦
 મન સુરપતિ કે બસ નહિ, ગયો સો ગૌતમ ઘેર;
 કહે પ્રીતમ અમૃત પિયા, મિટા ન મનકા ઝેર. ૧૧
 મન બ્રહ્માકે બસ નહિ, હાર રહે મુનિ જનન;
 કહે પ્રીતમ સરસ્વતીસુતા, તે પૂઠે ધાયું મન. ૧૨
 મન શંકર નહિ વશ કીયો, રૂપ મોહિની જાણ;
 કહે પ્રીતમ ભૂતલ ભયી, સપ્ત ધાતુની ખાણ. ૧૩
 મન સબ પર અસ્વાર હે, મન પર કામ અસ્વાર;
 કહે પ્રીતમ મન હાથ કરે, સોઈ પુરુષ નિરધાર. ૧૪
 પૃથ્વીકા ગુણ દેહ હૈ, આતમ નિર્ગુન નામ;
 કહે પ્રીતમ બીચમેં ટ્રીયો, મનહી અન્યથા કામ. ૧૫
 મનકા કહ્યો ન માનીએ, મનકા કામ કઠોર;
 કહે પ્રીતમ કયા સાચવે, ઘર ભીતરકા ચોર. ૧૬
 સોઈ બસિયરકું બસ કરે, ધરી ધીરજ હૈયા સાથ;
 કહે પ્રીતમ મન કુટિલ હૈ, કબહુ ન આવે હાથ. ૧૭
 મણિ લાવે પાતાલસું, જાય ચઢે આકાશ;
 કહે પ્રીતમ મન મૂઢકા, નાંહી કછુ વિશ્વાસ. ૧૮
 કરે વિવાહતું કાયદું, અતનું પત કરે કાંચ;

કહે પ્રીતમ સમજે નહિ, પ્રપંચ બહુ મનમાંય. ૧૯
 બાહર શત્રુ બહુ હણે, જે કાઠ શૂરા હોય;
 પ્રીતમ મન ભીતર રહે, માર શકે નહિ કાય. ૨૦
 રિપુદળ જીતે રણ વિષે, કાય ન મેટે આણ;
 કહે પ્રીતમ મન જીત્યા નહિ, તબ લગ કાયર જાણ. ૨૧
 તપ તીરથ આચાર વ્રત, બણે બહુ શાસ્ત્રપુરાણ;
 કહે પ્રીતમ મન બસ નહિ, તબ લગ મૂરખ જાણ. ૨૨
 કથી સાખી બહુતકે કથે, સમજાવે સબ લોક;
 કહે પ્રીતમ આશા ધરે, તો કહા કર્યા સબ ફોક. ૨૩
 ખોટે મન ખોયા સબે, તનમન રૂપ અરુ રંગ;
 કહે પ્રીતમ કરીએ નહિ, મન મૂરખકા સંગ. ૨૪
 મન હરજીકે હાથ હૈ, ઓર કીસીકા નાંહિ;
 કહે પ્રીતમ માને નહિ, દેખો અંધનમાંહિ. ૨૫
 મન સાત્ત્વિક તેં ઉપન્યા, સાત્ત્વિક ત્રિષ્ટુ અંશ;
 પ્રીતમ મૂળ વિચારતાં, મનકો બટે નહિ બંશ. ૨૬
 શુદ્ધ ચિત્ત સુચરન કરે, તજ દેહ અભિમાન;
 કહે પ્રીતમ આપાં મિટે, તબ ભેટે ભગવાન. ૨૭
 મન વિકલ્પ મૂકે પરા, હરિ ઇચ્છા વ્રતમાન;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરે, હરિ સુમરન સાવધાન. ૨૮

૧૫-સ્મરણનું અંગ

સુમરન સોઈ ન વીસરે, રહે રૂપમાં મન;
 કહે પ્રીતમ શુદ્ધ સ્નેહસું, કરે સુમરન નિશ્ચિન. ૧

- નિશદ્દિન નિમેષ ન વીસરે, હરિકા તત્ત્વ વિચાર; કહે પ્રીતમ તદ્વત્ રહે, સોઈ સુમરન સાર. ૨
- મિથ્યા મુખ બોલે નહિ, બોલે તો હરિનામ; કહે પ્રીતમ રૂદીયે વસે, જ્યું લોભી કે દામ. ૩
- સોહું સોહું હોત હૈ, નખ શિખ સક્લ શરીર; પ્રીતમ પલક ના વીસરે, રૂદીયેસેં રધુવીર. ૪
- ધડી પહોર સુમરન કહા, સુમરન સાસ ઉસાસ; કહે પ્રીતમ રહે અંગમાં, આઠે પહોર ઉદ્ધાસ. ૫
- જેઠં આકાશકી આરસી, ભૂલે નહિ સ્વરૂપ; કહે પ્રીતમ સખ ઘટ વસે, નાથ નિરંજન ભૂપ. ૬
- ખેતર જતી ખરપડી, સાગર જતો વહાણુ; કહે પ્રીતમ ભૂલે નહિ, ભોમતણો નિશાન. ૭
- મેરુ ડગે તો મન ડગે, રહે ભજન લવલીન; કહે પ્રીતમ હરિસિંધુ મેં, મગન રહે મન મીન. ૮
- હરિ સાગર સન્મુખ ભર્યો, નાહીં ન્યૂન લગાર; કહે પ્રીતમ એકરસ રહે, સોઈ સુમરન સાર. ૯
- સખ ઘટ સીતા રામજી, જ્યું હિરાસું હેમ; કહે પ્રીતમ હરિ રૂપ જોઇ, કરહુ નિરંતર પ્રેમ. ૧૦
- સૂતાં સુમરન હોત હૈ, બેઠાં બહુત પ્રકાર; પ્રીતમ ચત્રતાં ચીતવે, હરિકા નામ ઉદાર. ૧૧
- સુમરનસે સંશય ટળે, શોક સમૂળા જાય; કહે પ્રીતમ મનકે મહીં, ગુણ ગોવિંદ કે ગાય. ૧૨
- સહસ્ર વદન સુમરન કરે, સદા સર્વદા શેષ;

- કહે પ્રીતમ ભૂમિતણે, ભાર ન લાગે લેશ. ૧૩
- ગગન પવન પાવક ઉદક, અવની ભાર અઢાર;
કહે પ્રીતમ સુમરન કરે, સહુ રદિયા મોજર. ૧૪
- સુમરન સેવા સંતપી, કીર્તન કથા પ્રસંગ;
કહે પ્રીતમ સુમરન સમે, જ્યું લાગે હરિરંગ. ૧૫
- મોહ ટળે અંથી ગળે, મળે ત્રિભુવન નાથ;
કહે પ્રીતમ ફેરે ફળે, હરિસ્મરણ હૈયા સાથ. ૧૬
- સહેજ સુમરન હોત હૈ, અખંડ અજપા જપ;
કહે પ્રીતમ સમજી શકે, ટળે શોક સંતાપ. ૧૭
- એકવીશ સહસ્ર ખટસેં ઊઠે, રાતદિવસ અહંકાર;
કહે પ્રીતમ પદ પ્રીછતાં, લાગે નહિ વિકાર. ૧૮
- મુખ જિહ્વા હાલે નહિ, અવર ન જણે કાઠ;
કહે પ્રીતમ આપા મિટે, સહેજ સુમરન હોય. ૧૯
- પચાસ અક્ષર બંધન પડે, દો ન્યારે દુઃખ હરન;
કહે પ્રીતમ રરે મમ્મો, ભવજળ તારણ તરણ. ૨૦
- રરે નિર્ગુણ નામ હૈ, મમ્મો મંગળ આપ;
કહે પ્રીતમ જુગતે જપે, તપે ન ત્રિવિધિ તાપ. ૨૧
- શત કાટિ રામાયણમાં, રામ નામ અક્ષર દાય;
કહે પ્રીતમ રરે મમ્મો, લિયા શંકરને સોય. ૨૨
- સખ સાધનમેં સુગમ હૈ, રામનામ મહામંત્ર;
કહે પ્રીતમ રસના રટે, તન મન હોય પવિત્ર. ૨૩
- સમરણસે માયા સમે, દમે નહિ લવલેશ;
કહે પ્રીતમ સમરણ ભજન, હરિજન કરે હમેશ. ૨૪

માયા દમે ન મન દમે, દમે ન દુઃખ સંસાર;
કહે પ્રીતમ પરબ્રહ્મકો, ભજન કરે ભવપાર. ૨૫

૧૬-માયાનું અંગ

દેવી માયા ગુણમયી, ક્રિયો ત્રિગુણ વિસ્તાર;
કહે પ્રીતમ માયા વડે, રચ્યો સકલ સંસાર. ૧
સાત્ત્વિક હે સખ દેવતા, રાજસ ઇન્દ્રિ વિકાર;
કહે પ્રીતમ તામસ તણા, વિષય તે પંચ પ્રકાર. ૨
મૂળ માયા ઈશ્વર થકી, ઉપજ્યું બ્રહ્માંડ;
કહે પ્રીતમ બ્રહ્માંડમાં, સપ્ત દ્વીપ નવખંડ. ૩
ખંડ ખંડ બહુ દેશ હૈ, દેશ નગર પુર ગામ;
કહે પ્રીતમ એક ગામમેં, રચ્યો બહોત વિધિ ધામ. ૪
ધામ ધામ બહુ મનુષ્ય હૈ, ઊંચ નીચ નર નાર;
કહે પ્રીતમ માયા ધરે, રૂપ અનંત અપાર. ૫
રાગ દ્વેષ હું તું કરે, એ માયાકો મૂળ;
કહે પ્રીતમ કૈસે મિટે, ક્ષણ ક્ષણ ઊપજે શૂળ. ૬
માયા માયા એક હૈ, લાગી જીવકું આય;
પ્રીતમ છાયા દેવકી, સો છેદી ક્યોં જાય. ૭
માયા મસાલે સખ બના, નાના મોટા ઘાટ;
કહે પ્રીતમ આણુ આદિ લઘ, સૂક્ષ્મ આણુ વૈરાટ. ૮
એ માયા દીસે સખે, દુષ્ટ પદારથ હોય;
પ્રીતમ નાવે દૃષ્ટમેં, સાર પરંપદ સોય. ૯
માયા ચક્ર આથે રહી, જક્ત ખેલકું જોય;

- કહે પ્રીતમ પ્રભુ દેખ હી, પ્રભુકું દેખે કાય. ૧૦
 અંતરજામી આતમા, સખહી કે ઉર વાસ;
 કહે પ્રીતમ માયારહિત, સો આઘપુરુષ અવિનાશ. ૧૧
 પ્રકૃતિ સ્વભાવ જુદો પડ્યો, મૂળે વસ્તુ એક;
 કહે પ્રીતમ વિરલા લહે, જાકું જ્ઞાન વિવેક. ૧૨
 ઇન્દ્રજાલકે ખેલમેં, મોહ્યા સખ સંસાર;
 કહે પ્રીતમ સખ દોહ્યા, જાને જાનનહાર. ૧૩
 માયા મોટી ભાસકી, પડ્યા જીવતા માંય;
 કહે પ્રીતમ વીતે કલપ, તો હું નીકસે નાંય. ૧૪
 ઉંખરતરુ માયા રહી, ફલ ખજાંડ અપાર;
 કહે પ્રીતમ તામેં પડે, જંતુ કરે ત્રિહાર. ૧૫
 કાલકપિ ભક્ષણ કરે, ગુલરકે ફલ બહોત;
 કહે પ્રીતમ એસે ફીરે, માણસકે શિર મોત. ૧૬
 માયા ગાંધી કાથળો, ચીજ અનેક તામાંહિ;
 કહે પ્રીતમ જુગતે ધરે, તખ કછુ એકઠા નાંહિ. ૧૭
 બાવલકો બીજ રાખહી, સહસ્ર વરસ લગી કાય;
 કહે પ્રીતમ કાંટા સહિત, જખ ઊગે તખ હોય. ૧૮
 માયાકે સખ નામ હે, કહે સખ શાસ્ત્ર પુરાણ;
 કહે પ્રીતમ ન્યારો રહે, સો નર પરમ સુખણ. ૧૯
 માયા અવિદ્યા અવ્યાકૃત, અક્ષર અરુ અજ્ઞાન;
 કહે પ્રીતમ પ્રકૃતિ અજ, ક્ષેત્ર ધામ પ્રધાન. ૨૦
 માયા સખમેં મિલ રહી, અવિદ્યા શિખાવે આન;
 કહે પ્રીતમ આકૃતિ નહિ, અવ્યાકૃત અહમાન. ૨૧

અક્ષર ટાળી ટળે નહિ, મિથ્યા ભાસે ભાન;
 કહે પ્રીતમ અનુભવ નહિ, તાથે એ અજ્ઞાન. ૨૨
 પ્રકૃતિ કહીએ પરાક્રમી, અજ્ઞ જન્મ નહિ માટ;
 કહે પ્રીતમ સહુ ઊપજે, ક્ષેત્ર કહિ તે માટ. ૨૩
 ધામ તજે રહેઠાણુ એ, ધરે બહુવિધિ માન;
 કહે પ્રીતમ પુરુષ આગે, કરતા હરતા માટે એ પ્રધાન. ૨૪
 માયા આત્રણ અષ્ટ હે, પૃથ્વી ઉદક તેજ;
 કહે પ્રીતમ વાયુ ગગન, ગુણ અહંકાર મન એજ. ૨૫
 માયા તિમિર સેહેજ ટળે, ને પ્રગટે બ્રહ્મ પ્રકાશ;
 કહે પ્રીતમ તત્ત્વ સાંખ્યમાં, ઉગરે તે અવિનાશ. ૨૬

૧૭-તત્ત્વસાંખ્યનું અંગ

ક્ષિતિજળ પાવક પવનનભ હું, નહિ ત્રિગુણ અહંકાર;
 કહે પ્રીતમ મહત્તત્ત્વ નહિ, પ્રકૃતિ પુરુષ વિસ્તાર. ૧
 ઇન્દ્રિયતુદ્દશ દેવતા, શબ્દાદિક સાક્ષાત;
 કહે પ્રીતમ સેવે સદા, વિષયભોગ વિખ્યાત. ૨
 પંચ તત્ત્વકી ઇન્દ્રિય દશ, પંચકર્મ પંચજ્ઞાન;
 કહે પ્રીતમ એ પ્રીછતાં, ટળે દેહઅભિમાન. ૩
 શ્રવણ વદન આકાશકી, ત્વચા હસ્ત સોમ પવન;
 કહે પ્રીતમ અક્ષુ ચરણ, તત્ત્વ તેજકો રવન. ૪
 જિહ્વા સ્નિગ્ધ જળકે બને, ભોમ ગુદા અરુ દ્રાણ;
 કહે પ્રીતમ એ પ્રસિદ્ધ હે, ગાત્રે નિગમ પુરાણ. ૫
 કરણ ઇન્દ્રિય દિક દેવતા, શબ્દાદિકકો સંગ;

- કહે પ્રીતમ ગુણ વાસના, પોહોંચાવે સર્વ અંગ. ૬
 ત્વચા ઇન્દ્ર સ્પર્શ વિષે, વાયુદેવ દયાળ;
 કહે પ્રીતમ ત્રિપુટી તણી, ચૈતન્યકું સંભાળ. ૭
 નેત્ર ઇન્દ્રકો રૂપ વિષય, સ્વામી તાંકા સુર;
 કહે પ્રીતમ તત્ત્વ એ તેજકો, કરે સો તેજ હજુર. ૮
 જિહ્વા ઇન્દ્ર રસવિષય, વરુણ દેવ સંજોગ;
 કહે પ્રીતમ કારણ વડે, કરે ચિત્તવૃત્તિ ભોગ. ૯
 નાસા ઇન્દ્ર ગંધ વિષય, અવની અધિદેવ સાર;
 કહે પ્રીતમ ચૈતન્યકું અઢે, પૂજ પંચ પ્રકાર. ૧૦
 કર્મ ઇન્દ્ર ક્રિયા કરે, પંચ પ્રાણ સંગ સોય;
 કહે પ્રીતમ શુદ્ધ સમજ લે, કારજ કારણ દોય. ૧૧
 કારજ કંચન ઘાટ હે, કારણ કુંદન મૂલ;
 કહે પ્રીતમ એ દેખ લે, જ કછુ સૂક્ષ્મ સ્થૂલ. ૧૨
 પૃથ્વીકે પંચભાગ હે, અસ્થિ માંસ નસ ત્વચા રોમ;
 પ્રીતમ એ નહિ આતમા, પંચે ભાસે ભોમ. ૧૩
 પરસ્વેદ અરુ લાળ કફ, આંસુ અમરી સોય;
 કહે પ્રીતમ એ ઉદક કે, આત્મા અળગો હોય. ૧૪
 કામ ક્રોધ અરુ કલ્પના, દ્વેષ ઉદ્દમાત જાણ;
 કહે પ્રીતમ એ તેજકે, પાંચે ભાગ પ્રમાણ. ૧૫
 શ્વાસોશ્વાસ અરુ હેડકી, છીંક ખગાસું સિદ્ધ;
 કહે પ્રીતમ એ પવનકે, પાંચે ભાગ પ્રસિદ્ધ. ૧૬
 કહે સાંભળે વીસરે, થાંભણ દે અવકાશ;
 કહે પ્રીતમ તું પરખ લે, એહ પંચ આકાશ. ૧૭

કહણુ ભોમ ભારે ઉદક, તપત તેજ કહેવાય;
 કહે પ્રીતમ પ્રસરતા પવનકી, સ્થિર આકાશ ગવાય. ૧૮
 પૃથ્વી અધિક પર્વત વિષે, ઉદક અધિક તરુમાંય;
 કહે પ્રીતમ દષ્ટે પડે, પંચતત્ત્વ ત્રિણુ નાંય. ૧૯
 તેજ અધિક મધ્ધ મીનમાં, અધિક પંખીમાં પવન;
 કહે પ્રીતમ આકાશમાં, રહે ચતુર્દશ ભુવન. ૨૦
 પરા પશ્યંતિ મધ્યમા, વૈષ્ણવી વાણી જોડ;
 કહે પ્રીતમ પરમાત્મા, સખકું પ્રેરે તેહ. ૨૧
 મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર, શબ્દાદિ વિષય પંચ;
 કહે પ્રીતમ લિંગ વાસના, કરે સદા પ્રપંચ. ૨૨
 અંતઃકરણ વૃત્તિ વડે, જણે સુખ દુઃખ ભોગ;
 કહે પ્રીતમ નિર્લેપ હે, જાકું આતમ જોગ. ૨૩
 કર્તા વૃત્તિ નખ શિખ લગી, ક્રિયા રહી દશ દ્વાર;
 કહે પ્રીતમ કર્મ વૃત્તિ જ, હો ગદ્ય વિષયાકાર. ૨૪
 ઇન્દ્રિય વિષયને ઓળખે, નહિ જણે નિજ રૂપ;
 પ્રીતમ પ્રસારક દેહકો, આત્મા બ્રહ્મ સ્વરૂપ. ૨૫

૧૮-બ્રહ્મસ્વરૂપ વર્ણન

બ્રહ્મ અખંડિત અવિનાશ હે, અજ અવ્યક્ત અવિકાર;
 કહે પ્રીતમ નિર્લેપ હે, નિરાલંબ નિરધાર. ૧
 નિર્ગુણ નિરાકાર નિત્ય, નિજાનંદ નિજરૂપ;
 કહે પ્રીતમ વ્યાપી રહ્યો, ચૈતન્ય શુદ્ધ સ્વરૂપ. ૨

- શુદ્ધ ચૈતન્ય સાક્ષી પ્રમાતા, પ્રમાણ પ્રમેતી જહ; પ્રીતમ પંચનામ બ્રહ્મકે, અનુભવે ઓળખે તેહ. ૩
- બ્રહ્મ સમુદ્ર સભર ભર્યો, જ્યું પ્રલેકાળ હોય; કહે પ્રીતમ પૂરણ સદા, એક નિરંતર સોય. ૪
- સાગરમેં જ્યું બુદ્ધબુદ્ધ, એસે ઊપજે સૃષ્ટ; કહે પ્રીતમ વિરલા લહે, જાકું આતમ દષ્ટ. ૫
- જ્યું સિંધુમેં હોત હૈ, લહરી અનંત અપાર; કહે પ્રીતમ યું બ્રહ્મમેં, ઉપજે સખ સંસાર. ૬
- અંબુમાં નહિ આંતરો, વ્યોમ વિષે નહિ વાડ; કહે પ્રીતમ યું બ્રહ્મમેં, નહિ આવરાણ કછુ આડ. ૭
- નાશ નહિ આકાશકો, યું આત્મા અદ્વૈત; કહે પ્રીતમ આનંદધન, સખધટ તુરીયાતીત. ૮
- અભ્ર હોત આકરસમેં, જ્યું તરવર કે પાત; કહે પ્રીતમ યું બ્રહ્મમેં, આ દેહ આવત જત. ૯
- બ્રહ્મ અનાદિ અટલ હૈ, અકળ અરૂપ અછેદ; કહે પ્રીતમ નિત્ય કહત હૈ, મહિમા ચારે વેદ. ૧૦
- અગ્નિ કે અંબારસે, દીપ બહુ ત્રિધિ હોય; કહે પ્રીતમ યું બ્રહ્મસે, જીવ જગતકે જોય. ૧૧
- ભાંડ ભૂમિસો ભિન્ન નહિ, આદ્ય અંત મધ્ય એક; કહે પ્રીતમ યું બ્રહ્મમેં, ઊપજે ખપે અનેક. ૧૨
- કુંદન કાંઈ લાગે નહિ, વગળ ભળે હોય હીન; કહે પ્રીતમ સખ કર્મકે, જીવ ઈશ્વર આધીન. ૧૩
- શુદ્ધ દૂધ સોધ બ્રહ્મ હે, ઈશ્વર આઘો નીર;

કહે પ્રીતમ જળ જ્યું મિલા, ત્યું ત્યું વરસ્યા ખીર. ૧૪
 બ્રહ્મ કર્મસેં રહિત હે, સકળ ધર્મકા મૂળ;
 કહે પ્રીતમ દુઃખ પાવહી, હોય બ્રહ્મ પ્રતિકૂળ. ૧૫
 ચૈતન્ય સાગર એકરસ, કનક દંડ મણિ દીપ;
 કહે પ્રીતમ ન્યારા નહિ, રહે સદાએ સમીપ. ૧૬
 ચંદા અર્ક અગ્નિ વિષે, ઝળહળ જ્યોત પ્રકાશ;
 કહે પ્રીતમ અજ મસકમાં, બ્રહ્મ નિરંતર વાસ. ૧૭
 શશી સૂર ચક્ષુ વિષે, જઠરા અગ્નિ જાણુ;
 કહે પ્રીતમ બ્રહ્માંડમાં, એસે પંડ પ્રમાણુ. ૧૮
 અગ્નિ એક જળ અગ્નિ એક, એક વાયુ આકાશ;
 કહે પ્રીતમ એક બ્રહ્મમેં, વસ્તુ વિશ્વ વિલાસ. ૧૯
 સૂર તપે સખ ઉપરે, વૃષા સખ હી પર હોય;
 કહે પ્રીતમ દેહ આતમા, જ્ઞાન દષ્ટિ કરી જોય. ૨૦
 તરુવર એક શાખા બહુ, નીચ ઊંચ લઘુ દીર્ઘ;
 કહે પ્રીતમ યું બ્રહ્મમેં, ભયો સર્ગ વિસર્ગ. ૨૧
 મળ્યો ખાળિયો સમુદ્રમાં, ભયો સમુદ્રાકાર;
 કહે પ્રીતમ બ્રહ્મ ભજનસે, ભયો બ્રહ્મ નિરધાર. ૨૨
 પારસકા પર્વત બને, લિયો દિયો નહિ જાય;
 કહે પ્રીતમ સમજી રહે, વાકે એહી ઉપાય. ૨૩
 વાણી શંકે નહિ વર્ણવી, કૃત્ય ન પહેંચે કાય;
 કહે પ્રીતમ આકાશમાં, ચિત્ર કાણુ વિધિ હોય. ૨૪
 ઈશ્વરકું ઊંચ નીચ નહિ, પુરુષ નપુંસક તાર;
 કહે પ્રીતમ વ્યાપી રહ્યો, સખ ઘટ બોલનહાર. ૨૫

મીન કમઠ શુકર સહી, આહિર કુળ અવતાર;
 કહે પ્રીતમ પરિબ્રહ્મકું, કહાં વરણ વેહેવાર. ૨૬
 નિર્ગુણ બ્રહ્મ સગુણ ભયે, રામકૃષ્ણ અવતાર;
 કહે પ્રીતમ ગુણ ગાયકે, તર ગયે અનેક અપાર. ૨૭
 અહંતા મમતા ઈરખ્યા, વિષયાદિક જંજળ;
 કહે પ્રીતમ ભવસિંધુકે, તીર કીચ સેવાળ. ૨૮
 અઢાર અંગ સાખી કહી, સદ્ગુરુ કે પ્રતાપ;
 કહે પ્રીતમ સોધ સમજતાં, મિટ જાય વાદવિવાદ. ૨૯
 ભોગ્ય પડે બ્રહ્મ ભાવના, જામ ટળે કામ કલાપ;
 કહે પ્રીતમ કષ્ટુ કામના, તખ લગ શોક સંતાપ. ૩૦

૧૯-કામનું અંગ

કામી કરે ન શુભ કર્મ, ધર્મ ન સમજે ઘેર;
 કહે પ્રીતમ કામી રહે, ઉઠે વિષયગ્રી લહેર. ૧
 વિષય વસિયર તન રાફડો, મન મલિન વિષ્ણુરૂપ;
 કહે પ્રીતમ સખ શ્રેષ્ઠ હે, પણ કામી કાળ સ્વરૂપ. ૨
 કામી સુણે ન હરિકથા, નહિ હરિજનસું હેત;
 કહે પ્રીતમ કામી તણી, ખાત્રી કાયા ખેત. ૩
 કામીસેં કુત્તા ભક્ષા, વરસદિને એક માસ;
 કહે પ્રીતમ કામી કરે, નિશદિન વિષયવિલાસ. ૪
 કામ કલંક જકું લગ્યા, એ સમ લાંછન નાંહ;
 કહે પ્રીતમ સંસારમાં, સરખંધા સખ માંહ. ૫

કૃત્ય નિવારણ સ્વાંગ ધરો, સો અધિક અધિકાય;
 કહે પ્રીતમ સોધ જીવ, મુક્ત કદી નવ થાય. ૬
 કામ કામ સખડો કહે, કામ ન ચીને ડાય;
 પ્રીતમ મન ઉઠાવ કરે, કામ કહાવે સોય. ૭
 કામી નર સુકૃત કરે, જસો કુંજર શ્વાન;
 કહે પ્રીતમ લઘ શીશ પર, કારે ધૂળ નિદાન. ૮
 અર્ક આત્મા નિર્મળા, વિષય વાદળી છાંય;
 કહે પ્રીતમ કામે કરી, સાર ન સૂઝે કાંય. ૯
 આતમ અર્ક ઉઘોત હૈ, કામ અહણુ કહેવાય;
 કહે પ્રીતમ કેસે કરે, ભીતર લાગી લાય. ૧૦
 વિષય વહ્નિન અતિ પ્રબલ હૈ, દાવાનલસે દીર્ઘ;
 કહે પ્રીતમ સખ જુગ લલા, કામી નુગરા ઉર્ગ. ૧૧
 કામીકું સ્વામી નહિ, માને નહિ મુરજદ;
 કહે પ્રીતમ ઉન્મત્ત રહે, આઠે પહોર પ્રમાદ. ૧૨
 કામી કૃત અકૃત કરે, જખસગ જીવતી તાન;
 કહે પ્રીતમ નરકે પડે, નારી પુરુષ નિદાન. ૧૩
 ત્રિયા ચમક લોહ પુરુષ હૈ, પામર પશુ સમાન;
 કહે પ્રીતમ કહો કાટિ વિધિ, કામી ધરે નહિ કાન. ૧૪
 કામીકું લજ્જા નહિ, નિર્લજ નિર્દે કઠોર;
 કહે પ્રીતમ કેસે કહું, સખહી કમ કઠોર. ૧૫
 કામી કાઠ મત દુઃખ ધરો, કામી અવર ન કાય;
 કહે પ્રીતમ મેં કામી હું, તાય શિખામન સોય. ૧૬
 શત્રુ અવર અનેક હે, કામ સમો નહિ કાય;

- કહે પ્રીતમ રજ કામના, સખ જુગ વેરી હોય. ૧૭
- કામ કપટ જ ધટ વસે, સો નર નીચ ગમાર;
- કહે પ્રીતમ સુખ અદ્વૈત હે, અવગુન કરે અપાર. ૧૮
- કામી કાગ સમાન હે, ડરતા રહે નિશ્ચિન;
- કહે પ્રીતમ કામી તણા, સદા અપાવન મન. ૧૯
- સુકૃત સાત જન્મકે, એક પલકમેં જાય;
- કહે પ્રીતમ ધન ગાંડી, ધર આગે લૂંટાય. ૨૦
- કામી ગર્ધવ સારીખા, સંગ ગર્ધવી નાર;
- કહે પ્રીતમ લાતે હણે, તોય ન છોડે લાર. ૨૧
- કામીકું બહુ કલ્પના, વિષય લેહેર દિલમાંહી;
- કહે પ્રીતમ સખહી તરે, પણ કામીકી ગતિ નાંહી. ૨૨
- કામી ભૂત ભવમેં ભમે, સમે નહિ સંતાપ;
- કહે પ્રીતમ રહે કામના, કછુ પુરવલા પાપ. ૨૩
- કામ કલેશ કેા મૂલ હે, અનરથકેા ભંડાર;
- કહે પ્રીતમ તજ તાહિકું, ભજ હરિ કૃષ્ણ મોરાર. ૨૪
- કામરૂપ કલેશ હે, ક્રોધ મિલે તખ આય;
- કહે પ્રીતમ સોધ જીવ, જમપુર બાંધ્યા જાય. ૨૫
- કામી કૃત્ય જે જે કરે, સોઈ કામ સ્વરૂપ;
- કહે પ્રીતમ ના વશ રહે, પડે મોહ અંધરૂપ. ૨૬
- કામ કુસંગતેં ઊપજ, કામે ઊપજે ક્રોધ;
- કહે પ્રીતમ વશ કામકે, રહે ન જ્ઞાન પ્રબોધ. ૨૭
- અજ્ઞાને મોહ ઊપજ, મોહ કરી બુદ્ધિ નાશ;
- કહે પ્રીતમ બુદ્ધિ નાશતેં, પ્રાણી નરક નિવાસ. ૨૮

મન મરકટ માનવ તણે, કામ ફરીર તે સાથ;	
પ્રીતમ નાચ નચાવહી, લોભ લાઠી લીયે હાથ.	૨૯
કામ નેત્ર મુખ કોંધકો, રહે લોભ કર વાસ;	
કહે પ્રીતમ તીનો મિલી, કરે જીવકો નાશ.	૩૦
કામીકું બહુ કલ્પના, નિવૃત્તિ નહિ લગાર;	
કહે પ્રીતમ ચિત્ત દૂધ હે, કરતર કામ વિકાર.	૩૧
કામી કંટક લોહ હે, સેહેજ સચેત ન હોય;	
કહે પ્રીતમ મન સમજ કે, સંગ કરો મત કાય.	૩૨
કામી તાકું જનીએ, પ્રવૃત્તિ વિષે ઉદાર;	
પ્રીતમ સચા સમજકે, વાકો સંગ નિવાર.	૩૩
કામી કૃત્ય અકૃત્ય કરે, કરે ન એક લગાર;	
કહે પ્રીતમ નરકે પડે, નારી પુરુષ નિરધાર.	૩૪

૨૦-નારીનિંદાનું અંગ

નારીકું નિંદું નહિ, નિંદું અવગુણ એક;	
કહે પ્રીતમ કહેતે ગયે, આગે પુરુષ અનેક.	૧
નારી નરકકી ખાણ હે, શાસ્ત્ર કહે સખ કાય;	
કહે પ્રીતમ પ્રભુભજનસે, પરમ પવિત્ર હોય.	૨
નારી ચાર પ્રકારકી, જ્યું નાણાકી રીત;	
કહે પ્રીતમ કર જુગતસું, જાણ બૂજ કર પ્રીત.	૩
મોહોર રૂપેયો તાંબિયો, કાઠી નાણા માંહી;	
કહે પ્રીતમ યહ દામ હૈ, સખહી બરાબર નાંહી.	૪
સતી શૂરી પતિવ્રતા, કત્યા કહિએ નાર;	

- કહે પ્રીતમ સોધ સમજકે, વાકો સંગ નિવાર. ૫
- અમૃત સીંચે એરડે, જુગતે જવાસા પાય;
પ્રીતમ ઠાઘ કાળે કરી, અમૃત ફળ નવ થાય. ૬
- સો વરસ સેવે શીમળો, તોય ન ભાગે ભૂખ;
કહે પ્રીતમ વિષય ભોગવે, તોયે દુણા દુઃખ. ૭
- નારી નિર્દય નહેર અતિ, કઠણ કૃપાણુકી ધાર;
કહે પ્રીતમ નર કાટતાં, કષ્ટુ ન લાગે વાર. ૮
- નારીકા અપરાધ નહિ, પુરુષ પાતકી હોય;
કહે પ્રીતમ એક હાથસું, તાળી પડે ન કોય. ૯
- નારી પ્યારી લગત હે, તખલગ વિષય વિકાર;
કહે પ્રીતમ કર દૂરસેં, નારીકું નમસ્કાર. ૧૦
- હરિકી માયા મોહની, પ્રગટ નારી નિજરૂપ;
કહે પ્રીતમ મોહે સમે, દાનવ માનવ ભૂપ. ૧૧
- નારી નેહ ઉપજવહી, મિથ્યા પ્રપંચ પ્રીત;
કહે પ્રીતમ સખહિ હરત હે, જ્ઞાન ધ્યાન ગુણ ચિત્ત. ૧૨
- નારી નહિ એ નાગિણી, નર મેડક નિરધાર;
કહે પ્રીતમ કેતે ગ્રસે, લેખા નહિ લગાર. ૧૩
- લાલચ લોભ દિખાવહી, અતિ ઉપજવે ભાવ;
કહે પ્રીતમ જ્યું મુષક પર, મીની માડે દાવ. ૧૪
- નેણ વેણ મોહ બાણ હે, પ્રાણ કિયો બેહાલ;
કહે પ્રીતમ મુસા ફરે, મીની કે મન પ્યાલ. ૧૫
- મંજરી કે મુખથકી, ઉંદર નાસે આપ;
કહે પ્રીતમ ભૂખે મરે મીનકા, ઉંદરકું જ્યા પાપ. ૧૬

નારી નદી સ્વરૂપ હે, પ્રબળ વિષયકો પૂર;	
કહે પ્રીતમ કહે ગયે, તાસે રહિયો દૂર.	૧૭
નેણે કાજળ નાક નથ, વેણી વસિયર બાણ;	
કહે પ્રીતમ ધૂંધટ કરે, હરે પલકમેં પ્રાણ.	૧૮
કહેત કામરુ દેશમેં, કરે પુરુષકું બેલ;	
કહે પ્રીતમ સખ દેશમેં, એહી નિરંતર બેલ.	૧૯
નર મૂરખ માને નહિ, કીજે કવન ઉપાય;	
કહે પ્રીતમ હાથે કરી, પડે જલમેં જાય.	૨૦
બંધન બીજે બોહોત હે, નારી સમે નહિ કાય;	
કહે પ્રીતમ છૂટે નહિ, જે કાઠ બંધન હોય.	૨૧
મુખસે મીઠા ઉચરે, અંતર ઓર બાત;	
કહે પ્રીતમ જુદી ન હોય, કરે દગા દધ ધાત.	૨૨
પરમેશ્વરકે પંથમેં, નારી કર ચોપાસ;	
કહે પ્રીતમ અધવીયસે, ઉડાવે આદાશ.	૨૩
મારગ છુટા દો મિત્રી, કનક કાંતા કહેવાય;	
પ્રીતમ વાત બુલાવહી, જીવર તીવર લે જાય.	૨૪
વાત પીત કફ આઘ લઈ, સમ ધાતુકો દેહ;	
કહે પ્રીતમ નર મૂઠ જ, કરે તેહસું નેહ.	૨૫
માંસ લપેટ્યા ચરમસે, ઉપર આછા રંગ;	
કહે પ્રીતમ લય પાવહી, જખહી ઉધડે અંગ.	૨૬
સ્ત્રીપુરુષ આનંદમય, સખહી હરિકા રૂપ;	
પ્રીતમ જકું જે ભાવના, તાકું તાકળ રૂપ.	૨૭

૨૧-ભાવનું અંગ

કદપદ્મકું સેવીએ, જૈસો આપણો ભાવ;	
કહે પ્રીતમ તૈસે ફલે, ઝોર ન લાગે દાવ.	૧
ઉપજ ભગવત ભાવના, તો ભેટ ભગવાન;	
પ્રીતમ ચિત્ત આનંદધરે, તો કછુ ન ભાસે આન.	૨
અપને ભાવે ઇષ્ટ હે, અપને ભાવે જીવ;	
કહે પ્રીતમ ભાવે કરી, શુદ્ધ સનાતન શિવ.	૩
અપને ભાવે બ્રહ્મ હે, અપને ભાવે ભૂત;	
કહે પ્રીતમ નિજ ભાવસું, દીસે દેવ અરુ દૂત.	૪
ભાવે ગોકુળ અવતરે, ભાવે ચારી ગાય;	
કહે પ્રીતમ ભાવે કરી, ગોરસ ચોરી ખાય.	૫
ભાવે રાણી સુંદરી, ભાવે લીનો દાણુ;	
કહે પ્રીતમ ભાવે કરી, ધર્યો ગોવરધન પાણુ.	૬
ભાવે ગુંજા ઉર ધરી, ભાવે ચંદ્રિકા શીશ;	
કહે પ્રીતમ ભાવે કરી, ગેડી ગ્રહી જુગદીશ.	૭
ભાવે વ્રજ લીલા કરી, ભાવે વાયો બંસ;	
કહે પ્રીતમ ભાવે કરી, માર્યો મામો કંસ.	૮
ભાવે બસે બંદ્રાબન, ભાવે રચિયો રાસ;	
કહે પ્રીતમ ભાવે કરી, કર્યો દારકાં વાસ.	૯
ભાવે છાયો છાપરો, ભાવે પીનો દૂધ;	
કહે પ્રીતમ ભાવે કર્યો, જઘ જમડો જુધ.	૧૦
ભાવે ખાધો ખીચડો, ભાવે દીનો હાર;	

- કહે પ્રીતમ ભાવે ભયે, વણિક વેશ કીરતાર. ૧૧
ભાવે ભૂપ મરદન કિયો, નાઘ ધરાયો નામ;
કહે પ્રીતમ ભાવે કરે, અનૈક ભક્તકે કામ. ૧૨
ભાવે વિખ અમૃત કિયો, ભાવે દીની છાપ;
કહે પ્રીતમ ભાવે કરી, આધીન હોમ રહે આપ. ૧૩
અપને ભાવે ગોમતી, અપને ભાવે ગંગ;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવસું, હોય પવિત્ર તે અંગ. ૧૪
ભાવે જાઓ મધુપુરી, ભાવે કાશી કેદાર;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવ વિના, કળે ન એક લગાર. ૧૫
ભાવ વિના પૃથ્વી ભમે, હમે દેહ બહુ ભાત;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવ વિના, મિલે નહિ સુખશાંત. ૧૬
ભાવે પ્રભ લીલા કરે, હરે ભૂમિકા ભાર;
કહે પ્રીતમ ભાવે ધરે, ચતુર્વિંશ અવતાર. ૧૭
ભાવ ભરોસો જ ઘટ નહિ, સો ઘટ ઘોર અંધાર;
કહે પ્રીતમ સમજ નહિ, હરિ હીરા અંબાર. ૧૮
હરિ હીરા જહેર પડ્યા, જગત ખુંદકે જાય;
કહે પ્રીતમ દેખ્યા વિના, કેસે ધરે ઉઠાય. ૧૯
સૂઝે સો ખૂઝે સહી, પૂજ પ્રેમે સોય;
કહે પ્રીતમ પ્રીછ્યા વિના, પ્રીતકાન વિધિ હોય. ૨૦
ભાવે જોગી વન વસે, ભાવે ભોગવે રાજ;
કહે પ્રીતમ સમજ્યા વિના, કછુ સરે નહિ કાજ. ૨૧
ભાવે મીલે આત્મા, આનંદરૂપ અખંડ;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવ વિના, ચાલે નહિ પાખંડ. ૨૨

ભાવે સ્વર્ગે સંચરે, ભાવે નરક નિદાન;	
કહે પ્રીતમ ભાવે મળે, ભક્તવત્સળ ભગવાન.	૨૩
ભાવ વિના ભટકી મરે, કરે જો કાટિ ઉપાય;	
કહે પ્રીતમ એક ભાવ વિના, સંશય શોક ન જાય.	૨૪
ભાવે ઇષ્ટ ઉપાસના, કરી શકે જો કાચ;	
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવસું, હરિ હસ્તામલ હોય.	૨૫
ભાવે બંધન ઊપજે, ભાવે હોવે મુક્ત;	
કહે પ્રીતમ વિરલા લહે, જીવનમુક્તાકી જુક્ત.	૨૬

૨૨-જીવન્મુક્તનું અંગ

જીવન્મુક્ત રહે જક્તમાં, વરતે દેહ વ્યવહાર;	
કહે પ્રીતમ ભીતર નહિ, ઉપર કે ઉપચાર.	૧
સુપનામેં કાઠ સુખ કરે, કાઠ દુઃખરો દેનાર;	
કહે પ્રીતમ હોઈસું નહિ, રાગ દ્વેષ લગાર.	૨
સુપનામેં લાડુ જમે, સુપને શૌચાચાર;	
કહે પ્રીતમ ચીને નહી, દેનારો લેનાર.	૩
સતી સજ્જ નખ શિખ લગી, અંગે સૌ શણગાર;	
કહે પ્રીતમ દેહભાવના, ધરે ન એક લગાર.	૪
સતી કામની ભૂષણ સજ્જ, છાંડ ચલે સખ સંગ;	
કહે પ્રીતમ રુદ્ધિએ રહે, નિજ પતિમિલન પ્રસંગ.	૫
જીવન્મુક્ત સંસારમેં, જ્યું અંબુજ જલ માંદ;	
કહે પ્રીતમ ભેળા રહે, અંતર ભેદે નાંદ.	૬
કનક ખાણ પર નિત્ય રહે, રતિ કનક નહિ લેઈ;	

- કહે પ્રીતમ મહામુક્તકું, નહિ દેહ અરુ ગેહ. ૭
 દગ્ધ અંબરવત દેહ રહે, લહે ન વર્ણ વહેવાર;
 કહે પ્રીતમ યું મુક્તકો, દીસે દેહવિકાર. ૮
 ભુન્યા અંન ઊગે નહિ, પોહોચે તપ્પલગ ખાય;
 કહે પ્રીતમ પોચી રહા, કહીં ન આવે જાય. ૯
 જૈસે ચક્ર કુલાલકા, ફરે ફેરવે ઠાઘ;
 કહે પ્રીતમ તપ્પલગી ફરે, વેગજહાં લગી હોય. ૧૦
 પ્રારબ્ધ વેગ તનમેં ખસે, તપ્પલગ ભુગતે ભોગ;
 કહે પ્રીતમ ત્રિવિધિ ટળે, રહા ન એકે રોગ. ૧૧
 પવન ઉડાવે પત્રકું, ભાવે તહાં લે જાય;
 કહે પ્રીતમ ઇચ્છારહિત, નિજ દેહ વરતાય. ૧૨
 જીવન્મુક્ત ચિંતામણિ, જો ચિંતવે સો હોય;
 કહે પ્રીતમ મણિકે વિષે, તનક તિમિર નહિ ડાય. ૧૩
 મયપકું મુખ શત સહસ્ર હૈ, મુખ મુખ તેજ પ્રકાશ;
 કહે પ્રીતમ મહામુક્તકું, નહિ જગતકો ભાસ. ૧૪
 જીવન્મુક્ત જે જે કરે, ધરે ન ઉર અહંકાર;
 કહે પ્રીતમ ફળલાભકી, લાલચ નહિ લગાર. ૧૫
 અતિ ઊંચો આકાશમેં, ચઢે ચઢાકે જોર;
 કહે પ્રીતમ દેખે નહિ, અવનીકે અંકાર. ૧૬
 જીવન્મુક્ત કે ચલણકું, સમજે નહિ સંસાર;
 કહે પ્રીતમ સાક્ષી રહે, લહે ન લોકાચાર. ૧૭
 વહાણુ ફરે સાગર વિષે, દશે દિશા પ્રમાણ;
 કહે પ્રીતમ ભૂતે નહિ, દશે દષ્ટિ નિદાન. ૧૮

- પાવ ધરે પાવન કરે, પૃથ્વી દેશ વિદેશ;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ હોત હે, જ્યાં મુક્ત કરે પ્રવેશ. ૧૯
- વાટ ધાટ વન વાટિકા, ગામ ઠામ ધન ધામ;
કહે પ્રીતમ પાવન સમે, જ્યાં સંત કરે વિશ્રામ. ૨૦
- તીરથ પાવન હોત હે, દરશ પરશ દેદાર;
કહે પ્રીતમ મહામુક્તકો, મહિમા અગમ અપાર. ૨૧
- સેવે સૌ સુકૃત લહે, દુકૃત નિંદક આપ;
કહે પ્રીતમ મહામુક્તકું, નહિ પુણ્ય આર પાપ. ૨૨
- જીવન્મુક્ત સખ દુઃખ રહિત, એક આવરણ નાંહિ;
કહે પ્રીતમ મહામુક્ત રહે, સદા સમાધિ માંહિ. ૨૩
- પંખી પૃથ્વી પર ચલે, સુરતા રહે આકાશ;
કહે પ્રીતમ ચારા લગી, કરે ભૂમિ પર વાસ. ૨૪
- જોગેશ્વર જીવન્મુક્ત, સજ્જન સ્નેહ સમેત;
કહે પ્રીતમ પરમારથી, હરદે હરિકો હેત. ૨૫

૨૩-સજ્જનનું અંગ

- સજ્જન સુરતરુ સારીખા, શરણ હરણ તનતાપ;
કહે પ્રીતમ શીતળ સદા, રહે સ્વરૂપે આપ. ૧
- કલ્પદ્રુમતેં અધિક હે, સજ્જનકો ગુણ સાર;
કહે પ્રીતમ તરુ દેત ફલ, સજ્જન હરે વિકાર. ૨
- જલધર જૈસે જોઈ લે, દયા ઢળક ઉર માંહી;
પ્રીતમ જગત જીવાવહીં, મેહેનત માગે નાંહી. ૩
- સેહેજ ગાજ ગગનમેં, સેહેજ વરખા હોય;

- કહે પ્રીતમ પરમારથી, સખકા દાતા સોય. ૪
 સજ્જન ચંદન સારીખા, શીતલ વાસ સુવાસ;
 કહે પ્રીતમ સહુ સારીખા, સહે કામ રહેવે પાસ. ૫
 સજ્જન હીરા સારીખા, સહે ઘણુનકી ચોટ;
 કહે પ્રીતમ તન તૂટ હી, તામે ઇતની ખોટ. ૬
 સજ્જન કુંદન સારીખા, કરે કસોટી કાઈ;
 કહે પ્રીતમ જ્યું જ્યું કસે, ત્યું ત્યું ઝીણા હોય. ૭
 ભોમ ગડા ભીતર વધે, અગન જરે નહિ લેશ;
 કહે પ્રીતમ સજ્જન કરે, સેહેજે સદ્ઉપદેશ. ૮
 કહુ ખચન મુખસેં કહે, મનમેં મીઠા દ્રાખ;
 કહે પ્રીતમ હરિ મિલનકો, ઉર અંતર અભિલાખ. ૯
 સજ્જનકા મન ઉજલા, જૈસા ઉજલા દૂધ;
 કહે પ્રીતમ નિર્મળ રહે, બાહર ભીતર શુદ્ધ. ૧૦
 સજ્જન સુધાસે મિષ્ટ હે, અવગુણ હરે અનેક;
 કહે પ્રીતમ પાવન કરે, દેવે જ્ઞાન ત્રિવેક. ૧૧
 સજ્જન સુમતિ દેત હે, કરે કુમતકું દૂર;
 કહે પ્રીતમ દેખાવહી, એક હરિ ભરપૂર. ૧૨
 વિકટ સમે વિરમે નહિ, દગો મળે નહિ લેશ;
 કહે પ્રીતમ જખ દુઃખ પડે, દિન દિન દુણા નેહ. ૧૩
 સજ્જન મિત્રે સુખ ઊપજે, દુઃખકો આણે અંત,
 કહે પ્રીતમ પૂરણ કળા, જાણે નહિ જડ જંત. ૧૪
 સજ્જન ભંજન બ્રાતકે, ઉપજવે આનંદ;
 કહે પ્રીતમ એક પલકમેં, કાટે ભવકે કુંદ. ૧૫

ડાઠિ વિધન બિચમેં પડે, સજ્જન તજે ન સંગ;
 કહે પ્રીતમ ક્યું ઉતરે, ચઢયા ચોળકા રંગ. ૧૬
 સજ્જન સદ્ગુણ દેત હે, કરે દુષ્ટતા દૂર;
 કહે પ્રીતમ માને નહિ, માયા તણા મળૂર. ૧૭
 સજ્જન અંજન આંખકે, મજ્જન મુખકે પાન;
 કહે પ્રીતમ ક્યું છાંડીએ, સજ્જન પરમ સુખણ. ૧૮
 સજ્જન સ્મરણ ભજનમેં, સદા રહે ભરપૂર;
 કહે પ્રીતમ નિત્ય નીરખત, હરિકું હાલ હળૂર. ૧૯
 સજ્જન સકર સારીખા, કડવા કબહુ ન હોય;
 કહે પ્રીતમ ફલ અંખકા, કોઠા કહે ન કોય. ૨૦
 સજ્જન સુખ સુખી અવરકે, દુઃખી અવર દુઃખ દેખ;
 કહે પ્રીતમ કામળ રહે, નવનીત થકી વિસેખ. ૨૧
 સજ્જન ગુણ પ્રકટ કરે, અવગુણ દેખી દુરાય;
 કહે પ્રીતમ જશ આપકે, નિજ મુખ નાહીં સીરાય. ૨૨
 સજ્જન સુરજ સારીખા, કરે ધોરતમ નાશ;
 કહે પ્રીતમ સખકું પ્રીય, પૂરણ પ્રેમ પ્રકાશ. ૨૩
 સજ્જન સમુદ્ર સારીખા, સરિતા ડાઠિ સમાય;
 કહે પ્રીતમ એકરસ રહે, કબહુ છત્રી નહિ જાય. ૨૪
 સજ્જન નહિ સંસારકે, સજ્જન સંત અનુપ;
 કહે પ્રીતમ સજ્જન સોધ, સમરણ સહજ અનુપ. ૨૫

૨૪-સહજનું અંગ

- સહેજ સમજ આવ્યા વિના, પુરુષ દુઃખી નિત્ય જણ; ૧
કહે પ્રીતમ એક સહજ ખિન, ટળે ન ખેંચાતાણ.
- સહજ સ્વરૂપ હે બ્રહ્મકો, ખેંચાતાણ સો જીવ; ૨
કહે પ્રીતમ સમજી શકે, સહેજ સુખી સદૈવ.
- સહેજ સખ ઉચારહી, સહેજ ઉદક આહાર; ૩
કહે પ્રીતમ સહેજ ચલે, નાહીન ખેંચ લગાર.
- સમજ સહેજ ખિન લહે નહિ, સાર અસાર વિવેક; ૪
કહે પ્રીતમ સુખ સહેજસે, અનરથ ટળે અનેક.
- સહેજ સાધન હોત હૈ, અગમ સુગમ હો જાય, ૫
કહે પ્રીતમ સમજી શકે, કબહુ કાળ ન ખાય.
- સમજ વિના સાધન કરે, સો ફળરૂપ ન હોય; ૬
કહે પ્રીતમ ધૂળ પર લીંપણ, ખુંઘા ખમે ન કાય.
- સમજ વિના સખ એક હૈ, સાકર સિંધવ લૂણ; ૭
પ્રીતમ કછુ સમજ નહિ, તાય પ્રમોદે કુણ.
- રત્ન ગુંજ ગણે એક કર, સમજ નહિ સિદ્ધાંત; ૮
કહે પ્રીતમ પ્રીછ્યા વિના, ભાગે નહિ ભવબ્રાંત.
- ખાનપાન સખ કરત હે, અધિક પુરુષકું જ્ઞાન; ૯
કહે પ્રીતમ નિજ જ્ઞાન ખિન, પ્રાણી પશુ સમાન.
- મખી કાળી કાળી અજ, કાળી કામળી રીંછ; ૧૦
કહે પ્રીતમ સમાન સખ, નાંહી પાંસરી પ્રીછ.
- સમજ વિના સરખું ગણે, રોઝ બેલ અરુ ગાય;

- કહે પ્રીતમ જપ્પ સમજહી, તપ્પ સપ્પ સંશય જાય. ૧૧
 સમજે જીતે સુભાવકું, સુભાવ જીતે સોધ શૂર;
 કહે પ્રીતમ સોધ શૂરવીર, રહે પગ રોપી હજૂર. ૧૨
 સેહેજ દશા સપ્પસેં ભલી, જો ઊપજે ઉર આય;
 કહે પ્રીતમ સંસારકું, જીતે નિશાન બનાય. ૧૩
 મનકું મારે તન દમે, ધનકું ધર્મ લગાય;
 કહે પ્રીતમ સોધ શૂર હૈ, રામ ધામકું જાય. ૧૪
 વાયુ સંગે વાસના, વાસના સંગે પ્રાણ;
 કહે પ્રીતમ પ્રાણ આત્મા, ધરે દેહે દુઃખ ખાણ. ૧૫
 સમજે સે સુખ ઊપજે, આન ઉપાયે નાંહ;
 કહે પ્રીતમ આપે સુખી, સુખી સથે જ્યાં જોય. ૧૬
 સમજ થકી હરિ ઓળખે, ઓળખે ઊપજે હેત;
 કહે પ્રીતમ સમજ્યા વિના, તક દૂધ દોધ શ્વેત. ૧૭
 પરહિત સમાન પુણ્ય નહિ, પર પીડા સમ પાપ;
 કહે પ્રીતમ સપ્પ શાસ્ત્રમેં, દેખ્ખ વિચારી આપ. ૧૮
 શિવ ચતુરાનન શેષ શ્રુતિ, સકલ શાસ્ત્ર મત સાર;
 કહે પ્રીતમ હરિનામ વિના, નહિ નરકા નિસ્તાર. ૧૯
 હરિ ગુરુ સંત દયા કરી, દિયો પરમ ધન સાર;
 કહે પ્રીતમ નામે ભયો, ઉર અંતર ઉજિયાર. ૨૦
 ભયો પ્રકાશ નિજ જ્ઞાનસે, ઉપન્યો અતિ આનંદ;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, બોલો જો ગોવિંદ. ૨૧
 સંવત અઢાર વીશી રુદ્રની, પિસ્તાળો આશ્વિન માસ;
 કહે પ્રીતમ શુક્લ પક્ષ પંચમી, સાખી અંથ પ્રકાશ. ૨૨

સંદેસરમાં સુખનિધિ, જનરાય જુગદીશ;
કહે પ્રીતમ સાખી પૂરણ, છસેં આડત્રીસ. ૨૩
સાખી ગાયે સાંભળે, રાખે રુદીએ વિચાર;
કહે પ્રીતમ પ્રપંચ ટળે, પામે પદ નિરધાર. ૨૪

૧૫-ચોપાઈનાં અંગ

૧-તત્ત્વજ્ઞાનીનું અંગ

અસ્થિ માંસ રુધિર ત્વચરોમ, ગગન પવન પાવક જલ ભોખ્ય;
પંચીકૃતનું પંડ્ય શરીર, તેનો સ્નેહ તજે મહા ધીર;
જ્ઞાનાનંદ અખંડ અપાર, કહે પ્રીતમ તે તત્ત્વવિચાર. ૧
એક એકનાં પંચ કહેવાયે, પંચથકી પંચત્રીસ તે થાયે;
ચૌદ ઇન્દ્રિ ને ચૌદે દેવ, પાંચ પ્રાણ ઉરનો અહમેવ;
તજી તેહ તુરિયાપદ રહે, પ્રીતમ તત્ત્વવિદ તેહને કહે. ૨
સ્થૂલસૂક્ષ્મ કારણ કહેવાય, જયત સુપન સસોપતી થાય;
ગુણલક્ષણ વરતીને વિષે, તેથી ભિન્ન આતમ લખે;
તજે સરવ દેહાભિમાન, કહે પ્રીતમ તે તત્ત્વજ્ઞાન. ૩
મૂળાધારત્રિંગ નાભીરુદે, વિશુદ્ધ (ચક્ર) અગ્નિ ચક્રજે વહે;
શીશ સરોજ સહસ્રદલ સોયે, ટાત્રી આડ્યને એકતા હોયે;
ખાદ્યાંતર અખંડ એકતાર, કહે પ્રીતમ તે તત્ત્વવિચાર. ૪
હરિમાં જગત જગતમાં હરિ, પ્રલે તોય પેર્ય રહ્યો ભરી;
લેહેરી લોઢ બુદ્ધ્યુદા તરંગ, લધુ દીરઘ બહુ દીસે રંગ;
સરવ રૂપ હરિમાંહે લહે, (પ્રીતમ) તત્ત્વદરસી તેહને કહે. ૫
જ્યમ હાટકના ઘાટ અપાર, વાલી વેઠ કંકણ ને હાર;

ઘાટ ભાવ મૂકે પરહરી, વસ્તુ વિચાર રાખે ઉર ધરી;
 સચરાચર ચૈતન એકરૂપ, કહે પ્રીતમ તે તત્ત્વસ્વરૂપ. ૬
 ભિન્ન નહિ ભોમિને ભાંડ, આદિ અંત મધ્ય અવની અખંડ,
 પટતંતુ તે ન્યારાં નહિ, વસ્તુ વિચાર સૂત્ર છે સહી;
 દેહાતીત એમ દેહને વિષે, કહે પ્રીતમ જ્ઞાની ઓળખે. ૭
 પુષ્પ મધ્ય વાસના જમ, દેહ મધ્ય ચૈતન છે તેમ;
 તલમાં તેલ રહે નિરધાર, ઇક્ષુ મધ્યે ગોળ જમ સાર;
 દૂધ મધ્યે ધૂત પૂરણે રહે, પ્રીતમ તત્ત્વ તે જ્ઞાની કહે. ૮
 વ્યોમ વિષે શબ્દ છે સદા, પવન વિષે સ્પર્શ સરવદા;
 તેજ વિષે રહે જમ રૂપ, જલને રસ તે એક સ્વરૂપ;
 પૃથ્વી વિષે ગંધ કહેવાય, પ્રીતમ જ્ઞાન વડે લેહેવાય. ૯
 રત્નકુંભ તેજોમય રાસ, ખાહર ભીતર શુદ્ધ પ્રકાશ;
 હેમ ડંડ જ્યમ હેમજ હોય, સાકરનું શ્રીફલ છે સોય;
 ગુણાતીત જ્ઞાનીનું રૂપ, કહે પ્રીતમ તે તત્ત્વસ્વરૂપ. ૧૦
 જ્ઞાની તે ગોવિંદ સમાન, શ્રીમુખ સાખ્ય ભરે ભગવાન;
 ગીતામાં પારથને કહ્યું, સતવચન સાધુએ લહ્યું;
 જ્ઞાની તે હું એમ કહે હરિ, પ્રીતમ માન્ય વાત એ ખરી. ૧૧
 વેદ વેદાંત ઉપનિષદ વદે, રહે હરિ જ્ઞાનીને રહે;
 વિશ્વમાંહે વ્યાપક હરિ તેમ, કાષ્ટ પાપાણુમાં પાત્રક જમ;
 પ્રભુનું પ્રગટરૂપ તે સંત, કહે પ્રીતમ સમન્વય સિદ્ધાંત. ૧૨
 હીરા મોતી માણેક મણિ, સામગ્રી સૌ સુવર્ણ તણી;
 તે વસુધા ભરી દીજ દાન, તેહેનું પ્રગટે પુણ્ય નિદાન;
 કહે પ્રીતમ તેહેનું ફલ સોય, તત્ત્વદર્શીને દર્શને હોય. ૧૩

૨-હરિભક્તનું અંગ

- ભક્તિભાવ ભીતર જહને, હરિસમરણ હરહે તેહને;
કહે સાંભળે હરિ ગુણગ્રામ, જ્યમ લોભી મન ચિંતે દામ;
દયા દીનતા દાસાતન, કહે પ્રીતમ જણે હરિજન. ૧
- પરમારથશું પૂરણ પ્રીત, નિરમલ નામ જપે તે નિત્ય;
હરિભાવ સંતશું ધરે, પ્રીત સહિત સેવા આચરે;
દેખી સંત નમાવે શીશ, મન થકી જણે જુગદીશ. ૨
- ઉત્તમ આસન દેધ બેસારે, તાતે નીરે તે તન ઝારે;
ભોજન ભલી બનાવે જુક્ત, કહે પ્રીતમ તે હરિનો ભક્ત. ૩
- સંતચરણામૃત સ્નેહે ગ્રહે, સર્વસ્વ સુખી સનમુખ રહે;
સેજ સમારે સુંદર સાર, ઉર અંતરમાં પ્રેમ અપાર;
શયન કરાવી આંખે ચરણ, કહે પ્રીતમ તે તારણ તરણ. ૪
- ભક્તિ તણી સંપત જટલી, હરિ અર્થે આવે તેટલી;
સરોવર સરિતા વસુધા વૃક્ષ, પરમારથ કારણ પ્રતક્ષ;
શાખાપત્ર ફૂલફલ સાર, કહે પ્રીતમ સૌ પર ઉપકાર. ૫
- અનન્ય ભાવે કરે ઉપાસન, જેથી ટળે જન્મશાસન;
હરિગુરુસંત ચરણ લોલીન, જ્યમ જલથી વિછડે નહિ મીન;
આઠ પોહોર એમ ચિંતન કરે, પ્રીતમ પ્રેમ પ્રભુશું ધરે. ૬
- ભક્તિ કલ્પતરુ સેવે જહ, મનઘચ્છા ફલ પામે તેહ;
સહુ સુખ પામે શીતળ, અગ્નિ આંચ ન લાગે મળ;
ત્રિવિધ તાપ તતક્ષણ ટળે, પ્રીતમ ભક્તિભાવે હરિ મળે. ૭
- ભક્તિ વિના પ્રભુ પ્રસન્ન ન થાય, ઇન્દ્રિ દેહના દોષ ન જાય;
કાયક માયક વાયકે કરી, સર્વ ભાવે સેવે એક હરિ,

સુદૃઢ સમૃદ્ધિ થાયે સર્વ, કહે પ્રીતમ મટે મન ગર્વ ૮
 હરિના જન્મ કરમ ગુણ ગાય, ગદ્ગદ ગિરા રોમાંચિત થાય;
 નર્ત કરે ઉર આનંદ ધરે, લોકલાજ સરવે પરહરે;
 પ્રેમ મોહિત મન રસમાં રહે, પ્રીતમ ભક્ત તે તેહને ન કહે. ૯
 સચરાચરમાં સ્વામી એક, વંદન કરે તે ભાવ વિવેક;
 ક્ષિતિ જલ પાવક પવન અકાશ, એક અખંડ અદ્વીત અવિનાશ;
 જથાજોગથું સેવા કરે, કહે પ્રીતમ પ્રપંચ પરહરે. ૧૦
 અવની પૂજે અક્ષત વડે, પુષ્પ પૂજા ઉદકને ચડે;
 તૃણ વડે સુરભીને જળ, સરવસ્વ લેઇને સંતને ભજે;
 વિશ્વ વિષે દેખે એક હરિ, કહે પ્રીતમ તે ભક્તિ ખરી. ૧૧
 સૂતાં બેઠાં નીરખે નાથ, તનમન સુપે હરિને હાથ;
 રમતાં જમતાં કરતાં પાન, સચરાચર ભાળે ભગવાન;
 જહેવી જરભાવની જુક્તિ, કહે પ્રીતમ એવી હરિભક્તિ. ૧૨
 રુદ્ધ ડામલ હેત અપાર, આસા તૃણા સમી થઇ છાર;
 દેખે અખંડ હરિનો રાસ, કહે પ્રીતમ તે પ્રભુનો દાસ. ૧૩

૩-સંતનું અંગ

સંત હરિગુરુ એક પ્રમાણ્ય, જલ લેહેરી દષ્ટાંતે જાણ્ય,
 પુષ્પવાસના ન્યારી નહિ, તરુણ તેલ એક જાણો સહી. ૧
 સંત વહે તે શીતલ વેણ, કરુણ ને અતિ નિરમલ નેણ;
 ટાળે તાપ પ્રજલે પાપ, આપે અખંડ શ્રદ્ધનો અપ;
 પ્રેમે પોતા સરખો કરે, કહે પ્રીતમ તારે ને તરે. ૨

સંતસરોજ ભમર ભગવંત, પ્રીતસહિત નિત્ય વાસ વસંત;
 નિમિષમાત્ર તે ન્યારા નહિ, મીન રહે જમ મહાજલ મહીં;
 એમ હરિના જન હરિમાં રહે, કહે પ્રીતમ કા વિરલા લહે, ૩
 સંત હરિ તે એકજ અંગ, મહામોટા માગે સતસંગ;
 જ્ઞાનપ્રકાશ ઘટ ભીતર થાય, મોહ નિસા તતક્ષણ જાય;
 સંત સેવતાં સંશય કશા; પ્રીતમ પ્રગટે નિરમલ દશા. ૪
 સંતશીલ બહુ સેહેજ સંતોષ, વચન વહે નિરમલ નિરદોષ;
 નહિ મોહમમતા મદમાન, હરહે એક હરિનું ધ્યાન;
 તેહનો સંગ કરે જ કાચ, કહે પ્રીતમ સુખ પામે સોય. ૫
 કલ્પવૃક્ષ સુરધેનુ સંત, ચિંતામણિ દુઃખનો કરે અંત;
 બ્રહ્મા આદે કીટપર્યંત, અધિક ન્યૂન નહિ જને ચિત્ત;
 સમદરશી સાધુ કહેવાય, પ્રીતમ દરશનથી દુઃખ જાય. ૬
 રિપુ મિત્ર એક સમાન, હેમલોષ માન—અપમાન;
 આવૃણરહિત ઊજલી દશા, ઊપજ નહિ મનોરથ કશા;
 પ્રીતમ એવા હરિના સાધ, જહેનો મહિમા અગમ અગાધ. ૭
 પદ પૂજી રજ મુસ્તક ધરે, કહે પ્રીતમ સેહેજ ભવ તરે;
 ગુણાતીત નિરગુણ નિજરૂપ, શુદ્ધ ચૈતન ગુરુ બ્રહ્મસ્વરૂપ;
 એકરસ જ્ઞાન અખંડિત સાર, સહેજ સ્વરૂપી સાક્ષાત્કાર. ૮
 વિશ્વાધાર વખાણે વેદ, પ્રીતમ જહેનો ભારે ભેદ,
 ગુરુનું ધ્યાન ધરે જ હોય, સંભારે સૌ સુકિત હોય;
 દર્શન કરતાં દુકિત જાય, સેવાથી સહુ સાધન થાય;
 પ્રીતમ પ્રગટે પૂરણદશા, જને ગુરુ રુદિયામાં વસ્યા. ૯

૪-સદ્ગુરુનું અંગ

જે સદ્ગુરુનાં સેવે ચરણ, તેહેનાં ટળે જન્મ ને મરણ;
 મહાવાયકનું આપે જ્ઞાન, મુકાવે દેહનું અભિમાન;
 ભૂત ટાળીને કરે ભગવંત, કહે પ્રીતમ તે સદ્ગુરુ સંત. ૧
 ગુરુથી મોટા નહિ સુરશેષ, ન મોટા બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ;
 ગુરુ સરખા મોટા તે ગુરુ, કહે પ્રીતમ વર્ણન શું કરું. ૨
 મનવાણે વર્ણન નવ થાય, જહને નિગમ નિરંતર ગાય;
 શાસ્ત્ર પુરાણ કહે છે સહુ, ગુરુનો મહિમા મોટો બહુ;
 કહે પ્રીતમ જે ઠા જાણશે, અખંડ અભય પદવી માણશે. ૩
 ગુરુનાં ચરણ સેવે જે સદા, તેની ટળે ભવની આપદા;
 ભઠ કરોડ તીરથ કહેવાય, ગુરુ સેવતાં સરવે થાય;
 શીશ ચરણામૃત સ્નેહે યહે, કહે પ્રીતમ પરમપદ લહે. ૪
 ગુરુ શબ્દ શ્રવણે સાંભળે, તેના તાપ તતક્ષણ ટળે;
 શીતલતા સહ અંગે થાય, જન્મ-મરણનું જોખમ જાય;
 ઘટમાં પ્રગટે જ્ઞાનપ્રકાશ, કહે પ્રીતમ હોય હરિનો વાસ. ૫
 ગુરુ સંતોષી આપે સુખ, નરકતાણું નવ પામે દુઃખ;
 પ્રેમ પ્રીતશું પૂજ કરે, ગર્ભવાસ તે શાને કરે;
 ચંદ્ર વિના જેવી જમની, કંથ વિના જેહેવી ભામની. ૬
 લવણ વિના અન્ન જેહેવું જથા, તપ વિના સંન્યાસ સરવથા;
 ગુરુ વિના નર એહેવો જાણ્ય, કહે પ્રીતમ તે સત્ય પ્રમાણ;
 વિશ્વેશ્વર ઈશ્વર ગુરુ આપ, પરસે તેહેનાં ન રહે પાપ. ૭
 વહે શિવ વિરંચિ શેષ, હરિનું સમરણ હૈયે હમેશ;

ગંગા આધે તીરથ જોઈ, ચરણ કમલરજ ધર્યો તેહ;
 વેદ વહે જોની કીરતિ ઘણી, પ્રીતમ સંત તે શિરોમણિ. ૮
 હરિચંદન ને સંત પવન, હરિ સિંધુ ને સંત પ્રજન;
 પરઉપકારી પરમારથી, બંધન છોડે સંસારથી;
 અનેક અધમને ઓધારતા, કહે પ્રીતમ કારજ સારતા. ૯
 સંતસંગ દુર્લભ સંસાર, નૌકા સમ ભવતારણહાર;
 ચોરાશીના ટાળે ફંદ; ઉપજાવે ઉર અતિ આનંદ;
 હરિનામ ધન્ય આપે સાર, પ્રીતમ પ્રગટે પ્રેમ અપાર. ૧૦

૫-સતસંગમાહાત્મ્ય

દોહા

શ્રીગુરુને ચરણે નમું, કરું પ્રેમ પ્રણામ;
 અખંડ રહો રજનીદિવસ, હરદે ધ્યાન મુખ્ય રામ. ૧
 ધ્યાને ધીરજ ઊપજે, નામે નિરમળ હોય;
 પરમ પુરુષને પામવા, સંત કહે સખ હોય. ૨
 નામ નિરંતર લીજીએ, વળી કીજે સતસંગ;
 સતસંગે સુખ ઊપજે, હોય ભરમણા ભંગ. ૩

મોતીદામ છંદ

વિના સતસંગ વિવેક ન હોય, અજ્ઞાની નર વિચારીને જોય;
 સતસંગ બાવના ચંદન જાણ, કરે આપ રૂપ ટાળી નિરવાણ.
 સતસંત ચંપક પુષ્પની બાસ, સો વિશ્વાસ આપ રહે અવિકાસ;
 સતસંગ કાટિ સૂરજ પ્રકાશ, શીત અંધકાર નાવે તેની પાસ.

પરમારથ કારણ સંતશરીર, આપે જે વાણ ઉતારે તીર;
 સતસંગ પામે પ્રાણી જે કાઢ, જને હરિગુરુની કીપા હોઈ,
 ગુરુની કીપા હોય જરપૂર, તેનાં દુઃખ જાય ટળીને દૂર;
 ધણી જ્યારે ઢારને ગાળિયું ધાલે, તેમાં કાંઈ ઢારનું જોર ન ચાલે.
 ધણીના છોડ્યા વિના ન છુટાય, એણી પેરે જીવ માયામાં કુટાય;
 એણીપેરે જગ પ્રપંચ અપાર, જાણ્યા વિના જીવ જામે સંસાર.
 પતિને સંગે પામી બળ બહુ, ક્યું એક વિશ્વ કેડ સર્વ સહુ;
 એનું હવે કાણ ઉતારે ઝેર, ઉતારે ઝેર સામી આવે લેહેર.
 સંશયરૂપી સર્પે ગળ્યું સહુ કાય, ન જાણે એ અખંડ આતમ હોય;
 વિરંચિ વિશ્વ રચ્યું મોહમાંય, મોહે કરી જ્ઞાન સૂઝે નહિ કાંય.
 જ્ઞાન વિના નાવે સ્વરૂપ લક્ષ, લક્ષ વિના ટળે નહિ જીવ પક્ષ;
 માયા ગુણ માંહી રચ્યો વૈરાટ, વૈરાટમાંહી બન્યા બહુ ઘાટ.
 નાનામોટા ઘાટ અપાર અનેક, તેની કળ કૂંચી કરી સહુ એક;
 પૂતળાં પાટ વિધાનાં જોય, તાણે કર દારી નાચે સહુ કાય.
 જનો જે ઉઘમ ધધો સાર, તેવું તે લઈ બેઠું વેપાર;
 જગતનો એવો તમાસો જોય, બેલાડુ નાથ વિના નહિ કાય.
 માંહીનો માંહી ન્યારો ને ન્યારો, નથી કાઢ એને શીખવનારો;
 વિચિક્ષણ નાગર નંદકિશોર, એમાં છે ગોડિયા વિધાનું જોર.
 બાજીમાં મોહ પમાડ્યા સર્વ, ઉતાર્યા દુષ્ટ દાનવના ગર્વ;
 રાખી લક્ષ્મીજી છાતીમાં છપાવી, પરના પર મેહેર લગારે ન આવી;
 એવો ધરથકી છે તું જોતાં, મેલ્યાં નિજ માબાપને રોતાં;
 માતાનું હાથે છેલું શીશ, એવો તું જન્મ થકી જુગદીશ
 પોતાના પિતૃ જહવ જહ, સંધાર્યા સાથે લાગ્યા નેહ;

મામામાસીના મારણહાર, આવે જે ચરણે ઉતારે પાર.
 સેવે જે ચર્ણ સુખિયા થાય, તમે વિના દુઃખ તે કંને કહેવાય;
 અહંકારે કહેતો નથી અવિનાશ, તમારા દાસ તણો હું દાસ.
 રંકથી રંક ગણું છું રાજ, ત્રિયા જેમ કાઢે પતિપર દાઝ;
 જ્યારે જળ હોય કઠોર કરાળ, ત્યારે કેમ જીવે મીન મરાળ.
 નથી મદમાન ગુમાન ધરું છું, એક તમારું ધ્યાન કરું છું;
 તમે વિના કંને કહીએ કીરતાર, તમે વિના નથી બીજો સંસાર.
 આણુની આદે વિરંચિ શેષ, તમે તે માંહિ કર્યો પ્રવેશ;
 ઉમરા વૃક્ષ ફળ છે જેમ, રોમરોમ માંહી બ્રહ્માંડ છે તેમ.
 રમવાનું ધામ રચ્યું શુભ એક, ક્યું દશ દ્વારનું નય વિવેક;
 અધોદ્વારે જમ તણો અધિકાર, નીસારો ઝાડીને કાઢો ખાર.
 બીજ દ્વારે પ્રજાપતિ દેશે સાર, માયા સૃષ્ટિ તણો રચનાર.
 ત્રીજ દ્વારે રાજે અનંગ ઉદાર, જણે આ જીત્યો સહુ સંસાર.
 ચોથે દ્વારે વહે પયધાર, પીયે સૌ પ્રાણી જાણી સાર;
 પાંચમે દ્વારે અન્ન જળ જાય, જ્યાં વસે વરુણ ને અગ્નિરાય.
 છઠે દ્વારે વસે અશ્વિનીકુમાર, પુષ્પતણી વાસના લેનાર;
 સાતમે દ્વારે રવિ શશી જોત, જેનું અજવાળું અખંડ ઉઘોત.
 નવમે દ્વારે નિરંજન વાસ, જેનો આ તનમાં તેજ પ્રકાશ;
 દેખાય છે દશમ દ્વાર છે બંધ, ઉઘાડે જે જોગી મહાજન સિધ.
 પૃથ્વી ઉદકને તેજ સમીર, અહંકાર ગગન ત્રિગુણ શરીર;
 સ્થાવરજંગમ જીવ જે અનેક, તેનો પરિબ્રહ્મ પ્રકાસી એક.
 એક જેમ આકાશ વ્યાપક હોય, એણી પેરે રૂપ હરિતું હોય;
 અબ્ર આકાશ વિષે જેમ થાય, એણી પેરે જીવ આવે ને જાય.

તરુવરપત્રની પેરેજ જોય, કંચુકી નાગ તજ તેમ સોય;
 એણી પેરે આતમાને ત્રિષે દેહ, દેહની સાથે નહિ સનેહ.
 દેહને દુઃખે જોને ન હોય દુઃખ, દેહનો ધરતા અકલ્પ અરૂપ,
 સ્ત્રીથી ગર્ભ કહ્યો નવ જાય, એમ અંતરજામી જાણ્યા નવ જાય.
 જમ અંધકારે સૂઝે નહિ અંગ, એમ ધનશ્યામ રહ્યા સહુ અંગ;
 કુદરત ખેલ તમારો એહ, ન જાણે કોઈ મૃત મોંધુને મેહ.
 તમારો કાણુ પાર પામે પરિશ્રમ, મોટા મુનિદેવ ન જાણે મરમ;
 તમારી કરી કહે નવ ખમાય, તમારી પલકમાં ખલક સમાય.
 તમારું વધાયું વધે સહુ કાય, તમારું ઘટાડયું ઘટે સહુ કાય;
 સંસારસમુદ્રમાંહી મોજર, તમો વિના નહિ કાય તારણહાર.
 હરિગુરુ સંત સ્વરૂપ તમારું, તેમાં બહુ લીન થયું મન મારું;
 હું તો જડ જીવ અજ્ઞાની અચેત, સતગુરુ શબ્દે થયો સચેત.
 નહિ તો જીવનો ઠોરજ નોતો, હવે તો હરિના આધારે હું સૂતો;
 પ્રીતમ પવિત્ર થયો જપી નામ, નામે કરી પ્રાણી પામ્યો વિસરામ.

દોહડા

હરિગુરુસંત ક્રિપા કરી, આજખિયું નિજરૂપ,
 સ્વરૂપ વિચારી દુઃખ ટાળ્યું, થયું મન શ્રદ્ધસ્વરૂપ. ૧
 જન્મમરણનું દુઃખ ટાળ્યું, મળ્યું અવિચળ અચિંત;
 અચિંતમાં ચિત રોપિયું, પ્રીતમ રહો નચિંત. ૨

૧૬-વિનયસ્તુતિ

રાગ ચૌપાધનો

જય જય જય જુગદીશ નિરંજન, દીસો દાસતણા દુઃખલંજન.
દાસતણા દુઃખે દુખ્યાઓ, દાસ તેડે તહાં દોડ્યા જાઓ.
દાસતણું દુઃખ દેખત ભાગો, દાસતણો રંગ દૃઢ્યે લાગ્યો. ૩
દાસતણી રક્ષાને કાજે, રૂપ અનેક ધર્યાં મહારાજે. ૪
દાસતણું દુઃખ સહ્યું ન જાય, ટાળ્યા ત્રિણ પાન ન ખાય. ૫
દાસતણો રથ હેને હાંક્યો, દાસતણો ખડુ મહિમા દાખ્યો; ૬
દાસતણી રાખો રખવાળી, દાસતણા વહાલા વનમાળી. ૭
દાસતણું પય પ્રેમે પીધું, દાસતણું મામેરું કીધું. ૮
દાસતણે ઘેર પોઠ્ય ચલાવી, દાસને ભોવન ભર્યું જલ આવી. ૯
દાસ અનેક લીલા ઉગારી, કલિમાં રાખો કૃષ્ણ મોરારી ૧૦
કલિની કઠણ કુટિલતા ભારી, ત્રણ ભોવનમાં ટાંગ પસારી; ૧૧
કલિમાં પુત્ર પિતા નહિ માને, કલિમાં નેમ ધરમ નહિ જાણે. ૧૨
કલિમાં લોક સકલ અધરૂપા, કલિમાં ચાર હોયગે ભૂપા. ૧૩
કલિમાં બિંદ ભોમ નહિ પરહી, કલિમાં મનુષ અન્ન બિન મરહી.
કલિમાં વિપ્ર વેદ પરહરહી, કલિમાં જગ્ન જગ નહીં કરહી. ૧૫
કલિમાં બ્રહ્મચર્ય નહિ હોધ, કલિમાં કુરપી કરે સખ કોધ. ૧૬
કલિમાં મૂરખ જીવ જહાંના, કલિમાં પ્રાણી પશુસમાના. ૧૭
કલિમાં કુડકપટ બોહોતેરા, સમેજી પુરુષના રહે ચેરા. ૧૮
કલિમાં ત્રિયા પુરુષ પરહરહી, કલિમાં પુરુષ ત્રિયા ખહ કરહી.
કલિમાં પાંચ વરસકી નારી, પ્રસવે પુત્ર હોય દુઃખ ભારી. ૨૦

કલિમાં વીસ વરસ કે પુરુષા, કલિમાં અદ્વય સદ્વય સોઈ વરષા. ૨૧
 કલિમાં દ્રુમ સખ તરણ સમાના, કલિમાં ધેન અજ પરમાના. ૨૨
 કલિમાં પ્રિત રીત સખ જૂઠી, કલિમાં દાન દયા ગઘ ઊઠી. ૨૩
 કલિમાં પાપ કરે અનુરાગે, કલિમાં ધક્કા ધરમકું લાગે. ૨૪
 કલિમાં ભજનમાં ભંગ પડાવે, પાપીકું ગજરાજ ચઢાવે. ૨૫
 કલિમાં હરિજન સંકટ પાવે, કલિમાં દુરીજન રાજ ચલાવે. ૨૬
 કલિમાં કદ્વવૃક્ષ નહિ ફલહી, કલિમાં ક્રોધ વિરોધ ન ટળહી. ૨૭
 કલિમાં શીશ ગુરુ નહિ સેવે, કલિમાં લઘ પીછા નહિ દેવે. ૨૮
 તપસી ધની ગૃહી ધનહીના, પાપસમુદ્ર ભયે મન મીના. ૨૯
 કલિમાં દોસ કરમ નહિ કર હી, પરધન પરદારાકું હરહી. ૩૦
 કલિમાં ત્રિયા પુન્ય પરહરહી, તનવીકે કરી ઉદર ભરહી. ૩૧
 કલિમાં બોહોત ભાત વિષ દેહી, જપ તપ તીરથ નામ ન લેહી. ૩૨
 કલિકો એક મહદ ગુણ ભાઈ, હરિ કે નામ સકલ અધ બધ. ૩૩
 કલિમાં મુનસા સાપ ન હોઈ, મુનસા પુન્ય કહે સખ કોઈ. ૩૪
 સતજીગ સત ત્રેતા તપ કરહી, દ્વાપર પૂજાવિધિ આચરહી. ૩૫
 કલિમાં કૃષ્ણ કહે એક વારા, અધમ જીવ ઊતરે ભવપારા. ૩૬
 કલિમાં નામ સંકીરતન કરહી, ગહપદ ઇવ ભવસાગર તરહી. ૩૭
 કલિકો ભજન કીરતન ગાના, એસે પ્રસંન હોય ભગવાના. ૩૮
 કલિમાં પ્રેમભક્તિ પ્રભુપ્યારી, પ્રીતકી રીત સખનસેં ન્યારી. ૩૯
 કલિ સમાન આંન જીગ નાંહી, તાતેં ભક્ત ભયે કલિમાંહી. ૪૦
 કલિમાં કષ્ટ કષ્ટું નહિ કરના, હરિકે નામ ભવજલ તરના. ૪૧
 નિગમ પુરાણ સંતમત ચેહા, પ્રભુપદ કરહુ નિરંતર નેહા. ૪૨
 ભક્તિ કલપતરુ સુખદાઈ, શુક નારદ સેવે ચિત લાઈ. ૪૩

આનંદ મૂલતત્ત્વ ગુણશાખા, પુષ્પ વેદાન્ત મોક્ષ ફલદાતા. ૪૪
 શિવ વિરંચિ ઇંદિરા સેવે, નર પાપી ક્યોં નામ ન લેવે. ૪૫
 શેષ સહસ્ર મુખ સાસન ખાધ, એક જિહ્વાકો ક્યા અલસાધ. ૪૬
 અંધ ઉલૂક દિનકર નહિ દેખે, તાકું દિવસ નિશાક લેખે. ૪૭
 વિખકા જીવ જીવે વિખમાંહી, અમૃતકો સુખ જાને નાંહી. ૪૮
 ભક્તિહીન પ્રજ્ઞા જો જોઇ, અન્ય જીવ સમજાનો સોઇ. ૪૯
 ભક્તિ કરે જો નીચહું પ્રાની, યાકું ધન્ય કહે મુનિ જ્ઞાની. ૫૦
 સેના ધના પીપા રોઇદાસા, ગુનકા ગીધ અજામેલ કેસા. ૫૧
 કેવટ કીર કીરાત અનેકા, આયે અરણ્ય ગયે હરિલોકા. ૫૨
 સતસંગ ક્રિયા ભયા ભવપારા, નાહી જપતપ જોગ આચારા. ૫૩
 એક વિશ્વાસ રહ્યા મન લાગી, પ્રીતમ પ્રેમભક્તિ અનુરાગી. ૫૪
 ભક્તિદાન દીજે ભગવંતા, કથા પ્રસંગ પ્રિયે હરિ સંતા. ૫૫

૧૭-વિનયદીનતા

ઓપાઈ

પ્રથમ નમું સદ્ગુરુ કે ચરણ, અધમ ઓધારણ તારણતરણ. ૧
 જોકે વચન પરમ પરમારથ, ઓર સકલ માયા કે સ્વારથ. ૨
 માત તાત સુત ભામની બ્રાતા, એ સખ સ્વારથ કે રંગરાતા. ૩
 સ્વારથ છૂટ ગયા જખ મનકા, ટૂટા નાતા નેહ સખનકા. ૪
 તાતેં ગુરુકે ચરણ નમામી, આઘ અંત મધ્ય અંતરજમી. ૫
 ગુરુસમકોઉ નહિ ઉપકારી, અધમ જીવ બહુ લિયે ઉખારી. ૬
 હમસે દુષ્ટ કરમ કે કરતા, મિથ્યા મોહમાન કે ધરતા. ૭

કામી કોધી લંપટ લોભી, જકું સકલ અવિધા સોભી. ૮
 ક્રિયાહીણ કુલહીણ અભાગી, ધરમ વિણ કુકરમ વિભાગી. ૯
 હમગુન દેખત દ્વાર ન રાખે, ભૂલે કોઈ જગત નહિ ઝાંખે. ૧૦
 તુમહી અશરણશરણ મોરારી, સખવિધ સ્વામી ચૂક હમારી ૧૧
 તુમ ત્રિભુવન પતિ પૂરણાનંદા, ગુનેગાર હમ ગાફલ ગંદા. ૧૨
 હમ તો મહા મૂઠ અજ્ઞાના, સીંગપૂછ વિન પશુ પ્રમાના. ૧૩
 અવગુન સિંધુ અલ્પમતિહીના, પશુત્રા મેટ હરિજન ક્રીના. ૧૪
 સ્થાવરજંગમ જે તનધારી, સો જનો સખ જત હમારી. ૧૫
 ચાર ખાણ ચોરાશી જહ, હમરી માતપિતા સખ એહ. ૧૬
 જાંહાંજાંહાંજન્મ લીયા અવતાર,તાંહાંતાંહાંકીયા કુટુંબપરિવાર
 હાડ્ય હુડ્ય કરતાં દિન ખોયે, પાંઉ પસાર પેટ ભર સોયે. ૧૮
 સેવા સમરન કછુ ન કીના, મુનસા પાપ મોટ સીર લીના. ૧૯
 અપના કાજ અકાજ ન જના, વિષેવિલાસ કીયા મનમાના. ૨૦
 તાતેં સુકિત સકલ ગમાયા, બોહોત બ્રાંત પ્રાણી પસ્તાયા. ૨૧
 અખ તો હમ હરિશરણ તુમારી,જ્યું જને ત્યું તાર મોરારી. ૨૨
 પથ્થર આઘ પર્યો નિજ દ્વારે, સમ્રથ સૌ જે પાર ઉતારે. ૨૩
 સમ્રથકું કછું કરમ ન કરના, કરુણા દષ્ટે કષ્ટ સખ હરના. ૨૪
 સમ્રથ જે ચાહેસો કરહી, ખાલી ખલક પલકમેં ભરહી. ૨૫
 મન ઇચ્છા સો કરે ગુસાંઈ, તુમ વિન અન્ય ઈશ કોઈ નાંહી. ૨૬
 જીવત મારો મરત જીવાવો, પક્ષી કે સ્થાન દૂધ પિવાવો. ૨૭
 સ્ત્રષ્ટા સ્વર્ગ સુરપતિ પાતાલ, એસેં સમ્રથ દીનદયાલ. ૨૮
 અજ સિંહકે પાસ ચરાવો, પૃથ્વીકા પટ ઉલટ ફેરાવો. ૨૯
 ઉલટ પલટ કર હો બ્રહ્માંડાં, મેરુતોડ કરો સતખંડા. ૩૦

પંગુ કો અસમાન ચઢાવો, મૂંગા કે મુખ વેદ પઢાવો. ૩૧
 એસે સમ્રથ સરજનહાર, અખિલ લોક જાંકે આધાર. ૩૨
 તુમસમ અવર પુરુષકોઉનાંહી, દેખ્યા ખોજ સકલજગમાંહી. ૩૩
 વિસેં રવિ નભસેં નભ હોઈ, હરિસેં હરિ દૂજ નહિ કોઈ. ૩૪
 જખ હી ક્રિયા કરો તુમ દેવા, જને જીવ ભક્તિકો લેવા. ૩૫
 જસેં નિખલ સખલ કે સંગા, સખલ હોયે સો સંગ પ્રસંગા. ૩૬
 નીચ કરે જિંચનસેં પ્રીતિ, હોયે બડાઈ બડાઈ રીતિ. ૩૭
 પુત્ર પિતાકો વિભવ પાવે, જ કોઈ શરણ તાહીકી આવે. ૩૮
 ક્રિપાસિંધુ તુમ દીનદયાલા, બહુત પ્રકાર કરો પ્રતિપાલા. ૩૯
 પતિતપાવન નામ તુમારા, તાસેં બાંધ્યા પ્રાણ હમારા. ૪૦
 સુપચ ભીલ જવનાદીકજેતે, નામપ્રતાપ પુનિત ભયે તે તે. ૪૧
 અધમ અનેક તરે અધરાશી, ભજનપ્રતાપ ભયે અવિનાશી. ૪૨
 એસેં જન શરણમેં આયો, દિલકો ધોખો દૂર ગમાયો. ૪૩
 અખ તો ક્રિપા કરો પ્રભુ એસે, માયા મોહ ન ખીડે જસે. ૪૪
 ઈતની એહ અરજ અમારી, માયાવરજે નાથ તિહારી. ૪૫
 મન માયા હે બડા હરામી, વાંકું દૂર કરો તુમ સ્વામી. ૪૬
 માયા રૂપ ધરે બહુભાંતી, દમે જીવનકું દિન અરુ રાતી. ૪૭
 મનકો રૂપ કલ્પ્યો નહિ જાઈ, ભમતા રહે ભૂતકી ન્યાંઈ. ૪૮
 જો મન માલા માંહી લગાવે, તો મનમાલા ચોર ફેરાવે. ૪૯
 જો મન પુણ્ય પાઠમેં લાવે, તો મન દૂજ પાઠ ચલાવે. ૫૦
 એસે કાટ કુટિલતા કરહી, મૂઢ ન આવે દષ્ટિ નવ પરહી. ૫૧
 ક્રિયે બેહાલ સખ લોક ખિચારે, સુરનર મુનિ સકલ પચહારે. ૫૨
 બોહોત બકાર કીયે કાહા હોઈ, તનમનથી જનત પ્રભુ સોઈ. ૫૩

તુમસોં કાહા દુરાધયે સ્વામી, સકલ જીવન ઉર અંતરજામી. ૫૪
 રાખો શર્ણુ પ્રણત હિતકારી, ક્રિપાસિંધુ શ્રીકૃષ્ણ મોરારી; ૫૫
 વસો પ્રભુ મનમંદિર માંહી, તખ કછુ જોર ચોર કોઇ નાંહી. ૫૬
 અમલ ચેન રાજકો હોઇ, પ્રજા કષ્ટ ના પાવે કોઇ. ૫૭
 હરદે આપ અખંડ વિરાજો, ઇતની હમકું મોજ નિવાજો. ૫૮
 હમરે ચોર ચાહતા નાહી, રાખો નિજ ભક્તનકી છાહી. ૫૯
 અવિરત ભક્તિ દયા કરી દીજ, અપનો જન અમય કર દીજ. ૬૦
 પ્રીતમ એહી ક્રિપાક્ષ પાવે, જનમોજન્મ તવ દાસ કહાવે. ૬૧
 જોડી પાણ્ય જયતકું એહા, પ્રભુપદ બઢ્યોનિરંતર નેહા. ૬૨
 ચોર કામના સકલ નિવારો, એ સાચો મત હોયે હમારો. ૬૩
 પ્રીતમ પ્રેમ સુધારસ પીવે, હરિ આધાર જુગોજુગ જીવે. ૬૪
 સંવત અઢાર ઉત્તમ અડતાલો, ગઇ શ્રીષમ વૃષારિતુ ન્યાળો. ૬૫
 માસ અસાડ પ્રથમ દિન હોઇ, રથજત્રા ઉછવ સુભશેઇ. ૬૬
 સંધેસર સાધુ સંસ્થાના, ઠાકોર જનરાય મેહેરવાના. ૬૭
 પ્રીતમ વિનયદીનતા ગાવે, સખ સંતનકે શીશ નમાવે. ૬૮

૧૮-શ્રીકૃષ્ણાષ્ટક

મોતીદામ છંદ

હવે હરિ ભજતો રખે જીવહારે, નહિ દેહ મનુસા મલે વારે વારે;
 વિષયને સવાદે વીગોતો કરે છે, સાને માનવી મોહ મિથ્યા ધરે છે;
 જોયું છે તપાસી નથી કાય કેતું, કરે છે કબાડાં થશે દુઃખ તેતું;
 મળ્યું સ્વારથે સર્વકા સુતનારી, ભજો ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.

જેતાંમાં ગયું જગત તો મર્ણુ વાટે, નથી ચેતતો મૂઠ તે કાણ માટે;
 ધન ધામ ધરણી ત્રિયા કાજ પ્રાણી, ભમે જીવ સંસારમાં ચક્ર ધાણી;
 કરે કલ્પના ભ્રમણા ચિત્ત ભારી, ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 ગયા રાંક રાજ મોટા ચક્રતી, જેની આણ્ય ફરતી જહાં લગે ધરતી;
 ગયું બાલ જોબન તે તંન તારું, નથી મૂકતો મૂરખા લોક લહારું;
 ગયો બાપનો બાપ જોને વિચારી, ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 જાણો જગતના જીવની પ્રીત જૂઠી, નથી દેખતો દુર્મંતિ આંખ કૂટી;
 વાગી તાંત તારે સહુ રાગખૂંચો, ચાખ્યો કણકાચો ચડ્યો સર્વ સૂંચો;
 સદા સદ્ગુરુ સંત કહે છે પોકારી, ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 પડે પામરા ખાડમાં શીઠ પાછો, ગ્રહે રામના નામનો દ્રવ્ય સાચો;
 ખોટા ખેલમાં શું રહ્યો છું ખેંચાઈ, નથી હાથ આવે એવું કાંઈ ભાઈ;
 ક્યું કારમું મોહ માટે મોરારી, ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 જડી જીવને એક નારી નઠારી, જોડ્યો ઝૂંસરે નાથ ધાલી કરારી;
 કર્યો કામરુ દેશનો ખેલ બાળા, ઘાલ્યા કંઠમાં દામની દઢ ગાળા;
 છૂટે કેઇ પેરે કરીને સંસારી, ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 રચી વિશ્વવાડી વિચિત્ર પ્રકારે; વેડે કાચાં પાકાં સહુ એકવારે,
 ઠાનો હર્ષ ધરિયે ઠાનો શોક કીજ, ગયા કાંઈ ઠાટિ ઠાનું નામ લીજ;
 રાખો રુદિયામાં હરિ એકધારી ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 જેના નામથી ભવતું કષ્ટ ભાગે, ત્રીય તાપની આંચ એકે ન લાગે;
 તર્યા ઘેર સંસાર તે મહાપાપી, હરિનામ ખડગે નાખી જલ્લ કાપી;
 આવ્યા શર્ણુ લીધા અનેક ઉગારી, ભજે ભાવશું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 કહેતાં જીમ થાકી સુણી કાન કૂટ્યા, રહે નાવ્યું જ્ઞાન તેહને રામરૂઠ્યા.
 વૃથા વાતમાં તું રખે દિન ખોતો, ગયો દાવ નાવે પછી રહીશ રોતો;

પ્રભુ ભજ તેહેને પ્રીતમ બલિહારી, ભજે ભાવયું કૃષ્ણ આનંદકારી.
 માયા મોહની ડાઘની નથી માસી, વહાલે વિશ પાશે દેશે કંઠકંસી;
 નાખે નીરમાં ગુદન કાંટે કરીને, બ્રખે ભાવે તે મીન જાયે મરીને;
 પાળે પશુને ખાટકી જહ રીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધ ચિત્તે.
 સૂકા અસ્થિને શ્વાન ખેંચે હજારાં, લડે આથડે જય મૂકી ખચારાં;
 ત્રિયા હેમ ભોમિ અર્થે જુદ કરતા; હણે માંહે માંહ દીસે બહુ મરતા;
 ધરે જનમને મણું તે નીત નીતે; સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધ ચિત્તે.
 પડ્યો જીવ જંજામમાં જોઈ જાણી, હાથે હેડ્ય માંહે પેઠો હર્ષ આણી;
 ત્રિયા તોસ કંઠે પગે બાલ બેડી, ભારે ભાંગશે જાણજો મોત્રમેડી,
 દમે ધર્મ દૂત વેલા વિપરીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધ ચિત્તે.
 જ કયું સાયું જૂહું ભયું પેટ પાપે, જવું કરમ કીધું તેવું ક્ષત્ર આપે;
 જવું વાવ્યું એવું ઊગે ખેતીમાંથી, ઊછેર્યા કંટાલા ક્ષેત્રે અંબ ક્યાંથી;
 શુભાશુભ આવી મલે સહુ અંતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધ ચિત્તે.
 આશા તૃણા ઇરષા લોભ ક્રોધ લેહેરી, વસે એકઠા પિંડમાં પાંચવેરી;
 દગો દિનરાત કરે રહી પાસે, ચેહેશે કાલકેશ ત્યારે જીવ જશે;
 ભરોંસે ઢાને નર રહે છે નચિંતે; સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધ ચિત્તે.
 વિષેવાસના દાસનો દાસ કીધો, ધરે નામ નારી તહાં જન્મ લીધો;
 ટળે આપદા જો કરી જપ જાણે, પ્રીછે પામશે વેદશાસ્ત્ર વખાણે;
 નહિ નીપજ સાર અવતાર વીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધ ચિત્તે.
 છેલો દેહ મનુષ્ય તણો પુણ્યે પામે, જુએ જો વિચારી સહુદુઃખ વામે.
 ગળે જ્ઞાનમાં તો મળે નાથ ગરવો, ભળે બ્રહ્મમાં ને ટળે જન્મ ધરવો;
 પ્રીતમ ભજ પ્રભુને પ્રેમે પ્રીતે, સેવો સદ્ગુરુ શ્રીપતિ શુદ્ધ ચિત્તે.

૧૯-શ્રીભગવાનનાં નામોચ્ચારણ

મેાતીદામ છંદ

નમેા રામ નામ નમેા કૃષ્ણનામ, નમેા બ્રહ્મરૂપ નમેા પરમધામ;
નમેા આદ્યસ્વામીનમેા અંતર્જામી, નમેા કોટકામીનમેાગરુડગામી.
નમેા ચક્રધારી નમેા શ્રીમેારારી, નમેા બ્રહ્મચારી નમેા શ્રીવિહારી;
નમેા શેષસાધ નમેા શ્રીનિવાસ, નમેા કંજનેત્ર નમેા ચારુહાસ.
નમેા શ્રીવરાહ નમેા જગતપત્યં, નમેા કપિલદેવ નમેા દેવદત્તં;
નમેા સનકાદિ નમેા નરનારાયણ, નમેા ધ્રુવઘટ્ટં નમેા પૃથુપ્રાણ.
નમેા ઋષભદેવ નમેા અશ્વઅંગ, નમેા મહાકથપ નમેા શ્રીનૃસિંહ;
નમેા ગજ ઉધારં નમેા વામનાયં, નમેા હંસરૂપ નમેા પાવનાયં.
નમેા મન મંત્રં નમેા શ્રીધનત્રં, નમેા પરશુરામં નમેા રામચંદ્રં;
નમેા કૃષ્ણકારે નમેા પ્રાણ બ્યારે, નમેા વેદવ્યાસ નમેા જ્ઞાનધારે.
નમેા બુદ્ધરૂપ નમેા નકલકં, નમેા અનંતવિરજં નમેા સો અસંખ્યં;
નમેા સુખસિંધુ નમેા દીનબંધુ, નમેા પંચતત્ત્વ નમેા અર્કઘન્દુ;
નમેા જનરાય, નમેા વિશ્વધારી, નમેા ચૈતન પ્રીતમ બલિહારી.

૨૦-શ્રીપ્રીતમદાસનાં પદ

પદ ૧ હું-રાગ ધોળ

હરિનામનો મહિમા મોટો, અગમ અપાર રે;
સ્મરણ કરતાં સંકટ ભાગે, લાગે પ્રેમ ખુમાર. હરિનામનો ૦ ૧
પાતાળે અહિપતિ ઉચ્ચારે; મધ્યલોક ત્રિપુરાર;

આકાશે ઉતપાદ સુત, રાખે રુદિયામોજર. હરિનામનો ૦ ૨
 ગજ ગણિકા ને ગીધ અજમેળ, નામ થયો નિસ્તાર;
 નામ પ્રતાપે તર્યા જળ પર્વત, જણે સૌ સંસાર. હરિનામનો ૦ ૩
 જળ થલ જંગમ જીવ ચરાચર, રહે નામ આધાર;
 પ્રીતમ પ્રભુનું નામ નિરંતર, શ્વાસોશ્વાસ સંભાર. હરિનામનો ૦ ૪

પદ ૨ જી-રાગ પરજિથે

ગોવિંદ ગોવિંદ ગાઘ લે રે, જ્યાંત્રગી તન શ્વાસ. (ટક)
 આ જીગ જૂઠો જાણજે, જેવો સ્વપ્ન વિદ્વાસ. ગોવિંદ ૦ ૧
 અમૃત પીધાં ન કીજીએ રે, કાંઈ આળસ અંગ;
 ઠાઈ સમે આવી મળ્યું, મગહરમાં ગંગ ગોવિંદ ૦ ૨
 આકડે આંખળાં ઊતર્યાં રે, લાગ્યાં એરંડે અનાર,
 ઉપર સુરતરુ જમિયું; ભાગ્યને અનુસાર. ગોવિંદ ૦ ૩
 લખ ચોરાશી જતના રે, ધર્યા બહુ અવતાર;
 દુર્લભ દેહ પામ્યો માનસી, મહામુક્તિનો ઠાર. ગોવિંદ ૦ ૪
 તોયે તું કાંઈ સમજ્યો નહિ રે, મન મૂઢ ગમાર;
 પ્રીતમ પ્રભુને સંભારજે, નિત્ય વારંવાર. ગોવિંદ ૦ ૫

પદ ૩ જી-રાગ સદર

જેને વિચારી જીવડા રે, માથે મર્ણુનો છે માર; (ટક)
 આજ કે કાલ ઊઠી ચાલવું, મૂઝી સધળો સંસાર. જેને વિચારી ૦ ૧
 શું કરવાને આવિયો રે, શો કીધો ઉચ્ચાર;
 શું સરવાળે ઊગર્યું, મન કરને વિચાર. જેને વિચારી ૦ ૨
 જમે ખરચ કરી દેખતાં રે, પડ્યું ફાજલ પાપ;
 કર્મકરોળિયાની જળમાં, બંધાયો આપો આપ. જેને વિચારીને ૦ ૩

શરણે જ ગુરુ સંતને રે, તેથી ટળશે તાપ;
 ક્ષણમાં ખોદીને નાખશે, પર્વત સરખાં પાપ. જોને વિચારી૦૪
 જમજણોતેમ રાખજો રે, હરિ ખાનાની લાજ;
 પ્રીતમ પતિતને તારવા, થાઓ સાવધાન આજ. જોને વિચારી૦૫

પદ ૪ થું-રાગ ગરબો

સાંભળ સાચું કહું છું તુજને, એક વાત ત્રી યિત્ત ધરજો રે;
 જો સુખ ઇચ્છે આપણું, તો તું સંતસમાગમ કરજો રે. ૧
 સંત સંગે સુખ છે ધણું, દુઃખ કોટ જન્મ તું કાપે રે;
 જીવતણી દુઃખા ટળે, શુદ્ધ જ્ઞાન જથારથ આપે રે. ૨
 શીતળ કામળ સંતની, કાંઈ વદન સરોજની વાણી રે;
 સાંભળતાં સંસે ટળે, મળે પ્રેમે સારંગપાણિ રે. ૩
 શબ્દે તે સંસાર છૂટીએ, જમકિકરનો ભે ભાગે રે;
 નૌકાફી સંત છે, ભવ તરતાં વાર ન લાગે રે. ૪
 એવી સંગત સંતની, તનમનના તાપ નિવારે રે;
 પ્રીતમ પૂરણ પ્રેમશું, સુખસાગર સ્નેહ વધારે રે. ૫

પદ ૫ મું-રાગ સહર

સંત વિના સંસારમાં કાઈ, હરિનો મર્મ ન જાણે રે;
 શ્રીમુખ મહિમા સંતનો, પ્રભુ પૂરણ પ્રીતે વખાણે રે. ૧
 નારદ પ્રત્યે નાથજી તે, સંતતણા જશ ભાખે રે;
 સંત મને વહાલા ધણા, નિત્ય રુદિયામાં રાખે રે. ૨
 સંત સદા સુખધામ છે, મારે રહેવાનું નિરધાર રે;
 સંતની રક્ષાકારણે, ધરું અવનીમાં અવતાર રે. ૩

અરસપરસ રહું એકમાં, જમ સાકરમાં મીઠાઇ રે;
 પુષ્પમધ્યે જમ વાસના, એમ સંતમાં રહી સમાઇ રે. ૪
 તરુણ તેજ ન્યારું નહિ, નહિ કનક કુંડળ ભિન્ન રૂપ રે;
 જળતરંગ નહિ જૂજવા, એમ સંત તે મારું સ્વરૂપ રે. ૫
 સંતચરણ રજ વંદશે, તે સર્વ શિરોમણિ થાએ રે;
 શિવવિરંચિ શારદા, તે સંતતણા ગુણ ગાએ રે. ૬
 મૂળમાં પાણી સિંચતાં, ફળફૂલ પાંદડે ફળશે રે;
 જે સંતોએ સંતને, તેનાં સધળાં કારજ સરશે રે. ૭
 સંત તણે મહિમા મોટા, તે કાઈ વિરલા જાણે રે;
 પ્રીતમ પૂરણ પ્રેમશું, પ્રભુ સંતનો સુજશ વખાણે રે. ૮

પદ ૬ કું-રાગ સહર

સંત તે તીરથરૂપ છે, માંહી રામસુધાજળ ભરિયું રે;
 વચન લહેરી લે આનંદમાં, તન પરસે પાતક હરિયું રે. ૧
 સાધુ ચંદન બાવના, સેવે તે શીતળ થાએ રે;
 તાપ પાપ ભય આપદા, સૌ દુકરિત દૂર પળાએ રે. ૨
 કામધેનુ ચિંતામણિ, મનકામના પૂરણ થાય રે;
 હૃદય કામળ નવનીતથી, પાપ ઓગળી જાય રે. ૩
 સંત સજીવન ઔષધિ, ભવરોગનો તાપ નિવારે રે;
 સંસાર અપાર સમુદ્ર છે, એક પલકમાં પાર ઉતારે રે. ૪
 સંત વચન બિંદુ સ્વાતિનું, મન છીપમાં મોતી થાએ રે;
 પ્રીત સહિત ચિત્ત પ્રોધલે, જન્મતણું દુઃખ જાએ રે. ૫
 જે જાણે સુખ સંતનું, તે પળભર સંગ ન છાંડે રે;
 પ્રીતમ પૂરણ પ્રીતડી, તે મન કર્મ વચને માંડે રે. ૬

પદ ૭ મું-રાગ સહર

પ્રીત વિના પ્રભુ દૂર છે, તમે જોજો જુક્ત કરીને રે;
 શુદ્ધ પ્રેમ જને પ્રગટે, તે ભાવે ભેટે હરિને રે. ૧
 પ્રીત જુઓ પ્રજનારની, જણે વશ કીધા વનમાળી રે;
 તન મન સદન વિસારિયાં, લોકલાજ મરજદા ટાળી રે. ૨
 સાચી પ્રીત એક મીનની, તે નીર વિના નવ જીવે રે;
 જોજો પ્રીત પતંગની, તેણે દેહ દહન કર્યો દીવે રે. ૩
 ચિત્ત ચોટયું ચકારનું ચંદ્રયું, તે તો પ્રીતે પાવક પ્રાશે રે;
 રતિ રહે લખ જોજને, જળમાંહે કમળ પ્રકાશે રે. ૪
 પય પાણી ને પ્રીતડી, તે એકમેક થઇ જાયે રે;
 આપખળે પય જગરે, તે તો સાચો સ્નેહ કહેવાયે રે. ૫
 પ્રીત જુઓ પંખીતણી, જળ ચાતક ચાંચ ન જોળે રે;
 અંબુ પીએ આકાશનું, અવનીનું નીર ન ડોળે રે. ૬
 નરમાદા મોતી જુઓ, શત જોજન પર વેચાયે રે;
 આવી મળે તેએકઠાં, અર્ધ ક્ષણું અળગાં નવ થાયે રે. ૭
 પ્રીતમ એવી પ્રીતડી, ગુરુસંતની સાથે સાચી રે;
 તે પૂરણ પદ પામિયા, કાંઈ કહેણી ન રહી કાચી રે. ૮

પદ ૮ મું-રાગ ગરબો

દયા કરો દીનખંધુ, તારો સંસારસિંધુ. ૧
 માયાના મોરચા ભારી, તેમાં લીજ ઉગારી. ૨
 તમારે શરણ આવ્યો, જૂઠો સંસાર ન ભાવ્યો. ૩
 દિન દશ આઠની બાજી, કાયા છે કાળની ભાજી. ૪
 વરસ બે હાથીએ બેસે, પાંચ વરસ બેડીએ પેસે. ૫

કાઘ અન્નજળનો ઓછો, કાઘ પરિવારનો પોચો. ૬
 દુઃખ વૈદ ને રોગી, દુઃખી ગૃહી ને જોગી. ૭
 દુઃખી દાતા ને દીન, દુઃખી મૂરખ પ્રવીણ. ૮
 સુખી તે પ્રાણી કહાવે, જે હરિને શરણે આવે. ૯
 દાસનો દાસ થાયે, ત્યારે પરિતાપ જાયે. ૧૦
 પ્રીતમ પ્રભુનો પ્યારો, તે તો સુખદુઃખથી ન્યારો. ૧૧

પદ ૯ મું-હરિરસ પીવા વિષ્ણુ-રાગ સદર

હરિરસ હેતે પીઓ, બીજથી શીદ બીઓ. ૧
 કાળતું કાંઈ ન ચાલે, હરિ જે હાથ ઝાલે. ૨
 જમરા રહેશે રોઈ, કર્મ ન પીડે કાઠ. ૩
 માયા હોય દાસી તેની, પ્રભુયું પ્રીત જની. ૪
 નવ અહ પાયે નમે, જેતું મન હરિયું રમે. ૫
 સંસારનો શોક ન લાગે, ભવનાં સંકટ ભાગે. ૬
 વિષયવિકાર જાયે, તીરથરૂપ થાયે. ૭
 ભજે જે હરિને ભાઈ, તેની ત્રિલોક વડાઈ. ૮
 ઇચ્છાક્ષ પામે પ્રાણી, ભજે જે ચક્રપાણિ. ૯
 પ્રીતમ પ્રભુનો મહિમા, વંદે શિવ ઇન્દ્ર બ્રહ્મા. ૧૦

પદ ૧૦ મું-રાગ હોરી

એસે પ્રભુ સંગે હોળી ખેલીએ હો, હો મેરે પ્યારે નહિ ફરી
 આવાગમન. (૨૬)

જોકે આગે માયા કિંકરી, રૂપ અનંત અપાર;
 દેખદેખ સુરનર મુનિ મોહે, મોહ્યો હે સકળ સંસાર. એ૦ ૧
 છત્ર આકાશ ભોમિ સિંહાસન, ઇન્દ્ર ધર્મ છડીદાર;

ભક્ત અનંત કોડ અદાલત, શોભા જાકી અપાર. એ૦ ૨
 બ્રહ્મા પ્રધાન સખા ઉભિયાપતિ, લક્ષ્મી તળાંસે પાય;
 શારદ ગણપત લખે દોતિયા, નારદ કીરતન ગાય. એ૦ ૩
 પંખા પવન કરે નિસવાસર, રવિશશી દીવદાર;
 કામ કળાવંત કરત ભવાઇ, નીરખત નિરખનહાર. એ૦ ૪
 સિંધુ સાત નિત્ય રેંટ ફીરત હે, નવસેનવાણું વહે વેગ;
 ભાર અઢાર ફૂલી ફૂલવાડી, સિંચત જળમાળી મેઘ. એ૦ ૫
 જગન્નાથ કરે ભોગવિલાસા, કરે દ્વારિકાં રાજ,
 બદરીનાથ જોગ ધ્યાન ધરત હે, રામનાથ પોઠનકો સાજ. એ૦ ૬
 વૃંદાવન ગૌલોક કરે લીલા, વૈકુંઠ નિજ દરબાર;
 નિગમ બંદીજન દ્વાર પુકારે, પાવત નાહિ દિદાર. એ૦ ૭
 જાકું નાથ નિજ મોજ નિવાજત, સો કિયે આપ સમાન;
 પ્રીતમ પ્રેમે પાએ અભેપદ, જ્યત નહિ નૃપ આન. એ૦ ૮

પદ ૧૧ મું-રાગ મારુની રાગણી

કાયા કુસુમ કરમાશે, આજ કાલ કાયા કુસુમ કરમાશે. (ટક)
 શ્વાસોશ્વાસમાં વિનાશ શરીરનો, પલકમાં પરવશ થાશે;
 પુણ્ય ભજન પહેલું નવ પ્રીછયો, તે પ્રાણી પછે પૂજતાશે. આ૦
 સંસારવાડી વિચિત્ર રંગ ફૂલી, માંહે બહુવિધ પુષ્પ પ્રકાશે;
 ચાર ઘડી ચાલે ફૂલના ગજરા, એ પછી આપે ભમરગીડી જાશે. આ૦
 હીંડશે હંસ ફરી હાથ નહિ આવે, જ્યારે તનસરોવર સુકાશે;
 કહે પ્રીતમજી લાભ તે કમાશે, જે ગુણ ગોવિંદના ગાશે. આ૦

પદ ૧૨ મું-રાગ સદર

સાચી તે ઢાની સગાઇ, સંસારમાં સાચી તે ઢાની સગાઇ. (ટક)

માત તાત કહે મારો પુત્ર ધણો પ્યારો, જ્યાં ત્યાંથી લાવે કમાધ;
 બંધવ કહે એ તો બેલ છે મારો, ભેળા રળીશું બે ભાધ. સં ૦ ૧
 બેની કહે મારું પિયર છે પોહું, સાસરવાસો કર્યાની વડાધ;
 સ્ત્રી કહે અભિલાષ પૂરો મારા બીજી નહિ ચાલે ચતુરાધ. સં ૦ ૨
 અંતસમે અળગા રહેવાના, જ્યારે જમરા આવશે ધાધ;
 કૃષ્ણભજન વિના કેશનું તાપણું, રાખ ન નીપજે જરાઈ. સં ૦ ૩
 પ્રીછ પરમારથ મૂક સવારથ, કર સતસંગ સુખદાધ;
 કહે પ્રીતમ તને પ્રભુને પમાડે, પ્રેમનો પ્યાલો પાધ. સં ૦ ૪

પદ ૧૩ મું-રાગ સદર

પોતાના જનને ઓધારે, જમ તેમ પોતાના જનને ઓધારે. (૨ક)
 કામી ક્રોધી ને લોભી અધમ અતિ, તેના ત્રાસ નિવારે;
 અવગુણ મૂળ સમૂળો છેદે, ભાવશું ભક્તિ વધારે. જમ ૦ ૧
 ક્રોધી કંસને આપ્યું અભેપદ, બિદવમંગલને તારે;
 લોભી કદરજ અધમ અજમેળ, તેને બીજો કાણ તારે. જમ ૦ ૨
 સંસારસાગરની લહેર ન લાગે, પ્રેમથી પાર ઉતારે;
 દાસનાં દુઃખડાંટાળે દયાનિધિ, એવા પ્રભુને પ્રીતમ કેમ વિસારે. જ ૦

પદ ૧૪ મું-રાગ સદર

પ્રેમનો પંથ છે ન્યારો, સર્વથી પ્રેમનો પંથ છે ન્યારો. (૨ક)
 જ જણશે તે શિર સાટે માણશે, એમાં નથી ઉધારો;
 પ્રેમનો અમલ આવ્યો જની આંખમાં, ઉતરે નહિ ઉતાર્યો. ૧
 આઠે પહેાર રહે આનંદમાં, પ્રેમરસનો પીનારો;
 વાલા વિના તેને લૂપું લાગે, સંસારસાગર ખારો. સર્વથી ૦ ૨
 પ્રેમરસ કયા કહ્યામાં ના આવે, જણે જણણહારો;

પ્રીતમ પ્રેમીજન જો મળે તો, આતમરામ અમારો. સર્વથીં ૦ ૩

પદ ૧૫ મું-રાગ સહર

સ્નેહ વિના વશ ના'વે શામળિયો, સ્નેહ વિના વશ ના'વે. (ટક)

ઠાટિ ઉપાય કરે જો ખીજ, રસિયો રહે ન લાવે;
સ્નેહની સાંકળે ખાંધ્યો શામળિયો, અણુતેડ્યો ઘેર આવે. સ્નેહ ૦
પ્રીતવિના પાકતજ્યા બહુ રાયના, લાજ વિદુરની ભાવે
વાલાજીને વજ ભામનીઓ, નેહશું નાચ નચાવે. સ્નેહ ૦
સાચા સ્નેહ વિના સુંદરવર, હરિ કાનો નહિ કહાવે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, પ્રીત થઈ પ્યારી મૂળભાવે. સ્નેહ ૦

પદ ૧૬ મું-રાગ સહર

માયા તજીને જીવ ક્યાં જશે રે, જોને માયા તજીને જીવ ક્યાં જશે;
રાજ રે રંક ફકીર સંન્યાસી રે, સર્વે માં એહવાસો વસે રે. જોને ૦
ધરે આયુધ કરે જુદુ જોરાવર રે, ધન લેવાને સર્વે ધસે રે. જોને ૦
ઉપરથી ટાળશે તો અંતરમાં એમછેરે, અહ મેવમમતા આવશે. જો.
મમતા તજે તો મોહ ઘટે નહિ રે, મોહથકી કામ ઉદે થશે રે. જોને ૦
કામનિવારે તો ક્રોધ અતિ ઉપજેરે, ક્રોધ હણે લોભ લાગશે રે. જોને ૦
જરા જો લોભની લેરે સમાવે રે, તો માન મરડીને મારશે રે જોને ૦
જમ જમ ત્યાગે તેમ તેમ વાગેરે, વિષય વિકાર ઘણા વાધશે રે જોને ૦
અનેક પેરે બહુ આપદા વધારેરે, અળગી તે ક્ષણું એકના ખસેરે જો.
જ્ઞાનવિવેક વિચારીને જોજોરે, એ ખરું કે ખોટું હશે રે જોને ૦
કહે પ્રીતમ એનો એક ઉપાય છે, જો આપું તજે તો સુખિયો થશે રે.

પદ ૧૭ મું-રાગ સહર

માયા મળી છે તને મારવા રે, જોને માયા મળી છે તને મારવા.
કાતું તે લેધને ઉરપર બેઠી રે, કાળજી તારું કાઢવા રે. જોને ૦

ત્રિવિધ તાપની કીધી સાયડીરે, આઠે અંગ તારાં સારવા રે. જોને૦
પ્રભુને મળતાં આડો પગ કીધોરે, વિષયોમાં વહાલ વધારવા રે જોને૦
પ્રીતમનો સ્વામી ભલે મળિયોરે, માયાનું માન ઉતારવા રે. જોને૦

પદ ૧૮ મું-રાગ સહર

રહ્યો માયામાં મોહીનેરે, જીવ રહ્યો માયામાં મોહીને. (ટક)
જમના તે જરખંધ ખાવાને કાજ રે, બેસજી બરડો ધોધને રે. જીવ૦
સગાં સનેહીતું જોર નહિ ચાલે રે, રહેશે દિવસ દશ રોધને રે. જીવ૦
ત્રિયા તે તારી દિવસ દશબાર રે, જશે બીજું ધર જોધને રે. જીવ૦
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે રે, ચરણકમળ ચિત્ત પ્રોધને રે. જીવ૦

પદ ૧૯ મું-રાગ ગરબો

હરિભજન કરી લે ભાઈ રે, મૂકી મનની તે સહુ કુટિલાઈ રે. ૧
કાયા કારમી રચી છે બાજી રે, રખે જોધને થતો જીવ રાજી રે. ૨
વિષયવાસના વિકારનું મૂળ રે, ક્ષણ ક્ષણ ઉપજવે શૂળ રે. ૩
કામ ક્રોધ લોભ વિરોધ કરે છે રે, મોટા મુનિઓનાં મન હરે છે રે. ૪
દેવ દાનવ માનવ પશુ પ્રાણી રે, વ્રત પ્રકૃતિ શુભાશુભ જાણી રે. ૫
લોભ દુહયે રહે દિનરાતિ રે, બાળે સદા નિરંતર છાતી રે. ૬
ક્રોધ વિરોધ કરે મુખમાં રહીને રે, દુઃખ દે કટુ વચન કહીને રે. ૭
રહે મદન નેણ નિજ ધારે રે, પ્રેરે મન વિવિધ વિચારે રે. ૮
હરિસ્મરણ કરી લે શુદ્ધ ચિત્તે રે, કહે પ્રીતમ પ્રગટે નેહ નિત્યે રે.

પદ ૨૦ મું-રાગ સહર

ભજ ભાવે કરી ત્રિભુવન પતિને રે, જ સ્થિર કરે ચપળ મતિને રે. ૧
વસે રુદયે અખંડ બ્રહ્મરાય રે, દુઃખ દેહનાં અનેક ટળી જાય રે. ૨
હરિનામ સુધારસ જલ રે, જપે જીગતે તપે નહિ તેલ રે. ૩

શુક નારદ શંકર જપે જને રે, કીર્તનમાં કીર્તન તેનું રે. ૪
કાણુ કાયાને પ્રકાશ કરે છે રે, પંડ બ્રહ્માંડનો કાણુ ધરે છે રે. ૫
કાણુ વાયુ વર્ષા વીજ ગળવે રે, કાણુ બહુવિધરંગ બનાવે રે. ૬
રહ્યો વ્યાપક વિશ્વમાં વહાલો રે, હરિ વિના નહિ અણુઠામઠાલો રે.
સદ્ગુરુ મળે તો સમજાવે રે, વસે પાસે પ્રભુ નજર ન આવે રે. ૮
કળા કૂંચી ગુરુ જ્ઞાન બતાવે રે, સચરાચર હરિ ઓળખાવે રે. ૯
પ્રભુ પ્રીતમનો પ્રાણુ આધાર રે, ભાવે ભજ તેને શાનો સંસાર રે.

પદ ૨૧ મું-રાગ સહર

હરિજાણ્યાવિના જનઅંધરહેછે રે; ચારખાંણુલખચોરાસી ફરે છે રે.
ભૂદયો ભુવન પોતાનું ભાધરે, હરિ હીરો હાથથી દીધો ગમાધ રે. ૨
આંખો આગળ પ્રગટ નહિ દેખે રે, જમ અર્ક ઉલૂકને લેખે રે. ૩
ધન દાટયું રહ્યું ધણું ધરમાંય રે, તે જાણ્યા વિના દળદર નવજાયરે. ૪
એમ આત્મા અખંડ ન ભાસે રે, ત્યાંત્રગી મન અન્ય ઉપાસે રે. ૫
એક બ્રહ્મ ભર્યો ભરપૂર રે, ગુરુગમ વિના ના આવે ઉર રે. ૬
તપ તીરથ વ્રત પુણ્ય દાન રે, તેમ તેમ ઉપજ અભિમાન રે. ૭
શુદ્ધ જ્ઞાન વિના માન ન જાય રે, બીજો કુટારો કરે શું થાય રે. ૮
સંતસંગવિના રંગન લાગે રે, મનમાં જાણ્યાવિના ભરમ ન ભાગે રે
પ્રભુ પ્રીતમનો પૂરણ પોતે રે, નહિ અવર બીજો કાઠ જોતે રે. ૧૦

પદ ૨૨ મું-રાગ સહર

સુખ મેલી શીદ દુઃખમાં પડેછે રે, તેમાં તુજનેશો લાલ પડેછે રે. ૧
હાણુ વધને લગાર નથી લેતો રે, ગયો વિષયના પૂરમાં વહેતો રે. ૨
માયા મોહ મળીને ભરમાયો રે, ચિત્ત ચોરી ચકડોળે ચડાવ્યો રે. ૩
મહ પાધને મશ્ન કરી મૂક્યો રે, સેવાચાકરી ધણીની ચૂક્યો રે. ૪

ઢાલ કરીને તું આવ્યો કમાવા રે, મૂડી મૂળગી ગમાર ગમાવા રે. ૫
 હરિ વિસારી વિષયમાં ચિત્ત દીધું રે, સુધા ઢોળીને હળાહળ પીધું રે.
 નીચ નિર્લજ્જ નઠોર થઈ બેઠો રે, હેતે હોંસે કરી હેડમાં પેઠો રે. ૭
 કીર કપિની પેરે બંધાયો રે, મૂઢ મનમાં જાણે જ હું ડાહ્યો રે. ૮
 તજી ડહાપણ દાસાતન કીજે રે, સંતસંગે મળી મહારસ પીજે રે. ૯
 કહે પ્રીતમ પરમાર્થ પ્રીછે રે, નિત્ય સંતસમાગમ ઇચ્છે રે. ૧૦

પદ ૨૩ મું-ગરબો હીંચનો

જગી જો જીવ અજાગી, મન મોહ ત્યાગી.	૧
સંસારનો ખેલ ખોટો, મરણનો માર મોટો.	૨
કાયા તો કારમી નારી; ચિત્તમાં જો વિચારી.	૩
જેવું ઝાકળતું મોતી, તેવી જીવની જ્યોતિ.	૪
કાયા તો કાચી ઘડી, પલકમાં જશે પડી.	૫
હેતે હરિગુણ ના ગાયા, લાગી બહુ મીઠી માયા.	૬
હેતે હરિરસ ન પીધો, આત્મલાવ ન લીધો.	૭
ન કીધી સંતની સેવા, ઠાલા ગયા આવ્યા એવા.	૮
પ્રભુયું પ્રેમ ન આણ્યો, વિષયવહેવાર માન્યો.	૯
જૂઠાને માન્યું સાચું, એવું તારું કામ કાચું.	૧૦
હાવે કાંઈ ચેતજ પ્રાણી, અવસર જતો જાણી.	૧૧
પ્રીતમ ભજ હરિને, ન આવે ગર્ભવાસ ફરીને.	૧૨

પદ ૨૪ મું-રાગ સહર

પરમારથ પ્રીછી લેજો, સ્વારથ મૂકી દેજો.	૧
રાખ્યું તે રાખ થયું, આપ્યું તેનું અમર રહ્યું.	૨
પાણીના પૂર જેવું, તન જાણજો તેવું.	૩

દિન બે ચારની બાજી, તેમાં શું થયો રાજી.	૪
કંચન મૂકી કાચને મોહ્યો, પથર સાટે પારસ ખોયો.	૫
એવો તું કહાપણકાહ્યો, હીરો હાથથી ગમાયો.	૬
હરિરસ હેતે પીજી, અસત અલાપ ન કીજી.	૭
મૂકી દેજી મિથ્યા વાણી, પ્રભુભજ પ્રેમે પ્રાણી.	૮
પ્રીતમ પ્રેમની વાતો, પીચે તે રંગ રાતો.	૯

પદ ૨૫ મું-રાગ સહર

નિરંતર નામ લેજી, હરિના રંગમાં રહેજી.	૧
વિષયની વાસના તજજી, ભાવ કરી હરિને ભજજી.	૨
સંસારની કારમી માયા, જીવી વાદળની છાયા.	૩
માયા મૃગજળની લહેરી, વાલાં સઉ થશે વેરી.	૪
અમૃત ઢોળી દીધું, ઝેર હળાહળ પીધું.	૫
સ્વારથ સામટો કરિયો, ખજનો ખોટો ભરિયો.	૬
સરવાળો શોધી જોયો, ત્યારે તો અંતે રોયો.	૭
પૂણ્ય ખોજ્યું ન જડ્યું, કાજલ પાપ તો પડ્યું.	૮
ગુનેગાર હરિનો થયો, અવસર એળે ગયો.	૯
હાવે ચેત કાંઈ હૈયામાં, નથી આછું કહ્યામાં.	૧૦
મૂરખ નર કાંઈ ન માને, કહ્યું ધરે નહિ કાને.	૧૧
પ્રીતમ ભજ હરિને, ના આવે ભવમાં ફરીને.	૧૨

પદ ૨૬ મું-રાગ સહર

તનમાં તું જો તપાસી, ઘણાં ધરનો તું વાસી.	૧
કર્યો ચોરાશી લાખ, નિર્લજને ન મળે નાક.	૨
પ્રપંચનો ના આવ્યો પાર, સમજ્યો નહિ સાર અસાર.	૩

શિષ્યામણ કાંઈ ન લાગી, મૂરખ મૂઢ અભાગી.	૪
વિષય વહ્નિમાં બળ્યો, કાળે કાંઈ વાર ગળ્યો.	૫
જીવ જમરાનો ચારો, ન જાણે કાંઈ કાંઈ નઠારો.	૬
અહંકારી દીસે એવો, ગર્ધવ ઊંટ જવો.	૭
દાસાતન કાંઈ ન કીધું, મોઢે દુઃખ માગી લીધું.	૮
સાધુના સંગ વિના, નિવારે કાણ ગુના.	૯
હરિ ગુરુ સંત મળે, ત્યારે અપરાધ ટળે.	૧૦
પ્રીતમ હરિને ભજે, દેહ અભિમાન તજે.	૧૧

પદ ૨૭ મું-રાગ ગરબી

સાંભળ મન શિષ્યામણ સારો, માની લેજ મારી જો;	
નહિ માને તો મહાદુઃખ પડશે, જોજી જીવ વિચારી જો.	૧
દયા દીનતા રાખ રુદયમાં પરનિંદા પરહરજો જો;	
પરમારથને પંથે પ્રાણી, પ્રેમે પગલાં ભરજો જો.	૨
ખાધું તે તો ખુવાર કીધું, દીધું સાથે લીધું જો;	
પરમારથની ફાંચી જાણે, તેણે કારજ સીધું જો.	૩
કાયાનો અહંકાર ન કીજ, પાણીનો પરપોટો જો;	
અમરત પીતાં આળસુ કરવું, એટલો આગળ ટોટો જો.	૪
ખોટ તણો વેપાર ન કરીએ, લાભ જડે તે રાખો જો;	
કહે પ્રીતમ સાધુને સંગે, રામસુધારસ ચાખો જો.	૫

પદ ૨૮ મું-રાગ સદર

પ્રેમસુધારશ પીશે પ્રાણી, તે મોટા બડભાગી જો;	
હરિનાં ચરણકમળની ભક્તિ, લેશે મુખથી માગી જો.	૧
સંસારસુખમાંજ મોહ પામ્યો, તે તો સર્વે હાર્યો જો;	

પંખી આવી પડે જળમાં, જોઇ પોતાનો ચારો જો. ૨
 ચારો જુએ પણ જળ ન જુએ, એમ જગતની માયાજો;
 ઝાંઝવાનું જળ જણીને, પશુ પીવાને ધાયા જો. ૩
 ધુમર જોઇને ધાયો ચાતક, ઊલટી આંખ ગુમાઇ જો;
 ગુંજ વહની માને મર્કટ, માટે શીત ન જાયે જો. ૪
 સાહુકારનું નામ ધરાવી, ચોરી કરવા ચાલે જો;
 કહો તેની કેમ હૂંડી ચાલે, કાઢી કાઢ ન ચાલે જો. ૫
 કુખેર નામ ધર્યું કાઢ નરનું, લિક્ષા માગી ખાયે જો;
 ગંગા નામ ધર્યું નારીનું, તેથી પાપ ન જાયે જો. ૬
 કેસરી નામ ધર્યું ફૂકરનું, સિંહણ સંગ ન થાયે જો;
 અનંત કોડ આગિયા પ્રગટે, રતિવિણ રાત ન જાયે જો. ૭
 નામ ધરે નવ હોયે સાધુ, તે તો સમજણ ન્યારી જો;
 દુષ્પાદેખી લેખ બનાવે, તે તો ખાંનાધારી જો. ૮
 પ્રભુનું પદ પામે તે વિરલા, જોજો મન વિચારી જો;
 કહે પ્રીતમ હરિભજન વિના, ભવ તરવો સંકટભારી જો. ૯

પદ ૨૯ સુ-એકાદશીના મહિમા અને વિધિ-રાગ ધોળ
 ઉત્તમ દિન એકાદશી જી, જે કાઠ એ કરે ઉપવાસ;
 તે પ્રાણી સુખ પામશેજી, શ્રી વૈકુંઠનો વાસ. ૧
 દશમીને દિન પરહરેજી, દશ વાનાં નિરધાન;
 નિંદા નારી ને નિદ્રાજી, કરવો નહિ વેપાર. ૨
 કરે ભોજન કાદરા જી, અડદ ન જમવું અન્ન;
 ભોમિ સયન કરવું સહી જી, રાખવું મન પાવન. ૩
 લીલું તરણ ન તોડવું જી, તેલવંતાક નવ ખાય;

અંગ રુધિર રતિ નીસરે જી, વ્રત ભંગ કહેવાય.	૪
એકાદશી વ્રત નિર્જળા જી, ધરવું હરિનું ધ્યાન;	
મિથ્યા ભાષણ નવ કરે જી, આચરે સરિતા સ્નાન.	૫
સરિતા ન હોય તો સરોવર જી, સરોવર ન હોય તો કૂપ;	
કૂપ ન હોય તો ઘેર કરે જી, સ્નાનવિધિ અનુરૂપ.	૬
અપરસ રહે અડવું નહિ જી, ભ્રમણ કરે નહિ કાંધ;	
સ્થિર આસન કરી બેસવું જી, મન રાખે હરિ માંહી.	૭
રાત્રિ અખંડ કરે જાગણ જી, કથા હરિકીર્તન જ્ઞાન;	
શુદ્ધ ચિત્તે સ્મરણ કરે જી, ન ધરે દેહાભિમાન.	૮
દ્વાદશી ભોજન એકવાર જી, પૂજે બ્રાહ્મણ ભક્ત;	
જથા દાનવિધિ આચરે જી, હરિચરણે આસક્ત.	૯
ગંગાતીરે તપ કરે જી, સાઠ સહસ્ર વરસ સાર;	
તેહતણું ફળ પ્રગટે જી, હોય હરિવ્રત નિરધાર.	૧૦
તપ તીરથ વ્રત જગનું જી, જહ પુણ્યજ હોય;	
તે સહેજે સંત સંગમાં જી, પ્રાણી પામે સોય.	૧૧
અમરીખ રૂકમાંગદતણી જી, શાખ ઉચરે સહુ ઢાંચે;	
કહે પ્રીતમ પદ પ્રીછશે જી, તતક્ષણ હરિરૂપ હોયે.	૧૨

પદ ૩૦ મું-વેદનો સાર-રાગ સદર

સાંભળ પંખી પ્રાણિયા જી, વેદતણું જ સાર;	
સર્વ ભાવે ભજીએ હરિ જી, તજીએ વિષયવિકાર.	૧
શુદ્ધ વિચારે કીજીએ જી, સ્મરણ શ્વાસોશ્વાસ;	
અમરૂત વાણી બોલીએ જી, ડાઘ ન પામે ત્રાસ.	૨
વૈષ્ણવ લક્ષણ વર્ણવું જી, સાંભળજે સહુ ઢાંચ;	

આશા તૃણા ધર્ષા જી, હરિજનને ન હોય.	૩
ચિત્ત ક્રામળ નિર્મળ જી, બહાર ભીતર પવિત્ર;	
ગાએ શીખે નિત્ય સાંભળે જી, હેતે હરિનાં ચરિત્ર.	૪
પ્રેમ સ્નેહી પરમારથી જી, સ્વારથ નહિ લવલેશ;	
કામક્રોધ વ્યાપે નહિ જી, આપે સત ઉપદેશ.	૫
દ્રોહ નિંદા ન મળે રતી જી, મિથ્યા ન બોલે બોલ;	
સમદષ્ટિ સદુ પર સદા જી, નિજ મન અચળ અડોલ.	૬
શોક નહિ સ્વપ્નાંતરે જી, આનંદનો ભંડાર;	
શશીવત તે સાક્ષી રહે જી, લહે વિવેક વિચાર.	૭
સુરતરુ ચિત્ત ચિંતામણિ જી, પૂરણ જ્ઞાન વૈરાગ;	
મિથ્યા સુખ માગે નહિ જી, અજપદથી વીતરાગ.	૮
કંચન લોહ બરાબર જી, ન મળે માન અપમાન;	
દેખે જગત ને હરિરૂપ, ભૂલે ન લાસે આન.	૯
લક્ષણ સંત મહંતનાં જી, કહેતાં ન આવે પાર;	
અર્જુન ઉધવને કહ્યું જી, શ્રીમુખે સો સો વાર.	૧૦
સંતતણા ગુણ શ્રીપતિ જી, નિત્ય નિરંતર ગાય;	
પ્રીતમ પદરજ પરસતાં જી, જન્મમરણ દુઃખ જાય.	૧૧

૫૬ ૩૧ મું-રામ રાજિયો-રાગ ધોળ

રામસુધારસ પીજીએ રે, અવસર સાર રે;
 ઝખંક તે મોતી પરોઘ લે, પછે ઘોર અંધાર રે. રામસુધારસ૦૧
 જવાં છે જલ ઝાંઝવાં રે, એવો આ સંસાર રે;
 દીસે છે કાંઈ કારમું, નહિ વણસતાં વાર રે. રામસુધારસ૦૨
 કાયા કુપો છે કાચનો રે, ઠખક્યે કૂટી જાય રે;

જગત ચવાણું કાલતું, નિસવાસર ખાય રે. રામસુધારસ૦ ૩
અંતરજમીને ઝોળખો રે, સચરાચર સોય રે;
પ્રીતમ રાખ્ય બ્રહ્મભાવના, આવાગમન ના હોય રે. રામસુધારસ૦

પદ ૩૨ મું-રામ રાજિયો-રાગ સહર

હરિ સમરણ કરો હેતમાં રે, ચિત્ત અચેત રે;
આ અવસર ચેત્યો નહિ, પડશે મુખમાં રેત રે. હરિ૦ ૧
કાયાનું કાંધ્યે નાનીપજ રે, મેલ મિથ્યા અહંકાર રે;
તનનાં તે તણ વાનાં થશે, કીટ વિષ્ટા કે છાર રે. હરિ૦ ૨
માયા મીઠી મોહની રે, જવી મિસરી ખાંડ રે;
જેતાં વગોળ્યો જીવને, કર્યો જુગમાં ભાંડ રે. હરિ૦ ૩
રહ્યા નંકાધ રહેશે નહિ રે, શશી સૂરજ વંશ રે,
ખરભડો કરતાં ખપી ગયા, કહીં કૌરવ ને કંસ રે. હરિ૦ ૪
જનો સુજશ સંસારમાં રે, તે નર અમર જાણ રે;
પ્રીતમ એવું પ્રીછજે, હરિ હૈયામાં આણ રે. હરિસમરણ૦ ૫

પદ ૩૩ મું-રાગ ગરબી

કાયા બની છે તારી કારમી રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
તારો અમર નથી અવતાર રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે.
કાચો તે કુંભ જળ ભર્યો રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
તેને ભાગતાં કેટલી વાર રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે. ૧
તરુવરથી ફળ તૂટિયું રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
તે તો ફરી ન ચોટે ડાળ રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે.
ગયો અવસર આવે નહિ રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
બાંધ્ય પાણી પહેલી પાળ રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે. ૨

નદીઓ ઘેરીને નાવ જરજરી રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
 માંહી બેઠા મૂઢ ગમાર રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે.
 ખોટો છે માંહી ખારવો રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
 તે તો હોડીનો હાંકણુહાર રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે. ૩
 કર્મ વાયુ આવી આફળ્યો રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
 માંહી મોહનાં મોજાં થાય રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે.
 તેજ્ય ન સૂઝે તેહને રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
 તેનો કરવો ઢાણુ ઉપાય રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે. ૪
 સતગુરુ શબ્દ વિચારીયે રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
 વળી કરીએ સદા સતસંગ રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે.
 તો સેજ પાર પામીએ રે, હરિનું ધ્યાન ધરજે;
 કહે પ્રીતમ પ્રગટે રંગ રે, પ્રભુનું ધ્યાન ધરજે. ૫

પદ ૩૪ મું-રાગ ઘોળ

આ અવસર છે હરિ મળવાનો, મનુષ્ય તણો અવતાર રે;
 ફરી ફરી જન્મ ફળ ફળે નહિ, જાણી લે નિરધાર રે. આં ૧
 અમર લોક ઇચ્છે અવતરવા, અવનીમાં એક વાર રે.
 ગણું ભરી ગાઇએ હરિલીલા, કરીએ પરઉપકાર રે. આં ૨
 પૃથ્વીને પુણ્યે પામે ઇન્દ્રાસન, અજપદ ને કૈલાસ રે;
 પૃથ્વીના પુણ્ય ભજન પ્રતાપે, પામે વૈકુંઠ વાસ રે. આં ૩
 ચતુર પુરુષ થઇને ના ચેત્યો, તે તો સર્વસ હાર્યો રે;
 કહે પ્રીતમ તેને શું કહીએ, જાણો જીવ નહારો રે. આં ૪

પદ ૩૫ મું-રાગ સહર

ચાંપ કરીને ચેતી લેજ, કાં કાયર થઇ બેઠો રે;

આજકાલ કરતાં કાયામાં, કાળ આવીને પેઠો રે. ચોંપ૦ ૧
 કાળા કેશ તે થયા ઊજળા, દશા ન ઉજ્જવળ આવી રે;
 ચિત્તડામાં ચટકો નવ લાગ્યો, શું તો કહીએ સમજાવી રે. ચોં ૨
 વાણી થાકી ને કરણી થાકી, થાકી બુદ્ધ બિચારી રે;
 ધંધો કરતાં કાયા થાકી, થાકી ન તૃણા તારી રે. ચોં ૩
 મન જાણે છે જે નથી મરવું, મરણ આવ્યું નહિ મૂકે રે;
 પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, આ અવસર કાં ચૂકે રે. ચોં ૪

પદ ૩૬ મું-રાગ સહર

હરિનો મારગ છે શૂરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને;
 પ્રથમ પેહેલું મસ્તક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોને.
 સુત પિત દારા શીશ સમરપે, તે પામે રસ પીવા જોને;
 સિંધુ મધ્યે મોતી લેવા, માંહી પડ્યા મરજીવા જોને.
 મરણ આગમે તે ભરે મૂઠી, દિલની દુગ્ધા વામે જોને;
 તીરે ઊભો જીએ તમાસો, તે કાઢી નવ પામે જોને.
 પ્રેમપંથ પાવકની જાળા, લાળી પાછા ભાગે જોને;
 માંહી પડ્યા તે મહાસુખ માણે, દેખનહારા દાઝે જોને.
 માથા સાટે મોંઘી વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સેહેલ જોને;
 મહાપદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોને.
 રામ અમલમાં રાતા માતા, પૂરા પ્રેમી જન જોને.
 પ્રીતમના સ્વામીની લીલા, નીરખે રજનીદિન જોને.

પદ ૩૭ મું-રાગ સહર

સંત સમાગમ જે જન કરશે, તેને પ્રગટે પ્રેમ જોને;
 જે ધાતુને પારસ પરસે, તે તો હોયે હેમ જોને.

કથીર કાંસુ હેમ ન હોયે, કાટિ પારસ પરસે જોને;
શૂન્ય છીપ તે ઉપર નાવે, સોમણ સ્વાતિ વરસે જોને.
અચેતને ઉપદેશ ન લાગે, શિવ બ્રહ્મા સમજાવે જોને;
જેનાં અવળાં અંતઃકરણો, તેને સમજણ નાવે જોને.
કુબુદ્ધિ કાળપ જોને રહે, તેને ન લાગે રંગ જોને;
અડદ ઊજળા ક્યમે ન થાયે, જઈ ઝમોળે ગંગ જોને.
કુશકા કુટેથી શું થાયે, કણ ન જડે તેમાંથી જોને;
મંદ અભાગી મૂરખ નરને, સમજણ આવે ક્યાંથી જોને.
પાપીને પ્રત્યોધ ન કરીએ, મૌન ચહીને રહીએ જોને;
કહે પ્રીતમ તુલસીદળ તોડી, પ્રેત ન પૂજવા જઈએ જોને.

પદ ૩૮ મું-રાગ સદર

સંતકૃપાથી છૂટે માયા, કાયા નિર્મળ થાય જોને;
શ્વાસોશ્વાસે સમરણ કરતાં, પાંચે પાતક જાય જોને.
ઠસરી ઠરે નાદે નાસે, કાટિ કુંજર જૂથ જોને;
હિંમત હોય તો પોતે પામે, સધળી વાતે સુખ જોને.
અગ્નિને ઉધેધ ન લાગે, મહામણિને મેલ જોને;
અપાર સિંધુ મહાજળ ઊંડા, મરમીને મન સહેલ જોને.
બાજીગરની બાજી તે તો, જંબુજો સૌ જાણે જોને;
હરિની માયા બહુ બળવંતી, સંત નજરમાં નાણે જોને.
સંત સેવતાં સુકૃત વાધે, સહેજ સીધે કાજ જોને;
પ્રીતમના સ્વામીને ભજતાં, આવે અખંડ રાજ જોને.

પદ ૩૯ મું-રાગ ધોળ

ગુરુ સંતનાં ચરણ ઉપાસીએ, સે'જ શોક સમૂળો જાય;
વચન સત્ય માનજો.

જે કાંઈ પ્રેમે પીએ પગ ઘોઘને, ગિઠ કોડ તીરથ તેને થાય. વ૦
 જજ લક્ષ તે પ્રેમ પ્રસાદમાં, ભુક્તિ મુક્તિ તે સે'જમાં હોય. વ૦
 શુદ્ધ પ્રીતે કરીને પ્રવર્તશે, દેહદર્શી દેખે નહિ કાંઈ. વ૦
 શુદ્ધ ચૈતન્ય સાક્ષી તત્ત્વમસી, સદા સ્મરણ એકરસ જ્ઞાન. વ૦
 આઠે આવરણ પાર પરમાતમા, નહિ આઘમધ્યે અવસાન. વ૦
 રૂપ રમ્ય સગુણ સોહીએ સદ્ગુરુ, જેને નિગમ નિરંતર ગાય. વ૦
 કહે પ્રીતમ પ્રપંચ પરહરિ, રાખો સદ્ગુરુ સંગ સદાય. વ૦

પદ ૪૦ મું-રાગ સહર

એવો અખંડ અમર વર હું વરી, ફરી પડવું નહિ ભવફંદ. એ૦
 જેનું રૂપ સ્વરૂપ સોહામણું, ઘણો અખિલ લોકનો આનંદ. એ૦
 જેને વરવા તીરથ તપ આચરે, ધરે ધ્યાન ને જોગ વૈરાગ. એ૦
 કાશી કેદાર હિમાળે ગળે, કરે રાજ સર્વ સુખ ત્યાગ. એ૦
 વરતી ત્રણ લોકમાં કાંઈક આચરે, એવા શૂરવીર દૃઢ ધીર. એ૦
 ભૂમિ ગૌપદ ગગન ગુંજમણી, સાત સાગર અંજળીનું નીર. એ૦
 ખેલીએ જાનાવે બહુ ભાતના, કાઢી શકે નહિ સતી ઠરો વેશ. એ૦
 સતી સ્વાંગ ધરે તે નિશ્ચે બળે, કરે પાવકમાંહી પ્રવેશ. એ૦
 પ્રેમે પામી પતિ પરમાતમા, રહી રૂપમાંહે રસલીન. એ૦
 સ્વામી પ્રીતમનો રે સજર ભર્યો, સિંધુ અમૃતમાં મનમીન. એ૦

પદ ૪૧ મું-રાગ સહર

તું તો રામ રટણ કર રંગમાં, હવે રાખ હરિ સાથે હેત;
 અવસર આવો નહિ મળે. (૨૬)
 વિષય ભૂતે તે તુજને ભમાવિયો, બેઠો નહિ ઠરી ઠામ. અવસર૦
 ખોટા ખેલમાં શું રે ખૂંચી રહ્યો, ગિઠ આળસ મેલ અચેત. અવ૦

પ્રાણી પરપંચમાં શું પચી રહ્યો, માની સ્વપ્ન તણું સુખસાર. અવ૦
કાળ ખાશે જઠ'શે કહ્યું નહિ, નથી માનતો ગાફલગમાર. અવ૦
અંતે રંગ પતંગ જશે ઉતરી, કાચી કાયા નાવે કામ. અવ૦
માટે સ્મરણ કરજે શુદ્ધ ભાવશું, ટળે તન મન ઠેરા વિકાર. અવ૦
ભજે પ્રીતમ બ્રહ્મસ્વરૂપને, જનો મહિમા છે અગમ અપાર. અવ૦

પદ ૪૨ મું-રાગ સહર

સંત પારસ ચંદન આવના, કામધેનુ કલ્પતરુ સાર;

સમાગમ સંતનો. (૨૬)

એક સમજ્યામાં રે અંતર ઘણો, તરુ પારસ ત્રણ પ્રકાર. સમા૦
એક પારસથી રે પારસ બને, એક પારસથી હોયે હેમ. સમા૦
એક પારસ લોહનું કુંદન કરે, સો વર્ષે એમનું એમ. સમા૦
એક ચંદનથી વિખ ઊતરે, એક ચંદને અગ્નિ આલાય. સમા૦
એક તલભર તેલમાં જો પડે, ફરી તેહ તારું નવ થાય. સમા૦
સર્વે ગજશિર મોતી નની પજ તેની જુક્તિ વિચારીને જોય. સમા૦
જ્ઞાનહીણા ગુરુ નવ કીજીયે, વંઝા ગાય હોયે શું થાય. સમા૦
કહે પ્રીતમ બ્રહ્મવિદ ભેટતાં, ભવરોગ સમૂળો જાય. સમા૦
સર્વ સેના શૂરી નવ જાણવી, સર્વ નારી સતી નવ હોય. સમા૦

પદ ૪૩ મું-રાગ સહર

તું તો રામ રટણ કર રંગમાં,

તારા અંગમાં ઊપજે આનંદ, ગોવિંદ ભજ ભાવશું. (૨૬)

પરમારથ અર્થ વિચારિયે, તજ સ્વારથ માયાનો ફંદ; ગોવિંદ૦
કાયા કહીયે તે તારી કારમી, તેને વણસતાં નવ લાગે વાર; ગોવિંદ૦
મૃગતૃણાનાં જળ જશક ભર્યાં, એવો જાણી સકળ સંસાર; ગોવિંદ૦

ગુંજવહ્નિ તે મરકટે માનિયો, તેણે ટાઢ ટળે ન લગાર; ગોવિંદ૦
 ઉસ ઉઠક બીડી બરાસની, તેને જીડયા તણો ઘતપ્પાર; ગોવિંદ૦
 સ્વપ્નામાં તે સમૃદ્ધિ પામીએ, જગી જોતાં મળે ન જરાય; ગોવિંદ૦
 ધુમાડાના ઢગ રે સોહામણા, ભર્યે મૂઠીમાં નવ રે ભરાય; ગોવિંદ૦
 સાચી સંગત સદ્ગુરુ સંતની, જથી જીવપણું ટળી જાય; ગોવિંદ૦
 કહે પ્રીતમ પ્રભુને સંભારતાં, મહાપાપી પાવન થાય; ગોવિંદ૦

પદ ૪૪ મું-રાગ સદર

સદ્ગુરુના તે શબ્દ વિચારતાં, મટે માયા મોહ વિકાર,
 હરિરસ પીજીએ. (ટક)

બાળી ભસ્મ કરે બીજી વાસના, ઉપર પ્રગટે પ્રેમ અપાર; હરિં
 એવો અજર અમીરસ જ પીએ, તેનાં નેણુ વેણુ પલટાય; હરિં
 લાગી બ્રહ્મપુમારી ન જીતરે, સુખ મુખે કહ્યું નવ જાય; હરિં
 તેને સંભવ નહિરે શરીરનો, થયો આતમદષ્ટે ઉઘાડ; હરિં
 મરજીવા થઈ હરીને મળે, ગાળે જ્ઞાન હિમાળે હાડ; હરિં
 બ્રહ્મધ્યાને ગગનવત થૈ રહે, જેમ કુંભ મહાજળ માંય; હરિં
 કૃષ્ણ પોતામાં પોતે શ્રીકૃષ્ણમાં, કૃષ્ણ વિના ન દીસે કાંય; હરિં
 જેહ સરિતા સાગરમાં જઈ ભળે, તેનું નામ નદી ટળી જાય; હરિં
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ સેવતાં, ટળે અંતર એકરસ થાય; હરિં

પદ ૪૫ મું-રાગ સદર

સંત લક્ષણ ત્રીશ સોહામણાં, ચિત્તવૃત્તિ થઈ જની શાંત;
 એવા જન હરિ તણા. (ટક)

બ્રહ્માનંદ બ્રહ્મરસ ભોગિયા, જીવ ઈશ્વર ભાગી બ્રાંત; એવાં
 દયાદાન દાસત્વ અતિ ધણું, જ્ઞાન ભક્તિ વિવેક વૈરાગ; એવાં

ક્ષમાવંતતપે નહિ તાપમાં, આશારહિત અમલ અનુરાગ; એવાં
અક્રોધી ઇન્દ્રજિત અનુભવી, કવિકામળ શીલ સંતોષ; એવાં
આશારહિત અમૃત વાણી વદે, સહેજનંદ આનંદકોશ; એવાં
શુદ્ધ સ્નેહ સ્વારથ નવ મળે, પરમારથ ઉપર પ્રીત; એવાં
શશીસૂરજવત સાક્ષી રહે, ઉદાર અર્ણવની રીત; એવાં
હરખ શોક વિષે ડાલે નહિ, અર્ધ નિમિષ ન મૂકે નામ; એવાં
સુરતરુ સુરધેનુ ચિંતામણિ, મળતાં પહોંચે મનકામ; એવાં
પરિપૂરણ લક્ષણ સંતનાં, બત્રીશમાં ઓછાં બેય; એવાં
કહે પ્રીતમ એવા સંતને, સહુ સોંપીને શરણે રહેય; એવાં

પદ ૪૬ મું-રાગ સદર

મન તું અળગું કાં અક્ષાય, બીજે નથી બોલતો. (ટક)
તું તો બગીને બેતારા રૂપને, બોળી બેતામાં તું રે બોવાય; બી.
તારે આથે હરિને નથી દેખતો, કુંડલ આથે જમ કનકઢંકાય; બી.
તું તો દરિયાની લેહેર સમાન છે, લેહેર સમતાં જમ સમુદ્ર દેખાય; બી.
તારે ઠેકાણે હરિને ઠેરાવ્યને, એમ સમજે તો મહાસુખ થાય; બી.
કહે પ્રીતમ એવા પુરુષને, હું તો લળી લળી લાગું પાય; બી.

પદ ૪૭ મું-રાગ ગરબી

જન્મ કૃતારથ કીજીએ રે, રહીએ સાધુની સંગે.

સત્સંગ સાર છે, એતત્ત્વ ત્રિચાર છે, ભજતાં ભવનો પાર છે રે;
રહીએં

પ્રેમ રસ પીજીએ ને કામથી ન પીજીએ, દેહ ધર્યાનો લાવ
લીજીએ રે, રહીએં

સાધન શું કરે ને શીદ કૂટી મરે, સત્સંગે ક્ષણમાં તરે રે, રહીં

પ્રીતમ પરમાર્થી હરિના હેતાર્થી, છૂટયા સંસારથી રે, રહીએ ૦

પદ ૪૮ મું-રાગ સહર

જ્ઞાન ગંગામાં ઝીલીએ રે, નિત્ય નેહ ધરીને;
પાતક પ્રજળે મેલ મનનો ટળે, સચ્ચિદાનંદ સેહેજ મળે રે; નિત્ય.
જીવપણું જાયછેને આત્માદર્શાય છે, કાગટળીને હંસથાયછે રે, નિત્ય.
નિજનંદ ઊપજે ને પ્રજ્ઞભાવે ભજે, વિષયવિકારનલાગે રજે રે, નિત્ય.
અખંડ અદ્વૈત છે ને સુખ અપારછે, પ્રીતમ પરમ પદ સાર છે રે, નિત્ય.

પદ ૪૯ મું-રાગ સહર

ભજન કરી દ્યો ભાવે રે, ભવ ભટકણ ભાગે;
સંસાર સાગર તરતાં રે, કષ્ટ વાર ન લાગે. ૧
માયા મોહ નિદ્રામાં રે, ગાફલ થું ઘોરે;
પાંચ ચોર વસે પાસે રે, આતમધન ચોરે. ૨
અચેત થું ઊંઘે છે રે, જીને આંખ્ય ઉઘાડી;
વેગે વણશી જશે રે, કાયાની વાડી. ૩
ચેત ચિદાનંદ મળશે રે, ટળશે અંધારું;
આ અવસર છે રૂડો રે, હોય કારજ તારું. ૪
મહાપુરુષનો મારગ રે, તે પગલાં સહાજ;
પ્રીતમ પ્રેમ ધરીને રે, હરિના ગુણ ગાજ. ૫

પદ ૫૦ મું-રાગ સહર

જ સદ્ગુરુને શરણે રે, સૌ સંશય હરશે;
જીવ દશાને ટાળી રે, હરિ સરખો કરશે. ૧
ઉચ્ચદશા અનુભવની રે, છે સમજણ મોટી;
મન કંચનને કસવા રે, ગુરુ જ્ઞાન કસોટી. ૨

હોય હેમ લોહ ફરું રે, જને પારસ પરસે;
 થાય મહામુક્તાક્ષણ રે, જળ સ્વાતિ વરસે. ૩
 છીપ રહે સાગરમાં રે, માંહી મોતી નીપજે;
 જ્ઞાન મીનકા પરસે રે, તેને રસ ઊપજે. ૪
 સતસંગે નર સમજે રે, સૌ દુગ્ધા જશે;
 પ્રીતમ તે પ્રાણીનું રે, સહુ કારજ થાશે. ૫

પદ પર મું-રાગ સહર

જે પરમારથ પ્રીછે રે, તેને પાપ ન પરસે;
 રૂપ અનુપમ હરિનું રે, સચરાચર દરસે. ૧
 સૌ સામગ્રી હરિની રે, હરિનો થૈ રહેજે;
 હરિને અરપણ કરીને રે, ઉગરે તે લેજે. ૨
 સાચે રાચે રસિયો રે, પરપંચ પરહરજે;
 હેતારથ હરિજનસું રે, દુરિજનથી ડરજે. ૩
 હું મારું હરદેથી રે, ટાળીને રમજે;
 વિશ્વ આત્મા વિષ્ણુ રે, નીરખીને નમજે. ૪
 અસત અલાપ ન કીજે રે, સત વચન ઉચરજે.
 પ્રીતમ પ્રેમ ધરીને રે, પ્રભુજીશું મંગજે. ૫

પદ પર મું-રાગ ગરબો

દુઃખ ટળશે રે શ્વાસોશ્વાસે સ્મરણ કરજે શામનું,
 દુઃખ ટળશે રે રસનાચ્ચે રટણ કરજે આતમરામનું.
 દુઃખ ટળશે રે આશા તૃણા લોભ ધર્ષા ત્યાગજે,
 દુઃખ ટળશે રે પરમેશ્વરની ભક્તિ ભવોભવ માગજે.
 દુઃખ ટળશે રે જિજ્ઞાસાએ જાણી જૂઠું ના બોલીએ,

દુઃખ ટળશે રે દુરિજનવચન સુણી દિલમાં નવ ડોલીએ.
 દુઃખ ટળશે રે દિનરજની રહીએ રસિયાના રંગમાં,
 દુઃખ ટળશે રે આવરદા પૂરી કરીએ સતસંગમાં.
 દુઃખ ટળશે રે એક હરિ વિના અન્ય પદારથ સૌ તજે,
 દુઃખ ટળશે રે પ્રીતમના સ્વામી શુદ્ધ ભાવે ભજે.

પદ ૫૩ મું-રાગ સહર

પુન્ય કરજો રે પુન્ય વિના પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી કેમ પામીએ,
 પુન્ય કરજો રે પુન્ય વિના સંસાર સંકટ કેમ વામીએ.
 પુન્ય કરજો રે શીળ વિના સ્નાન કર્યે હરિ નહિ મળે,
 પુન્ય કરજો રે અર્ધ ઉછેરી અંબ કહેા ક્યાંથી ફળે.
 પુન્ય કરજો રે મનમોહક ખાધે ક્ષુધા ભાગે નહિ,
 પુન્ય કરજો રે આવળિયે બીજેરાં કાંઈ ભાગે નહિ.
 પુન્ય કરજો રે વાંચ્યા વિના લણવાની લાલચ શી કરે,
 પુન્ય કરજો રે કથીરથી કંચનનું કારજ નહિ સરે.
 પુન્ય કરજો રે સ્વર્ગ તણું સુખ આવીને સેહેજ મળે,
 પુન્ય કરજો રે દેવતણી પંક્તિમાંહે જમને ભળે.
 પુન્ય કરજો રે દત્ત વિના વિત્ત કાંઈ પ્રાણી પામ્યો નથી,
 પુન્ય કરજો રે કહે પ્રીતમ કહીએ તે શું આશું નથી.

પદ ૫૪ મું-રાગ કાફી

જંજળી જીવડે, મુક્તિની જુક્તિ ન જણી.
 મિથ્યા માયા મૃગજળ સરખી, મોહ કરીને માણી રે. જં
 ધામધૂમ ધંધામાં ધાયો, ગિરધરલાલ ન ગાયો;
 આંવ્યો તો પરમારથ કરવા, ઊલટો દોષ કમાયો રે. જં

વિષયવાસનામાં વીંટાયો, જમ ઝીંટાયો જાણે;
 મરતાં સુધી કામ ન ખૂંટે, મન બહુ લોચા વાળે રે. જં૦
 ગાશી તીર ગડે તનમાંહી, એમ મનમાંની માયા;
 છેદે પણ છેટે નવ થાયે, જમ કાયાની છાયા રે. જં૦
 દશ ઇન્દ્રિયી દોષ કમાયો, ઊલટો બંધાયો આપે;
 કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ અગ્નિમાં, બળી રહ્યો બહુ તાપે રે. જં૦
 શ્રવણ દગ્ધ થયાં નિંદા સાંભળી, નેત્ર દગ્ધ થયાં નિહાળી;
 જિહ્વા દગ્ધ થઈ જૂહું બોલી, સર્વસ બેઠો હારી રે. જં૦
 પ્રાણ દગ્ધ થયા કરી પ્રતિગ્રહ, પાપ પદ્મ પર ચાલી;
 સુકૃત બીજ બગી ગયું સર્વે, ક્ષેત્ર પડી રહ્યું ખાલી રે. જં૦
 રાગદ્વેષ ભર્યા રુદિયામાં, અનેક દોષ ઉપજાવે;
 કલ્પદ્રુમ ચિંતામણિ સરખી, પ્રભુભક્તિ નવ ભાવે રે. જં૦
 રામનામનું દામ ન બેસે, કામ આપણું થાયે;
 પ્રીતમ મન પ્રમોદ કરે તો, સકળ કલ્પના જાયે રે. જં૦

પદ પપ મું-રાગ સહર

સંસારી જીવે, હરિ સાથે હેત ન આણ્યું;
 મરતાં સુધી લોભ ન મૂક્યો, ધરનું તરીલું તાણ્યું રે. સં૦
 પાંચ પચીસ પચાસ થયાં તોય, રહે જ્ઞાન ન આળ્યું;
 અંગોઅંગશિયિત્ત થયું તોય, પ્રભુનું ભજન નવ ભાળ્યું રે. સં૦
 અંત સમે જ સાથે કારજ, તે શું હેત ન કીધું;
 અમૃતરસને ઢાળી દધને, ઝેર હળાહળ પીધું રે. સં૦
 માયા છાયા એક બરાબર, કાયા કાચનો કુપો;
 કરવું ને કરાવવું સર્વે, શામળિયાને સુપો રે. સં૦

જીવન મરણ હાથ છે જોને, તેને ભાવે ભજીએ;
પ્રીતમના સ્વામીને સેવો, અન્ય પદારથ તજીએ રે. સં

પદ પદ મું-રાગ સદર

સંસારમાંહી શોક મોહની માયા રે.

કરવું ને અવતરવું મરવું, કર્મ સંજોગ કમાયા રે; સં
અદ્ય જીવવું જંપ મળે નહિ, જીવ જંજળે વાહ્યો;
પુન્ય પરમારથ કાંઈ નવ પ્રીછ્યું, લાલચમાં લપટાયો રે. સં
આશાતૃષ્ણા તાપ ટળે નહિ, ઘણા ઘણાને ધાયો;
માયા ઉપર મરણ ભમે છે, તેની ખખર નવ પાયો રે. સં
જે ઊગ્યા તે આથમ્યા ને, ફૂલ્યા તે કરમાયા;
જે જન્મ્યા તે જાવું જાણો, ભવમાં કાં ભરમાયા રે. સં
મૃત્યુલોક આવ્યો તેને મરવું, દિલમાં વિચારો ડાહ્યા;
કાળચક્ર ઢાને નવ મૂકે, કાણ રંક ને રાચા રે. સં
શુદ્ધચિત્તે જે ભક્તિ કરશે, તે નર લાભ કમાયા;
કહે પ્રીતમ કાઠક ઉગરશે, જણે ગોવિંદના ગુણ ગાયા રે. સં

પદ પદ મું-રાગ સદર

હરિસ્મરણ કરી લો, જ્યાં લગી જીગમાં જીવો;
દેહતણે વિશ્વાસન કરશે, વાયે ઓલાય જમ દીવો રે. હરિં
મારું તારું એ અંધારું, જ્ઞાન વિના કેમ ટળશે;
પ્રેમ જ્ઞાન પ્રકાશ થશે તો, અંતરજામી મળશે રે. હરિં
થોડાશા જીવ્યાને કાજ, ઘેલા ગર્વ ન કરીએ;
લોહતણે ત્રાપે વળગીને, કેમ ભવસાગર તરીએ રે. હરિં
ધનદારા સુત કુટુંબ કબીલો, મિથ્યા મોહ ચઢાવ્યો;

મારગ વચ્ચે મ્લેચ્છ મળ્યા, જણે વેઠે ધાસ વઢાવ્યો રે. હરિં
 સુરતરુ તણ શીમળો સેવે, તે તો ભૂલ્યો ભામે;
 તણ જાહનવી ઝીલે ઝાંઝવાં, તે ઝ્યાંથી સુખ પામે રે. હરિં
 અર્ક ઉછેરી અંબતાણું ફળ, કાણ પામ્યા છે પ્રાણી;
 હરિકથા વિના કથની તે તો, સૌ કહેવાની કહાણી રે. હરિં
 આયુષ્ય તારું નીર અંજલી, ઘડી ઘડી ઘટી જાયે;
 અચેત પ્રાણી શું ઊંધે છે, કાળ નિરંતર ખાયે રે. હરિં
 કાણો કુંભ કરી જળ ભરીએ, કાણમાં ખાલી થાયે;
 સરિતાપૂર વહે જમ વેગે, એમ આવરદા જાયે રે. હરિં
 માટે હરિ હરિ કરજો સત્ય ઉચરજો, અધર્મથી ઓસરજો;
 કહે પ્રીતમ સત્સંગ કરીને, સંસારસાગર તરજો રે. હરિં

૫૬ ૫૮ મું-રાગ સહર

મૂઠી દે મૂઠ ગમાર, મમતા મન ઢેરી;
 સમજી લે સંસારમાં સાર, જોહરીને હેરી. (૨૩)
 હરિને જોતાં દુગ્ધા ખોતાં, પોતે તે પરિબ્રહ્મરૂપ રે;
 અંતરજામીમાં એકરસ થાતે, કાણ પડે ભવરૂપ રે. મમતાં
 પંચ ભાગે પિંડ વહેંચતાં, ઊગરે તે અવિનાશી રે;
 સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કારણ ને તુરીયા, પોતે સ્વયંપ્રકાશી રે. મમતાં
 શુદ્ધ ચૈતન્ય ને સાક્ષી પ્રમાતા, પ્રમાણનો પ્રમેતી રે;
 પંચનામ છે પૂર્ણાનંદનાં, નિગમ કહે છે નેતિ રે. મમતાં
 નિર્ગુણ એક નિરંતર નીરખી, હરખે હૈડા માંયે રે;
 પ્રલયમાં પાણી વિના ખીજું, નજરે ન આવે કાંયે રે. મમતાં
 ચિદાનંદનું ચિંત્વન કરતાં, કાટિ કલ્પના જાય રે;

પ્રીતમ પડદા મટે માયાનો, મહાપદમાં લગ થાય રે. મમતાં

પદ ૫૯ મું-રાગ સદર

છે બ્રહ્માનંદ ભરપૂર, બ્રહ્મને ભાવે રે;
 સચ્ચિદાનંદ સુખમૂળ તે કાવે નિરદાવે રે. (૨૬)
 અણુ થકી તે લઘ આજ સુધી, વ્યાપક વિશ્વાધાર રે;
 જ્યાં જોઈએ ત્યાં તેવો થઈને, બોલે બોલણુહાર રે. બ્રહ્મનેં
 જગ તરંગ નહિ જુજવા રહે, જેમ હાટકમાં હાર રે;
 તેમ તુંમાં હરિ ને હરિમાંતું, એમ નિગમ કહે નિરધાર રે. બ્રહ્મનેં
 નખ શિખ સુધી હેમની પૂતળી, હેમ તણા શણુગાર રે;
 બાહેર ભીતર હેમ બિરાજે, હેમ તણો વિસ્તાર રે. બ્રહ્મનેં
 નિઃશંક થઈને નાખી દેજ, માથેથી સહુ ભાર રે;
 કર્તા હર્તા આપ પોતે છે, અખિલ બ્રહ્માંડના આધાર રે. બ્રહ્મનેં
 શુદ્ધ વિચાર કરી થા સુખિયો, દુઃખનાં બાળી બીજ રે;
 કહે પ્રીતમ પ્રભુમાંહી સમજે, જેમ વાદળમાં વીજ રે. બ્રહ્મનેં

પદ ૬૦ મું-રાગ સામેરી

કંઈક જુગ વીત્યા રે ભૂતળ ભટકતાં રે,
 હવે ગુરુ દયા કરો દુઃખ જાય;
 અનેકને વાર રે અવનીમાં અવતર્યો રે,
 પશુપંખી ક્રીટ પતંગ કહેવાય, કંઈક જુગ વીત્યા રે. (૨૬)
 મેઘનાં બિંદુનીરે કાઠ સંખ્યા કરે રે,
 ધરતીની રેણુ કદીક ગણાય;
 નવખંડ તણાં રે તરુવર લેખવે રે,

મારા કાંઈ જનમ ગણ્યા નવ જાય.
 સાત સિંધુ જટલું રે પય મેં પીધું હશે રે,
 માતા પયોધરનાં તન પાન;
 જળચર થળચર રે ખેચર થઈ ક્યો રે,
 કાણું એક ઠરી નવ ગેઠો ઠામ.
 ચાર ખાણમાં રે જઈને અવતર્યો રે,
 હવે પામ્યો મોઘો મનુષ્યાદેહ;
 ભમતાં ને ભમતાં રે સદ્ગુરુ ભેટ્યા રે,
 તેણે ઉપજાવ્યું આત્મતત્ત્વ સ્નેહ.
 તરછોડ્યો તો રે ચરણ કમળથી રે,
 દેહ પડે પણ નેહ નવ જાય;
 પ્રીતમ ચરણે રે પ્રભુને આવિયારે,
 સન્મુખ ભાળ્યા સદ્ગુરુરાય.

કંઈક૦

કંઈક૦

કંઈક૦

કંઈક૦

પદ ૬૧ મું-રાગ સદર
 આજસ આણી રે ઊંઘમાં અમાગિયા રે,
 જગી જોને અવસર વીતી જાય;
 તું તો નથી જોતો રે તારા મોહ પ્રમાદમાં રે,
 કાયાને તો કાળ નિરંતર ખાય,
 બાળપણું ગયું રે, ગયું જોખન જથા રે,
 વળી તારા રહ્યા તે દિન જાય;
 નજરે દેખે છે રે જાતાં જીવ આવતાં રે,
 તોયે તારા ચિત્તમાં ચિંતા નવ થાય,
 રહેવાને રચે છે રે મંદિર માળિયાં રે,

આજસ૦

આજસ૦

એ સૌ દેખત ભૂલ્ય ઉપાય;
સુરતરૂ મૂકી રે સેવે તું શીમળો રે,
તેમાં ફળ શું સરવાળે થાય.

આળસ૦

ધણે ધણે દહાડે રે પામ્યો મનુષ્યા દેહને રે;
હવે કાંઈ હેત હરિસું આણુ;
બોરાંને વેપારે રે લાભ મળ્યો બોરનો રે,
પ્રીતમ જો પરમારથ જાણુ.

આળસ૦

પદ ફર મું-રાગ સહર

હરિરસ પીતાં રે વિત્રંબ ન કીજીએ રે,
સ્મરણ કરને શ્વાસોશ્વાસ;
આવો ને સમઘયો રે ફરી ફરી નહિ મળે રે,
રૂઢીએ રાખજ દઢ વિશ્વાસ.

હરિરસ૦

આજકાલ કરતાં રે, ચોંપેતારે ચાલવું રે,
જઘને વનખંડમાં કરવો વાસ,
કાયા ફીટીને રે થાશે ઢેરી ધૂળની રે,
કાઠ પ્રાણી નહિ આવે તારી પાસ.

હરિરસ૦

શરીર ચમીને રે ઝાડની ઝાડી થશે રે,
ઉપર ઢોરાં ચરશે ધાસ,
ગગન પવન રે પાવક જળ પૃથ્વી રે,
જ્યાં જનો ત્યાં તેનો સમાસ.

હરિરસ૦

કપટ તજીને રે લજ લે પરિબ્રહ્મને રે,
ટાળી અનિત્ય વિષયની આશ;

પ્રપંચ ટાળેથીરે પ્રભુદર્શન થશે રે,
પ્રીતમ પ્રગટે જ્ઞાનપ્રકાશ.

હરિરસ

૫૬ ૬૩ મું-રાગ સહર

ફરી ફરીને રે શીદ પડે ફંદમાં રે, નિર્લજ નાક વિના નર નીચ,
સદ્ગુરુ શાસ્ત્રનું રે કહ્યું નથી માનતો રે;
કુબુદ્ધિ તું કહ્યો કર્મ ને કીચ. ફરી ફરીને રે

જૂઠા જગતના રે ખેલને જોધને રે, મુરખ શું મનમાં લલચાર
છાંડ્યા છગધારે ઊલટ્યા અન્નને રે;
ગર્ધવ શ્વાન સ્વાદે ખાય. ફરી ફરીને રે

ગોરખ ગોપીચંદ રે બાળ ધ્રુવ ભરથરી રે,
ક્ષણમાં સર્વે સુખ કીધું ત્યાગ;
ઠહોને તેનાં રે દ્વંદ્વ કેનાં હશે રે,
ધન્ય ધન્ય એ ધીરજ વૈરાગ્ય. ફરી ફરીને રે

નાગરવેલ થકી રે જ જ પાન નીપજ રે,
તે પાન ચડે છે દેશ વિદેશ;
જડ રહે લીલી રે ત્યાં લગી લીલાં રહે રે,
પ્રીતમ પ્રીછજે એ ઉપદેશ. ફરી ફરીને રે

૫૬ ૬૪ મું-રાગ સહર

હરિનામ લેતાં રે વિલંબ ન કીજીએ રે, (ટક)

સ્મરણ કરીએ શ્વાસોશ્વાસ;

કાયાનો ભરોસો રે કાંઈ કરવો નહિ રે,

એક પલકમાં પામે નાશ.

હરિં

જગત વેહેવાર રે મેજો તીરથ તણો રે,

જે જેમ આવ્યું તે તેમ જાય; હરિં
 રાખ્યું નથી રહેતું રે કાઠ કેની વતી રે,
 તેનો શોક કરે શું થાય ? હરિં
 સવારથ સુધી રે સૌ વળગી રહ્યું રે,
 અંતે કામ નહિ આવે કાંય; હરિં
 ઉદારી તું રહેજ રે આ સંસારથી રે,
 જેમ મધુ રહે અંપકવન માંય. હરિં
 આજકાલ માંહે રે ઊઠીને ચાલવું રે,
 તન ધન ધામ તજી નિરધાર; હરિં
 એવું ને વિચારી રે ચિત્તમાં ચેતજે રે,
 પ્રીતમ પ્રભુ ભજ વારંવાર. હરિં

૫૬ ૬૫ મું-રાગ સહર

ફરી ફરી મુનખ્યા રે દેહ મળવો નથી રે. (ટેક)
 બીજા અનેક ધરશેા અવતાર, નરતન જુગતે રે જગમાં છે નહિ રે,
 જેમ કાંઈ કેળ ફળે એકવાર. ફરી ફરીં
 કંકર પથ્થર રે બહુવિધિ ખોળતાં રે, કાંઈક હીરલો આવ્યો રે હાથ,
 માગ્યું મળવાને રે, કલ્પતરુ આવી મળે રે;
 બીજાં બહુ રુખડિયાં વન સાથ. ફરી ફરીં
 સો હાથદારી રે મેલે જે કૂપમાં રે, એ આંગળથી આવે બહાર;
 એણીને રીતે રે જાણુ તન તાહરું રે,
 એમાં હરિ ભજતાં આવે ભવ પાર. ફરી ફરીં
 ભવસાગરમાં ભરતાં રે, ભાગ્યે આવી મળ્યું રે, ભવજળતરવા કેરું નાવ;

પ્રીતમ વિચારી રે રૂઢીયામાં રાખજો રે,
હરિગુરુ ચરણે ભક્તિભાવ.

ફરી ફરી૦

પદ ૬૬ મું-રાગ સહર

પૂરવને પુન્યે રે પામ્યો આ દેહડી રે. (ટક)

હરિભજન વિના એળે જાય, પડે ધણો ધાટો રે કાંઈ રળે નહિ રે;
તેને ધન ક્યાંથી ટાળે થાય. પૂરવને૦

ખાનપાન માંહી રે ખોઈ સૌ સંપદા રે, જ્યાંસુધી સુકૃત હતું સાસ;
જોગને કરતાં રે રોગ વધ્યો ધણો રે,
ક્રોધ કરે તેમ તપનો નાશ. પૂરવને૦

માન ગુમાને રે જ્ઞાન તો રહે નહિ રે, મધપાને લાજ રહે ન લગાર;
લોભને કરતાં રે ધરમ રહે નહિ રે,
ના રહે કુસંગે વિવેક વિચાર. પૂરવને૦

સત્સંગ કરી રે સાંસો ટાળજો રે, ફરી નહિ આવે આવો જોગ;
પ્રીતમ પ્રેમે રે પ્રભુરસ પીછાએ રે,
ટળી જાય જનમમરણ ભવરોગ. પૂરવને૦

પદ ૬૭ મું-રાગ ઘોળ

પ્રંદાવનનો રે ચંદ માં રે રુદિયે વસ્યો છે,
આધવજી ભલે આવ્યા તમે આજ. (ટક.)

ગોવિંદજીનીરે ગોઠડી કીજે,
મૂકી દેઈ સર્વે મનની રે લાજ. પ્રંદાવનનો રે૦

ગયા પછી ફરી ગોકુળ નાવ્યા,
એવો અમારો શો દીઠો દોષ. પ્રંદાવનનો રે૦
વસુદેવ દેવકીને સંતાપ્યાં કંસે,

તેની ઉપર શો કરવો રે રોષ. પ્રંદાવનનો રે૦
 લોકની લાજ અમે સર્વે નિવારી,
 બાળપણથી કીધી પૂરણ પ્રીત. પ્રંદાવનનો રે૦
 કુબળના લોગ જોગ લાગવો અમને,
 એવી તમારી છે ગિલ્ટી રે રીત. પ્રંદાવનનો રે૦
 મથુરાની વાસી એ કંસની દાસી,
 હાંસી કરે છે અમને સધળો સંસાર. પ્રંદાવનનો રે૦
 મધુપુર મેલી હવે કંઠએ ના જશે,
 કુબળ સરખી તમને નહિ મળે નાર. પ્રંદાવનનો રે૦
 ભાગ્ય હશે ત્યારે મળી એ ભામની,
 પુણ્ય કર્યાં તે કેમ પાછાં રે થાય. પ્રંદાવનનો રે૦
 કુબળ રે એવી જવા ઠાકાર તમારા,
 તેવા પ્રીતમ તેમના ગુણ ગાય. પ્રંદાવનનો રે૦

પદ ૬૮ મું-રાગ સહર

ગોપીજનના રે પ્રાણુ તે તો પ્રભુજીની પાસે,
 આરે રહ્યાં છે તે તો સૂતાં શરીર. ગોપીજનના રે૦
 કમેં અમારે જ્યાંથી અકૂર આવ્યા,
 છળ કરી લઇ ગયા બળભદ્ર વીર. ગોપીજનના રે૦
 રથડો રોકીને જ્યારે રહ્યાં રે રાધાજી,
 તેમને તે આપી બહુ ધારણ ધીર. ગોપીજનના રે૦
 આવ્યાની આશે અમે રહ્યાં વિશ્વાસે,
 આવડું ના જાણ્યું હરિ હૈડાનું હીર. ગોપીજનના રે૦
 વચન તમારાં ઉદ્ધવ રહ્યામાં સાલે,

તાણીને માર્યાં જમ કાંઈ તનડામાં તીર. ગોપીજનના રે૦
 જળ વિના જીવે તે તો જાણે દાદુરડાં,
 મીન મરે જ્યારે નવ મળે નીર. ગોપીજનના રે૦
 પ્રેમની વાતો તે તો પ્રેમીજન જાણે,
 વંઝા ના જાણે કાંઈ પ્રસવની પીડ. ગોપીજનના રે૦
 શ્યામ સ્વરૂપ વિના શું થાય સાધન,
 અંખ તજીને ઢાણ સેવે કરીર. ગોપીજનના રે૦
 ગિરધરલાલ વિના અવર ન ગોઠે,
 નેણાંમાં વસી રહ્યો નંદકુમાર. ગોપીજનના રે૦
 ઠસરી ભૂખ્યો એ તો ધાસ ન ખાયે,
 ચડયા ના ઊતરે કાંઈ સતીના શણુગાર. ગોપીજનના રે૦
 ખારા તે જળને ક્યારે છીપ ના ચાખે,
 ઠળ ફળે નહિ ફરી બીજી રે વાર. ગોપીજનના રે૦
 એક પલક અમને કહો કેમ વીસરે,
 પ્રીતમનો સ્વામી અમારો પ્રાણ આધાર. ગોપીજનના રે૦

૫૬ ૬૮ સુ-રાગ વસંત

આજ સખી શામળિયા સાથે, રંગ ભર રમીએ ઢોળી;
 અખીલ ગુલાલ અગરજ કુંકુમ, ઠસર કેસુ ઘોળી. આજ ૦ ૧
 ઠસર હે શુદ્ધ ભાવ માનીએ, કુંકુમ કમળા કંથ;
 જ્ઞાન ગુલાલ અગરજ અનુભવ, ખેલ્યો અખંડ વસંત. આજ ૦ ૨
 પ્રેમ પુષ્પ ચિત્ત ચંદન ચરચો, ચરચો આનંદકારી;
 મહા મંગળમય વચન ઉચારો, નીરખો નવલ વિહારી. આજ ૦ ૩

જ્યાં જવો ત્યાં તેવો થઈને, રસિયે રંગ મચાવ્યો;
પ્રીતમનો સ્વામી સુંદરવર, તે મારે મન ભાવ્યો. આજ ૦૪

૫૬ ૭૦ મું-રાગ ગરબી

મનમાં જાણે મરવું નથી રે, દેહને અભિમાને.

બહુ ગોઠવણી કરતો ગમાર,

"

મારાં મંદિર મારાં માળિયાં રે;

"

કહે મારાં પુત્ર પરિવાર રે.

"

૧

મારી જગા મારી જીવતી રે,

"

કહે મારાં પશુ ધન માવ રે,

"

જમ દૂત વળતી આવશે રે,

"

ભી યાલવું છે આજ કાલ રે,

"

૨

કાળે અથા કેશ તાલ્યરા રે,

"

તે તો કરશે ધડીમાં ધાત રે,

"

વળતો વિચારીશ જીવડા રે,

"

ધણા ધસવા પડશે હાથ રે,

"

૩

વાત પીત કફ કંઠ રૂંધશે રે,

"

નહિ આવે ઉત્તર લવલેશ રે,

"

મનનું ધાયું રહેશે મનમાં રે,

"

પ્રાણી પામશે કષ્ટ કલેશ રે,

"

૪

કર્મ પ્રધાન છે જીવને રે,

"

ફલ શુભ અશુભ દેનાર રે,

"

જ્યાં કર્યાં છે તેવાં ભોગવે રે,

"

ધરે જાંચ નીચ અવતાર રે,

"

૫

પડે પશુ પંખીની જાતમાં રે, દેહને અભિમાને	
ચાર ખાણ ચોરાશી લક્ષ રે,	૧૧
દુઃખનો અંત આવે નહિ રે,	૧૧
કહે નિગમ પુરાણ પ્રત્યક્ષ રે,	૧૧ ૬
ગુરુ ગોવિંદ સેવ્યા વિના રે,	૧૧
નહિ કાઈ પેરે કર્મનો નાશ રે,	૧૧
વાસના બીજ બળ્યું નહિ રે,	૧૧
ત્યાં લગી ઉગરવાની શી આશ રે,	૧૧ ૭
મોહ માયાના મોટા મોરચા રે,	૧૧
જાત રૂપ જીવતીનું જોર રે,	૧૧
કહે પ્રીતમ કાઠ જીતશે રે,	૧૧
જેને સદ્ગુરુ શબ્દ અંકાર રે, દેહને અભિમાને.	૮

પદ ૭૧ મું-રાગ સદર

જાત કરે જીવવું નથી રે, ચિત્તમાં ચેત ચાંપે.	
તજ દેહતાણું અભિમાન રે,	૧૧
સો વરસ જીવ્યો તો શું થયું રે,	૧૧
સરવાળે મરણ નિદાન રે,	૧૧ ૧
આયુષ્ય નીર તન અંજલી રે,	૧૧
તે તો ટપકે શ્વાસો શ્વાસ રે,	૧૧
દુરમતિ શે નથી દેખતો રે,	૧૧
આંખ્યો આગળ થયા નરનાશ રે,	૧૧ ૨
દિન દશ પાંચ મુકામ છે રે,	૧૧
પછી કુચનાં નગારાં કહેવાય રે,	૧૧

સૈન્યાપતિ ચડી ચાલશે રે, ચિત્તમાં ચેત ચાંપે		
પછી પાણી પીવા નહિ રહેવાય રે,	,,	૩
તું તારું સજીને બેસજે રે,	,,	
પ્રાણી પછી પસ્તાવો ન થાય રે,	,,	
પુન્ય ક્યું તે પદ્મે બાંધિયું રે,	,,	
કને ખરચી વિના શું ખાય રે,	,,	૪
શૂરાને શી સોચના રે,	,,	
સતીને ઠાનો સંઘાત રે,	,,	
એક ધણી શું રંગ રાખજે રે,	,,	
કહે પ્રીતમ પ્રેમની વાત રે. ચિત્તમાં ચેત ચાંપે.		૫

પદ ૭૨ મું-રાગ સહર

લંપટ શેં નથી લાજતો રે, કબુદ્ધિ શું કહીએ.		
તને સમજાવ્યો સો વાર રે,	,,	
ધિક પામર પશુ ગમાર રે,	,,	૧
તારું ચતુરપણું પડો ચૂલમાં રે,	,,	
નહિ પ્રીછી પ્રભુની પેર રે,	,,	
જનુની ના રહી શેં વાંઝણી રે,	,,	
જ્યમ જણતાં ન દીધું ઝેર રે,	,,	૨
તેનેનાળવધેરતાંના આવડ્યો રે,	,,	
શેં પ્રથમ ન હેધું શીશ રે,	,,	
તું કૃતઘ્ની કાટિક પાતકી રે,	,,	
જો વિસાર્યા જુગદીશ રે,	,,	૩
તું શીદ અપરાધી અવતર્યો રે,	,,	

મહેર થઈ મહારાજની હુંં મારા ટળિયા ત્રિવિધિ તાપ. મંગળં
પ્રીતમનો સ્વામી શામળો હુંં મળિયા આપોઆપ. મંગળં

પદ ૭૪ મું-રાગ સદર

આજ અનોપમ દહાડલો ગિરધારી રે,

પ્રગટયો પ્રેમ અપાર. આનંદકારી રે.

ભાવે ભુવન પધારિયા ગિરં જીવણ જીગદાધાર. આનંદં ૧

આપ્યાં આસન બેસવા ગિરં પ્રેમે લાગીએ પાય. આનંદં

વિવાહથી રળિયામણું ગિરં માતુની મંગળ ગાય. આનંદં ૨

યુવા અંદન છાંટણું ગિરં બાંધ્યાં તરિયા તોરણ બાર. આનંદં

ચોક પુરાવ્યા મોતીએ ગિરં વરત્યો જે જે કાર. આનંદં ૩

ભોજન લાવું ભાવતાં ગિરં પ્રેમે બહુ પકવાન. આનંદં

ઝારી જળ જીમના ભરી ગિરં બીડલે બાસઠ પાન. આનંદં ૪

અગર કપૂરની આરતી ગિરં ઉતારું વારંવાર. આનંદં

સેજ સમારું કૂલડે ગિરં પધરાવું પ્રાણુ આધાર. આનંદં ૫

ધણા દિવસની ગોઠડી ગિરં કરીએ વધારી વાલ. આનંદં

પ્રીતમનો સ્વામી શામળો ગિરં મનવસિયા મોહનલાલ. આનંદં

પદ ૭૫ મું-રાગ સદર

પ્રેમ તણે વશ્ય પાતળિયો, સખી જણી લે.

બીજા અનેક ઉપાય કરેશું થાય, "

મન વાણીમાં આવે નહિ, "

જનો મહિમા નિગમ નિરંતર ગાય, "

હુંકારે હરિ વેગળા, "

એક રતિ એને ગોઠે નહિ અભિમાન, "

કર્તવ્યનું બળ પહેાંચે નહિ, સખી જાણી લે.

ભાવ વિના ભીંજે નહિ શ્રીભગવાન,

જપ તપ તીરથ વ્રત કરે,

તેણે તો કાંઈ જીવંપણું નવ જાય,

જે જળનું મોતી થયું, ”

પાછું પાણી કેમ ક્યું નવ થાય,

वित्त वित्त सांध्युं हरि यरणे,

હાર જીત તે સર્વ હરિને હાથ,   ”

આપું ટાળીને અનુસરવું,   ૧૧

પ્રેમ ધરી પ્રીતમના સ્વામી સાથ, સખી જણી લે.

୫୬ ଓ ୬୭ ଭୁବନେଶ୍ୱର ସହର

મહી મદુકી માથે ધરી, વ્રીજ સુંદરી

ਗੋਰਖ ਵੇਚੇ ਛੋਟੇ ਛਰਿਨੂੰ ਧਿਆਨ, ,

મહી વેચવું ભૂલી ગયું,

લોહાને કહે લો કાઈ કહાન,

शामजियो। सांधो। कुर्या, ,

મોટા પૈસો મૂલ્ય એતું થાય,

કાઠ કહે ગોપી ઘેલી થઈ,

त्रिभोवनपति वेरये। कुम वेयाय.

જગત મધ્યં સૌ જીવાને,

मटङ्गीमां नीरप्ते तो नंदकिशोर,

જણ કરે ત્યાં આંખે નહિ.

તે પ્રભુ કહાવે મહીમાખણનો ચોર.

ધન્ય ગોપી સૌ પર ધન, પ્રીત સુંદરી
 પ્રેમીજનના પ્રેમતણી બલિહારી,
 પ્રીતમનો સ્વામી રસિયો,
 વહાલપણે વશ કીધો અખંડવિહારી, પ્રીત સુંદરી

પદ ૭૭ મું-રાગ પ્રભાત

પ્રભાત ભયો પ્રાણપતિ, પ્રેમે પ્રભુ જગો. (ટેક)
 દંતધાવન કરો કાન, માખણ રોટી માગો. પ્રભાત૦ ૧
 શીશ સમારો પાધ પહેરો, અંગ ધરો વાધો;
 ચંદ્ર વદન દર્શન દઈ, દુનિયા દુઃખ ભાગો. પ્રભાત૦ ૨
 ભયો પ્રકાશ અરુણ ઉદે, આળસ ઝિંધ ત્યાગો;
 પ્રીતમના સ્વામી શ્યામ, તુમસું સ્નેહ લાગ્યો. પ્રભાત૦ ૩

પદ ૭૮ મું-રાગ સહર

જગીએ ગોપાળલાલ, મેરે પ્રાણ પ્યારે; (ટેક)
 આપકે અદ્ભુત ખેલ, રૂપ અનેક ધારે. જગીએ૦ ૧
 મુષકંકા અસ્વાર એક, દુંદ દંત ભારે;
 શીશહુકે સૂંઢ વાકે, શિવ સદન નિહારે. જગીએ૦ ૨
 મોરકા અસ્વાર એક, ખટવદન વિચારે;
 અંગ અંગ અધિક, રંગ સંગસેન સારે. જગીએ૦ ૩
 વૃષભ અસ્વાર એક, કંઠ નાગ કારે;
 સંગ હે સુકુમાર નાર, ઢાટિ કામ વારે. જગીએ૦ ૪
 હંસ વાહન ચતુરવદન, વેદહુ ઉચ્ચારે;
 સ્વેત હસ્તી સપ્તસૂંઢ, શીશ ચમર ઢારે. જગીએ૦ ૫
 દ્વાર આયે દર્શન દિયો, નંદકે ફલારે;

સુરનર મુનિ મગન ભયે, બોલે જ જ કારે. જગીચે ૦ ૬
ગાનતાન છંદ ભેદ, કરત નૃત્ય ભારે;
પ્રીતમ કે સ્વામી પર, સર્વસ્વ વાર હારે. જગીચે ૦ ૭

પદ ૭૯ મું ચેતવણી-રાગ કાનડા

શા માટે સમજ નહિ પ્રાણી; (૨) (૮૬)
શાસ્ત્ર પુરાણ પોકારી કહે છે, આઘ પુરાણની અવિચળ વાણી. ૧
મિથ્યા સુખમાં થું મોહી રહ્યો છે, કાયા તારી કાળની ધાણી;
ચાર દિવસના ચટકા સારુ, શીઠ વિસાર્યા સારંગપાણિ શા ૦ ૨
જમકિંકરનું જોર ધણું છે, તેનો ત્રાસ રહે નવ આણી;
કહે પ્રીતમ ગર્ભવાસની પીડા, જીવગમારે જરા નવ જાણી. શા ૦ ૩

પદ ૮૦ મું ચેતવણી-રાગ સહર

ચેત ચતુર નર ચોંપ કરીને; (૨) (૮૬)
આજ કાલ દશ વીસ દિવસમાં, મૂરખ નિશ્ચે જવું મરીને. ૧
જન્મ અનેક ભ્રમ્યો ભૂતળમાં, તોહે ન બેઠો ઠેકાણે ઠરીને;
અમૃત પીતાં આળસ કીધું, પીધું હળાહળ પેટ ભરીને. ચેત ૦ ૨
શિવ વિરંચિ સત્ય શારદા, નિગમ નિરંતર ગાય હરિને;
પ્રીતમ પ્રભુનું નામ સમરતાં, સંસારસાગર જય તરીને. ચેત ૦ ૩

પદ ૮૧ મું-રાગ સહર

રામ નામનો સોદો કરીએ; (૨) (૮૬)
ખોટ ન આવે લાભ ધણો છે, માયા મોહ મહાજળ તરીએ. ૧
તૃષ્ણા લોભ નિકટ નવ આવે, ધર્મરાયને દંડ ન ભરીએ;
વિશ્વ સકળમાં શોભા સારી, કાળજાળથી કદી ન ડરીએ. રામ. ૨

સાચો રંગ તે રતિ નવ ઊતરે, લાલ ગુલાલ થઈને ફરીએ;
પ્રીતમ પ્રભુને નામ પ્રસાદે, ઇન્દ્રલોકની ઇચ્છા ન કરીએ. રામ. ૩

પદ ૮૨ મું-રાગ સહર

જાણે નહિ જડ જીવ જંજળી; (૨) (ટેક)

અવતર્યો ત્યાંથી તે અંતસમાલગી, પલક ન બેઠો ભૂંડા પગવાળી. જ.
કામ ક્રોધ લોભ નિત્ય લાગ્યો, વિષય પાવકે કાયા પ્રજળી;
કમક્રીટ દેહદાર બરાબર, ખાઈ ઉધેઈએ ક્યું જોને ખાલી. જ.
સર્વ ધન ચોરે હરી લીધું, શીઠને ધામ કરે રખવાલી;
કહે પ્રીતમ પહેલો નવ ચેત્યો, મરણ સમે જપમાળા ઝાલી. જ.

પદ ૮૩ મું-જ્ઞાનઉપદેશ

કીધી કાયા મેં કાશી, દીઠો સધળે અવિનાશી. ૧
ગંગા ઘટમાંહી વહે છે, દેવ સકળ દેહમાં રમે છે. ૨
અગ્નિ વરુણ રવિ દિગરાયે, મારુત ઇન્દ્ર ચંદ્ર કહેવાયે. ૩
બ્રહ્મા શંકર વિષ્ણુ શેષ, ઘટમાં ગૌરીપુત્ર ગણેશ. ૪
સાતે સાયર ભાર અઢાર, પંડ બ્રહ્માંડ એક વિચાર. ૫
બહાર શું કરવા શોધે, શે નહિ મનને પ્રમેદે. ૬
પ્રીતમ પ્રીછ્યાનું છે કામ, બોલે આપે આત્મારામ. ૭

પદ ૮૪ મું-રાગ સહર

સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કારણ કહેવાયે, જોતાં જીવપણું ટળી જાયે. ૧
ત્રિપુટી ટળતાં ટળશે તાપ, બોલણહારો ઈશ્વર આપ. ૨
તનમાં તીરથ આઠ કરોડ, આશા-તૃષ્ણા બંધન છોડ. ૩
હિમાળે જ્ઞાનતણે ગળીએ, હરિ-સુખસાગરમાં ભળીએ. ૪

‘હું-મહારું’ મનથી તજીએ, શુદ્ધ ચિત્તે પ્રભુને ભજીએ. ૫
સાચે રાચે સુંદરશ્યામ, પ્રીતમ પ્રપંચનું નહિ કામ. ૬

પદ ૮૫ મું-રાગ સહર

પ્રપંચ પડવાનો છે જો, સમજી સાચપણું ગ્રહે જો.	૧
ખોટું ક્ષણુંએ નહિ ચાલે, જુગે ઉધમ ક્યાં ગાલે.	૨
અંતરજામી સૌ જાણે, ન્યારો રહી નજરે આણે.	૩
કૃત્ય સૌ ભોગવવાં પડશે, અંતે આવીને નડશે.	૪
મીઠી મોહની માયા, લટકે કંઈક નર લેવાયા.	૫
જાણ અજાણ ને પંડિત શૂર, ખાધા મૂરખ ચપળ ચતુર.	૬
ખાધા શ્રોતા ને વક્તા, ખાધા દાતા ને મંગતા.	૭
ખાધા ભિક્ષુકને ભોગી, ખાધા વૈદ ને રોગી.	૮
આશા તૃણા ને ઈર્ષા, જેતાં સહુ દીસે સરખા.	૯
એટલું ટાળે તે જિગરશે, પ્રીતમ તે માયા તરશે.	૧૦

પદ ૮૬ મું-રાગ સહર

તરશે તે તો કહેવાશે, તેનાં લક્ષણ લહેવાશે.	૧
શૂરો સનમુખ થઈ મરશે, તેનાં કાઠક કવિત કરશે.	૨
સૂરજ કેમ રહેશે છાનો, એણે દૃષ્ટાંતે માનો.	૩
પિયુની પટરાણી કહાવે, પડદા બહાર તે ના આવે.	૪
રાજકુંવરને શું રળવું, સુવર્ણને શાનું બળવું.	૫
અમૃતપાન કર્યું જણે, અવર રસ તુચ્છ ગણ્યો તેણે.	૬
પરવત પારસનો મળીઓ, ધનનો સંકટ સૌ ઢળીઓ.	૭
શ્રીવર સ્નેહથકી સેવ્યા, તેને તે ફટારા કેવા.	૮
પ્રીતમ પ્રભુપદ જે પામે, તેનાં સંકટ સૌ વામે.	૯

પદ ૮૭ મું-રાગ ગરબો

ગુરુગમે ઘટ જોયો રે, સંશે સર્વે ટુચ્યો;	
અવિનાશી ચૈતન રે, શબ્દાતીત મળ્યો.	૧
ચતુર દળચિતવ્યો રે, ખટ દલ માંહે ખળ્યો;	
દશ દલમાં દીઠો રે, દ્વાદશ દલમાં મળ્યો.	૨
ષોડશ દલ ખૂંચ્યો રે, દીવો દિલમાં દરશ્યો;	
સહસ્રદલ ચાઢ્યો રે, પંખી થઇ પરશ્યો.	૩
નહિ નાદને વાણી રે, રવિશશી જ્યોત રહી;	
શુદ્ધ સ્વયંપ્રકાશી રે, દુનિયા ભાસે નહિ.	૪
નહિ આવરણ ઉરમી રે, નહિ માયા મમતા;	
પ્રીતમ સૌ પોતે રે, ભૂ-નભ શિખર રમતા.	૫

પદ ૮૮ મું-રાગ સહર

આ તનમાં તીરથ રે, તત્ત્વ વિચાર તણું;	
ચૈતનસાગરમાં રે, નાહ્યાનું કળ છે ઘણું.	૧
ગોદાવરી ઘાટે રે, નાહ્યો નેહ ધરી;	
પહોકર જળ પરશ્યો રે, દરશ્યો દેવ હરિ.	૨
ગલક્રીમાં ઝીલ્યો રે, નિર્મળ નીર વડે;	
ગંગાને જીમના રે, સરસ્વતી પૂર ચડે.	૩
પરમાત્મા પ્રાગે રે, તહાં થાયે તરવેણી;	
મરજીવા જોગી રે, ઝીલે દિન રેણી.	૪
કાયા કાશીમાં રે, વિશ્વનો નાથ વસે;	
પ્રીતમ પદ પરસે રે, તે તદરૂપ થશે.	૫

પદ ૮૯ મું-રાગ સહર

રહે સદ્ગુરુ શબ્દે રે, સૌ તીરથ તેને,

પંડમાં છે પોતે રે, જોતો કરે જોને.	૧
ગુરુદેવ દયા કરે રે, તેને સર્વે સૂઝે;	
બોલે બહુનામી રે, બીજો શું બૂજે.	૨
અંતરગત્ય ઈશ્વર રે, આપે અવિનાશી;	
પોતાની ભૂલે રે, ભમે લખ ચોરાશી.	૩
છે શ્રીમંત સુખિયો રે, રાંક થઇ રઝડ્યો;	
માયાને સંગે રે, ત્રિવિધિ તાપે ખડ્યો.	૪
સદ્ગુરુને સેવે રે, તો નિજ રૂપ જડે;	
તન માંહે તપાસે રે, પોતે પોતા વડે.	૫
નખશિખ નિહાડ્યો રે, ન મળે કાઠ બીજે;	
પ્રીતમ એક અદ્વીત રે, જોઇ રહિયે રીઝ્યો.	૬

પદ ૯૦ મું-રાગ સહર

પૂર્ણાનંદ પોતે રે, પરપંચ પરહરતાં;	
કારણ ને કારણ રે, લઈ અળગું કરતાં.	૧
નભ પવન પાવક નહિ રે, નહિ અંબુ અવની;	
પંચવીશ ચતુર્દશ રે, નહિ સૂક્ષ્મ નવની.	૨
દશ ઇંદ્રી અવસ્થા રે, નહિ સ્યૂલતું ઠેકાણું;	
સૂરજ જમ સાક્ષી રે, એમ આત્મા જાણું.	૩
અન્વય વ્યતિરેક રે, જ્યમ છે ત્યમ જોયું;	
પ્રીતમ છે સ્વરૂપે રે, નહિ પામ્યો નહિ ખોયું.	૪

પદ ૯૧ મું-રાગ સહર

ભૂલવણી ભાગી રે, બ્રહ્માનંદ ભાસ્યો;	
શુદ્ધ ચૈતન્ય સાક્ષી રે, સધળે પ્રકાશ્યો.	૧

ટાપુનું તિમર ત્રિગુણનું રે, તુરીયા તેજ ધણું;
 અખંડ અજવાણું રે, નિર્મળ નામતાણું. ૨
 એક રસ અવિનાશી રે, શુદ્ધ સ્વયંજ્યોતિ;
 ત્રિવેણી તીરે રે, પ્રોયું મન મોતી. ૩
 હરિ હાર હીરાનો રે, પહેર્યો પ્રેમ ધરી;
 થઈ પ્રેમસોહાગણ રે, પૂરણ મન મોહ ભરી. ૪
 પામી અખંડ હેવાતણ રે, અખંડ વરને વરતાં;
 પ્રીતમના સ્વામી રે, સંગ આનંદ ધરતાં. ૫

પદ ૯૨ મું-રાગ ઘોળ

જોને વિચારી રે જીવડા, અમૂલ્ય અવસર જાય કે;
 દુરમતિ સેં નથી દેખતો, આયુષ ઓછું થાય કે. જોને૦ ૧
 મુરખ સેં નથી માનતો, સદ્ગુરુ સંતની વાત કે,
 ચારધડીનું ચાંદરણું, આગળ અંધારી રાત કે. જોને૦ ૨
 હરિનું નામ લીધું નહિ, કીધું આળપંપાળ કે;
 મરતાં સુધી નથી મૂકતો, માયાની મધલાળ કે. જોને૦ ૩
 મીન મરે જમ સ્વાદથી, બગ જમ શ્રીફળ ખાય કે;
 ઇન્દ્રિ સ્વાદે એમ આત્મા, ભવજળમાં અથડાય કે. જોને૦ ૪
 મર્કટ મૂઠી મૂકે નહિ; તે જમ પરવશ થાય કે;
 પ્રીતમ એણીપેરે પ્રાણીઓ, આશાપાશે બંધાય કે; જોને૦ ૫

પદ ૯૩ મું-રાગ સદર

કાયા તારી છે કારમી, જોવું ઝાકળનું નીર કે;
 ક્ષણમાં ખોટું થઈ, સ્વપના સરણું શરીર કે. કાયા૦ ૧
 આશાતૂણા ને ઈર્ષા, મિથ્યા માયાની ઝાળ કે;

તારી ઊંધ નથી ઊડતી, શિર પર તાકે છે કાળ કે. કાયા૦ ૨
જમરા જાય છે જોધને, દહાડામાં દશ વાર કે;
ગાફલ નર નથી જાણતો, મરતાં નહિ લાગે વાર કે. કાયા૦ ૩
સુરતરૂ મૂકીને મૂખાં, શીમળો સેવ્યે શું થાય કે;
જસક મૂકી જળજહ્નવી, રૂપ ખણીને શું નહાય કે. કાયા૦ ૪
આવો અવસર નહિ મળે, મોંઘો મનુષ્ય અવતાર કે;
પ્રીતમ પ્રભુને સંભાળજે, જીતી બાજી ક્યાં હારે કે. કાયા૦ ૫

પદ ૯૪ મું-રાગ ઘોળ

સમરણ કરજે સીતારામનું, મૂકી મન તણો અહંકાર જો;
આ સૌ જૂઠી બાજી જાણજો, જોવો સ્વપન તણો વહેવાર જો. સ૦
જોવા ધુમાડાના બાચકા, જોમ કાંઈ ઝાંઝવાનું નીર જો;
સ્વપ્ના સરખો સર્વે ખેલ છે, ક્ષણમાં વણસી જાય શરીર જો. સ૦
શહેર ગુજરી પેરે સરવે મળ્યું, તેને વિયોગે શું રોય જો;
માટે સમજીને સોદો કરો, જોથી અંતે હાણ ન હોય જો. સ૦
હેતે પ્રીતે હરિ સંભારજો, એ છે તરવાનો ઉપાય જો;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન ન ભૂલીએ, તારે જન્મ કૃતાર્થ થાય જો. સ૦

પદ ૯૫ મું-રાગ સહર

આ અવસરમાં હરિને ઝોળખો, જ્ઞાન પામવા તતપર થાજો જો;
ચૂક્યો તો ચોરાશીમાં પડ્યો, એવું જાણી હરિગુણ ગાજો જો. આ૦
જોવો સ્વારથમાં શૂરો થયો, એવું પરમારથ આચરતો જો;
તોતું અવિચલ પદવી પામતો, શાને મરતો ને અવતરતો જો. આ૦
ધરના સુખમાં શું રાચી રહ્યો, ઉમરડા ફળ જંતુની પેરે જો;
હરિ માયાનું બળજાણું નહિ, લીધો ભવસાગરની લહેરે જો. આ૦

હરિના નામ તણી નૌકા મળે, પ્રાણી સહેજ પામે પાર જો;
પ્રીતમ જે પરમારથ પ્રીછશે, તેને ફરી નહિ સંસાર જો. આ૦

પદ ૯૬ મું-રાગ સદર

પ્રપંચ મૂકા મારા પ્રાણિયા, અંતે સાચ હશે તે ફળશે જો;
ક્રાટિક આગિયા અજવાળું કરે, રવિ વિના રજની કમ ટળશે જો. પ્ર૦
માયા મીઠી મિસરી ખાંડશી, મૂરખ માંખ થઇને વળગ્યો જો;
તન છૂટે પણ તે છૂટે નહિ, મૂઠ મરે પણ નવ રહે અળગો જો;
પરમ ચતુર અંતરજામી હરિ, તે કાઢનો વાહ્યો કમ જશે જો. પ્ર૦
કર્મ શુભાશુભ જે કીધાં હશે રે; અંતે આવી હાજર થાશે જો.
મૂષે હંસતણાં પર કાતર્યાં, એવું મન આત્માનું હેતુ જો;
પ્રીતમ પોતાના અજ્ઞાનથી, દોષ પરાયા દિલમાં લેતું જો. પ્ર૦

પદ ૯૭ મું-રાગ સદર

દેહ મનુષ્ય ધરી, હરિ નવ જાણ્યા તેણે સર્વસ યોયું;
મારા વાલાજી, મહામણિ મૂકી પથ્થરમાં ચિત્ત પ્રોયું. (૨૬)
જણે જળવિયો જઠરામાંહી, તેને સંભાર્યો સ્વપ્નેનાંહી;
લંપટને લાજ લગાર નહિ. દેહ મનુષ્ય૦ ૧
તેં હાથે કામ ફૂંડાં કીધાં, તેં અમૃત મૂકી વિખ પીધાં;
તેં મિથ્યા માતને દુઃખ દીધાં. દેહ૦ ૨
તેં જગતપતિને નવ જોયો, તજી કદપવૃક્ષ ખાવળ જોયો;
તેં ઉત્તમ જનમ એળે જોયો. દેહ૦ ૩
તેની દેહ અશુદ્ધ અને વાણી, જણે પ્રીત પ્રભુશું નવ આણી;
તે અધમ જાત પામર પ્રાણી. દેહ૦ ૪
તેને કૃતધ્વી સરખો કહિયે, તેની સંગે તે સરખા થઇએ;
પ્રીતમ તેથી અળગા રહિયે, દેહ મનુષ્ય ધરી. હરિ૦ ૫

પદ ૯૮ મું-રાગ સદર

હરિભજન વિના, દુઃખદરિયા સંસારનો પાર ન આવે;
જડબુદ્ધિ જીવ, સંત વિના શુદ્ધ મારગ કાણ બતાવે. (ટક)
તેં અનેક વાર અવતાર ધર્યાં, બહુ કર્મતણા કાઠાર ભર્યાં;
અધઁઓધ તણા અંબાર કર્યાં. હરિં ૧

તું ઝાડ પહાડ જડરૂપે રહ્યો, તેં શીત વૃષા બહુ તાપ સહ્યો;
તારો ક્લેશ કાણે નવ જાય કહ્યો. હરિં ૨

કર્યો ચાર ખાણુ લક્ષ ચોરાશી, થયો જળચર સ્થળચર નભવાસી;
માયાબંધનથી ન શક્યો નાસી. હરિં ૩

પામ્યો મનુષ્યદેહ તેમાં ન મણા, ધન ધામ પુત્ર પરિવાર ધણા;
હવે ગાધ લે ગુણ ગોવિંદ તણા. હરિં ૪

કહે પ્રીતમ ચેતી લે પ્રાણી, એવું જનમમરણનું દુઃખ જાણી;
શું સૂતો છે આસળ આણી. હરિં ૫

પદ ૯૯ મું-રાગ સદર

મન વાણીડા લટકે લાભ, કમાજે અવસર જાણી;
શું સૂઝ રહ્યો, અચેત અંગે અતિશે આળસ આણી, (ટક)
તન ત્રાજવાં દિલ કરજે દાંડી, એસ ચિત્ત ચોટે પેઠી માંડી;
રખે ધ્યાનદષ્ટિ કરતો ખાંડી. મનં ૧

તજ ફૂડાં કાટલાં અશુભ કર્મ, રાખ સત્ય વચન વિશ્વાસધર્મ;
તેણે રાજી રહેશે પૂરણબ્રહ્મ. મનં ૨

તું વોહાર વસાણું સૌ સારું, તેણે વણસે નહિ કારજ તારું;
હૈયે હિંમત રાખ હવે નહિ હારું. મનં ૩

લે લેખણુ લક્ષ્મીવર હાથે, સુધો રહે શામળિયા સાથે;
તારે દોષ નહિ આવે માથે. મનં ૪

કર નામું લેખું સૌ ચોખું, તારી કાયાનું કાચું ખોખું;
તું ઓછું અદકું શીદ બેખું. મન૦૫

ખોટી વાણિયાણી તારા ધરમાં, કરે ફૂડાંકબાડાં બહુ કરમાં;
લઘ સોમલ ભેળે સાકરમાં. મન૦૬

કર પરમારથ કંઈ પાપ બળે, તારું લખચોરાશીનું લગડું ટળે;
કહે પ્રીતમ તારું સાચ ફળે. મન૦૭

પદ ૧૦૦ મું-રાગ સદર

હરિભજન થકી, છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાયે;
તનતાપ ટળે, જનમમરણનાં સંકટ સરવે બાયે. (ટક)
દાસીસુતથી શું હીણપણું, જેનું પુણ્ય પવિત્ર ચરિત્ર ધણું;
થયા નારદ મન ગોવિંદ તણું. હરિ૦ ૧

જુઓ શુકદેવજીનું મૂળ શોધી, સજનો ધાતી તે પશુ રોધી;
થયા આપે ઈશ્વર અકોધી. હરિ૦ ૨

જુઓ વાલમિકજીની વાત ખરી, જણે દરભશલામાં દેહ ધરી;
તેણે સમકાલિ રામાયણ કરી. હરિ૦ ૩

જુઓ માંડવની મેડકી માતા, જુઓ વસિષ્ઠ વેશ્યા વિખ્યાતા;
જુઓ ચતુરાનન પંકજ જતા. હરિ૦ ૪

જુઓ અગસ્ય કુંભથી પ્રગટ થયા, અંજલિમાં સાગર શોષી ગયા;
તે તો વિશ્વમાં વિખ્યાત થયા. હરિ૦ ૫

જુઓ એકલશૃંગી હરણીના, વળી વ્યાસ મુનિ વણપરણીના;
જુઓ સૂત પુરાણી કુણકરણીના. હરિ૦ ૬

જમ મધ્યમ જળ ગંગામાં ભળે, તે ગંગા સરખું થઈને પળે;
જમ પારસપરસે લોહ ટળે. હરિ૦ ૭

એમ જાતભાત સહુની જાણી, હરિ ભજ તે હરિ સરખા પ્રાણી;
કહે પ્રીતમ ઓળખો એધાણી. હરિ૦ ૮

પદ ૧૦૧ મું-રાગ સદર

મન માને નહિ, સો ફેરા સમજવું તોયે શું થાયે;
ખળ કઠણ કઠોર ચંચળ ચોર, ચપલ ચિત ચોદિશ ધાયે. (ટેક)
મન ભૂતતણી પેરે ભમતું, ચાલે માયાની સંગે રમતું;
એને હરિ ભજવાનું નથી ગમતું. મન૦ ૧

મન નિર્લજને લજ્યા ન મળે, પીળું ભાળે પોતાને કમળે;
લઘ નાખે માયાને વમળે. મન૦ ૨

જમ ફૂકર માથે માર પડે, તોય આવી ઊભું દ્વાર અડે;
ફળ દેખીને મરકટ ગ્રાડ ચડે. મન૦ ૩

જો જમકિંકરનું દુઃખ જાણે, તો મિથ્યા સુખને શીદ માણે;
ગયો અવસર ઉરમાં નવ આણે. મન૦ ૪

કહે પ્રીતમ પરપંચ પરહરતાં, શુદ્ધ ભાવે હરિનું સ્મરણ કરતાં;
કાંઈ વાર નહિ ભવજળ તરતાં. મન૦ ૫

પદ ૧૦૨ મું-રાગ સદર

તન રેંટિડો, સદ્ગુરુ શબ્દે સૂતર ફરવા લાગ્યો;
થઈ મહેર ધણી, ગુરુદયાળે દિલનો ધોખો ભાગ્યો. (ટેક)
શુભ કર્મ કાષ્ટરેંટિયો કીધો, તે તો સુધડ સુતારે ઘડી દીધો;
બુધ માનુનીએ માગી લીધો. તન૦ ૧

પચરંગી પાંખડિયું આરા, થાંભલિયું તોરણિયા સારા;
ચિત ચપળ ચમરખે રંગ ન્યારા. તન૦ ૨

અંતઃકરણ ઉઠાણી પ્રોયે, એને અન્ન ઉદક ઉંજણ જોયે;
દશ દામણિયો સુંદર સોહિયે. તન૦ ૩

તે મધ્યે ચૈતન્ય માળ ફરે, પરા પાર પૂણી પ્રાણ ધરે;
ત્રિવેણી ત્રાકે તાર ભરે. તન૦ ૪

મન માંકડી ચોકસ કરિયે, ધર મૂકી પરધેર નવ ફરિયે;
એક ધ્યાન ધણી ફેરું ધરિયે. તન૦ ૫

ગુણવંતી નાર કમાય ધણું, જને બળ હોય હરિગુરુ સંતતાણું;
તેને સેહેજ આવે શીળપણું. તન૦ ૬

કહે પ્રીતમ પ્રગટે પૂરણદશા, રસિયોજી આવી રહ્યામાં વસ્ત્રા;
તેનાં જનમમરણ દુઃખ દૂર ખસ્યાં. તન૦ ૭

પદ ૧૦૩ મું-રાગ સદર

અજ્ઞાની જીવ, સંગ કરે સાચો પણ રંગ ચડે નહિ;
એમ દમે શરીર, હરિ મળવાનો મારગ તોય જડે નહિ. (ટક)
એક પથ્થર પાણી નવ પરસે, તેને ટાંકે તો અગ્નિ વરસે;
એવા સાકુટને હરિ કેમ દરસે. અજ્ઞાની૦ ૧

સાકુટને સંગત કેમ ગમશે, કાંધે ધડે તે ઉદક કેમ ભરશે;
એમ પાત્ર વિના રસ કેમ ઠરશે. અજ્ઞાની૦ ૨

જમ પુષ્પ પાંદડાં આસપાસ, તેમાં ઢાઢાને નવ લાગે બાસ;
એમ ભગત જગત તે બારે માસ. અજ્ઞાની૦ ૩

એક મેડક પંકજ પાસ રહે, તે કમળની વાસ જરા ન લહે;
વાસ કમળતણી તો ભમર લહે. અજ્ઞાની૦ ૪

તરુ ચંદનથી ચંદન જેવા, બીજ વાંસ એરંડા રહ્યા તેવા;
તેને નહિ કાંઈ લેવા દેવા. અજ્ઞાની૦ ૫

તું વેદપુરાણ ધણું સાંભળે, તારા મનની દુગ્ધા કાંઈ ન ટળે;
સાચા રંગ વિના હરિ નહિ મળે. અજ્ઞાની૦ ૬

જમ થાક્યા ફેરા ફરી ફરી, થયા કાયર મહેનત કરી કરી;
તું ન થાક્યો દેહ ધરી ધરી. અજ્ઞાની૦ ૭

કહે પ્રીતમ સમજે સુખ થાશે, તારું જન્મમરણનું દુઃખ જશે;
આગળ પ્રીતે ઓળખાશે. અજ્ઞાની૦ ૮

પદ ૧૦૪ મું-રાગ સદર

તજ દેહાભિમાન, મિથ્યા સુખ સારુ શું ફેગટ ફૂલે;
સત્ય વચન વિચાર, વાર વાર સંસારવિષે શું ભૂલે. (ટક)
આ કાયાનો કાચો પાચો, તે દેખીને શું લોભાયો;
રવિનંદન દિક્ષમાં છે ડાહ્યો. તજ દેહા૦ ૧

તારી જમકિંકર હણશે છાતી, ત્યારે ક્યાં જશે તારી કુળજ્ઞાતિ;
જઈ ભોગવશે પશુની જાતિ. તજ દેહા૦ ૨

દુઃખ અસિપત્રિ દીઠાં નથી, જે પંચમ સ્કંધે કહ્યાં કથી;
જઈ ભોગવશે તે રતિ રતિ. તજ દેહા૦ ૩

કહે પ્રીતમ કાંઈ સાધન કરજે, હરિનામ ગુણ રહે ધરજે;
નામ નાવચડીભવસિંધુ તરજે. તજ દેહા૦ ૪

પદ ૧૦૫ મું-રાગ સદર

હો જીવલડા, જન્મ ધરીને ન લલ્યું હરિતું રૂપ;
શું બાહેર ભમે, ભીતર જોને તારું બ્રહ્મસ્વરૂપ. (ટક)

તું ક્યાંથી આવ્યો ને ક્યાં જવું, તને માયા ચેટક ક્યાંથી હવું;
નિજ નામ જપી નિર્ભે થાવું. હો જી૦ ૧

તું શું કરવાને આવ્યો'તો, તુંને કાણે અહીં બોલાવ્યો'તો;
શું લઈ જવું ને શું લાવ્યો'તો. હો જી૦ ૨

શા સુખે ભોજન ભાવે છે, તને નિદ્રા તે ઠમ આવે છે;
શિર નોખત કાળ બજાવે છે. હો જી૦ ૩

આ કાયા કાળનો ચારો છે, બહુનામી બોલણુહારો છે;
સુખદુઃખથી નિર્ગુણ ન્યારો છે. હો ૭૦ ૪

જે બોલે તેને શોધજે, ગુરુજ્ઞાન બુદ્ધિએ બોધજે;
હરિ હીરે હીરો વીંધજે. હો ૭૦ ૫

તુરીયા તે તારું રૂપ છે, ભજશે તે બ્રહ્મસ્વરૂપ છે;
અવિનાશી અકળ અરૂપ છે. હો ૭૦ ૬

કહે પ્રીતમ પૂરણાનંદ છે, ઘટઘટ રસિયો ગોવિંદ છે;
ન સમજે તે મતિમંદ છે. હો ૭૦ ૭

પદ ૧૦૬ મું-રાગ સહર

નર ગાફલ ગમાર, ગંદી દેહનો ગર્વ કરે શું થાયે;
નહિ વિલંબ લગાર, વાત કરતાં કાયા વણુશી જાયે. (ટક)
તું અંશ હતો ઈશ્વર કેરો, જીવ થઈ રહ્યો અવિદ્યાનો ચેરો;
તારે માથે રવિસુતનો હેરો. નર ગા ૦ ૧

શું સુરભિસુતની પેરે ચાલે, શું ગર્ધવની પેરે માહાલે;
તું હાથે ધૂળ માથે ધાલે. નર ગા ૦ ૨

એક સ્વાતિ બુંદ સીપે ગ્રહ્યું, તેનું મહામુક્તાફલ થઈ રહ્યું;
કહળીમાં પડ્યું તે કપૂર થયું. નર ગા ૦ ૩

અહિમુખમાં પડ્યું તે ગરલ થયું, સાગરમાં પડ્યું તે લવણ થયું;
પૃથ્વીમાં પડ્યું તે પ્રલે ગયું. નર ગા ૦ ૪

જેમ કનકમાંહે કથીર ભજે, એમ વિના વિચાર નવ સાર જડે;
પ્રીતમ રવિ ઊગે રજની ટળે. નર ગા ૦ ૫

પદ ૧૦૭ મું-રાગ સહર

તારું સુપન શરીર, નીર ઉખનું એણી પેરે ઊડી જશે;

હેતે ભજ રધુવીર, નામતણે પરતાપે નિર્ભય થાશે. (ટક)
 જમ સરિતા પૂરે વહિ જશે, તારું આયુષ ઝોણું એમ થાશે;
 જમ કમળને કુંજર ખાશે. તારું ૧
 જમ પારો પાણી થઇ ચાલે, તેને કહેને કંઈ પેરે ઝાલે;
 ખયું પાન નહિ લાગે ડાળે. તારું ૨
 જમ કદળી ફળી તે નવ ફળે, તેમ ગદ્ય મનુષ્યાદેહ નવ મળે;
 ઊડ્યું કપૂર વાળ્યું નહિ વળે. તારું ૩
 જમ વીજ ચમકે ગગનમહીં, તેમ દીપક જ્યોત સમે નહિ;
 તારી અસ્થિર દેહ તે સ્થિર નહિ. તારું ૪
 દેહ મનુષ્ય જન્મ મુક્તિ જાણો, એ સાર શબ્દ દ્વેદે આણો;
 કહે પ્રીતમ પરમપદને માણો. તારું ૫

પદ ૧૦૮ મું-રાગ સદર

આજ ધન્ય ધડી, સંત પધાર્યા પ્રેમે પાવન કીધાં;
 અતિ આનંદ અપાર, દયા કરીને અમને દર્શન દીધાં. (ટક)
 સંત સન્મુખ જાતાં સુકૃત ધણું, ડગલે ડગલે ફળ જગનતણું;
 સંતસેવાનાં સુખ સુખમાં લણું. આજ ધન્ય ધડી ૧
 હરિજન તે હરિ સરખા તેં હેલી, મળીએ મનમરજદા મેલી;
 હોય અરસપરસ આનંદ હેલી. આજ ધન્ય ધડી ૨
 જે વૈકુંઠપતિને બહુ પ્યારા, હરિથી નહિ નિમિષ રહે ન્યારા;
 રસભક્તિ મુક્તિ જાણનહારા. આજ ધન્ય ધડી ૩
 ગંગાદિક તીરથ અરણ્ય વિષે, શ્રુતિ સ્મૃતિ સાખ સિદ્ધાંત લખે;
 જનો મહિમા કહે મહારાજ મુખે. આજ ધન્ય ધડી ૪
 પુણ્ય પ્રગટે પૂર્વજનમતણું, તેને હોયે હરિજનનું હેત ધણું;

કહે પ્રીતમ તારું ભાગ્ય ભણું. આજ ધન્ય ઘડીં ૫

પદ ૧૦૯ મું-રાગ સહર

તારી કાયામાં, ઠાણ બોલે છે તેને શોધી કાઢને;
જળ થળમાં જહ, અંતરજમી એક નિરંતર ન્યાળને. (૨ક)
એને અવર કાનો આધાર છે, એને ભક્ષ ભોજન શો અહાર છે;
એ પુરુષ કે નપુંસક નાર છે. તારી કાયામાંં ૧

લધુ દીરઘ છે કે વામણો, વૃદ્ધ જોખન બાળ બિહામણો;
એ લાયક છે કે લજમણો. તારી કાયામાંં ૨
એને સુખદુઃખ કે પીડા થાય છે, કરી શબ્દને ક્યાં સમાય છે;
એ પિંડ પડે ક્યાં જાય છે. તારી કાયામાંં ૩

આઠે પહોર રહે છે ધ્યાનમાં, મન રાખો અનુભવ જ્ઞાનમાં;
કહે પ્રીતમ સમજે સાનમાં. તારી કાયામાંં ૪

પદ ૧૧૦ મું-રાગ સહર

રાખે જડ દેહ, તેના તું દૈવતને શે નથી દેખતો;
સચરાચર શામ, વિશ્વવ્યાપક તેને તું ઉવેખતો. (૨ક)
પિંડ પાણીથી પેદા થયો, તેને કરનારો ન્યારો રહ્યો;
તે સચરાચર શોભી રહ્યો. રાખે જડ દેહં ૧

એણે રમવાની રચના કરી, નરનારી નપુંસક રૂપ ધરી;
ખેલ ખોટા ને ખૂબી ખરી. રાખે જડ દેહં ૨

જીવ જોતાંતો જડતો નથી, મહાવાયક વિરલા કહે કથી;
એવી અકળ કળા એની અકળ ગતિ. રાખે જડ દેહં ૩

કહે પ્રીતમ આનંદ ઊપન્યો, જ્યારે નિશ્ચે થયો નિજ રૂપનો;
ત્યારે ફેરો ટાળ્યો ભવરૂપનો. રાખે જડ દેહં ૪

પદ ૧૧૧ મું-રાગ સદર

તારા તનમાં તપાસ, ત્રિવેણી આદિ સૌ તીરથ તુજમાં વસે;
માંહી મજ્જન કરો, ઢાટિ જનમનાં કિદિમષ તે સધળાં જશે. (ટક)

આ કાયા તે કાશી જાણો, શુદ્ધ પ્રેમ પ્રયાગ તે પરમાણો;

હરિહરનું રૂપ દેહે આણો.

તારા તનમાં ૧

ગુરુ જ્ઞાન ભક્તિ ગંગા કહીએ, શુભ કરમ સૂરજસુતા લહીએ;

સરસ્વતી વૈરાગ્ય વિષે રહીએ.

તારા ૨

ત્યાં વિશ્વનાથ ચૈતન રાજ, ગેબી ઘંટ તે અનહદ વાજ;

ધૂન આર્ણવ પર્ણવ પર ગાજ.

તારા ૩

જે જન એ તીરથને સેને, તે સૌ તીરથનું રૂળ લેવે;

કહે પ્રીતમ પ્રભુમાં ચિત્ત દેવે.

તારા ૪

પદ ૧૧૨ મું-રાગ સદર

શુદ્ધ ચિત્ત વિના, જપ તપ તીરથ વ્રત કરે શું થાયે;

હરિનામ વિના, અંતરનો અંધકાર કદી નવ જાયે; (ટક)

શુદ્ધ ચિત્ત વિના શી જોગજુક્તિ, શુદ્ધ ચિત્ત વિના શી ભાવભક્તિ;

શુદ્ધ ચિત્ત વિના ક્યાં મળે મુક્તિ.

શુદ્ધ ૧

શુદ્ધ ચિત્ત વિના જો નહાયે ગંગ, સો વરસ લગી કરે સંતસંગ;

તોએ રુદિયામાં નવ લાગે રંગ.

શુદ્ધ ૨

શુદ્ધ ચિત્તે સાધન સૌ થાયે, અંતઃકરણનું અજ્ઞાન જાયે;

રહે રુદિયામાં ગોપાળરાયે.

શુદ્ધ ૩

શુદ્ધ ચિત્તે મોહનલાલ મળે, ચિત્ત ચૈતન્યસાગર માંહી ભળે;

કહે પ્રીતમ ભવનો ફેરો ટળે.

શુદ્ધ ૪

પદ ૧૧૩ મું-રાગ સહર

હરિભજન કરો, ભય ભાગે જમદૂતનો ભક્તિભાવે;
અંતકાળ સમે, હરિનું બહાનું હોય તો જમ શીદ આવે. (ટક)
જને છાપતિલક તુલસી માળા, જને મુખડે ગોવિંદ ગોપાળા;
તેને થું કરશે જમડા કાળા. હરિ ભજન કરો ૦ ૧
એવો ભજનતણો પ્રતાપ છે, જને ભક્ત નામની છાપ છે;
તેને લખચોરાશી માફ છે. હરિ ભજન કરો ૦ ૨
નિરભે નારાયણનું બાનું, તે ચોદ લોકમાં નહિ છાનું;
ધર્મરાજ શીદ બોળે પાનું. હરિ ભજન કરો ૦ ૩
એવું જાણી હરિસ્મરણ કરીએ, મારું મારું નવ મિથ્યા કરીએ;
કહે પ્રીતમ ભવસાગર તરીએ. હરિ ભજન કરો ૦ ૪

પદ ૧૧૪ મું-રાગ સહર

જીવ કેમ જાણે, હરિ માયાબળ મોટું અગમ અપાર;
તે ભરમાવે, ભૂલવણીમાં ભૂલ્યો સૌ સંસાર. (ટક)
એક માતા હરિ ભજતાં વારે, એક નારી થઇ કાળજી શારે,
શીદ પરણ્યો'તો પીટ્યા ત્યારે. જીવ કેમ જાણે ૦ ૧
એક મામો થઇ મળવા આવે, એક માસી થઇ મોહ ઉપજાવે;
એક બહેન થઇને બોલાવે. જીવ કેમ જાણે ૦ ૨
એક બાપ થઇ બળ દેખાડે, એક ભાઈ થઇને ભુલાડે;
એક ક્રોધ થઈ કંદમાં પાડે. જીવ કેમ જાણે ૦ ૩
એક કાંકો થઈ કામળ બોલે, નહિ કુળમાં કાંઈ તારી તોલે;
થું હરિમંદિર તીરથ ડોલે. જીવ કેમ જાણે ૦ ૪
એ કામ ધામ કાયા માયા, બહુ બંધનમાં નર બંધાયા;

જડ જગત જળમાં ઝીંટાયા. જીવ કેમ જણે ૦ ૫
 સૌ સ્વારથનું સંગી જણે, જેમ સુડલો સીમર લોભાણે;
 ફળ ચાખી પાછો પસ્તાણે. જીવ કેમ જણે ૦ ૬
 એ સગપણ સૌ મિથ્યા માનું, જ્યારે રોવું તો રમવું શાનું;
 એક સાચું શ્યામ તણું બાનું. જીવ કેમ જણે ૦ ૭
 સાચા પતિ સાથે સ્નેહ ધરો, જૂઠાની સંગત શીદ કરો;
 કહે પ્રીતમ પ્રપંચ મેલ પરો. જીવ કેમ જણે ૦ ૮

પદ ૧૬૫ મું-રાગ સદર

જય કલ્પતરુ, તાપનિવારણ શીતળ તેની છાયા;
 સંકટ કાપે, વ્યાપે નહિ મન વિશ્વમોહની માયા. (૨૩)
 દીસે દ્વાદશ ડાળ વિશાળ એહ, શાખા ત્રણસેં ને પાંત્રીશ તેહ;
 ઉપશાખા સહસ્ર અઢાર જેહ. જય ૦ ૧
 પત્ર પાંચ લાખ છત્રું સહસ્ર છેતેર, તેની પુષ્પવાસ પ્રગટી ચોફેર;
 રહે નવપદ્મવ ધન ધટા ઘેર. જય ૦ ૨
 તે ઉપર મહામુનિ ભ્રમર ભમે, ભક્ત અનંત કાટિ એ સુખમાં રમે;
 તેને એ વિના અવર કશું ન ગમે. જય ૦ ૩
 ફળ પ્રેમભક્તિ પૂરણ રસાળ, ગુણ મિષ્ટ મધુરો બાળગોપાળ;
 તેને સેવે સનકાદિક સદાકાળ. જય ૦ ૪
 વ્યાસે એક વેદના ચાર વેદ કર્યા, તેની સહસ્ર સહસ્ર શાખા વિસ્તર્યા;
 ઇતિહાસ સાઠ લાખ ઉચર્યા. જય ૦ ૫
 ચારલાખ અઘલાખ વેદાંત કહ્યું, નહિ શાસ્ત્ર પુરાણે શીતળ હૈયું;
 શ્રીભાગવત કહેતાં કાર્ય થયું. જય ૦ ૬

શ્રીભાગવત ભગવતરૂપસહી, એથી અધિકું બીજું કાંઈ નહિ;
કહે પ્રીતમ વ્યાસની તપત ગદ્ય. જય ૦ ૭

પદ ૧૧૬ મું-રાગ સહર

બ્રહ્માનલલી, નવલ લાલસું નેહ ધણે છે તારે.
વ્રજવાસી લોક, મનમાને તેમ દિલમાં વાત વિચારે. (ટક)
કહે કીર્તિસુતા ને કુંવર કાન, એક એકની ઉપર અધિક તાન;
વણુમુખ દીઠે નવ ખાયે પાન. બ્રહ્માનલલી ૦ ૧
શે હરિ સાથે આવડો હેડો, કાઈ કાનો મૂક નહિ કેડો;
માનુનીએ માથે નાખ્યો છેડો. બ્રહ્માનલલી ૦ ૨
સખી એ શામ સુત કાનો હશે, મને સમજવી સાચું કહે;
શું મિથ્યા દોષ ચડાવે છે. બ્રહ્માનલલી ૦ ૩
સખી હું એકવાર નંદભુવન ગદ્ય, એનું રૂપ જોઈ રસમગન થઈ;
તે વેળાની છબી મારે રહે રહી. બ્રહ્માનલલી ૦ ૪
એ સુખનો સ્વાદ જડે જને, ધરધંધો ગોઠે નહિ તેને;
એવી લગનવાત કહીએ કાને. બ્રહ્માનલલી ૦ ૫
લાગ્યાં નેણુખાણુ ઉર-અંતરમાં, મન હર્યાં મોહનિમંતરમાં;
પ્રીતમનો સ્વામી સ્વતંતરમાં. બ્રહ્માનલલી ૦ ૬

પદ ૧૧૭ મું-રાગ સહર

અણુસમજી જીવ, શી શિખામણુ દેઉં તારું મન માને નહિ;
માથે મરણુ ભમે, જમ આવે ત્યાં તારું જોર ચાલે નહિ. (ટક)
મારું મારું મિથ્યા કરવું, એક પેટ પરપંચે ભરવું;
તથી જાણતો જ આખર મરવું. અણુસમજી ૦ ૧
મોહાટા ભણ્યા ગણ્યા પંડિત ડાહ્યા, મૂકી ધર્મ અને ધનને ધાયા;

તેને કાળે ઝટ લધને માર્યા. અણુસમજી૦ ૨
મહાભાગ્યશાળી હીંડે ભમતા, છે દ્રવ્ય છતાં પુન્ય નથી કરતા;
તેને દીઠા ઘણા દીપસમ બળતા. અણુસમજી૦ ૩
ઘેર હસ્તી અને હયની સ્વારી, એક આણુ ફરે ચોદિશ તારી;
નથી પુન્યતણી પૂંજી સારી. અણુસમજી૦ ૪
પ્રાણી જમ આંચો તેમજ જશે, એ જીવ તે સુખિયો ક્યાં થાશે;
કહે પ્રીતમ પાછળ પસ્તાશે. અણુસમજી૦ ૫

પદ ૧૧૮ મું-રાગ સદર

તમે હરિ બોલો, મિથ્યા ભાષણ મનથી મૂકી દીજ;
ચિતવો હરિરૂપ, બીજું તે ચિંતવન શું કરવા કીજ. (ટક)
આવી વાણી વૃથા નવ બોધયે, હરિ હીરો દિલ દારે પ્રોધયે;
રાતાં દેખીને નવ રોધયે. તમે હરિ૦ ૧
હરિનામ વિના વંઝા વાણી, તે નવ રાખો ઉરમાં આણી;
તે કથની કાગતણી જાણી. તમે હરિ૦ ૨
ઢાઢ આગે બોલું નવ ભાખો, ઢાઢને ફૂડું નવ દાખો;
એક રામ રહેમાંહે રાખો. તમે હરિ૦ ૩
વાણીથી વેરપણું વાધે, વાણીથી સ્નેહપણું સાધે;
વાણી છોડે ને વાણી બાંધે. તમે હરિ૦ ૪
એવી વાણી વિચારી જ બોલે, ઢાઢ ના'વે તે નરને તોલે;
ન બોલ્યાથી બંધન બોલે. તમે હરિ૦ ૫
કહે પ્રીતમ ધન્ય તે પુરુષ કહીયે, જને સદા વિચાર વસે હૃદયે;
તેને ચરણે ચિત્ત અરપી રહીયે. તમે હરિ૦ ૬

પદ ૧૧૯ મું—રાગ સદર

રસ અગમ અપાર, સુરનર પાર ન પામે મનવાણી વડે;
 મારા વાલાજી, જોગેશ્વર જોતાં તે કાઢને નહિ જડે. (ટક)
 રસ પ્રેમીજન હોય તે પામે, જમ જળ આવે નીચે ઠામે;
 આ જગત ચડ્યું અવળે વામે. રસ અગમ૦
 રસ દેવશ્રી ઉદરે ઉદય થયો, રસ રેલ્યો તે ગોકુળ ગયો;
 રસ વ્રજજનને જયજયકાર થયો. રસ અગમ૦
 રસ વ્યાસજીના કુંવરે ચાપ્યો, રસ ઉત્તરાસુત પરીક્ષિતે દાપ્યો;
 બ્રહ્મસુતાએ ઉર પર રાપ્યો. રસ અગમ૦
 રસ પ્રહ્લાદે પ્રેમે પીધો, રસ પીતાં ધ્રુવ અવિચળ શ્રીધો;
 રસ વ્રજવનિતાએ વહેંચી લીધો. રસ અગમ૦
 રસ બળ પીધો બંધુ જાણી, રસ પીધો ગૌતમની ગૃહિણી;
 કર્મ સંજોગે કુબળ જાણી. રસ અગમ૦
 રસ નરસિંહ મહેતે નિશ્ચે લીધો, રસ કમળાને કાજ શ્રીધો;
 જનકવિદેહીએ પાઢને પીધો. રસ અગમ૦
 રસ જયદેવે જુગતે જાણ્યો, રસ પદ્માવતીએ પરમાણ્યો;
 દ્રુપદસુતાએ સભામાં આણ્યો. રસ અગમ૦
 રસ ચાપ્યો નંદતણી રાણી, રસ મીરાં મુક્ત થઈ માણી;
 રસ ચાપ્યો છે કુંતારાણી. રસ અગમ૦
 રસ શિવશક્તિને બહુ ભાવે, રસ સનકાદિક નારદ ગાવે;
 રસ શેષ શારદા મુખ આવે. રસ અગમ૦
 રસ અજર અમર રહે એવો છે, રસ માનવીઓને મેવો છે;
 રસ સૌને પીવા જવો છે. રસ અગમ૦

રસ પીજે પીધાને ટાણે, રસ મળે નહિ ખરચે નાણે;
દુર્ભાગી જન તે શું જાણે. રસ અગમં

રસ રીત પ્રીતથી છે ન્યારો, રસ પીશે રસનો પીનારો;
રસ પીએ તેને બહુ પ્યારો. રસ અગમં

રસ પીજે રે પ્રીતિ ધારી, રસ પીશે રસના અધિકારી;
શું જાણે બાપડાં સંસારી. રસ અગમં

કહે પ્રીતમ પ્રકટે પૂર્ણદશા, રસિયોજી રુદિયામાંહિ વસ્યા;
પ્રભુ દુરીજનિયાંથી દૂર ખસ્યા. રસ અગમં

પદ ૧૨૦ મું-રાગ ઘોળ

જે જે જગતગુરુપરમાત્મા; તમારો મહિમા તે શું કહીએ જો;
એક જીવ્યાનો તે શોઆશરો, શેષસહસ્રમુખપાર ન લહીએ જો જો
નિગમ અગમ તે અનુમાને કહે, સરિતા પૂરે વરષા વરતે જો;
ધુમાડો દેખીને વહ્નિ કહે, બાણ પુરુષથી ચાલે શરતે જો. જો
સાગરતીરે જ ઊભો રહે, તે સૌ તટનું વર્ણન કરશે જો;
મહાજળ માધ્યામાં આવે નહિ, તેતો અપાર કહીને આચરશે જો. જો
બાજી બાજીગરને શું લહે, પુત્ર પિતાને તે શું જાણે જો;
પ્રીતમ જ પરમારથ પ્રીછશે, તે તો અખંડ અભેદ માણે જો. જો

પદ ૧૨૧ મું-રાગ સામેરી

જીવપણું મેલી રે હરિને જાણજે રે,
તો તારા જનમ તણું દુઃખ જાણે;
હરિ સુખસાગર રે પ્રગટે પ્રેમ શું રે,
સમજ્યે સાધન સર્વે થાણે. જીવં

સગુણ બ્રહ્મ રે સદ્ગુરુ સંત છે રે,
 નિરગુણ નિગમ નિરંતર ગાય;
 અનન્ય ભાવે રે કરે જ ઉપાસના રે,
 આનંદ તેને અંગ ન માય.   જીવ૦
 હરિગુરુ સંત રે બ્રહ્મથી ભિન્ન નહિ રે,
 જમ કાંઈ જળને જળનો રંગ;
 પુષ્પને વાસના રે ન્યારાં જરા નહિ રે,
 કનકકુંડળ ઓળખો એક અંગ.   જીવ૦
 પટતંતુ દષ્ટાંતે રે પ્રીછજ પ્રેમથી રે,
 એમ છે જીવ ઈશ્વર અવિનાશ;
 પ્રીતમ જ્ઞાનભાનુ રે રુદિયે પ્રગટે રે,
 ત્યાં સધળે થાય પ્રકાશ.   જીવ૦

પદ ૧૨૨ મું-રાગ ગરબી

આનંદકારી રે આવો, નેણકમળમાં નેહ ઉપજવો;
 સુષ્પના સાગર રે સ્વામી, તમને પૂરણ પુન્યે પામી.
 તમને જોધને રે જીવું, બીજા કાઈથિડી નહિ બીવું;
 તાન તમારી રે સાથે, કાંઈ ન ભૂલું બીજા ભાતે.
 મનડું અટક્યું રે માવા, જીવણ નહિ દઉં તમને જાવા;
 રુદિયા ભીતર રે રાખું, તન મન ધન વારીને નાખું.
 પ્રભુ પ્રીતમના રે પ્યારા, પલક ના રહેશે અમથી ન્યારા.

પદ ૧૨૩ મું-રાગ સદર

આંખો આગળ રે રહેાને, અમને નિત્ય નિત્ય દર્શન દોને;
 લોચન લાલચ રે લગાડી, વેરણ પલક પડે છે આડી.

પલક કલપસમ રે થાયે, અધક્ષણ અળગું નવ રહેવાયે;
નયણાં રોઢે રે રસમાં, જિહ્વા ઝીલે તમારા જસમાં.
શ્રવણે સોહાય નહિ રે બીજું, શબ્દ તમારા સાંભળી રીઝું;
મનના મનોરથ રે એવા, કરીએ સદા તમારી સેવા.
મનડું મળવા રે હીસે, તન ધન સર્વે તમારું દીસે;
રૂપ તમારું રે રસિયું, મારા રુદેકમળમાં વસિયું.
પ્રભુ પ્રીતમના રે પામી, અંતર વસિયા અંતરજમી.

પદ ૧૨૪ મું-રાગ સદર

સદા તમારે રે સંગે, આનંદ ઊલટ વાદ્યો અંગે.
એ આનંદની રે લેહેરે, તે સુખ વર્ણવીએ કમ પેરે.
જને ઊપજ તે રે જાણે, મન પોતાનું મહાસુખ માણે.
મેહેરમ સાથે રે મળવું, મહીએરીએ સુખ નહિ કાંઈ હળવું.
વાહાલપણાની રે વાતો, આનંદ કહું પણ નથી કહેવાતો.
સાયું કહું છું રે તુજને, પ્રભુ પ્રીતમના મળિયા મુજને.

પદ ૧૨૫ મું-રાગ સદર

તાર ન તૂટે રે તેસું, અરસપરસ મન એકરસ એસું.
હરિને હેતે રે હેલી, લોકલાજ મરજદા મેલી.
નિર્લજ થઈને રે ચાલું, નહિ કાંઈ વહાલા સરખું વહાલું.
ગોઠડી ગોવિંદની રે ગમે છે, ચિતડું ચતુરવરસું રમે છે,
કાંઈ જાણે રે કળમાં, દર્શન પરસન પાણી વળમાં.
પ્રભુ પ્રીતમનારે રસિયા, મોહનજી મારે મન વસિયા.

પદ ૧૨૬ મું-રાગ સદર

જીવડા જોનેરે જગી, તારું આયુષ્ય જાય અજાગી;

પ્રપંચ નિદ્રા રે પ્રૌઢી, તેણે જ્ઞાન ચિત્તડું તોડી.
કાળે કાચારે ખાધી, નખશિખ લગી અવિદ્યા વાધી;
જન્મ ગમાવ્યો રે હીરા, પીધી માયા મોહમદિરા.
સુરભિસુતનીરે પેરે, લોચન ભર્યાં હળાહળ ઝેરે;
ઢેરે ન સૂઝેરે કાંઈ, આઠે પોહોરે અવિદ્યા માંહી.
દિલમાં દુર્મતિરે ભરાઈ, અંતર લાગી કરમની કાઈ;
હરિ દહામાંરે ક્યાંથી, તામસ ટળે નહિ તનમાંથી.
મનની મમતારે ન વામે, પ્રીતમ કેમ પ્રાણી સુખ પામે.

પદ ૧૨૭ સું-રાગ ગરબો હીંચનો

હો પ્રાણી રે પ્રપંચ મૂઢી સાચપણું ઉર આણજે;
હો પ્રાણી રે જગત તમાસો જૂડો કરીને જાણજે.
હો પ્રાણી રે માયાની ભૂલવણી ભૂલીશ મા;
હો પ્રાણી રે મિથ્યા સુખમાં ફેગટ તું ફૂલીશ મા.
હો પ્રાણી રે રખે વગોતાં, સ્વમતણા વેહેવારમાં;
હો પ્રાણી રે લૂંટાઈશ મા લોકડિયાંની લારમાં.
હો પ્રાણી રે રસિયાજીતું રૂપ રહેમાં રાખજે;
હો પ્રાણી રે પ્રેમસુધારસ પ્રેમ કરીને ચાખજે.
હો પ્રાણી રે પ્રીતમતા સ્વામીને પળ ના વિસારીએ;
હો પ્રાણી રે ભજન કરીને આપણો જનમ સુધારીએ.

પદ ૧૨૮ સું-રાગ સદર

ચિત ચેતો રે જનમ ધરીને નામ હરિનું લીજીએ;
ચિત ચેતો રે પ્રેમથકી પરમારથ કાંઈક કીજીએ.
ચિત ચેતો રે રાગ દ્વેષ કાંઈ રહેમાં નવ લાવીએ;

ચિત ચેતો રે ડાઘ પ્રાણીને પીડા ના ઉપજવીએ.
 ચિત ચેતો રે આવો અવસર ફરી ફરીને નહિ મળે;
 ચિત ચેતો રે જો જાણે તો જનમમરણ દુઃખડાં ટળે.
 ચિત ચેતો રે ઇન્દ્રજાળમાં મૂઢ રહ્યો શું મોહીને;
 ચિત ચેતો રે લક્ષ્મીવરની લીલા લેને જોધને.
 ચિત ચેતો રે એક કળે કરી બાંધ્યો આ સંસારને;
 ચિત ચેતો રે ઝટ અંતરમાં ઝાળખ જુગદાધારને.
 ચિત ચેતો રે મિથ્યા મૃગજાળ લેહેરતણી તૃણા તજે;
 ચિત ચેતો રે પ્રીતમના સ્વામીને શુદ્ધ ભાવે ભજે.

પદ ૧૨૮ મું-રાગ દહ્યાણ

જીવ વચન વિચારી બોલે, બહુ બકવાદ ન કીજે;
 નિર્મળ નામ રામ રધુવરનું, નિત્ય નિરંતર લીજે. જીવ૦ ૧
 શિવ, વિરંચિ, શેષ, શારદા, નિગમ પુરાણ વખાણે;
 નામ અમૂલ્ય દામ ન બેસે, કેમ જડ જીવ ન જાણે; જીવ૦ ૨
 ફૂટે કુંભે નીર ઠરે નહિ, વૃક્ષ વેડાયે ફળ ક્યાંથી;
 એમ અસત ભાષણથી થાયે, હીણ તેજ તપ ત્યાંથી. જીવ૦ ૩
 શિબિ દધીચિ બળી નૃપ દશરથ, હરિશ્ચંદ્ર પણ કહીએ;
 શરીર ગયું પણ શબ્દ ન ચૂક્યા, તે પૂરા નર લહીએ. જીવ૦ ૪
 દાતા સુર સત્ય સહુ સદ્ગુરુ, ભક્તતણે રહે રહે છે;
 કહે પ્રીતમ તે પ્રભુના પ્યારા, નિશદિન હરિ હરિ કહે છે. જીવ૦ ૫

પદ ૧૩૦ મું-રાગ સદર

તું તારું તન દેખ તપાસી, અનુભવ આંખ ઉઘાડી;
 આશા તૃણા લોભ ધર્ખ્યા, નાખ કદપના કાઢી. તું તારું. ૧

પ્રભુપ્રેમે પરસે અમૃત વરસે, દરશે દાહાડી દાહાડી;
આઠે પોહાર આનંદની હેલી, ફૂલી રહી ફૂલવાડી. તું તારું.૨
દેહના નેહ થકી નહિ ન્યારો, ચિત્ત ચૈતન્યમાં લગાડી;
કહે પ્રીતમ તો તુંજ હરિ, વહે નિગમ નગારાં વગાડી. તું તારું.૩

પદ ૧૩૧ મું-રાગ સહર

જે સતસંગ કરે શુદ્ધ ચિત્તે, સધળાં તીરથ તેને;
નીરખે નિત્ય નિરંતર હરિને, ભૂલે નિંદે નહિ કેને. જ સ૦૧
કામધેનુ ચિંતામણિ સુરતરુ, અમૃત ફળ નિત્યે એને;
શું કરવા ભરમે તે ભટકે, ઘટ ઘટમાં ગોવિંદ ચિને. જ સ૦૨
આઠે પહાર આનંદનો સિંધુ, ઊછળ્યો રહે દિનરેણે;
નિત્ય નિત્ય નેહ સહિત સતસંગે, પ્રીતમ પ્રેમરસ પીને. જ સ૦૩

પદ ૧૩૨ મું-ભજન કરી દયો ભાવે રે-એ રાગ

સામું જોયું છે તને શામળે રે, જીવ જોને વિચારી. (૨૬)
કૃષ્ણકૃપાનો તને નથી ઉધારો, આવો મનુષ્યદેહ ક્યાંથી મળે રે.
જીવ જોને વિચારી૦

કાચું રહ્યું તો તે તારી ડારનું, સમજ્યાથી સંશય ટળે રે. જી૦
પીડા પામે તેમાં દોષ નહિ કાઢનો, સૌ આપ આપણી આપેખળે રે. જી૦
પ્રીતમ પ્રભુજીનું ભજન જે કરે, તેના અંગ ઉપર અમી ઢળે રે. જી૦

પદ ૧૩૩ મું-રાગ સહર

એવો અપરાધી કાણ છે રે, જોને ભજન ન ભાવે;
ભજન વિના ભૂતળભાર વેહેશે, ગર્ધવને શિર ગુણ છે રે. જી૦
નિર્મળ નયણે હરિના નીરખ્યા, તેના લોચનમાં રાઈ લૂણ છે રે. જી૦

જને હૈયે હરિ હેતે ના વસિયા, તેના ઉજ્જડ આઠે પહોર છે રે. જ૦
પ્રીતમ પ્રભુજીનું સ્મરણ સાચું, જૂડી જગતની જળ છે રે. જ૦

પદ ૧૩૪ મું-રાગ ઘોળ

માણસ તેને તું માનજે, માને વેદની વાત;
પુન્ય ભજનનીરે વાંછના, હેત હરિની સંગાથ. મા૦ ૧
તીરથ તપ વ્રત દાનસું, જને પૂરણ પ્રીત;
શુભ કરમને રે આચરે, તજે અવર અનીત. મા૦ ૨
સમજણ સાર અસારની, બોલે વચન વિવેક;
રાખે ભરોસો રામનો, ના ધરે ભ્રમ અનેક. મા૦ ૩
નીતિ ધર્મને અનુસરે, ઇચ્છે ભવ તરવા એહ;
પ્રીતમ તેને પ્રમાણજે, માણસ ઉત્તમ તેહ. મા૦ ૪

પદ ૧૩૫ મું-રાગ સદર

હરિજન તેને તું જાણજે, જને રહીએ હરિરંગ;
સ્મરણ સેવન ગુરુદેવતું, તુલસી તિલક ધરે અંગ. હરિજન૦૧
સદ્ગુણ સતશાસ્ત્રતું, જને શ્રવણ મનન;
મન કર્મ વચને મહારાજને, અર્પણ તન મન ધન. હરિજન૦૨
વૃથા વાણી વહે નહિ, રસનાએ રટે હરિનામ;
રુદયકમળ રસે ભર્યું, પૂરણ પ્રેમનિધાન. હરિજન૦૩
ભૂલે ડાઘને નિંદે નહિ, વંદે સદ્ગુરુ રામ;
પ્રીતમ સત્ય તે સાધુવા, હરિજન તેતું નામ. હરિજન૦૪

પદ ૧૩૬ મું-રાગ સદર

સંત શિરોમણિ સર્વથી, શીતળ શબ્દ રસાળ;
કરુણા સૌ પ્રાણી ઉપર, પૂરણ પરમ દયાળ. સંત૦ ૧

ભક્તિ જ્ઞાન વૈરાગ્યવંત, નિત્યાનિત્ય વિવેક;	
સમદષ્ટિ સહને લેખવે, દેખે આતમા એક.	સંત૦ ૨
ચરણે આવે જ આહીને, તેને આપે અભેદાન;	
આત્મતત્ત્વ ઉપદેશ દઈ, કરે આપ સમાન.	સંત૦ ૩
નિર્ગુણ નિર્મળ નિશ્ચળ સદા, જીવન્મુક્તજન જોઈ;	
વૃત્તિ અખંડ સમાધિમાં, વળતું રૂપ વિદેહ.	સંત૦ ૪
દર્શન દુર્લભ દેવને, વાંછે હરિ હર અજ	
પ્રીતમ પૂરણ પ્રીતસું, પરસે તન પદરજ.	સંત૦ ૫

પદ ૧૩૭ મું-રાગ સહર

મૂરખ સરખાં તે માણસાં, જને સમજણ નહિ રેખ;	
ભાવ ભરોસો ભક્તિ નહિ, ન મળે જ્ઞાન વિવેક.	મૂ૦ ૧
ભોજન મૈથુન ભય નિંદરા, તે સહ પ્રાણીને હોય;	
જણે હરિને જાણ્યા નહિ, સંશે ભરિયા સહ કોઈ.	મૂ૦ ૨
ડાહ્યા દિસે વ્યવહારમાં, ગાયા નહિ રે ગોવિંદ;	
કાયા સદાયે સૂતકી, વાહ્યા માયાએ મંદ.	મૂ૦ ૩
જવાં જંગલનાં રોઝડાં, પામર પશુ સમાન;	
ભૂંડ તણું સુખ ભોગવે, રહે નહિ હરિનું ધ્યાન.	મૂ૦ ૪
શબ્દ માને નહિ સંતના, ન મૂકે દેહાભિમાન,	
કહે પ્રીતમ તે પ્રાણીને, પડવું નરક નિદાન.	મૂ૦ ૫

પદ ૧૩૮ મું-રાગ ધોળ

હરિમહિમા મોટા જન જાણે, સતકાદિક શુકદેવ જોને;
અજતનયા ઉભિયાપતિ વંદે, કરે કમળાપતિ સેવ જોને.
બ્યાસ વિરંચિ વેદ વખાણે, અપાર લીલા એની જોને;

નાથ વિના બીજે નહિ બળિયો, બેયું ચિત્તમાં ચીની બેને.
સદા સર્વદા સુખમાં ઝીલું, સુંદરવરને સંગે બેને;
માટે મારું મન મોહું છે, રસિકવરને રંગે બેને.
અગર ચંદનના વનમાં જઇને, ભોગી ભમરો બેઠો બેને;
ભીડીને અળગો નવ બંધે, સ્વાદ સુખડનો દીઠો બેને.
અમૃતના સાગરની માંહી, મગન થયું મન મીન બેને;
એક નિમિષ ન્યારું નહિ થાયે, રહે રસમાંહી લીન બેને.
કમળનેણની સુંદર શોભા, નીરખું નૌતમ નિત્ય બેને;
પ્રીતમના સ્વામીની સાથે, બાંધી પૂરણ પ્રીત્ય બેને.

પદ ૧૩૯ મું-રાગ સદર

હરિની માયા મહા બળવંતી, કાણે જીતી નવજય બેને;
બેગીને તો બેતી હીંડે, ભોગીને તો ખાય બેને.
કાયરને તો ફૂટી નાખે, શૂરા પૂંઠળ ધાય બેને;
જ્ઞાનીને ગોતીને મારે, અજ્ઞાની અથડાય બેને.
પંડિતને પ્રપંચે મારે, કાણે નવ કળાય બેને;
હરીફને તો હાથે મારે, મહાઠગણી કહેવાય બેને.
ચતુરને તો ચૂંટી નાખે, ચટાક ચોંટી જાય બેને;
તપસીને તો ટીપી નાખે, કરણીમાં ફૂટાય બેને.
હરિની અતિ અપરબળ માયા, જેરે નવ જિતાય બેને;
પ્રીતમનો સ્વામી પરમ સ્નેહી, પ્રેમતણે વશ થાય બેને.

પદ ૧૪૦ મું-રાગ સાખી

રસના રામ રટણ કરી લે, બીજું બકવું મૂકી દે. ૧
બીજું બોલ્યાનું થું કામ, લેને એક હરિનું નામ. ૨

નામે નિર્મળ કાયા થાય, ભવનાં બંધન છૂટી જાય. ૩
 લેતાં કશો ન પહેંચે શ્રમ, તેને વિસારો છો ક્યમ. ૪
 હવે શું કહું વારંવાર, દેખતાં ડૂંચ્યો સૌ સંસાર. ૫
 અમૃત પીતાં આળસ થાય, વહાલ ધરીને વિખડું ખાય. ૬
 એવો જીવ અભાગી જાણ, ભૂલી ભટક્યો ચારે ખાણ. ૭
 નિંદા ન કરીશ કાઠની કાંચ, રાખો હરિને રુદિયામાં. ૮
 તેથી ટળશે તારા તાપ, પડશે પ્રેમ પ્રીતની છાપ. ૯
 ધરજો પ્રભુશું પૂરણ પ્રેમ, હૈડું થાશે ટાકું હેમ. ૧૦
 આવે સુખડું અગમ અપાર, પ્રીતમ થાય સદ્ગુણ અવતાર. ૧૧

પદ ૬૪૧ મું-રાગ ઘોળ

તું તો રામ સમરને પાપી રે, તને મુનશા દેહડી આપી રે.
 તારાં તાપ નિવાર્યાં હરિએ રે, તેની ભક્તિ શે ના કરીએ રે.
 પશુ ફેડીને પુરુષ કીધો રે, તેનો સાચો શરણો ના લીધો રે.
 તું તો કાગ થઈ કળકળતો રે, તું તો રોઝ થઈ રઝળતો રે.
 તું તો ઢોર થઈને ધાતો રે, અન્ન મૂકીને ખરસલું ખાતો રે.
 તું તો અશ્વ થઈ આથડતો રે, ઘાસ દાણો વેળાએ ના જડતો રે.
 તું તો ઊંટ થઈને ભટકતો રે, બહુ ભાર અપાર ઊંચકતો રે.
 ગામ શૂકર થઈને ફરતો રે, મહાપાપે કરી પેટ ભરતો રે.
 ઘણું ગર્ધવ થઈ આથડતો રે, બહુ માર જગતનો પડતો રે.
 જંબુક થઈ જંગલમાં રહેતો રે, તું તો સાર અસાર ના લેતો રે.
 મીન મગર થઈ આફળતો રે, જીવજંત અનંતને ગળતો રે.
 તું તો ઝાડ થઈ અવતરતો રે, કાઈ કાપીને કડકા કરતો રે.
 તું તો પંખી થઈ પરવરતો રે, બહુ માળાં જાળાંમાં ફરતો રે.

ઢીટ કૃમિ પતંગ થયો પ્રાણી રે, એમ ભટક્યો તે ચારે ખાણી રે.
 દુઃખ દીઠું તે દીનદયાળે રે, કરી કરુણા શ્રીગોપાળે રે.
 મહેર કરી મુનશા દેહ આપી રે, સૌ સંકટ નાખ્યાં કાપી રે.
 પામ્યો ભાવતા ભોગ વિલાસ રે, સુત સુંદર દાસી ને દાસ રે.
 પડછાયો પોતાનો નિહાળે રે, જાણે મરવું નથી ડાઘ કાળે રે.
 સિંહાસન બેઠો કૂલી રે, દહાડા દુઃખના ગયો સૌ ભૂલી રે.
 કરે કરમ અતિ અહંકારે રે, આવી નડશે તે એકી વારે રે.
 બાંધીરંધીને જમપુરી લીધો રે, બહુ માર વિવિધ પેરે લીધો રે.
 એવું જાણીને ભજ અવિનાશી રે, ટળે ચાર ખાણ ચોરાશી રે.
 ભજે પ્રીતમ ભાવ કરીને રે, ગયો અવસર નાવે ફરીને રે.

પદ ૧૪૧ મું-રાગ સદર

ભાધ્યો ભક્તિ મારગ છે આકરો.

હાંસી ખેલ નોય એ તો કામ છે હિંમતનું,

એમાં અજ્ઞાનીનો નહિ આશરો રે.

ભાધ્યો ૦ ૧

પ્રેમીજન હોય તે તો પ્રેમના રે પારખુ;

એમાં બીજને આવે ઊભરો રે.

ભાધ્યો ૦ ૨

હરિ હરિ ભજ્યો ને ચોર સુખ તજ્યો,

બીજે મત પાપંડ મેલો પરો રે.

ભાધ્યો ૦ ૩

પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી દ્યો,

તુંને જોઈ લેશે ખોટો ખરો રે.

ભાધ્યો ૦ ૪

પદ ૧૪૨ મું-રાગ ધોળ

સુરતા લાગી છે જની ભ્રમણા ભાગી છે,

જાણે ડાઘ સંત સુખણુ; સોહાગી જની સુરતા લાગી છે. (ટક)

નટડીએ ખેલ રચ્યો રે ચોગાનમાં;	
વરત વિના ખીજું નજરે ન આવે,	જેની સુરતા૦ ૧
ચાતક સ્વાતિનું બિંદુ પોકારે,	
અવર ન ભાવે ખીજું નજરે ન આવે,	જેની સુરતા૦ ૨
શૂરાનાં લક્ષણ એવાં રે ભાધ,	
ઝુંઝ ચડે ત્યારે પૂઠે ન જુએ,	જેની સુરતા૦ ૩
મોટા જોગેશ્વર જણે મન વશ કીધાં,	
સિંધુમાં પેસીને મોતી રે લીધાં,	જેની સુરતા૦ ૪
ભક્તિનાં લક્ષણ એવાં રે ભાધ,	
પ્રીતમના સ્વામી મારા વસ્યા છા હૈયે.	જેની સુરતા૦ ૬

પદ ૧૪૩ મું-રાગ ગરબી

સુંદર શ્યામ સોહામણો,	ભજ ભાવશું;
જેને નિગમ નિરંતર ગાય,	તેને ભજ ભાવશું.
શિવ વિરંચિને શારદા,	ભજ ભાવશું;
રસ ચરણકમળચિત્ત ચ્હાય	તેને ભજ ભાવશું.
જણે પાણીમાં પથ્થર તારિયા	ભજ ભાવશું;
એવો નામ તણો મહિમાય,	તેને ભજ ભાવશું.
જણે તાર્યો અજમિલ પાતકી,	ભજ ભાવશું;
ગજ ગુણકાની કીધી સ્હાય,	તેને ભજ ભાવશું.
જણે દુપદસુતાને પટ પૂરિયાં,	ભજ ભાવશું;
એવા અગણિત ગુણ ન ગણાય,	તેને ભજ ભાવશું.
દાસ તણાં દુઃખ ટાળવા,	ભજ ભાવશું;
એક શાસે ઊઠીને ધાય,	તેને ભજ ભાવશું.

અવગુણ સામું જુએ નહિ,	ભજ ભાવશું;
એવા ગુણવંતા ગોકુળરાય,	તેને ભજ ભાવશું.
જનો ઠોર નહિ ત્રિલોકમાં,	ભજ ભાવશું;
તે તો હરિને શરણે સમાય,	તેને ભજ ભાવશું.
અખિલ લોકનો આતમા,	ભજ ભાવશું;
જના સ્મરણથી સુખ થાય,	તેને ભજ ભાવશું.
પ્રીતમ પ્રભુને સંભારતાં,	ભજ ભાવશું;
દુઃખ જન્મમરણ મટી જાય,	તેને ભજ ભાવશું.

પદ ૧૪૪ મું-રાગ સહર

શા માટે સમજ નહિ,	નથી જાણતો;
પામ્યો મોંઘો મનુષ્યાવતાર,	શે નથી જાણતો.
વાસો વસ્યો વેરી વગ્યે,	નથી જાણતો;
કમ ગાફલ રહે રે ગમાર,	શે નથી જાણતો.
શે સુખે આવે તને નિંદરા,	નથી જાણતો;
છે માથે મરણનો માર,	શે નથી જાણતો.
કાળ ફરે શિર ઉપરે,	નથી જાણતો;
ક્ષણું લેતાં નહિ લાગે વાર,	શે નથી જાણતો.
હાથ હડે પગ પેંગડે,	નથી જાણતો;
તેમાં રહેવાનો કાણ વિચાર,	શે નથી જાણતો.
મુસાફર સૌ કા મજ્યું,	નથી જાણતો;
વેગે વહ્યો જાય સંસાર,	શે નથી જાણતો.
મારગ વહે છે ઉતાવળો,	નથી જાણતો;
સૌ ચાલ્યું લાર કતાર,	શે નથી જાણતો;

ઢાઘ ઢાનું સંગી નહિ, નથી જણતો;
 જવું અગમ પંથ નિરધાર, શે નથી જણતો.
 સ્વારથનું સર્વે સગું, નથી જણતો;
 માયા પ્રપંચ રચ્યો રે અપાર, શે નથી જણતો.
 બહુ બંધન આ જીવને, નથી જણતો;
 નહિ છૂટ્યાનો લાગ લગાર, શે નથી જણતો.
 ધન બેડી ને ધર ભાસકી, નથી જણતો;
 ગળે તોસ કુટુંબ પરિવાર, શે નથી જણતો.
 દેહ ધર સુત સુંદરી, નથી જણતો;
 એ મોટાં બંધન ચાર, શે નથી જણતો.
 અનેક પેરની આપદા, નથી જણતો;
 પીડે પ્રાણીને વિવિધ વિકાર, શે નથી જણતો.
 તેમાંથી ઢાઘક છૂટશે, નથી જણતો;
 જને હરિ ગુરુ છોડણહાર, શે નથી જણતો.
 ગર્ભસંકટ આવે નહિ, નથી જણતો;
 ફરી ન પડે ફંદ મોઝાર, શે નથી જણતો.
 કહે પ્રીતમ પદ પામિયાં, નથી જણતો;
 જ સર્વે શિરોમણિ સાર, શે નથી જણતો.

પદ ૧૪૫ મું-રાગ ઘોળ

પ્રેમ તણે પંથ ચાલે રે, તે મહાપદ મહાલે,
 બે ડગલાં બાળક ચડે સીડી, માતા આવીને કર ઝાલે રે. તે મં
 ત્રિભુવન વ્યાપક તેજ તમારું, તમ વિના તરણ ન હાલે રે. તે મં
 જને હૈયે હરિ આપ બિરાજે, તેને તાપ ન સાલે રે. તે મં

પ્રીતમનો સ્વામી શામળિયો, ભક્તને ભાવે પાળે રે. તે મં

પદ ૧૪૬ મું-રાગ સહર

લે ગોવિંદગુણ ગાધ રે, દેહ દુર્લભ ભાઈ.

રત્ન પદારથ દેહ અમૂલ્ય, ઠાડીને બદલે ગમાધ રે. દેહં

એક ઘડી હરિનામ ન લીધું, મૂઝો ધંધામાં ધાધ રે. દેહં

કરૈળિયાનું કરમ કમાયો, આપ રહ્યો ઉર બધ રે. દેહં

પ્રીતમનો સ્વામી શામળિયો, સેવકનો સુખદાઈ રે. દેહં

પદ ૧૪૭ મું-રાગ સહર

કરુણાસિંધુ હરિને રે, ભજ ભાવ ધરીને,

હું હું કરતો થું રે હિંડે છે, મૂરખ જઘશ મરીને રે. ભજ ભાવં

ગયા અનેક તેની ગણતી, જોને પાછું ફરીને રે. ભજ ભાવં

સાયું જૂઠું કરીને જીવે, પાપ પેટ ભરીને રે. ભજ ભાવં

પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરીલે, બેસ ઠેકાણે ઠરીને રે. ભજ ભાવં

પદ ૧૪૮ મું-રાગ સહર

કર હરિસમરણ સાયું રે, કામ કાયાનું કાયું,

મિથ્યા દેહમાં મોહ થું પામ્યો, ફરી ફરી પડવું પાછું રે, કામં

ચાર ઘડીનું લટકું ચટકું, રંગ પતંગે થું રાયું રે, રામં

કૃષ્ણકથા કર કીર્તન પ્રેમે, શે નહિ નેહ નાયું રે, કામં

પ્રીતમ પ્રભુથું કર જોડીને, ભક્તિ જુગો જુગ જાયું રે. કામં

પદ ૧૪૯ મું-રાગ પ્રભાતી

અંતરજમીનું નથી અજાણ્યું, મન માને તેમ મહાલો;

પુન્ય પાપના બે મારગ છે, મનમાને તે ઝાલો. (ટક)

ક્યાં કર્મ ભોગવવાં પડશે, જોઈ વિચારીને ચાલો;

હરિને ઘેર તો હિસાબ ઠીક છે, કાણુ વેરી કાણુ વહાલો. અંતરં
વણુસમજ્યો વેપાર કરો છો, ફેરો પડશે ઠાલો;
પ્રીતમનો સ્વામી પ્રેમ સનેહી, નાગર નંદનો લાલો. અંતરં

પદ ૧૫૦ મું-રાગ પ્રભાતી ઘોળ

ચેત ચેત રે અચેત પ્રાણી, સૂતો આળસ આણી રે;
ઉત્તમ અવસર જાણી જીવડા જાગને રે.
કાચી કાચા વાદળ છાયા, તેમાં શું લોભાયો રે;
મિથ્યા માયા મૃગતૃણજાળ ત્યાગને રે. ૧
અનેક શૂરા ગયા અધૂરા, કામે કાચર પૂરા રે;
ચાવી ચૂરા કર્યા તેની ગણતી નહિ રે,
શુદ્ધરક્ષણનાં જંતુ જવાં, સૃષ્ટિનાં સુખ એવાં રે;
માયાને મન એવું એ સાચું સહી રે. ૨
જાણ્યા જવા જળ પરપોટા, દીસે નાના મોટા રે;
કૂટ્યા તે તો સર્વે કૂટી જાય છે રે;
હરિને શરણે આવે જ્યારે, તેના તાપ નિવારે રે;
કહે પ્રીતમ તે ત્યારે નિરભે નિશ્ચે થાય છે રે;

પદ ૧૫૧ મું-રાગ સહર

જીવ અભાગી કાંઈ ના જાણે, મિથ્યા સુખને માણે રે;
સાચું ઉર ના આણે એ અચરજ મહા રે,
જૂઠી બાજીમાં શું મોહ્યો અમૂલ્ય અવસર ખોયો રે;
જૂઠે જન્મ વગોળ્યો તો કહીએ કહા રે. ૧
દેખત ભૂદ્યો કહ્યું ન માને, તેને શું સમજાવે રે;
હાથ ન આવે સો મણુ છાલાં કૂટીએ રે,

ખળને કાંઈ પ્રતીત ન આવે, સામા ઉત્તર આપે રે;

જ્ઞાન ન આવે નિશ્ચે નાસી છૂટીએ રે.

૨

અધિકારીને સંગ લાગે, જેમ નિદ્રાથી જાગે રે;

તેના સંશય લાગે જે ભાવે ભજે રે,

મુમુક્ષુની સમજણ ન્યારી, શું જાણે સંસારી રે;

પ્રીતમ અર્થ વિચારે સૌ અનરથ તજે રે.

૩

પદ ૧૫૨ મું-રાગ સહર

સદ્ગુરુ સંગે રહીએ રંગે, આનંદ વાધે અંગે રે;

પૂરણ પ્રેમ પ્રસંગે પ્રભુને નિહાળીએ રે.

નેહે નીરખું હૈડે હરખું, નહિ શામળિયા સરખું રે;

અલખેલા વાલાશું અંતર ટાળીએ રે.

૧

આનંદકારી અખંડ વિહારી, ગોપીવર ગિરધારી રે;

હું બલિહારિ વારી તારા નામને રે,

જ્યાં જવો ત્યાં તેવો તે તો, અકળ સ્વરૂપી એવો રે,

સ્નેહ ધરીને સેવો સુંદરશ્યામને રે.

૨

રમતાં નામ નિરંતર ન્યાળો, 'હું-મારાં'ને ટાળો રે;

પ્રીતમ પ્રેમે પાળો નાતું નેહનું રે.

૩

પદ ૧૫૩ મું-રાગ સહર

નેહ વિના હરિ ન મળે કેને, એવું લક્ષણ એને રે;

જને ભેટે તેનાં ભવદુઃખ જાય છે રે,

ભૂપ ભુવન ભોજન ના ભાવે, દાસ તેડે ત્યાં આવે રે;

ભક્તતણે ઘેર ભાવે ભાજી ખાય છે રે.

૧

શવરી સજનો મલિન વિચારી, કરમા કુણ આચારી રે;

સ્નેહ વિચારી શામળિયો ભોજન કરે રે,
 જન્મ કર્મ કુળ જાત નાતની, નહિ એને અધિકાર્ય રે;
 ભાવે ભક્તશું ભૂધરજી પાણી ભરે રે. ૨
 સ્નેહતણું એ કારણ મોટું, પ્રેમ વિના સૌ ખોટું રે;
 જપ તપ તીરથ જગન કરે શું થાય છે રે,
 ગોપીજનનાં ગોરસ પીધાં, ચીર હરીને લીધાં રે;
 બાળચરિત્ર બહુ કીધાં અંથે ગાય છે રે. ૩
 પ્રેમતણે વશ ધાયો આવે, હેતે હસી બોલાવે રે;
 પ્રીત વિના પ્રપંચ ના ભાવે નાથને રે,
 પ્રીતમનો સ્વામી શામળિયો, અતિબળિયામાં બળિયો રે;
 આવી અઢળક ઢળિયો અબળા સાથને રે. ૪

પદ ૧૫૪ સું-રાગ કાફી

રતન પદારથ રે અદ્યા તને જનમ દિયો;
 માયામાં વીંટાણો રે, ભૂંડા તું તો કાંઈ ન લલ્યો. (ટક)
 બાર વરસ બચપણમાં ખોયાં, ત્રીસ વરસનો થયો;
 સિત્તેર વરસ સુધી સમજ્યો નહિ, અક્ષળ જન્મારો ગયો;
 હવે શું ચેતે રે જનમ તો પૂરો થયો. રતન પદાં ૧
 મુનશાદેહીએ પ્રભુ ભજ્યો તે, અખંડ જીગી રહ્યો;
 આવાગમનનો ફેરો રે ઢળિયો, તે સદ્ગુરુ સરખો થયો;
 પૂરણપદ પામ્યો રે, તે તો વૈકુંઠ ગયો. રતન પદાં ૨
 સાચો ધણી ને સમરથ બેલી, જે ગુણ તે હરિના ગાય;
 પ્રીતમના સ્વામીને ભજતાં, જન્મેજનમ ટળી બચ;
 પ્રાણજીવન પાતળિયો રે, મારા તો ઘટમાં રહ્યો. રતન પદાં ૩

પદ ૧૫૫ મું-રાગ સહર

હરિરસ પીજ રે, પરમ પ્રેમે કરી;
 ઉર અંતરમાં રે, લીજ એક ધ્યાન ધરી. (૨૬)
 અધમઉદ્ધારણુ ભવજળતારણુ, નરકનિવારણુ નામ;
 જાણે અજાણે જપે જિહ્વાએ, તે પામે અવિચળઠામ;
 શ્વાસઉચ્છ્વાસે રે, રસના રટને હરિ. હરિ૦ ૧
 અજમિલ ગજ ગુણકા નારી, નામે પામ્યાં પાર;
 પાતક પ્રલે થયાં સૌ તેનાં, ક્ષણ ન લાગી વાર;
 ગોવિંદગુણગાતાં રે, ગયા બહુ પતિતતરી. હરિ૦ ૨
 પિંડ બ્રહ્માંડનો પ્રેરક પોતે, સૌનો સાક્ષી સોય;
 અકળ અરૂપી સહજ સ્વરૂપી, આવરણુ એકે ન હોય;
 માયા ન લાગે રે, નાઠા દેશ કાળ હરી. હરિ૦ ૩
 અમલ અખંડ અમાપ ખુમારી, સદ્ગુરુથી પિવાય;
 લગન મગન જનસાનમાં ગાજ, અભે અમર તે થાય;
 કહે જન પ્રીતમ રે, ન પડે કંદ કરી. હરિ૦ ૪

પદ ૧૫૬ મું-રાગ સહર

સદ્ગુરુ શબ્દે રે, ત્રિવિધિ તાપ ટળ્યા;
 એવા અંતરજમી રે, પ્રેમે પ્રગટ મળ્યા. (૨૬)
 કરી કસોટી કુંદન કીધું, કાપી કાઢ્યો મેલ;
 બહાર ભીતર એક સ્વતંતર, થઈ ગયું સૌ સેહેલ;
 જ્ઞાનવહનિમાં રે, અધના ઓધ ખળ્યા. સદ્ગુરુ ૧૦
 જીવભાવ મેટીને ગુરુએ, કીધો બ્રહ્મસ્વરૂપ;
 સંશયરહિત થયો શુદ્ધ ચૈતન, ઠાણુ પડે ભવરૂપ;

કદપના સૌ મટી ગઇ રે, મન પાપાણુ ગળ્યા. સદ્ગુરુ ૨

કળા ફૂંચી આપી સદ્ગુરુએ, રાખ્યો આપ ઉદાસ;

ધરણી ઉપર ચરણુ ધરે નહિ, જમ અનળ રહે આકાશ;

અજર રસ પીધારે, પ્રપંચ દૂર પડ્યા. સદ્ગુરુ ૩

તત્ત્વમસિ તુરિયાપદ પામ્યું, ઢળ્યા દ્વૈતના દ્વંદ્વ;

નિજનંદ નિરંતર નીરખ્યા, નિરાલંબ નિરદ્વંદ્વ;

પ્રીતમ સ્વયં પોતે રે, અઢળક થઇને ઢળ્યા. સદ્ગુરુ ૪

પદ ૧૫૭ મું-રાગ સદર

તત્ત્વ સાંખ્ય માંહે રે, જોયું જુગત કરી;

સરવ સમાતાં રે, ઊગરે એક હરિ. (ટક)

ઇન્દ્રિ દેવ વિષય ગુણવૃત્તિ, સૌનો પ્રેરક સોય;

વસ્તુ વિચાર કરીને જોતાં, આવરણુ એકે ન હોય;

આનંદકોશે રે, અનુભવ દષ્ટિ ઠરી. તત્ત્વસાંખ્ય ૧

શુદ્ધ ચૈતન્ય સાક્ષી પ્રમાતા, પ્રમાણુ પ્રમેતી એક;

અદ્વૈત એક અખંડ અવિનાશી, નિગમ કહેનેતિ નેતિ;

નાથ નિરંતર રે, નીરખ્યા નજર ભરી. તત્ત્વસાંખ્ય ૨

કનક દંડ સાકરનું શ્રીફળ, રત્નકુંભ એક રૂપ;

બાહર ભીતર નાથ નિરંતર, આપે અકળ સ્વરૂપ;

એકરસ ઈશ્વર રે, નહિ કોઇ મિત્ર અરિ. તત્ત્વસાંખ્ય ૩

બ્રહ્મપયોધિ ભર્યો પરિપૂરણુ, ન મળે ન્યૂન લગાર;

મૃત્યુ તે અમૃત થઈ નીવડ્યું, પ્રગટ્યો પ્રેમ અપાર;

પ્રીતમ પ્રીછે રે, ગુરુગમ સાન ખરી, તત્ત્વસાંખ્ય ૪

પદ ૧૫૮ મું-રાગ ઘોળ

કાળ વ્યાલનો ડંખ ન લાગે, અમૃત નામ ઉચારે જો;

પ્રેમ પ્રકાશ કરે ઘટ ભીતર, દુર્મતિ દૂર નિવારે જો.
ચિંતામણિ ચિંતાને ટાળે, વાત લેજો માની જો;
જો પંખી સુરતરુને સેવે, તેને ચિંતા શાની જો.
હરિનું સ્મરણ કરે નિરંતર, તેને સંકટ શાનું જો;
નૌકા સૌને પાર ઉતારે, ઢાણ મોટું ઢાણ નાનું જો.
જીવનીચનું અંતર ન મળે, હરિને લજો તે હરિનો જો;
તે પ્રાણી ન પડે માયામાં, વાસી વૈકુંઠપુરીનો જો.
જોને માથે ગિરધર ગાજો, તેને શાનો તોટો જો;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરશે, તે સરખો નહિ મોટો જો.

પદ ૧૫૯ મું-રાગ સદર

તું તો નિંદા ન કરીશ ઢાઘની, પ્રેમે સુધારસ પીજો જો;
આ સૃષ્ટિ શામળિયાજીની, ઢાઘને દુઃખ ના દીજો જો;
જીવ દુઃખાવે હરિ દુઃખાયે, એનો અર્થ છે એવો જો;
અવગુણ ઢાઘનો ઉર ના ધરીએ, ગુણ ગોતીને લેવો જો.
માંદાને મિષ્ટાન્ન પચે નહિ, પાંચા ખીલો થાય જો;
એસડ ખાય ને ચરી ન પાળે, તેનો રોગ ન જાય જો,
હક બોલો હરિને સંભારો, દયા ઉરમાં ધારો જો;
આશા તૃણા લોભ ઇર્ષ્યા, દિલથી દૂર નિવારો જો.
સમદષ્ટિ સૌ ઉપર આણો, દુષ્ટ ભાવને ટાળો જો;
પ્રીતમના સ્વામીની સાથે, પ્રેમ નેમ નિત્ય પાળો જો.

પદ ૧૬૦ મું-રાગ સદર

પ્રેમીજનની પાસ પ્રભુ છે, દુર્જનિયાંથી દૂર જો;
ફીડી કુંજર સ્થાવર જંગમ, રામ રહ્યો ભરપૂર જો.

સર્વ દેવની માંહી નિરંજન, ઘટ ઘટ માંહી બોલે જો;
 દયા કરે તે દર્શન પામે, માયાના પટ બોલે જો.
 સચરાચરજ શોભે એક, અંતરજામી રામ જો;
 અણુમાત્ર પણ ખાલી ન મળે, પગ ધરવાનું ઠામ જો.
 જ્યાં જુઓ ત્યાં તેવો થઇને, રસિયે રંગ મચાવ્યો જો;
 પ્રીતમનો સ્વામી શામળિયો, ભાળ્યો તેને ભાવ્યો જો.

પદ ૧૬૨ મુ-રાગ સહર

કાયાનો અહંકાર ન કરશો, કાયા કાચો કળશ્યો જો;
 આજકાલ દિન પાંચસાતમાં, ધૂળ થઇને ઢળશો જો.
 વેણુંનું ધર વણસી જશે; માન કહ્યું તું મારું જો;
 મૃગતૃષ્ણા સાગરની લેહેરો, એવું છે તન તારું જો.
 દહીંએ દૂધે દાડી સીંચે, સુધા અંગ લગાવે જો;
 જતન કરી બહુ જળવે કાંઇ, અંતે કામ નહિ આવે જો.
 વ્યાધિ દુઃખ કલેવર કહીએ, કલેશ કરું મૂળ જો;
 મૂરખ તેમાં શું મોહ્યો છે, મુખમાં પડશે ધૂળ જો.
 જમરા ભમરા કરે શીશ પર, કરશે ખેંચતાણુ જો;
 પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, જો ઇચ્છે કદ્યાણુ જો.

પદ ૧૬૨ મુ-રાગ સહર

અચેત તારી ઊંધ ન ઊડે, મરણ માથે ગાજ જો;
 ઘણા કાળ કુટાયો કુબુદ્ધિ, તોય લંપટ ના લાજ જો.
 વિષયભોગથી ભૂખ ન ભાગી, ભૂતની પેરે ભમતો જો;
 પોતાના ઉદરને અર્થે, અનેક જીવને દમતો જો.
 શીળપણું સંતોષ ન આવ્યો, ઠારની પેરે ધાતો જો;

ધનનો ઢગલો મૂકી દધને, જઈ ખરસલું ખાતો જો.
પશુ પંખી થઈને પરવરતો, ઝાડ પહાડ અવતરતો જો;
આશાતૃષ્ણા લોભ ઇર્ષ્યા, તેને તાણ્યો ફરતો જો.
હવે હરિનું લજન કરી લે, ભવનું ભટકણ ભાગે જો;
પ્રીતમના સ્વામીની સાથે, જો સાચો રંગ લાગે જો.

પદ ૧૬૩ મું-રાગ સહર

પરમારથનો અર્થ ન પ્રીછ્યો, તું તો પામર પ્રાણી જો;
મુનશા દેહ મુક્તિનો અવસર, તેની જુક્તિ ન જાણી જો.
પુરુષ ખરો પણ પશુથી ખોટો, જીવ જનાવર જવો જો;
જો ઇચ્છો ભવ તરવાને તો, હરિયુરુ સંતને સેવો જો.
આપ આપ તે આપણું ને, રાખ રાખ તે રાખ જો;
ધન સામું ખરચી નવજાણ્યું, જવી મધની માંખ જો.
અસત્ય જૂઠથી કર્યું એકઠું, તે તો કાઠક ખાશે જો;
અંતસમે આવી દુઃખ પડશે, પ્રાણી તે પસ્તાશે જો.
થડથી ભૂલ્યો દેખત ડૂલ્યો, હરિ મેલ્યા વિસારી જો;
પ્રીતમ પ્રભુનું લજન કરી લે, આનંદ અખંડ વિહારી જો.

પદ ૧૬૪ મું-રાગ સહર

આળપંપાળે અવસર વીત્યો, શુભ કારજ ના કીધું જો;
એક ઘડી એકાંતે બેસી, હરિનું નામ ન લીધું જો.
આવ્યો તો કાંઈ લાભ કમાવા, મુદત માંહી ગમાયો જો;
હરિહીરો મૂકીને મૂરખ, કાડીમાંહી લલચાયો જો;
ધામધૂમ ધંધામાં ધાયો, ગાયો નહિ ગિરધારી જો;
હુંકારે કાંઈ હાથ ન આવ્યું, સર્વસ્વ બેઠો હારી જો.

હરિના ભજન વિના બહુ ભમવું, મરવું ને અવતરવું જો;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, તેથી તારે તરવું જો.

પદ ૧૬૫ મું-રાગ સહર

ચડવું તારે હરિને નામે, અવર નહિ ઉપાય જો;
અનંતકાટિ આગિયા પ્રગટે, રવિ વિણુ રાત ના જાય જો.
લોહાનું કંચન કરવું પણ, પારસ વિણુ નવ થાય જો;
શુદ્ધ વિચાર વિના નવ સમજે, રાતદિવસ શું ગાય જો.
સમજે સાધન થાય સહેજમાં, વણુ સમજે પચી મરવું જો;
ગાડે બેઠાં ગામ આવે, ન પડે પ્રેતન કરવું જો.
હરિગુરુ સંત કૃપા કરે તો, જન્મમરણ દુઃખ જાય જો;
પ્રીતમ પ્રભુના ભજનપ્રતાપે, કાઠદિન કાળ ન પાય જો.

પદ ૧૬૬ મું-રાગ સહર

સૂતાં બેઠાં શામળિયાજી, તાન તમારી સાથે જો;
બોલ્યું ન ગમે બીજા કાઠનું, નેહ વધાર્યો નાથે જો.
હાતણુ કરતાં દર્શન પામું, નાતાં નજરે આવે જો;
ભોજન વેળા ભેળા ભાણું, આનંદ ઉર ઉપજવે જો.
વસુધા ઉપર વ્યાપક દેખું, ગગને જોઉં તો ગાજે જો;
દશે દિશા દીસે છે રમતા, સધળે શામ બિરાજે જો.
સર્વ નિરંતર અંતરજામી, કાંઈક ઉરમાં આણે જો;
પ્રીતમના સ્વામીની સાથે, કાંઈક માનુની માણે જો.

પદ ૧૬૭ મું-રાગ સહર

જોધ વિચારી હું વરી છું, હવે હજે નહિ મન જો;
શામળિયાજી સરસા સોંપ્યું, તમને તનમનધન જો.

ત્રિભુવન વ્યાપક તેજ તમારું, નેહ નિરંતર ડીધો જો;
અંતરનો અહમેવ તજીને, પ્રેમસુધારસ પીધો જો.
રસનો ચસઢા રહિયે લાગ્યો, તે ટાળ્યો કેમ ટળશે જો;
જો સરિતા ચાલી સાગરમાં, તે પાછી કેમ વળશે જો.
એક પલક અળગો નવ મૂકું, હરિ હૈયાનો હાર જો;
પ્રીતમનો સ્વામી શામળિયો, પ્રાણતણો આધાર જો.

પદ ૧૬૮ મું-રાગ સદર

આનંદકારી અખંડ વિહારી, આઘપુરુષ અવિનાશી જો;
એક પલક અળગાં નવ રહીએ, અમે તમારી દાસી જો.
મારું મન માન્યું તમ સાથે, ઠાઠ કહીને કરશે જો;
સિદ્ધ સતી ને શૂરવીર નર, તે પાછાં કેમ ફરશે જો.
થાક્યાંના વિસામા પ્રભુજી, નાઠાંના મેવાસી જો;
શિવ વિરંચી સરખા સેવે, કમળા જની દાસી જો.
ત્રિવિધિ તાપે તપી રહ્યા, તેને ઠરવાનું ઠેકાણું જો;
કામનીઓના કટપદ્રુમ છે, નિર્ધનિયાં ધન જાણું જો.
શું કરશે સંસારી કહીને, તમ સંગાથે રાચું જો;
પ્રીતમના સ્વામીના ચરણો, અહોનિશ હું યાચું જો;

પદ ૧૬૯ મું-રાગ ઘોળ

આવો મારા અંતરજામી સંત,
સુખડું લીજો આનંદશું અમે જો;
ભુજ ભરી ભેટું ભાવ ધરી ભગવાન,
ભવજળતારણ નૌકા છે તમે જો.
ઉજ્જવળ નિર્મળ ઠામળ શબ્દ રસાળ,

સાંભળતામાં સૌ સંશય ટળે જો;
 દેવ મનુષ્યને દુર્લભ છે દેહાર,
 સુરસરી આદિ ચરણરજ ચહાય છે જો.
 જનો મહિમા મોટો અગમ અપાર,
 નિગમનિરંતર જે જશ ગાય છે જો;
 ભાવે ભેટયા મેટયાં ભવદુઃખ ફેંદ,
 જનમમરણનું જોખમ જોધને જો.
 પ્રીતમ પ્રગટ પામ્યા પરમ આનંદ,
 હરિગુરુ સંતતણું સુખ જોધને જો.

પદ ૧૭૦ મું-રાગ સહર

સાંભળ સૈયર વહાલપણાની વાત,
 નાથજી ભવન અમારે આવિયા જો;
 ભાવે ભેટી સુંદરવરની સાથ,
 શામળિયોજી ભીતર ભાવિયા જો.
 સુંદર મુગટ મનોહર કુંડળ કાન,
 ઠસરી તિલક કર્યું કરુણા કરે જો;
 ચંચળ લોચન ઉત્તમ કમળ સમાન,
 વેણુ અધર ધરી ગોપીવરે જો.
 ગુંજમાળમણિ કુસુમ કળીના હાર,
 હરિને હાથે આભૂષણ હેમનાં જો;
 સુધાસરોવર નાભી અંબુજ આકાર,
 માનુની મનમધુકર રસ પ્રેમનો જો.
 કટિ કંદારો સુંદર ધંટિકા સાર,

ચિહ્ન અષ્ટદશ ચિતડાં હયાં જો;
કનક તપાવ્યું હોય તેજ અપાર,
એવાં પીત વસન હરિએ ધયાં જો.
નેપુર વીંછિયા ધૂધરડીનો ઘોર,
શોભા જોધને સરસ્વ વારીએ જો;
પ્રીતમ પ્રભુ નાગર નવલકિશોર,
નીરખી રૂપ રૂઢેમાં ધારીએ જો.

પદ ૧૭૧ મું રાગ-ગરબી

જગતનું સુખ ઝાકળનું છે પાણી રે	જાણી લે.
વણુસી જતાં વાર નહિ સત વાણી રે	જાણી લે.
સીસાખાજી સંસારનો છે ખેલ રે	જાણી લે.
એમ વિચારી અહંકાર તું મેલ રે	જાણી લે.
જોતાં જોતાં જવું છે તત્કાળ રે	જાણી લે.
રહેંટની ઘેડ્યો જેવી ઘટમાળ રે	જાણી લે.
એક ભરાએ એક ઠાલી થાય રે	જાણી લે.
એક અવતરે એક મરીને જાય રે	જાણી લે.
પરમારથને પંથે પગલાં માંડ્યાં રે	જાણી લે.
ફૂડ કપટને છળવિદ્યા તું છાંડ્ય રે	જાણી લે.
પાપ પુણ્યનો ઉત્તર દેવો પડશે રે	જાણી લે.
જમકિંકર જ્યારે આવી અડશે રે	જાણી લે.
માટે ગરવ તજી ગોવિંદગુણ ગાજ રે	જાણી લે.
પ્રીતમ પ્રભુને ભજીને પાવન થાજ રે	જાણી લે.

પદ ૧૭૨ મું-રાગ સદર

મિથ્યા માયામાં શું મોહ્યો મૂઢ રે	ચેતી લે.
હું હું કરતો શું હીંડે છે હૂડ રે	ચેતી લે.
કુબુદ્ધિથી તારું કર્તવ્ય કાંચે ન ચાલે રે	ચેતી લે.
હરિના હુકમ વિના તરણ ન હાલે રે	ચેતી લે.
મૂરખ મિથ્યા મમત કરે શું થાય રે	ચેતી લે.
તુજથી તૂટ્યો વાળ નવ સંધાય રે	ચેતી લે.
મારું મારું કરતો જઘશ મરીને રે	ચેતી લે.
મનુષ્યા દેહ તે મળવો નથી ફરીને રે	ચેતી લે.
મલિન માયા મૃગતૃણાનું તોય રે	ચેતી લે.
ઓસતણા મોતીના હાર ન હોય રે	ચેતી લે.
અંજલિનું જળ ક્ષણું ક્ષણું ઓછું થાય રે	ચેતી લે.
એણી પેરે આવરદા તારો જય રે	ચેતી લે.
આવો બનાવ બને નહિ બીજી વાર રે	ચેતી લે.
પ્રીતમ પ્રભુને ભજતાં ભવનો પાર રે	ચેતી લે.

પદ ૧૭૩ મું-રાગ સદર

'હું-મારું' તે સંસારનું છે મૂળ રે	સમજ લે.
ક્ષણ ક્ષણ ચાલે સંશયરૂપી શૂળ રે	સમજ લે.
મારું તારું મટતાં ભવનો અંત રે	સમજ લે.
સૌ શાસ્ત્ર પોકારી કહે છે સંત રે	સમજ લે.
દ્રુમતણે દર્શાવે આ વૈરાટ રે	સમજ લે.
પત્રતણી પેરે આવે જાયે ધાટ રે	સમજ લે.
કનકકૂટ જમ ધટ ધડીને ભાગે રે	સમજ લે.

એમ એને બ્રહ્માંડની વાર ન લાગે રે	સમજ લે.
ઇન્દ્રબળ જમ બાજીગરનો ખેલ રે	સમજ લે.
કમર ઢાકડાં ગૂંચાયાં ગોઠલ રે	સમજ લે.
શું સૂતો છે અચેત આળસ આણી રે	સમજ લે.
આયુષ્ય તારું ઓસતણું છે પાણી રે	સમજ લે.
સંસારસુખથી રહેજ સદા ઉદાસ રે	સમજ લે.
જમ મધુકર ન કરે ચંપકવન વાસ રે	સમજ લે.
શ્વાસે શ્વાસે સમરણ કરજ સાર રે	સમજ લે.
રાખે ધરતો તું દેહતણો અહંકાર રે	સમજ લે.
હરિનામ હીરો રુદિયામાં રાખે રે	સમજ લે.
પ્રીતમ પ્રેમે પ્રેમસુધારસ આખે રે	સમજ લે.

પદ ૧૭૪ મું-રાગ સદર

રામ રસાયણ પ્રેમ ધરી જ પીશે રે	માણી લે.
તેને અખિલ લોકોનું દૈવત દીસે રે	માણી લે.
અમર થાય તે મરે નહિ કાઠે કાળ રે	માણી લે.
આપારહિત આપોપું સંભાળ રે	માણી લે.
અજર પ્યાલો અધર ફરે છે જહ રે	માણી લે.
મરજીવા હોય તે મુખ માંડી લેહ રે	માણી લે.
આળસ નિદ્રા ભૂખ તરસ સૌ લાગે રે	માણી લે.
ત્રિભુવનપતિશું તનમાં તાળી લાગે રે	માણી લે.
અખંડ બ્રહ્મ જુએ એકમેક થઇ જાય રે	માણી લે.
સાગર નીર લગ્યું ન્યારું નવ થાય રે	માણી લે.
તેના સુખને અવર ના જાણે કાય રે	માણી લે.

અમૃતપાન કરી અતિ આનંદ હોય રે માણી લે.
 મહામગન થઈ મૂંગો મિસરી ખાય રે માણી લે.
 પતિનું સુખ સુંદરીએ કેમ કહેવાય રે માણી લે.
 શુદ્ધ વિચાર કરી સુખમાંહે સમાયો રે માણી લે.
 કહે પ્રીતમ તે રંગમાંહે રંગાયો રે માણી લે.

પદ ૧૭૫ મું-રાગ કાલેરો પ્રભાત

જાણે નહિ જગજીવન અભાગી, મરણતણો ભય મોટો રે;
 કાયા કુંભ બરાબર કાયા, જોવો જળ પરપોટો રે. જાણે૦
 કૌરવ કંસ જરાસંધ રાવણ, દંતવંકત શિશુપાળ રે;
 એવા ગયા તેની નહિ ગણતી, દેતા સાગર ક્ષાળ રે. જાણે૦
 મણિધરના મુખમાંહે મેડકી, માંખ્યને પકડી મારે રે;
 એવો આ સંસાર ખેલ છે, વિરલા જ્ઞાન વિચારે રે. જાણે૦
 જગત જીવ ચતુરાનું ચવેણું, કંઈ ખાધા કંઈ ખાશે રે;
 પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, તે નર નિરભે થાશે રે. જાણે૦

પદ ૧૭૬ મું-રાગ સહર

પરમારથ પ્રીછયો નહિ પ્રાણી, ઇચ્છયો આપ સવારથ રે,
 મૂઢમતિ માયામાં મોહ્યો, ખોયો જનમ અકારથ રે. પર૦
 આપણી હાંસે હેડમાં પેઠો, અચેત પામર પોતે રે;
 કામધેનુનું પય ઢોળીને, શું જડ શ્વાની દોહોતો રે. પર૦
 રત્ન પદારથ જન્મ ગુમાયો, ધાયો ધંધા માંહે રે;
 કહે પ્રીતમ તે અંતની વેળા, કામ ન આવ્યું કાંઈ રે. પર૦

પદ ૧૭૭ મું-રાગ સહર

સાકુટ નરનો સંગ ન કરીએ, મરીએ મહાવિષ્ણ ખાધ રે;
 પરવત ચડી પડીએ પાવકમાં, તેથી દુષ્ટ દુષ્ણદાઈ રે. સા૦

લેધ સાણસા અંગ મરોડે, વીંછી તોડે તન રે;
સિંહ ખાચે ભાવે વસીએ ભુજંગમાં, પણ મળશે નહિ દુરજન રે. સાં
સાકુટ નર તે કંને કહીએ, જને હૈયે દ્વેષ ધણો રે;
હરિગુરુ સંતની કરે અવગણના, શત્રુ સૌ જુગ જીવતણો રે સાં
નહિ આધીન ગુરુ ગોવિંદને, જ્ઞાનહીણને ધણું ગુમાન રે;
કહે પ્રીતમ તેને પરહરીએ, જમ ખર શ્વાન શૂકર સમાન રે. સાં

પદ ૧૭૮ મું-રાગ સદર

જે મુખમાં નહિ સંત ચરણામૃત, તે મુખ ન હોય પવિત્ર રે;
ખડ્યા ધરના ગોસખરાખર, જણે ગાયાં નહિ ગોવિંદચરિત્ર રે.
શૂકર કૂકર પ્રેતતણીપેરે, પોખ્યો પિંડ બહુ પાપે રે.
અડ્યા થકી સ્નાન ઊપજે, સદા અશુચિ આપે રે. જ૦
મરીએ પણ સ્વપને નવ કરીએ, એવા પુરુષનો સંગ રે;
સંગ થકી સૌ સુકીત નાસે, પડે ભજનમાં ભંગ રે. જ૦
કૃપા કરે ગુરુદેવ દયાનિધિ, તેનાં તાળાં તૂટે રે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, ભવનાં બંધન છૂટે રે. જ૦

પદ ૧૭૯ મું-રાગ સદર

સત્ય સુધા શ્રીકૃષ્ણ નામ છે, જે જન જુગતે ચાખે રે;
પ્રીતમ સહિત નિત્ય નેહ ધરી, હરિરૂપ રુદિયામાં રાખે રે. સં
ઢાઢ કહે સુધા રહે સિંધુમાં, ઢાઢ કહે શશીમાં છે સહી રે;
ઢા કહે વનિતા વદન રહે, પણ જમ કહે છે તેમ વાત નહિ રે. સં
સાગરમાં હોય તો ન હોય ખારો, શશીકળા કેમ ઝાંખી હોય રે;
પિયુષ પ્રેમદાને વદન વસે તો, પતિ નાશ નવ હોય રે. સં
પ્રેમ પિયુષ મુખ વસે વૈષ્ણવને, પ્રેમ ધરે તેને રસ પાય રે;

કહે પ્રીતમ પીતાં હોય અમર, જન્મમરણ બય જય રે. સત્યં

પદ ૧૮૦ મું-રાગ સહર

કુરમ કધ પેરે અંગ સમેટે, ઉપર ન દીસે આકાર રે;
જીવજંત જોધને વળે પાછો, તેને એ ન મળે સંસાર રે. કું
ધન્દ્ર દેવ વિષય ગુણ વૃત્તિ, સર્વ સંકાય ન કીજે રે;
મોતી ઠાજ પડે મરજીવા, એમ અમીરસ પીજે રે. કું
જીવ જોગીનો જડે ન જમને, કાળ રહે શિર ફૂટી રે;
અમૃતપાને ડાટિ થયા અમર, શું કરે રવિસુત રૂઠી રે. કું
રવિનાં કિરણ રહે જમ રવિમાં, સરિતા સાગરમાં રહે રે;
કહે પ્રીતમ એમ હરિમાં હરિજન, નિમિષ તે ન્યારાન રહે રે. કું

પદ ૧૮૧ મું-રાગ સહર

આનંદકારી અચળ ત્રિહારી, ગિરિવરધારી ગોકુળચંદ રે;
સુખસાગર નાગર ગુનઆગર, ગોપીવર ગોવિંદ રે. આં
ધન્દ્ર, કમળભૂ, શેષ, સનકાદિક, નિગમ નિરંતર ગાયે રે;
અગમ અપાર હરિનો મહિમા, કાણે કહ્યો નવ જાયે રે. આં
ચિંતામણિ સુરધેનુ કલ્પતરુ, સેવે શુદ્ધ ચિત્ત સાર રે;
રિધસિધ મુક્ત ચતુરધા દાસો, સુખરાશી ઉદાર રે. આં
પાપ તાપ દીનના ટાળે, અખંડ અભેપદ પામે રે;
કહે પ્રીતમ પ્રભુનામ સમરતાં, અનેક આપદા વામે રે. આં

પદ ૧૮૨ મું-રાગ સહર

લંપટ રે તુંને લાજ ન આવી, મૂરખમંદ અભાગી રે;
શાસ્ત્ર પુરાણ કહે સમજાવી, સમજણ શેષ ન લાગી રે. લં
શ્વાનપૂંછ ને સાકુટનું મન, તે સુધું નવ થાય રે;
નીર વલોવે નવનીત ન મળે, શ્રમ કર્યો તે જાય રે. લં

કેસરી કુંજર કાઈ કરે વશ, વશિયરને વશ લાવે રે;
અંચળ ચોર અપળ મન જૂહું, કમે હાથ ન આવે રે. લં૦
દુષ્ટ પાપિષ્ઠ ઇષ્ટ નહિ ઝેને, જેને દુરમત્ય ઝાઝી રે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, પરહર પ્રપંચ બાજી રે. લં૦

પદ ૧૮૩ મું-રાગ સહર

માયા સૌને મોહ પમાડે, હરિજનથી રહી હારી રે;
જનો ધણી જોરાવર કહાવે, તેણે કાઢી નારી રે. માયા૦
બાજીગરની બાજી માંહે, જંબુરો સૌ જાણે રે;
નાડીનો નાગ કરી દેખાડે, ભેદી ભેદ નવ આણે રે. માયા૦
પીછાંકરું કબૂતર જોઈ, જગત મોહ પામે રે;
ધૂળનું ધન કરી દેખાડે, સેવક ન ભૂલે ભામે રે. માયા૦
હરિરસ અમલ અખંડ ખુમારી, જે પ્રેમે કરી પીશે રે,
કહે પ્રીતમ કારજ સર્વું જેનું, કમ બીજથી બીશે રે. માયા૦

પદ ૧૮૪ મું-રાગ સહર

જે જન હરિનું નામ ન જાણ્યું, તે પસ્તાયા પ્રાણી રે,
વેઠે વેણુ દળી તે પુરુષે, મૃગજળ માયા માણી રે. જ૦
ધન દારા સુત કુટુંબ કબીલો, મૂઢમતિ શું મોહ્યો રે;
ચિંતામણિ પામ્યો મુનષ્યા દેહ, તે બળભળમાં બોયો રે. જ૦
જન્મ ધરી જગદીશ ન જાણ્યા, હરિરસ અમલ ન પીધો રે;
કહે પ્રીતમ એળે ગયો અવસર, એકે અરથ ન સીધ્યો રે. જ૦

પદ ૧૮૫ મું-રાગ સહર

કાયા રે તારી કામ ન આવે; જે કરે કાટિ ઉપાય રે
વણુસી જતાં વાર ન લાગે, જે કુંદન કાપીને ખાય રે. કા૦

દેહનાં સ્નેહી સકળ સ્વારથિયાં, અંતે અળગાં રહેશે રે;
 એક ઘડી ધરમાં નહિ રાખે, કાઠો કાઠો કેહેશે રે. કાં
 પાંચ સાત દિન કાઈક સંભારે, વળતી મૂકે વિસારી રે;
 પોતે પોતાને મારગ લાગશે, કાણુ પુરુષ કાણુ નારી રે. કાં
 સ્વપંનાનું ધન જોયા સુધી, કારજ કાંઈ નવ થાય રે;
 પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, અમૂલ્ય અવસર જાય રે. કાં

પદ ૧૮૬ મું-રાગ સદર

કાયા કલ્પદ્રુમ સમ જાણો, શોભા વરણી ન જાય રે;
 કર્મનાં મૂળ અનાદિ ઊંડાં, ફૂલે ફળે સદાય રે. કાયાં
 શત શાખા શાખાડાળ દ્વાદશ, પત્ર છત્રીશ હજાર રે;
 આશાવેલ રહે નવપદ્મવ, પુષ્પ તણો નહિ પાર રે. કાયાં
 જીવ ઈશ્વર પંખી બેઠ બેઠા, એક જોગી એક ભોગી રે;
 જોગી જોગ જુગતશું જીવે, ભોગી તે અતિ રોગી રે. કાયાં
 કાળ કુંજ કરે દ્વંસ દ્રુમનો, ચૈતન્ય ચોક્કી રહેને રે;
 જન પ્રીતમ એવું જાણીને, નામ અમર ફળ લેને રે. કાયાં

પદ ૧૮૭ મું-રાગ સદર

અચેત નર તારી ઊંધ ન ઊડી, કાળ આવીને પોહાંચ્યો રે;
 એક પલકમાં પકડી લેશે, જાણે જન્મ્યો નહોતો રે. અચેતં
 માતતાત સુત ભ્રાત ભામની, એ સૌ ઠગની ટોળી રે;
 સ્નેહ વધારી તારું સર્વસ લેશે, રહીશ આંખ્યો ચોળી રે. અચેતં
 સગાંસંબંધી સૌ મુખનાં બેલી, અંતે રહેશે અળગાં રે;
 એ રે સહુ પૂરવનાં રણિયાં, વેરી થઈને વળગ્યાં રે. અચેતં
 માયા મોહ નદીમાં ડૂબ્યા, અતિશે ડહાપણુ ડાહ્યા રે;

પ્રીતમ તે પુરુષ જગ જીત્યા, જણે હરિગુણ ગાયા રે. અચેત૦

પદ ૧૮૮ મું-રાગ સહર

જીલલડી રે તુને હરિગુણ ગાતાં, આવડું આગસ ક્યાંથી રે;
 લવરી કરતાં નવરી ન મળે, બોલી બેઠે સૌ માંથી રે. જીમ૦
 પરનિંદા કરવાને પૂરી, શૂરી ખટ રસ ખાવા રે;
 ઝઘડો કરવા જાહેર ઝૂઝે, કાયર હરિગુણ ગાવા રે. જીમ૦
 ધર લાગ્યા પછી દૂપ ખોદાવે, આગ એ ક્યાં ઝોલવાશે રે;
 ચોરો તો ધન હરી ગયા, પછી દીપકથી શું થાશે રે. જીમ૦
 તલ મંગાવો ને તુલસી મંગાવો, રામ નામ લેવરાવો રે;
 પ્રથમ તો મસ્તક નહિ નમતું, પછી શું નામ સુણાવો રે. જીમ૦
 રામનામનું દામ ન બેસે, કામ ખડે નહિ કરવું રે;
 સહેજ પાર પંથનો આવે, ભજન થઈ ભવતરવું રે. જીમ૦
 જનું નામ જપે જોગેશ્વર, શંકર શેષ વિરંચિ રે;
 કહે પ્રીતમ પ્રભુ નામ વિસાધું, તે પ્રાણી પરપંચી રે. જીમ૦

પદ ૧૮૯ મું-રાગ પ્રભાત

હરિ હરિ રટણ કર કઠણ કળિકાળમાં,
 પઠણ પરિબ્રહ્મનું રાખ પ્રાણી;
 પરપંચ પરહરો સાચ રુદ્ધિએ ધરો,
 ઉચરો વિમળ અમૃતવાણી. હરિ૦
 માયાના પૂરમાં વિશ્વ સૌ વહી ગયું,
 નીરખવા નવ રહ્યા રંક રાજ;
 બ્રહ્માના દિવસમાં કીટ ગણતી કશી,
 બપોળ ને ખપે જીવ ઝાઝા. હરિ૦

અદપ સુખ માટ્ય શું જીવભૂદયો ભમે,
 શિર પર કાળ રહ્યો દાંત કરડે;
 પામરા પલકની ખખર નથી તુજને;
 મૂઠ શું જોધને મૂછ મરડે. હરિં
 કાળનું ચાવણું કીટ બ્રહ્માલગી;
 મોટા મહંત તે મર્મ પ્રીછે,
 પ્રીતમ પ્રભુતાણું ભજન ભૂલીશ મા;
 આત્માનું જો કલ્યાણ ઇચ્છે. હરિં

પદ ૧૯૦ મું-રાગ સદર
 ઢાણ કરમે કરી હરિ ગયો વીસરી,
 ધરી ધરી દેહ દુઃખ પામ્યો પ્રાણી;
 નિર્લજ તુજને લાજ આવે નહિ,
 શું બેઠો હૈડામાં હરખ આણી. ઢાણં
 જીવન એ ભાસકી હેડ સુત સુંદરી,
 દામ ડહાકલા લેજો જાણી;
 માયાનો માર માથા પર બહુ પડે,
 ફેરવ્યો અહંકારે ચાર ખાણી. ઢાણં
 મરી મરી અવતર્યો મૂઠ થાક્યો નહિ,
 થાક્યા જમદૂત કરી ખેંચતાણી;
 ફૂકર પૂછને વૈદ ઢાટી મળે,
 સીધી ન થાય એ વેદવાણી. ઢાણં
 વાંસને વાસ નવ લાગે ચંદન તણી,
 મુંજ ભીંજ નહિ ગંગપાણી,

પ્રીતમ પ્રાણીને પ્રતીત આવે નહિ;
જો સમજાવે શિવ શારદ રાણી. ઠાણું

પદ ૧૯૨ મું-રાગ સદર

શે નથી સમજતો મૂરખ માનવી,
જાય પલક તે પછી નાવે;
ધડી ધડી કાણુ કાણુ સદાય ઘટતું રહે,
આયુષ્ય અંજલિનું નીર કહાવે. શે૦

કુંભ કાણો કરી મસ્તક મૂકીએ,
વાર લાગે નહિ થાય ઠાલો;
એણીપેરે જીવનું જીવતર જાણજો,
ચતુર નર ચિત્તમાં ચેતી ચાલો. શે૦

શ્રવણ મેલાં થયાં નિંદા બહુ સાંભળી,
નેત્ર મેલાંજ પરનારી નિરખી;
જિહ્વા ઝાંખી પડી જૂઠું બહુ બોલીને,
મન મેલું મહામોહ હરખી. શે૦

સર્વ અંગે કરી ભેટીએ શ્રીહરિ,
તેહ અંગે દોષ બીજ કમાયો;
પ્રીતમ પુરુષ તે જગ જીતી ગયા,
સંસારમાં જણે શ્રીનાથ ગાયો. શે૦

પદ ૧૯૨ મું-રાગ પ્રભાત-દેશી ફેર

સ્મરણ છે સાચું રે હરિનું સ્મરણ સાચું;
સ્મરણ કરશે તે ભવજળ તરશે, કામ નથી કાચું. સ્મરણ૦ ૧
જ મુખથી હરિનું નામ ન નીસરે, બાળ તેનું ડાચું;

કર્મ જળના કુટારામાં તે પડશે પાછું. સ્મરણ૦ ૨

વ્યાપક અખંડિત બ્રહ્મચરાચર જોધને રાચું;
પ્રીતમ પ્રભુજીની કથા તે, દિનરજની વાંચું. સ્મરણ૦ ૩

પદ ૧૯૩ મું-રાગ સહર

પ્રભુને પરહરી જે ઠાઈ અન્ય વાણી ન ગાવે,
આંધળો વણે ને વાંસે વાછડું ચાવે. પ્રભુને૦ ૧

કાળસ્વરૂપી વાછડું કહીએ, આવરદા ચાવે,
દહાડે દહાડે મૃત્યુ ઢૂકડું ચાવે. પ્રભુને૦ ૨

વેશ પહેર્યો પણ દેશ ન આવ્યો બદલામું બેઠું;
માંજરી કાઢતાં ધરમાં જાટિયું પેઠું. પ્રભુને૦ ૩

આવ્યો તો તું સાચે વદાડે, થયો જૂઠા રે બોલો;
વિશ્વંભર વિસારી ગાયો, મારું ને ઢોલો. પ્રભુને૦ ૪

દ્વારરૂપી આ દેહ ગમાવ્યો, પ્રભુને મૂકી,
મૂળે હું તો વાયુ ને લીધી રેચની ભૂકી. પ્રભુને૦ ૫

પ્રભુને વિમુખ જીવે કાંઈએ નવ જોયું,
આવીતી ભલી ભલસરા બીજ બાવળતું બોયું પ્રભુને૦ ૬

મનખા સ્વરૂપી મશરુ જીવે એળે વગોયું,
કહે પ્રીતમ પોત બગડ્યું ત્યારે સૂતર બોયું. પ્રભુને૦ ૭

પદ ૧૯૪-મું રાગ સહર

જગીને જપીએ રં હરિને જગીને જપીએ;
જગ્યા વિના જે જે કરીએ તે ઘેલામાં ખપીએ. (ટેક)૧

જહેર બેસીને હરિજશ ગાઈએ, શું કરવા છપીએ;
દુરીજનિયાંનાં વચન સાંભળી, તાપે નવ તપીએ. જગીને૦ ૨

તન મન ધન અંતરજમીને, આપું તજી અપીએ.

પ્રાણ ગયા પણ પૃથ્વીનું જળ, ન પીધું બપૈએ. જગીને૦ ૩

અનન્યપણે ઈશ્વરને ભજતાં, સૌ દુઃખડાં ટળશે;

પ્રીતમનો સ્વામી પ્રેમસનેહી આવીને મળશે. જગીને૦ ૪

પદ ૧૯૫ મું-રાગ સદર

અનેક જન્મનો બંધો પ્રાણી ક્રમ કરી જાગે,

કર્મધેનનું ધારણ પડિયું, નિદ્રા નવ ત્યાગે.

(૨૬)

મલિન અંતરમાં અંધારું, અજવાળું ન મળે;

ઇંદુ અકને પીળો દેખે, પોતાને કમળે.

અનેક. ૧

માયા મોહ મદિરા પીધી, મદ ભરીઓ આગે;

સદ્ગુરુની શિખામણ એને, કયી પેરે લાગે.

અનેક. ૩

મરમ ન જાણે મૂરખ પ્રાણી, માયા સુખ માગે;

પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરે તો ભવ ભટકણ ભાગે.

અનેક. ૪

પદ ૧૯૬ મું-રાગ હમકો છાંડ ચલે બન માધુ

નિર્મળ નામ નિરંતર લે રે;

રામ અનંત મુકુંદ મોરારિ, શ્રીગિરિવરધારી ગોવિંદ તેહ રે; નિ૦

કેશવ કૃષ્ણ કૃપાનિધિ માધવ, સંભારે સૌ શોક હરે રે. નિ૦

શ્રીવર સુંદર શ્યામ મનોહર, રૂપ અનેક થઇને રમે રે. નિ૦

નારાયણ મધુસૂદન મોહન, ત્રિભુવન તારણ ત્રિકમ છે રે; નિ૦

પ્રીતમ પ્રીત સહિત મન ભાવે, રાતદિવસ હરિરંગમાં રહે રે. નિ૦

પદ ૧૯૭ મું-રાગ સદર

નામ વિના ગતિ મુક્તિ નહિ રે,

સહસ્રાનન ચતુરાનન શંકર;

સાંખ્ય સંત શ્રુતિ અગમ કહીરે. નામ૦
 અજમેળ ગજ ગીધ વ્યાધ કપિ;
 ગુણકા વિમાન ચડી ગગન ગઈ રે. નામ૦
 નામ આધાર તરે જળધર મહીધર;
 મૂઠમતિ મન સમજ સહી રે. નામ૦
 તપ તીરથ વ્રત દાન જજ કૃણ,
 નામ સમેવડ આવે નહિ રે. નામ૦
 રામ નામ સૌ માંહે શિરોમણ,
 ભજ પ્રીતમ રસ રૂપ થઈ રે. નામ૦

પદ ૧૯૮ મું-રાગ સહર

નામસુધારસજ જન પીવે અષ્ટસિદ્ધ નવનિધ મુક્તિ ચતુરધા ચાર
 પદાર્થકુ નહિ છીવે; રામ.
 પ્રહ પ્રકાશ હોય ઘટભીતર, તિમિર ટળી જય અમીરસ દીવે; રામ.
 યરા ન જ પે કાળ ન વ્યાપે, અમર જુગો જુગ તે નર જીવે; રામ.
 પુત્ર પ્રહ્લાદ નારદ સનકાદિક, અજર પિયાલો પીધો શિવે; રામ.
 હે પ્રીતમ થયા તે તદ્વત, જમકિંકરથી ઠા નવ બીવે; રામ.

પદ ૧૯૯ મું-રાગ સહર

તારું તન દેખ તપાસી,
 ટે મોહ મમતા મદ માયા, તો કાયામાં કેદાર ને કાશી. તું
 તત્ત્વ સ્વપ્ન સુષુપ્તિ તુરિયા, રામ રામ રહ્યો પ્રકાશી. તું
 છે સૂક્ષ્મ કારણનો દૃષ્ટા, આનંદરૂપ અખિલ અવિનાશી. તું
 ઠ પીઠકું લાટક, સાટક, ભર ગુફા બ્રહ્મરંધ્ર વિનાશી. તું
 માંહે પોહોર રહે એ સુખમાં, પ્રીતમ તેહની ટળી ચોરાસી. તું

પદ ૨૦૦ મું-રાગ ફેર.

લે રસના નિત્ય ગોવિંદ ગાધ. (૨૬)

સકલ સિદ્ધ મુનિ કરત મનોરથ, બંછત ચરન કમલ સેવકાર્થ. લે૦
સહસ્રાનન ચતુરાનન શંકર, શુક સનકાદિ મુનિ સમુદાર્થ.
શ્રીરધુપતિ પદ અતિ અનુરાગી, કરત ભજન તજ માન બડાધ. લે૦
ચરણ ચિહ્ન અંકિત શુભ ખટ દસ, રસિકરૂપ ત્રિભુવન છાત્રી છાર્થ;
પ્રીતમકે દહયે રહો નિશદિન, આનંદઓધ અમોધ પ્રભુતાધ. લે૦

પદ ૨૦૧ મું-રાગ સદર

ગિરિધરલાલતાણા ગુણ ગા રે. (૨૬)

આ સંસાર પૂર પાણીનું, તેને તરંગે તણાયો ન જ રે. ગિ૦
જો રે વહ્યો તો ગયો અતિ આધો, ન મળે ઠોર ઠેકાણું ઠારે;
માયા મહાજલ પાર મળે નહિ, એવું જાણી હરિશરણું સહારે. ગિ૦
રાખ ભરોસો રાધાવરનો, બીજો અન્ય નથી ઉપાય રે;
જન પ્રીતમ જો પ્રીત યથારથ, પ્રભુભજને પાવન થા રે. ગિર.

પદ ૨૦૨ મું-રાગ સદર

ભાવ કરીને તું હરિને ભજ રે. (૨૬)

આ તન તારું શિરોમણિ સારું, મારું કહ્યું તું માન નિર્લજ રે. ભા.
હરિને વિસાર્યા તે સર્વસ્વ હાર્યા, તેથી નહારા નહિ ઠાણજ રે;
હરિમહિમા મોટા મુનિ જણે, જના પદને ધાય ઇન્દ્ર અજ રે. ભા.
ગરવો થઈ ગોવિંદગુણ ગાજ, માન બડાઈ ટેડાઈ તજ રે;
સુખમાં લીન પ્રવીન સંત જન, પ્રીતમ પ્રેમે પરસ પદરજ રે. ભા.

પદ ૨૦૩ મું-રાગ સદર

ભજન વિના દિન જય છે વીત્યા. (૨૬)

શિર પર કામ કરે છે ગર્જના, મૂઠ મતિ નર શેં નથી બીહીતા. ભ. ૧

જો પ્રાણી પ્રતીત ન આવે; સૂરત ધરી સાંભળ તું ગીતા;
તેનો સ્વાદ જડે જ કાને, અવરખીજ રસ મૂકે છીતા. ભજન. ૨
જોને લગન લાલસું લાગી, દેહ ધરી પણ દાષરહિતા;
કહે પ્રીતમ તેજન હરિજવા, જમ સાગર એકરૂપ સરિતા. ભ. ૩

પદ ૨૦૪ મું-રાગ ગરબો

થું ક્યું ગીતા ગાધને રે,	
તેં થું ક્યું ગીતા ગાધને.	(ટક)
પોથી વાંચીને પરમારથ ન કીધો રે,	
રહ્યો રથ સહાધને રે.	તેં
પરને પરમોદો ને આપ ન શોધ્યો રે,	
ધિક પડી પંડિતાધને રે.	તેં
ભાગવત ભાષે ને હેત રહ્યે ન રાખેરે,	
ધનને કાજ મૂઝો ધાધને રે.	તેં
જમ ભુજંગને માથે મણિ છે રે,	
તેને તેજ જીવે જીવ ખાધને રે.	તેં
ભણ્યો ખરો પણ ભેદ ન જાણ્યો રે,	
કુટુંબ પોખ્યું કમાધને રે.	તેં
મન મેલું તેને માંજ ન શક્યો રે,	
ટાળ્યાં નહિ કર્મ કસાધને રે.	તેં
કહે પ્રીતમ પોતાને કહાપણ રે,	
હરિ હીરો તે હાથથી ગમાધને રે.	તેં

પદ ૨૦૫ મું-રાગ ચાખખાનો

ભજન કેમ કરતો નથી પાજી રે, સીતારામ કેમ થાશે રાજી. (ટક)

મહાદુઃખ ભોગવીને માયા મેળવી, તેને જાંધો બેઠો દાટી;
ખાધું નહિ ખવરાવ્યું નહિ, પછે જાતાં ફૂટે છાતી. ભજન૦
વિષય ભોગવતાં વંશ વાધ્યો ને મુને ત્રૂક્યાં માણ;
મમતાની ધાણીએ ફેરા ફેરે, પછે તૃષ્ણા થઇ તાણ. ભજન૦
સોનું પહેરીને શોભા દેખાડે, ને માળાથી મરે લાણ,
લક્ષ્મિ વિના ભૂંડા હાલ તમારા, એમ કહી ગયા પંડિત કાણ. ભ૦
માયાની ટીપણે લાલ લાગી, તેને શું રે બેઠો ચાટી;
કહે પ્રીતમ ભાઈ હરિ ભજ્યા વિના, અંતે સૌ ધૂળ માટી રે. ભ૦

પદ ૨૦૬ મું-રાગ આશ્રવજના સંદેશાનો

હરિ ભજ્યે તો આવે સુખની લેહેર જે,
આ દુર્લભ મનુષ્યાદેહનો લહાવો લીજ્યે. (૨૪)

ક્યાં થકી આવ્યો ને જીવ તારે ક્યાં જવું,
બોલ વિચારી જે ઠરવાનો ઠામ જે;
આ જૂઠા જગત સાથે ઝઘડો નવ કીજ્યે,
અંતે સાચો બેલી સીતારામ જે. આ દુર્લભ૦

આ મનુષ્યા દેહ પામ્યો રે મોંઘા મૂલની;
ઠાટિ જન્મનાં પુણ્ય તણો નહિ પાર જે;
આ શીશને સાટે રે માગી નહિ મળે,
એક ઘડી તો લાખેણી વહી જાય જે. આ દુર્લભ૦

આ વ્રજવાસી ગોપીએ લહાવો લૂંટિયો,
મૂકી દીધી કાંઈ માતપિતા કુળલાજ જે;
સાચું તે સગપણ રે સામળિયા તણું,
સરિયાંસરિયાંએ વનિતાનાં કાજ જે. આ દુર્લભ૦

આ તન મન ધન જોખન રેરંગ પતંગનો,
 આ જોને જોતાંમાં વણુસી જય જો;
 અંતરમાં જોળખી લે આતમરામને,
 કહે પ્રીતમ તારું આવાગમન મટી જય જો. આ દુર્લભ ૦

પદ ૨૦૭ મું-રાગ મલાર

ઢાપ ન કરીએ કૃષ્ણજી, સમરથ છો સ્વામી;
 જલને કાજે જલવા, દુનિયા દુઃખ પામી. ઢાપ નં ૧
 માતા મારે જો બાળને, બીજું ઢાણ રાખે;
 વાડગળે જો ચીલડાં, ઢાય ક્યાં થકી ચાખે. ઢાપ નં ૨
 સુધા થકી વિષ પ્રગટે, તો જીવે જવલા;
 શરણે આવ્યાનેજ હણે, તેને ઢાણ કહે ભલા. ઢાપ નં ૩
 પર્જન્ય વિના પીડાય છે, પ્રભુ પ્રજા તમારી;
 મહેર કરીને મોકલો, મેહને મોરારિ. ઢાપ નં ૪
 શાને કાજે સૃષ્ટિ કરી, કરી તો પ્રભુ પાળો;
 કહે પ્રીતમ પરમાત્મા, સ્વામી સન્મુખ ભાળો. ઢાપ નં ૫

પદ ૨૦૮ મું-રાગ સદર

તમે ભૂપ વિના ભૂધરા, ઢાને જધને જાયું;
 અવર નૃપ તો દીસે નહિ, શ્યામળા કહું સાયું. તમે ૦ ૧
 જૂઠા જીવને જોધને, શું હૃદયે રાયું;
 મારા કર્મતણી કથા, તમ આગળ વાયું. તમે ૦ ૨
 અભયદાની ઉદાર છો, નથી કર્તવ્ય કાયું;
 શરણે આવે ચાહીને, તે ન ફરે પાછું. તમે ૦ ૩

પદ ૨૦૯ મું-રાગ સહર

મધુસૂદન મહારાજ છે, મોટામાં મોટા;
અધમ જીવ જાણે નહિ, કરણીના ખોટા. મધુ૦ ૧
માયા તમારી મહાબળી, કરે ગરબડ ગોટા;
વિરોધ પાડે ગુરુસંતશું, કરી કરી છળ ખોટા. મધુ૦ ૨
સીસાખાજી જક્ત છે, જેવા જળપરપોટા;
કાચો કુંભ તે ક્યાંલગી, જેવા ધૂળધમોટા. મધુ૦ ૩
જેને સન્મુખ છે તમે, તેને શા તોટા;
કહે પ્રીતમ પ્રભુને ભજો, ટળે જમના સોટા. મધુ૦ ૪

પદ ૨૧૦ મું-રાગ સહર

રામરટણ કર રંગમાં, અંગ આનંદ આણી;
મિથ્યા ભાષણ મૂકજો, બોલે અમૃત વાણી. રામ૦ ૧
રસના તું રસવંત છે, સહુ સ્વાદને જાણે;
રામ સુધા ચાખી નહિ, તો તું પશુ પરમાણે. રામ૦ ૨
સાકર, દ્રાક્ષ ને શેરડી, અમૃત રસ મેવો;
અવર બીજ રસ છે ઘણા, નહિ હરિરસ જેવો. રામ૦ ૩
શિવ વિરંચિ શારદા, શ્રુતિ શાસ્ત્ર વખાણે;
કહે પ્રીતમ પ્રભુ નામનો, મહિમા મહામુનિ જાણે. રામ૦ ૪

પદ ૨૧૧ મું-રાગ ટોડી

જય જય શ્રીજનરાય, ભક્તહિતકારી;
પતિતપાવન નામ જોકો, લીલા પીયૂષધારી. જય જય૦ ૧
કમલાસન શંભુ શેષ, કહત નિગમ ચારી;
દિનકે દયાલ આપ, ઈશતા વિસારી. જય જય૦ ૨

ગુનકા ગજ વિપ્ર વ્યાધ, ક્ષુદ્ર પશુ નારી;

અધમ જાતિ બહુત ભાંતિ, આપદા નિવારી. જય જય૦ ૩

પાહિ પાહિ અશરણ શરણ, રાખીએ મોરારિ;

પ્રીતમઠે પ્રાણ પ્યારે, મહિમા બલિહારી. જય જય૦ ૪

પદ ૨૧૨ મુ-રાગ સદર

કૃષ્ણ કૃષ્ણ વાસુદેવ કહે તું, હેત હૈયામાં આણી;

ગોપીનાથ ગોવર્ધનધારી, વૃન્દાવન દધિ દાણી. કૃષ્ણ૦ ૧

પુત્રભાવશું પ્રેમે લડાવે, નંદરાયની રાણી;

નવલક્ષ્મીશોર ચોર માખણનો, મીઠી મુખની વાણી. કૃષ્ણ૦ ૨

વ્રજ રજ અજ ઉમિયાપતિ ઇચ્છે, પ્રીછે કાઠએ પ્રાણી;

પ્રીતમ પ્રેમ ધરી ભજ ભાવે, સુંદરવર સુખખાણી. કૃષ્ણ૦ ૩

પદ ૨૧૩ મુ-રાગ ફેર

ચરણકમળનો રે, મોટો મહિમા, જનું ધ્યાન ધરે સુર બ્રહ્મા;

નિગમ નિરંતર ગાય છે રે. ચરણ૦ ટેક.

જનાં ચરણ સેવે રે મહામુનિ, વહાલપણાં વહે રે વ્રજજીવતી;

સિંધુસુતા નિત્ય ગાય છે રે. ચરણ૦ ૧

ગંગા તુલસી ચરણનિવાસી, ઋદ્ધિસિદ્ધ કહીએ જની દાસી;

સૌ કાઠ સેવે શ્યામને રે. ચરણ૦ ૨

ચરણસરોજ સુગંધ સંજોગી, ભક્ત અનેક ભ્રમર રસભોગી;

નિમિષ તજ નહિ નામને રે. ચરણ૦ ૩

પદ પર શીતલ જલ પાવનકારી, શેષ સેવે સદા ત્રિપુરારિ;

અમર લોક આશા કરે રે. ચરણ૦ ૪

મહિમા જાણ્યો ગૌતમ-નારી, તન મન ધન કરે બલિહારી;

પ્રેમે પ્રીત હૃદયે ધરી રે.

અરણુ ૦ ૫

પદ પરસી રજ વ્રજ વૃંદાવન, પ્રેમે પામે કાઈ પ્રેમી જન;
જેને શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરે રે.

અરણુ ૦ ૬

પ્રીતમનો સ્વામી શામળિયો, અલખેલોજી અઢળક ઢળિયો;
નીરખી નયણાં ઠરે રે.

અરણુ ૦ ૭

પદ ૨૧૪ મુ-રાગ ઘોળ

આજ અમારે દિવાળી રે સજની, રંગભરી રણિયામણી રજની;

હું દાસી પિયુના પદની રજની તો પ્રેમ નેમ પાળું સદા રે. ૧

કમલનયન કમલાનો સ્વામી, આઘ મધ્ય અંત અંતર્યામી;

પૂરણ પુણ્યે કરીને પામી, તો વામી સકલભવ આપદા રે. ૨

શિર મુગટ કુંડલ વનમાળા, મદન શરદ સરી રૂપ રસાળા;

યુગ્મસ્વરૂપ બાહુ વિશાલા, તો સુંદર વેણુ મુખે ધરી રે. ૩

રત્નજડિત કટી કંદારો સોઢે, નેપુર ધૂનિ મુનિનાં મન મોઢે.

અરણુકમલમાં ચિત્તડું પ્રોચે, તો જોઈએ જુગલ નયનાં ભરી રે. ૪

અંગ સોરંગ પીતાંબર ઘોતી, પટકે જોર ઝવેર ને મોતી;

અંગ અંગ આભ્રણ સજ્યાં જ્યોતિ, તો સુંદર શોભા શી કહું રે. ૫

પ્રીતમનો સ્વામી શામળિયો, આનંદસિંધુ અઢળક ઢળિયો;

પૂરવની પ્રીતે પ્રગટ પિયુ મળિયો, તો સૌ સોંપી સન્મુખ રહું રે. ૬

પદ ૨૧૫ મુ-રાગ સદર

આજ દિવાળી પ્રેમ રસાળી, ભુવને પધાર્યા શ્રીવનમાળી;

રસબસ થઈ ગઈ રૂપ નિહાળી, તો ભાળી રહી ભાવે કરી રે. ૧

આપ્યાં આસન આનંદકારી, જોડા નટવર નવલવિહારી;

તનમન પ્રાણ કરું બલિહારી, તો પ્રાણજીવન ધન જાણીને રે. ૨

અગર કપૂરે આરતી કીજ, નીરખી રૂપ દૃઢ્યામાં લીજ;
 પ્રેમસુધારસ પ્રેમે પીજ, તો અતિ આનંદ ઉર આણીને રે. ૩
 નિત્ય નિત્ય નવલા નેહ વધારું, ત્રિભુવનવ્યાપક તેજ તમારું;
 જોધને મોહી રહ્યું મન મારું, તો ન્યારું કાણુંએ નવ રહે રે. ૪
 પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સનેહી, એની લીલા કહું કેધ કેધ;
 પ્રસન્ન કીધાં દર્શન દેઈ, તો રજનીદિવસે હયે વસે રે. ૫

પદ ૨૧૬ મું-રાગ સહર

આજ કર્યો અન્નકૂટ છમીલે, રંગ વધાર્યો રંગ રંગીલે;
 પ્રેમનો સિંધુ પ્રેમીજન ઝીલે, તો ગોપીકુળ ગોપલીલા કરી રે. ૧
 ઇન્દ્રતણે અપરાધ વિસાર્યો, લઈ પર્વત સુરપતિ શિર ધાર્યો;
 સાત દિવસ લગી ભારે માર્યો, તો ગર્વ નિવાર્યો શ્રીહરિ રે. ૨
 પંચ તત્ત્વ માળા ઉર રાજે, ભાલ નીલ જળ મુક્તિ વિરાજે;
 તેજ માણેક વિધુરજ છાજે, તો વ્રજ આકાશે પ્રકાશ છે રે. ૩
 આગે ન કાણુ દેવની માયા, જેમ કંઈ પુરુષ પુરુષની છાયા;
 નિગમપુરાણે અગમ કરી ગાયા, તો જોનો વિશ્વ પ્રકાશ છે રે. ૪
 નિર્ગુણબ્રહ્મ સગુણ થઈ શોભ્યા, જેની લીલામાં મુનિવર લોભ્યા;
 જેના થોભાવ્યા ધર્મ સૌ થોભ્યા, તો જગત મંગળ જશ પ્રગટે રે. ૫
 ભક્તહિત અવતાર ધરે છે, દાસ તણાં બહુ કાજ કરે છે;
 પ્રીતમ પ્રેમીનાં ચિત્ત હરે છે, તો પાપ હરે છે તેહનાં રે. ૬

પદ ૨૧૭ મું-રાગ સહર

મંગળ ગાન કરે છે ગોપી, આનંદરૂપ રહી અંગ ઓપી;
 પ્રેમ નવલવેલ રસમાં રોપી, તો નિર્ભે કારણ કલ્પતરુ રે. ૧
 પરમ ચતુર સકલ વ્રજબાળા, નવધન ઘેર્યો દામની માળા;

સુરશિરોમણિ રૂપ રસાલા, તો વર્ણન કઈ પેરે કરું રે.૨
 પદ્મ પત્ર વિશાલ વિલોચન, દષ્ટિ અગોચર ગોચર મોચન;
 મનમોહન મધવામદમોચન, તો શોચ સકલ સહેજ ગયો રે.૩
 ગોવર્ધન ઓચ્છવ હરિ કીધો, ગોપ વેશ ગોવિંદ લીધો;
 વ્રજજન પ્રેમસુધારસ પીધો, તો સક્ષ્મ મનોરથ સૌ થયો રે.૪
 ઘેર ઘેર ચતુર કરી ચિત્રશાલા, ધન્ય પતાકા તોરણ માળા;
 સોળે શરગાર સન્ધ્યા વ્રજખાળા, તો આભૂષણ અંબર ઓપતાં રે.૫
 પ્રીતમના સ્વામીની સંગે, મળવું પરસ્પર પ્રેમ પ્રસંગે;
 આનંદકંઠ વધાર્યો અંગે, તો ચિત્ત હરિચરણે આરોપતાં રે.૬

૫૬ રીટ મું-થાળ ૧ લો

આનંદે આવો રે, જીવન જમવાને,
 બહુ પાક બનાવું રે, ગિરિધર ગમવાને;
 ઉણોદક આપું રે, નટવર નાહવાને,
 પીતાંબર લાવું રે, પ્રેમે પહેરવાને.
 ચાખડીએ ચડીને રે, આવ્યા અંતરજામી,
 ચંદનની ચોક્કીરે, બેઠા બહુનામી;
 કંચનને બાજઠરે, સુવર્ણની થાળી,
 ભોજન કરવાને રે, બેઠા વનમાળી.
 બાજાં ને લાડુ રે, ઘેબર ધીનાં છે;
 પકવાન ભલાં છે રે, સૌ મિસરીનાં છે;
 એવા ભોગ છપ્પન છે રે, વ્યંજન બહુભાંતિ,
 સાકર મેવાદિક રે, રહ્યા છે સહુ જાતિ.
 જની રુચિ આવે રે, તે લેજો માગી,

જમતાં મુખ નીરખે રે, તે મહાખડભાગી;
જમુના જળ શીતળરે, એલચીએ વાસી,
પાનનાં બીડાં રે, ખવડાવું ખાસી.
કંકુ ને કેસર રે, કુમકુમ થાળ ભરી,
પ્રીતમનો સ્વામી રે, પૂજું પ્રેમધરી.

પદ ૨૧૯ મું-થાળ ૨ જો-રાગ સારંગ

હરિ ભાવે ભોજન કીજીએ

હરિં (ટિકં)

સુંદર વચન સરોરહ લોચન, શોભા જોઈ જોઈ રીઝીએ હં ૧
દધિપક્વાન મીઠાઈઓ મેવા, રુચિ આવે સહ લીજીએ. હં ૨
જોઈ જાવંત્રી જયકુંભ મિસરી, ઔણટયોપ પ્રભુ પીજીએ. હં ૩
આચમન પાન કીજે કમલાવર, દેખી દેખી દિલ રીઝીએ. હં ૪
પ્રીતમ દ્વાર રહ્યા રસ ગાવે. ઉખરી જૂઠણ દીજીએ. હં ૫

પદ ૨૨૦ મું-રાગ પ્રભાતી

જીવ વચન વિચારી બોલે, બહુ બકવાદ ન કીજે;
નિર્મલ નામ રામ રધુવરતું, નિત્ય નિરંતર લીજે. જીવં ૧
શિવવિરંચિ શેષ શારદા, નિગમ પુરાણ વખાણે;
નામ અમૂલ્ય દામ ન બેસે, કેમજડ જીવ ન જાણે. જીવં ૨
કૂટે કુંભે નીર ઠરે નહિ, વૃક્ષ વેડાએ કુંભ ક્યાંથી;
એમ અસત્ય ભાષણથી થાય, હીણ તેજ તપ ત્યાંથી. જીવં ૩
શિબિ, દ્ધીચિ, બલિ નૃપ દશરથ, હરિશ્ચંદ્ર, કર્ણ કહીએ;
શરીર ગયું પણ શબ્દ ન ચૂક્યા, તે પૂરા નર લહીએ. જીવં ૪
દાતા શૂર સત્ય સહુ સદ્ગુણ, ભક્ત તણે દહે રહે છે;
કહે પ્રીતમ તે પ્રભુના પ્યારા, નિશદિન હરિ હરિ કહે છે. જીવં ૫

પદ ૨૨૧ મું-રાગ સહર

તું તારું તન દેખ તપાસી, અનુભવ આંખ ઉઘાડી;
આશા તૃષ્ણા લોભ ને ઇર્ષ્યા, નાખ કદપના કાઢી. તું તારું ૦ ૧
પ્રભુપ્રેમે પરસે અમૃત વરસે, દરસે દહાડી દહાડી;
આઠે પહોર આનંદની હેલી, ફૂલી રહી ફૂલવાડી. તું તારું ૦ ૨
દેહના નેહ થકી રહે ન્યારો, ચિત્ત ચૈતનમાં લગાડી;
કહે પ્રીતમ તો તું હરિને વંદે, નિગમ નગારાં વગાડી. તું તારું ૦ ૩

પદ ૨૨૨ મું-રાગ સહર

જે જગદીશ ઈશ અવિનાશી, ઉરવાસી સુખરાશિ;
પરમાનંદ પરમ સુખસિંધુ, સેવે સદા કમલાશી. જે જગ ૦ ૧
નેતિ નેતિ નિગમ કરી ગાયે, પૂરણ શ્રવણ વિલાસી;
જન્મ જન્મ જગત્પતિ જીવન, ચરણકમલ હુંદાસી. જે જગ ૦ ૨
વહાલા પધારો કારજ સારો, પૂરણપ્રેમે પ્રકાશી;
પ્રીતમના સ્વામી સુંદરવર, નામે ટળે ચોરાશી. જે જગ ૦ ૩

પદ ૨૨૩ મું-રાગ સહર

જે સત્સંગ કરે શુદ્ધ ચિત્તે, સધળાં તીરથ તેને,
નીરખે નિત્ય નિરંતર હરિને, ભૂલે નિંદે નહિ કને. જે સત્સંગ ૦
કામધેનુ ચિંતામણિ સુરતરુ, અમૃતફલ નિત્ય એને;
શું કરવા ભરમે તે ભટકે, ઘટમાં ગોવિંદ ચીને. જે સત્સંગ ૦
આઠે પહોર આનંદનો સિંધુ, છલ્યો રહે દિનરેને;
નિત્ય નિત્યસ્નેહ સહિત સત્સંગે, પ્રીતમપ્રેમરસ પીને. જે સત્સંગ ૦

પદ ૨૨૪ મું-રાગ સહર

રહે રસના તું રામભજનમાં હંસદશા દિલ આણી;

કહું છું કુટિલ વચન નવ કાઠીશ, વૃથા વાયસ વાણી. રહે૦ ૧
હરિનામ નિર્મલ મુક્તાફલ, જિહ્વા જપીએ જાણી;
તજ અસાર સારપય પીજ, પરહરી પરપંચ પાણી. રહે૦ ૨
જેના સ્મરણથી ટળી જાએ, ગર્ભવાસી ધાણી;
પ્રીતમ ભજન કરીલે ભાવે, નિર્ભય નામનિશાની. રહે૦ ૩

પદ ૨૨૫ મું-રાગ સહર

ગુરુગમ જ્ઞાન વિચાર્યું ઘટમાં, પ્રગટી પ્રેમ ખુમારી;
ખટ અંખુજ ખોલીને જોયું, ઊઘડી અગમ અટારી. ગુરુ૦ ૧
પંચ પ્રવાહ ગંગા વહે પાવન, કરને સ્નાન કરારી;
સહસ્ર પાંખડી કમલ કાશમાં, દર્શ્યા દેવ મોરારિ. ગુરુ૦ ૨
તત્ત્વમસિ તુરીયા શુદ્ધચૈતન્ય, તેજપુંજ બલિહારી;
પ્રીતમ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ, વ્યાપક અખંડ વિહારી. ગુરુ૦ ૩

પદ ૨૨૬ મું-રાગ ફેર

વંદું સદ્ગુરુ ચરણુરજ શીશ. (ટેક)
ચરણુરજ શીશ, ચરણુરજ શીશ, અખિલ બ્રહ્માંડતણે જે ઈશ.
વ્યાપક પૂરણબ્રહ્મ જગદીશ, મંગળકારી માયાધીશ. વ૦ ૨
જેને વશ વરતે પાંચ પચીશ, નિર્મળ નામ જપે જોગીશ. વ૦ ૩
સુરનર નાગ અસુર મુનિ દેવ, સૌ કાય કરે સદ્ગુરુની સેવ. વ૦ ૪
કવિ પંડિત ગ્રંથ આદે ગાય, ગુરુકૃપાયકી કારજ થાય. વ૦ ૫
કહે પ્રીતમગુરુ પરમદયાળ, આપે અભયપદ તે તત્કાળ. વ૦ ૬

પદ ૨૨૭ મું-રાગ સહર

જય જય જનરાય, જશ અગમ અપાર. (ટેક)

અગમઅપાર જશ, અગમઅપાર,

નેતિ નેતિ નિગમ કહે નિરધાર. જય૦
 વંદે વિરંચિ શિવ વારંવાર,
 સદા સમાધિ ધરે સનતકુમાર. જય૦
 અહિપતિ નિશદ્દિન કરત ઉચ્ચાર,
 સહસ્ર વદન જિહ્વા યુગ્મ હજાર. જય૦
 સિંધુસુતા પદ સેવે ઉદાર,
 સંશય શોક મિટાવનહાર. જય૦
 અમરલોક અમૃત આહાર,
 તારો પ્રેમરસ તે કાઠક પીનાર. જય૦
 અનેક બ્રહ્માંડતણો આધાર,
 પ્રીતમના સ્વામી રહો હૃદયા મોઝાર. જય૦

પદ ૨૨૮ મું-રાગ સામેરી

તત્ત્વ વિચારી રે, તીરથ જો કરે રે,
 તેણે તારા મનનો મેલ ધોવાય;
 સંજ્યાં દયાળે રે, સરયુ ગોમતી રે,
 મજ્જન કરતાં ચિત્ત શુદ્ધ થાય. તત્ત્વ૦
 ક્ષમા ક્ષિપ્રાને રે, નમ્રપણું નર્મદા રે,
 ગદ્ગદી શ્રીગોવિંદ ગુણગાન;
 ગંગા ગુરુભક્તિરે, સંતસંગ સરસ્વતીરે,
 જમુના જાણ હરિનું ધ્યાન. તત્ત્વ૦
 પ્રેમે બહુ શું રે, પ્રયાગ પરસતાં રે,
 પૂર્વનું પાતક પ્રલય થાય;
 હૃદયામાં રાખે રે, ઇષ્ટઉપાસના રે,

જન્મવાસના ટળી જાય. તત્ત્વ૦
 અવગુણ મૂઢી રે ગુણનું ગ્રહણ કરે રે,
 સેવા સુમતિ શીલ સંતોષ;
 પ્રીતમ હેતે રે, પરમારથ થકી રે,
 તેણે તારા ટળશે દેહના દોષ. તત્ત્વ૦

પદ ૨૨૯ મું-રાગ સહર

રણછોડ રંગીલો રે, રહ્યો દૃઢ્યે વસી રે,
 રસિકશિરોમણિ રાય;
 રૂપસુધા સુખસાગર શ્યામળો રે,
 દરશન કરતાં રે દુઃખદુઃ જાય. રણ૦
 રાજનો રાજ રે, શ્રીરણછોડજી રે,
 દેવનો દેવ શ્રીદુવારકાનાથ;
 અખિલ લોકમાં રે, આણુ જની કરે રે,
 હુકમ ના મેટે સુરનર આપ. રણ૦
 ચરાચર જીવે રે, જીવોને જોઈ રહે રે,
 જને વશ વરતે સંસાર;
 ત્રણ ભુવનમાં રે, તપેજના તેજથી રે,
 અનંત બ્રહ્માંડતણો આધાર. રણ૦
 ભક્તને હેતે રે, ભૂતળ આવિયા રે,
 લીલા કરવા લક્ષ્મીનાથ;
 પ્રેમ-સનેહી રે, પ્રભુ પ્રીતમતણા રે,
 તનમન સોંપ્યું હરિને હાથ. રણ૦

શ્રીકૃષ્ણાવતારસંબંધી પદ, ગરબા વગેરે

પદ ૨૩૦ મું-બ્રહ્માજીનો ગરબો

જ્યારે ભોમિભાર વાધ્યો ધણો, ત્યારે ભોમિ ગઈ બ્રહ્માની પાસ જો,
 પોઢયાતા પ્રભુ ક્ષીરસમુદ્રમાં, ત્યાં જઈ આરાધ્યા અવિનાશ જો;
 બ્રહ્માએ ભજન કર્યું ભગવાનનું.
 જગો જગો જગન્નાથજી, દુનિયા બહુ પામે છે ત્રાસ જો;
 કાપો કષ્ટ અમારું હે કમલાપતિ, ઊભા અમર કરે અરદાસ જો.
 ગગનગિરાહરિએણીપેરેઆચર્યા, સુણોસહુઅમરઅમારીવાતજો;
 હું અવતાર લઈશ ચદુવંશમાં, વસુદેવ પિતા દેવકી માત જો. ઓ
 ગોકુળલીલા મારે કરવી છે, મુજને વહાલો વ્રજનો સાથ જો;
 ચતુરાનન ચિંતા કરશે નહિ, એવું બોલ્યા લક્ષ્મીનાથ જો. ઓ
 દેવકી પરણાવ્યાં વસુદેવને, કંસે આપ્યું કન્યાદાન જો;
 દાન માને કરી સહુસંતોષિયા, પ્રેમે વહેંચ્યાં ક્ષેત્રપાન જો. ઓ
 વીર વળાવા ચાલ્યો બેનને, એવે થઈ વાણી આકાશ જો;
 એનો અષ્ટમો ગર્ભ તુંને મારશે, તેનો રાખ રુદ્યામાં વિશ્વાસ જો. ઓ
 સુણતાં ઠાપ ચડ્યો ત્યાં કંસને, વસુદેવ સમજાવે કંઈ વાર જો;
 સ્ત્રી-બાળ-બેનને જ હણે, તેના પાપતણું નહિ પાર જો. ઓ
 પુત્ર થશે તે આણી આપશું, મન ગોઠે તે કરજો ભૂપ જો;
 થોડાશા જીવ્યાને કારણે, ન હણીશ અબળા બાળસ્વરૂપજો. ઓ
 કીર્તિમંત કુંવર પહેલો થયો, વસુદેવ લાવ્યા કંસની પાસ જો;
 જોઈને દયા કંસને ઉપની, રુદિયે આવ્યો દઢ વિશ્વાસ જો. ઓ
 અષ્ટમો ગર્ભ આણીને આપજો, બીજાં બાળ હણે શું થાય જો;

એટલે નારદજી ત્યાં આવિયા, કેમ તું બેસી રહ્યો છું રાય જો. પ્ર૦
 કંસે માંડીને કહી વારતા, નારદ કહે સાંભળો ભૂપાળ જો;
 જ્યાં ગણીએ ત્યાંથી થાય અષ્ટમો, એમાં જાણુ તારો કાળ જો. પ્ર૦
 આ જદવ અમર સહુ અવતર્યા, દેવી ઉદર વિષ્ણુનો અવતાર જો;
 એટલું કહી નારદજી ઊઠિયા, કંસને ક્રોધ ચડ્યો તેણીવાર જો. પ્ર૦
 વસુદેવ દેવકી કારાગૃહે નાખિયાં, ભીડી ભોગળ સાંકળ દ્વાર જો;
 ઉપર ચોકી મૂકી ચોસરી, રખેઢાઇ અળગા રહેતા લગાર જો. પ્ર૦
 ચોકસ રહેજો ચિત્તમાં ચેતીને, બાળક જન્મે કરજો જાણુ જો;
 કરાર કરીને બેઠો આસને, રાત દિવસ જંપે નહિ પ્રાણુ જો. પ્ર૦
 પાપી લાગ્યો સહુને પીડવા, કંસે માંડ્યો મહાકલેશ જો;
 પીડ્યા જદવ જ્યાં ત્યાં થઇ ગયા, રહ્યા જઇ વનમાં દેશ વિદેશ જો. પ્ર૦
 જે જન્મે તે આપે આણીને, બાળક માર્યાં છે બેચાર જો;
 સાતમો ગર્ભ થયો ત્યાં શેષજી, દંપતી પામ્યાં હરખ અપાર જો. પ્ર૦
 હરિએ હુકમ કર્યો નિજ માતને, વેગે કરજો એહ વિચાર જો;
 ગર્ભ આકર્ષણ કરી લઇ મૂકજો, રોહિણીજીના ઉદરમાં જર જો. પ્ર૦
 આઠમે આપે નાથ પધારિયા, સુર સહુ પામ્યા હરખ અપાર જો;
 પુષ્પની વૃષ્ટિ કરે સહુ દેવતા, જે જે બોલે ગગનમોઝાર જો. પ્ર૦
 શ્રાવણવદિ અતિ ઉત્તમ અષ્ટમી, અભિજિત રોહિણીને બુધવાર જો;
 લક્ષ્મ જોગ મુહૂર્ત શુભ તે ધડી, અર્ધ નિશાએ હરિ અવતાર જો. પ્ર૦
 દરશન દીધું દેવકી વસુદેવને, દંપતી પામ્યાં અતિ આનંદ જો;
 મુખડું જેતાં દુઃખડું સહુ ટાળ્યું, ટળિયા મહામાયાના ફંદ જો. પ્ર૦
 કિરીટ મુગટ કુંડળ હીરે જડ્યાં, કંઠે કૌસ્તુભમણિનો હાર જો;
 પીત વસન તન મન ધન દામની, ગદા આયુધ ભુજ ચાર જો. પ્ર૦

ચરણકમળ સેવે સિંધુસુતા, પદરજ વંદે અજ ઉમિયાભર્તાર જો;
 મંદ મંદ હાસ્યે હરિ એમ બોલિયા, તમે તપ ક્રીધાંબાર હજાર જો.
 તપ કરી મુજ પાસે વર માગિયો, તે અર્થે લીધો અવતાર જો;
 હવે રખે શત્રુનો ભય રાખતા, થોડે દિવસ થશે એનો સંહાર જો. ૫૦
 ગોકુળ લઈ ચાલો ચોંપે કરી, નંદ જશોદાજીને દ્વાર જો;
 મુજ બદલે માયાને લાવજો, એમાં કાઢ નવ જાણે નિરધાર જો. ૫૧
 એમ કહી હરિ સૂક્ષ્મરૂપે થયા, જનો કાઢ ન પ્રીછે પાર જો;
 લઈ ચાલ્યા વેગે વસુદેવજી, ભાગી ભૂંગળ ઉઘાડ્યાં દ્વાર જો. ૫૨
 સહુ પર માયા મોહની, નિદ્રાવશ ઘોરે સંસાર જો,
 રવિતનયાને તીરે આવિયા, વસુદેવે પ્રેમે ઉતાર્યા પાર જો. ૫૩
 ચંદ્રે આવીને અજવાળું કર્યું, ઇન્દ્રે ક્રીધી અમૃતધાર જો;
 માયાએ આવીને આયુ કર્યું, તે દિન બાવનને વરસ અગિયાર જો. ૫૪
 ગોવિંદ ગોકુળ માંહ પધારિયા, આવ્યા નંદરાયજીને ઘેર જો;
 જશોદાજીની સોડે સૂતા શામળો, તેની કા ના પ્રીછે પેર જો. ૫૫
 સુત મૂકીને ત્યાં લીધી સુતા, ત્યાંથી વેગે વળ્યા વસુદેવ જો;
 આવ્યા તેમ પાછે પગલે ગયા, મધુપુર જઈ પહોંચ્યા તતખેવ જો. ૫૬
 જો જ્યમ હતું તે ત્યમ થઈ રહ્યું, એટલે પ્રગટ્યો પ્રાતઃકાળ જો;
 જ્યારે રોવા લાગી બાળકી, ત્યારે જગ્યા સહુ રખવાળ જો. ૫૭
 ચોંપે જાણુ કર્યું જઈ કંસને, જને જીવ્યાનું છે મન જો;
 ઊઠીને આવ્યો ત્યાં ઉતાવળો, કન્યા દીઠી રૂપ રતન જો. ૫૮
 કાલાવાલા કરે ત્યાં દેવકી, હવે રહેવા દે એટલું બાળ જો;
 જોરે ઝૂટી લીધી હાથથી, પટકી શીલા ઉપર તત્કાળ જો. ૫૯
 દેવી ઊડી ગઈ આકાશમાં, ગગને જઈને બોલી વાણુ જો;

મુજને શું મારે છે મૂરખા, તારો વેરી વ્રજમાં જાણુ જો. ધ્ર૦
 કંસે કરવા માંડી શોચના, રુદિયે લાગ્યો દુઃખ અંગાર જો;
 ગોકુળ ગોવિંદે લીલા કરી, ઓછવ નંદરાયને દ્વાર જો. ધ્ર૦
 પુત્રવધાધ આપે નંદજી, હીરા હેમ વસ્ત્ર શણગાર જો;
 ઘેર ઘેરથી આવે સહુ ગોપિકા, પ્રગટ્યો રુદિયે પ્રેમ અપાર જો. ધ્ર૦
 ચતુરા ચોક પુરાવે મોતીએ, નવરંગ તોરણ બાંધ્યાં દ્વાર જો;
 ઠસર કુંકુમ છડા દેવરાવિયા, મંગળ ગાન કરે વ્રજનાર જો. ધ્ર૦
 દધિ કાદવ કીધો નંદ આંગણે, નાચે ગોવાળ કરે રસ રંગ જો;
 શોભા સાગર સુંદર શામળો, અંગે વાધ્યો ડાટિ રંગ જો. ધ્ર૦
 સુવર્ણ કૂલે વ્રજ કૂલી રહ્યો, ઘેર ઘેર આનંદગીત વધાઈ જો;
 જ્યાંત્યાં આનંદ અંગમાં ઊભટ્યો, ભોમિ રતનમણિમયછાઈજો. ધ્ર૦
 ગંગા આદે તીરથ વ્રજમાં વસ્યા, શંકર આદે સર્વે દેવ જો;
 આવી અચળ વસ્યાં ત્યાં ઈંદિરા, કરવા નિજ પતિકેરી સેવ જો;
 બાળચરિત્ર કરે બહુ રીતશું, નિત્ય નિત્ય નૌતમ નંદકિશોર જો;
 સૂનાંધામ જોઈ હરિસંચરે, નામ ધરાવ્યું એનું માખણચોરજો. ધ્ર૦
 એવી અલખેલાની અલખના જતને જળવે જસોદા માત જો;
 ઠાતક બહુ કરે છે કાનજી, સૌને મન ભાવે તે વાત જો. ધ્ર૦
 કંસે મોકલી મારી પૂતના, લીધું લક્ષ્મી કરું રૂપ જો;
 ઝર હળાહળ સ્તન પર ચોપડી, હણતી બાળકવૃંદ અનુપજો. ધ્ર૦
 જોતી આવી જસોદાને આંગણે, કહે દેખીએ તમારો બાળ જો;
 જસોદા ગૃહકારજ કરતાં હતાં, પારણે પોઢ્યાલાલગોપાળજો. ધ્ર૦
 લઈ ધવરાવવા લાગી લાલને, ધાવતાં શોષી લીધા પ્રાણ જો,
 પાડીચીસ પડી પૃથ્વીવિષે એણી પેર કરી નિશાચરી નાશ જો. ધ્ર૦

રાધ લૂણ ઉતારે જશોભતિ, આ તે આ જો શું કહેવાય જો;
હજી તો હીંડતાં આવડતું નથી, પડે, ગડે ને જીભો થાય જો. ઓ
લાખ ઓળખાં લાવે લોકનાં, ફેડે ઢાળે મહિનાં માટ જો;
યમલાઅનુન સુત કુબેરના, ઊધરી ગયા સ્વર્ગની વાટ જો. ઓ
જશોદા મોતીહાર પરોવતાં, લીધાં મુદ્રિ ભરી મોરાર જો.
મોતીકરાં ઉછેર્યાં ઝાડવાં, દે વ્રજવનિતાને શણગાર જો. ઓ
અધ બક ધેનુક વચ્છાસુર આવિયા, શંખચૂડ કેશિ વૃષભાસજો;
હરિએ રાખ્યા રઝળતાતેહને, આપ્યોઆપ ચરણમાં વાસ જો. ઓ
જળ જમુનાથી કાળીનાગ કાઢિયો, નાથે નિરમળ કીધું નીર જો;
જીવતી જળ જમુનામાં ઝીલતાં કદમેચડીને ચોર્યાં ચીર જો. ઓ
સો પ્રણામ સૂરજને કરાવિયા, દોષ નિવાર્યો શ્યામશરીર જો;
વરુણને ઘેરથી નંદને છોડાવિયા, વૈકુંઠ વસિયું જમુનાતીર જો ઓ
ધન્દ્રે કોપ કર્યો વ્રજ ઉપરે, ત્યારે ધરિયો ગોવર્ધન જો;
હાથે છાંયો છબિલાજીએ કરી, બચાવ્યા વાલે વ્રજનાં જનજો. ઓ
રસિયે રંગે રાસ રમાડિયાં, વેણુ વગાડી તેડયાં વન જો;
તારુણીકરા તાપ સમાવિયા, સુખડું આપ્યું જીગજીવન જો. ઓ
વ્રજની લીલા કાણ શકે વર્ણવી, નામ લે કાઠિશારદાશેષ જો;
નિગમ નિરંતર જને ગાય છે, તેનો પાર ન પામેલેશ જો. ઓ
એટલે નારદ મુનિ આવિયા, પ્રભુને કહી સંક્ષેપે વાત જો;
હાલેકારજ કરવાં છે ઘણાં, હજી કેમ બેસી રહ્યા છો નાથ જો. ઓ
પાપી પરિચટને ઉધારવો, કરવું માળીનું કલ્યાણ જો;
કુબ્જકેરું ચંદન લેવું છે, લેવા પાપી કંસના પ્રાણ જો. ઓ
માતતાતનાં બંધન છોડવાં, વિદ્યા ભણવી સંદીપ જો;

જોરે જરાસંધને જીતવો, કરવી કાળયવનની પેર જો. ૫૦
 દરિયામાં રચવી દ્વારકા, શોભે સકળ શિરોમણિ સાર જો;
 સોળસહસ્ર શતઆઠને પરણવી, કરવો છે પ્રૌઢો પોખારજો. ૫૦
 એટલું કહી નારદજી ઊઠિયા, પોહોંચ્યા બ્રહ્મલોક નિરધાર જો;
 કંસે અકૂર મોકલ્યા તેડવા, તેતો આવ્યા નંદને દ્વાર જો. ૫૦
 કંસે સુત સહિત તેડાવિયા, લીધું ધનુષજગતું નામ જો;
 પછે કાર્ય ગમતું ગોવિંદનું થશે, કંસને મળવાનું છે કામ જો. ૫૦
 નંદની આઘે ગોપ ગોવાળિયા, રથમાં બેઠા કેશવ રામ જો;
 રથ ગ્રાહીને રાધાજી રહ્યાં, નહિ જવા દેઉં સુંદરશામ જો. ૫૦
 વીંટી વળી સર્વે વ્રજસુંદરી, જોને સાચો અધિક સ્નેહ જો;
 પ્રાણ અમારા સાથે ચાલશે, એમાં ન મળે કાંઈ સંદેહ જો. ૫૦
 પ્રેમે ગોષ્ઠિ કરીસો સમજાવિયાં, ચાલ્યા કઠણકરીને મન જો;
 અકૂર જમુનામાં નાવાગયા, જળમાં દીઠા જુગજીવન જો. ૫૦
 પ્રથમ પરિચટની પૂજા લઈ, સર્વે શણગાર્યા ગોવાળ જો;
 મારગે માળીએ પુષ્પ ચડાવિયાં, મુક્તિ આપી દીનદયાળજો. ૫૦
 કુબ્જજેઠું ચંદન લીધું છે, કીધું કમળા સરણું રૂપ જો;
 ધનુષ ભાંગતાં ચોદ્યા બહુ હણ્યા, ત્યારે ભે પામ્યો છે ભૂપ જો. ૫૦
 કુંજર કુવલયાપીડ પછાડિયો, માર્યા ચાણૂર મુષ્ટિક મલ્લ જો.
 આવી રાજસભામાં ઊભા રહ્યા, પટકયો કંસ કેશ ગ્રહીશલ્ય જો. ૫૦
 માતતાતનાં બંધન છોડાવિયાં, જઈને પ્રેમે લાગ્યા પાય જો;
 પુરવાસી પાવન સર્વે કર્યાં, ઘેર ઘેર આનંદ આચ્છવથાય જો. ૫૦
 લૌકિક વિદ્યા ભણ્યા સંદીપનિ, આણી આપ્યો મૃતક બાળ જો;
 જોરે જરાસંધને જીતિયો, કીધો કાળયવનનો કાળ જો. ૫૦

દરિયાતીરે વાસી દ્વારકાં, પરણ્યા સોળ સહસ્ર શત આઠ જો.
પ્રેમે પાર્થનો રથ હાંકિયો, ઠાઠયો મહાભારતનો ઠાઠ જો. ૫૦
એણીપેરે ભોમિ ભાર ઉતારિયો, લીલા કીધી અનંત અપાર જો,
પ્રીતમસરખાપતિતઓદ્ધારિયા, એવા અશરણુશરણુ મોરાર જો. ૫૦
મહિમા મોટા શ્રીજનરાયનો, સંધેસરમાં સદા નિવાસ જો;
ગરબો ગાય સાંભળશે ને શીખશે, તે પ્રાણી પામે વૈકુંઠવાસ જો.*

૫૬ ૨૩૨ સુ-તિથિઓ-રાગ ગરબો

પડવે બ્રહ્મ પાસે પુકારી, વસુધા સુરભિ રૂપ ધરી;
સુર સર્વે શંકર અજ આદે, આઠ્યા જ્યાં અવિનાશ હરિ. ૧
બીજ બહુવિધિ સ્તુતિ કીધી, ત્યાં બોદ્યા ત્રિભુવનપતિ;
શાને શોચ કરો શિવ બ્રહ્મા, ભય ડાનો નવ ધરશે રતિ. ૨
ત્રીજ ત્યાં મથુરા ગોકુળમાં, અમર જઈ અવતાર ધરે;
બદ્ધવકુળ વસુદેવતણે ગૃહ, શેષ સહિત હું આવું ખરો. ૩
ચોથે ચતુરાનન પંચાનન, સ્તવન કરી નિજ ધામ ગયા;
મધુપુર ગોકુળ વ્રજ વૃંદાવન, ગોપગોપાળ સૌ દેવ થયા. ૪
પાંચમે પ્રાણજીવન પુરુષોત્તમ, શેષસહિત માયા પ્રેરી;
જમ કાઠ ભૂપ ભુવન પ્રત્યે, આવી સમરાવે સુંદર શેરી. ૫
છઠે છબીલો દિનમણિ ઉદિયો, દેવકી નામે પૂર્વ દિશા;

*આ ગરબાની છેવટની ત્રણ લીટીઓ એક અમરેલીથી મળેલી
બુકમાં નીચે મુજબ છે. ઢાંગી માણસો પોતાનાં નામ કેમ ઘુસાડી દે
છે તેનો એ નમૂનો છે

—સંપાદક

“માધવ સરખા પતિત ઓદ્ધારિયારે, એવા અશરણુશરણુ મોરારજો;
“ મહિમા મોટા શ્રી નરસંગનો રે, ભાવનગરમાં સદા નિવાસ જો;
“ ગરબો ગાય શીખે જે સાંભળે રે, તે તો પામે વૈકુંઠ વાસ જો.”

ઉર આવેશ કર્યો અલબેલે, વિશ્વેશ્વર તન માંહે વસ્યા. ૬
 સાતમે ગર્ભ સંકર્ષણ ઠેરે, રોહિણીજીને ઉદર ધર્યો;
 જક્ત ન જાણે વેદ વખાણે, એણી પેરે ઉપાય કર્યો. ૭
 આઠમ અર્ધ નિશા શુભ મુહૂરત, શામળિયે પ્રાગટ્ય કીધું;
 ઢાટિ ઢાટિ રવિ શશિની શોભા, દયા કરી દર્શન દીધું. ૮
 નોમે નંદરાય ઘેર ઉત્સવ, આનંદની હેલો થાયે;
 દાન માન બહુ પેરે દીધાં, માનની બહુ મંગળ ગાયે. ૯
 દશમે દિશ વળી વ્રજ ઠેરી, નિત્ય અમૃતના મેહ વરસે;
 ઠોર ઠોર ફૂલી દ્રુમવેલી, ફળ ભારે ભોમિ પરસે. ૧૦
 એકાદશી આનંદ વધાર્યો, ગોવર્ધન ઉત્સવ કીધો;
 લીલા લલિત ચરિત્ર કરવા, અનેક દુષ્ટને દંડ દીધો. ૧૧
 બારશે બારે મેઘ મોકલ્યા, ઇન્દ્રે કોપ કર્યો એવો;
 ગોકુળ રાખ્યું નિજ બળ દાખ્યું, ઢાણે ન જાણ્યો ભય ઠેવો. ૧૨
 તેરશ ત્રિભુવન ત્રાસ નિવાર્યો, સુખસાગર સધળે છલિયો;
 પ્રેમમુદિત મન ગોપીજનનાં, ફૂલી હૃદેકમળ કળીઓ. ૧૩
 ચૌદ વિદ્યા ગુણ છખીલો, વૃંદાવન શોભા નીરખી;
 વેણુનાદ કર્યો વનમાળી, વ્રજબાળા હૃદયે હરખી. ૧૪
 શરદ રેણી રસ આરંભ્યો, સફળ મનોરથ સૌના કર્યાં;
 પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સનેહી, પ્રેમી જન ઉર માંહે ધર્યો. ૧૫

પદ ૨૩૨ મું-જન્મની વધાર્થનાં ઘોળ

ધન્યધન્ય વસુદેવ દેવકીરાણી રે,
 જને ઘેર પ્રગટ્યા સારંગપાણિ રે;
 શ્રાવણ વદ અષ્ટમીને બુધવાર રે,

નક્ષત્ર રોહિણી અતિસાર રે.
 શુભ લગન સોળ ઘડી ગઈ રાત રે,
 દેવકીએ દીઠા વૈકુંઠનાથ રે;
 કિરીટ મુગટ કુંડળ કંઠે હાર રે,
 ચતુર્ભુજ આયુધ ધરિયાં ચાર રે.
 લોચન અંબુજ પરમ આનંદ રે,
 મુખ સોહે સોળ કળાનો ચંદ રે;
 જળહળ જળહળ ઝળકે રૂપ નિધાન રે,
 ધયું પીતાંબર વિદ્યુત સમાન રે.
 સોળેચિહ્ન જુગતે જુગલ જનાંચરણે રે,
 નવધન સુંદર શામળવરણે રે;
 એવા હરિ દીઠા તે અંતરજામી રે,
 અખળા તો અતિશે આનંદ પામી.
 જઘને જગાડ્યા પોતાના સ્વામી રે,
 વસુદેવે નીરખ્યા બહુનામી રે;
 હૈડામાં વાદ્યો હરખ અપાર રે,
 પ્રગટ્યા પુરુષોત્તમ જુગદ્ધાર રે.
 હવે નિશ્ચે કામ તે આપણું થાય રે,
 પછી મુખે બોલ્યા રસિકવરરાય રે;
 તમે તપ કીધાં તે ફળ પામ્યાં રે,
 હવે નિશ્ચે જાણુ જો દુઃખડાં વામ્યાં રે.
 રખે શત્રુનો રાખતાં ત્રાસ રે,
 હવે કરું કંસાદિકનો નાશ રે;

હજી એનું પાપ થવા દેને પૂરું રે,
 એના માંહી કાંઈક છે અધૂરું રે.
 શ્રીમુખ વચન વહે એમ વાલો રે,
 માટે મને ગોકુળિયે લઈ ચાલો રે;
 નંદજી જસોદાજીને દ્વાર રે,
 મારી જોગમાયાએ લીધો છે અવતાર રે.
 મને મૂઝી તેને લાવો નિરધાર રે,
 વિલંબ ન કરશો એક લગાર રે;
 એટલું કહીને રૂપ સમાવ્યું રે,
 તાનું સ્વરૂપ તે નજરે આવ્યું રે.
 પ્રભુજીએ પુત્રભાવ પ્રગટાવ્યો રે,
 મનમાંહી માયાનો પ્રપંચ ફાવ્યો રે;
 વસુદેવ બોલ્યા તે વળતી વિચારી રે,
 લાવો લઈ જઈ કુંવરને નારી રે.
 દેવકીજી કહે કુંવર કેમ દીજ રે,
 પર ઘેર દેતાં મનના પતિજ રે;
 વસુદેવ કહે સાંભળો વાત રે,
 જો જાણે કંસ તો કરે ઉત્પાત રે.
 વારંવાર વસુદેવ સમજાવે રે,
 પછે સુત આપતાં આંસુડાં આવે રે;
 વસુદેવ લઈ ચાલ્યા જણી વાર રે,
 ભાંગી ગઈ ભોગળ બિધડ્યાં દ્વાર રે.
 રાયના રક્ષક હતા જઈ રે,

ઘેને ધારણમાં ઘેર્યા છે તેહ રે;
 જનો શિવ બ્રહ્મા ન પામે પાર રે,
 તેની ગતિ શું જાણે સંસાર રે.
 ઝરમર ઝરમર વરસે મેહ રે,
 જુમનાની તીરે આવ્યા વસુદેવ રે;
 પ્રીતે પ્રવેશ કરે જળમાં જવા રે,
 પ્રેમપૂર વાધ્યું ચરણોદક લેવા રે.
 લાલજીએ લાંબો ચરણ ત્યાં કીધો રે,
 વેહેતી જુમનાજીએ મારગ દીધો રે;
 શેષે આવી છત્ર શિર પર કીધું રે,
 તેને દયા આણીને દર્શન દીધું રે.
 આનંદે આવ્યા નંદજીને દ્વાર રે,
 સૌ ઠાઈ સૂતું ભવન મોઝાર રે;
 સેજ સૂતાં નિંદરાવશ નંદરાણી રે,
 તેણે સૂતા જન્મી પણ નવ જાણી રે.
 જસોદાની સેજ મૂક્યા જગતાત રે,
 તેની તો કાઠએ ન જાણી વાત રે;
 વસુદેવે હરિની સ્તુતિ કીધી રે,
 કુંવર મૂકીને કુંવરી લીધી રે.
 વસુદેવ આવ્યા મથુરા મોઝાર રે,
 પ્રીતમના સ્વામીનો લે કાણ પાર રે;

પદ ૨૩૩ મું-રાગ ઘોળ

જી રે નંદજીનો કુંવર કાડામણો,
 મારા મનમાં રે વસિયા મહારાજ,

આજ આનંદ રંગ અતિ ધણો.
 જી રે ઘેરઘેરથી સૌ ગોપિકા,
 સૌ સજની રે કાંઈ સુભગ સમાજ.   આજ આનંદ.
 જી રે મંગળ ગાતી રે માનની આવે,
 આનંદ રે નંદજીને દ્વાર.   આજ આનંદ.
 જી રે વાજાં વાગે રે સોહામણાં,
 ધૂન ગાજે રે કાંઈ ગગન મોઝાર.   આજ આનંદ.
 જી રે તરિયા તોરણે બારણે,
 મણિ મુક્તાના રે કાંઈ ચોક પુરાય.   આજ આનંદ.
 જી રે વિવાહથી રે રણિયામણું,
 સુખ શોભારે કાંઈ વર્ણવી ન જાય.   આજ આનંદ.
 જી રે અડસઠ તીરથ આવિયાં,
 આબ્યા શંકર રે ચતુરાનન દેવ.   આજ આનંદ.
 જી રે રિક્કિસિક્કિ નવનિધિ આવિયાં,
 કરે કમળા રે પદપંકજસેવ.   આજ આનંદ.
 જી રે નંદજીનું સદન સોહામણું,
 જ્યાં પ્રગટયા રે પુરુષોત્તમરાય.   આજ આનંદ.
 જી રે લીલા અખંડ અવિનાશની,
 જન પ્રીતમ રે પ્રેમે જશ ગાય.   આજ આનંદ.

પદ ૨૩૪ મું-રાગ સહર

જી રે હરિલીલા રણિયામણી,
 પ્રજ વાજે રે કાંઈ રંગવધાર્ધ.   હરિ૦
 જી રે સગુણબ્રહ્મ પ્રભુ પ્રગટયા,

સચ્ચિદાનંદ રે સેવક સુખદાર્ઠ. હરિં
 જ રે જગતમંડળ જશ એહના,
 નિજ દાસનાં રે દુઃખડાંના જાણ. હરિં
 જ રે અજ ભવ અમર અહિપતિ,
 ગુણગાય રે કાંઈ નિગમપુરાણ. હરિં
 જ રે ભક્ત મનોરથ પૂરવા,
 ધરે ઈશ્વર ઉત્તમ અવતાર. હરિં
 જ રે પરમધર્મ પ્રીતે પાળવા,
 ઉતારવા રે ભૂમિનો ભાર. હરિં
 જુગ દ્વાપર સુંદર શોભીતો,
 શુભ મુહૂર્ત રે અનુકૂળ અહસાર. હરિં
 જ રે શ્રાવણ માસ સોહામણો,
 વદ અષ્ટમી રે રોહિણી બુધવાર. હરિં
 જ રે અર્ધ નિશાએ હરિ આવિયા,
 વત્યો જુગમાં રે કાંઈ જયજયકાર. હરિં
 જ રે સોળકળાએ શશી ઊદિયો,
 ટૂંચો ત્રિભુવન રે ઢરો અંધકાર. હરિં
 જ રે ગોકુળલીલા ગૌલોકની,
 ગોપી રે નિજ ધરનાં નિદાન. હરિં
 જ રે વીર જતો જુમનાં જાણીએ,
 ગોવરધન રે શત સ્વર્ગ સમાન. હરિં
 જ રે કલ્પવૃક્ષ સમ વેલડી,
 સુરમુનિવર રે કાંઈ મોર ચકાર. હરિં

કહે પ્રીતમ પૂરણ પ્રેમશું,
નિત્ય નીરખે રે કાંઈ નંદકિશોર. હરિં

પદ રૂપ મું-રાગ સદર
સખી આજ આનંદરંગ અંગમાં,
નેહે નીરખ્યા રે શ્રીનંદકિશોર. આજ આનંદં
હરિને મસ્તક મુગટ સોહામણો,
તે પર ચમકે રે કાંઈ ચંદ્રિકા મોર. આજ આનંદં
હરિને લલાટે તિલક ઢેશર તણું,
કનક કુંડળ ઝળકે છે કાન. આજ આનંદં
નાકે નિર્મળ મોતી મકરતણું,
સુંદર લોચન રે કાંઈ રૂપ રસાળ. આજ આનંદં
ઓપે અધર અરુણ પરવાળાં શા,
મુખ સુંદર રે કાંઈ કમળ સમાન. આજ આનંદં
કંઠે હીરા મોતીના રે હાર,
કળી કુસુમ રે ગુંજમણિ માળ. આજ આનંદં
ભુજભૂષણ રતનજડાવનાં,
પોંચી મુદ્રિકા રે કાંઈ વેઠ વિશાળ. આજ આનંદં
નાભિ અગમ ઉદર રેખા ત્રી વળી,
ઢંઢે કંઠારો રે કાંઈક મણિકૃતમાળ. આજ આનંદં
પગ પદ્મવ પંકજ પાંખડી,
નખ ચંદ્ર સમરે છટા છબી જોર. આજ આનંદં
ઝમકે ઝાંઝર ધમકે છે ધૂધરી,
શબ્દ સંગીત રે કાંઈ નાદના ઠોર. આજ આનંદં

પહેયું પીતાંબર ઘુતિદામની,
તનનવધન રે કાંધ તરુણતમાલ. આજ આનંદ૦
સ્વામી પ્રીતમનાની શોભા ધણી,
સેવકના રે સદા પ્રતિપાળ. આજ આનંદ૦

પદ ૨૩૬ મું-રાગ ગરબો

શ્રાવણ માસ સોહામણો રે મહિમા મોટો અગમ અપાર લાલ.
કૃષ્ણપક્ષ વદ ઉત્તમ અષ્ટમી, અભિજિત રોહિણી બુધવાર લાલ.
અધરેણી અતિ રંગિયામણી, પ્રગટયા રસિયો રાસવિહારી લાલ.
કૂલ્યો ગિરિરાજ આજ આનંદમેં, કૂલી દ્રુમલતા વૃક્ષવેલી લાલ.
નંદભોવનની શોભા શી કહું, સુરપતિ સદન ક્યું બલિહારી લાલ.
કૂલી જમુના વહે અતિ પૂરમાં, કૂલી ગોકુળ સૌ સાહેલી લાલ.
નાચે ગોવાળ વજાડે વાંસળી, ઘેર ઘેર આનંદગીત વધાઇ લાલ.
ઓપે નંદરાયનું આંગણું, ભોમિ રત્ન-મણિમય છાઇ લાલ.
ધામધામથી ધાઇ ગોપિકા, સજતી સુંદર અંગે શણગાર લાલ.
કંચનથાળ ભર્યા શગમોતીએ, શ્રીકૃળ ક્રેકૃળ તુળસીહાર લાલ.
ગજગામની સુંદર વ્રજભામની, ચતુરા ચાલી ટોળે ટોળે લાલ.
ગાતી ગીત પ્રીત રસરીતશું, આનંદસાગર ઊલટયો છોળે લાલ.
નેણુ ભરી ભરી નીરખે નાથને, હેતે હરખે હૈડામાં લાલ.
છેલછબીલો નિજ પતિ પ્રગટયા, ગોલોક ગોકુળ ક્રીધું કાંધ લાલ.
પોતે પોતાની ઇચ્છા કરી, જગમંગળ લીલા અવતાર લાલ.
પ્રેમ સ્નેહી પ્રભુ પ્રીતમ તણો, આનંદકારી નંદકુમાર લાલ.

પદ ૨૩૭ મું-રાગ સદર

આનંદસાગર ઊલટયા, વ્રજમેં વાગે રાગે વધાઇ લાલ.

ગડગડે નોખત નંદજીને આંગણે, મધુરે મધુરે સ્વર શરણાધ લાલ.
 કુંકુમ કેશરકેરાં છાંટણાં, ચતુરા ચોક પુરાબ્યા મોતી લાલ.
 નવરંગ તોરણ બાંધ્યાં બારણે, મણિમાણકની ઝગમગજ્યોતિ લાલ.
 સજતી આબ્રણ અંગ સુલોચના, અંબર ઓપે અંગે એવા લાલ.
 મંગળ ગાતી સર્વે માતુની, તનમન રીઝે ભીંજે અંગે લાલ.
 પ્રાણજીવન હરિ પ્રગટ્યા, પ્રેમીજનનાં કારજ કરવા લાલ.
 અસુરો અનેક સંહારવા, સાધુ કેરાં સંકટ હરવા લાલ.
 વ્રજવૃંદાવન મન રેલી રહ્યું, સૂરજસુતા મન હરખ ન માએ લાલ.
 સુરપતિ કુસુમતણી વૃષ્ટિ કરે, પ્રીતમ પ્રેમ થકી ગુણ ગાએ લાલ.

પદ ૨૩૮ મું-બાળલીલા-રાગ ધોળ

નંદજીના ભાગ્યતણો નહિ પાર રે,	
જને ઘેર ઈશ્વરનો અવતાર રે.	૧
જપ તપ જોગયજ્ઞ વ્રતદાન રે,	
સાધન સુકિત સમરણ ધ્યાન રે.	૨
તેતું ફળ કમળનયન શ્રીકૃષ્ણ રે,	
જને જોઈ જગત થાય પ્રસન્ન રે.	૩
જનાં રામકૃપ વિષે બ્રહ્માંડ રે,	
જ અવિનાશી અકળ અખંડ રે.	૪
તેને જશોદાજી કરાવે પયપાન રે,	
જતું શિવ બ્રહ્મા ધરે છે ધ્યાનમાં રે.	૫
પોઢાડે પારણે પૂરણ પ્રીતે રે,	
કરે શિશુલીલા નૌતમ નીતે રે.	૬
ત્રિભોવન મોહન મંગળકારી રે,	

અંગ અંગ રતિવર ઠાટિક વારીરે,	૭
વ્રજવધૂ વેગે વધાવવાને આવે રે,	
બહુ પેરે પૂજ સામગ્રી લાવે રે.	૮
કર ધર્યા કંચન ઢેરા થાળ રે;	
શ્રીકૃષ્ણ ક્રોધ અક્ષત માળ રે.	૯
મળી મળી માનુની મંગળ ગાય રે,	
ભિલટ આનંદ અંગ ન માય રે.	૧૦
તરિયા તોરણ બારણે બંધાવે રે,	
મણિમુક્તાના ચોક પુરાવે રે;	૧૧
આંગણે કદળીના સ્તંભ રોપાવે રે;	
શરીરે સધળે સુગંધ સિંચાવે રે.	૧૨
ઘેર ઘેર આનંદ ઓગળવ થાય રે,	
થેઘ થેઘ ગોવાળા નાચે ને ગાય રે.	૧૩
વ્રજ રહ્યું સુવર્ણ કૂલે કૂલી રે,	
શોભા જોઈ સુરપતિ ગયો ભૂલી રે.	૧૪
આઠે પહોર અમૃતના મેહ વરસે રે,	
હીરા મણિ હેમના ડુંગર દરસે રે.	૧૫
સૂરજપુત્રીને પ્રેમ અપાર રે,	
મુજમાંહી કરશે રંગ વિહાર રે.	૧૬
હરખ્યાં ગૌ ગોપી ગિરિરાજ રે,	
હરખ્યાં સુરનર સકળ સમાજ રે.	૧૭
હરખ્યાં પશુ પંખી મૃગ મીન રે,	
હરખ્યાં હરિજન પરમ પ્રવીણ રે.	૧૮

હરખ્યાં વૃંદાવન વૃક્ષને વેલી રે, દશ દિશા આનંદ રંગની રેલી રે.	૧૯
નિજ જન તણા તાપ નિવાર્યા રે, દુષ્ટ દુળી ભોમિભાર ઉતાર્યા રે.	૨૦
પ્રભુજીએ પ્રથમ પૂતના મારી રે, ગદ સુરલોક પાછી ન પધારી રે.	૨૧
શકટાસુર તૃણાવર્તને તાર્યો રે, ધેનુ વચ્છાસુર પ્રલંબ સંહાર્યો રે.	૨૨
અધાસુર બકાસુર ને કેશી રે, વ્રષભાસુર બ્યોમાસુર દ્વેષી રે.	૨૩
એવા અસુરતણો અંત આણ્યો રે, શંખચૂડ કેશ અહીંને તાણ્યો રે.	૨૪
કાળીનાગ કાળિદ્રીથી કાઢ્યો રે, વ્રજવાસી લોક આનંદ પમાડ્યા રે.	૨૫
ગોપીવરે ગોવર્ધન કર ધાર્યો રે, એ પેરે ઇન્દ્રનો ગર્વ ઉતાર્યો રે.	૨૬
વાલોજી તો વનમાં વાછરુ ચારે રે, ગુંજમાળ મોરખીંછ શિર ધારે રે.	૨૭
દ્રુમ ચડી પંખીની ભાષા બોલે રે, ડરે નહિ ડાળ અહીંને ડોલે રે.	૨૮
મોરલીમાં ગૌ ને વત્સ બોલાવે રે, તતક્ષણ તે ત્યાં દોડીને આવે રે.	૨૯
એમ કીડા કરે તે બહારે વન રે,	

સંગે સહુ ગોપતણા તે તન રે.	૩૦
જે હરિ નિગમે વણ્યો ન જાયે રે,	
તે પ્રભુ એહું આહિડાંનું ખાયે રે.	૩૧
વિરંચિએ વાછરુ હરિને લીધાં રે,	
તેણી વાર તતક્ષણે તેવાં કીધાં રે.	૩૨
અદ્ભુત લીલા અજને દેખાડી રે,	
કૃપા કરી અનુભવ આંખ ઉઘાડી રે.	૩૩
ત્રિભુવનપતિ ધરે જ્યાં પાય રે,	
ધરણીની રણું કુંકુમ થાય રે.	૩૪
મોર ચક્રાર ઠાકિલા કીર રે,	
શીતળ મંદ સુગંધ સમીર રે.	૩૫
કુસુમિત કુંજભુવન કહેવાયે રે,	
સુંદર મહેલ મનોહર થાયે રે.	૩૬
સુખડું તે શ્યામા શ્યામાને આપે રે,	
વાલાજી શું વહાલા ધણેરું વ્યાપે રે.	૩૭
વ્રજજન વૈકુંઠનું સુખ માણે રે,	
દિનરજની જાતાં નવ જાણે રે.	૩૮
ગૌ ચારી ગોવિંદ ગોકુળ આવે રે,	
ગોપીજન મોતીને ઝૂમખે વધાવે રે.	૩૯
આરતી સહસ્ર દીપની સાજે રે,	
જેવા જીવતીનાં જૂથ વિરાજે રે.	૪૦
નોછાવર નેહ કરે નંદરાણી રે,	
બેસાડે બંધે તે આસન આણી રે.	૪૧

પયપકવાન મીઠાઈ ને મેવા રે, મુખ આગે મૂકે લાલાજીને લેવા રે.	૪૨
ભોજન સેન કરે ગોકુળરાય રે, કાઈ નંદુલુવન તણ નવ જાય રે.	૪૩
નંદજીનું સદન સ્વર્ગ સમાન રે, વિશ્વને આપે તે અન્નપાન રે.	૪૪
રિધસિધ નવનિધ દાસી થઈ છે રે, દધિતનયા જ્યાં લોભાઈને રહી છે રે.	૪૫
આઠ કોડ તીરથ વ્રજમાં વસિયાં રે, પ્રભુજીનાં ચરણ પ્રેમે પરસિયાં રે.	૪૬
કુબેરના સુત પડ્યા શ્રાપે રે; તેને આધાર્યા જઈને આપે રે.	૪૭
નંદજીને નવલાખ દૂજ ગાય રે; ગોપીનું ગોરસ ચોરીને ખાય રે.	૪૮
રમત રમે રવિતનયાતીર રે; કાટિક મનમથ શોભે શરીર રે.	૪૯
તરુણીને તાન કરીને તેડે રે, અખળાનો આંધો કરીને વેડે રે.	૫૦
ખેલે નવ નારીનો કુંજર કરીને રે, ઉલટ અંગોઅંગ ધરીને રે.	૫૧
પરમ પવિત્ર ચરિત્ર ઉદાર રે, જનો નેતિ નિગમ ન પામે પાર રે.	૫૨
દાણી થઈ મોહન મારગ રોકે રે,	

અમૃત વેણે સૌને સંતોષે રે.	૫૩
માટી ખાતાં માતાએ મુખડું નિહાળ્યું રે,	
ત્યાં ત્રિલોકનું કૌતુક ભાળ્યું રે.	૫૪
ગોવર્ધન ચડીને શબ્દ ઉચારે રે,	
મધુ મંગળનું માન વધારે રે.	૫૫
નંદ ગામ ગોકુળ વરસાળ્યું રે,	
વંદ્રાવન શોભા શી વખાળ્યું રે.	૫૬
વૃક્ષ વેલી કુસુમ ધણાં નીસરિયાં રે,	
રત્નમણિ મોતી વિવિધ વીખરિયાં રે.	૫૭
સુંદર શરદનિશા અજવાળી રે,	
આનંદે વેણ વજ્રડી વનમાળી રે.	૫૮
સૃષ્ટિ સૌ માયાથી મોહ પમાડી રે,	
વ્રજજીવતીને રાસ રમાડી રે.	૫૯
તે સુખ મુખે કહ્યું નવ જાય રે,	
શારદ શેષ સહસ્ર મુખે ગાય રે.	૬૦
આનંદસિંધુ અગમ અપાર રે,	
પ્રીતમ પ્રભુનો અખંડ વિહાર રે.	૬૧

૫૬ ૨૩૯ મું-મથુરાલીલા-રાગ સહર
 બાવન દિવસ વરસ અગિયાર રે,
 પછી પ્રભુ આળ્યા મથુરા મોઝાર રે. ૧
 પ્રથમ પરિચટ મરણ પમાડ્યો રે,
 સૂધો તેને સ્વર્ગનો પંથ દેખાડ્યો રે. ૨
 સામે મળ્યો માળી ચડાવ્યાં ફૂલ રે,

ચાર પદારથ આપ્યા અમૂલ્ય રે.	૩
રતિ એક ચંદન કુળજનું લીધું રે,	
તેનું રૂપ કમળસરખું કીધું રે.	૪
હળધર ગિરધર સુંદર શોભા રે,	
ધનુષ જગમાં આવીને ઊભા રે.	૫
જુગત કરીને જોયા જગ રે,	
કીધા ધનુષ તણા બે ભાગ રે.	૬
યોદ્ધા તો યુદ્ધ કરવાને આવ્યા રે,	
તેને તો મારીને હાર મનાવ્યા રે.	૭
કુંજરને કીટ તણી પેરે માર્યો રે,	
રસિયોજી રાજસભામાં પધાર્યો રે.	૮
ધાર્યો શરીરે વીરરસ પોતે રે,	
થરથર કાળ કંપે જને જોતે રે.	૯
જ્યારે આવી ઊભા જુગદાધાર રે,	
જ જમ તે તેમ રહ્યું શૂન્યકાર રે.	૧૦
કંસે તો કાળસ્વરૂપ નિહાળ્યું રે,	
ભોજપતિ મૃત્યુ પોતાનું ભાળ્યું રે.	૧૧
જોગીજને તત્ત્વ કરીને જાણ્યું રે,	
પંડિતે પૂરણ રૂપ વખાણ્યું રે.	૧૨
નગરનારીએ નટવર દીઠા રે,	
મોહન લાગે તે મન મીઠા રે.	૧૩
જદવે તે જોયા જુગદાધાર રે,	
સ્નેહી સહોદરે દીઠા સાર રે.	૧૪

વસુદેવ દેવકીએ હરિ નીરખ્યા રે, રુદયે વહાલા લાગ્યા સુત સરખા રે.	૧૫
મલ્લે તો મલ્લ સરીખા દીઠા રે, તતક્ષણ જુદ કરવાને ઊઠ્યા રે.	૧૬
ચાણુર મુષ્ટિકને ત્યાં માર્યા રે, સલ દુસલને સેહેજ સંહાર્યા રે.	૧૭
કંસને ઢશ ગ્રહીને પછાડયો રે, પાપીનો પ્રાણ પલકમાં કહાડયો રે.	૧૮
આવી લાગ્યા માતપિતાને પાયે રે, હસ્ત જોડી સ્તવન કરે જદુરાયે રે.	૧૯
અમ સારુ તમને મહાદુઃખ દીધું રે; દુષ્ટે તો કામ આણુધટતું કીધું રે.	૨૦
તેવું ફળ પામ્યો એ પાપિષ્ઠ રે, હવે કરો અમ પર કરુણા દષ્ટ રે.	૨૧
વસુદેવ કહે સુણો મહારાજ રે, તમ દરશનથી સીધ્યાં સર્વ કાજ રે.	૨૨
વસુદેવે વિપ્રનાં વૃંદ બોલાવ્યાં રે, દશ સહસ્ર ધેનુને દ્રવ્ય મંગાવ્યાં રે.	૨૩
તતક્ષણ દીધાં દાન ઉદાર રે, જુગમાંહે થઈ રહ્યો જજકાર રે.	૨૪
ઉત્તરેનને રાજ્યાસન આપ્યું રે, સર્વ કામનું સંકટ કૃષ્ણે કાપ્યું રે.	૨૫
ગર્ગીયારે આવીને ઉપવીત દીધું રે,	

બ્રહ્મતેજ વાધ્યું ને કારજ સીધ્યું રે.	૨૬
વિદ્યા ભણવા સાંઘીપનિઘેર આળ્યા રે,	
પ્રભુ જાણી પૂરણ પ્રેમે ભણાવ્યા રે.	૨૭
જનો શ્રુતિ સ્મૃતિ પાર ન જાણે રે,	
જનો મહિમાશિવ વિરંચિ વખાણે રે.	૨૮
સંસારધર્મ ચલાવવાને કાજ રે,	
માનસી ચેષ્ટા કરી મહારાજ રે.	૨૯
જપ તપ તીરથ ને વ્રત દાન રે,	
એવું તો આચરિયા ભગવાન રે.	૩૦
ગુરુસુત આણી આપ્યો આનંદ રે,	
વિનય કરી વિદાય માગી ગોવિંદ રે.	૩૧
મધુપુર આળ્યા દેવ મોરારિ રે,	
જને જાઘ મોહી નગરની નારી રે.	૩૨
ઘેર ઘેર આનંદ ઓગળવ થાયે રે,	
હરિઠેરા જન્મ કર્મ જશ ગાયે રે.	૩૩
એટલે તો ભૂપ જરાસંધ આળ્યો રે,	
તેવીસ કોણી સૈન્ય સંઘાતે લાળ્યો રે.	૩૪
દુષ્ટ જે રાજા હતા બળવંત રે,	
તેનો તો આણ્યો પલકમાં અંત રે.	૩૫
સત્તર વાર સૈન્ય ગર્વ નિવાર્યો રે,	
ભલી ભાતે ભોમિનો ભાર ઉતાર્યો રે.	૩૬
કહીંથી કાળયવન વળી આળ્યો રે,	
ત્રણકાટિ મ્લેચ્છ હંકારી લાળ્યો રે.	૩૭

તપ કરી વર પામ્યો શિવ અજથી રે, જદવકુળ ભય પામશે તુજથી રે.	૩૮
વાલાજીએ કીધો મન વિચાર રે, વિશ્વકર્મા તેડાવ્યા તેણી વાર રે.	૩૯
એક મારી આજ્ઞા શીશ ચડાવો રે, સાગરતીરે શુભ નથ બનાવો રે.	૪૦
કહેતાં તતખેવ ચાલ્યા મતિધીર રે, દ્વારામતિ રચી દરિયાતીર રે.	૪૧
કંચન-મણિમય કીધું કામ રે, રમણિક રસિયાજીનું ધામ રે.	૪૨
જોગનિદ્રા પ્રેરી જદુરાય રે, ખગપતિ લેધ ઊડ્યા ક્ષણ માંહે રે.	૪૩
જે જેમ તે તેમ મેલ્યું સૌ કાચ રે, અન્યોઅન્ય નીરખીને આનંદ હોએ રે.	૪૪
મધુપુરમાંથી રહ્યા મોરારિ રે, સુંદરશ્યામ પીતાંબરધારી રે.	૪૫
શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ ધર્યાં પાણુ રે, અંબુજલોચન પરમ સુજાણુ રે.	૪૬
મથુરાની પોળે નીસર્યા નાથ રે, જોધ મોહ પામ્યો અસુરનો સાથ રે.	૪૭
હરિને જે કરવું હતું મનમાંહે રે, દરશન દેધ નાઠા વનમાંહે રે.	૪૮
પાપિષ્ઠ ઊઠીને પૂઠે ધાયો રે,	

વાલાજીએ વેશ ધરીને વાલ્યો રે.	૪૯
ગોમતાચળ પરવતની જ ગુફાય રે,	
ધણા કાળનો સૂતો મુચકુંદરાય રે.	૫૦
તેની પાસે આવ્યા પ્રેમ ધરીને રે,	
પીતાંબર ઓઢાડ્યું જુગ્ત કરીને રે.	૫૧
ઉર માંહી ઉપનો અતિ આનંદ રે,	
ઉપાય રચી ગયા ગોવિંદ રે.	૫૨
હરિને ભરોંસે તેને જગાડયો રે,	
નેત્રની જ્વાળાએ પતન પમાડયો રે.	૫૩
પછી હેતે હસતા આવ્યા ગોપાળ રે,	
પ્રસન્ન થઈ દરશન દીધું દયાળ રે.	૫૪
કર જોડી હરિની સ્તુતિ કીધી રે,	
મહિપતે મુક્તિ માગીને લીધી રે.	૫૫
જરાસંધે આવી પર્વત પ્રજાળ્યો રે,	
સુખી થયો દુઃખનો સંદેહ ટાળ્યો રે.	૫૬
અલખેલો આવ્યા એક ક્ષણુમાંહે રે,	
છપ્પન કુળ જાદવ છે જ્યાંહે રે.	૫૭
પ્રથમ પરણ્યા શ્રીખળદેવ રે,	
રેવતી કન્યા સુંદર એવ રે.	૫૮
પછે પ્રભુ પરણ્યા રક્ષમણિ રાણી રે,	
અધ્યાય બાવન મેલ્યો જાણી રે.	૫૯
રસિયોજી લાવ્યા રાજકુમારી રે,	
એકસો અષ્ટ ને સોળ હજાર રે.	૬૦

દશ દશ પુત્ર ને પુત્રી એક રે, સૌને સમૃદ્ધિ સરખી વિશેક રે.	૬૧
પ્રભુજીનો પ્રોઢો થયો પરિવાર રે, સાગરમાં ઝીલવા આવે જે વાર રે.	૬૨
સિંધુ તે શોર કરતો રહી જાએ રે, ધૂંટણ કટિ ખરાખર થાએ રે.	૬૩
નાહીને ખારણે નીસરે જ્યારે રે, આબ્રણ અમર આપે ત્યારે રે.	૬૪
નિત્ય નિત્ય નવલા ધરે શણગાર રે, પ્રભુજીનો આનંદ અખંડ વિહાર રે.	૬૫
પ્રીતે કરી પારથનો રથ હાંક્યો રે, નિજ જન જાણીને ધર્મ રાખ્યો રે.	૬૬
પુંડરિક વસુદેવને આપી મુક્તિ રે, જરાસંધ જીત્યો કરીને જીગતી રે.	૬૭
સપ્તદીપના છત્રપતિ રાય રે, ધર્મકુંવરને લગાડ્યા પાય રે.	૬૮
મહાભારત કુરુક્ષેત્રમાં ઝીધો રે, દુષ્ટ હતા તેને દંડ દીધો રે.	૬૯
ભક્ત અનેકનાં કારજ સાર્યાં રે; નિજ જનજાણીને દુઃખ નિવાર્યાં રે.	૭૦
અજભવઅહિપતિનિગમવખાણે રે, હરિના ચરિત્રનો પાર ન જાણે રે.	૭૧
છોડાવ્યા રાજ વીસહજાર રે,	

યુધિષ્ઠિરને યજ્ઞ કરાવ્યા ચાર રે. ૭૨

શારદા સરખા મળે શત કોડ રે,
ઢાટિ કદપ વર્ણન કરે કર જોડ રે. ૭૩

હરિલીલાનો અંત ન આવે રે,
કાઈ પેરે જાણ્યામાં જીવ લાવે રે. ૭૪

હરિજશ શીખે સાંભળે ગાયે રે,
પ્રીતમ સરખા પતિત પાવન થાયે રે. ૭૫

રાધાકૃષ્ણના વિવાહનાં ઘોળ-પદ ૨૪૦ મું

સખી આજ અનોપમ દાડલો, અતિ ઊત્તટ અંગ ન માય.
પ્રાણપ્યારી તે પરણે પ્રીતશું, મળી માનુની મંગળ ગાય. અં
વર તો સુંદર નંદજીનો લાડીલો, બ્રહ્માણુ તણીરે કન્યાય. અં
રાધા મોહન રાગે રહ્યાં મહ્યાં, જની શોભા તો વર્ણવી ન જાય. અં
તરિયા તોરણ બાંધ્યાં રે બારણે, મણિ મુક્તાના ચોક પુરાય. અં
મોટા મંડપ છાયા રળિયામણા, કંકુકેસરનાં છાંટણ છંટાય. અં
ચૂવાચંદને મૃગમદ મુક્તા, પ્રેમે ફેફળપાન વહેંચાય. અં
સ્વામી પ્રીતમનાની શોભા ધણી, જનો રસભરિયો વિવાય. અં

પદ ૨૪૧ મું-રાગ સદર

સખી આનંદસાગર ઊલટયો, મને પ્રગટયો છે પ્રેમ અપાર.
રૂપ સુંદરશ્યામ રે સુંદરી, એવા નટવર નંદકુમાર. આં
સખી સુંદરતા ત્રિલોકની, આત્રી એકઠી થઈ એક ઠામ. આં
એની ઉપમામાં કાઈ આવે નહિ, બલિહારી તે કાટિક કામ. આં
બ્રહ્માએ લગન ત્રિચારિયું, શુભ મુહૂર્ત ને શુભ વાર. આં
તેવું જોઈને ત્રિકમજી તોરણ ચડ્યા, સાસુ પૂંખવા આવ્યાંસાર. આં

વેદવિધિ કરીને પધરાવિયા, પ્રભુ આળ્યા છે માયરામાંય. આં
સ્વામી પ્રીતમનો અતિ રૂડો, બ્રહ્મા વેદ ભણે છે ત્યાંય. આં

પદ ૨૪૨ સુ-રાગ સદર

બ્રહ્મા વેદ ભણે છે રે, અતિ હૈડે હરખે,	
સૂરજ જય બોલે રે, કુસુમ ઘણાં વરસે.	૧
વેદી પર પાવક રે, જવતલ હોમાયે,	
વાળાં બહુ વાગે રે, રંગ રેલો થાયે.	૨
કંચનને કળસે રે, ચોરી રચી ચોંપે,	
મોહ્યા લોક ચતુર્દશ રે, રસિયાને રૂપે.	૩
વર પાસ બેસાડ્યાં રે, ચંદ્રમુખીબાળા,	
કંઠે આરોપી રે, સુંદર વરમાળા.	૪
કુમકુમ કેસરનાં રે છાંટયાં છાંટણુનાં,	
જુગતે શું કીધાં રે, છેડાગાંઠલડાં.	૫
ફરવાને લાગ્યાં રે, ત્યાં મંગળફેરા,	
દૂધ મેહ ઊઝ્યા રે, કરા સાકર કેરા.	૬
કંસાર આરોગ્યો રે, પ્રીતે બેઠ જણાં,	
ધ્રુવ દર્શન કીધાં રે, દીધાં દાન ઘણાં.	૭
પ્રીતમના પ્રભુનાં રે, મીઠળ છોડાયે,	
મળી તરુણી ટાળે રે, મનગમતું ગાયે.	૮

પદ ૨૪૩ સુ-રાગ ઘોળ દેશી ફેર

છોડ છોડ છખીલા દોરડો રે, તારે દોરડીએ દશ ગાંઠ; અલબેલાં
તે તુજથી ઢમ છૂટશે રે, બ્રહ્માએ પાડી આંટ. અલં
પય પીતાં મારી પૂતના રે, મહીમાખણના ચોર; અલં

આહીર કુળમાં ઊછર્યો, આર્યાં ગોકુળમાં ઢોર. અલ૦
 કુખજ તે દાસી કંસની રે, તેસું કર્યો ધરવાસ; અલ૦
 નવ લખ દૂઝે નંદને રે, તોય પીધી પિયારી છાશ. અલ૦
 બે બાપનો તું બાળકો રે, બાણ્યું તમારું જોર; અલ૦
 ચતુરપણું તેમાં શું હશે રે, આખ્યાં તેં ભીલડીનાં બોર. અલ૦
 તારી જાત ને ભાત જડે નહિ રે, ન મળે મોટા સંગ; અલ૦
 પ્રીતમના સ્વામી શું કહીએ રે, એવા તમારા ઢંગ. અલ૦

પદ ૨૪૪ મું-રાગ સદર

છોડ છોડ છખીલી દોરડો રે, તારો સુદામો વીર તેડાવ; અલબેલી૦
 તેથી જો અર્થ સરે નહિ રે, તારો બ્રહ્માણ બાપ તેડાવ. અ૦
 તું તો કુંવરી ધીર્તિતણી રે, તેનું કયું સ્તનપાન; અ૦
 જોર જરાય મા રાખશે રે, અંતરમાં અભિમાન. અ૦
 મનમાં તે મરડ ન રાખશે રે, માન મૂઢીને કર જોડ; અ૦
 શીશ નમાવે સૌ દેખતાં રે, હાથે હારીને દાંતે તોડ. અ૦
 કુણુ તપ ધીધાં તરણી રે, તારાં પુન્યતણો નહિ પાર; અ૦
 ઢાઠિ બ્રહ્માંડપતિ કૃષ્ણજી રે, તે તું પામી ભરથાર. અ૦
 લાડીલી લાજ ન રાખશે રે, જ જમ તે તેમ થાય; અ૦
 પ્રીતમના સ્વામી શામળા રે, તેને તું લાગ પ્રેમે પાય. અ૦

તુલસીજીના વિવાહનાં ઘોળ

પદ ૨૪૫ મું-ઘોળ ૧ હું

ત્રિભુવન પાવનતુલસીજીનો વિવાહ રે,
 પ્રેમીજનને પ્રેમ તણો રસ પીવા રે.
 શિવ ચતુરાનને ધાર્યું લગન વિચારી રે,

કાર્તિક સુદિ એકાદશી ઉત્તમ સારી રે.
 વર કન્યાને જોયાં મળતાં વિશેષ રે,
 જોનાં રૂપ ગુણ નામ અનેક રે.
 વર તો છેલછબીલો શાલિંગરામ રે,
 કન્યા કહીએ તુલસી નિર્મળ નામ રે.
 જાનૈયા તો જુઓ હરિના જન રે,
 જોને તુલસીવર છે તન મન ધન રે.
 પ્રીતમનો સ્વામી તે પૂર્ણાનંદ રે,
 અખિલ લોકને ઉપજાવે આનંદ રે.

પદ ૨૪૬ મું-ઘોળ ૨ જુ'

વાલો ચડ્યા વરઘોડલે રે, સુખસાગર કલોલ રે;
 પાંચ પચીસ મળી પ્રેમદા રે, ગાય મંગળ ને ઘોળ રે. ૧
 સુંદર સાંભેલા શોભતા રે, વર વિકલની જોડ રે;
 ધ્રુવ અમરીષ પ્રહ્લાદજી રે, ભક્ત અનંત કરોડ રે. ૨
 વાજાં વાગે રણિયામણાં રે, ગાજે નિગમ નગારાં રે;
 રવિશશી બેઠ મશાલચી રે, મહિમા અગમ અપાર રે. ૩
 બારે તે મેઘ કરે છાંટણાં રે, કરે ચમર પવન રે;
 વિશ્વ વિચિત્ર રંગ વાડીઆ રે, શોભે ચૌદ ભુવન રે. ૪
 તત્ત્વ ચોવીસ ને તોરણે રે, ચડ્યા ચૈતન્યપ્રભ રે;
 પ્રીતમ સ્વરૂપને પ્રીછતાં રે, ટળે ત્રિવિધિ કર્મ રે. ૫

પદ ૨૪૭ મું-ઘોળ ૩ જુ'

વરકન્યા તો મંડપમાં પધરાવ્યાં રે,
 શયિ સાવિત્રી મંગળ ગાવા આવ્યાં રે;

વિધિ નારદ શુક શારદ વેદ ઉચારે રે,
 પલક પલકમાં પ્રભુશું પ્રેમ વધારે રે.
 વસુધા વેદી કીધી છે શુભ સાર રે,
 રવિશશીદીપકઝગમગ જ્યોત અપાર રે;
 સાતે સાગર કુંભ ભર્યા જળ પાણી રે;
 પંખા પવન કરે ઉર આનંદ આણી રે.
 ચૌદ માળની ચિતરાવી ચોરી રે,
 ભાર અષ્ટાદશ ખૂંપ વનસ્પતિ મોરી રે;
 વિશ્વ ચરાચર અખંડ અંતરજામી રે;
 પ્રેમ સનેહી જન પ્રીતમનો સ્વામી રે.

પદ ૨૪૮ મું-ઘોળ ૪ થું

ગગનમંડળમાં અનહદ વાજાં વાજે રે,
 સુંદરતાનો સાગર શામ બિરાજે રે;
 તેણે દીસે રાજ ધણા રૂપાળા રે,
 કંઠે આરોપી સુંદરિ વનમાળા રે.
 પ્રેમ તણે પટકુળે પાડી ગાંઠી રે,
 ઝોઠી ઉપરણી ઢસર છાંટી રે;
 વરકન્યા તો વરત્યાં મંગળ ચાર રે,
 સુરનર મુનિવર બોલે જયજયકાર રે.
 વરકન્યાએ આરોગ્યો કંસાર રે,
 જણે સરજ્યો આ સધળો સંસાર રે.
 અલબેલોજી પ્રેમે પરણી ઊઠ્યા રે,
 મંગળકારી મોતીડે મેહ તૂઠ્યા રે.

પ્રીતમનો સ્વામી છે પરમ સનેહી રે,
પ્રેમે પધાર્યા લાલ લાડણી લેધ રે.

૨૪૯ મુ-ઘોળ ૫ મુ

વરકન્યાના દારડિયા છોડાય રે,
જીવતી જૂથ મળીને મંગળ ગાય રે.
રાધામોહન રમાડ્યાં રૂપેયે રે,
નેહે નીરખી હરખ ધણો છે હૈયે રે.
તુળસીવિવાહ સાંભળશે ને ગાશે રે,
માતપિતા કુળ તેનાં પાવન થાશે રે.
પતિતપાવન ગોપીવર ગુણગ્રામ રે,
અધમ ઉદ્ધારણજનું નિર્મળ નામ રે.
પ્રીતમના સ્વામીની શોભા સારી રે,
રસિયાજીના રૂપતણી બલિહારી રે.

૫૬ ૨૫૦ મુ-ઘોળ ૬ ઠું

આજ સખી અલખેલોજી ઘેર આવ્યા રે,
પ્રેમ ધરીને મંદિરમાં પધરાવ્યા રે.
રતનસિંહાસન આસન લેધ આપ્યાં રે,
જન્મેજન્મનાં સંકટ સધળાં કાપ્યાં રે.
ઝારડિયામાં દીવડિયા અજવાળો રે,
નેણાં ભરીને નંદકુંવરને ન્યાળો રે.
આંગણિયામાં મોતીચોક પુરાવો રે,
ઠસર કુમકુમ છાંટણાં છંટાવો રે.
બારણે બારણે તોરણિયાં બંધાવો રે,

અતિ સુંદર સુગંધી સિંચાવો રે.
 પય પકવાન મંગાવ્યાં મીઠા મેવા રે,
 લેહેર તોરંગી લક્ષ્મીવરને લેવા રે.
 અંગે મારે સોળે શણગાર સારું રે,
 અગર-કપૂરની આરતી ઉતારું રે.
 પ્રેમ સનેહીજન પ્રીતમનો સ્વામી રે,
 ઉર અંતરમાં વસિયા અંતરજામી રે.

રવેણીનાં પદ

પદ ૨૫૧ મું-રાગ દેશાખ

રામ રટો રે મન મૂઢ ગમારા, કાહા ખરજીં તોય વારમવારા. ૧
 ચંચલ ચપલ ચોર ગતિ તેરી, કપટ કુટિલતા કરત ધનેરી. ૨
 જ્ઞાન શૂકર ખરકાગ મંજરા, અધમજરઠગ મન ખટ ધારા. ૩
 ઠસરી ઠાઘ પકડ ઠે લાવે, મૂઢ મતિ મન હાથ ન આવે. ૪
 ભૂલી મંત્ર વિષધર વસ આવે, મન ભોયંગઠાઉ પકર ન પાવે. ૫
 એસા મન ઉન્મત્ત બહુરંગી, મહામલિન માયાકા સંગી. ૬
 એ મનકું સદ્ગુરુ સમજાવે, અનેક ભરમના દૂર ગમાવે. ૭
 પ્રીતમ પરમ ગુરુપદ સેવે, હરિ ગુરુ સંત રુદામાં લેવે. ૮

સાખી-એ મન તું શિક્ષા કરે, શુક નારદ શિવ સાર;

પ્રીતમ સદ્ગુરુ શબ્દસેં, કરી મનકું તુછકાર. ૧

પ્રીતમ મન ગયંદ ગત, કરત અવિદ્યા સાથ;

પહેલવાન ગુરુ વશ કરે, જ્ઞાન અંકુશ લિયે હાથ. ૨

૫૬ ર૫૨ મું-રાગ સહર

સદ્ગુરુ સંતરામ એક રૂપા, ભાસે લિન લિન ત્રીન સ્વરૂપા. ૧
સંત ક્રિપાસેં તરે સંસારા, સદ્ગુરુ રામમેં લાવનહારા. ૨
રામ વિમુખ ઉવારે સંતા, સંતકા વિમુખ પાવે નહિ અંતા. ૩
સંત દુભે હરિ કે પ્રતિહારા, આસુરયોનિ પાયે અવતારા. ૪
સંતમહિમા હરિ શ્રીમુખ ગાવે, વેદ ક્તેષ ઠાઉ પાર ન પાવે. ૫
સંતભમર હરિકમલ નિવાસા, પ્રેમ પ્રીત નિત કરત નિવાસા. ૬
સંત મીન હરિ સાગર સોઈ, પલ્લભર વિછરે પ્રાણ ન હોઈ. ૭
સંત આતક હરિ નિરમલ મેહા, અરસ પરસ અસ અધિક સનેહા. ૮
સંત હરિસેં પલ નહિ ન્યારે, પ્રીતમ હરિ ગુરુ તારણહારે. ૯

સાખી-હરિગુરુ સંત ક્રિપા કરે, મિટે જન્મ દુઃખ વ્યાધિ;

પ્રીતમ સંસે સખ સમે, પ્રગટે સહજ સમાધિ

ગુરુકામી તોહે કૃષ્ણજી, કેવલ તો શ્રીરામ;

લોભી વામન જનીયે, ક્રોધી નરસંગ સમાન.

૫૬ ર૫૩ મું-રાગ સહર

તનવૈરાગ કરો મત ઠોઈ, મનવૈરાગ મહાગતિ હોઈ.
દેખાદેખી જ લેખ બનાવે, સાધારણ વૈરાગ કહાવે.
અસન વસન સુત નારી કે દુઃખા, સમરે રામ કરનકું બુખા.
સ્વારથ લાગી હરિકુમજહી, અંતર કપટભાવ નહિ તરહી.
રાંમરંગ દ્વદ્યે નહિ લાગા, તાતે કહીયે મંદ વૈરાગા.
હરિકે હેત અહ સુખ ત્યાગે, તીરથ વ્રત સાધનકું લાગે.
અશુભ તજે શુભ આદર કરહી, ધ્યાન ધારણા ધીરજ ધરહી.
હરિકા ભજન કરે ચિત્ત લાઈ, સો ઉતમની વૈરાગ કહાઈ.

જનમમરણ દુઃખ દેખ અપારા, શોક દુઃખ ભાસા સંસારા.
 ગુરુદે શબ્દ ભયા ગુણતાના, બ્રહ્મા શેષ સુખ છિરદી સમાના.
 અન્ય પદારથકી ક્યા ખાતા, તૂટ્યા મોહ રામરંગ રાતા.
 સો તીવર વૈરાગ કહાવે, મમતા છોડ પરમપદ પાવે.
 પ્રીત ન વેર ન હરખ ન શોકા, જન્મમરણકા ન ધરે ધોખા.
 નંદે વંદે નહિ વનગેહા, હરિસેં એક નિરંતર નેહા.
 શત્રુમિત્ર નવ દીસેં કાઠે, સત્ય નિરમલ વૈરાગ ચે સોધ.
 કહે પ્રીતમ સોધ સંત પુનિતા, મમતા માનરહિત મહંતા.
 સાખી—સંત સમાગમ કીજીએ, તજી દેહ અભિમાન;
 પ્રીતમ પ્રગટે પરમ સુખ, ઉપજી નિરમલ જ્ઞાન. ૧
 પ્રીતમ પડદા ભરમકા ગુરુગમસેં કીયા દૂર;
 એક નિરંતર આતમા, સખ ઘટમેં ભરપૂર. ૨

પરચૂરણ પદ

પદ ૨૫૪ મું—રાગ પ્રભાત

જે રાધાવર રાસખિહારી, સુંદરતાપર વારી;
 કૃપાનિધાન કમળદળ લોચન, દુઃખમોચન સુખકારી. જૅ૦ ૧
 નટવર નાગર નવલ નાગરી, નિર્મળ જોત ઉજરી;
 સુંદરશામ સકળ ગુણસંપન્ન, કાટિ કામ ખલિહારી. જૅ૦ ૨
 નંદનંદન બ્રહ્માણનંદિની, અહ્ભુત આનંદકારી;
 પ્રીતમ રૂપ દેહેમાં રાખો, ચરણકમળ ચિત્ત ધારી. જૅ૦ ૩

પદ ૨૫૫ મું—રાગ કલ્યાણ

જયજય જય બ્રહ્માણનંદિની, મુદિત મનોહર ખાલા;
 વ્રજંગના મધ્ય મોક્ષ રાધિકા, સુંદર રૂપ રસાલા. જય૦ ૧

આનંદસિંધુ સૌભાગ્યમંજરી, મોહન મનની માલા;
પ્રીતમ પદરજ શીશ ચઢાવે, અખિલ લોક પ્રતિપાલા. જય૦ ૨

પદ ૨૫૬ મું-રાગ સહર

મોરલી મદન મદમાતી, દેખ આલી મોરલી મદન મદમાતી;
નૌતમ બાજત મનડું ન લાજત, પરમ મુદિત રંગ રાતી. દેખ૦ ૧
જડ ચૈતન ચૈતન જડ કીને, સુંદરશ્યામ સુહાતી;
પ્રીતમ કે સ્વામી કે અધરરસ, પ્રેમ પીવત દિનરાતી. દેખ૦ ૨

પદ ૨૫૭ મું-રાગ સહર

પદસરોજપર વારી, શ્યામ તેરે પદસરોજપર વારી;
મંગલ કરત હરત સખ દુઃખકે, ઉર રાખે ત્રિપુરારિ. શ્યામ૦ ૧
જે પદ મૂલ પ્રગટ ભય ગંગા, ત્રિભુવન પાવનકારી;
પ્રીતમ સોઈ ચરણુરજ વંદે, તન મન ધન બલિહારી. શ્યામ૦ ૨

પદ ૨૫૮ મું-રાગ સહર

રૂપ રાસ રંગભીને, નવલ પિયા, રૂપ રાસ રંગ ભીને;
આનંદકંદ અખંડ અવિનાશી, સુંદર નેણ સલૂને. નવલ પિયા૦
કૃપાદષ્ટિ કરી જ પર દેખો, સોઈ નર નિરભે કીને;
પ્રીતમ કે પ્રભુ પ્રાણુજીવન ધન, પરમ ચતુર ચિતચીને. નવલ૦

પદ ૨૫૯ મું-રાગ સહર

કૃષ્ણ કહો, કહો વાસુદેવ, હેત હૈયામાં આણી;
ગોપીવર ગોવર્દનધારી, વૃંદાવન દધિનો દાણી. કૃ૦ ૧
પુત્રભાવે પ્રેમે લડાવે, નંદરાયની રાણી;
નવલકિશોર ચોર માખણનો, મીઠી મુખની વાણી. કૃ૦ ૨
વ્રજરજ અજ ઉમિયાપતિ ઇચ્છે, પ્રીછે કાઈક પ્રાણી;

પ્રીતમ પ્રેમે ધરી ભજ ભાવે, સુંદરવર સુખખાણી. કૃં ૩

પદ ૨૬૦ મું-રાગ સહર

ઉત્તમ હરિના ગુણવાદ જણે, સુણ્યા ન સ્નેહ ધરીને;
તે પ્રાણીને પશુ ખરાખર, જો જો જુગત કરીને. ઉત્તમ૦ ૧
મનુષા દેહ ધરીને પાપી, ના ભજ્યો હેતે હરિને;
કરમ કમાયો અથ અધાયો, હીંડ્યો ભાર ભરીને. ઉત્તમ૦ ૨
કંઈ એક કદ્યે આવ્યો અવસર, નાવે દાવ ફરીને;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરીને, જ ભવસાગર તરીને. ઉત્તમ૦ ૩

પદ ૨૬૧ મું-રાગ સહર

શામળિયાનું સ્મરણ કરતાં, ભવનું બંધન છૂટે;
હરિ હીરો જને હાથે આવ્યો, તે કેમ અળતો ફૂટે. શામ૦ ૧
આશા તૃણા અભિમાન તે લોભની ગાગર ફૂટે;
પ્રભુનામ પારસનો પર્વત, ઠો કાળે ના ખૂટે. શામ૦ ૨
નિર્ભે થઈ નારાયણ ભજતાં, જમકિંકર નહિ લૂટે;
પ્રીતમનો સ્વામી પ્રેમસનેહી, તેશું તાર ન તૂટે. શામ૦ ૩

પદ ૨૬૨ મું-રાગ સહર

રામનામ વાણીથી રટતાં, મટે મોહ ને માયા;
તૃણા જળ સાયું જણીને, પશુ પીત્રાને ધાયાં. રામ૦ ૧
ધન જોખન તન જૂઠું જણો, જ્યમ વાદળની છાયા;
અખિલ બ્રહ્મનું સ્મરણ કરતાં, નિર્મળ થાયે કાયા. રામ૦ ૨
પૂરણબ્રહ્મશું પ્રીત બંધાણી, તે નર લાભ કમાયા;
કહે પ્રીતમ તે પાર ઉતાર્યા, હરિએ હાથે સાધ્યા. રામ૦ ૩

પદ ૨૬૩ મું-રાગ સહર

અલબેલી અંબે માત જોવા જઇએ રે-એ રાગ

પ્રીતલડી કીજે રે અખંડાનંદશું,

અખંડ આનંદ અખંડ લીલા, અખંડ વાણી વિલાસ રે;

અખંડ અમૃતરસ પીએ રે, કાઠ અખંડ હરિના દાસ. અં

શિવ વિરંચિ સુરપતિ ભજે, શુક શારદ શેષ રે;

દેવ દાનવ મુનિ રે, ભજે ગૌરી સિદ્ધ ગણેશ. અં

જહ વડે આ વિશ્વ પ્રવરતે, તપે ચંદ્ર ને સૂર રે;

સ્થાવર જંગમ સહ ચરાચર, એ તો દશે દશા ભરપૂર. અં

મહા પ્રલે અંબુ જથા, એમ પૂરણ કહિયે સોય રે;

કહે પ્રીતમ એકરસ ભર્યો રે, નહિ કાનો માતર કાચ. અં

પદ ૨૬૪ મું-રાગ સહર

ગોવિંદ ગુણ ગાને રે, આનંદ ઉર આણીને,

આવો સમૈયો ફરી નહિ મળે, તું શીદ કરે ઢીલ રે;

ભજન કરે તે ભવજલ તરે રે, તેમાંકાણુ બ્રાહ્મણ ને ભીલ. આં

અઞ્જમિલ ગજગીધ ગુણકા, શવરી સુપત્ર કપિ કીર રે;

શરણે ગયો તે કાણુ નહિ તર્યો રે, તું તો રાખ્ય રહે રધુવીર. આં

પતિતપાવન બિરદ એહનું, શાસ્ત્ર પુરાણે સાખ્ય રે;

ડગમગ દિલની મૂકજે રે, એક દઢ ભરોંસો રાખ્ય. આં

અધમઓધારણ તાપનિવારણ, એહેવું નિરમલ નામ રે;

પ્રીતમ પ્રેમે સમરજે રે, નથી કાયર થયાતું કામ. આં

પદ ૨૬૫ મું-રાગ સહર

બ્રહ્મવિદ ભેટે રે, ભાગે ભવ આપદા.

દરશનથી દુકીત ટળે, હોય સુકીત અપાર રે;

પુન્ય પુરાતન પ્રગટે રે, મટે માયા મોહસંસાર. ભાગે૦ ૧

સંસે સહુ સેહેજ સમે, ગમે એક ગોપીનાથ રે;

સુખસાગર ઝીલે સદા રે, શુદ્ધ સ્નેહી સામળિયા સાથ. ભાગે૦ ૨

શોક નહિ સુપનંત રે, હોય આનંદનો અંબાર રે;

અજપદને ઇચ્છે નહિ રે, પ્રેમે પ્રીછે પર ઉપગાર. ભાગે૦ ૩

સો વરસ સેવે સુરસરી, એક પલક સંતનો સંગ રે;

કહે પ્રીતમ પરપંચ ટળે રે, લાગે રુદ્ધે હરિનો રંગ. ભાગે૦ ૪

પદ ૨૬૬ મું-રાગ ફેર

જીવનું નહિ જોર, એમાં કાંઈ જીવનું નહિ જોર.

સાત સાંધે ત્યારે તેર તૂટે, એવાં કર્મ કઠોર. એમાં કાં ૦ ૧

મૂરખને હાથે આઁયો હીરો, બદલીને ખાય જોર;

જોરે એક કમાયો કાડી, તોટો લાખ કરોડ. એમાં કાં ૦ ૨

રજનીદિવસ રહે નિત્ય ભેળા, પિંડમાંહી પાંચ ચોર;

વહાલ વધારી વિખડું પાય, ધન લૂંટે ચહુ જોર. એમાં કાં ૦ ૩

કૃપાનાથ કરે જોરે કરુણા, નાગર નંદકિશોર;

પ્રીતમ પાર પામે તે પ્રાણી, પુરવક્ષા અંકાર. એમાં કાં ૦ ૪

પદ ૨૬૭ મું-રાગ સહર

સાચે રાચે રામ સંતો, સાચે રાચે રામ;

સાચો પ્રેમ પ્રભુનો જોયે, પરપંચનું નહિ કામ. સંતો સાચે૦

સાચપણે હરિએ હૂંડી સ્વીકારી, આપ્યા દ્વારકામાં દામ,

ત્રિલોચન ઘેર રહ્યા ટેહેલવા, ધંધો કરવા ધામ. સંતો સાથે૦
સેના માટે ગયે સેવામેં, નાઈ ધરાવ્યું નામ;
સાથે પોઠ્ય કબીરજી લાથે, આથે સુંદરશ્યામ. સંતો સાથે૦
સાથે વિજેનંદ સાથે આથે, પ્રભુજી ડાકાર ગામ;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સનેહી, ભક્તવત્સલ ભગવાન. સંતો સાથે૦

પદ ૨૬૮ મું-રાગ સહર

તરવાનું હરિનામ કલિમાં, તરવાનું હરિનામ;
જપ તપ યજ્ઞતણું બળ નાંહિ, એ સહુ કાચું કામ. કલિમાં૦
કલિયુગ ક્રોધ વિરોધ ચહુ ઔર, દ્વંદ્વવિના નહિ ધામ;
તેમાં સાર વિચારી જોતાં, હરિજીરતન નિજ નામ. કલિમાં૦
કાયા કષ્ટ પડે નહિ કરવો, કશેા ન બેસે દામ;
સેહેજ નામ ઉચ્ચારણ કરતાં, પામે મન વિશ્રામ. કલિમાં૦
તણ જુગથી તરવ કલિમાં, ભજવા સુંદરશામ;
પ્રીતમ પ્રભુનું નામ શિરોમણિ, જપીએ આઠે જમ. કલિમાં૦

પદ ૨૬૯ મું-રાગ સહર

નેહનો નાતો, નાથજીને નેહનો નાતો;
નેહે ગૌ ચારી ગોકુલની, વાંસલડી વાતો, નાથજીને નેહનો નાતો૦
નેહે વ્રજનારીનાં નેતરાં તાણ્યાં, મહિમાખણ ખાતો;
નેહે નાચ્યો આહિરડાંને આંગણે, ગોવાલાં સંગ ગાતો. નાથજી૦
નેહે દૂધ પિયો નામાનો છાપરું છાતો;
નેહે રથ હાંક્યો પારથનો ચે નેહની વાતો. નાથજી૦
પ્રેમ વિના પાખંડ પ્રભુને નથી સોહાતો;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સનેહી, રંગડે રાતો. નાથજી૦

પદ ૨૭૦ મું-રાગ સહર

સ્નેહનો રસિયો સામળિયોજી સ્નેહનો રસિયો;
 વૈકુંઠ તજીને વ્રજમાં જઈ વાલપણે વસિયો. સામળિયોં
 હરિજનના હૈયામાં રહે છે, દુરીજનથી ખસિયો;
 દુપદસુતાની લજ્જા કારણ, ગરુડ તજી ધસિયો. સામળિયોં
 ગોપીનું ગોરસ ખાવાને, આવે ઉલસિયો;
 નૃસૈયાને હાર આપ્યો, હૂંડી સ્વીકારી હસિયો. સામળિયોં
 દોના પાન બનાયે એક નાથ કે અંદન બહુ ધસિયો;
 પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમસનેહી, પ્રેમ કસણે કસિયો. સામળિયોં

પદ ૨૭૧ મું-રાગ ગરબી

સંતની સેવા કીજીએ રે શુદ્ધ ચિત્તે કરીને;
 દેહકૃત ટાળીએ ને રામજી નિહાળીએ, પ્રેમને મનિત્યે પાળીએ રે શું
 ચરણોદક પીજીએ ને પ્રસાદી લીજીએ, તનમન વારી દીજીએ રે શું
 પાન ચાવીએ ને ચર્યા ચલાવીએ, પ્રેમની ગોષ્ઠિ બનાવીએ રે શું
 તાળાં તૂટશે ને બંધન છૂટશે, ભરમની ગાગર કૂટશે રે શું
 સંસે સમાવશે ને હરિ ઓળખાવશે, પ્રીતમ પ્રેમે ઉપજાવશે રે શું

પદ ૨૭૨ મું-રાગ સહર

સંત ભગવંત એક રૂપ છે રે, ભિન્ન ભાવ ન આણો. (૮૪)

એકરૂપ જાણશે તે મહારસ માણશે,
 તે શાને મંત્ર તાણશે રે, ભિન્ન ભાવ ન આણો.

૧

જ્યમ પુષ્પ વાસનાને અંતર અવકાશના,
 અખંડ શ્રદ્ધની ઉપાસના રે.

ભિન્ન ભાવ ૨

જ્યમ સિંધુ એક છે ને લેહેરી અનેક છે,

જેયામાં જૂજવો વિવેક છે રે. ભિન્ન ભાવ૦ ૩
જ્યમ હાર હેમ છે, સંત હરિ એમ છે;
પ્રીતમ પ્રભુથું નિત્ય પ્રેમ છે રે. ભિન્ન ભાવ૦ ૪

પદ ૨૭૩ મું-રાગ સહર

જન્મ કૃતારથ કીજીએ રે, રહીએ સાધુની સંગે. (૨૬)
સતસંગ સાર છે; એ તત્ત્વચિંતાર છે;
ભજતાં ભવનો પાર છે રે, રહીએ સાધુની સંગે. ૧
પ્રેમરસ પીજીએ ને ઢાઘથી નવ બીજીએ;
દેહધર્યાનો લાહવો લીજીએ રે, રહીએ સાધુની સંગે. ૨
સાધન થું કરે, શીદ ફૂટી મરે;
સતસંગે ક્ષણમાં તરે રે, રહીએ સાધુની સંગે. ૩
પ્રીતમ પરમારથી, હરિના હેતારથી,
તે છૂટ્યા સંસારથી રે, રહીએ સાધુની સંગે. ૪

પદ ૨૭૪ મું-રાગ સહર

જ્ઞાનગંગામાં ઝીલીએ રે, નિત્ય નેહ ધરીને. (૨૬)
પાતિક પ્રજળે ને મેલ મનનો ટળે;
સામળિયો સહેજ મળે રે, નિત્ય નેહ ધરીને ૧
જીવપણું જાય છે ને આતમા દરસાય છે,
કાગટળીને હંસ થાય છે રે, નિત્ય દેહ ધરીને. ૨
નિબનંદ ઊપજ ને, બ્રહ્મભાવે ભજ;
વિષયવિકાર ન લાગે રજ રે, નિત્ય નેહ ધરીને ૩
અખંડ વિહાર છે ને લીલા અપાર છે,
પ્રીતમ પરમપદ સાર છે રે, નિત્ય નેહ ધરીને. ૪

પદ ૨૭૫ મું-રાગ સહર

હૈડું તાહરું વજરસરીખું, હરિને હેતે ન ભીંજ્યું રે;
એની કૃપામાં નથી કાંઈ કાચું, તારું રહે ન રીંજ્યું રે. હૈડું૦
જત્ન કરી જઠરામાં રાખ્યો, આપ્યો ઉત્તમ અવતાર રે;
અસન વસન સુખ ભુવન ભામની, પામ્યો પુત્ર પરિવાર રે. હૈડું૦
વિવિધ વિચિત્ર વિભૂતિ હરિની, તે તું પામ્યો પ્રાણી રે;
ભાવતા ભોગ કર્યા અપરાધી, હરિની ભક્તિ ન જાણી રે. હૈડું૦
લોહ ગળી જાય પથ્થર પલળે, પાવક શીતળ થાય રે;
ઢેઢેને જીવતું કાણુ જાત્યનો, જાણે ન જુક્ત જરાય રે; હૈડું૦
વાયુ વરુણ ઇન્દ્ર રુદ્ર બ્રહ્મા, વેદ જહના જશ ગાય રે;
પ્રીતમ પાપી જીવ ન જાણે ઘણું કહ્યું થું થાય રે. હૈડું૦

પદ ૨૭૬ મું-રાગ સહર

એક આશરો રાખ્ય હરિનો, ભૂલમાં શીદ ભમે છે રે;
અવર ઉપાયે નથી ઊગરવું, જમના દૂત દમે છે રે. એક આ૦
ઝાંઝવાં જળે તરસ ન છીપે, છાત્રાં છડયે કણુ ક્યાંથી રે;
અન્ય દેવને જો 'કો' ઉપાસે, તેવું મળે ફલ ત્યાંથી રે. એક આ૦
હરિને નામે તર્યા અધરાશિ, અધમ અજમિલ જહેવા રે;
જગજ ગીધ વ્યાધ પદ પામ્યા, અમર કરે તેહની સેવા રે. એક આ૦
સત્ય પ્રેમ રાખો રહ્યામાં, પ્રેમે પાતક ટળશે રે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સનેહી, સતમુખ આવી મળશે રે. એક આ૦

પદ ૨૭૭ મું-રાગ કાફી

રે તુમ વિશ્વ આતમા નામ વિશ્વંભર, આઘ પુરુષ અવિનાશી રે
પલ્લકમાં જક્ત પ્રકાશી રે, રે તુમ વિશ્વ૦

જાડી માયા જુગ જરમાયા, સૌ તેરી હે દારી રે.તુમ વિશ્વં
તુમ હો ભોગી તુમ હો યોગી, આહારી અપવાસી રે.તુમ વિશ્વં
પ્રીતમ કે પ્રભુ પ્રેમસનેહી, સખ ઘટઘટ કે વાસી રે. તુમ વિશ્વં

પદ ૨૭૮ મું-રાગ સદર

રે તુમ આનંદકારીઅખંડ વિહારી, બલિહારીછબી તેરી રે. તુમં
નેતિ નેતિ જકું નિગમ પોકારે, કાંહાં પોહાંચે મતિ મેરી રે. તુમં
શિવ ચતુરાનન શેષ શારદા, થકિત ભયે હરિ હરિ રે. તુમં
રિધસિધ નવનિધ મુક્તિ ચતુર્ધા, તે ચેરી પ્રભુ તેરી રે. તુમં
પ્રીતમ નિશદ્દિન ગાય ગોવિંદગુણ, ચિતવત સાંજ સવેરી રે. તુમં

પદ ૨૭૯ મું-રાગ ફેર

લે ગોવિંદગુણ ગાઘને, મન લે ગોવિંદગુણ ગાઈ ને;
માયા મૃગજળ મિથ્યા દેખીને, શીદ મરે છે ધાઘને. મન લેં
અવગુણ અસત્ય ગાંઠડા બાંધ્યા, ફૂડાં કરમ કમાઘને;
અંત સમે ભોગવત્રાં પડશે, સાચું કહું સમ ખાઘને. મન લેં
માયાની મધલાળે વળગ્યો, રહ્યો વિષયમાં વીંટાઘને;
મૂરખ જીવ અલપ સુખ સારુ, મૂઝ્યો કંઈ કાલ કુટાઘને. મન લેં
સદ્ગુરુ શાસ્ત્રની શીખ ન માને, રહ્યો મરકટ મૂંઠી સાઘને;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, હરિચરણે ચિત લાઘને. મન લેં

પદ ૨૮૦ મું-રાગ સદર

કર્યં સમરણ સાસોસાસથું, કર્યં સમરણ સાસોસાસથું;
બીજો સઉ બકવાદ તજીને, ચિત અરપો અવિનાશથું. કર્યં સં
જગતગુરુ જગદીશ ન જોયો, મોહ્યો સુપનવિલાસથું;
હૃદપદ્મ કમલાવર મૂઝી, વળગ્યો જઘને જવાસથું કર્યં સં

લોકલાજનું લક્ષ્મી તોડો, ચિત જોડો નિજ દાસશું;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, પૂરણ પ્રેમ પ્રકાશશું. કર્ય સં

પદ ૨૮૧ મું-રાગ સહર

શીદ પડે જુગ જળમાં, પ્રાણી શીદ પડે જુગ જળમાં;
હરિભજવાનો અવસર ચૂક્યો, તો વાત નહિ આવે તાલમાં. પ્રાણીં
તારા શત્રુ વસે છે તુજમાં, જ્યમ પાવક ઢાંજ્યો પરાજમાં;
એક પલકમાં પરલે કરશે, જીવને વિષયાજ્વાળમાં. પ્રાણીં
પરહરી વિષ અમૃતરસ ચાખો, મન રાખો રૂપ રસાલમાં;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, સમરથ સરવે કાલમાં. પ્રાણીં

પદ ૨૮૨ મું-રાગ સહર

રામસુધારસ પીજીએ રે, નિત્ય રામસુધારસ પીજીએ;
ત્રિવિધિ તાપ ન વ્યાપે તનમાં, મનમાં કાયથી ન બીજીએ. નિત્ય.
સદ્ગુરુ સંત વેપારી નામના, તેહને તનમન દીજીએ;
રમતો રામ રહ્યો સચરાચર, જોધ જોધને દૃઢિયે રીઝીએ. નિત્ય.
જથાજોગ કંઈ કરીએ વંદના, કાની નિંદા ન ડીજીએ;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરીને, જનમ સુક્ષ્મ કરી લીજીએ. નિત્ય.

પદ ૨૮૩ મું-રાગ સહર

પ્રેમ નેમ નિરંતર પાળીએ, પ્રેમ નેમ નિરંતર પાળીએ;
આશા ત્રણા લોભ ધરખા, કામ ક્રોધને ટાળીએ. પ્રેમં
જ્ઞાનતણા પાવક લેધ પ્રેમે, પાપનું વન પરજળીએ;
ચિત ચંપો મન વેલ મોગરો, પીયે ધરમને ઢાળીએ. પ્રેમં
રાધાકૃષ્ણ રમે વાડીમાં, નેણુ ભરી ભરી ન્યાળીએ;
પ્રીતમના સ્વામીની શોભા, ભાવ કરીને ભાળીએ. પ્રેમં

પદ ૨૮૪ મું-રાગ સહર

હરિનામ વિના નહિ યોલના, હરિનામ વિના નહિ યોલના;
બેર બેર કેસે કર પૈયે, યાતન અમૂલ્ય યોલના. હરિં
હરિજનકું મળીએ હેત કરકે, હરિજન સંગ ન ડોલના;
આહક વિના ગોઠડી કેસે, હીરાષ્ટી ગાંઠ ન યોલના. હરિં
સાય જૂઠ સખ દેખ તમાશા, મન તાબુ કરી તોલના;
પ્રીતમ જખહી મિલે પ્રેમીજન, અરસપરસ રસ ઢોલના. હરિં

પદ ૨૮૫ મું-રાગ સહર

હરિનામ રહેથી ન છાંડના, હરિનામ રહેથી ન છાંડના;
ભાવે નંદો વંદો કોઉ, જાહેર ઝંડા ગાડના, હરિનામ રહેથીં
મમતા માન મનોજ મોહ-મદ, ઉનકે મૂલ ઉખાડના;
જ્ઞાનપ્રકાશ કરી ઘટભીતર, કરમ કા કચરા ઝાડના. હરિં
પાંચુ ચોર કરત નિત્ય ચોરી, ત્રીનકું અછી તરે તાડના;
આપષ્ટી ન કહીએ ચોરષ્ટી ન સુનીએ, એખ કાહુ ન ઉધાડના. હરિં
ઊઠત બેઠત જગત સોવત, હરિસે લગન લગાડના;
જન પ્રીતમ પ્રભુષ્ટી આગે, મનકું નાય નચાડના. હરિં

પદ ૨૮૬-રણછોડજીનો ગરબો

દયા કરીને ડાઢાર માંહી	આવ્યા રે	રણછોડજી.
રસિક જનને કાજ રંગ ખનાવ્યા	રે	રણછોડજી.
પર્મ ચતુર હરિ સેવકના સુખકારી	રે	રણછોડજી.
દાસતણાં દુઃખભંજન દેવ મોરારિ	રે	રણછોડજી.
રાજલીલા કીધી રસિયા લાલ	રે	રણછોડજી.
વૈશ્વજનને વાધ્યું ધણું વહાલ	રે	રણછોડજી.

છબી તમારી વેદે વરણી ન જાએ રે રણછોડજી.
 નીરખે તેનાં નયણાં તરપત થાએ રે રણછોડજી.
 પાર મુગટ મકરાકૃત કુંડળ કાને રે રણછોડજી.
 પીત વસન તન ધરિયાં તડિત સમાન રે રણછોડજી.
 અંબુજ લોચન દુઃખમોચન સુખકારી રે રણછોડજી.
 નજર કરે તેને કણમાં લે ઉગારી રે રણછોડજી.
 વદન સુધારક સુંદર સરખું જોઇ રે રણછોડજી.
 પ્રેમી જનનાં પ્રેમે રહ્યાં મન મોહી રે રણછોડજી.
 અનેક આભૂષણ પ્રીતમ શણગાર રે રણછોડજી.
 હીરા હેમ મણિ તુળસીના હાર રે રણછોડજી.
 ભુજ કંકણ બાજુ પોંચી મુદ્રિકા રે રણછોડજી.
 કટિ કંદારા રત્નજડિત રવિ સરખા રે રણછોડજી.
 ચરણકમળનો મહિમા અગમ અપાર રે રણછોડજી.
 સિંધુસુતા શિવ રાખે રહે મોજર રે રણછોડજી.
 વાજાં વાગે ગાજ ગગન અપાર રે રણછોડજી.
 પંચ આરતી આનંદ ઓછવ થાય રે રણછોડજી.
 ગુણીજન ગાંધર્વ નેહે નાચે ગાએ રે રણછોડજી.
 તપ્યા જીવને ઠરવાનું ઠેકાણું રે રણછોડજી.
 સુરતરુ સુકળ ફળ્યાં શી શોભા વખાણું રે રણછોડજી.
 શોભા સાગર નાગર નવલકિશોર રે રણછોડજી.
 નવલ લાલનું રૂપ રુદિયામાં ધરશે રે રણછોડજી.
 પ્રીતમ સરખા પતિત કંઈ ભવ તરશે રે રણછોડજી.

પદ ૨૮૭-ગરબો રણછાડજીનો બીજો

ભર્યાં ગોમતી નિર્મળ જળ ગંભીર રે	રંગ લાગ્યો.
શુભ મંદિર સાધુનાં તેની તીર રે	"
સુકીતવાન જન સેવે સંતસમાજ રે	"
જીવનમુક્ત થયા તે જાણે આજ રે	"
ઠોર ઠોર સુંદર કૂલી કૂલવાડી રે	"
વ્રજ વૈકુંઠની લીલા અહિં દેખાડી રે	"
કૃષ્ણચંદ્રની કથા નિરંતર થાએ રે	"
સાંભળતાં દુઃખ જનમમરણનાં જાએ રે	"
જ્ઞાન વૈરાગ્ય જોગની વાતો સહેલી રે	"
આઠે પહોર અખંડ આનંદની હેલી રે	"
દેહદમન તો કરવું પડે નહિ કાંઈ રે	"
જપ તપ તીરથ પ્રભુ તણા પદ માંહી રે	"
ચરણ શરણનું સુખડું અધિક અપાર રે	"
જાણે તે માણે મૂકી સંસાર રે	"
અમૃતપાન કર્યું જાણે એક વાર રે	"
તેને અવર ન ગોઠે એક લગાર રે	"
ભોવન ભોવન પ્રતિમા પધરાવી રે	"
ધણી દયા ગુજરાત વિશે વધારી રે	"
બોડાણે બહુ પ્રીત કરી પધરાવ્યા રે	"
દાસ તણા તેડાવ્યા અલગેલો આવ્યા રે	"
પતિતપાવન સુખસિંધુની લહેર રે	"
પ્રેમીજન પંખીને કદપતર મોરાર રે	"

અધમ ઓધારણ હરિજનના હિતકારી રે	રંગ લાગ્યો.
પૂરણ બ્રહ્મ અખંડ આનંદ વિહારી રે	”
હરસનથી તન મનના તાપ નિવાર્યા રે	”
પ્રીતમ સરખા પ્રાણી પાર ઉતાર્યા રે	”

સુડતાળા કાળવિષેનાં પદ

પદ ૨૮૮ મું-રાગ ગરબો

વાલાજી તું મોકલને વરસાદ રે,	શામળિયા
સાધુસંત શાનો કરશે પરસાદ રે,	”
અંનજલ ખૂટ્યાં તૂટ્યાં સગપણ સઉનાં રે,	”
નથી ખમાતાં દુખડાં ગરીબ ગઉનાં રે,	”
પશુ પીડાય ન મળે પાણી તરણ રે,	”
ખિરદ તમારું કાવે અશરણ શરણ રે,	”
સામ્રથ નહિ તારે સ્ત્રી કરી શું કરવા રે,	”
પરજને તો જોયે નિત પેટ ભરવા રે,	”
પરજ પીડાય તેહેનું પતિને પાપ રે,	”
અંતરજમી જુઓ વિચારી આપ રે,	”
અન્ન વિના તે ક્યમ કરીને દિન કાઢે રે,	”
અખગાનું બળ એટલું આંસુ પાડે રે,	”
જોરે કરીને જીવે ક્યમ જીવાય રે,	”
નજર કરે તો નવ ખંડ લીલા થાય રે,	”
દુનિયામાં પીડાય તાહરા દાસ રે,	”
માનવીએ તો મૂક્યો છે વિશ્વાસ રે,	”

પ્રીતમના સ્વામી છે પરદુઃખ જાણુ રે, શામળિયા
ધણી થઇ છે મૂકા મનની તાણુ રે, "
પદ ૨૮૯ મું-રાગ સહર

ઠાની આગળ જઇ કરીએ પોકાર રે, શામળિયા
ધડી ધડીના છે તમે જાણુનહાર રે, "
તમે વિના નથી દુઃખનો કાય હરનાર રે, "
જેતાં જેતાં જોયો સહુ સંસાર રે, "
દ્રૌપદીકરાં કાણે પૂર્યાં ચીર રે, "
એકનાથને ઘેર ભયું કાણે નીર રે, "
મીરાંતું વિષ કાણે અમૃત કીધું રે, "
નામદેવતું કાણે દૂધ પીધું રે, "
નરસૈયાને કાણે આપ્યો હાર રે, "
તમે વિના કાય બીજો છે કીરતાર રે, "
તે દહાડાને કલ્પ નથી કાંઇ વીત્યા રે, "
ઠાના ભયથી બેસી રહ્યા જઇ બીતા રે, "
આઘ અંતમધ્ય એક તમે અવિનાશ રે, "
સદા સરવદા દરશન પામે દાસ રે, "
કઠણપણું મૂકી કામલતા આણો રે, "
વિશ્વ આતમા નામ તમારું જાણો રે, "
ધણું કહીએ શું નથી જાણુતા નાથ રે, "
પ્રીતમના સ્વામી પ્રેરો વરસાદ રે, "

પદ ૨૯૦ મું-રાગ સહર

બાલકના અપરાધ જુએ જો માત રે, વાલાજી

તારે તેનો કરે ઘડીમાં ધાત રે,	વાલાજી
પિતા પુત્રની જ્યારે લાંચ ખાશે રે,	"
તારે વળતી ક્યમ જુગમાં જીવાશે રે,	"
જલ સીંચ્યાનું મેઘ માગશે મૂલ રે,	"
તારે તો શું ટળશે અમારું શૂળ રે,	"
હીંડ્યાનું જ્યારે ભોમિ ભાડું લેશે રે,	"
ત્યારે ઢાણુ ઊભું રહેવા દેશે રે,	"
વિશ્વંભર થઈ વેહેરો જ્યારે કરશે રે,	"
સૃષ્ટિનું કંઈ પેરે સંકટ હરશે રે,	"
દુનિયાનું દુઃખ દયા કરીને ટાળો રે,	"
પુરણાનંદજી ખિરદ તમારું પાળો રે,	"
જગત જીવાડો તો મોકલજો મેહ રે,	"
નહિ તો પડશે પત્રક વારમાં દેહ રે,	"
હુકમી ખંદા હુકમ કરો તો આવે રે,	"
નાનાવિધનાં નૌતમ અંત ઉપજવે રે,	"
પ્રીતમના સ્વામી એ પ્રાકમ મોહું રે,	"
જલ વરસે નહિ તો જીવ્યાનું ખોટું રે,	"

પદ રટ્ઠી મું-રાગ સદર

નિરદે થશે તો નહિ જીવે સંસાર રે,	વાલાજી
માણસને તો મરતાં ન મળે વાર રે,	"
પિંડ તો છે પાણીના પરપોટા રે,	"
ઢળી પડે જમ ધુમાડાના ગોટા રે,	"
શે ભરોંસો મૂળ વિના તરુવરનો રે,	"

મિથ્યા મનોરથ મૃગતૃષ્ણા સરૌવરનો રે,	વાલાજી
આશા તૃષ્ણા ધરખાયે કરીને રે,	"
જીવ રહ્યો છે દેહ અભિમાન ધરીને રે,	"
વિષયવાસનામાં વીંટાયો પ્રાણ રે,	"
હરિ વિસાર્યા એટલી મોટી હાણ્ય રે,	"
અવગુણ જોતાં નથી અમારો આરો રે,	"
ભાવકુભાવે સ્વામી સેવક તારો રે,	"
પતિતપાવન ખિરદ તમારું કાવે રે,	"
સુખિયો થાયે શરણે જ કાઠ આવે રે,	"
ગીધ અજમિલ અધમ ગુણકા નાર રે,	"
શરણે આવ્યું કાણ ન પામ્યું પાર રે,	"
એ વિસવાસે વળગી રહ્યું મન મહારું રે,	"
કહે પ્રીતમ નહિ મૂકું નામ તમારું રે,	"

૨૧-પ્રીતમદાસજીના છપ્પા (છપ્પય છંદ)

૧-કુબુદ્ધિનું અંગ

હરિભક્તિની હાંસી કરે, લોક વહેવારમાં ફૂલ્યો કરે;
હરિ ગુરુ સંત સાથે નહિ પ્રીત, કુલ કુટુંબની રાખે રીત;
કહે પ્રીતમ તે કબુદ્ધિ જીવ, લવસાગરમાં ભમે સદૈવ. ૧
સ્વાર્થ માંહે શૂરો ધણો, બહુ કાયર પરમારથ તણો;

મોઢે સરવસ્વ હરિનું કહે, હરિ અરથે ઢાડી નવ દહે; ૨
 ડાપણુ ડોળે દિન ને રાત, કહે પ્રીતમ તે પશુની જાત.
 પશુતણી તો એકજ પેર, ઢાઘની નિંદા ન કરે ઝેર;
 તેને જ્યાં રાખે ત્યાં રહે, ભુખ દુઃખ તે સરવે સહે;
 કહે પ્રીતમ તે ખલ ખોટા સહિ, જેને જ્ઞાનવિવેકજ નહિ; ૩
 મૂરખના મનમાં અહંકાર, કહ્યું ન માને એક લગાર;
 સામા ઉત્તર લાવે સૌ, બ્રહ્મ સરીખા ઢાટિક હો;
 પોતાના મત માંહી ફેરે, પ્રીતમ ઢાની પ્રભા ન ધરે. ૪
 દલમાં જાણે સમજ્યો સહી, સમજણુ ન રાખે રુદિયામાંહી.
 મનનો મેલો પોચો પુન્યથી, કથે જ્ઞાન મોટા મુન્યથી;
 કહે પ્રીતમ શું બોલે વળે, વંઝાને ઢમ પાનો ચડે. ૫
 જીતે જગતને શબ્દે કરી, અવિદ્યા તો પોતામાં ભરી;
 તે ઢાઘની કાઠી નવ જાય, જેમ મશાલચી અંધારે અથડાય;
 કહે પ્રીતમ એ કાચું કામ, જે નવ જાણ્યા આતમરામ. ૬
 લોભીજનનું વાચક જ્ઞાન, જેવું બગ ખિલાડીનું ધ્યાન;
 સ્વારથ સુધી તાકી રહે, લાગે મચ્છ મુસાને ઝહે;
 કહે પ્રીતમ એહવા જનજેહ, કામ પડે આજખાશે તેહ. ૭
 પરનિંદામાં જે નર પચે, કુટુંબસંહિત તે નરકે ગછે;
 ઘણા કલપ તે પામે દુઃખ, સ્વપ્નાંતરમાં ન મળે સુખ;
 કહે પ્રીતમ તે અધોગતે જાય, વળતાં પશુ પિશાચ તે થાય. ૮
 કામ કાધ મદ લોભ અપાર, પાપ કરી પાળે સંસાર;
 ખટ દશ અનરથ લેળા થાય, તહાં તેનો પૈસો બંધાય;
 ભક્ષ અરથે તે લઈ વાવરે, કહે પ્રીતમ તે ક્યારે તરે. ૯

ધૂળ ઉથામી મેળે ધન, જપે નહિ તે રાત ને દન;
 પેખે સ્ત્રી પુત્ર પરિવાર, પુન્ય ન પ્રીછે એક લગાર;
 ધરધંધામાં ગૂંચાઇ રહ્યો, કહે પ્રીતમ તે નરકે ગયો. ૧૦
 નારી વળગી વીંછી જણ, રાતદિવસ તે સોશે પ્રાણ;
 ભૂતાવળ ટોણું છેયાં તણું, ખાઉં ખાઉં તે બોલે ધણું;
 ધરધણી માથે બીજે ખત્રીશ, પ્રીતમ જાણ્યા નહિ જુગદીશ. ૧૧
 મનમાં જાણે મોટા હું, મુજ આગળ બીજે તે થું;
 મારે માથે કુટુંબનો ભાર, મુજવડે જીવે પરિવાર;
 હું ન હોઉં તો સહુ ભૂખે મરે, કહે પ્રીતમ કુબુદ્ધિ એમ કરે. ૧૨
 શોભા અરથે ખરથે દામ, પરમારથતું ન જાણે નામ;
 ઉપાધિમાં અચલ સરખો હોય, વળતી વાટ સારાની જોય,
 કહે પ્રીતમ દૂપમાં ક્યાંથી ખરાસ, હીંગમાં નહોય ચંદનની વાસ. ૧૩
 છલખલ ભેદ કરે બહુ ઘણા, પ્રપંચ પાપ્પંડમાં નહિ મણા;
 મનમાં જાણે મરવું નથી, કાલ જોરાવર છે સરવથી;
 જમકિંકરનો માથે ભાર, કહે પ્રીતમ કરશે પોકાર. ૧૪
 પાપે પામે જમજાયના, ગર્ભવાસ નાના ભાતના;
 શુકર ઉંટ ગર્દભ ને જરખ, દુઃખ પામે ને હેંડે હરખ;
 અધમ જીવને બહુ અભિમાન, કહે પ્રીતમ તે પડે નરક નિદાન. ૧૫
 એવી પેરે અથડાતો કરે, સુખની વાત લેશ નવ કરે;
 માયામાં તો અસ્યો મૂઢ, કરમમાં રહે જનમનો ગુંડ;
 અનેક જીવની હિંસા કરે, પ્રીતમ પાપે પેટજ ભરે. ૧૬
 હરિગુરુ સંત સાથે નહિ નેહ, પુરુષ નહિ પણ રાખશ તેહ;
 સુરભીસુત સરીખો તે સહી, હરિસમરણ દુદ્યામાં નહિ;

દેહ ધરી તેને ધિક્કાર, કહે પ્રીતમ તે પશુ ગમાર. ૧૭

૨-પ્રેમનું અંગ

પ્રેમ વિના પ્રભુ નહિ મળે, અંતરજામી અઢળક નહિ ઢળે; ૧

પ્રેમ વિના ઘટ ખાલી જાણુ, પ્રેમ વિના પંડ પ્રગટ મસાણુ;

પ્રેમ વિના પાવન નહિ મન, કાણુ ગૃહસ્થ કાણુ જોગીજન. ૧

પ્રેમ વિના પામે નહિ પાર, બીજા સર્વે લોકાચાર;

અંગે સજ સોળે શણુગાર, એક વસ્ત્ર વિણુ વરવી નાર;

પ્રીતમ પ્રેમ વિના એમ જાણુ, હરિના હેતવિના સહુ હાણુ. ૨

ધણી વિના ધરવાસણુ નાર, શોભે નહિ તે બિન ભરથાર;

દીપ વિના જમ સૂનું ધામ, દ્વંદ્વ સૂનું વિના હરિનામ;

લવણુ વિના બહુવ્યંજન શાગ, પ્રીતમ પ્રેમ વિના એહેવો વેરાગ. ૩

વર વિના જહવી હોય જન, પ્રેમ વિના જપ તપ વ્રત દાન;

પ્રેમ વિના ફલ રૂપ ન થાય, વૃથા શ્રમ કરો તે જાય;

પ્રીતમ પ્રેમ ફલકે હરિ ઘટમાં કરે, મહાપતિત એક ક્ષણમાં તરે. ૪

પ્રેમપ્રધાન વસે હરિદ્વાર, હાથ ગ્રહી પોંચાવણુહાર;

રાજકુંવર જહને લઈ જાય, તેનો કાણુ કરે અંતરાય;

રંગમહેલ રાજનું ધામ, પ્રીતમ પ્રેમે આપે નિજ ઠામ. ૫

પ્રેમસુધારસ જે જન પીએ, કાલ કરમથી તે નવ બીએ;

સરવ સમૃદ્ધિ તેહની પાસ, રિધસિદ્ધ મુક્તિ ચતુરધા દાસ;

આઠે પોર આનંદમાં ફરે, પ્રીતમ પ્રેમ અમલ ન ઊતરે. ૬

પ્રેમ પ્રગટે જહ ઘટ મહીં, ચૌદ લોકમાં છાનો નહીં;

શોભા સરવ જાણુ શણુગાર, જહનો જશ જુગમાં વિસ્તાર;

નર નારી તેહના ગુણ ગાય, પ્રીતમ પ્રેમતણુ મહિમાય;

પ્રેમ પ્રગટ્યો ગોપીને રહે, નિગમ પુરાણ શાખ સહુ વહે. ૭
 ત્રિભોવન ધન કહે તેહને, શુદ્ધ પ્રેમ પ્રભુશું જહને;
 પ્રીતમ પ્રેમ સૌને શિર ધજ, પ્રેમ વિના સિધ સાધક સૌ અજ. ૮
 સરવ તેજ રતિમાં લય થાય, ઉદુગણ અગ્નિદીપક કહેવાય;
 જમ સાકરમાં સ્વાદ બહુ સહી, અમૃતરસથી બંચો નહી;
 પ્રીતમ પ્રેમ સરવનો રાય, સાયરમાં સૌ નીર સમાય. ૯
 પ્રેમ પ્રભુશું જે જન ધરે, આન દેવ ડાથી નવ ડરે;
 લોકલાજ ગણે નહિ કશી, પ્રેમ રહ્યો જને રહિયે વસી;
 સ્વાસ ઉસાસ સ્મરણ તે કરે, પ્રીતમ પ્રેમ સહુથી સરે. ૧૦
 પ્રેમપંથ ખાંડાની ધાર, શૂરવીર ચાલે નિજ આધાર;
 તન મન ધન તણુવત્ ગણો, મોહ આદે શત્રુ સહુ હણો;
 ધીરજ ધારણ આપે ધણી, પ્રીતમ મોજ પામે તે ધણી. ૧૧
 ચંદ્રાયણ સૂરજવ્રત કરે, જપ તપ જોગ કરી બિતરે;
 બીજાં સાધન સરવે થાય, ભક્તિવ્રત ઢાણેક ઉતરાય;
 સારો સાધ એક લક્ષે રહે, કહે પ્રીતમ તે પરમપદ લહે. ૧૨
 સેવા પૂજ સમરણ ધ્યાન, ગુરુ ગોવિંદ વિના નહિ આન;
 અરચન વંદન કીરતન કરે, દાસભાવ નિરંતર ધરે;
 ચિતવિત્તપ્રાણ સમરપણ કરી કહે, પ્રીતમ પ્રેમસ્વરૂપ સુખલહે. ૧૩

૩-વૈરાગ્ય અંગ

વૈરાગ્ય વિના દ્વેષ નહિ ટળે, અંતર ગાંઠ ગરભ નહિ ગળે;
 મનમાંના વિકાર નહિ જાય, અંતઃકરણ નિરમલ નહિ થાય;
 તીવ્ર વૈરાગ્ય ટાળે દિલ દાગ, પ્રીતમ પરમ ભાગ્ય વૈરાગ. ૧
 તીવ્ર વૈરાગ્ય તેહનું નામ, દુઃખરૂપી દેખે ધન ધામ;

સરપ સરખો જાણે સંસાર, ભોવન ભોગ સૌ નાગણ નાર;
 આઠે પહોર રહે ઉદાસ, કહે પ્રીતમ તે ન પડે પાસ. ૨
 બ્રહ્મા શેષ તણું સુખ જહ, પાવક સરખું પેખે તેહ;
 ત્રિભોવનની વિભૂતિ ત્યાગ, ત્રિશ્વલોક લગી વૈરાગ;
 શરીર આઠે નહિ જને સ્નેહ, પ્રીતમ તીવ્ર વૈરાગનો નેહ. ૩
 અષ્ટસિદ્ધિસુખે મોહ નહિ, તેને અવર સુખ શા લેખામહીં;
 કાગવિષ્ટા તુલ્ય વિષયભોગ, દેખે દેહને દારુણ રોગ;
 અષ્ટ પદારથ સુખનો ત્યાગ, કહે પ્રીતમ એ તીવ્ર વૈરાગ. ૪
 વૈરાગ કહ્યા જે પંચ પ્રકાર, અતિ તીવ્ર ઉન્મની વિચાર;
 સાધારણ વૈરાગ જે મંદ, નિરમલ વૈરાગે ઊપજે આનંદ;
 જે સમજથી થાયે સુખ, કહે પ્રીતમ ટળે તેહનાં દુઃખ. ૫
 સાધારણનાં એહ વિવેક, દેખાદેખી ધરજે ભેખ;
 ભજન ભક્તિ સીતર નહિ, રાગદ્વેષ ઉર અંતર સહી;
 આત્માની ખખર નહિ જહને, પ્રીતમ સાધારણ કહીએ તેહને. ૬
 મંદ વૈરાગનું મહાતમ એહ, પરિવારે પડ્યો નર જહ;
 ના મળી સમૃદ્ધિ ને પામ્યો દુઃખ, સાધુ ભેખમાં દીઠું સુખ;
 તજ્યો સંસારને ક્રોધે કરી, કહે પ્રીતમ નાઠો નીસરી. ૭
 ઉન્મની વૈરાગનો એહ આભાસ, વિષયભોગથી થયો ઉદાસ;
 અંતર ઓળખવાને ઇશ, શોધવા લાગ્યો શ્રી જુગદીશ;
 કથા કીરતન તીરથ અનુરાગ, પ્રીતમ એ ઉન્મની વૈરાગ. ૮
 કહું લક્ષણ અતિ તીવ્ર તણું, જનમમરણ દુઃખ દીઠું ધણું;
 ઇન્દ્રાસન અજ પદ કેલાસ, સરવે સુખથી થયો ઉદાસ;
 કાલ કલેશ જાણી કરો ત્યાગ, કહે પ્રીતમ એ તીવ્ર વૈરાગ. ૯

હવે કહું નિર્મલ નિરવેદ, અહંકૃત જણે થાય ઉચ્છેદ;
મટે મોહ માયાનો લેશ, કાય ઉપર નહિ રાગ કે દ્વેષ;
જય ન આવે આગ્રહ તજે, નિરમલ નામ નારાયણ લજે;
તત્ત્વજ્ઞાને ત્યાગનો ત્યાગ, કહે પ્રીતમ નિરમલ વૈરાગ. ૧૦

૪-અથ નામનું અંગ

નામ તણો મહિમા છે બહુ, વેદ પુરાણ શાસ્ત્ર કહે સહુ;
નામે પાપાણ વહાણ થઈ તર્યા, નામે અધમ ધણા આધર્યા;
કહે પ્રીતમ એહવું હરિનું નામ, ભાવે ભજે તજે સરવ કામ. ૧
નામમહાતમને જણે શેષ, અવની ભાર ન લાગે લેશ;
સદાશિવે નામ ઉરમાં ધર્યું, મહાઝેર અમૃત થઈ ઝર્યું;
એવું નામ જે જીવ્યાએ જપે, કહે પ્રીતમ એ જઠરા ઠમ તપે. ૨
અજમિલ નામ આધર્યા, આઁવ્યો કાલ તે પાછો ફર્યા;
નામે કુંજર મુકાવ્યો કષ્ટ, નામે પાર પામ્યા પાપિષ્ઠ;
નામ સમરતાં ગુણિકા તરી, કહે પ્રીતમ એ રુદિયે ધરી. ૩
એક કરોડ સુરભી હોય સાર, ધરણ સમે કાશી મોઝાર;
નક્ષત્ર ફળ ને ઉભયકાળ, જોગ જુગત લેવી સંભાળ;
ગંગામાં રહી દીજે દાન, કહે પ્રીતમ નહિ નામ સમાન. ૪
જપ તપ તીરથ ને વ્રત, કનક સુમેર કરી દીજે તરત;
વસુધા સમસ્ત હોય હેમે ભરી, રવિના રથ સુધી ઢગલી કરી;
તે લઈ સધળું દીજે દાન, કહે પ્રીતમ નહિ નામ સમાન. ૫
વાવ ફૂપ સરોવર ક્ષણો, ધરમે ખરચે દ્રવ્ય પોતાતણો;
કન્યાદાન કરે લક્ષ કરોડ, હય હસ્તિ રથ વહેલ જોડ;
તે સર્વે લઈ દીજે દાન, કહે પ્રીતમ નહિ નામ સમાન. ૬

અંત સમે ઉર આવે નામ, તે જન પામે વૈકુંઠ ધામ;
 જમના દૂત સામું નવ જુએ, માયા મન પસ્તધને રુએ;
 સરવને મસ્તક મૂકી પાય, કહે પ્રીતમ સત લોકે જાય. ૭
 નામે નારદ નિરભે થયા, સનકાદિક સ્વરૂપે રહ્યા;
 વ્યાસ વાલ્મીકિ ને દત્તાતરી, હરિ નામ સુદામા ધરી;
 અનંત કોડ ભક્ત આગે રયા, પ્રીતમ નામે નિરભે થયા. ૮
 નામે ધ્રુવજી અવિચળ રયા, સંશે શોક સમૂળા ગયા;
 પ્રહ્લાદે લીધું હરિનામ, નરસિંહરૂપે કીધું કામ;
 નામે નિશ્વલ થયાં છે મન, કહે પ્રીતમ જપે જોગી જન. ૯

૫-સમરણનું અંગ

શ્વાસોશ્વાસે સમરણ કરે, વિના હાથ મન મણકા કરે;
 વિના જીભ હાલે નહિ હોઠ, લાગી સુરત નિશાને ચોટ;
 ઊઠે અખંડ ધૂન રણકાર, કહે પ્રીતમ તે સમરણ સાર. ૧
 જહવું લોભીને પ્યારું ધન, વાંઝને જમ પ્યારો તન;
 જમ કામીને પ્યારી નાર, મીન તણે મન વહાલું વાર;
 એમ રુદ્યામાં રાખે નામ, કહે પ્રીતમ સહેજે સરે કામ. ૨
 નાભિ નેણમાં રાખે નેહ, દલમાં દરસે ચોથો દેહ;
 પંચકોશ કાયા કહેવાય, તે સમજ્યાથી સંશય જાય;
 પંચકોશ પર જણી ઈશ, પ્રીતમ નિત્ય જપે જુગદીશ. ૩
 અંતરજામી ઈશ્વર આપ, ગેખી થાય અજંપા જપ;
 ષટ્સે ને એકવીસ હજાર, એટલા નિત્ય ઊઠે રણકાર;
 તેહનો કરતા જહેર જડે, કહે પ્રીતમ તે લેખે ચડે. ૪
 ચક્રવર્તીનું ચિંતવન કરે, નાભિ ધ્યાન નિરંતર ધરે;

ઇંગલા પીંગલા સુષુમણા સાર, ઉન્મની મન રાખે નિરધાર;
 નિરાલંબ આલંબન નહિ, કહે પ્રીતમ તે સમરણ સહી. ૫
 સમરણ ધ્યાન નિરંતર સોય, ઉપર કશે અવયવ ન હોય;
 ભીતર તાળી લાગે ભલી, સરિતા સિંધુ જમ જાયે છલી;
 કૂલે રહે કમલની કળી, કહે પ્રીતમ પ્રભુ શું રહે મળી. ૬
 સમરણ માંહી ને સમરણ ખાર, જહને રહેયે બ્રહ્મ વિચાર;
 જાત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ માંહી, સ્વરૂપ લક્ષને ભૂલે નાંહી;
 મારું તારું મૂકે પરું, કહે પ્રીતમ તે સમરણ ખરું. ૭
 સમરણ તે જે શુદ્ધ વિચાર, હરિશું નિમિષ ન તૂટે તાર;
 ઊઠતાં બેસતાં એક આભાસ, રમતાં જમતાં રંગ વિલાસ;
 રામ રટણ નિત લાગી રહે, પ્રીતમ સમરણ તેને કહે. ૮
 હીરા રતન મણિ ને હેમ, તે ઉપર જહવો હોય પ્રેમ;
 ઢાઘ આગળ પ્રગટ નવ કરે, ગુપ્ત લઇને ધરમાં ધરે;
 હરતાં ફરતાં તેમાં રહે ચિત્ત, કહે પ્રીતમ તે સમરણ નીત. ૯
 નેણ વિના જે નીરખે રૂપ, વિના રસના રસ ગાય અનુપ;
 શ્રવણ વિના શબ્દ સુણે પ્રકાશ, વિના નાસિકા વાસ સુવાસ;
 વિના પિયાલે પીએ અમરત, કહે પ્રીતમ તે સમરણ સત. ૧૦
 સહેજ સમાધિ સમરણ સદા, ઊપજે નહિ તે કલ્પના કદા;
 રામ રામ ઊઠે રણકાર, ચિત્તવૃત્તિ તે શું એકતાર;
 કાણું માત્ર વીસરવું નહિ, કહે પ્રીતમ તે સમરત સહી. ૧૧

૬-નારીનિંદાનું અંગ

ના કરીશ નારી સાથે નેહ, નિશ્ચે નરકે નાખે તેહ;
 શ્રવણ નેણ નાસિકા મુખ મન, ઉદર ગુદા ભગ નરકનિદાન;

તે શું ભાવ ધરે ભરપૂર, પ્રીતમ તેથી નરક નહિ દૂર. ૧
 નાગ ડસે ત્યારે ચડે ઝેર, જીવતી જોતાં આવે લહેર;
 ધરમ ધ્યાન તપ તેજ અપાર, સુકત સુરપણું આચાર;
 સદ્ગુણ સિધને જ્ઞાન પ્રકાશ, કહે પ્રીતમ તેહનો કરે નાશ. ૨
 સંયમ નેમ સરોજ વન સોય, નારી હેમઝતુ સમ હોય;
 પુરુષ મીન કાંટો કામની, હેલામાં પ્રાણ હરે ભામની;
 વહાલ વધારી વિખડું પાય, કહે પ્રીતમ અંતે દુઃખ થાય. ૩
 પુરુષ પતંગ પાવક પ્રેમદા, અવગુણ મૂલ સુલભ સર્વદા;
 શૂકર ફૂકર ખર મોઝાર, મૂરખ નર માને સુખ સાર;
 હરણ ખરી છિદ્ર આકાર, કહે પ્રીતમ દુખ્યો સંસાર. ૪
 થોડા માંહે ધણું કરી કહ્યું, ચતુર નરના ચિત્તમાં રહ્યું;
 જો ઇચ્છે વૈકુંઠનો વાસ, કતક કામનીથી રહે ઉદાસ;
 એક નિરંતર હરિને ભજે, કહે પ્રીતમ જૂઠો સંગ તજે. ૫
 જલને લીલ ખગાડે જમ, રવિને રાહુ ગળે છે તેમ;
 દરપણ મેલે ઝાંખું થાય, જમ કાંઈ કાટ લોઢાને ખાય;
 કહે પ્રીતમ એમ નર ને નાર, રૂડા પુરુષ કરો વિચાર. ૬
 મોહ ન પામે મોટા જન, જહને સરખું ગૃહ ને વન;
 દરી સુંદરી એક સમાન, ક્રીટ વિરંચિ મૂઢ ગુણવાન;
 જડ ચૈતન્ય દેખે હરિવડે, કહે પ્રીતમ તેહને નવ અડે. ૭
 મૂરખને મનમાં આવશે, જમ જળામાં સાખર ધસે;
 ધાસી તીર ગડે તન માંહી, અનેક ઉપાય નીસરે નાંહી;
 સદ્ગુરુ શબ્દ ચમક જો મળે, કહે પ્રીતમ તો તતક્ષણ ગળે. ૮
 જોગીએ જોગ સમાધિ કરી, વાસના ત્યાંથી નવ નીસરી;

છતે પંડે ધયું જે રૂપ, વિપ્ર શ્વપચ થયો ભીલ ને ભૂપ;
 મોહ થકી પામ્યો અવતાર, કહે પ્રીતમ ભોગવ્યો સંસાર. ૯
 સોનાની થાળી તે સિદ્ધ, માંહે લોહ ખૂટો તે મદ્ધ;
 અશોભિતો ને અતિ દુઃખરૂપ, જેમ કાયામાં કોડ સ્વરૂપ;
 કહે પ્રીતમ જોગી જન જેહ, મોહ માન લાંછન છે તેહ. ૧૦
 ભરત ભરતખંડનો ભૂપ, ગુણ લક્ષણ તન સુંદર સ્વરૂપ;
 રાજ રિદ્ધ મૂકી વન ગયો, ગંડકીતીરે તપસી થયો;
 મૃગ બાલકથું થયો સ્નેહ, કહે પ્રીતમ પામ્યો પશુદેહ. ૧૧
 પ્રભુની માયા બહુ બલવંત, જુગતે જુગતે જીતે સંત;
 પ્રભુભજન પરમારથ કરે, મોહ માન મૂકી ભવ તરે;
 બ્રહ્મવિચાર રહે હરિરંગ, કહે પ્રીતમ તે સદા અસંગ. ૧૨
 સ્વાતિ બિન્દુનું મોતી થયું, ન લગે નીરમાં ન્યારું રહ્યું;
 ગોરસમાંથી ધૂત નીસરે, અળયું થઇને ઉપર તરે;
 કહે પ્રીતમ એમ હરિના દાસ, જગત જગથી રહે ઉદાસ. ૧૩
 ઓછાં માણસને બહુ ઈતરાધ, થઇ હીંડે પ્રભુનો પિતરાધ;
 મનમાં મોટપ ઇચ્છે ધણી, સામગ્રી સામળિયાતણી;
 ઇચ્છે તેહને આપે નહિ, પ્રીતમ પ્રીછ તું સાચું સહી. ૧૪
 કીટ મધુપ ને મિત્રાચાર, એક એકનાં દેખાડ્યાં દ્વાર;
 ગોખર મધ્યે દર ગીગાતણું, ભમર કમળમાં રહે તે ભણું;
 ખટપટ સંગ કીટ એકવાર, પ્રીતમ જે બેઠો તે કમલ મોઝાર. ૧૫
 કમળ ચડ્યું કશવને શીશ, જોયા જગતતાત જુગદીશ;
 ભલે સંગે ગત પામ્યો એહ, હતો નીચ થયો ઉત્તમ તેહ;
 ઘોયાં ચરણ ગોમતી ગંગ, કહે પ્રીતમ એહવો સતસંગ. ૧૬

થયો ચતુર્ભુજ ચડયો વિમાન, તેજપુંજ હરિરૂપ સમાન;
 વસ્યો વૈકુંઠ પડે નહિ કદા, સુરદુર્લભ સુખ માણે સદા;
 કહે પ્રીતમ એહ સંગ પ્રતાપ, મટયો કીટ થયો ઈશ્વર આપ. ૧૭
 છીપ રેખા રહી નીરમાંય, રતિ નીર ના ભેદે તાંય;
 જ્ઞાન મીનકા પરસે જોહને, આતુરતા ઊપજે તેહને;
 બાકી બીજી પડી પિયાળ, કહે પ્રીતમ ના આવે તતકાળ. ૧૮
 સંસાર તેનું સાગર જાણુ, છીપરૂપ સૌ પ્રાણી પ્રમાણુ;
 જ્ઞાન મીનકા તે ગુરુદેવ, ભેદે તેહનો કરે અવેવ;
 શબ્દ શાંતિ લેવાને કાજ, કહે પ્રીતમ પરપંચ કર ત્યાગ. ૧૯
 સાકરનો પર્વત હોય સાર, ચડી પિપીલિકા તેહ મોઝાર;
 બાધે નવ ખૂટે દીધે નવ જાય, બુદ્ધિબળે બહુ કરે ઉપાય;
 કહે પ્રીતમ એમ બ્રહ્મ અપાર, મતિ અનુમાને કરે વિચાર. ૨૦
 શીખે સુણે વરણુવ જ કરે, સમજે તેહનું કારણ સરે;
 સુધાતણા સાગર હોય સાર, તેહનો કાચ ન કાઢે પાર;
 માર્જન પાન કરે દુઃખ જાય, કહે પ્રીતમ સહેજે સુખ થાય. ૨૧
 *સંવત અઢારે સાર, જોડ સુદિ નવમી ગુરુવાર;
 આજ્ઞાકારી હરિગુણ ઈશ, કહ્યા છપ્પા એકશે એકત્રીશ;
 સદ્ગુરુ શબ્દે પામ્યો સુખસાર, પ્રીતમ પ્રગટ્યો પ્રેમ અપાર. ૨૪

* અહીં સાત લખેલી હશે તે લખનારની નજરચૂકથી રહી ગઇ
 લાગે છે, એથીજ છપ્પયનું આ પદ અધૂરું લાગે છે. સંખ્યા પણ
 ૧૩૧ તેને બદલે ૧૨૯ થાય છે.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા

ગીતામાહાત્મ્યનાં પદ

પદ ૧ હું-રાગ ઘોળ

પ્રથમ મોહ થયો પારથને, સમજાવ્યા હરિ સાંખ્યજી;
ત્રીજો કર્મ કહ્યાં શ્રીકૃષ્ણે, કર્મજોગ મૂળ ભાષેજી. ૧
પાંચમે પ્રાણ જોગ પુરુષોત્તમ, આત્મસંયમ સારજી;
જ્ઞાનજોગ કહ્યો ગોવિંદે, પૂરણ યોગ નિરધારજી. ૨
ભક્તિજોગ કહ્યો વિભૂતિ દસમે, વિશ્વરૂપ વિખ્યાતજી;
નિર્ગુણ સગુણ ક્ષેત્રક્ષેત્રજે, ગુણવર્ણન સાક્ષાતજી. ૩
જોગ પુરુષોત્તમ કહ્યો પંદરમે, દૈવી આસુરી પ્રકાશજી;
સુખ શ્રદ્ધા ગુણ ત્રિવિધિ સત્તરમે, ત્યાગ જોગ સંન્યાસજી. ૪
એક એક અક્ષર મંત્ર સંજીવન, બ્રહ્મહત્યાદિક ટાળેજી;
ગાય સાંભળે વળી વિચારે, પ્રેમ નેમ નિત્ય પાળેજી. ૫
ગીતાનો અરથ શ્રીકૃષ્ણ જાણે, મહિમા અગમ અપારજી;
પ્રીતમ પ્રેમસહિત ભજ ભાવે, મંગલકરણ મોરારજી. ૬

પદ ૨ જી-રાગ સહર

શ્રીભગવદ્ગીતા ભવદુઃખહરણી, કરણી કાટ કટ્યાણજી;
પદ્મનાભના મુખથી પ્રગટી, હરિ હરિજનનો પ્રાણજી. ૧
ભોમિ ભારતને વિષે ઊપજ્યું, કર્મલ કર્મલ મુખમાંથીજી;
ષટ્પદ સજ્જન શુદ્ધ સ્નેહી, નિમસ ટળે તહાંથીજી. ૨
અઢાર ઓછા આઠસે છે, પદ ચાલ ચોપાઈજી;
નથી આસાર નથી ઉમેરુ, જમ છે તમ ગીતા ગાઇજી. ૩
શ્રીમુખનો સંવાદ અનોપમ, ઉત્તમ અમૃત જીવેજી;
પ્રીતમ પ્રેમ હશે તે પામે, મરજીવાનો મેવેજી. ૪

અધ્યાય ૧ લો-અર્જુનવિષાદયોગ

દ્વાહરા

મૂક કરે વાચાળ જે, પંગુ લંધે તે ગિરિ;
તમહં વંદે કૃપાસિંધુ, પરમાનંદ માધવહરિ. ૧
જેને કમળા ગરુડ વંદે, શુક શારદ નારદ શેષ;
એવા ઉત્તમ પુરુષને નમું નેહ, જે સકલ ઉર આવેશ. ૨
પ્રહ્લાદ ઉદ્ધવ પારાશર, અજ ભીષ્મ ભવદ્ર આઘ;
તેહની ચરણરજ મસ્તક ધરું, જાયું પ્રેમપ્રસાદ. ૩
વ્યાસાદિક અકૂર વંદું, જેનાં પાવન પરમ ચરિત્ર;
ગંગાદિક તીરથની પેરે, કરે સહુને પવિત્ર. ૪
મુકંદપ્રિયે પ્રિયે મુકંદ, એહવા ભક્ત કહીએ જેહ;
ચિંતામણિ આબ્રણુની પેરે, સૌને શોભાવે તેહ. ૫
દેવકી ગર્ભરતન મોહન, વિશ્વનો શણુગાર;
ભક્તનું પ્રતિપાલન કરવા, અવતાર અંગીકાર. ૬
કંસાદિક શિશુપાળ આદે, દુષ્ટ રાજા જેહ;
તેનો વધ કરવાને કાજે, ધરી નારાયણ નરદેહ. ૭
જગતપાલક જગત મંગલ, જોતી રૂપ જગદીશ;
અર્જુનને ધર્મજ્ઞાન કહેવા, અવતાર દ્વારકાધીશ. ૮
અર્જુને આપણો ધર્મ મૂક્યો, ક્ષત્રિનો જુદ્ધ જેહ;
દયાધર્મ જે બ્રાહ્મણનો, આચરીને બેઠો તેહ. ૯
શોક મોહ બુદ્ધિ નાશ પામી, એવો જે અર્જુન;
તેને ભવજળ તારવા, કહ્યાં કૃષ્ણે સત્ય વચન. ૧૦

સમ શ્લોકે કહ્યો કૃષ્ણે, પારથને પ્રતિબોધ;
 વ્યાસે વર્ણવ્યા શ્લોક સાતસેં, સમજ્યે ટળે સૌ વિરોધ. ૧૧
 રાજ હસ્તે વસાવ્યું હસ્તિનાપુર, તે વિષે જે ધૃતરાષ્ટ્રરાય;
 પુત્રસ્નેહની વારતા, પૂછે સંજયને અભિપ્રાય. ૧૨
 સંજે પામ્યો દેવલોચન, વ્યાસથી વિખ્યાત;
 એક ઠામે સૌ બેઠો દેખે, સાંભળે સાક્ષાત. ૧૩

ધૃતરાષ્ટ્ર ઉવાચ

ધર્મક્ષેત્ર કુરુક્ષેત્રમાં, મળ્યા કુરુપાંડુ દોઝે;
 જે થઈ તે વારતા મને, સંજે કહે તું સોહો. ૧
 કુરુક્ષેત્ર વૃત્તાંત કહેવું, જેનો મોટો છે મહિમાય;
 એકગણું જે ધર્મ કરે તો, સહસ્રગણું તે થાય. ૨

સંજય ઉવાચ

સુણ નરેન્દ્ર કહું વાત તુજને, તબ સુતનું જે મન;
 પાંડવની સેના જોઈ ને, દુઃખ પામ્યો દુર્યોધન. ૩
 અર્ધરાત્રે ઊઠિયો, લીધા સેવક સાથે સાર;
 આચાર્યની પાસે આવી, બોલિયો નિરધાર. ૪
 સાતક્ષોણી દલપાંડવ કેરું, આપણું ક્ષોણી અગિયાર;
 તોયે તાપ લાગે મને, તેનો કરવો કવણ વિચાર. ૫
 વ્યગ્રચિત્ત મુખ વદે વાણી, દ્રોણાચાર્ય પ્રતિ જેહ;
 નવ શ્લોકે ધૃતરાષ્ટ્રને, સંજય કહેશે તેહ. ૬
 દુર્યોધન એમ બોલિયો, જુઓ આચાર્ય મહારાજ;
 પાંડવસુત સૈન્યા ધણી, આવ્યો યુદ્ધ કરવાને કાજ. ૭
 દુપદસુત જે શિષ્ય તમારો, તે ધૃષ્ટદ્યુમન જેહ;

વ્યૂહરચના રાખી છે તેણે, યુદ્ધ કરવાને તેહ. ૮
 શિષ્ય તમારો કહો તે શું, એનો એ અભિપ્રાય;
 પાંડવ સૈન્ય પર પ્રીત ધણેરી, એ તે શું કહેવાય. ૯
 હે સ્વામી તમે સાંભળો, કાંઈ થઈને સાવધાન;
 પાંડવની સેન્યામાં મળ્યા છે, મહાસુભટ બળવાન. ૧૦
 ભીમસેન અર્જુન સરખા, સંવળા સુર સુજાણ;
 જુદ્ધ કરવાને ચતુર પૂરા, ધર્યાં ધનુષ્ય ને બાણ. ૧૧
 ભીમસેન અર્જુન કેવા છે, મહાબળિયા કહેવાયે;
 જોણે યુદ્ધે પ્રાજે પમાડ્યા, કૈલાસકેરા રાયે. ૧૨
 યુદ્ધવિષે જે ચતુર કહેવાયે, જાનુધાન તે જાણો;
 દ્રુપદ વૈરાટ સુ સરવે વેવાઈ, પાંડવના પરમાણો. ૧૩
 શૂરવીર તે સખળ હીસે, સનમુખ કહી યુદ્ધ માંડે;
 વૃક્ષની પેરે અચળ મહારથી, રણભૂમિ નવ છાંડે. ૧૪
 ધૃષ્ટકેતુ ચેકિતાન કાશીનૃપ, કુંતિભોજ કહેવાય;
 પુરુજિત નરપુંગવ બીજા, બળ અનુમાન નવ થાય. ૧૫
 જેનો રથ ધ્વજદંડ દેખીને, શત્રુ પામે સૌ ત્રાસ;
 ધૃષ્ટકેતુ કહીએ છે તેને, જેનો જશ જગત પ્રકાશ. ૧૬
 રણવિદ્યા યુદ્ધમાં જે ચતુર છે, ચેકિતાન કહેવાય;
 કાશીરાજ જેને બ્રહ્મ સુલભ, કાશી નગરનો રાય. ૧૭
 સમસ્ત વેરીનાં પુર જીતે, પુરુજિત તે જાણો;
 કુંતિભોજ રાજ શિવસરખા, મહાબળિયા પરમાણો. ૧૮
 યુદ્ધવિષે જેને ક્રોધ ધણેરો, જૂજુધાન તે માન;
 બહુ બલ તે વિકાંત વખાણું, ઉત્તમોજ વીર્યવાન. ૧૯

સુભદ્રાસુત દુપદ્વીના તન, સમસ્ત મારથી જાણ્યા,
 પાંડવની સૈન્યાના મુખ મહિ, તમ આગળ તે વખાણ્યા ૨૦
 એવાજ ઉત્તમ દ્રોણાચારજ, સાંભળો મારી વાત;
 મમ સૈન્યાના નાયક જે જે, વર્ણવી કહું વિખ્યાત. ૨૧
 પ્રથમ તમો પછી ભીષ્મ મહાભટ, ક્રિપાચાર્ય કરણરાય;
 અશ્વત્થામા વિકર્ણ વળતા, સોમદત્ત કહેવાય. ૨૨
 તમથી ધનુર્વિદ્યા બળ પામ્યો, એહવું અર્જુન નામ;
 અગિયાર કોટિ રુદ્રનો સ્વામી, જીત્યો જેણે સંગ્રામ. ૨૩
 ગંગાપુત્ર પવિત્ર જેનું મન, ભીષ્મ મહાબળ ધામ;
 શૂરવીરશિરોમણિ સૌમાં જેણે યુદ્ધે જીત્યા પરશુરામ. ૨૪
 કરણ ચતુર શત્રુ સામો, મહાબળિયો કહેવાયે;
 અશ્વત્થામા અશ્વ સહિત, વેરીને રણમાં ખાયે. ૨૫
 વિકર્ણની કીર્તિ સાંભળતાં, સુભટ બધિર થૈ જાયે;
 તે માટે એ વિકર્ણ કેરાં, નામ તણો મહિમાયે. ૨૬
 અનેક શૂરા મારે અર્થે, જીવ તજીને આવ્યા;
 નાના શસ્ત્ર ધરીને ઊભા, જીદ્ધવિશારદ કહાવ્યા. ૨૭
 આપણી સૈન્યાના ભીષ્મ સેનાપતિ, રક્ષાના કરનાર;
 તદ્દપિ સૈન્ય અપૂર્ણ લાગે, જદ્દપિ ક્ષોણી અગિયાર. ૨૮
 સાત ક્ષોણી પાંડવની સૈન્યા, સેનાપતિ ભીમ કહેવાય;
 તદ્દપિ બળ બહુ દીસે તેનું, એ મનનો અભિપ્રાય. ૨૯
 ભીષ્મની દૃષ્ટિ પાંડવભણી ભાસે, તેણે જોર જણાયે;
 આપણું સૈન્ય અસમર્થ દીસે, તે માટે ઋષિ રાયે. ૩૦
 દ્રોણાચારજ પ્રમુખ સુભટ સહુ, ભીષ્મની રક્ષા કીજે;

આપ આપણા સ્થાનકથી જોને, માન બહુવિધ હીજો. ૩૧
 દ્રોણાચાર્ય રાજા દુર્યોધન, માન ભીષ્મને હીધું;
 દુર્યોધનને હરખ પમાડવા, પછી ભીષ્મે શું કીધું. ૩૨
 કુરુવૃદ્ધ પિતા મહા બળવંત, સિંહનાદ ત્યાં કીધો;
 બ્રુહ્મતણો ઉત્સાહ ઉપજાવવા, શંખનાદ કરી હીધો. ૩૩
 ભીષ્મ તણો ઉત્સાહ જોઈને, સુભટ સૌ તત્પર થાય;
 સંજય કહે સાંભળ તું સ્નેહે, ધૃતરાષ્ટ્ર રાજય. ૩૪
 અનેક વાજિંત્ર વાગવા લાગ્યાં, રણાંગણ કહેવાય;
 શંખ ભેરી ગોમુખ પચ્ચાનક, શબ્દ ભયાનક થાય. ૩૫
 હવે પાંડવની સેન્યાનો આનંદ, બ્રુહ્મ ઉત્સવ કહેવાય;
 પાંચ શ્લોક કરી કહેવાશે, સુણ ધૃતરાષ્ટ્ર રાય. ૩૬
 ઉજ્જવળ અશ્વયુક્ત રથ રડો, ગિરિ કૈલાસ સમાન;
 ગતિ કરે તે સકળ લોકમાં, ત્રિભુવન તેજ નિધાન. ૩૭
 તે રથ ઉપર બેઠા બેઠે, અર્જુન માધવરાય;
 લક્ષ્મીનાથ સાથ પારથની, શોભા વરણી ન જાય. ૩૮
 ત્યાંની શંખધુની સાંભળતાં, આનંદ ઉર ન સમાય;
 દુર્યોધનની સેન્યાનાં વાજિંત્ર, તે આગળ ઢંકાય. ૩૯
 પંચજન્ય શંખ પૂર્યો પોતે, ઋષિકેશ ભગવાન;
 દેવદત્ત શંખ પૂરિયો, કાંઈ ધનંજય બળવાન. ૪૦
 પૂંઢર શંખ શબ્દ ભયંકર, પૂર્યો વૃકોદર વીર;
 અનંતવિજય શંખ પૂર્યો, કાંઈ રાય યુધિષ્ઠિર ધીર. ૪૧
 મણિપુષ્પ શંખ સુગોષમંગળ, પૂર્યો નિકુળ સહદેવ;
 શબ્દ તેનો સાંભળીને, મૂકે સહુ અહમેવ. ૪૨

કાશીરાજ ધૃષ્ટકેતુ, શિખંડી વૈરાટ;
 ધૃષ્ટદુમન સાત્યકી, ઊભા જીજ્ઞ કરવાને માટ. ૪૩
 દ્રુપદરાજ દ્રુપદીસુત, સુભદ્રાનો તન;
 ભિન્નભિન્ન શંખનાદ કીધા, પૃથ્વીપતિ રાજન. ૪૪
 શંખધૂની આકાશ અવની, સુણી સુર તજે પ્રમાદ;
 ધૃતરાષ્ટ્રસુતનું હૃદય વિદારે, એવા થયા શંખનાદ. ૪૫
 પાંડવ સેના સૂર સરવે, ઉપજ્યો મન ઉદ્ભાસ;
 સંજય કહે તું સાંભળ રાજ, તજ પુત્રની આશ. ૪૬
 શંખધૂની સુણી ત્રાસ પામે, દ્રોણ પ્રમુખ મહારાજ;
 ધનુષ્ય આકર્ષણ કરીને ઊભા, જીજ્ઞ કરવાને કાજ. ૪૭
 તે દેખી અર્જુન કપિધ્વજ, જેની ધ્વજએ હનુમાન;
 ગાંડીવ સજ કરીને ખોદ્યો, સાંભળો શ્રીભગવાન. ૪૮
 સંજય કહે સાંભળ મહિપતિ, કૃષ્ણ પ્રત્યે ખોદ્યો અર્જુન;
 ખેડે સેના મધ્યે રાખીએ રથ, આપણો જીગજીવન. ૪૯

અર્જુન ઉવાચ

હે શ્રીકૃષ્ણ કમળદળ લોચન, કોણ સુભટ આવ્યા સામા;
 તેશું જોઈને જીજ્ઞ માંડીએ, જેમ ઘટે તેમ સંગ્રામ. ૫૦
 ધૃતરાષ્ટ્ર સુત દુર્યુધ્ધિ જે, દુર્યોધન કહેવાય;
 તેની સાથે પ્રિય કરવા, કોણ કોણ આવ્યા રાય. ૫૧

સંજય ઉવાચ

અર્જુન વાયક સાંભળી કૃષ્ણજી, કીધી અશ્વને સાન;
 ખેડે સેનામધ્યે રાખીએ રથ, ઉત્તમ શ્રીભગવાન. ૫૨
 ભીષ્મ દ્રોણની આઘ મહિપતિ, ધર્યાં કવચ ને ટોપ;

જુદ્ધ અર્થે રહ્યા ઊભા, કરી મનમાં કેાપ. ૫૩
 આયુધ આગળ અંગ ઢાંક્યાં, અર્જુને નવ ઓળખાય;
 તેને આંગળીએ કરી, ઓળખાવે વૈકુંઠરાય. ૫૪
 આ પેલો છે અશ્વત્થામા, દ્રોણ દુર્યોધન;
 ક્રિપાચાર્ય ભીષ્મ વિકરણ, એ તું જો અર્જુન. ૫૫
 અર્જુને જે સુભટ દીઠા, ભીષ્મપિતા સમાન;
 દ્રોણાચાર્ય ગુરુ દીઠા, કરણ ભ્રાત્ર નિદાન. ૫૬
 શલ્ય પ્રમુખ માતુલ દીઠા, દુર્યોધનસુત નિજ તન;
 શત્રુ સૈન્યામાં મિત્રનો ભાવ, ઊપજ્યો અર્જુન. ૫૭
 સ્વસુર સહોદર બેઉ સેનામાં, અર્જુને દીઠા સરવ;
 બંધુવર્ગને જોઈને, મન પારથ મૂકે ગરવ. ૫૮
 પરમ કૃપા મન ઊપની, એવો જે અર્જુન;
 શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યે બોલિયો, બેદ પામતો મન. ૫૯

અર્જુન ઉવાચ

હે કૃષ્ણ આ સુભટ સર્વે, સ્નેહ પાત્ર પ્રવાહ;
 એ સજન સહુ જોઈને, ગયો યુદ્ધનો ઉત્સાહ. ૬૦
 સિદ્ધાય મમ ગાત્ર માધવ, શોકે મન સુકાય;
 ત્વચા દાઝે પડે ગાંડીવ, શરીર રોમાંચિત થાય. ૬૧
 પડે ધનુષબાણ હાથથી, મન ભમે મહારાજ;
 એવો વિવેક નથી ઊપજતો, જે શું કરવું હવે આજ. ૬૨
 નિમિત્ત જોતાં અશુભ એવાં, વામ ફરકે અંગ;
 સ્વજન હણ્યે શ્રેય ન દીસે, સાંભળો શ્રીરંગ. ૬૩
 સંગ્રામજયની નથી આકાંક્ષા, નથી રાજની ઇચ્છાય;

વિષયભોગ નથી વાંછતો, એણું જાણુજો જદુરાય. ૬૪
 ઉપનિષદ વેદ શાસ્ત્રને, ઉપજાવે આનંદ;
 સ્વર્ગ ધેનુ તણો સ્વામી, તેણું નામ ગોવિંદ. ૬૫
 સહોદરને સંતોષવા, ઇચ્છીએ સુખ રાજ;
 તે સ્વજન જીવ તજી, આળ્યા જીદ્ધ કરવાને કાજ. ૬૬
 આચારજ પિતૃ પિતા, પુત્ર પુત્રાદિક તથા;
 સ્વસુર સાળા સંબંધી, તેણું જીદ્ધ કરણું વૃથા. ૬૭

શ્રીભગવાન ઉવાચ

અર્જુન તુજને ઊપની, નહિ કરે જીદ્ધ એહ;
 રાજ માટે તારો વધ કરશે, તેમાં નહિ સંદેહ. ૬૮

અર્જુન ઉવાચ

જો મુજને હણશે મધુસૂદન, તોયે એને હું નહિ હણું;
 તુચ્છ વૈભવ ત્રિલોકનો, તો કેણુ રાજ્ય પૃથ્વીતણું. ૬૯
 ધૃતરાષ્ટ્રસુત દુર્યોધનાદિક, તેનો વધ કેમ કીજે;
 સુકીત જાયે શું સુખ થાયે, નિશ્ચે નરક પડીજે. ૭૦
 હે માધવ! હે કૃષ્ણ કૃપાનિધિ, છો તમો જાણસુજાણ;
 દુર્યોધન શું જીદ્ધ કરતાં નહોયે, આલોક પરલોક કહ્યાણ. ૭૧
 એ લોભે કરી દહેતો નથી, ધૃતરાષ્ટ્રકેરો કુમાર;
 આ લોક પરલોક નાશ કરે, ઉપજાવે દોષ અપાર. ૭૨
 કૌરવ શૂન્ય થયા છે લોભે, કુલક્ષયનો દોષ ન જાણે;
 મિત્રદ્રોહણું પાતક મોટું, તે હૃદયે નવ આણે. ૭૩
 હે કૃષ્ણ અમો દેખું પાપને, તે કિલ્મિષ ક્યમ કીજે;
 સદા જતન કરું દાળ્યાણું, પાતક નામ ન લીજે. ૭૪

શ્રીભગવાન ઉવાચ

કહે છે કૃષ્ણ સાંભળ તું અર્જુન, મિત્ર માહરી વાત;
કુળનો નાશ કરે શું હોયે, તે કહેને વિખ્યાત. ૭૫

અર્જુન ઉવાચ

કુળનો નાશ પુત્રપુત્રાદિક, શ્રાધાદિક ટળી જાયે;
ધર્મગયે અધર્મ હોય જ્યારે, ત્યારે કુળ પરાભવ થાયે. ૭૬
હે કૃષ્ણ રૂડા કુળની સ્ત્રી, દુષ્ટ ચિત્ત જ્યારે થાયે;
નીચ પુરુષનો સંગ કરે, ત્યારે વર્ણસંકર કહેવાયે. ૭૭
વર્ણસંકર પુત્ર પ્રકટે, તે કુળ નરકે નાખે;
કુળનો ક્ષય કરનારો જે કોઈ, પડે કુંભિપાકે. ૭૮
સત્કર્મે પિતૃ સ્વર્ગ પામ્યા, તેને પાછા પાડે;
પૂર્વજ નામ લઈ પિંડ મૂકે, સૂચી નરક પમાડે. ૭૯
કુળમાં ઊપજે વર્ણસંકર, ધર્મ સનાતન જાયે;
અમારો ક્ષત્રિય ધર્મ તે નારો, વંશ લોપ તે થાયે. ૮૦
જનાર્દન જેનો વર્ણાશ્રમ, ધર્મ પામ્યો નાશ;
ધર્મનાશ પામે પડે નરકે, એમ વદે વેદવ્યાસ. ૮૧
હે શ્રીકૃષ્ણ ઇશ્વર તમ સંગે, પાપ બુદ્ધિ કેમ થાયે;
રાજતણું સુખ પામવા, સજન હણવા મન જાયે. ૮૨
રણ વિષે આયુધ નહિ ધરું, નહિ કરું જીજ્ઞ ઉપાયે;
એમ કરતાં એ મુજને મારશે, પાતક તો નહિ થાયે. ૮૩

સંજય ઉવાચ

સંગ્રામ વિષે ત્યાં અર્જુને, મૂક્યાં ધનુષ ને શર હેઠાં;
ગરુડાસન જીવ અરથે હુતું, પાછળ જઈને બેઠાં. ૮૪

વલણુ

પછાત ભાગે રથને બેઠો અર્જુન, અધ્યાય એક નિરધાર;
કહે પ્રીતમ પ્રભુ પ્રેમે કરશે, અર્જુનનો ઉદ્ધાર. ૮૫

ઇતિ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-

શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે અર્જુનવિપ્રાહ્યયોગો

નામ પ્રથમોઽધ્યાય ॥ ૧ ॥

અધ્યાય ૨ જો-સાંખ્યયોગ

સંજય ઉવાચ

પરમ કૃપા ઉર ઊપજી, એવો જે અર્જુન;
આંસુધારા વહે નેત્રે, તે પ્રત્યે બોલ્યા શ્રીકૃષ્ણ વચન. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

હું અર્જુન એ કલુષતા, કાયરપણું કહેવાયે;
નવ ધટે તુજ સરખા શૂરને, એમ બોલ્યા વૈકુંઠરાયે. ૨

અર્જુન ઉવાચ

જે ભીષ્મ દ્રોણને પૂજીએ, લઈ પુષ્પ ચંદન સાર;
તેને પ્રભુ કેમ કીજીએ, નિજ બાણ કેરા પ્રહાર. ૩

ભીષ્મ દ્રોણનો વધ કરીને, ભોગવીએ જે ભોગ;
તેરુધિર ભોગથી ભિક્ષા ભલી, એ કૃત્ય ન કરવા જોગ. ૪

રાજલોભે કીજીએ, સંગ્રામ જેને માટ;
જયતણો નિશ્ચય નથી, જેમ ચાક ઉપર ઘાટ. ૫

ધટે પોષવા પુત્ર ધૃતરાષ્ટ્રના, જે લાડ લડાવાને જોગ;
તેનો વધ કરી કેમ ઇચ્છીએ, પ્રભુ રાજસુખ ને ભોગ. ૬

કાયર સ્વભાવે દીનતા, ધરમે થયું મન મૂઠ;
 હું શિષ્ય તમારો શણું આળ્યો, કીજે કૃપાગરુડારૂઠ. ૭
 ગુડાકેશ હૃષિકેશ પ્રત્યે, સંગ્રામ પ્રતિજ્ઞા કીધી;
 રાજનું નહિ કાજ ગોવિંદ, એમ કહી મુનતા* લીધી. ૮

સંજય ઉવાચ

ઉભય સૈન્યમાં ખેદ પામ્યો, એવો જો અર્જુન;
 અંતરજામી શ્રીકૃષ્ણ ખોદ્યા, હસીને હિતવચન. ૯

શ્રીભગવાન ઉવાચ

દેહ આત્માનો વિવેક જ્યાંલગી, નથી તુજને મિત્ર;
 શોક મોહ ત્યાંલગી ઊપજે, સાંભળ જ્ઞાન પવિત્ર. ૧૦
 અશોચ્યનો શોચ કરવો, એ મોટું અજ્ઞાન;
 તે માટે કાંઈ દેહનું, નથી પંડિતને અભિમાન. ૧૧
 પરમારથ બુદ્ધિ વિચારે, નથી લીખ્મદ્રોણનો નાશ;
 સદા નિત્ય અખંડ ઈશ્વર, આત્મા સ્વયં પ્રકાશ. ૧૨
 તેનો શોચ કરે છે માટે, તું મોટો મૂરખ જાણ્ય;
 નિત્ય જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા, સદા ઉરમાં આણ્ય. ૧૩
 નથી જતો નથી આવતો, જેમ છે તેમ આત્મા એક;
 દેહ ટળે એ નવ ટળે, રાખ્ય રુદ્યે વિવેક. ૧૪

અર્જુન ઉવાચ

અર્જુન કહે સ્વામી સાંભળો, છે આત્મા નિત્ય એહ;
 જન્મમરણ તો ખરું જીવને, એ મોટો સંદેહ. ૧૫

શ્રીભગવાન ઉવાચ

દેહ વિષે એ રહે છે, કુમાર જોખન જરા;
 ધીર પુરુષ તો મોહ નવ પામે, તે જ્ઞાની કહીએ ખરા. ૧૬
 શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, સુખદુઃખ તેને જાણ્ય;
 આગમાપાયી એ જાય આવે, આત્મા સત્ય પ્રમાણ્ય. ૧૭
 પુરુષર્ષભ અર્જુન તું સાંભળ, જેને ઉષ્ણુશીત સમાન;
 દ્વંદ્વ સહે તે મુક્ત જાણો, પૂરણ પામ્યો જ્ઞાન. ૧૮
 અવિદ્યાયુક્ત શીત ઉષ્ણાદિક, સદા નહિ નિરધાર;
 આત્મા સત્ય સદાય સાચો, જેને નહિ વિકાર. ૧૯
 જે આખા વિશ્વમાં રહ્યા વ્યાપી, પૂરણ સ્વયં પ્રકાશ;
 ત્રિલોકમાં કોઈ નથી એવો, કરે તેનો નાશ. ૨૦
 અંતવંત દેહ જાયે આવે, આત્મા અકળ અરૂપ;
 શરીરી સદા સ્થિર છે, આનંદ જ્ઞાનસ્વરૂપ. ૨૧
 દેહ વેધ્યે વેધાય નહિ આત્મા, દેહ મરતે તે મરે નહિ;
 હું મારું એમ મારણહારો, માને તે છે મૂરખ સહી. ૨૨
 ખટ વિકાર આ દેહને, છે ઉત્પત્તિ શિશુ વધ નાશ;
 એમાં આત્માને એકે નહિ, આત્મા સ્વયં પ્રકાશ. ૨૩
 એ આત્મા નથી જ તો આવતો, નથી નવો થતો સુણ ધીર;
 એ અજ પુરાણ નિત્ય અચલ શાશ્વત, એ તો મારે મરે શરીર.
 પૃથુનંદન સાંભળ પારથ, જે હાવો આત્મા ચિત્ત ધરે;
 તે પુરુષ તે કહીએ કેવો, તે કેહેને મારે મરે. ૨૪
 વસ્ત્ર જીર્ણ પરહરીને, નવાં જેમ કોઈ નર ધરે;
 નવાં ધરતાં અચળ આપે, પુરુષ પોતે નવ કરે. ૨૫

શસ્ત્રે કરી છેદાય નહિ, પાવકમાંહે નવ બળે;
 વાયુ વડે સુકાય નહિ, ઉદકમાંહી નવ ગળે. ૨૭
 અછેદ આત્મા છે અવિનાશી, સદા સનાતન બાણ;
 અચળ અમર અખંડ એકરસ, સ્થિર પૂરણ પ્રમાણ. ૨૮
 અવ્યક્ત આત્મા અચિંત્ય એવો, અવિકારી અશરીર;
 તે માર્યો મરતો નથી, તેનો શોચ તજજે વીર. ૨૯
 નિત્ય મરે નિત્ય અવતરે, નિત્ય ધરે સુખદુઃખ તે સહી;
 તે માટે તેનો મહાબાહુ, શોચ કરવો છે નહિ. ૩૦
 જન્મ તેને મરણ નિશ્ચે, મરે તે નિશ્ચે અવતરે;
 બ્રહ્મદિક સમર્થ નહિ, જે અવતારને મિથ્યા કરે. ૩૧
 આઘ જેહ દીસે નહિ, અંતે એહ નહિ મળે;
 મધ્યે પારથ શોચ શેનો, સમજ્યાથી સંશય ટળે. ૩૨
 આશ્ચર્યવત્ જુએ આત્માને, આશ્ચર્યવત્ વાણી કહે;
 આશ્ચર્યવત્ સહુ સાંભળે પણ, આત્મા અણુજાણે રહે. ૩૩
 આત્મા નિત્ય અખંડ કહીએ, દેહ મારે દેહ મરે;
 પરમારથ વિચાર પારથ, એનો શોચ શાને કરે. ૩૪
 સ્વધર્મે સંગ્રામ કરતાં, દુઃખ ન આણીશ મન;
 ક્ષત્રિયનો એ ધર્મ છે, માટે આચર તું અનુન. ૩૫
 અણુઘ્રાણ્યે જુદ્ધ આવ્યું, ભાગ્યતણો નહિ પાર;
 સંગ્રામે ક્ષત્રિય મરે તો, ઉઘાડાં સ્વર્ગદ્વાર. ૩૬
 ધર્મયુદ્ધ જે તું નહિ કરે તો, શિવ જીત્યાની કીર્તિ જશે;
 ધર્મતજેય પ્રતિવાય લાગે, ઊલટું પાતિક થશે. ૩૭
 સકળ લોકમાં કીર્તિ તારી, તે અપકીર્તિ બોલશે;

અપકીર્તિથી મર્ણુ રૂડું, શ્રીકૃષ્ણ કહે એવું થશે. ૩૮
 દુર્યોધન દુઃશાસન આદે, એવું મન માંહે જાણશે;
 ભયપામી પલાયનકીધું અર્જુને, સૌ મહારથીગર્વ આણશે.
 નિંદશે તુજ સામર્થ્યને, અપવાદ શત્રુ બોલશે;
 એ દુઃખથી બીજું નથી જે, પ્રતિષ્ઠા તારી જશે. ૪૦
 બેઉ પ્રકારે લાભ તારે, હારે જીત્યે છે સહી;
 મરશે તો સ્વર્ગ મળશે, જીત્યે ભોગવશે મહિ. ૪૧
 સુખદુઃખને સમાન જાણજે, લાભાલાભ જ્યાં જ્યાં એક જાણ;
 જુદા કરતાં નહિ પાપ લાગે, એવું ઉરમાં આણ. ૪૨
 સાંખ્યયોગ મેં કહ્યો તુજને, તેથી હોય બુદ્ધિ પ્રકાશ;
 બુદ્ધિ પ્રકાશે દેહબંધન, સઘ પામે નાશ. ૪૩
 કર્મજોગ નિષ્કામ આચરતાં, લાગે નહિ પ્રતિવાયે;
 નિરબંધન તે નીપજે ને, અનેક ભય ટળી જાયે. ૪૪
 વ્યવસાયે બુદ્ધિ અનેક કહીએ, નિશ્ચેવતી બુદ્ધિ એક;
 કુરુનંદન કહું તુજને, સાંખ્યયોગ વિવેક. ૪૫
 પુષ્પવત્ જે વેદ વાણી, ફળ કરી ગ્રહે જેહ;
 વેદ કર્મ સુખ સ્વર્ગ ઇચ્છે, મૂરખ જાણે તેહ. ૪૬
 વિષય આત્મા કામ ભોગે, યજ્ઞાદિક કરે જેહ;
 જન્મમરણ નહિ ટળે તેહનાં, ફરી ફરી પામે દેહ. ૪૭
 અર્જુન કહે સ્વામી સાંભળો, મોહ બુદ્ધિ પામે ભર્મ;
 કામ ક્રિયા કેમ કહી વેદે, યજ્ઞાદેક જે ધર્મ. ૪૮
 અર્જુનનાં વાયક સાંભળી, એમ વદે શ્રીભગવાન;
 જેને આસક્તિ અશ્વર્ય ભોગની, તેને નહિ સાંખ્યનું જ્ઞાન. ૪૯

ત્રિગુણ વિષયા વેદ વાણી, સકામ પર સંસાર;
નિરદ્વંદ્વ તું નિરુપૃહિ થા, યોગક્ષેમરહિત નિરધાર. ૫૦

અર્જુન ઉવાચ

અર્જુન વળતો ઉચ્ચરે, સાંભળો સુંદરશ્યામ;
ફળરહિત જે કર્મ કહીએ, તે કર્યાનું શું કામ. ૫૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

વાપી કૂપ તણાં જળ જે કાંઈ, સમુદ્રમાં લય થાયે;
બ્રહ્મવિદ્ જોગીના સુખ આગે, સુખસ્વર્ગનાં દુર્બળદેખાયે.
અર્જુન તું એમ કહીશ મુજને, કયમ જ્ઞાન ન પ્રેરો નાથ;
જ્ઞાન કર્મના અધિકારી, એ ભિન્ન છે સુણ બ્રાત. ૫૩
કર્મનો અધિકાર તુજને, મારે કર્મ કર્યું તું વીર;
કર્મના અણુકરતા જે કોઈ, તેનો સંગ ન હશે ધીર. ૫૪
કર્મફળની તજે તૃષ્ણા, તેને કર્મબંધન નહિ;
ફળ ઇચ્છે અવતાર ઊભા, ભભાવે ભવમાં સહી. ૫૫
વિષય સંગ તજી ઈશ્વર અર્થે કર્મ કર તું મિત્ર;
શુભાશુભ સમાન દૃષ્ટિ, ઉત્તમ યોગ પવિત્ર. ૫૬
હૈ ધનંજય કર્મફળ તજી, ધર્મ કર તું ધીર;
ફળ ઇચ્છયે અવતાર ન ટળે, ઊંચ નીચ શરીર. ૫૭
શુભાશુભ સમભાવ જેને, યોગયુક્ત જેહ;
એથી બીજું નથી સાધન, ઉત્તમ અર્જુન તેહ. ૫૮
કર્મબુદ્ધિ શુદ્ધ માનવ, ફળ ઇચ્છા જેને નહિ;
જન્મમર્ણ વિમુક્ત બંધન, અભયપદ પામે સહી. ૫૯

મોહ*કલિલથી તરશે બુદ્ધિ, ભાંગશે ભવબ્રાંત્ય;
વૈરાગે વિખવાદ ટળશે, મનદોષ પામે શાંત્ય. ૬૦
શાસ્ત્ર સાધન સાંભળી, મન મનોરથને નવ ગ્રહે;
અગાધ xધ્રુવેનાં ઉદક પેરે, અચળ બુદ્ધિ થઈ રહે. ૬૧

અર્જુન ઉવાચ

સ્થિતપ્રજ જો પુરુષ બ્રહ્મવિદ્, કેમ કરીને ઓળખાયે;
કેમ બોલે કેમ ચાલે બેસે, કહો કેશવરાયે. ૬૨

શ્રીભગવાન ઉવાચ

મનકામના વિષયવૃત્તિ, મલિનતા સહુ જાયે;
આત્મસ્વરૂપે આનંદ પામ્યો, તે સ્થિતપ્રજ કહેવાયે. ૬૩
દુઃખ વિષે ઉદ્વેગ ન પામે, સુખ વિષે નહિ સ્નેહ;
વિતરાગા ભય ક્રોધા, સ્થિતપ્રજ તો તેહ. ૬૪
શુભાશુભ નિંદે નહિ, નહિ દ્વેષ ને સ્નેહ;
સદા રહે સમાનબુદ્ધિ, સ્થિતપ્રજ તો તેહ. ૬૫
વિષય થકી ઇન્દ્રિ સમેટે, જેમ કૂર્મ સમેટે અંગ;
સ્થિતપ્રજ તો કહીએ તેને, એમ વહે શ્રીરંગ. ૬૬
આહાર જીત્યો તેણે સર્વ જીત્યું, જીત્યા વિષયવિકાર;
જ્યાંલગી રસના વશ નહિ, ત્યાંલગી સહુ ઉપચાર. ૬૭
કુંતીનંદન પુરુષ એવો, મન ઇન્દ્રિ ઉન્મત્ત સાર;
રથ અશ્વ સારથિ વશ નહિ, તો નાખે કૂપ મોઝાર. ૬૮
પદ્મ આસન પ્રાણાયમ, જીતે પ્રાણુવાયુ જેહ;

* કલિલ=કાદવ x અગાધ ધ્રુવે=ઝીંડો પાણીના ધરા

મનઘન્દ્રિનો સંયમ કરે, સ્થિતપ્રજ્ઞ કહીએ તેહ. ૬૯
 પુરુષ વિષયનું કરે સમરણ, સમરણથી હોયે સંગ;
 સંગથી મન કામ ઊપજે, કામે ક્રોધ પ્રસંગ. ૭૦
 ક્રોધથી મન મોહ ઊપજે, મોહે સ્મૃતિ હોયે નાશ;
 સ્મૃતિ નાશે બુદ્ધિ નાશે, બુદ્ધિનાશે નર્કનિવાસ. ૭૧
 રાગદ્વેષ વિમુક્તાત્મા, અનિચ્છા ભુક્તે ભોગ;
 મનપ્રસન્ન એહવો સંન્યાસી, સુખેપામે આતમજેગ. ૭૨
 પ્રસાદે સર્વ દુઃખ હાનિ, પામે બુદ્ધિ વિવેક;
 વિવેકબુદ્ધિ પામે આત્મા, ટળે તાપ અનેક. ૭૩
 નાસ્તિક બુદ્ધિ ભુક્ત જેની, શુદ્ધ ભાવ કયાંથી હોયે;
 શુદ્ધભાવવિના નહિ શાંતિ, તેને શાંતિવિના સુખ નહોયે ૭૪
 વિષયે ચરતી ઇન્દ્રિયો, મન જેણે નવ જિતાયે;
 સમુદ્રમાં જેમ વહાણ વાયુ, ઉભારગે લઈ જાયે. ૭૫
 મહાબાહુ ઇન્દ્રિરૂપી, અશ્વ ઉન્મત્ત જેહ;
 વિષય થકી જે પાછા વાળે, ધીર પુરુષ તેા તેહ. ૭૬
 જ્યહાં નિશા સર્વ ભૂતને, ત્યહાં જગે જોગીજન;
 જ્યહાં જોગી નિદ્રા કરે, ત્યહાં જગે પ્રાણી અન્ય. ૭૭
 સમસ્ત નદીઓ સમુદ્રમાં ભળે, તેણે નવ ઊભરાયે;
 જોગીનું મન કામનાયે, એણીપેરે ક્ષોભ ન થાયે. ૭૮
 વિશેષ સ્પૃહા નહિ જે જોગીને, નિરમમતા નિરહંકાર;
 દેખવા માત્ર આ દેહ વરતાવે, તે મોક્ષ પામે સાર. ૭૯
 બ્રહ્મસ્થિતિ તને કહી પારથ, પામ્યો તે નવ મૂંઝાયે;
 અંતકાળે બ્રહ્મસુખમાં, એ સહેજે આવી સમાયે. ૮૦

વલણ

અધ્યાય દ્વિતીયો થયો પૂરણ, ઊપન્યો અતિ આનંદ;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સહુ ખોલો જય ગોવિંદ. ૮૧

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં
યોગશાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે સાંખ્યયોગનિર-
પણમ્ નામ દ્વિતીયોઽધ્યાયઃ ॥૨॥

અધ્યાય ૩ જો-કર્મયોગ

અર્જુન ઉવાચ

હે કેશવ અજ ભવના સ્વામી, કર્મ ધોર કહેવાયે;
કેમ આપો છો મને આજ્ઞા, સત્ય કહો શ્રીજદુરાયે. ૧
મિશ્રિત વાયક સાંભળી, મન મોહ પામે ભર્મ;
નિશ્ચય કરીને કહો મુજને, જ્ઞાન સત્ય કે કર્મ. ૨

શ્રીભગવાન ઉવાચ

લોક વિષે જે નિષ્ઠા અર્જુન, પરા પૂરવે ધર્મ;
સાંખ્યયોગીને જ્ઞાન શ્રેય કરે, ગૃહસ્થને સતકર્મ. ૩
સતકર્મનો આરંભ મૂક્યો, ન પામ્યો નિજ જ્ઞાન;
તે સંન્યાસી સિદ્ધિ ન પામે, એમ કહે શ્રીભગવાન. ૪
ગુણ પ્રકૃતિ કર્મ કરાવે, કર્મ વિષે દેહ જાણ;
માટે શુભ કર્મ તજીએ નહિ, તું પારથ ઉરમાં આણ. ૫
કર્મ ઇન્દ્રિયો કરે સંયમ, મમ સમરણ શુદ્ધ વિચાર;
જેને ઇન્દ્રિયશ વંશ નહિ, તે મૂઠ મિથ્યા આચાર. ૬
પાંચ જ્ઞાન ઇન્દ્રિ છૂં મન, મમ ચર્ણુ રાખે જેહ;

કર્મજોગ આચરે કર્મ ઇન્દ્રિયે, હરિરૂપ પામે તેહ. ૭
 નિત્યનિમિત્ત કર્મ આચરે, રૂળ ઇચ્છા ન ધરીશ મન;
 કર્મ વિના નથી શરીરની સ્થિતિ, એણું જાણજો અર્જુન. ૮
 નારાયણપરાયણ કીજે, યજ્ઞાદિક કર્મ જેહ;
 ત્રિલોકમાં નહિ બંધન તેને, મુક્ત જાણો તેહ. ૯
 પૂર્વે પ્રજાને કહ્યું બ્રહ્માએ, કરજો યજ્ઞાદિક કર્મ સાર;
 કામદુર્ગા તણી પેરે, મનવાંછિત રૂળ દાતાર. ૧૦
 દેવાદિકના જગન કરતાં, થશે પ્રસન્ન દેવ દયાળ;
 ઇન્દ્રાદિક જે દેવતા, કરશે પ્રજાની પ્રતિપાલ. ૧૧
 ઇન્દ્રાદિક સંતોષ કરતાં, ઊપજશે નહિ રોગ;
 સ્ત્રીપુત્ર પરિવાર આબ્રણ, પામશે બહુ ભોગ. ૧૨
 જજશેષ અન્નપ્રાશન કરતાં, હોયે કિલ્મિષ હાણ;
 દેવસમરપણ વિના ભરે ઉદર, પાપ ભક્ષણ જાણ. ૧૩
 અન્નથકી સર્વ ભૂત ઊપજે, અન્નપ્રજન્યથી હોયે;
 પ્રજન્ય હોયે યજ્ઞકર્મે, યજ્ઞકર્મ સત્ય સોયે. ૧૪
 કર્મ કારણ વિશ્વનું, વેદે કહ્યાં જે કર્મ;
 વેદ ઊપજ્યા નારાયણથી, માટે વેદવચન સતધર્મ. ૧૫
 એવાં કર્મ ન આચરે, નર પુરુષ કહીએ જેહ;
 જીવિત નિષ્ફલ તેહનું, અને પાપરૂપી દેહ. ૧૬
 ઇન્દ્રિ-આરામ ટળી થયો, સાક્ષાત આત્મારામ;
 કર્મ શુભાશુભતણું તેહને, કર્યાનું શું કામ. ૧૭
 કર્મ કર્યાનો નહિ અર્થ તેને, ન કર્યાનો નહિ દોષ;
 રૂળ આશા ન મળે સ્વર્ગની, થયો પૂરણ આનંદકોષ. ૧૮

કર્મથી નિવૃત્તિ પામ્યા, એવા જનકાદિક રાજન;
 લોકસંગ્રહે કર્મ ક્રીધાં, મારે આચર તું અર્જુન. ૧૯
 સતપુરુષ જે કરે આચરણ, તે આચરે સંસાર;
 રૂટે મારગ ચાલતાં, સહુ સેજે પામે પાર. ૨૦
 પારથ! મારે નહિ પ્રયોજન, પામવા ફળ સાર;
 લોક અર્થે આચરું, તું માનજે નિરધાર. ૨૧
 જદપિ હું નહિ આચરું, સતકર્મ ધર્મ પ્રકાશ;
 લોક જેમતેમ આચરે, પછી હોય તેનો નાશ. ૨૨
 જે હું કર્મ ન આચરું, સઉ વર્ણસંકર થાયે;
 અધર્મે પ્રજા નાશ પામે, તે પાતિક મુજ કહેવાયે. ૨૩
 જ્ઞાની અજ્ઞાની મૂઢ પંડિત, એ કર્મ કરે બહુ સાર;
 એક ફળ આશા કરે, એક ફળ ન ઇચ્છે લગાર. ૨૪
 શ્રદ્ધાભંગ કરે નહિ પંડિત, રુચિ ઉપજાવે મનમાંય;
 મૂરખ બુદ્ધિ ભેદ પામે, ઉભય લોકથી જાય. ૨૫
 પ્રકૃતિ ગુણ કર્મ કરાવે, સર્વસ્વ હે અર્જુન;
 અહંકારી વિમૂઢ આત્મા, અહંકારતા માને મન. ૨૬
 હે મહાબાહુ તત્ત્વવેત્તા, ગુણકર્મ જાણે વિભાગ;
 ગુણે ગુણનો સ્વભાવ વરતે, જ્ઞાનીને મન ત્યાગ. ૨૭
 પ્રકૃતિ માયાએ વિશ્વ મોહ્યું, એ માયાના ગુણ જેહ;
 ગુણે દેહ આસક્ત માને, મૂરખ જાણે તેહ. ૨૮
 કર્મ કરે સહુ ઈશ્વર અર્પણ, જેમ સેવક સ્વામીને અર્થ;
 કર્મફળની મૂકી મમતા, ઊઠ્ય યુદ્ધ કર્ય સમર્થ. ૨૯
 મારે મતે જે ચાલે માનવ, તે શ્રદ્ધાવંત કહેવાયે;

રાગદ્વેષરહિત જે જન, તે કર્મથી મુકાયે. ૩૦
 મારા મતની કરે અસોયા, આચરે નહિ હેત;
 જ્ઞાનવાન પણ મૂઠ જાણે, અવિવેકી તે અચેત. ૩૧
 પ્રકૃતિ વશ વરતી કરે ચેષ્ટા, મૂર્ખ પંડિત સાર;
 નિજ સ્વભાવ મૂકે નહિ, પ્રાચીન જે સંસ્કાર. ૩૨
 ઇન્દ્રિયેશુ ઇન્દ્રિ અર્થે, રાગદ્વેષ વિકાર;
 જ્ઞાન વડે વશ રાખે તેને, તે જીતે સંસાર. ૩૩
 નિજધર્મ ગુણહીણ હોય તો, આચરીએ આનંદ મહા;
 સ્વધર્મે નિધને શ્રેય, અધર્મે તે ભયાવહા. ૩૪

અર્જુન ઉવાચ

કેહનો પ્રેર્યો પુરુષ જે કોઈ, આચરે છે પાપ;
 અણુઘચ્છતુ અળાત્કારે, ઊપજે છે આપ. ૩૫
 રજોગુણથી હોય ઉદ્ભવ, કામ ને વળી ક્રોધ;
 જ્ઞાની પુરુષનો મદાવેરી, કર્તા નિત્ય વિરોધ. ૩૬
 ધુમ્ર અગ્નિ આવર્યો, જેમ મેલ દરપણ માન;
 ગર્ભ ઉદર આવર્યો, એમ આવર્યું નિજ જ્ઞાન. ૩૭
 આત્માના જ્ઞાનને, આવરણ કરી નિશદ્દિન રહ્યા;
 કામ ક્રોધ લોભ મત્સર, જ્ઞાનના વેરી કહ્યા. ૩૮
 કામરૂપી શત્રુને, કહું રહ્યાનો એક ઠામ;
 મનબુદ્ધિ ઉભય ઇન્દ્રિ, તાંહાં રહે ક્રોધને કામ. ૩૯
 જ્ઞાન ને વિજ્ઞાનનો, જે નાશનો કરનાર;
 કામરૂપી દુષ્ટ પાપી, એ શત્રુને માર્ય. ૪૦
 મહાબાહુ જીત્ય વેગે, શત્રુ કામ ને ક્રોધ;

નિયમ માંહી રાખ્ય નિત્યે, કરી મનનો રોધ. ૪૧

વલણુ

અધ્યાય તૃતીયો થયો પૂરણુ, ઉપન્યો અતિ આનંદ રે;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જય ગોવિંદ રે. ૪૨

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે કર્મયોગ નિરૂપણમ્
નામ તૃતીયોઽધ્યાયઃ ॥૩॥

અધ્યાય ૪ થો-કર્મબ્રહ્માર્પણયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

કર્મયોગ કહ્યો અર્જુન તુજને, તે મેં પૂર્વે સૂરજને કહ્યો;
સૂરજથી વૈવસ્ત મનુ, તે મનુથી ઇક્ષ્વાકુએ લહ્યો. ૧
એવો કર્મયોગ જે પરંપરા, માટે રાજઋષિએ ગ્રહ્યો.
ઘણા કાળે નાશ પામ્યો, તે મેં તુજ આગે કહ્યો. ૨
હે અર્જુન એ સૃષ્ટિ આદે, કર્મજોગ નથી નવો;
ભક્તવદ્ભક્ત સખા જાણી, ગુપ્ત રહસ્ય મેં વર્ણવ્યો. ૩

અર્જુન ઉવાચ

દેવકીગૃહે જન્મ તમારો, હવડાં તે પ્રકાશ;
સૂરજ છે બહુ કાળનો, કહો કેમ આવે વિશ્વાસ. ૪

શ્રીભગવાન ઉવાચ

મારા જન્મ છે ઘણા અર્જુન, તારા જન્મ અપાર;
તારો તુજને ગમ નહિ, હું જાણું સર્વ વિચાર. ૫
હું સર્વાત્મા સર્વ ભૂતનો સ્વામી, અજઅવ્યય અવિનાશ;

હું માયાયે અવતાર ધરું, જ્ઞાનશક્તિ ન પામે નાશ. ૬
 હે પારથ! હોય ધર્મગ્તાનિ, અધર્મ હોય જે વાર;
 તે ધર્મની રક્ષાને અર્થે, હું ધરું અવતાર. ૭
 પરમ સાધુની કરું રક્ષા, કરું દુષ્ટનો સંહાર;
 ધર્મસ્થાપન અર્થે જુગ જુગ, ધરું હું અવતાર. ૮
 જન્મ કર્મ જે પવિત્ર મારાં, જાણે તત્ત્વવેત્તા સાર;
 દિવ્ય ચૈતન્ય દેહ ધરી, હું આવું વારંવાર. ૯
 ભય ક્રોધ વિતરાગ જે જન, ઉપાસના તદરૂપ;
 જ્ઞાન તપ મુજ અર્થે આચરે, તે પામે મારું સ્વરૂપ. ૧૦
 જે ભાવે મને ભજે અર્જુન, તેને તેણું ફળ આપું;
 મારા મારગને અનુસરે, હું તેનાં બંધન કાપું. ૧૧
 કર્મે કરી લોક સિદ્ધિ વાંછે, જે જે ઇંદ્રાદિક દેવ;
 તેને તેવી સિદ્ધિ હોયે, ઉતાવળી તત્ત્વેવ. ૧૨
 ચતુરવર્ણ સૃષ્ટિ ઉપજવી, ગુણકર્મ અનુસાર;
 હું અવ્યય અકર્તા ઈશ્વર, તે ન જાણે સંસાર. ૧૩
 કર્મે કરો લેપાઉં નહિ, નહિ ફળ ઇચ્છાય;
 એવો મુજને જાણે જે કોઈ, જાણનારો નવ બંધાય. ૧૪
 પૂરવે જ્ઞાતા કર્મ કરતા, ફળ તજી કરે કર્મ;
 કર્મે કરી બંધાય નહિ, તે સુખે પામે પરબ્રહ્મ. ૧૫

અર્જુન ઉવાચ

કર્મ અકર્મ કહો સ્વામી, જ્યાં કવિ પંડિત મોહિતસદા,
 જે કર્મને આચરીને જ્ઞાતા, મોક્ષ પામે મુદા. ૧૬

શ્રીભગવાન ઉવાચ

કર્મ અકર્મ કહું વિકર્મ જો, સમજાયે તારી વતી;
 અગમ છે કેને ગમ નહિ, મહાકર્મણો ગહના ગતિ. ૧૭
 ફળ ઇચ્છા શુભ આચરે, તે કર્મ કહીએ સાર;
 કર્મનું ફળ તજે અકર્મ, વિકર્મ શાસ્ત્ર તિરસ્કાર. ૧૮
 કામ કલ્પના જે જે કહીએ, તેનો સૌ આરંભ તજે;
 જ્ઞાન અગ્નિ દગ્ધકર્મ, તે પંડિત મુજને ભજે. ૧૯
 તજે ફળ સૌ કર્મ કેરું, નિરાશ્રે તે ત્રપત વણું
 અકર્તા કર્મ આચરે, કાંઈ નહિ કિંચિત કર્તાપણું. ૨૦
 નિરાશા ચિત્ત જીત આત્મા, તજે તે સૌ પરિગ્રહે;
 શરીર કેવલ કર્મે, કર્મ કિલ્મિષ નવ રહે. ૨૧
 જથા લાભ સંતોષ મન રહે, નહિ મોહ મચ્છરદ્વંદ્વતે;
 શુભાશુભ સમાન દષ્ટિ, કરતા કર્મ ન બંધ તે. ૨૨
 ગયો દ્વંદ્વથયો મુક્ત, આપે જ્ઞાન અવસ્થા ચેતન;
 જદપિ તેને આચરે પણ, નહિ કર્મ ન બંધન. ૨૩
 બ્રહ્મ હુતદ્રવ્ય બ્રહ્મઅગ્નિ, બ્રહ્મહોમ કરનાર;
 બ્રહ્મકર્મ એ જજ કરતા, બ્રહ્મરૂપ નિરધાર. ૨૪
 શ્રોત્રાદિક એ સમસ્ત ઈંદ્રિ, શબ્દાદિ વિષય જેહ;
 સંયમ અગ્નિમાંહે હોમે, જોગી કહીએ તેહ. ૨૫
 સર્વ ઈંદ્રિ વિષયવર્તિ, તેનાં કર્મ કાંહી;
 પ્રાણવાયુ સહિત બાળે, જોગ અગ્નિમાંહી. ૨૬
 દ્રવ્યજજ જે તપોજજ, જોગજજ કહેવાયે;
 સ્વાધ્યાયજ્ઞાનજજ, શિરોમણિ મહાપુરુષ એમ ગાયે. ૨૭

અપાનમાંહી પ્રાણ મૂકે, પ્રાણમાંહી અપાન;
 પ્રાણ અપાનની ગતિ રૂંધે, તે પ્રાણાયમ નિજધાન. ૨૮
 કેટલા જોગી સંન્યાસી, અદ્ય કરતા આહાર;
 પ્રાણવાયુ હોમ અર્થે, પાપના હરનાર. ૨૯
 જજશૈષ ભોજન અમૃત, આરોગે જે જન;
 બ્રહ્મસંતાનનાં સુખ પામે, પડે નહિ મેતન. ૩૦
 એવા જજ અનેક બહુધા, બ્રાહ્મણે મુખ ઉચર્યા;
 કર્મ જાણી જ્ઞાન અર્થે, બ્રહ્માએ પ્રગટ કર્યા. ૩૧
 દ્રવ્યજજ જે કહ્યા સર્વે, જ્ઞાનજજ ઉત્તમ અતિ;
 અખિલ કર્મ સમસ્ત કહીએ, જ્ઞાનજજ સમાપ્તિ. ૩૨
 પ્રણિપાત કરી પ્રશ્ન પૂછો, જ્ઞાનીને સર્વે સહી;
 જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપે, બંધન કોઈ રહે નહિ. ૩૩
 જ્ઞાનવિનામનમોહપામે પાંડવ, હમણાંતું મોહપામ્યો સહી;
 જ્ઞાન આવે મોહ ટળશે, તહાં સશય કરવો નહિ. ૩૪
 જે આજ્ઞા અમારી નહિ કરે તો, તું અધિક પાપી થાશે;
 જ્ઞાનનૌકા બેસતાં, ભવસાગર તરીને જશે. ૩૫
 જેમ અગ્નિ બાળે કાષ્ટને, જે એક કણિકા હોયે;
 જ્ઞાનઅગ્નિ કર્મને, બાળી ભસ્મ કરશે સોયે. ૩૬
 નર્થી પવિત્ર કાંઈ જ્ઞાનર્થી, જેણે પાપી પાવન હોયે;
 કર્મજોગ કર્યા વિના, સુધ્ય જ્ઞાન ન આવે સોયે. ૩૭
 શ્રદ્ધાવંત તે જ્ઞાન પામે, જ્ઞાને હોયે મન શાંત;
 શાંતિ પામે પરમપદની, રખે રાખે ભ્રાંત. ૩૮
 આત્મજ્ઞાન શ્રદ્ધા વિના, સંશયે આત્મા વિનશ્યતિ;

આ લોક પરલોક માંહી, તેને સુખ ન મળે રતિ. ૩૯
 જોગ અભ્યાસે કર્મ ટાળ્યાં, થયું શુદ્ધ શરીર;
 આત્મજ્ઞાને સંશય ન રહે, સુણ ધનંજય વીર. ૪૦
 અજ્ઞાનથી ઊપજ્યો જે સંશય, તે જ્ઞાનખડ્ગે છેદાય;
 તે જ્ઞાનને પામ્યા તણો, કર્યું કર્મ જોગ ઉપાય. ૪૧

વલણ

અધ્યાય ચતુર્થ થયો પુરણ, ઉપન્યો અતિ આનંદ રે;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જય ગોવિંદ રે. ૪૨

મતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાસૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
 શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે કર્મબ્રહ્માર્પણ નિરૂપણ
 નામ ચતુર્થોઽધ્યાયઃ ॥ ૪ ॥

અધ્યાય ૫ મો-કર્મસંન્યાસયોગ

અર્જુન ઉવાચ

સંન્યાસ કર્મણો કૃષ્ણ, તમે બેઉ બતાવ્યા પંથ;
 એ માંહેથી એક કહો નિશ્ચે કરી, હું પૂછું કર્મળાકંથ. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

કર્મજોગ સંન્યાસ કહીએ, એ બેઉ સત્યે જાણ;
 કર્મજોગ વિશેષ્ય મારગ, આચરતાં કહ્યાણ. ૨
 કર્મજોગી તે સંન્યાસી, નહિ બને ઇન્ધ્રાય;
 દ્વંદ્વરહિત મહાબાહુ, સુખદુઃખથી મુકાય. ૩
 સાંખ્યયોગ ભિન્ન જાણે અજ્ઞાની, પ્રથક પંડિત નવ કહે;
 ઉભયનું રૂળ એક જાણે, જથારથ જ્ઞાની લહે. ૪

સાંખ્યજોગી જે પદને પામે, કર્મજોગી પામે પદ તેહ;
 સાંખ્યજોગ કર્મજોગ એક છે, તેમાં નહિ સંદેહ. ૫
 તે સંન્યાસી મહાબાહુ, જેને સુખદુઃખ છે નહિ;
 જોગજુક્તો શુદ્ધ આત્મા, બ્રહ્મપદ પામે સહી. ૬
 કર્મજોગ કરી શુદ્ધ આત્મા, જેણે જીત્યાં ઇંદ્રિ દેહ;
 સર્વ ભૂત સમાન જાણે, કર્મે લેપાય નહિ તેહ. ૭
 કરતાપણું જેને કિચિંત, તેનો કહું સંક્ષેપ;
 તે સાંભળે કરે સ્પર્શ નિર્ધણ, રસના ગ્રહ નિર્લેપ. ૮
 બોલે ચાલે કરે આગ્રણ, નિમિષ ન તજે વિચાર;
 ઇંદ્રિયો ઇંદ્રિયાર્થ કારજ, હું ન્યારો નિરધાર. ૯
 બ્રહ્મ વિષે જે મન રાખે, કર્મફળ ત્યાગે સહી;
 પદ્મપત્ર અભેદ જળમાં, એમ પાપ તે સ્પર્સે નહિ. ૧૦
 કાયા મનસા બુદ્ધ્ય ઇંદ્રિ, કર્મ જે કાંઈ ઊપજે;
 આપ અકર્તા રહે જોગી, કર્મના ફળને તજે. ૧૧
 * જુક્ત જે તજે કર્મફળને, શાંત આત્મા કહેવાય;
 + અજુક્ત ફળની આશા રાખે, તે કર્મે બંધાય. ૧૨
 કર્મફળ ત્યાગી સંન્યાસી, ઉપાસી જે બ્રહ્મનો;
 નવછિદ્રયુક્ત દેહે, અણુકરતા એ કરમનો. ૧૩
 હું ઈશ્વર પરમારથ બુદ્ધ્યે, કર્મફળને નવ ગ્રહું;
 મારી માયા સરજે લોકને, હું અકર્તા આપે રહું. ૧૪
 ઈશ્વર કેને પુન્ય ન ગ્રેરે, પાપ આપે નહિ કદા;

* જુક્ત=યોગયુક્ત યોગી

+ અજુક્ત=યોગમાં નહિ જોડાયેલો-અયોગી

જીવ આપ આપની અવિદ્યાએ, પાપ કરતા રહે સદા. ૧૫
 અજ્ઞાને કરી મોહ ઊપજે, મોહયત્રી સંસાર;
 આદિતવત્ જ્યારે જ્ઞાન પ્રગટે, સર્વ હરે અંધકાર. ૧૬
 પરબ્રહ્મ વિષે રહી બુદ્ધિ જેની, આત્મવત્ મુનિ જેહ;
 જ્ઞાને કરી જેનાં ધોયાં કિલ્મિષ, હરિપદ પામે તેહ. ૧૭
 વિદ્યાસંપન્ન સર્વગુણમે, બ્રાહ્મણે ગવ હસ્તિને;
 સૂત્રી ચૈવ સુપાકેચ, પંડિતા મહાદર્શને. ૧૮
 નિરદોષી મન થયું નિશ્ચળ, સર્વ ભૂત સમાન;
 જીવ જાતિમાં સફળ જીવક, જાણે તેહનું નિદાન. ૧૯
 રૂડું પામે હર્ષ ન હોયે, કૂડે શોક ન થાય;
 બ્રહ્મવિદ તે જાણે તેહને, સ્થિર બુદ્ધિ કહેવાય. ૨૦
 બાહ્ય સ્પર્શ વિષય કહાવે, તે ન ધરે સ્નેહ;
 જોગબુક્ત બ્રહ્મ અખંડ આનંદ, સદામુક્ત તેહ. ૨૧
 વિષયસુખ ભોગ ઇન્દ્રિયોનાં, અનર્થ મૂળ દુઃખરૂપ;
 તેમાં પંડિત નવ રમે, જે સદા બ્રહ્મસ્વરૂપ. ૨૨
 હે પારથ ! સંસારબંધન, તેથી મુક્ત જે કહેવાયે;
 કામ ક્રોધ દુઃખ વેગે સહેતો, સુખી નરસ્થિર થાયે. ૨૩
 આત્મસિદ્ધિ પરમ સુખ પામ્યો, વિષયસુખ છાંડ્યાં સહી;
 અંતઃકરણ આનંદ રમતો, બ્રહ્મપદ પોતે લહી. ૨૪
 બ્રહ્મપદ નિર્વાણ પામે, પાપ સહુ પરલાયે;
 સર્વભૂતહિત આચરે, તે આત્મરત કહેવાયે. ૨૫
 કામ ક્રોધ વિમુક્ત આત્મા, જાતિ તેને જાણુ;
 અભય સુખને ભોગવે, ભજે બ્રહ્મપદ નિર્વાણ. ૨૬

બાહ્ય વિષય તજે સ્પર્શ, ચક્ષુ ભ્રૂમધ્ય મન;
 પ્રાણ અપાન સમા રાજે, નાસિકા પર ધ્યાન. ૨૭
 જિતેન્દ્રિય મનોબુદ્ધિ, મુનિ મોક્ષ પરાયણ;
 વિમત ઇચ્છા ભય ક્રોધ, જીવન્મુક્ત જાણ્ય. ૨૮
 જજ તપનો મોક્ષતા ઈશ્વર, મને જાણે જોહ;
 સર્વ ભૂતનો સહોદર, નિજ જ્ઞાની કહીએ તેહ. ૨૯

વલણ

અધ્યાય પાંચમો થયો પૂરણ, ઉપન્યો આનંદ રે;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૩૦

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિપત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
 શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે ગુણભેદો નિરૂપણમ્
 નામ પાંચમોઽધ્યાયઃ ॥ ૫ ॥

અધ્યાય ૬ ટો-આત્મસંયમયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

અનાશ્રિત ફળ કર્મ આચરે, તજે દેહ અભિમાન;
 તે સંન્યાસી તે જોગી જાણો, એમ વહે શ્રીભગવાન. ૧
 કર્મયોગી ને સંન્યાસી, તેને એક પ્રમાણ્ય;
 કર્મફળનો તજે સંકલ્પ, માટે સંન્યાસી તે જાણ્ય. ૨
 જોગને વંછતો જે મુનિ, તેને કર્મ કારણ ઉચ્ચતે;
 જોગારૂઠ થયો જદા તવ, કર્મ શુભાશુભ મુચ્ચતે. ૩
 ઇન્દ્રિયોના વિષય છાંડ્યા, જેને નહિ વૃદ્ધિ ને હાણ્ય;
 આ લોક ભોગની ટળી ઇચ્છા, જોગારૂઠ તે જાણ્ય. ૪

આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો, ઉત્તમ આત્મા સોયે;
 આપોપાનો બંધુ આત્મા,* આપોપે રિપુ હોય. ૫
 બંધુ આત્મા તેને કહીએ, જે તારે ભવસંસાર;
 શત્રુ આત્મા તેને જાણો, જે નાખે નરક મોઝાર. ૬
 જીતાત્મા પ્રશાંત કહીએ, જેને પ્રિય ભગવાન;
 શીત ઉષ્ણ સમાન જેને, રહિત માન અપમાન. ૭
 જ્ઞાન વિજ્ઞાને તૃપ્ત આત્મા, સમસ્ત ઇન્દ્રિજિત;
 લોષ્ટ હેમ સમાન જાણે, તે જોગીની રીત. ૮
 શત્રુ મિત્ર સમાન બુદ્ધિ, પાપી પુણ્યવંત જેહ;
 સહુ વિષે બ્રહ્મભાવના, સિદ્ધ જોગી જાણો તેહ. ૯
 એકાકી રહે સંગવર્જિત, વશ અંતઃકરણ નિજ દેહ;
 ટળી તૃણા નહિ પરિગ્રહ, રહે સજોગ તેહ. ૧૦
 શુચિ દેશે કરે પ્રતિષ્ઠા, સ્થિર આસન સમુચિત કરે;
 નહિ નીચું નહિ ઊંચું, મૃગચર્મ કુશ પાથરે. ૧૧
 તે આસને મન કરે એકાગ્ર, જીતે ઇન્દ્રિવિકાર;
 વિષયથી મન વાળે પાછું, શુદ્ધ જોગી તે સાર. ૧૨
 સમ કાયા શીશ ગ્રીવા, અચળ સ્થિર થાવું સહી;
 નાસાગ્રે પર દૃષ્ટિ રાખે, દિશ વિદિશ જેવું નહિ. ૧૩
 પ્રસન્નઆત્મા શાંત ચિત્ત, બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારે;
 મન સંયમ નિજ ધ્યાન મતપર^x, તજે દેહ વેપાર. ૧૪
 જ્યમ જ્યમ જોગી જીતે મનને, તેમ તેમ ટળે ઉપાધિ;

* અહીં આત્મા એટલે મન સમજવું.

^x મતપર મારેપરાયણ-ઈશ્વરપરાયણ.

ધ્યાન અવસ્થા હોયે પૂરણ, પામે મોક્ષ સમાધિ. ૧૫
 જોગાભ્યાસી ઘણો આહાર કરે નહિ, ભૂખે જોગ ન થાય;
 નિઃશંક થઈ નિદ્રા ન કરે, જાગ્રત જોગ વિહાય. ૧૬
 જુકતે આહાર વેપાર જુકતે, જુકતે ચેષ્ટા કર્મ;
 જુકતે નિદ્રા જુકતે જાગ્રત, તે પામે પરબ્રહ્મ. ૧૭
 વિષયથી ચિત્ત રહ્યું ભમતું, આત્મનિષ્ઠા થાય;
 આલોકભોગની ટળી આશા, તે યોગયુક્ત કહેવાય. ૧૮
 જથા દીપ નિવાત* થાનક, અચળ જ્યોતિ જ્વાળ;
 એમ જોગીનું ચિત્ત સ્થિર થાયે, ડોલે નહિ કો, કાળ. ૧૯
 આસન પ્રાણાયામ થયું, સ્થિર ચિત્ત થયા માયાફંદ;
 આત્મસ્વરૂપને સેવતાં, તે પામ્યો પરમાનંદ. ૨૦
 આત્મમુખની નહિ અવધિ, અકળ ઇન્દ્રિયાતીત;
 વાણી વડે વર્ણવાય નહિ, જેને પૂરણ આત્મપ્રીત. ૨૧
 પરમ લાભને પામ્યો જે કોઈ, તે અધિક ન માને આન્ય;
 દુઃખ વડે ડોલે નહિ, જેને આબ્યું આત્મજ્ઞાન. ૨૨
 તજ પ્રમાદને પ્રેમે કરવો, જોગનો અભ્યાસ;
 અભ્યાસે સુખ અખંડ ઊપજે, સમસ્ત દુઃખનો નાશ. ૨૩
 તજે સર્વે કામ કલ્પના, ઊપજે સુખ સત્ત્વ;
 મન ઇન્દ્રિયે રાખે નિયમે, તે આખે રસ તત્ત્વ. ૨૪
 નેહ સ્નેહ રમે રૂપમાંહી, ધરે ધીરજ ધ્યાન;
 આત્મસંબંધી કરે મનને, તજે ચિતવન આન. ૨૫
 અંચળ મન જે અસ્થિર એવું, જ્યાંજ્યાં વહીને જાય;

*નિવાત=વાયુરહિત

પદારથથી પાછું વાળી, રાખે આત્મા માંય. ૨૬
 એવો જોગી અનંત સુખ પ્રીતિ, શાંત આત્મા સ્વેવશ;
 ગયો રજોગુણ થયો નિર્મળ, બ્રહ્મભૂતો નિકલ્મષ. ૨૭
 સંસારથી જે પામ્યો નિવૃત્તિ, જીવાત્મા જીત્યો સહી;
 તેના સુખને તેહ જાણે, કહ્યાંમાંહી આવે નહિ. ૨૮
 સર્વભૂત દેખે આત્મામાં, આત્મા વિષે સૌ કોય;
 જોગજુક્ત એવો જોગી, સમદર્શી તે હોય. ૨૯
 હરિમાંહી જગત દેખે, જગતમાં દેખે હરિ;
 તેથી હું નથી વેગળો, તું માનજે સાચું કરી. ૩૦
 અભેદ દષ્ટે દેખે મુજને, ભેદબુદ્ધિ સહુ તજે;
 વિશ્વમાંહી રહ્યા વ્યાપી, તે વાસુદેવ જાણી ભજે. ૩૧
 જે આપણને સુખ ઊપજે, તે સુખ સૌને ઊપજવે;
 ઉત્તમ જોગી એવો અર્જુન, તે મુજને ધણું ભાવે. ૩૨

અર્જુન ઉવાચ

એવો જોગ જે તમે કહ્યો કૃષ્ણ, મન જીત્યાનો ઉપાય;
 ચંચળ મન મહા દુર્ગ છે, તે કહો કેમ થીર થાય. ૩૩
 ચંચળ મન હે કૃષ્ણ સ્વામી, કહો કેમ વશ થાયે.
 સ્વારથી બલવાન દુર્જય, જે વાયુને દંડ દેવાયે. ૩૪

શ્રીભગવાન ઉવાચ

એમાં સંશય નહિ અર્જુન, એહવું મન કહેવાયે;
 વૈરાગ જે ઉર ઊપજે તો, અભ્યાસે વશ થાયે. ૩૫
 વૈરાગે મન વશ કર્યું, તેનો ટળ્યો ભવ રોગ;
 જોણે મન જીત્યું નહિ, ભાઈ તેને દુર્લભ જોગ. ૩૬

અર્જુન ઉવાચ

ભલી શ્રદ્ધા હુતી જોગની, અધવચ પામ્યો મર્ણુ;
 એવો કાચો જોગી ક્યાં ગયો, તમે કહો અશરણશર્ણુ. ૩૭
 જેનું ચિત્ત બહુ ભ્રાંતિ પામ્યું, મોહવશ જદુરાયે;
 નહિ પ્રાપ્ત જોગસિદ્ધિ, એવો જોગી તે ક્યાં જાયે. ૩૮
 પૂરો જોગ પામ્યો નહિ, તે જોગભ્રષ્ટ જે જન;
 ઉભય લોકથી ક્યાં ગયો, તમે તે કહો સ્વામિન. ૩૯
 એ સંશય મને ઊપન્યો, સાંભળો સ્વામી સત્ય;
 તમ વિણ કોણ કરે કૃષ્ણ, સંશયની નિવૃત્ત્ય. ૪૦

શ્રીભગવાન ઉવાચ

જોગભ્રષ્ટનો નાશ ન હોયે, શુભ કર્મનો કરનાર;
 દુર્ગતિ તે કેમે ન પામે, અને જન્મ પામે સાર. ૪૧
 શુચિ ગૃહ શ્રીમંતનું, જોગભ્રષ્ટ ત્યાં જાયે;
 અથવા કુળ જોગીતણું, મહાબુદ્ધિવંત તે થાયે. ૪૨
 જોગેશ્વરકુળ જન્મ પામે, ઉત્તમ તે અવતાર;
 દુસર્ભ લોકમાં જાણ્ય તેહને, બ્રહ્મવિદ નિરધાર. ૪૩
 જન્મ બુદ્ધિ જોગની, જે આચરતો નિરધાર;
 દેહ ધરી તે લઈ ઊઠે, પૂર્વના સંસ્કાર. ૪૪
 પૂર્વ અભ્યાસી જોગનો જે, જોગ ન જાણે સહી;
 પાપી પુણ્યવંત આપણા, સંસ્કારને ભૂલે નહિ. ૪૫
 જતને જોગી પાપ ટાળે, ઊપજે તત્ત્વવિચાર;
 અનેક જન્મને સંસ્કારે, જોગી પામે પાર. ૪૬
 તપસીથી તે અધિકો જોગી, જ્ઞાનીથી અધિકો માન;

કર્મિષ્ઠથી તે અધિકો જોગી, તું જોગી થા અર્જુન. ૪૭
જોગીથી મમ ભક્ત અધિકો, જેને તે મારું ધ્યાન;
સેવા સમરણ શ્રદ્ધા જુકતે, નહિ ચિતવન આન. ૪૮

વક્ત્રણ

અધ્યાય છઠ્ઠો થયો પૂરણ, ઊપન્યો અતિ આનંદ;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સઉ બોલો જે ગોવિંદ. ૪૯

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સુપ્રનિપત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે આત્મસંયમયોગો
નામ પઠોઽધ્યાયઃ ॥ ૬ ॥

અધ્યાય ૭ મો-જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

મુજ આસક્ત મન જેનું પારથ, તેને તું જોગી જાણ્ય;
ઇહાં સંશય નથી કરવો, એમ કહે સારંગપાણ્ય. ૧
વિજ્ઞાનજુક્ત જે જ્ઞાન કહીએ, તે તું સાંભળ મિત્ર;
જે જાણ્યા પછી કાંયે નથી જાણવું, એવું પરમપવિત્ર. ૨
મનુષ્યાણું મલે સહસ્રં, તેમાં તે સિદ્ધ કોયે;
એવા સિદ્ધ અનંત કોટિ, તેમાં તત્ત્વવિદ એક હોયે. ૩
અવની ઉદક અનલ વાયુ, મગન કહીએ સાર;
મન બુદ્ધિ અહંકાર એ છે, પ્રકૃતિ અષ્ટ પ્રકાર. ૪
અપર માયા જીવ પ્રકૃતિ, બંધનરૂપા જેહ;
જગત સમસ્તને ધરી રહી છે, જાણી લેવી તેહ. ૫

સર્વ ભૂતને પ્રસવનારી, પ્રકૃતિ પુરુષ કહેવાય;
 ચારખાણુ ઉદ્ભવ પ્રલે, હું થકી સૌ થાય. ૬
 મુજ વિના કાંઈ નથી બીજું, પારથ એ વૃત્તાંત;
 મારા વિષે સૌ જગત પ્રોયું, સૂત્રમણિ દૃષ્ટાંત. ૭
 ઉદ્ધૃત રસ શશી સૂરજ કાંતિ, પ્રણવ વેદ વિચાર;
 શબ્દ નભમાં ઉઘમ નરમાં, જાણ મને નિરધાર. ૮
 પૃથ્વીમાં પુનિ ગંધ કહીએ, તેજસ્વીમાં તેજ;
 જીવન સર્વે ભૂતનું, તપસીનું તપ એજ. ૯
 સર્વ ભૂતનું બીજ હું છું, બુદ્ધિમાં બુદ્ધિવંત;
 રૂપાળામાં રૂપ માહરું, તે તું જાણ્ય સિદ્ધાંત. ૧૦
 બળિયાનું બળ જાણ મુજને, વર્જિત કામ ને રાગ;
 અવિરોધ ધર્મ વિષે ભૂતને, અભિલાષ હું બડભાગ્ય. ૧૧
 સાત્ત્વિકભાવ છે કેટલા, રાજસ તામસ હોયે;
 એ સર્વ ગુણ વશ માહરે, પણ હું કેને વશ નહોયે. ૧૨
 ત્રિગુણ ભાવ વશ જીવ છે, મોહિત રાગ ને દ્વેષ;
 હું અવ્યય અવિનાશ છું, તેને જાણે નહિ લેશ. ૧૩
 દૈવી જે સગુણમયી, મમ માયા દુર્જય જેહ;
 ચર્ણુ શર્ણુ રહે માહરે, માયા તરંતી તેહ. ૧૪
 અધમ મૂઠ નર દુકતિ, જેનું હર્ણુ માયાએ જ્ઞાન;
 અસુર ભાવ રહ્યા આશ્રીને, એમ કહે શ્રીભગવાન. ૧૫
 ભક્ત ચતુરવિધ મન ભજે, સુકીર્તવાન જે જન;
 આર્તજિજ્ઞાસુ અરથાર્થી, ને જ્ઞાની અર્જુન. ૧૬
 નિત્ય યુક્ત જે જ્ઞાની નર, ભક્તિભાવ વિશેષ;

તે જ્ઞાની પ્રિય હું પ્રિય જ્ઞાનીને, તું માન સત્ય ઉપદેશ. ૧૭
 ત્રિવિધ ભક્ત તે ભજે ભક્તા, સર્વ ઉદાર એમ જાણ્ય;
 મુજને વદલભ આત્મા, જ્ઞાની અધિક પ્રમાણ્ય. ૧૮
 અનેક જન્મને સુક્રિતે, જ્ઞાનપ્રાપ્તિ હોયે;
 વાસુદેવ જાણી મુજને ભજે, તે સરખો નહિ કોયે. ૧૯
 પ્રકૃતિ સ્વભાવ ને કામના, તેણે હયું જે જ્ઞાન;
 કર વૃથા ભોગની વાંછના, તેણે દેવ ઉપાસે આન. ૨૦
 જેણે દેવનો ભક્ત હોયે, તેની શ્રદ્ધા ન કરવી ભંગ;
 જેને જેવી ભાવના, તેને તેવો પ્રેરું રંગ. ૨૧
 શ્રદ્ધાયુક્ત ભાવે ભજે, અન્ય દેવને જેહ;
 પછે માહરા નિમાયા ભોગની, હોયે પ્રાપ્તિ તેહ. ૨૨
 અંતવંત ફલ તેહનું, નાશવંત કહેવાય;
 મુને ભજે તે પામે મુજને, ભજે દેવ દેવને જાય. ૨૩
 હું અવ્યક્તને વ્યક્ત કરી કહે, લહે ન મારું સ્વરૂપ;
 જાણે નહિ મમ ભાવને, હું અવ્યય અકળ અનુપ. ૨૪
 હું પ્રકાશિક સર્વનો, લહે ન લોક અજાણ,
 જોગમાયાએ આવર્યા, શું પ્રીછે પુરુષ પુરાણ. ૨૫
 બ્રહ્મા આદે કીટનું, હું જાણું વર્તમાન;
 ભૂત ભવિષ્ય જાણું સહુ, મને લહે ન લોક અજ્ઞાન. ૨૬
 ઇચ્છા દ્વેષ મોહિત સહુ, દ્વંદ્વ મોહ અર્જુન;
 સર્વ ભૂત મોહિત હવા, દષ્ટ પદારથ અન્ય. ૨૭
 ગયાં પાપ જે પુરુષનાં, થયો દ્વંદ્વ મોહથી મુક્ત;
 તે મુને સેવે દૃઢ ભાવશું, તે મારો નિજ ભક્ત. ૨૮

જરા મરણથી મોક્ષ પામે, મમ આશરે રહે જન જેહ;
 બ્રહ્મ સમગ્રે રૂપ માહરું, લહે અધ્યાતમ તેહ. ૨૯
 દેવજનમાં નવ જન, સર્વ જન મોક્ષા હું સાર;
 પ્રયાણકાલે મમ ભક્તને, હું ચિત્ત આવું નિરધાર. ૩૦
 વલણ

અધ્યાય સપ્તમો થયો પૂર્ણ, પ્રગટ્યો પરમ આનંદ રે;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૩૧

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
 શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે જ્ઞાનયોગનિરૂપણં
 નામ સપ્તમોઽધ્યાયઃ ॥૭॥

અધ્યાય ૮ મો-અક્ષરબ્રહ્મયોગ

અર્જુન ઉવાચ

કેમ બ્રહ્મ કેમ આત્મા, કેમ કર્મ પુરુષોત્તમ;
 અધિભૂત કેમ કહેા કૃષ્ણ, અધિદૈવ કહેા ઉત્તમ. ૧
 અધિયજ્ઞ કેાણુ દેહમાંહી, તે કહેા મધુસૂદન;
 પ્રયાણકાલે કયમ કરવું, તે કહેા જગવંદન. ૨

શ્રીભગવાન ઉવાચ

અક્ષર એ પરબ્રહ્મ, સુભાવ અધ્યાતમ ઉચ્યતે;
 ભૂત ભાવો જન્મ મૃત્યુ, કર્મ બંધન મુચ્યતે. ૩
 અધિભૂતો ક્ષરો ભાવો, અધિદૈવ પુરુષપુરાણ;
 દેહ દેહ માંહી રહ્યો મોક્ષા, અધિજ્ઞ પુરાણ. ૪
 અંતકાળ મમ સ્મરણ કરતાં, તજે કલેવર જેહ;

પરમ ધામ તે પામે માહરું, એમાં ન મળે સંદેહ. ૫
 મોર મુગટ મુકરાકત કુંડળ, પીતાંબર વનમાલ; ૬
 શંખ ચક્ર ગદા પદમ ધરિયાં, એ ચિતવે રૂપરસાલ.
 મર્ણુકાળે જેવું સમરણ, તેવું પામે તેહ; ૭
 માટે કુંતીનંદન કર્યું તું, સદા મુજશું સ્નેહ.
 તે માટે સ્મરણ કરે, સદા કાળ ચિત શુદ્ધ; ૮
 મન બુદ્ધિ મને અરપીને, તજ સંશય કર્યું યુદ્ધ.
 જોગજુક્ત અભ્યાસ કર્યું, વિષયથી વારે મન; ૯
 પરમપુરુષ દીવ્ય રૂપનું, કર્યું તું સદા ચિંતન.
 સર્વજ્ઞ જ્ઞાનો સદા, સૂક્ષ્મ સર્વાવાસ; ૧૦
 અચિંત રૂપ દૃષ્ટા હરિ, સૂરજ કોટિ પ્રકાશ.
 મરણકાળે મન નવ ચળે, ભક્તિજુક્ત બળજોગ. ૧૧
 ભૂમધ્યે પ્રાણ આવેશ કરી, પરમપુરુષ સંજોગ.
 અક્ષરજ્ઞાન જેને વેદનું, રાગાદિક વિરક્ત; ૧૨
 તે પામે મમ રૂપને, જે બ્રહ્મચર્ય ગુરુભક્ત.
 સર્વદ્વાર સંયમ કરે, હરદે રહે મન જેહ; ૧૩
 ધ્યાયે પ્રાણ નિત્ય મૂર્ધની, જોગ ધારણા તેહ.
 ઐં ઇતિ અક્ષર પ્રણવ, મમ સ્મરણ કરે જે કોયે; ૧૪
 દેહ તજે તે પુરુષને, સહેજે પરમગતિ હોયે.
 અનન્યભાવે સ્મરણ કરે, નિત્ય અચળ નિજ મન; ૧૫
 એને હું સુલભ સદા, જોગજુક્ત અર્જુન.
 મને મળે તેને નહિ પુનર્પિ, જન્મ મરણ દુઃખરૂપ; ૧૬
 સહેજે સિદ્ધિ તેહને, પરમગતિ તે અનુપ.

બ્રહ્મ ભુવન જે લોક છે, તેને પુનર્પિ અવતાર;
 મને પામ્યો તે પડે નહિ, ફરીને બીજી વાર. ૧૭
 સહસ્ર ચોકડી જાયે જુગ, દિવસ બ્રહ્માનો હોયે;
 એટલી રાત્રી જાણીએ, સમજી દ્યો સૌ કોયે. ૧૭
 બ્રહ્માના દિવસ વિષે, સૌ ઊપજે સંસાર;
 રાત્રીવિષે પ્રલે સઉ, વિરંચિ તણે વેપાર. ૧૮
 હે પારથ ! પ્રપંચ સહુ, ઊપજે ને હોયે નાશ;
 જ્યમ ગાંધીનો કોથળો, તેમાં સર્વ સમાસ. ૨૦
 બ્રહ્મ જીવથી છે ભલો, આઘ અટળ અવિનાશ;
 બ્રહ્મ કદી વણુસે નહિ, જીવને ઉત્પત્તિ નાશ. ૨૧
 અવ્યક્તરૂપ અક્ષર સદા, દુર્લભ જોગીને જોહ;
 પામે ફરી પડવું નહિ, પરમધામ તો તેહ. ૨૨
 અનન્યભાવે ભક્તિ કરે, પુરુષ તજી ફળ આશ;
 સર્વ ભૂતમાં હું રહ્યો, ભૂતનો મુજમાં સમાસ. ૨૩
 કર્મ કરે તે અવતરે, ફરી પામે સંસાર;
 જે ઉપાસક નિર્ગુણબ્રહ્મનો, તેને નહિ અવતાર. ૨૪
 અર્ચિ ઉપાસક સગુણબ્રહ્મના, તે અગ્નિલોકને જાયે;
 ઉત્તરાયણ સૂરજદેવને અનુક્રમી, હરિપદમાંહે સમાયે. ૨૫
 ધૂમો રાત્રી તથા કૃષ્ણ, દક્ષિણાયન ખટમાસ;
 ચંદ્રલોકને પામીને, આવે ફરી ગર્ભવાસ. ૨૬
 શુક્લ કૃષ્ણ પક્ષ જક્તગતિ, એક સકામ એક નિષ્કામ;
 સકામી ફરી અવતરે, નિષ્કામી પામે નિજધામ. ૨૭
 એ બે મારગને જોગી જણે, મોહ ન પામે મન;

સદાકાળ નિષ્કામી રહેવું, જોગજુક્ત અર્જુન. ૨૮
વેદ ભણે તપ દાન જજ્ઞ ક્ષણ, ધૂમ અર્થિ લહે જોહ;
દિવ્યલોક વૈકુંઠ મહારું, સુખે પામે તેહ. ૨૯

વલણ

અધ્યાય અષ્ટમો થયો પૂર્ણ, ઊપન્યો અતિ આનંદ રે;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જય ગોવિંદ રે. ૩૦

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુન સંવાદે પુરુષયોગોનિરૂપણં

નામ અષ્ટમોઽધ્યાયઃ ॥ ૮ ॥

અધ્યાય ૯ મો-રાજવિદ્યારાજગુહ્યયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

પરમગુહ્ય હું કહીશ તુજને, વિજ્ઞાનસહિત જે જ્ઞાન;
જે જ્ઞાને નર મોક્ષ પામે, ટળે દેહ-અભિમાન. ૧
રાજવિદ્યા રાજગુહ્ય, પવિત્રમાંહી પવિત્ર;
અવ્યય ક્ષણ એવું જ્ઞાનતું, તે કહીશ તુજને મિત્ર. ૨
અશ્રદ્ધાળુ જે ધર્મના, તે જ્ઞાન પામે નહિ કેમે;
તેને પ્રાપ્તિ ન હોય માહરી, તે જન્મમરણ દુઃખમાં રમે. ૩
ઇન્દ્રિયગોચર રૂપ મહારું, વિશ્વમાંહી વ્યાપી રહું;
સર્વને આધાર માહરો, હું નિરાધાર તુજને કહું. ૪
અસંગી હું સંગ વર્જિત, અવ્યય અકળ અવિનાશ;
ભૂત ભાવન રૂપ માહરું, સર્વલોક પ્રકાશ. ૫

યથા આકાશમાં રહ્યો વાયુ, ગગનને નવ આવરે;
 એમ સર્વ ભૂત મારે વિષે, મુજને સ્પર્શ નવ કરે. ૬
 બ્રહ્મા આદે ભૂત પ્રાણી, પ્રકૃતિમાંહે સમાય;
 કલ્પ આદે યોગમાયાયે, સરજ્યું તે ત્યમ થાય. ૭
 પ્રકૃતિ બલ સૃજું સર્વે, જીવ સમસ્ત કહેવાય;
 વિધાતાની સૃષ્ટિ તે સઉ, અવિદ્યા વશ થાય. ૮
 કર્મબંધન ન કરે મુજને, પારથ જાણે જુક્ત;
 હું ઉદાસી થકો કરું સૃષ્ટિ, નહિ કર્મ આસક્ત. ૯
 પ્રકૃતિ માયા મુજ વડે, સૌ ચરાચર વ્રતમાન;
 જેમ સ્ત્રી ભરથારથી, તે ઉપજવે સંતાન. ૧૦
 મૂઠ મુજને એમ જાણે, એમાં નવ તનધારી;
 સર્વ ભૂતનો હું છું ઈશ્વર, શું સમજે સંસારી. ૧૧
 આશા નિષ્ફલ તેહની, જેને નહિ મુજશું હેત;
 આસુરી રાક્ષસી માયાયે; મોહ્યા જીવ અચેત. ૧૨
 દૈવી સ્વભાવે આશ્રિત જે જન, તે જાણે મમ રૂપ;
 અનન્ય ભાવે ભજે મુજને, હું અવ્યય આદિ સ્વરૂપ. ૧૩
 સતત મહારું કરે કીરતન, આનંદે તે દૃઢવ્રતા;
 સત્ય આત્મા ભક્ત માહરો, નિત્ય જુક્ત ઉપાસિતા. ૧૪
 જ્ઞાનજશે ભજે કેટલા, કેટલાક એક કરી ધ્યાય;
 પ્રથક ભાવે ભજે કેટલા, વિશ્વમુખે વિષ્ણુ પૂજાય. ૧૫
 અહંકર્તા કર્મ તે હું, સ્વધાદિક જશ હું જાણ્ય;
 અગ્નિ તે હું ઔષધિ હું, સર્વત્ર મુજને પ્રમાણ્ય. ૧૬
 પિતા માતા જગતનો હું, જશ પવિત્ર ઐકાર;

વેદ તે હું જ્ઞાતા તે હું, શુભાશુભ દાતા. ૧૭
 ગતિ ભર્તા પ્રભુ સ્વામી, સૌનો હું સાક્ષી નિવાસ;
 ઉદ્ભવ પ્રલય સ્થાનક તે હું, સૌનું બીજ અવિનાશ. ૧૮
 તપુ તે હું, વરસું તે હું, મૃત અમૃત હું જાણ્ય;
 કારણ તે હું કારણ તે હું, સર્વત્ર મુજને પ્રમાણ્ય. ૧૯
 વેદોક્ત કર્મ જજ ઉપાસે, સોમવલી પાન કરે જેહ;
 ઇન્દ્રલોકનું કરે આરાધન, સ્વર્ગ ભોગ પામે તેહ. ૨૦
 સ્વર્ગભોગને ભોગવે, જ્યાંલગી પહોંચે પુન્ય;
 પુન્યક્ષયે મૃત્યુલોકે, આવી પડે તે જન. ૨૧
 અનન્યભાવે ભજે મુજને, આણી અંતર પ્રેમ;
 નિત્ય જુકતે કરું નિરવાહ, પમાડું જોગખેમ. ૨૨
 અન્યદેવનું યજન કરતા, વિધિપૂરવક જેહ;
 જથાર્થ મુજને ન જાણે, માટે પડે પાછો તેહ. ૨૩
 સર્વ જજનો ભોક્તા હું છું, આઘ પુરુષ અવિનાશ;
 એવો મુજને નથી જાણતો, તે માટે તેનો નાશ. ૨૪
 યજે દેવ તે દેવલોકને પામે, પિતૃ ભજે પિતૃલોકે જાય;
 ભૂતઉપાસે ભૂતલોક પામે, મુજને ભજે તે મુજ માંસમાય. ૨૫
 પુષ્પપત્રં ફલં તોયં, જે સમરપે સ્નેહ સાથ;
 તે થકી હું તૃપ્ત થાઉં, તેહેવો નહિ રમાને હાથ. ૨૬
 જે તું કરે સત્ય કર્મ જપ તપ, ખાન પાન પુન્ય દાન;
 તે તું મને સહ કર્ય સમર્પણ, એમ કહે શ્રીભગવાન. ૨૭
 શુભાશુભ ફળ કર્મબંધન, તેથી તું મુકાશ;
 કૃષ્ણાર્પણબુદ્ધિ કર્મ કરવું, તે જાણો સંન્યાસ. ૨૮

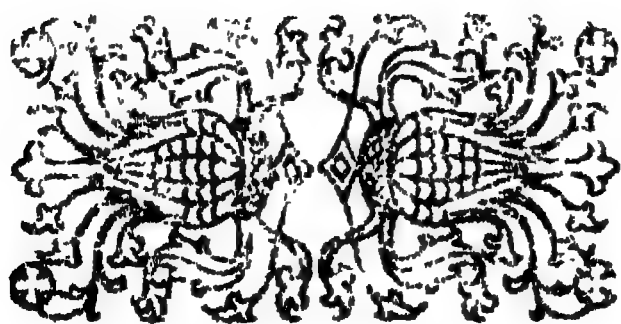

સર્વ ભૂત સમાન માહરે, નહિ રાગ ને દ્વેષ;
 સ્વભાવે મુને ભક્ત વદનભ, ત્યાં સંશય નહિ લેશ. ૨૯
 મહાપાપી દુરાચારી, અનન્ય ભાવે મુજને ભજે;
 તેને હું સાધુ કરી માનું, અવગુણ રાખું નહિ રજે. ૩૦
 ઉતાવળો તેહને આવે સુધર્મ, હોયે સમો ગુણ શાંત.
 ભક્ત માહારો નિશ્ચે પામે, એ પારથ વૃત્તાંત. ૩૧
 પાપયોનિ હોયે પારથ, અધમમાંયે અધમ અતિ;
 સ્ત્રી વૈશ્ય શૂદ્રથી તે, તે યાંતિ પરાંગતિ. ૩૨
 મને ભજે તે પામે મુજને, ભક્તિ એવી છે સહી;
 પવિત્ર બ્રહ્મણુ ઉત્તમક્ષત્રી, ઈહાં આશ્ચર્ય કરવું નહિ. ૩૩
 મારા ભક્તને ભાવ માહારો, મને કરે નમસ્કાર;
 તનમન આત્મા સુંપે મુજને, ભક્તિ નવધા સાર. ૩૪

વસણુ

અધ્યાય નવમો થયો પૂરણુ, ઉપજ્યો અતિ આનંદરે;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જય ગોવિંદ રે. ૩૫

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
 શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે રાજવિદ્યારાજગુહ્ય-
 યોગો નામ નવમોઽધ્યાયઃ ॥ ૯ ॥

અધ્યાય ૧૦ મો-વિભૂતિયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

વળી મહાબાહુ તું, સાંભળ મારું વચન;
હું કહીશ તારા હિતકામને, તું રાખ રહે અર્જુન. ૧
ન જાણે સુરગણ મુને, જે મોટા ઋષિદેવ;
સર્વની આધ સદા હું, તે કાણ જાણે ભેવ. ૨
હું અજ અનાદિ ત્રિલોક ઈશ્વર, એહવો જાણે જેહ;
સર્વ પાપથી મુકાયો તે, એમાં નહિ સંદેહ. ૩
બુદ્ધિ જ્ઞાન જે મોહરહિતા, સમદમક્ષમાસત્ય જાણ્ય;
સુખદુઃખ ભવો ભાવો, સર્વ મુજથી પ્રમાણ્ય. ૪
અહિંસા સમતા તપ તુષ્ટિ, માનદાન જસાવજસ;
ભક્તિ ભાવોભૂત પ્રાણી, સૌ થાય છે મારે વશ. ૫
મહાઋષિ સનકાદિક ભૃગુ, સપ્તઋષિ મનુસાર;
એ વૈષ્ણવી માયાથકી, ઊપજ્યું સૌ નિરધાર. ૬
એ વિભૂતી જોગને, જાણે તત્ત્વવિદ જન;
મન પામે સંશય નહિ, સાંભળ તું અર્જુન. ૭
હું વાસુદેવ બ્રહ્મરૂપથી, આ સૌ પ્રગટ હોયે;
સૌ વરતે માહરે વિષે, જાણે વિરલા કોયે. ૮
જેનું ચિત્ત માહરે વિષે, પ્રાણ ઇન્દ્રિ વેપાર;
બોધ પરસ્પર માહરો, મન વાણી સઘ વિચાર. ૯
જે પ્રીતિપૂરવક ભજે, તેને આપું જ્ઞાન બુદ્ધિ જોગ;

જોગે કરી જાણે મુને, ટળે સકળ ભવ રોગ. ૧૦
મુજને ભજતા ભક્ત જે, તેના હરદાનો અંધકાર;
જ્ઞાન પ્રકાશે તેહને, ક્ષણુ ન લાગે વાર. ૧૧

અર્જુન ઉવાચ

પરંબ્રહ્મ પરંધામ, પવિત્ર પુરુષોત્તમ;
પુરુષ દિવ્ય શાશ્વત, આદિ દેવ અતિ ઉત્તમ. ૧૨
વસિષ્ઠ પરમુખ મહાઋષિ, જે દેવ ઋષિ નારદ સહો;
અસિતો દેવલો વ્યાસ, એ વિભૂતિ તાહરી કહી. ૧૩
મને કહે તું ઐશ્વર્ય તાહરું, હે કેશવ દરુણામયી;
ભગવત્ તમારું રૂપ વર્ણન, દેવ દાનવ જાણે નહિ. ૧૪
આત્માના આત્મા હરિ, પુરુષોત્તમ પૂરણાનંદ;
દેવના દેવ જગત્પતિ, ગોપીવર ગોવિંદ. ૧૫
દિવ્ય વિભૂતિ તમતણી, સજ્જતિ વિજ્ઞતિ ભેદ;
પ્રથક કરી મુજને કહો, જેને વરણવે વેદ. ૧૬
ક્યાંક્યાંચિતવું સ્વામી તમને, નારાયણ નિજરૂપ;
તેવે ભાવે ભણું તમને, સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ. ૧૭
આત્મજોગ જે તમારો, વિસ્તારી કહો ભગવાન;
સાભળતાં હું તૃપ્તિ ન પામું, કરી અમૃતપાન. ૧૮

શ્રીભગવાન ઉવાચ

પ્રધાન વિભૂતિ વર્ણવું, તું રાખ્ય રહે મોજર;
કુરુશ્રેષ્ઠ હું કહું તુજને, વિભૂતિ વિસ્તાર. ૧૯
અયં આત્મા ગુડાકેશ, સ્થાવરજંગમમાં રહ્યું;
આધ અંત મધ્ય રહ્યો વ્યાપી, તે વિભૂતિ તુજને કહું. ૨૦

બાર આદિતમાં હું વિષ્ણુ, રવિમાં જ્યોતિ રહી વસી;
 મારુતમાંહી મરિચી, નક્ષત્રમાંહી તે શશી. ૨૧
 વેદમાં સામવેદ અસ્મિ, દેવમાંહી વાસવ;
 ઇન્દ્રિયોમાં મન અસ્મિ, ભૂતોમાં હું ચેતસ. ૨૨
 રુદ્રમાંહી શંકર તે હું, યક્ષમાંહી કુબેર;
 વસુમાંહી પાવક તે હું, પર્વતમાંહી મેર. ૨૩
 પુરોહિતમાંહી બૃહસ્પતિ હું, કાર્તિકસ્વામી સેનાપતિ;
 સરોવરમાંહી સાગર તે હું, એમજ્જણ્યપારથ મહામતિ. ૨૪
 મહાઋષિમાં ભૃગુ તે હું, ગિરા અક્ષર નિહાસિયે;
 યજ્ઞમાં જપયજ્ઞ તે અસ્મિ, સ્થાવરમાંહી હેમાન્નિયે. ૨૫
 વૃક્ષમાંહી પીંપળો હું, દેવ ઋષિ નારદ મુનિ;
 ચિત્રાર્થ તે ગાંધર્વમાંહી, સિદ્ધોમાં કપીન્ન મુનિ. ૨૬
 ઉચીશ્રવા અશ્વમાં હું, વાયુથી ચંચળ ગતિ;
 હસ્તીમાં ઐરાવત તે હું, નરોમાં નરાધિપતિ. ૨૭
 આયુધમાંહી વજ્ર તે હું, ધેનુમાં કામદૂધા જેહ;
 પર્જન્યમાંહી કંદ્રપતે હું સર્પ વાસુકી તેહ. ૨૮
 નાગમાં શેષનાગ તે હું, ઉદકનિવાસીમાં વરુણ;
 પિતૃમાંહી અયમા તે હું, ડંડધારીમાં યમડંડકરાણ. ૨૯
 દૈત્યમાં પ્રહ્લાદ તે હું, કાળનો હું કાળ;
 મૃગમાંહી સિંહ તે હું, પક્ષીમાં ગરુડ ગોપાલ. ૩૦
 વેગવંતમાં વાયુ તે હું, શસ્ત્ર ધરતામાં રામ;
 મધમાંહી મગર તે હું, સરિતામાં જહ્નવી નામ. ૩૧
 સૃષ્ટિની આઘ અંતમધ્ય હું, સુણ પારથ તજ પ્રમાદ;

વિદ્યામાં અધ્યાતમ વિદ્યા, રાગ દ્વેષરહિત હું વાદ. ૩૨
 અક્ષરમાંહો ઐકાર તે હું, દ્વંદ્વમાં દ્વંદ્વ સમાસ;
 કાળે ક્ષય પામે નહિ તે હું, સૌનો કરતા પ્રકાશ. ૩૩
 મૃત્યુ તે હું ઉદ્ભવ તે હું, નારીમાં કીરતિ રમા;
 સ્ત્રીજાતિમાં હું સ્મૃતિ, ધૃતિ મેધા હું ક્ષમા. ૩૪
 સામમાં બૃહત્સામ તે હું, છંદ ગાયત્રી ભગવંત;
 માસમાંહી માગશર તે હું, ઋતુમાંહો વસંત. ૩૫
 દૂતમાંહી છળ અસ્મિ, તેજસ્વીમાં હું તેજ;
 જયવિષે પ્રભાવ તે હું, સાત્ત્વિકમાં સાત્ત્વિક હું એજ. ૩૬
 વૃષ્ણીમાં વાસુદેવ તે હું, પાંડવમાં ધનંજય હું સહો;
 મુનિમાંહી વ્યાસ તે હું, કવિમાં ઉશના* કવિ. ૩૭
 દુષ્ટનો દમનાર તે હું, પંચમાં ન્યાય નિદાન;
 ગોપ્યમાંહી મુન તે હું, જ્ઞાનવંતનું હું જ્ઞાન. ૩૮
 સર્વ ભૂતનું બીજ તે હું, સ્થાવરજંગમ જેહ;
 મુજ વિના નહિ તૃણ હાલે, જાણ્ય અર્જુન તેહ. ૩૯
 અર્જુન! મારી દિવ્ય વિભૂતિ, તેનો ન મળે પાર;
 એટલું તું એમ ન જાણીશ, વિભૂતિ વિસ્તાર. ૪૦
 ઘણી શોભા ઘણી લક્ષ્મી, ઘણી પ્રતિષ્ઠા જાણ્ય;
 એ સર્વ વિભૂતિ માહરી, તું પારથ એમ પ્રમાણ્ય. ૪૧
 પ્રથક દૃષ્ટિ પરહરી, એક દૃષ્ટિ ઉરમાં આણ્ય;
 હું અનંત બ્રહ્માંડમાં રહ્યો વ્યાપી, મને સર્વ નિરંતર જાણ્ય.

વલણ

અધ્યાય દશમો થયો પૂરણ, ઉપન્યો અતિ આનંદ રે;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૪૩

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિપત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે વિભૂતિયોગનિરૂપણં
નામ દશમોઽધ્યાયઃ ॥૧૦॥

અધ્યાય ૧૧ મો-વિશ્વરૂપદર્શનયોગ

અર્જુન ઉવાચ

પરમ અનુગ્રહ કર્યો મુજને, કહ્યું ગુહ્ય અધ્યાત્મજ્ઞાન;
તમારે વચને કરી, મારો મોહ ગયો ભગવાન. ૧
કમળલોચન કૃપાસિંધુ, તમો અવ્યય ને અવિનાશ;
સર્વ ભૂત પ્રાણી તમ થકી, તે ઉત્પત્તિ ને નાશ. ૨
પરમ ઈશ્વર શુદ્ધ આત્મા, બ્રહ્માદિકના ઈશ;
એ રૂપ તમારું દેખાડો, હું જેવા ઇચ્છું જુગદીશ. ૩
જે હું જેવા જોગ હોઉં તો, દેખાડો એહ રૂપ;
વિશ્વમાંહી રહું વ્યાપી, અવ્યય અકળ સ્વરૂપ. ૪

શ્રીભગવાન ઉવાચ

જે તું પારથ રૂપ માહરું, સહસ્ર કોટિ પવિત્ર;
નાના વિધ્ય બહુ દિવ્ય સુંદર, નાના વર્ણ વિચિત્ર. ૫
આદિત, વસુ, રુદ્ર મરુતગણ, જે તું અશ્વનીકુમાર;
મુજ વિષે તું ભાળ પારથ, એવાં રૂપ અપાર. ૬

જગત સર્વે જે ચરાચર, ઉત્તમ મધ્યમ અપાર;
ગુડાકેશ મુજ દેહ વિષે, તું દેખજે નિરધાર. ૭
ચર્મચક્ષુ જ્યાં લગી, ત્યાં લગી ન મળે બુદ્ધ્ય;
હું દિવ્યલોચન આપીશ તુજને, તારે પડશે સુઝય. ૮

સંજય ઉવાચ

સંજય કહે સાંભળ ધૃતરાષ્ટ્ર, એવા જોગેશ્વર હરિ;
પરમ હૃશ્વર રૂપ પારથ, જોયું જે નયણે ભરી. ૯
અનેક નેત્ર અનેક વક્ત્ર, અનેક દિવ્ય આભર્ણ;
અનેક આયુધ ધર્યાં અંગે, રંગ નાના વર્ણ. ૧૦
દિવ્ય માળા ધર્યાં અંબર, દિવ્ય ગંધનાં લેપન;
સર્વ આશ્ચર્યમય દિવ્ય, વિશ્વરૂપ સનાતન. ૧૧
સહસ્રસૂરજ અધિક કાંતિ, અસંખ્ય તેજ આકાશ;
એવું દીઠું અર્જુને, હરિ રૂપ પરમ પ્રકાશ. ૧૨
સમસ્ત વિશ્વ શરીરમાંહી, નીરખે પાંડુકુમાર;
જે લોક જોતાં જાજવા, તે દેખિયા એક ઠાર. ૧૩
ત્યારે અર્જુન વિસ્મે પામ્યો, તન રોમાંચિત થાયે;
પુષ્પાંજલી કરી શીશ નામી, પ્રેમે લાગ્યો પાયે. ૧૪

અર્જુન ઉવાચ

ઇન્દ્ર આદિ દેવ દીઠા, શિવ સહિત કૈલાસ;
કમલાસન પર બ્રહ્મા દીઠા, ઋષિ ઉરગ નિવાસ. ૧૫
અનેક બાહુ ઉદરમુખલોચન, દીઠું રૂપ અનંત;
પ્રભુ તાહારા રૂપનો નહિ, આદ્ય મધ્ય ને અંત. ૧૬
ક્રીટ મુગટ કર ગદાચક્ર, તન તેજોમય રાસ;

પ્રલે કાલના અગ્નિ જેહવો, સૂરજ કેટિ પ્રકાશ. ૧૭
 કાળે કરી જે નાશ ન પામે, અક્ષર અજ અવિનાશ;
 અવ્યય શાશ્વત રૂપ સનાતન, ભક્તિ ધર્મ પ્રકાશ. ૧૮
 આઘ અંત મધ્ય નહિ જેહનો, અનંત વીર્ય અપાર;
 શશી સૂર્યલોચન અનેક બાહુ, જેને તેજે તપે સંસાર. ૧૯
 દશે દિશામાં રહ્યું વ્યાપી, વિશ્વરૂપ તમારું;
 ત્રણ ભોવન આકાશ અવનિ, પોહોંચે નહિ મન મારું. ૨૦
 દેવ દાનવ સૂર સઘળા, કરે તાહરા રૂપમાં પ્રવેશ;
 સિદ્ધિ મુનિ ઋષિ કરે સ્તુતિ, આનંદ ઉર આવેશ. ૨૧
 રુદ્ર આહિત વસુ વાયુ, સિદ્ધ અશ્વનીકુમાર;
 યક્ષ ગાંધર્વ સુર સઘળા, ભય પામે રુદા મોઝાર. ૨૨
 રૂપ બહુ બહુ વઠ લોચન, અનેક બાહુ ચરણ;
 અનેક ઉદર દુષ્ટ કરાલા, સકલને ભય કરણ. ૨૩
 નભને સ્પર્શે રૂપ તાહારું, દીપ્ત વર્ણ કરાલ;
 પ્રલેકાલનો પાવક જેહવો, એહેવાં નેત્ર વિશાલ. ૨૪
 દાઢ કરાલ વિકરાલ મુખ, માહા જેતાં ઊપજે ત્રાસ;
 દેશ વિદેશની ખબર ન પડે, પ્રસિદ્ધ જકત નિવાસ. ૨૫
 ધૃતરાષ્ટ્રસુત શૂર સર્વે, તે દીઠા દેવેશ;
 ભીસ્મદ્રોણઆઘજેધઅમારા, તાહરા મુખમાં કરે પ્રવેશ. ૨૬
 સ્વામી સઘળા સુભટ જે જે, દેખું દાઢા હેઠ;
 તેને ચાવી ચૂર્ણ ક્રીધા, કૈનાં દૂત્યાં મસ્તક પેટ. ૨૭
 જથા નદીના બહુ અંબુવેગા, સંમુદ્ર માંહી સમાયે;
 એમ તમારા મુખ વિષે, બહુ વીર આવે જથે. ૨૮

અત્યંત વેગે પડે આવી, જ્યમ પાવકમાંહી પતંગ;
 એમ સુભટ સૌ દેખું બલતા, સ્વામી તમારે સંગ. ૨૯
 વ્યાપક વિષ્ણુ વદન વહ્નિ-જ્વાલા જજ્વલમાન;
 જિભ્યા વડે સૌ ચાટે ગ્રસવા, એહેવો તું ભગવાન. ૩૦
 ઉગ્ર સ્વભાવ આ ક્યાંથી કાઢ્યો, બ્રહ્માદિકનો ઇશ;
 તાહરા સ્વરૂપને હું જોવા ઇચ્છું, આઘપુરુષ જગદીશ. ૩૧
 કાલરૂપે લોકનો ક્ષય, જાણ્ય હું સર્વ કરેશ;
 તુજ વિના દુર્યોધન આઘે, સુભટ સૌને ગ્રસેશ. ૩૨
 ઊઠ્ય અર્જુન, જીત્ય શત્રુ, ભોગવ્ય સમૃદ્ધિ રાજ;
 એ પૂરવે મેં મારી મૂક્યા, જશકીર્તિમાલાધર્યાજ. ૩૩
 ભીષ્મદ્રોણ ને કર્ણ જયદ્રથ, અવર જોધ અનેક;
 એ જીત્યાની રણ શંકા મૂકે, રાખ્ય રુદે વિવેક. ૩૪

સંજય ઉવાચ

એવાં કેશવનાં સુણી વાયક, પારથ થરથર જે;
 અતિભયપામ્યો મુગટ મણિવડે, શ્રીકૃષ્ણચરણને પૂજે. ૩૫
 સ્થાન ઋષિકેશ તવગુણકિરતી, સુણી જકત પામે ઉલાસ;
 સનકાદિક આઘે સિદ્ધ પ્રણમે, ભે રાક્ષસ પામે નાશ. ૩૬
 સ્વામી તમને શેં નમે નહિ, તું બ્રહ્માદિકનો ઇશ;
 અક્ષર આઘે જગન્નિવાસો, અનંત બ્રહ્માંડાધીશ. ૩૭
 આદિ દેવ તમે પુરુષ પુરાણા, વિશ્વના આધાર;
 વેદવેદા પરંધામ, અનન્ત રૂપ અપાર. ૩૮
 વાયુ વરુણ યમ અગ્નિ બ્રહ્મા, શરી તહેનો તું આધાર.
 સહસ્રવાર હું સ્વામી તમને, ચરણે કરું નમસ્કાર. ૩૯

તમ સમર્થને નમું સ્વામી, દસે દિશા નમસ્કાર;
 આત્મારૂપે રહ્યા વ્યાપી, જે જે જુગદાધાર. ૪૦
 હે કૃષ્ણ! હે જાદવ! હે સખા! તું ઉતાવળો રથ આણ્ય;
 અનંત મહિમા તમારો મેં જાણ્યો, નહિ હું અજાણ્ય. ૪૧
 હે સ્વામી! સુખ સેજ આસન, ભોજન ભાવ પ્રસાદ;
 જે કાંઈ તમને હાસ કીધું, તે ક્ષમા કરો અપરાધ. ૪૨
 સ્થાવર જંગમ લોકનો પતિ, તું સ્વામી મહારાજ;
 બ્રહ્માદિક ત્રિલોકનો ઈશ્વર, તે મેં જાણ્યો આજ. ૪૩
 તે માટે કરું કાયાયે દંડવત્, અપરાધ ક્ષમાવા સાર;
 જ્યમ પિતાપુત્રનો મિત્ર મિત્રનો ક્ષમે, અસ્ત્રીનો ભરથાર. ૪૪
 અદ્ભુત કર્મ તમારું જે કાંઈ, વહે મોટા મુનિજન;
 અજ ભવ વિષ્ણુ એક તમે છો, તમે વિના નહિ અન્ય. ૪૫
 સરસ્વતી મહિમા બોલી ન શકે, વેદ વહે ગુણગાન;
 તેનું બુદ્ધિ વડે કરી કહું કેટલું, તમે સર્વ આત્મા ભગવાન. ૪૬
 અતિ અદ્ભુત કર્મ તમારું, કેહેતાં ઉપમા ન આવે કોયે;
 તેજ બલનો પાર ન મળે, એહેવો સમ્રથ સોયે. ૪૭
 ભયે કરી મન ત્રાસ પામ્યું, ઉપજવો આનંદ;
 મિત્રરૂપ હમારું જે કાંઈ, પ્રકટાવો ગોવિંદ. ૪૮
 મુગટ કુંડલ ઉર વૈજંતી, ગદા ચક્ર ભુજ ચાર;
 એહેવું રૂપ દેખાડો મુજને, ક્રિપાસિંધુ મોરાર. ૪૯

શ્રીભગવાન ઉવાચ

માહારી ક્રિપાયે એ રૂપ દીધું, તેજોમય અનંત અનૂપ;
 રણ ભોમિ સૌ કૃષ્ણ દેખે, અર્જુન દેખે વિશ્વસ્વરૂપ. ૫૦

ન વેદ, જ્ઞાદાન, ક્રિયા, તપ, કરે કોટ્ય પ્રકાર;
તુજ વિના કોયે અવર બીજે, નથી દીઠું નિરધાર. ૫૧
રૂપ ભયંકર જોઈને, ભય ઊપજ્યો અર્જુન ભૂપ;
એ મૂઠપણું તજી નીરખ્ય મુજને, કોટિ કન્દ્રપરૂપ. ૫૨

સંજય ઉવાચ

અર્જુન પ્રત્યે વસુદેવનંદન, દેખાણું જે રૂપ;
મેઘવર્ણું ધનશ્યામ સુંદર, માહા મનોહર રૂપ. ૫૩

અર્જુન ઉવાચ

આનંદરૂપ સરૂપ શીતલ, મૃતસજીવન જેહ;
ભય ગયો નિર્ભય થયો, હરિરૂપ નીરખું તેહ. ૫૪

શ્રીભગવાન ઉવાચ

હે મિત્ર! સ્વરૂપ માહારું, ચર્મચક્ષુએ ન દેખાય;
બ્રહ્માદિક મન કરે મનોરથ, તેહને દર્શન નવ થાય. ૫૫
વેદવડે ન જણાયે જે કાંઈ, વ્રત ચંદ્રાયણ અગ્નિહોત્ર;
અવર ઉપાયે દીસે નહિ, તે રૂપ દીઠું મિત્ર. ૫૬
અનન્ય ભક્તિભાવ જેને, તેહને દરશન હોય;
તત્ત્વજ્ઞાનીના સંગ વિના તે, અવર ન પામે કોય. ૫૭
મુજ અરથે જેહેનાં કર્મ સઘળાં, શત્રુભાવ નહિ કોય;
ગરુડારૂઢ થૈ તે પ્રાણી, મમલોક પામે સોય. ૫૮

વલણ

અધ્યાય એકાદશ થયો પૂરણ, ઊપન્યો અતિ આનંદરે;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરો, સૌ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૫૯

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગશાસ્ત્રે

શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે વિશ્વરૂપનિરૂપણું નામ

એકાદશેઽધ્યાયઃ ॥૧૧॥

અધ્યાય ૧૨ મો-મક્તિયોગ

અર્જુન ઉવાચ

એહેવા ભક્ત તમને ઉપાસે, નિર્ગુણ સગુણ સ્વરૂપ;
એ માંહી કિયો ભક્ત ભલો, તે કહો ત્રિભોવન ભૂપ. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

માહારે વિષે આવેશ મનનો, નિત ઉપાસે જેહ;
સેવા સમરણ રાખે શ્રદ્ધા મને વલ્લભ તેહ. ૨
અક્ષર એક અવ્યક્ત કહીએ, ઉપાસે જન જેહ;
અચલ હુતે અચિત્ત કેવલ, જોગી જાણે તેહ. ૩
સર્વ ઇન્દ્રિય રાખે નેમે, સર્વ બુદ્ધ્ય સમાન;
તેહેને પ્રાપ્તિ હોયે માહારી, એમ વદે ભગવાન. ૪
અવ્યક્ત બ્રહ્મઉપાસના, માહા કષ્ટે કરી લહેનાર;
સગુણની સેવા કરે તે, શ્રમ વિના ભવપાર. ૫
સર્વકર્મ સમર્પે મુજને, મુજ પરાયણ જેહ,
અનન્ય યોગે પામે મુજને, એહેમાં નહિ સંદેહ. ૬
માહારે વિષે જેણે મન સુખ્યું, આણી પ્રેમ અપાર;
સંસારસાગરથી ઉદ્ધારું, તે ક્ષણુ ન લાગે વાર. ૭
મનબુદ્ધિનો સંકલ્પ વિકલ્પ, આરોપે માહારે વિષે;
તે મુને પામે, નહિ સંશે, જન્મમર્ણનો ભે જશે. ૮
જો ચિત્તનું સમાધાન ન હોયે, તો જોગ અભ્યાસે જીત્ય;
જોગ વિષે જો સામ્રથ ન હોય તો, આગે બતાવું રીત્ય. ૯
અભ્યાસ કરવા નહિ સામ્રથ, તો કર સમર્પણુ કર્મ;

કર્મ સમર્પણ કરીશ મુજને, તો સુખે પામીશ પરબ્રહ્મ. ૧૦
 કર્મ કરવા અશક્ત હોય તો, મુજ અર્થે કર્યં વીર;
 જે જે સેહેજે થૈ આવે તેહેનું, ફલ તજે મતિ ધીર. ૧૧
 સર્વથી ઉત્તમ જ્ઞાન કહીએ, જ્ઞાનથી ઉત્તમ ધ્યાન;
 ધ્યાનથી કર્મ ફલ ત્યાગ શાંતિ, એમ કહે શ્રીભગવાન. ૧૨
 દ્વેષ નહિ કોયે ભૂતશું, મિત્રભાવ ક્રિપાલ;
 મોહમમતારહિત સુખદુઃખ, સમક્ષમા પરમ દયાલ. ૧૩
 જે સંતુષ્ટ સતંત્ર જોગી, જિતાત્મા દૃઢતા હૈયે;
 મુજ અરપિત જે મનબુદ્ધિ સો મમ ભક્ત મમપ્રિયે. ૧૪
 જેથી લોક ઉદ્દવેગ ન પામે, કોયેથી ન પામે પરિતાપ;
 હર્ષશોક ભય મુક્ત કહીએ, તે મને પ્રિયે અતિઆપ. ૧૫
 અપેક્ષારહિત શુચિઉદાસી, જેહેની ગદ્યજન્મમૃત્યુવ્યથા;
 સર્વારંભ પરિત્યાગી, સો મમ ભક્ત પ્રિયે જથા. ૧૬
 જો ન હર્ષતિ નહિજ દ્વેષિ, નહિ શોચતિ નહિ કાંક્ષતિ;
 શુભાશુભકર્મ અંધન ત્યાગી, સો મમ ભક્ત પ્રિયે અતિ. ૧૭
 શત્રુ મિત્ર સમાન જેહને, તથા માન અપમાન;
 શીતઉષ્ણ સમાન સુખદુઃખ, તે પ્રિયે કહે ભગવાન. ૧૮
 સ્તુતિ નિંદા સમાન માને, સદા ચિત્ત સંતોષ;
 નિકેત^૧રહિત જેહેની સ્થિરમતિ તે, ભક્તવદ્ભભ નિર્દોષ.
 હેતુધર્મ અમૃત ઉપાસે, યથાયોગ્ય ઉપગાર;
 શ્રદ્ધા સર્વે મમપરાયણ, તે ભક્ત પ્રિય નિરધાર. ૨૦

વલણ

અધ્યાય દ્વાદશ થયો પૂરણ, ઊપન્યો અતિ આનંદરે;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જે ગોવિંદરે.

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે ભક્તિયોગનિરૂપણં

નામ દ્વાદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૨ ॥

અધ્યાય ૧૩ મો-ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞવિભાગયોગ

અર્જુન ઉવાચ

પુરુષપ્રકૃતિ કહો કેશવ, ક્ષેત્ર ક્ષેત્રજ્ઞે ઉત્તમ;
તે સાંભળવા ઇચ્છું સ્વામી, કહો જ્ઞાન તે પુરુષોત્તમ. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

ઈદં શરીરં કુતિનંદન, ક્ષેત્ર તેહને જાણ;
નખ શિખા સંભાલ જેને, ક્ષેત્રજ્ઞ તું પ્રમાણ. ૨
ક્ષેત્ર શરીર સમસ્ત કહીએ, ક્ષેત્રજ્ઞ મને જાણ્ય;
દેહ આત્માનો વિવેક જેને, જ્ઞાન તેહ પ્રમાણ્ય. ૩
ધર્મયુક્ત એ ક્ષેત્ર કહીએ, ઊપજે સાર અસાર;
ક્ષેત્રનો તે પ્રભાવ સાંભળ્ય, કહું તુજને વિચાર. ૪
ઋષિ પાણ બહુવિધ ગાતા, વેદે વર્ણવ્યો અનેક પ્રકાર;
ભિન્ન ભિન્ન કરી કહ્યો તેણે, જેહની જેવી મતિનુસાર. ૫
મહાભૂત અહંકાર બુદ્ધિ ઇન્દ્રિયો દશ કહેવાયે;
શબ્દ સ્પર્શ રૂપરસ ગંધ, તે વિષે ઉત્પન્ન થાયે. ૬

ઇચ્છા દ્વેષ સંધાત સુખ દુઃખ, ઊપજે અનેક વિકાર;
 તત્ત્વ ચોવીસને કરે ચૈતન, જ્યમ લોહે અગ્નિ પ્રકાશ. ૭
 અમાનઅદંભઅહિંસાક્ષાંતિ, આજીવ આચાર્ય ઉપાસના;
 શૌચધીરજઇન્દ્રિનિમ્નહ, જાણ્યે ટળે સકલ ભવશાસના. ૮
 ઇન્દ્રિયાર્થે વૈરાગ્ય કરવો, તજવો મન અહંકાર;
 જન્મમૃત્યુ જરાવ્યાધિ, દુઃખ દરસે નહિ તે લગાર. ૯
 સુત દારા ગ્રહે સ્નેહ તજવો, શુભાશુભ સમચિત્ત;
 મોક્ષ્ય પામ્યાતણું સાધન, કહું તુજને મિત્ર. ૧૦
 અનન્ય યોગે કરે ભક્તિ, ઇચ્છે નહિ ફલ ભોગ;
 ઉત્તમ દેશ એકાંત સેવે, સદા ટળે ભવરોગ. ૧૧
 અધ્યાત્મનિત્ય તત્ત્વદર્શન, તેહેનું નામ તે જ્ઞાન;
 એ વિના જે અવર બીજું, તે તું ખૂજ અજ્ઞાન. ૧૨
 જ્ઞેય જે તે કહું જ્ઞાત્વા, મોક્ષ અમૃતપાન;
 અનાદિ પરબ્રહ્મનો, નહિ નાશ કહે ભગવાન. ૧૩
 સર્વના પગપાણ શિરોમુખ, સર્વના શ્રુતિ જેહ;
 સર્વ લોકમાં રહ્યો વ્યાપી, બ્રહ્મ કહીએ તેહ. ૧૪
 સર્વ ઇંદ્રિ ગુણાભાસ, સર્વ ઇંદ્રિ વિવર્જિત;
 સર્વ કરે ને કરે કાંઈ, ગુણાતીત તજે શાશ્વત. ૧૫
 સર્વ ભૂતની બહાર ભીતર, વ્યાપિક સર્વ ચરાચર;
 સૂક્ષ્મજ્ઞાન કેણે કાળ્યો ન જાયે, અકલ રૂપ મહેશ્વર. ૧૬
 સ્થાવર જંગમ જીવ જે જે, તેહમાં રહ્યો એક બ્રહ્મ;
 પાલનપોષણ કરે સૌનું, જેહેને નહિ ગુણકર્મ. ૧૭
 જેહેની જ્યોતિવડે સઉ જ્યોતિભાસે, ટળે તિમરઅધકાર;

જ્ઞાનજ્ઞેય અગમ અગ્યાત, રહ્યો સૌના હૃદિયા મોઝાર. ૧૮
 ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞે જ્ઞાન જે કાંઈ, કહ્યો સર્વ સમાસ;
 માહારો ભક્ત તે જાણી તેને, પામે પદ અવિનાશ. ૧૯
 પ્રકૃતિ પુરુષ અનાદિ છે, જેથી જીવ ઉત્પત્તિ જાણ્ય;
 એ માયા ગુણના વિકાર સર્વે, એણું ઉરમાં આણ્ય. ૨૦
 કાર્ય કારણ પ્રકૃતિ હેતુ, ઊપજ્યો સંસાર;
 જીવરૂપી પુષ્પ છે તે, સુખદુઃખ ભોગવનાર. ૨૧
 પ્રકૃતિ પુરુષ સંજોગથી, ગુણ ત્રિવિધ વિસ્તાર;
 ગુણ સ્વભાવે જીવ પામે, ઊંચનીચ અવતાર. ૨૨
 દેહ વિષે રહે દૃષ્ટા કહીએ, ભર્તા ભોક્તા મહેશ્વર;
 પરમાત્મા તું જાણ્ય તેહેને, દેહાતીત નિરંતર. ૨૩
 પ્રકૃતિ પુરુષને જૂજવાં જાણે, કરે સર્વથા વૃતમાન;
 જઘપિ નેષ્ટ આચરે તોયે, પામે મુજને નિદાન. ૨૪
 કેટલા જોગી ધ્યાને દેખે, કેટલા સાંખ્ય તત્ત્વવિચાર;
 કેટલા કર્મજોગી કર્મે કરીને, પામે મને નિરધાર. ૨૫
 અનેક ઉપાયે જાણે મુજને, જ્ઞાન ધ્યાન વિચાર;
 ગુરુમુખથી શ્રવણ કરતાં, તરે ભવસંસાર. ૨૬
 યાવત કિચિંત કશું ન મળે, એક પુરુષ પ્રકૃતિ વિના;
 ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞ થકી નીપજે, જડ જંગમ ઇંતર જના. ૨૭
 સર્વભૂત સામાન્ય ઈશ્વર, વિશ્વતણો આધાર;
 કાલ કર્મે નાશ ન પામે, એને દેખે તે દેખનાર. ૨૮
 દેખે એક સર્વત્ર ઈશ્વર, નારાયણ નિરધાર;
 કેનો દ્રોહ કરે નહિ, તે સેહેજે પામે પાર. ૨૯

પ્રકૃતિ ક્રિયામાણ માયા, કર્મ શુભાશુભ તે કરે;
 આત્માને જે અકરતા જાણે, સંસારસાગર તે તરે. ૩૦
 પ્રથક પ્રાણી દેહધારી વિષે, એક આત્મા દેખે સહી;
 તે દેખનારો બ્રહ્મપદને પામે, ત્યાંહાં સંશે કરવો નહિ. ૩૧
 અનાદિ આત્માએક નિર્ગુણ, અવ્યય અળગો સર્વથી;
 શરીરે કરી કુંતિનંદન, એ કાંઈ લેપાતો નથી. ૩૨
 યથા સૂક્ષ્મ સર્વગત, આકાશ નવ લેપાયે;
 એમ આત્મા સદા અસંગી, દેહ આવે ને જાયે. ૩૩
 યથા સૂરજ એક સવળે, કરે તેજ પ્રકાશ;
 એમ આત્મા દેહમાંહી, દેખે સર્વાવાસ. ૩૪
 ક્ષેત્રક્ષેત્રજે જે કોઈ જાણે, જેને અંતર ચક્ષુજ્ઞાન;
 ભૂત પ્રકૃતિ મોક્ષ પામે, એમ વદે શ્રીભગવાન. ૩૫

વલણ

અધ્યાયત્રયોદશથયોપૂરણ, ઊપન્યો અતિ આનંદ રે;
 કહો પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સઉ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૩૬

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-

શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે ક્ષેત્રક્ષેત્રયોગ નિરૂપણમ્

નામ ત્રયોદશોઽધ્યાયઃ ॥૧૩॥

અધ્યાય ૧૪ મો-ત્રિગુણવિભાગયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

હે અર્જુન હું કહીશ તુજને, જ્ઞાનમાં ઉત્તમ જ્ઞાન;
 જે જ્ઞાને મુનિ સિદ્ધ પામ્યા, પરમગતિ તે નિદાન. ૧

ઇદં જ્ઞાન ઉપાસિતા, મમ ધર્મ પામે તેહ;
 સર્ગ ન જાએ પ્રલે ન પામે, ધરે માહારી નિજદેહ. ૨
 મમ યોનિ મહદ બ્રહ્મ, ત્યાંહાં હું ગર્ભ ધારત;
 સંભવ સર્વભૂત પ્રાણી, તે તો ભવતિ ભારત. ૩
 માહારી માયા પ્રસવે સહિને, બીજ મુજને જાણ્ય;
 તે માટે સર્વ જીવનો, મને માતાપિતા પરમાણ્ય. ૪
 સત્ત્વ રજસ તમ ત્રણ ગુણ જે, પ્રકૃતિથી પરમાણ્ય;
 દેહરૂપે કરે બંધન, અવ્યય આતમા જાણ્ય. ૫
 સાત્ત્વિક ગુણ અતિ પરમ ઉજ્જ્વલ, સ્ફટિક મણિમે પ્રકાશ;
 સુખસંગે તે બંધન પામે, ભારત જ્ઞાને નાશ. ૬
 રજોગુણને રાગ તૃષ્ણા, રક્ત વર્ણુ વિશેષ;
 કર્મસંગે બંધન પામે, વામે નહિ તે કલેશ. ૭
 તામસગુણ અજ્ઞાન ઉપજે, સામ વર્ણુ તે જાણ્ય;
 આલસ મોહ પ્રમાદ નિદ્રા, ભારથ બંધન પ્રમાણ્ય. ૮
 સાત્ત્વિક ગુણ સુખનું બંધન, રજોને કર્મ બંધ;
 તમોગુણ અજ્ઞાન બંધન, મોહ-મતિ અતિ અંધ. ૯
 એક એકથી ગુણ વૃદ્ધિ પામે, તે કર્મે કરી ઓળખાયે;
 સાત્ત્વિક સુખ અહંકાર, રાજસ તામસ મોહ અધીકાયે. ૧૦
 કર્ણુ આઘે સર્વ દ્વાર, દેહનાં કરે પવિત્ર પ્રકાશ;
 ઉપજવે તે જ્ઞાનને, એ સાત્ત્વિકનો અભ્યાસ. ૧૧
 રજોગુણ જ્યારે વૃદ્ધિ પામે, હોય લોભ ઇચ્છા દંભ;
 પારથ એહેણું જાણ્યે, કરે કર્મનો આરંભ. ૧૨
 જ્યારે તમોગુણ વૃદ્ધિ પામે, અવિવેક અતિ અપ્રકાશ;

આલસ મોહ પ્રમાદ ઊપજે, એ અર્જુન ગુણ અભ્યાસ. ૧૩
 સાત્ત્વિક વૃદ્ધિ પામ્યા થકી હોયે, દેહાદિકનો નાશ;
 ઉત્તમ ગતિ તે તેહ પામે, સતલોક કેરો વાસ. ૧૪
 રજોગુણથી પ્રલે પામે, મધ્ય લોક કર્મ અનુસાર;
 તામસમરણે મૂઠ્યોની, પામે પ્રેત અવતાર. ૧૫
 સુકિત સાત્ત્વિકનું ફલ નિર્મલ, રાજસફલ દુષ્કર;
 તામસફલ અજ્ઞાન ઊપજે, તે નાખે ભવકૂપ. ૧૬
 સાત્ત્વિક ગુણથી જ્ઞાન ઊપજે, રાજસલોભ અપાર;
 તામસ મોહ પ્રમાદ ઊપજે, એ ત્રિગુણનો વિસ્તાર. ૧૭
 ઊર્ધ્વ ગતિ તે સાત્ત્વિક પામે, રાજસી મધ્યલોક;
 તામસી તે જાયે અધોગત, પામતો ભય શોક. ૧૮
 જે ગુણનું વ્રતમાન જેને, તેહવો પામે દેહ;
 ત્રિગુણાતીત તે પામે મુજને, એહમાં નહિ સંદેહ. ૧૯
 શુદ્ધભાવે ભજે મુજને, મૂકીને ગુણદોષ;
 જન્મ મૃત્યુ જરારોગ મુકાયે, પામે અમૃત મોક્ષ. ૨૦

અર્જુન ઉવાચ

ગુણાતીત ક્યમ કરી થાયે, કહેા શ્રીભગવાન;
 કીયે ચેને જાણીએ, તે ક્યમ કરે વ્રતમાન. ૨૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

મોહ પ્રવૃત્તિ પ્રકાશ ગુણત્રય, તેશું નહિ દ્વેષ ને રાગ;
 ગુણાતીત તે થયો અર્જુન જાણ્ય જે બહુભાગ્ય. ૨૨
 જે સંન્યાસી ઉદાસી ગુણે, ચલે નહિ વ્રતમાન;
 દેહ ઈંદ્રિના ગુણ વડે, તે ધરે નહિ અભિમાન. ૨૩

સમ સુખદુઃખ લોષ્ટ કાંચન, પ્રિય અપ્રિય નિંદાસ્તુતિ;
 ગુણાતીત તું જાણ્ય તેહેને, એમ કહે ત્રિભોવનપતિ. ૨૪
 માન અપમાન તુલ્ય તેહેને, તુલ્ય મિત્ર ને અરિ;
 સર્વારંભ પરિત્યાગી, ગુણાતીત તે કેહે હરિ. ૨૫
 શાંતભાવે સેવે મુજને, ભક્તિયોગે જોઈ;
 ગુણને મસ્તક પાય દેઈને, મુને સુખે પામે તેહ. ૨૬
 પરમારથ બ્રહ્મપદ પ્રતિષ્ઠા, આવે અમૃત સાર;
 શાશ્વતસત ધર્મ સઉ સુખ, તેહેનો હું દાતાર. ૨૭
 અધ્યાયચતુર્દશથયો પૂરણ, ઊપન્યો અતિઆનંદરે;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સૌ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૨૮

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિપત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
 શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે ગુણભેદો નિરૂપણું નામ
 ચતુર્દશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૦ ॥

અધ્યાય ૧૫ મો-પુરુષોત્તમયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

ઉર્ધ્વમૂલ મધ્યશાખા જોહેને, અશ્વત્થ અવ્યયઅખંડ;
 વેદરૂપી પત્ર એને, તે વ્યાપી રહ્યો બ્રહ્માંડ. ૧
 રાગાદિક મોહ મૂલ નીચાં, શાખા ત્રિગુણ પ્રમાણ્ય;
 વિષયરૂપી અંકુર તેહેને, ફલકર્મ બંધન જાણ્ય. ૨
 સંસાર વૃક્ષનું કયું વર્ણન, નહિ રૂપઆદ્ય કહેવાય;
 દ્રઢ મૂલ અશ્વત્થ એવું, એને અસંગ શસ્ત્રે છેદાય. ૩
 વિષ્ણુપદ પામ્યા તે મારગ, ચાલવું નિરવાર;

આઘ પુરુષ તમને નમું, જેની પ્રકૃતિ આ સંસાર. ૪
 નહિ હીન મોહ જીતદોષ, સુખદુખ અધ્યાત્મ નિત્ય નેમ;
 નિવૃત્તકામસઉ દ્વંદ્વમુક્તા, તે પામ્યા અવ્યયપદપ્રેમ પ
 સૂરજ વડે ભાસે નહિ, શશી પાવક નવ દરસાયે;
 જ્યાંહાં ગયો પાછો નવ વળે, મમ ધામ તે કેહેવાયે. ૬
 મારોજ અંશ તે જીવલોકે, જીવભૂત સનાતન;
 પ્રકૃતિ અજ્ઞાન ટળે તે, તો પૂર્વ રૂપે પામે મને. ૭
 જરે જીવ શરીર મૂકી, અન્ય દેહમાંલે સમાયે;
 ચૈતન વાયુ ઇન્દ્રિ મન, વિષયવાસના લેધ જાયે. ૮
 શ્રવણ ચક્ષુ ત્વચા રસના, નાસિકા નિજ દેવ;
 તેહેનો અધિષ્ઠાતા મન જણો, વિષય અનોપમ સેવ. ૯
 કામક્રીડા દેહ વિષે ભોગે, જીવગુણ અભિમાન;
 વિમૂઢ નર દેખે નહિ, કાય દેખે ચક્ષુ જ્ઞાન. ૧૦
 કેટલા જોગી જે સમદરશી, અંતર આત્મા પેખે;
 પાપરૂપ અચેત પ્રાણી, તે સ્વરૂપને નહિ દેખે. ૧૧
 જે આદિત્યમાંના તેજથી, જગત ભાસે અખિલ;
 જે ચંદ્ર અગ્નિને પ્રકાશે પ્રેમે, તે તેજ મારું જણ મંગળ.
 ધારણશક્તિ માહેરી, ધરા ધરી રહી સંસાર;
 ચંદ્રરૂપે ઔષધિ, રસ પોષું હું નિરધાર. ૧૩
 અહં વિશ્વાનરો ભૂત્વા, પ્રાણીનાં દેહમાશ્રિત;
 પ્રાણાપાન સમાયુક્તઃ પચ્યામ્યન્નં ચતુર્વિધં. ૧૪
 સર્વ હૃદયમાં રહ્યો તે હું, જ્ઞાન સમૃતિ હુંજથી.
 વેદ વેદાંત વેદારથ તે હું, સર્વ થાયે તે મુજથી. ૧૫

ઓ પુરુષ આ લોકમાંહી, ક્ષર અક્ષર કહેવાયે;
 ક્ષર જાણો આ ભૂત પ્રાણી, અક્ષર ઈશ્વર રાયે. ૧૬
 અક્ષરાતીત પરમાત્મા તે, પુરુષમાં ઉત્તમ જાણ્ય;
 ધરી રહ્યો ત્રિલોક ઈશ્વર, પુરુષોત્તમ તેહ પ્રમાણ્ય. ૧૭
 ક્ષર મતિને મૂક્ય અર્જુન, અક્ષર મતિ ઉર આણ્ય;
 લોકેવેદે પ્રસિદ્ધ છે તે, પુરુષોત્તમને જાણ્ય. ૧૮
 મૂઠપણું જેહેનું ગયું સર્વે, ઊપજ્યું હરિ હેતારથ;
 પુરુષોત્તમને તેહ જાણે, સર્વ ભાવે ભારથ. ૧૯
 ગુહ્યશાસ્ત્ર મેં કહ્યું તુજને, અધરહિત અર્જુન;
 એ જાણે તે બુદ્ધિવાન માનવ, કૃતકૃત્ય તે જન. ૨૦

વસણુ

અધ્યાય પંચદશ થયો પૂરણ, ઊપન્યો અતિ આનંદ રે;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સઉ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૨૧

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
 શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે પુરુષોત્તમયોગો નિરૂપણું
 નામ પંચદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૫ ॥

અ. ૧૬ મો-દૈવાસુરસંપદ્-વિભાગયોગ

શ્રીભગવાન ઉવાચ

અભય સાત્ત્વિક બુદ્ધિ, શુદ્ધિ, જ્ઞાન યોગ તે જાણ્ય;
 દાન દમ તપ યજ્ઞ આર્જવ, સ્વાધ્યાય એહ પ્રમાણ્ય. ૧
 અહિંસા સત્ય ક્રોધરહિતા, ત્યાગ શાંતિ સુદેશ;

ભૂતદયા ત્યજે લોહુપતા, અપલતા નહિ લેશ. ૨
 તેજ ક્ષમા શૌચ ધીરજ, દ્રોહતા ન કરે કશી,
 એ જાણ્ય દેવી સંપદા, જેહેના તે ઉરમાં રહી વસી. ૩
 દંભ દર્પ ને ક્રોધ કહીએ, અતિવણું અભિમાન;
 એ આસુરી સંપદા અર્જુન, એમ કહે ભગવાન. ૪
 દેવી સંપદા મોક્ષ પામે, આસુરી બંધાયે;
 દેવી ઉત્તમ જાણજે, તું સાંભળ્ય પાંડુરાયે. ૫
 સૃષ્ટિમાંહી બેહુ છે, દેવી આસુરી એહ;
 દેવી સંપદા કહી તુજને, હાવે સાંભળ્ય આસુરી જેહ. ૬
 પ્રવર્તિ વશ આસુરીજન, નહિ સત્ય શૌચ આચાર;
 એ સ્વભાવે આસુરી, તું જાણ્ય પાંડુકુમાર. ૭
 આસુરી જગતને કેહે નાસ્તી, નથી ઈશ્વર કોય કરનાર;
 સ્ત્રીપુરુષને સંયોગે, સૌ ઊપજે સંસાર. ૮
 આસુરી નરને અદ્યપ્યુદ્ધિ, આચરે વિકર્મ;
 સર્ગ લોકને પામવાને, કરે તામસી ધર્મ. ૯
 કામ આશ્રિત ઉદર ભરતા, દંભ માન મદ મોહ;
 અશુચિ પંથે પરવરે, ને કરે પરનો દ્રોહ. ૧૦
 પ્રલય અવધિ લગી ચિંતા, કામે તૃપ્ત ન થાયે;
 વિષય ભોગવે એજ પરમારથ, નહિ અવર ઉપાયે. ૧૧
 આશાપાશે સદા બાંધ્યો, જીવણું તેહેનું વ્યર્થ;
 કામક્રોધપરાયણ એ, નહિ બીજે અર્થ. ૧૨
 આટલું ધન પામ્યો છું, વળી મનોરથ પામ્યા તણો;
 અધિક તૃષ્ણા તેહને જે, લાણું દ્રવ્ય ક્યાંથી ધણો. ૧૩

હણીશ શત્રુ હણ્યા કેટલા, જે મુજને કરતા દુઃખી;
 અહં ઈશ્વર અહંભોગી, અહં સિદ્ધ બલવાન સુખી. ૧૪
 હું કુલવાન ધનં પૂરણ માહારે, પાર વિનાનો પરિવાર;
 કેણુ એ સમોવડ કરે બીજો, આસુરી મોહઅહંકાર. ૧૫
 અનેક ચિત્ત જેહેનું બ્રાંતિ પામ્યું, મોહજલ અપાર;
 કામભોગ આસક્તિ જેહેને, તે પડે નર્ક મોઝાર. ૧૬
 વિધાનું અભિમાન જેને, ધનમદ અતિ અહંકાર;
 દંભ અર્થે યજ્ઞ ઉપાસે, વિધિપૂર્વક નહિ લગાર. ૧૭
 અહંકાર બલ દર્પ કામ ક્રોધ, અસૂયા અપાર;
 મમ આત્મા રહ્યો પરદેહ વિષે, તેહનો દ્રોહનો કરનાર. ૧૮
 સદમારગના શત્રુ જે કોય, અધમ નીચ ગમાર;
 વ્યાધિ મર્ધવ સર્પયોનિ, આસુરી અવતાર. ૧૯
 આસુરી યોનિ અવતાર પામે, જન્મ જન્મ નરમૂઢ;
 ન પામે તે મુજને, એમ કહે ગરુડારૂઢ. ૨૦
 સાંભળ અર્જુન કહું તુજને, ત્રિવિધિ નર્કનાં દ્વાર;
 કામ ક્રોધ ને લોભ કહીએ, તેહેને દૂર નિવાર. ૨૧
 મુક્ત અર્જુન જાણ્ય તેહેને, તજે ત્રિવિધ નર્કનાં દ્વાર;
 આચરે શુભ કર્મ તે જન, સેજે પામે પાર. ૨૨
 જે પુરુષ મૂકે શાસ્ત્રની વિધિ, કરે કામ ઉપાય;
 ન પામે સિદ્ધિ મોક્ષસુખ, સંસારમાં વહી જાય. ૨૩
 તે માટે શાસ્ત્ર પ્રમાણ કહીએ, કાર્યાકાર્ય હોયે;
 શ્રદ્ધાયુક્ત જે આચરે, સતકર્મ જ્ઞાની સોયે. ૨૪

વલણ

અધ્યાય ષોડશ થયો પૂરણ, ઊપન્યો અતિ આનંદ રે;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી સૌ, બોલો જે ગોવિંદ રે.

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિપત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-

શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે દૈવીઆસુરીસંપદ્ નિરૂપણં

નામ ષોડશોઽધ્યાયઃ ॥૧૬॥

અધ્યાય ૧૭ મો--શ્રદ્ધાત્રયવિભાગયોગ

અર્જુન ઉવાચ

જે શાસ્ત્રવિધિ નથી જાણતો, યજે શ્રદ્ધાપૂર્વક સાર;
તેહેની નિષ્ઠા કેણુ કૃષ્ણ, વરણુવી કેહો વિસ્તાર. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

શ્રદ્ધા ત્રણ પ્રકારની તું, પારથ પ્રીછે એહ;
સાત્ત્વિકી રાજસી શ્રદ્ધા, તામસી કહું તેહ. ૨
સઉને શ્રદ્ધા ત્રિવિધા ઊપજે, પારથ એહ પ્રમાણ્ય;
સાત્ત્વિક રાજસી તામસી, ત્રિવિધિ શ્રદ્ધા જાણ્ય. ૩
સાત્ત્વિકી શ્રદ્ધા જે દેવને, રાજસી યક્ષ ને રાક્ષસ;
ભૂત પ્રેત પિશાચ પૂજે, તે તો શ્રદ્ધા તામસ. ૪
શાસ્ત્રરહિત ધોર તપ એ, તપતા જે તપોજના;
કામરાગ અહંકાર દંભ એ, તેને ઉર અતિ ઊપના. ૫
એહેવા મંદ અભાગી ભક્તિ મૂકી, બેઠા મહાતપ આચરી;
હું રહ્યો દેહમાં દમે તેને, જાણજે તે આસુરી. ૬

ત્રિવિધિ આહાર તપ ત્રિવિધ કહીએ, ત્રિવિધિ જ્ઞાને દાન;
 તે શ્રદ્ધાએ ઓળખાયે અર્જુન, ભેદ કહે ભગવાન. ૭
 જે આહારથી સુખ ઊપજે, આયુષ બલવૃદ્ધિ હોયે;
 ધૃત ધણું અંન અતિ ઉજ્જવલ, આહાર સાત્ત્વિકી સોયે. ૮
 ખાટું ખારું ઉષ્ણ તીખું, કટુ કસાયણું કાઢાવે;
 એ આહાર છે રાજસીનો, રોગ દુઃખ ઉપજાવે. ૯
 કાચું દવાયુ વાસી લૂણું, રસરહિત તે અંન;
 પંચ યજ્ઞ વર્જિત જાણજે, તે તામસી ભોજન. ૧૦
 ફલાકાંક્ષા નહિ એકાગ્રે મન, કૃષ્ણાર્પણ બુદ્ધિ જેહ;
 વેદવચને વિધિપૂરવક, યજ્ઞ સાત્ત્વિકી તેહ. ૧૧
 ફલ ઇચ્છા દંભ લોક કીરતિ, એહેવો જ્ઞાન યજ્ઞતા જેહ;
 ભારતશ્રેષ્ઠ! તું જાણ્ય તેને, યજ્ઞ રાજસી તેહ. ૧૨
 વિધિહીણ નહિ દાન અંનનું, મંત્રહીન દક્ષિણા નહિ;
 શ્રદ્ધાહીણ યજ્ઞ તામસી તે, માનજે પારથ સહી. ૧૩
 દેવ બ્રાહ્મણ ગુરુ વૈષ્ણવ, પૂજન કેમલપણું;
 બ્રહ્મચર્ય અહિંસા ધર્મ તે, શરીર તપ તેહેને ભણું. ૧૪
 અનુદ્વેગ વાયક સત્ય, પ્રિય હિત સુણી ઊપજે આનંદ;
 એ વાણીનું તપ જાણજે, એમ બોલે શ્રીગોવિંદ. ૧૫
 મન પ્રસન્ન અતિ સૌમ્ય, શીતલ, મૌન આત્મા નિગ્રહે;
 શુદ્ધ નિર્મલ ભાવ જેને, હરિ માનસ તપ તેહેને કહે. ૧૬
 ત્રિવિધિ તપ નર આચરે તે, તેહનો વિવેક વિચાર;

શ્રદ્ધાયુક્ત ફલરહિત કૈયે, સાત્ત્વિક તપ તે સાર. ૧૭
 સત્કાર માન પ્રમાણુ માટે, પૂજા અર્થે દંભ;
 એણે લક્ષણે જાણજે, તપ રાજસી આરંભ. ૧૮
 મૂઠ મન અવિવેકે પીડ્યા, કરે કલેશ નહિ જુક્ત કરી;
 શત્રુ હણવા સાધે ઉદ્ધમ, અર્જુન એ તપ તામસી. ૧૯
 ઉપમાર અર્થે આચરે, તજે દેહનું અભિમાન;
 ક્ષેત્રપાત્ર દેશકાલે આપે, તે તો સાત્ત્વિક દાન. ૨૦
 સ્વાર્થ અર્થે દાન આપે, ફલ ઇચ્છા મન ધારે;
 આપતાં તે કલેશ આણે, રાજસ દાન વિચારે. ૨૧
 દેશકાલ ને પાત્ર ન જાણે, તે વિષે દે દાન;
 દાન તામસ તેહેને કહીએ, એમ વદે શ્રીભગવાન. ૨૨
 ઓંકાર તત્ત્વથી ઉપન્યા, જે બ્રાહ્મણ યજ્ઞ ને વેદ;
 તે માટે તેને ઘટે પ્રણવ, જાણવો સૌ ભેદ. ૨૩
 હે અર્જુન ! જે બ્રહ્મવાદી, તપ જજ્ઞ દાન ઉદાર;
 એહ સુધર્મ સૌ આચરે, પણ લેઇ આધ ઓંકાર. ૨૪
 કૃષ્ણાર્પણ બુદ્ધિએ કરે, તપદાન જજ્ઞ ક્રિયાય;
 અવર ફલ ચિત નવ ધરે, કરે મોક્ષની ઇચ્છાય. ૨૫
 સદ્કર્મને વિષે ધરે શ્રદ્ધા, પ્રેમ પ્રીત દઢાવ;
 હરિ વિના નહિ બોલે બીજું, સત્ય શબ્દ ઉપર ભાવ. ૨૬
 યજ્ઞ દાન જપ તપ જોગનો, કરે ઉર અંતર અભ્યાસ;
 સુધર્મ વિષે તે સ્થિતિ ભલી, સત શબ્દનો વિશ્વાસ. ૨૭
 શ્રદ્ધા વિના સતકર્મ કરવાં, હોમ હવન તપદાન;
 આલોક પરલોક ફલ જડે નહિ, એમ કહે શ્રીભગવાન. ૨૮

વલણુ

અધ્યાય સપ્તદશ યથોપદેશ, ઊપન્યો અતિ આનંદ રે;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સઉ બોલો જે ગોવિંદ રે. ૨૯

ઇતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ-
શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાનુર્નસંવાદે શ્રદ્ધાત્રયવિભાગયોગ નિરૂપણં

નામ સપ્તદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૭ ॥

અધ્યાય ૧૮ મો-સંન્યાસયોગ

અનુર્ન ઉવાચ

સંન્યાસસ્ય માહાબાહુ, ત્યાગનું જે સ્વરૂપ;
સાંભળવા ઇચ્છા કરું, તમે કોહો ત્રિભોવન ભૂપ. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

કામ્ય કર્મનો ન્યાસ કહીએ, સંન્યાસ તેને જાણ્ય;
સર્વ કર્મ ફક્ત ત્યાગી, ત્યાગ રૂપ પ્રમાણ્ય. ૨
હું અનુર્ન એ સાંખ્યનો મત, દોષ દેખી તજે કર્મ;
મીમાંસા તપ યજ્ઞદાને, સત કરી થાપે ધર્મ. ૩
સાંભળ અનુર્ન સ્નેહ આણી, જે તેં પૂછ્યું સાર;
કહું તુજને રાખ્ય હૃદયે, ત્યાગ ત્રિવિધ પ્રકાર. ૪
તપદાન જજ જે કર્મ કહીએ, ન તજવાં તે મિત્ર;
મૂકવાં મનકામના ફક્ત, તેણે થાયે ચિત્ત પવિત્ર. ૫
એહેમાં કારણ એટલું, ફક્ત કર્મ તજવાં તેહ;
નિશ્ચે કરવાં કર્મ શુભ સઉ, માહારો તો મત એહ. ૬
નિત્ય કર્મનો ત્યાગ ન થોડો, જેણે મન શુદ્ધ થાયે;
મોહ કરી પરિત્યાગ કર્મનો, એ તામસ ત્યાગ કહેવાયે. ૭

કર્મને દુખરૂપ દેખી, તજે કાયાકલેશ;
 એ રાજસ ત્યાગનું ફલ, જડે નહિ એમ કહે દેવેશ. ૮
 નિત્ય નિમિત્ત તે કર્મ કરવાં, તજે તે ફલ આશા;
 સાત્ત્વિક ત્યાગ તે કહીએ તેહેને, એમ વહે શ્રીઅવિનાશ. ૯
 કર્મફલનો ત્યાગ જોહેને, યુક્ત જ્ઞાન વિવેક;
 સંસારને ઉપજવનારું, તે કર્મ ઉપર નહિ દ્વેષ. ૧૦
 દેહાભિમાની પુરુષ જો કોય, તેણે કર્મ તજ્યાં ક્યમ જાયે;
 કર્મફલનો ત્યાગ માટે, ત્યાગી તે કહેવાયે. ૧૧
 ઇષ્ટ અનિષ્ટ જો કર્મ મિશ્રિ, તેહેનાં ત્રિવિધિ ફલ કહેવાય;
 ઇષ્ટ દેવ ગતિ મિશ્રિત માનવ, અનિષ્ટ અધોગતિ જાય. ૧૨
 પંચૈતાની મહાબાહુ, કહીશ કારણ સાર;
 સાંખ્યમાં વરતાંત તેહેનું, જાણજો વિસ્તાર. ૧૩
 અધિષ્ઠાન કર્તા કારણ, કર્મ ચેષ્ટા થાયે;
 દેહ ઇશ્વર એ મળી પાંચે, કાર્ય તે કહેવાયે. ૧૪
 શરીર વાણી મન મળીને, કર્મ જો કહેવાયે;
 સારાં નરસાં નીપજે, એ પંચ થકી તે થાયે. ૧૫
 પંચ મળીને નીપજે મન, અહં કરતા માને તદા;
 તે દુરમતિ નથી દેખતા, નર પાર પામે નહિ કદા. ૧૬
 અહં કરતાપણું નહિ જોને, બુદ્ધિ કરમે નવ લેપાયે;
 જદપિ હણે સહુ લોકને, તોયે દોષે નવ બંધાયે ૧૭
 જ્ઞાન જોય પરિજ્ઞાતા, ત્રિવિધિ કર્મ કહેવાયે;
 કર્ણ ઉપકર્ણ કર્મ કર્તા, એમ કર્મ સઘળાં થાયે. ૧૮
 જ્ઞાનકર્મને કર્તા કહીએ, ગુણમેદે એહ જણાયે;

હું કહીશ તુજને સાંભળ અર્જુન, તેથી સંશે જાયે. ૧૯
 સ્થાવર જંગમ ભૂત સરવે, ભાળે એક ભગવાન;
 ભાવાભાવ નહિ જે વિષે, તે જાણ્ય સાત્ત્વિક જ્ઞાન. ૨૦
 પ્રથક બુદ્ધિ ભાવ નાહાના, પ્રથક વિધિ વ્રતમાન;
 અધિક નૂન્ય દેખે દેહ વિષે, તે જાણ્ય રાજસ જ્ઞાન. ૨૧
 શરીર સમસ્તમાં રહ્યો જે હું, ચરાચર ભગવાન;
 તે તજ દહભાવ પ્રતિમા, એ જાણ્ય તામસ જ્ઞાન. ૨૨
 નિત્યકર્મ જે સંગ વર્જિત, રહિત દ્વેષ ને રાગ;
 કર્મફલ ઇચ્છે નહિ તે, કર્મ સાત્ત્વિક ભાગ. ૨૩
 કામભોગની કરે ઇચ્છા, ધરે અતિ અહંકાર;
 આશાતૃષ્ણા અધિક બોહોળી, એ રાજસકર્મવિચાર. ૨૪
 જે કર્મ કરતાં સામર્થ્યનો ક્ષય, હોયે હિંસાધર્મ;
 મોહારંભ મન પુરુષ અપેક્ષા, એ જાણ્ય તામસ કર્મ. ૨૫
 મુક્તસંગ વાદરહિતા, ઉત્સાહ ધીરજ અપાર;
 સિદ્ધ અસિદ્ધે નિરવિકારી, કરતા સાત્ત્વિક સાર. ૨૬
 કર્મ રાગી લોભ ફલનો, હિંસાયુક્ત જન જેહ;
 હરખશોક મન અધિક વરતે, કરતા રાજસ તેહ. ૨૭
 અનુક્ત કામી વિષયવર્તી, અશુચિ સૌ આલસી;
 અપક્રીતિ પરછિદ્રદશી, એ જાણે કરતા તામસી. ૨૮
 બુદ્ધિ ધીરજ ત્રિવિધિ પ્રકારે, ગુણભેદે સાંભળ સહી;
 ભિન્નભિન્ન કહીશ સાધન જે, જ્યાં સંશય રહેશે નહિ. ૨૯
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ જાણે, ભે અભે પુન્ય પાતકી;
 કાર્ય અકાર્ય બંધ મોક્ષ એ, એ પારથ બુદ્ધિસાત્ત્વિકી. ૩૦

ધર્મને અધર્મ જાણે, જેહેને ખબર નહિ કશી;
 કાર્ય અકાર્ય ન જાણે તે, પારથ બુદ્ધિ રાજસી. ૩૧
 અધર્મને તે ધર્મ માને, કૂડાને રૂડું ગ્રહે;
 વિપરીત ભાવના આચરે, એ અર્જુન બુદ્ધિ તામસ કહે.
 જે ધીરજથી મન પ્રાણ ઇન્દ્રિ, ક્રિયાએ કરી વશ રાખીએ;
 ભક્તિજોગે ધીર પારથ, તે સાત્ત્વિક ધીરજ ભાખીએ. ૩૩
 ધરે ધીરજ ધર્મ અર્થે, કામના ઉર રહી વસી;
 પ્રસંગે ફલ ચાહના, એ ધીરજ પારથ રાજસી. ૩૪
 જે સુપન ભય અતિ શોક વિષાદ, મોહમાન મદમેવચ;
 જે ગ્રહ્યું તે મૂકે નહિ, એ ધીરજ તામસમેવચ. ૩૫
 ત્રિવિધ સુખ તું સાંભળ્ય અર્જુન, આણી અંગ ઉદ્ભાસ;
 અભ્યાસે મન રમે સુખમાં, હોયે દુઃખનો નાશ. ૩૬
 પ્રથમ તો વિષસરખું લાગે, પરિણામે અમૃત ફલ;
 એ સુખ સાત્ત્વિક જાણજે, તે આત્મસુખ નિત્ય નિર્મલ. ૩૭
 વિષય ઇન્દ્રિ સંયોગ સુખ, જે પેહેલું અમૃત હોયે;
 પરિણામે વિષરૂપ જાણો, રાજસ સુખ તે સોયે. ૩૮
 યદા અગ્રે મોહબંધન, આત્માને તે હોયે;
 આલસ નિદ્રા પ્રમાદ દેહનાં, તામસી સુખ સોયે. ૩૯
 એહેવો નથી કેાઈ પૃથ્વીમાંહી, સ્વર્ગમાં નવ હોયે;
 પ્રકૃતિમુક્ત ત્રિગુણરહિત, એવો નથી નર કેાયે. ૪૦
 બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય શૂદ્ર, એ વર્ણ ચાર પ્રમાણ;
 ભિન્ન ભિન્ન વ્રતમાન તેહેનું, ગુણ સ્વભાવે જાણ. ૪૧
 શમદમ શાંતિ શૌચ ક્ષાંતિ, ક્ષમા તપ ને આર્જવ;

જ્ઞાન વિજ્ઞાન પદ આશ્રિતા, એ બ્રહ્મ કર્મ સુભાવજ. ૪૨
 તેજ શૌર્ય દક્ષ ધીરજ, યુદ્ધ પલાયન નવ કરે;
 દાન દાતા ભાવ હૃશ્વર, ક્ષત્રિય સુભાવ હરિ ઉચરે. ૪૩
 કૃષિવર્ણુજ કરે, કરે ગૌરક્ષા, વૈશ્યનો એહ ધર્મ;
 ત્રણ વર્ણુની સેવા પરિચર્યા, શૂદ્ર સુભાવ એ કર્મ, ૪૪
 આપ આપનો અધિકાર નિષ્ઠા, ગુણધર્મ વ્રતમાન;
 એ આચરતાં તે સિદ્ધિ પામે, એમ વદે શ્રીભગવાન. ૪૫
 ઉપજીવી સર્વ ભૂતને વળી, વ્યાપી રહ્યો છે જેહ;
 સુકર્મે યજે અંતર્જામીને, સિદ્ધિ મોક્ષ પામે તેહ. ૪૬
 ગુણહીણુ ધર્મ હોયે આપણો, ગુણજુક્ત હોયે પરધર્મ;
 આપણો ધર્મ આચરતાં, તેને બંધન ન કરે કર્મ. ૪૭
 સહેજ કર્મ જે કુંતીનંદન, આચરતાં પાતિક નહિ;
 સર્વ આરંભ દોષે ઢાંક્યા, જ્યમ ધૂમ અગ્નિ ઢાંક્યો સહી.
 ગ્રેહ કુટુંબ બુદ્ધિ ન હોયે, આસક્તિ સ્પૃહા ન મળે કરી;
 નિઃકામ જોગી સંન્યાસી, તે હરિપદ માંહે રહ્યા વસી. ૪૮
 સિદ્ધિ પ્રાપ્ત યથા બ્રહ્મ પામે, તેહ જ્ઞાન કહું બોધ;
 જ્ઞાનનિષ્ઠા રાજ્ય પારથ, ટળે સર્વ વિરોધ. ૫૦
 જ્ઞાનયુક્ત શુદ્ધ બુદ્ધિ, રાજદાદિ વિષય ત્યાગ;
 જીવન્મુક્ત જાણજો, જેના ટળ્યા દ્વેષ ને રાગ. ૫૧
 એકાંત દેશને સેવવો, દેહાદિક સુખત્યાગ;
 મનવાણીને જીતવાં, નિત્ય ધ્યાનજોગ વૈરાગ. ૫૨
 નહિ અહંકાર બલદર્પ, કામ ક્રોધ વિવર્જિત;
 નિરમમતા શાંત આત્મા બ્રહ્મભૂયો કલિપત. ૫૩

પ્રહભૂતો પ્રસન્ન આત્મા, નહિ શોચ કાંક્ષા નહિ;
 સર્વભૂત સમાન દેખે, મમ ભક્તપદ પામે સહી. ૫૪
 જ્ઞાન ભક્તિ એ જાણે મુજને, તત્ત્વવિત નરતેહ;
 સાયુજ્ય મુક્તિ પામે માહારી, એહેમાં નહિ સંદેહ. ૫૫
 સર્વ કર્મ કરી અર્પે મુજને, મુજ આશ્રય રહે નરજેહ;
 માહારે પ્રસાદે કરી, વૈકુંઠ પામે તેહ. ૫૬
 ચિત્ત વડે કરે કર્મ અર્પણ, બુદ્ધિ જોગ ઉપાસના;
 માહારું ચિંતન કરે નિરંતર, ટળે સઉ ભવશાસના. ૫૭
 તાહારું ચિત્ત તું સુખ મુજને, ભવતરીશ ટળશે ત્રાસ;
 અહંકારે નહિ માને તો થશે, નિશ્ચે તાહારો નાશ. ૫૮
 અહંકાર આશ્રિત નહિ માને, મમ વચન યુદ્ધ વહેવાર;
 પ્રકૃતિ સ્વભાવ જે ક્ષત્રીનો, તને પ્રેરશે નિરધાર. ૫૯
 સ્વભાવે એ કુંતીનંદન, કર્મ હોયે હમેશ;
 મોહ થકો નહિ આચરે તો, પરવશ થકો તું કરેશ. ૬૦
 સઉ હૃદેમાં રહ્યો ઈશ્વર, જાણે નહિ મનમૂઢ;
 તે ભ્રમાવે સર્વ ભૂતને, જ્યમ જંત્ર માયા રૂઢ. ૬૧
 તે ઈશ્વરને શર્ણુ જ તું, ભારત સઉ ભાવે કરી;
 પરમ પ્રસાદ પરમ શાંતિ, પામીશ તું વૈકુંઠપુરી. ૬૨
 જ્ઞાનનું વ્યાખ્યાન કીધું, ગુહ્યમાં મહાગુહ્ય;
 જ્યમ ગમે ત્યમ કરજે પાર્થ, જેહેવી તુજને સૂજ્ય. ૬૩
 ગોપ્ય શાસ્ત્ર મેં કહ્યું તુજને, પરમ વચન ઉદાર;
 તું મુજને વદત્તભ ધણો, સુણ પારથ પાંડુકુમાર. ૬૪
 મહારે વિષે છે ભાવ જેહનો, મને કરે નમસ્કાર;

પામે મુજને નહિ સંશે, એ સત્ય વચન નિરધાર. ૬૫
 સર્વ ધર્મ અધર્મ મૂકીને, તું શણ્ મહારે આળ્ય;
 શોક પાપથકી મુકાવીશ, તું મિત્ર ચિત્તમાં લાળ્ય. ૬૬
 ધર્મરહિત તપરહિત જે જન, ભક્તિરહિત નર હોયે;
 જે કરે અસૂયા માહરી, તેહેને સંભળાવીશ નહિ સોયે. ૬૭
 ઇદં શાસ્ત્રં પરમ ગુહ્યં, મમ ભક્તને સંભળાવે;
 તેણે માહારો કરી ભક્તિ, અતિ પ્રિય મને ભાવે. ૬૮
 ગીતાશાસ્ત્રનું શ્રવણ કીરતન, ભાવે કરે જે કેયે;
 મનુષલોકમાં નહિ એહેવો, જેહેવો એ વદલભ હોયે. ૬૯
 એ ધર્મરૂપી સંવાદ આપણો, સાંભળે સંભળાવેજે;
 જ્ઞાન જજ તે કર્યો તેણે, સકલ શિરોમણિ તેહ. ૭૦
 મૂકી અસૂયા શ્રદ્ધા રાખી, સાંભળે સંવાદ;
 તે પામે મમ લોકને, તજ માયા મોહ પ્રમાદ. ૭૧
 હે ધનંજય! વચન માહરાં, તેં સાંભળ્યાં કે નાંહ;
 અજ્ઞાને ઊપન્યો મોહ એહેવો, ગયો કે નહિ જય. ૭૨

અર્જુન ઉવાચ

મોહ ગયો થઈ જ્ઞાન સમર્તિ, તમ પ્રસાદે નાથ;
 તમે કહ્યો તે કરીશ હાવે, જોડીને યે હાથ. ૭૩

સંજય ઉવાચ

શ્રીકૃષ્ણ ને પારથતણો, સંવાદ ઉત્તમ સોયે;
 સાંભળતાં આનંદ અદ્ભુત, રોમાંચિત તન હોયે. ૭૪
 વ્યાસપ્રસાદે મેં સાંભળ્યું, પરમ ગુહ્ય એ જ્ઞાન;
 જોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ મુખથી, કહ્યું શ્રીભગવાન. ૭૫
 હે રાજન! સંવાદ અદ્ભુત, કેશવ ને અર્જુન તણો;

વારંવાર રસપાન કીજે, પ્રેમ ઉર ઊપન્યો ધણો. ૭૬
 એહેવું અદ્ભુત રૂપ હરિનું, મુખે નવ જાયે કહ્યું;
 વિસ્મે પામ્યું મન માહરું, વારંવાર હરખે હયું. ૭૭
 યત્ર જોગેશ્વર હરિ, ધનુરધર પારથ જાંહાં;
 સકલ શોભા સંપત્તિ, જશ કીરતિ લક્ષ્મી તાંહાં. ૭૮
 સંવત અઢારસેં આવનો, કૃષ્ણપક્ષ ભાદ્રપદ માસ;
 તૃતીયા સોમવારે કીધો, ગીતા ગ્રંથ પ્રકાશ. ૭૯
 ધન્યસંગત્ય ધન્યરામજી, ધન્યશિવદત્તગોવિંદરામ;
 ધન્યસ્વામી જનરાય ઠાકોર, ધન્ય સંદેસર ગામ. ૮૦
 ગુરુ બાપુજી કરી ક્રિયા, સ્વામી આત્મારામ;
 સંત સમાગમ પ્રીતમ પામ્યા, હરિચર્ણકમલ સુખધામ.

વલણ

અધ્યાય અષ્ટાદશ થયો પૂરણ, પ્રગટ્યો પરમ આનંદરે;
 કહે પ્રીતમ પ્રેમે કરી, સઉ બોલો જે ગોવિંદરે. ૮૨

ઇતિ શ્રીમહાભારતે ભીષ્મપર્વણિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા સૂપનિષત્સુ

બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગશાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે સંન્યાસયોગ

નિરૂપણમ્ નામ અષ્ટાદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૮ ॥

શ્રીગીતાજી સંપૂર્ણ કથ્યાણમસ્તુ

સંવત ૧૮૭૫ ના વરસે ચૈતર સુદ...વાર રવિ તિથિને દિવસ
 પ્રત સંપૂર્ણ લિખિતે સંતે અઢાર ચોપના વૈશાખ વદ ૧૨ ને દિવસ
 મધ્યાહ્નને કાલે બાવોજી સધામ પધારા છે તે જાણજો. લખિતંગ
 સામી પ્રીતમના સીસ્ય નારાયણ દાસનો સર્વેને જે સીરામ છે. x

x આ ચાર લીટીઓમાં અનેક બૂલો હોવા છતાં હસ્તલિખિત
 નમૂનાનો ખ્યાલ આપવા માટે તે લખેલી પ્રત મુજબજ અક્ષરશઃ
 આપેલી છે.

—સંપાદક

સપ્તશ્લોકી ગીતા

ૐકાર એકાક્ષર બ્રહ્મ, યાકો જ કાય બણે મર્મ;
અંતકાલ ઉચારણુ કરે, સહેજે પરમગતિ પરવરે;
મેરો મોક્ષપદ પાવે તેહ, પ્રીતમ બોહોર ધરે નહિ દેહ. ૧
સરવતણા જે કાંઈ પદ પાણુય, સરવ શિરો લોચન મુખ વાણુય;
સરવતણાં શ્રુતિ મન ભયો, સરવ વસ્તમાં વ્યાપી રહ્યો;
મેરો રૂપ માને નિરધાર, પ્રીતમ પરમતત્ત્વ સોઈ સાર. ૨
જે સ્થાનક મમ કીરતિ હોયે, સખજગ હરખ પાવત હે સોયે;
જાંહાં મેરી મહિમાપ્રકાશ, રાક્ષસ ભૂત પ્રેત કો નાશ;
સરવ સિધ સનકાદિક જહ, મેરે ચરણ નમત હે તેહ. ૩
સો સ્વરૂપ મેરો સાક્ષાત, પ્રીતમ પરમ ગૂંચ એ બાત;
પૂરણુ પુરુષોત્તમ પ્રભુ જહ, સરવ જીવકો કરતા તેહ;
સૂક્ષ્મ પે સૂક્ષ્મ હે સહી, જાંહાં મનવાણી પોચે નહિ. ૪
આદિત તેજ હજારાં હોયે, પ્રીતમ પાર બ્રહ્મ કહીએ સોયે;
ભંચે મૂલ નીચે હે હાલ, વેલ છંદ જોકે પત્ર વિશાલ;
એસેં વૃક્ષ કું જાને જહ, સમ્યક જાની કહીએ તેહ. ૫
સો જાની મેરો હે રૂપ, પ્રીતમ પુરુષોત્તમ અનુપ;
પ્રાણીમાત્ર કે દૃઢયે રહું, મોતે સખકો સમરણુ લહું;
અજ્ઞાન જ્ઞાન મોતેં હે સાર, ગાવત વેદ મોહે નિરધાર. ૬
વેદાંત કો કરતા જાતા સહી, મોતેં અવર પુરુષ કો નહિ;
મેરોરૂપ બણે જ કાય, પ્રીતમ જન્મમર્ણુ નહિ હોય;
અબુન મેરે વિષે મન રાખ્ય, મેરો ભજન વિના સખ નાખ્ય. ૭

મેરો ભક્ત પાવત હે મોય, અંતકાલ સંત જાણો સોય,
 અધિક પ્રિય ભક્તિ મમ સાર, પ્રીતમ કૃષ્ણ કહ્યો નિરધાર;
 એ સમશ્વેદી ગીતા સોય, પ્રીતે પાઠ કરે જ ડાય. ૮
 અઢાર અધ્યાયકી ફલ પ્રાપતિ, શીખે સુણે સહેજ મમ ગતિ;
 એ શ્રીકૃષ્ણકા બોધપ્રમાણ, પ્રીતમ પાવે પદ નિર્વાણ. ૯

પરચૂરણ પદ

રામચંદ્રજીની આરતી

જે રધુવરરાયા, જે રધુવર રાયા, આરતી કરું આનંદે,
 વ્યાપે નહિ માયા, જે રધુવરરાયા. ૧

કીટ મુગટ મકરાકૃતકુંડળ, ભાલ તિલક રાજ; (૨)
 કમળ નેણ કેસરિયો વાઘો, ધનુષ બાણ રાજ. જે રધુવર ૨
 હીરા હેમ રત્નમણિ માળા, માણેક ગજમોતી; (૨)
 ભુજકંકણ બાબુબંધ પેંચી, નખ મણિગણ જ્યોતિ. જે રધુવર ૩
 પીત વસન તન સુંદર સોહે, આભૂષણ અંગે; (૨)
 જનકી સતી શિરોમણિ, સીતાજી સગે. જે રધુવર ૪
 ચરણકમળરજ મહિમા મોટો, અહલ્યાજી ભાખે; (૨)
 જ્યાંથી પ્રગટયાં ગંગા, શંકર શિર રાખે. જે રધુવર ૫
 તીરથ સકળ હરિચરણે, મૌનપણું ગ્રહે છે; (૨)
 સુરનર મુનિજન સેવે, આનંદે રહે છે. જે રધુવર ૬
 સનકાદિક ઇંદ્રાદિક નારદ, સ્તુતિ શ્યામની ગાયે; (૨)
 પ્રીતમ પ્રેમે વંદે, બલિહારી જાયે. જે રધુવર ૭

રણછોડજીની આરતી

જે રણછોડરાયા, જે રણછોડરાયા;
 અગરકપૂરે કરું આરતી, ગોપીવર ગાયા. જે રણછોડ૦ ૧
 સુરતરુ કામધેનુ ચિંતામણિ, જે ઢાઘ જન સેવે; (૨)
 ત્રિવિધિ તાપ ન વ્યાપે, ઇચ્છાકૃળ દેવે. જે રણછોડ૦ ૨
 ચતુરાનન પંચાનન, સદા શેષ સમરે; (૨)
 પદરજ શીશ ચડાવે, તે નિશ્ચે ન મરે. જે રણછોડ૦ ૩
 ઈશ્વર રજ સુજશ શ્રીસંગે, અંગે રંગ રાજે; (૨)
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય વસે પૂરણ, ભવ સંકટ ભાજે. જે રણછોડ૦ ૪
 રિધ સિધ નવનિધ મુક્તિચતુરધા, ચરણ તળે લોટે; (૨)
 આનંદ મૂળ સુખ પામ્યો, કેમ બીજું ગોઠે. જે રણછોડ૦ ૫
 નખશિખ ૩૫ રસિકવર કેરું, જે રુદિયે ધરશે; (૨)
 પ્રીતમ ગોપદ પેરે, ભવસાગર તરશે. જે રણછોડ૦ ૬

ગુરુસંતની આરતી-રાગ કલ્યાણ

આનંદ મંગળ કરું આરતી, હરિગુરુ સંતની સેવા,
 પ્રેમ ધરી મંદિર પધરાવું, સુંદર સુખડાં લેવા. આનંદ૦
 રત્નકુંભ ધન વાજાં ભીતર, આનંદરૂપી એવા; (૨)
 ત્રિભુવનતારણ ભક્તઉદ્ધારણ, મુહૂરત અકળ અમેવા. આનંદ૦
 તીર્થ સહુ સાધુને ચરણે, ગંગા જીમના રેવા; (૨)
 કહે પ્રીતમઓળખો આણસારો, હરિજન તો હરિજવા. આનંદ૦

જુમનાજીનો મરખો

જે જે જે જુમના જુગતારણી, વંદ્રાવનચંદ્રની પટરાણી લાલ.
 રંગતુરંગી તે રવિનંદની, પરસે પાવન થાએ પ્રાણી લાલ. જે૦
 ભૂતળ ભગની તે ધર્મરાજની, જમકિંકરતું જોર ન ચાલે લાલ. જે૦
 જળખિંદુ જેને અંગે અડે, તે તો મોહનચરણે મહાલે લાલ. જે૦
 શ્રીગોકુળ આઁવ્યાંગોલોકથી, વિરજ વિશ્રામ વાસે વસિયાં લાલ. જે૦
 રત્નમણિમયત્રઠરણિયામણું, જ્યાંઝીલેગો પીજન રસિયાં લાલ. જે૦
 કુસુમ કમળદળ પ્રેમ પાંખડી, મધુકર મોર ચક્રાર હિલોળે લાલ. જે૦
 કૃષ્ણવરણપ્યારીશ્રીકૃષ્ણની, નહિ કોઈત્રિભુવનમાં એતોલે લાલ. જે૦
 રાધામાધવ રહે જ્યાં રંગમાં, સખીસહચરીસંગે સોહાગી લાલ. જે૦
 નવધન નિર્મલ નીર સોહ્યામણું, પ્રીતમ પરસે તેખડભાગી લાલ. જે૦

ગંગાજીનો મરખો

ભૂપ ભગીરથ ભક્તશિરોમણિ, જક્તપાવની ગંગા લાઁવા લાલ.
 સુરસરી સહસ્રધાર શિવ પર પડી, શંકર શીશતરંગસમાઁવે લાલ.
 રાજ એક પગે ઊભો રહ્યો, મહાવિકટ જ્યારે તપ જોયું લાલ.
 શિવજી દયાળે દયા ત્યારે કરી, લઘને શિરની લટ નિચોવી લાલ.
 તે ઉદકની ત્રણ ધારા થઈ, રહી ગગન ભૂતળ પાતાળે લાલ.
 વરકણ કીધી વળી વિવેકયું, પતિત પાવનની દયાળે લાલ.
 ગઈજે ગગને નામ મંદાકિની, રહી ભૂતળે તે ગંગ કહેવાયે લાલ.
 પહોંચી પાતાળે તે પ્રભાવતી, મહિમા નિગમ નિરંતર ગાએ લાલ.
 આગે આગે રથ રાજ તણો, પાછળ પાછળ ગંગા લહેરી લાલ.
 પૃથ્વી પાવન કરતાં પરવર્યાં, કાશી પ્રાગ સોરમત્રઠ હેરી લાલ.
 પગ પગ પુન્યજલ અશ્વમેધનું, જે જાએ ચિત્તમાં ધરી કાશી લાલ.

મનન પાન કરે જે માનવી, રૂપ ચતુર્ભુજ વૈકુંઠવાસી લાલ.
દરસે પરસે ગંગતરંગને, તે જાણો મોટા બડભાગી લાલ.
પ્રીતમ તેનાવે ગર્ભવાસમાં, જે જન પ્રભુપદના અનુરાગી લાલ.

રણછોડજીનો ગરબો-૧

રૂપ તમારું રણિયામણું, રણછોડરાય;

સુંદર સરખું સોહામણું, રણછોડરાય.

માથે મનોહર મોળિયું, રણું ઝાઝા તે રંગમાં ઝંકાળિયું-રણું
છાગે છખી આવી છખી, રણું મોર ચંદ્રિકા ભાસે ભલી-રણું
કાને તે કુંડલ ઝલકતાં રણું માંચ મુક્તાફલ ઢળકતાં-રણું
ભાલ તિલક ભલાં શોભતાં, રણું મહામુનિનાં મન લોભતાં-રણું
મોઢું મોતી મુકરાણું, રણું અધર ઉપર આપે ઘણું-રણું
અધર અરુણ રંગ ચોળછે, રણું અગર સુગંધી અંગ ઢોળછે-રં
કંઠે હીરા હેમ સાંકળી, રણું મણિમાલા મુક્તાવલિ-રણું
ભુજકંકણ બાજુ બેરખા, રણું રત્નજડિત કર મુદ્રિકા-રણું
કંઠારો કટિ કીંકની, રણું પીતાંબર દુતી દામની-રણું
જામે જરીનો જોર છે, રણું પટકે કસખી ઢાર છે-રણું
પાવલે અણુવટ વીંછિયા, રણું પ્રેમની દષ્ટે પ્રીછિયા-રણું
નેપુર ઉપર ઝૂમે ઝાંઝરી, રણું રમક ઝમક રંગ ધૂધરી-રણું
સુંદરતા અંગ અંગની, રણું ઉપમા ઢાટ્ય અનંગની-રણું
રૂપ તમારું અપાર છે, રણું પ્રીતમના પ્રાણ આધાર છે-રણું

રણછોડજીનો ગરબો-૨

મહિમા તમારા નામનો, રણું એ છે અમારા કામનો-રણું
નિગમ નિરંતર ગાય છે, રણું જહેને જોગેશ્વર ધ્યાય છે-રણું

જાણ્યે અજાણ્યે જ જપે, રણુ૦ સંસારમાં શાને તપે—રણુ૦
 નામે પથ્થર તારિયા, રણુ૦ નામે અધમ ઓધારિયા—રણુ૦
 નામે ગગન ગુણકા ગધ, રણુ૦ નામ વડે નિરમે થઈ—રણુ૦
 નામનો મહિમા અપાર છે, રણુ૦ સહુ કાનેા આધાર છે—રણુ૦
 ચરણકમલરજ લીજીએ, રણુ૦ જનમ કૃતારથ કીજીએ—રણુ૦
 જે સ્થલ લક્ષ્મીનિવાસ છે, રણુ૦ મુનિ મન ભ્રમર વિલાસ છે—રણુ૦
 પદ પરસીત જલ જેહ છે, રણુ૦ ત્રિભોવન પાવન તેહ છે—રણુ૦
 બ્રહ્મજલ સહ કાને ભાવિયું, રણુ૦ શંકરે શીશ ચડાવિયું—રણુ૦
 વંદે વિરંચિ શેષ શારદા, રણુ૦ શુકમુનિ વ્યાસ વિશારદા—રણુ૦
 રજ ગહિતમ ગ્રહણીને મળી, રણુ૦ કલંક ગયું સરવે ટળી—રણુ૦
 રજ પરસીત વૃજસુંદરી, રણુ૦ રહી આનંદ રંગમાં ભરી—રણુ૦
 લીલા રહી જુગ છાઇને, રણુ૦ પ્રીતમ જીવે જશ ગાઈને—રણુ૦

રણુછોડજીનો ગરબો—૩

ડાકાર ઉપર દયા કરી, રણુ૦ હેતથું વસિયા હરિ—રણુ૦
 બોડાણે બહુ પ્રીતથું, રણુ૦ ભક્તિ કરી શુદ્ધ ચિત્તથું—રણુ૦
 પ્રેમે તે પ્રભુજી પધારિયા, રણુ૦ ભક્તોના ભાવ વધારિયા—રણુ૦
 સરોવર સાગર ગોમતી, રણુ૦ ડાકાર કર્યું દ્વારામતી—રણુ૦
 સુંદર મંદિર સાધુતણાં, રણુ૦ ઘાટ વાટ રળિયામણાં—રણુ૦
 ઠોર ઠોર ફૂલવાડીઓ, રણુ૦ આવે ગુલાબની ગાડીઓ—રણુ૦
 આનંદ ઉત્સવ થાય છે, રણુ૦ કાય નાચે કાય ગાય છે—રણુ૦
 સન્મુખ સાધુનાં વૃંદ છે, રણુ૦ આઠે પહોર આનંદ છે—રણુ૦
 ઠાકારદાસજી દયાલ છે, રણુ૦ સાધુતણા પ્રતિપાલ છે—રણુ૦
 કથા નિરંતર થાય છે, રણુ૦ સાંભળતાં અધ જાય છે—રણુ૦

સેવાસમરણ સાર છે, રણ૦ પ્રીતમ પ્રેમ વિહાર છે—રણ૦

રણછોડજીનો ગરબો—૪

સતસંગતથી સાર છે, રણ૦ આનંદનો અંબાર છે—રણ૦
જીવનું જોખમ જાય છે, રણ૦ જીવ ઈશ્વરવંત થાય છે—રણ૦
સાગર સંગે ધાળિયો, રણ૦ સમુદ્ર થનો તે ભાળિયો—રણ૦
ધન્ય ચંદનની વાસને, રણ૦ પત્રટે આક પલાશને—રણ૦
લોહ પારસ પરસાય છે, રણ૦ મોંઘે મૂત્ર વેચાય છે—રણ૦
અગ્નિમાં ઓછું ન પડે, રણ૦ વસુધામાં વાંતો ચડે—રણ૦
એમ સાધુ સંસારમાં, રણ૦ પાવ માંડે પત્રવારમાં—રણ૦
પ્રીતમનો મંત્ર એહ છે, રણ૦ સાધુ હરિનો દેહ છે—રણ૦

મહાત્મા રવિદાસના કાગળનો પ્રત્યુત્તર*

રવિનારૂપમાં રજની ન હોય, આપે સ્વયં પ્રકાશિત સોય;
દરસન કરતાં દુકીત ટળે, સેજ સુખના સાગર મળે. રવિના૦ ૧
બ્રહ્મસ્વરૂપે, બ્રહ્મ વિચારે, બ્રહ્મ અજર રસભોગી;
બ્રહ્માનંદ અખંડ એક વરતે, શુદ્ધ સનાતન જોગી. રવિના૦ ૨
સ્થાવર જંગમ આણુ અજ આદે, એક આત્મા દરસે;
અધમઓધારણુ તાપનિવારણુ, વચને અમૃત વરસે. રવિના૦ ૩
પરમ સનેહી પરઉપકારી, પરમારથમાં પૂરા;
જ્ઞાન ભક્તિ વૈરાગ વિષેષે, હરિસુમરણમાં શૂરા. રવિના૦ ૪
એકાદસ ઉત્તરને અંતે, સત કહ્યું શ્રીમુખથી;

* રવિદાસનો કાગળ આ પુસ્તકની શરૂમાં આપેલા પ્રીતમ-દાસના ચરિત્રમાં આપેલો છે.

તેમાં એવા સંત હોય તો, ઓળખાય નિજ લક્ષથી. રવિનાં ૫
 જે જે ઉપમા તમને દીજે, તે ઓરી રહી જાય;
 દિનકર ઉપર દીપક શશિ, એ શી પામે શોભાય. રવિનાં ૬
 સુરસરી સુરતરુ ચંદ્ર વિષે ગુણ, એક એક વેદ વખાણે;
 સર્વ ગુણસંપન્ન સંત ખિરાજે, જે સેવે તે જાણે રવિનાં ૭
 ગંગાજી પ્રાચીત પરજાણે, ચંદ્ર તાપને ટાળે;
 કલ્પવૃક્ષ ઇચ્છાફલ આપે, સંત જનમદુઃખ ટાળે. રવિનાં ૮
 કમળ ખરું પણ કાંટા અંગે, ભમર ખરો પણ ભોગી;
 ચંદન ખરું પણ વિષધર વળગ્યો, ચંદ્ર ખરો પણ રોગી. રવિનાં ૯
 પંડિત તો પરને પરમોદે, આપોપું નવ ટાળે;
 હંસ કરે મોતીનો ચારો, સમીપ બ્રહ્મ નવ ભાળે. રવિનાં ૧૦
 ગુણ ને દોષ રહ્યા છે સહુમાં, સંત સરવથી ન્યારા;
 શિવ ચતુરાનન સેવે સંતને, વૈકુંઠપતિને પ્યારા. રવિનાં ૧૧
 નિરગુણ નિજનંદ નિરલેખી, નિરાલંબ નિરદાવે;
 સુધ ચિત્તે સતસંગ કરે તો, ભવસાગરમાં નાવે. રવિનાં ૧૨
 સર્વ શિરોમણિ સર્વ સુખદાયક, સકલ ધર્મની સીમા;
 ઢાટી કલ્પલગી કથે શારદા, તોય અગમ સંતમહિમા. રવિનાં ૧૩
 સીરગુણ બ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ રામજી, સદ્ગુરુ સંત સરુપે;
 તેહતણું દાસાતન કરવું, રેહવું આપ અરુપે. રવિનાં ૧૪
 નિરગુણ બ્રહ્મ નિરંતર ભરિયો, કાંઈ માણે મરજીવા;
 સતગુરુ ધાટે આવી ચડશે, તે પામે રસ પીવા. રવિનાં ૧૫
 મન વાણી પામે નહિ જને, તેહને કઈ પેર કહીએ;
 કહે પ્રીતમ રવિદાસ. સમજી અરસ પરસ હોય રહીએ. રવિનાં ૧૬

બાવાનું પદ

ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા,
હાથે માળા ગોવિંદગુણગાવા, ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા (ટેક)
અમે માથે નાખ્યો છે છેડો, હવે ના કોઈ અમને છેડો;
નહિ તો થશે હરિ સાથે હેડો, ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા. ૧
ઉપર આભ ને હેઠે ધરતી, હરિ વિના બીજી નહિ વરતી;
અમે મૂકી સારી ને નરતી, ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા. ૨
અમારે ધરણમાં ગેરુ, ધર રહેવાને દેવળ દેહેરું;
સુખસન્ન્યા ધરતી ને વેણુ, ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા. ૩
કહે પ્રીતમ મમતા મૂકી, ડગ ભરીએ કૂંકી કૂંકી;
નવ પડીએ ચોરાશીમાં ચૂકી, ભાઈ અમે બાવા રે ભાઈ બાવા. ૪

ભક્તિનું પદ

ભક્તિ એવી રે ભાઈ એવી, તરસ્યાને પાણી રે જીવી;
ભક્તિ જુગમાં કરે નર સોઈ, જાકે ધડ પર શીશ ન હોઈ;
ભક્તિ છે રે ખાંડાની ધાર, એને સાધે કોઈ સાધનહાર. (ટેક)
એક ચોર તે ચોરી કરે છે, ધર પૂઠળ ફેરા ફેરે છે;
થઈ રાત અંધારી ઘોર, ધારી ધારણ પેઠો ચોર;
એનેશિર સાટે પરધન હરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૦ ૧
એક શૂરો તે રણમાં ચડે છે, શીશ જાતાં તે ધડ લડે છે,
એને સન્મુખ પગલું રે ભરવું, પાછી પૂંઠ કરી નવ ફરવું;
વેરી હણવો કે પડે મરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૦ ૨
એક ગુણકા તે ગાન કરે છે, સોળે શણગાર અંગ ધરે છે;

લઈ દરપણુ મુખ નિહાળે, નખશિખ શરીર સંભાળે;
 એને પારકું મનજ હરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભ૦ ૩
 એક સતી શણગાર કરે છે, તે તો અશ્નિમાં અંગ ધરે છે;
 એ તો સ્વામીતું સમરણુ કરતી, પ્રાણપતિ સાથે પરવરતી;
 એને અગન થકી નવ ડરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભ૦ ૪
 એક છીપ સાગરમાં રે રે' છે, તે તો ખાઈ નીર તજ છે;
 સ્વાતિ નક્ષત્ર આવે જ્યારે, આવે ઉપર તરીને તારે;
 (તેને) એક સ્વાતિયું દમન કરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભ૦ ૫
 જીવતી જળ ભરવાને જાયે, ભરી નીર ને પાછી રે આવે;
 શિર બેડું ને હાથ લે તાળી, મુખે હસે છે વારી વારી;
 બેડું ચિત્તથી નથી રે વીસરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભ૦ ૬
 એક ભ્રમર કમળમાં રહે છે, એને વાસના એની ગમે છે;
 સાંજ પડીને કમળ બિડાયું, અકળાયો ને ક્યાં ઇ ના જવાયું;
 એને કમળની પ્રીતે છે મરવું, તેવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભ૦ ૭
 કહે પ્રીતમ સંત સનેહી, જણે ધરી રે મનુષાદેહી;
 તેણે અભિમાન પરહરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભ૦ ૮

સંત પ્રીતમદાસ

(લેખક:—શ્રી. સુરેશ દીક્ષિત એમ. એ., એમ. એસ સી.)

સંવત ૧૭૭૪-૮૦ ના અરસામાં પ્રીતમદાસનો જન્મ ખારૌટ જાતિમાં ધોળકા પાસે ખાવળા ગામમાં થયેલો. તેના પિતાનું નામ પ્રતાપસિંહ અને માતાનું નામ જોકુંવરબા હતું. નાનપણથી તેની આંખોનું તેજ ઝાંખુ થયું હશે, પરંતુ તે અંધ હતો એ માની શકાય એમ નથી. સંવત ૧૩૫૬માં થયેલા રામાનંદ સ્વામીની શિષ્યપરંપરામાં પ્રીતમદાસ હતો. ગુરુભાઈ ખાપુજી અને રામાનંદી પંથના વિદ્વાન સાધુ ગોવિંદરામજીના સંતસમાગમે તેનામાં ભક્તિ અને જ્ઞાન પ્રગટ્યાં. સંવત ૧૮૧૭ માં તે ચરોતરના એક અજ્ઞાણ ગામડા સંદેસરમાં જઈ વસ્યો. તેનું પ્રથમ કાવ્ય સરસગીતા (કૃષ્ણલીલા) સંવત ૧૮૩૧માં લખાયેલું છે. તેનો છેલ્લો ગ્રંથ ભગવદ્ગીતાનું ભાષાંતર તેના મરણના બે વર્ષ પહેલાં સંવત ૧૮૫૨માં લખાયેલ છે. લગભગ પચીસ વર્ષના જીવનગાળામાં તેણે જ્ઞાન, ભક્તિ, પ્રેરાગ્ય અને શૃંગારના બાર ગ્રંથ અને તે ઉપરાંત ગરબા, ગુરુમહિમા, ભક્તનામાવલિ, નામમહિમા, કૃષ્ણાષ્ટક, મહિના, તિથિ, વાર, રવેણીઓ, છપ્પા, ચોપાઈઓ, ચેતવણીઓ અને અનેક સર્વશ્રેષ્ઠ પદ લખ્યાં છે. પ્રીતમદાસને ચોત્રીસ શિષ્ય હતા. તેઓ સર્વ તેને ખાવાજી કે સ્વામીને નામે ઓળખતા. સંદેસરના મંદિરમાં તેની આસપાસ બસોઅઠીસો સાધુખાવાઓની જમાત પડીપાથરી રહેતી. તેના મરણ પછી ચરોતરથી કાઠિયાવાડ સુધીમાં તેના પંથનાં ખાવન મંદિર સ્થપાયેલાં.

પ્રીતમદાસે ગૃહસ્થાશ્રમ જોયો ન હતો. મંદિરના મહંત તરીકે

તેને બ્રહ્મચારી રહેવાનું હતું. તે કાશી સુધી જાત્રાએ ગયેલો. પ્રીતમદાસના જીવનમાં અનેક હંતકથાઓ અને ચમત્કારો વણાયેલા છે. વરસાદ વરસાવવો, મૂએલા ઢોરને જીવતું કરવું, ખારા કૂવાનાં પાણી મીઠાં કરવાં વગેરે અનેક વાતો પ્રચલિત છે. પ્રીતમદાસની વાણી પાટીદાર લહિયા લખતા. નારણદાસ નામના તેના લહિયા અને શિષ્યે સ્વહસ્તે કરેલી નકલો ઉપરથી તેણે પ્રીતમના સાહિત્યને રચનાતું-ખોવાતું અટકાવ્યું છે. જે શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી આ શિષ્યે ગુરુના મરણ પછી તેના સાહિત્યને સાચવ્યું છે, તે શ્રદ્ધા અને ભક્તિ આજ ભાગ્યેજ કેાઈ પ્રકાશકમાં કે વાચકમાં જડશે. એકાદશ સ્કંધને અંતે નારણદાસ લખે છે: “સંવત અઢાર ઇંછો-તેરના અસાડ વદ એકાદશીને દિવસ એકાદશ ભાગવત લિખિતે લખિતંગ સાંમી પ્રીતમના શિષ્ય નારણદાસ જે કેાચે વાંચે સાંભળે તેને અમારો જેસીરામ છે. રામ રામ છે. ખાવા પ્રીતમજી સંવત અઢાર ચોપનાના વૈશાક વદ ખારસને દિવસ મધ્યાંન કાલે સધામ પધારા છે તે જાણજો.”

આખીય અઢારમી સદીના રંગરાગ, ભરતીઓટ, આફતો અને દૈવી પ્રકોપ વહેતા કાળમાં પ્રીતમદાસે જોયાં અનુભવ્યાં છે. શંખલામાં પેસી જતી ગોકળગાય જેવો તે સંદેસર જેવા ગામડામાં ખેસી ગયો છે. પ્રીતમદાસનો સમય જગતના, હિંદના અને ચરોતરના ઇતિહાસમાં ધરતીકંપ સમો હતો. જગતમાં મહાન ઊથલ-પાથલની શરૂઆત થઈ હતી. ઈંગ્લેંડમાં જ્યોર્જ પીન અને ત્રીજાનાં રાજ્ય હતાં. નેપોલિયન, ક્લાઇવ અને હૅસ્ટિંગ્સ યુરોપ અને એશિયામાં વિગ્રહ અને વિનાશ કરવા તત્પર હતા. એ સદીમાં પ્લાસી અને પાણીપતમાં મોગલ અને મરાઠાનાં ભાગ્યચક્ર ફર્યાં હતાં. આવે સમયે ગુજરાતમાં સુરત, અમદાવાદ અને ખંભાતના

પ્રદેશ માટે મોગલ અને મરાઠા વચ્ચે ઝૂંટ ચાલતી હતી. રૌહિલા, આરબ, હુખસી અને મારવાડીનાં ભટકતાં તીડ જેવાં ટોળાં મોગલના લશ્કર તરીકે ઓળખાતાં. જવાંમદ્દખાન ગુજરાતનો સૂબો હતો. ખંભાતના મુત્સદ્દી તરીકે દિલ્હીના બાદશાહી ફરમાનથી ખંભાતની ગાદીનો ટુકડો પચાવી પાડનાર મોમીનખાન નિમાયો હતો. નાનાં છોકરાં નવા રમકડા માટે લડે એમ નવા પ્રદેશ માટે પેશ્વાઈ અને ગાયકવાડી વચ્ચે અંદરઅંદરની ખેંચતાણ શરૂ થઈ હતી. મરાઠાના પેશ્વાઈ સરદાર રંગોળી અને ખંડેરાવ ગાયકવાડ વચ્ચે ઝપાઝપી થતી. બોરસદ અને ખંભાત વચ્ચે મોમીનખાન અને શ્રીપતરાવ દાવ ખેલતા હતા. જરીપટકાનો ભગવો ઝંડો, ત્રિશૂળ અને હાથીનાં જયચિહ્ન જવાંમદ્દખાનને અમદાવાદમાં થથરાવતાં હતાં. કસબેકસબે ફોજદારી અમલની સત્તા ગુજરાતને જકડી રહી હતી. ઊંચી કેામ શહેર છોડી ગામડાંમાં ભરાતી. મરાઠાઓ જીતતા ત્યારે દંડ અને નવાનવતેરા કરવેરા નાખતા. વેપારી વાણિયા લશ્કર સાથે ફરી કમાતા. કેળી લોકો ગુજરાતમાં મરાઠાની મદદે હતા. તેઓ ધાડ પાડતા. વટેમાર્ગને લૂંટતા, ઢોર ઉઠાવી જતા. એકંદરે ત્રાસત્રાસ વર્તાવતા. પ્રીતમદાસના ‘સુડતાળો કાળ અથવા પ્રેમપ્રકાશ’ માં અને ઠેકઠેકાણે આ સમયના દુઃખનું ચિત્ર છે:

“રાજા અપરાધી થયા ધણું ચોર, લૂંટાયા લોક પ્રભુ ચહુચોર;
નહિ કોઈ રક્ષાનો કરનાર, થયા ધન ત્રિયા તણા હરનાર.
ક્ષત્રી થઈ વાળવા લાગ્યા ગાય, તેને તો મ્લેછ મુકાવા જાય;
ઉત્તમ મધ્યમ કરે છે કામ, બેઠાં કળિ થાણું હામોહામ.”

x

x

x

x

“મારગ વચ્ચે મ્લેચ્છ મળ્યા, જેણે વેઠે ધાસ વઢાવ્યો રે.”

આપણા સાહિત્યમાં નરસિંહની હારમાળા, કાન્હડદે પ્રબંધ,

બોડાણાની મૂંછનાં પદ કે કાળકાના ગરબા જેવાં થોડાંજ ઇતિહાસની ઝાંખી કરાવતાં આલેખનો છે.

આટલો માનવત્રાસ ઓછો હોય તેમ થોડે વર્ષે કુદરતી કાળ આવતો. અતિવૃષ્ટિએ રેલમાં ગામ અને ઢાર તણાઈ જતાં. ખેતી ખરબાદ થતી. અનાવૃષ્ટિએ કૂવાનાં પાણી સુકાતાં. ઢાર અને માણસ ભૂખે મરતાં. સુડતાળો કાળ અને તોતેરે! તણખિયો કાળ વિપત્તિઓથી ભરપૂર હતા. રૂપિયે ત્રણ શેર—ચાર શેર અનાજ મળવાં મુશ્કેલ હતાં. મુડદાંનું માંસ ખાતાં લોક ડરતા નહિ, નાનાં છોકરાં રસ્તે રઝળતાં ફેંકી દેવાતાં. ટૂંકામાં વસ્તીનું વેરાન થતું. આ વિપત્તિનું મૂળ કળિકાળ ગણાતો. પૃથ્વી ઉપર ભારેભાર પાપ વધી પડ્યું મનાતું. એની શિક્ષારૂપે નિર્જળ કાળ આવતો.

“પૃથ્વીપર વાપ્યું પાપ પરિબ્રહ્મ, વરતાઓ મહામોટો અધર્મ;
નથી કોઈ માનતું માતપિતાય, નથી કોઈ માનતું ગુરુ ને ગાય.
નથી કોઈ માનતું શાસ્ત્ર પુરાણ, નથી માનતું કોઈ કોઈની આણ;
નથી કોઈ માનતું તીરથ વ્રત, નથી કોઈ માનતું કૃત અકૃત.
નથી કોઈ માનતું જસ ને જગ, નથી કોઈ માનતું જોગ વૈરાગ;
નથી કોઈ માનતું તુળસી વન, નથી કોઈ માનતું વિપ્ર હરિજન.”

સ્વાભાવિક રીતે આપણા સાહિત્યકાર હરરોજ રચાતા ઇતિહાસથી અળગા રહ્યા છે. હરરોજના બનતા બનાવો ભાગ્યેજ તેમણે લક્ષમાં લીધા છે. એ બનાવોને નોંધવાનું કામ ઇતિહાસલેખકનું ગણાયું છે, સાહિત્યલેખકનું નહિ. પરંતુ પ્રીતમે સુડતાળા કાળનું ઘેરું ચિત્ર દોર્યું છે. તેની વાણીમાં તે કાળના બનાવોનો સચોટ છાંયો છે:

“બિચારા દુમ તણો શો દોષ, કાર્યાં કાળ મૂળ કરી રોષ;
પશુનું પાપ કશું જહુવીર, ન પામે ધાસ દાણો ને નીર.

મરે વણ ખૂટચે સ્ત્રી ને બાળ, અનીતિ એવી કરે છે કાળ;
પરમાર્થ પુન્ય ગયું પરદેશ, દયા કાંઈ દીસે નહિ લવલેશ

x

x

x

x

અનજળ મોંઘુ કયું મહારાજ, જીવ્યાનો એક ન મળે ઇલાજ
એવું વિપરીત કરે છે કાળ, દીસે નહિ એક દિશા નિકાલ. ”

ચરોતરની ભૂમિ સાહિત્યભૂમિ છે તેટલીજ ધર્મભૂમિ છે. ત્યાંની પ્રજા શૂરવીર છે. આજ સુધી તલવાર ખાંધ્યા વિના રજપૂત ફરતો નહિ, કૂકરી વિના ગુરખા કે કીરપાણુ વિના શીખ ફરતા નથી, તેમજ ધારિયું કે ડાંગ લીધા વિના ચરોતરના ખેડૂતો આજ પણ ફરતા નથી. નર્મદા ને સાબરમતી વચ્ચે ગુજરાતી સાહિત્ય ઘડાયું છે, પરંતુ મહી અને વાત્રક વચ્ચેનાં ચરોતરનાં અનેક ગામ તો સાહિત્યને નકશે જડાયેલાં છે. વસ્તો બોરસદમાં, દેવીદાસ સોજીત્રામાં, શિવદાસ અને વિણુદાસ ખંભાતમાં, દ્વારકો ડાકોરમાં, પ્રીતમ સંદેસરમાં, નરભેરામ પીઞમાં, રત્નો ખેડામાં, રણછોડ ભક્ત કપડ-વણુજમાં, એવા સાહિત્યકાર અને સાધુજનો દયારામ પહેલાં એ ભૂમિને પાવન કરી ગયા હતા. ખેડાણે દ્વારકાથી રણછોડજીને લાવી વૈણુવ ધર્મનાં દ્વાર ઉઘાડ્યાં છે અને ડાકોર ગુજરાતનું દ્વારકા થયું છે. વડતાલમાં સ્વામીનારાયણે ધર્મકેન્દ્ર કરી ધાર્મિક સમાનતા સ્થાપવા યત્ન કર્યો છે. ખંભાત જૈનધર્મના તીર્થ જેવું જાણીતું છે. ટૂંકમાં મહી અને વાત્રક વચ્ચે ગુજરાતનું હૃદય છે. બોરસદ અને નડિયાદ વચ્ચે સંદેસર જેવા ગામડામાં કુંજવિહારીની પૂજા કરતા પ્રીતમદાસનો વસવાટ યુદ્ધની નોખતો પાસે છતાંય આવે જેવો હતો. ધર્મ અને નીતિ પ્રચારતો તે ચરોતરના ઉત્તરસંડા, કાવી, નડિયાદ અને ડાકોર જેવાં ગામોમાં ફરતો.

પ્રીતમદાસની કવિતામાં નવો વિષય કે નવી ભાવના જૂજ છે.

વિષય પણ નવા નથી. મંદિરના મહંત તરીકે, એકાદ પંથના શિષ્ય તરીકે અને બાળપણથી ધાર્મિક વાતાવરણમાં ઊછરવાથી તેની વાણીના વિષય મર્યાદિત થયા છે. તેની વાણી કથા જેવી છે. કથા એ કવિતા નથી. પરંતુ યાદ રાખવા માટે ગદ્યને અપાયેલું પદ્યનું સ્વરૂપ છે. એની ભાષામાં જૂના કવિઓના શબ્દો તરી આવે છે; પરંતુ તેની ઉપમાઓમાં ચીતરાયેલાં દૃશ્યો મનોહર છે. કલ્પનાને સ્થાને હરરોજના લોકજીવનમાંથી પસંદ કરેલી ઉપમાઓ અને રૂપકો એની વાણીનું રહસ્ય છે. કંઈક વેદાંતી છે તે કંઈક વૈષ્ણવી છે.

“ જીવતી જળ ભરવાને જાયે, ભરી નીર ને પાછી રે આવે;
શિર બેઠું ને હાથ લે તાળી, મુખે હસે છે વારી વારી;
બેઠું ચિત્તથી નથી રે વીસરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું.

x x x x

એક ચોર તે ચોરી કરે છે, ધર પૂજા ફેરા ફેરે છે;
થઈ રાત અંધારી ઘોર, ધારી ધારણ પેઠો ચોર;
એને શિર સાટે પરધન હરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું.

x x x x

ઝાંઝવાં જળે તરસ ન છીપે, છાલાં છડચે કણ ક્યાંથી રે ?

x x x x

પ્રભુને પરહરી જે કોઈ અન્ય વાણી ગાવે,

આંધળો વણે ને વાંસે વાજકું ચાવે.

રેહંટની ઘેઝો જેવી ઘટમાળ રે,

એક ભરાયે એક ઠાલી થાય રે

x x x x

તન રેંટિયો સદ્ગુરુ શબ્દે સૂતર ફરવા લાગ્યો;

થઈ મહેર વણી, ગુરુ દયાળે દિલનો ધોખો ભાગ્યો.

શુભ કર્મ કાઢરેંટિયો કીધો, તે તો સુધડ સુતારે ધડી દીધો,
સુધ માનુનીએ માગી લીધો.

પચરંગી પાંખડિયું આરા, થાંભલિયું તોરણિયા સારા;
ચિત્ત ચપળ ચમરખે રંગ ન્યારા.

x

x

x

x

ખેતર જેતી ખરપડી, સાગર જેતો વહાણ;
કહે પ્રીતમ ભૂલે નહિ, ભોમતણો નિશાન.”

ન જોયેલા માનસરોવરની કલ્પનાઓ છોડી જે સુંદર ઉપમાઓ
ચોપાસના જીવનમાંથી તેણે ઉપજાવી છે, તેમાં પ્રીતમની નામના છે.
‘કરે વિવાહનું કાયદું;’ ‘મેરુ ડગે તો મન ડગે;’ ‘ગઈ પળ તો આવે
નહિ;’ એવા અનેક આજે પણ પ્રચલિત શબ્દો એની વાણીમાં છે.

રાજદ્વારે જ્યારે કવિઓ પોષાતા ત્યારે પ્રશસ્તિ અને પ્રખંધ
લખતા. રાજદ્વાર ખંધ થયા પછી મધ્યકાલીન કવિતા ધર્મદ્વારે
ઝિછરી છે. છતાંય ધાર્મિક વિષય કવિતા માટે યોગ્ય નથી એમ તો
નહિજ. આપણી કવિતાનું મૂળ વેદમાં છે. ગીતામાં ધર્મ ને ગીત
સાથે કવિત્વ છે. પણ વાલ્મીકિનું રામાયણ એ પણ કવિતા છે.
સંસ્કૃત સાહિત્યમાં વિષય પરત્વે ખંધન નથી, જ્યારે અખો, ભોજો
અને પ્રીતમના વિષય એકજ છે. તેઓની વાણી ફરી ફરીને ગોખવા
માટે લખાયેલી છે. એ વાણી મંજુરાં, કરતાલ, તંખૂરા કે મૃદંગ
સાથે મંડળીમાં ખેસી ગાવા યોગ્ય હતી. એવાં કાવ્યો માટે ભાષા,
ઉપમા અને રાગ તૈયાર હતાં. પ્રીતમ કવિ કરતાં વધારે મહાન
ધર્મ અને નીતિપ્રચારક છે. એનાં જ્ઞેશ અને ઝનૂન એ દૃષ્ટિએ
જોવાનાં છે. આજે આપણે વેદની એક ઋચા જાણ્યા સિવાય, ગીતા-
નો એક શ્લોક શીખ્યા વિના, રામાયણ કે મહાભારતના ભણતર
વિના, હિંદુ અને સનાતની થઈ શકીએ છીએ જૂના વખતમાં એમ

ન હતું. હિંદુનું ભણતર વેદ, શાસ્ત્ર, પુરાણ અને છંદમાં આવી જતું. મુસલમાનનું ભણતર કુરાનમાં આવી રહેતું. હિંદુ પૂર્વમાં કાશી જઈ પાવન થઈ પંડિત થતો, તો મુસલમાન પશ્ચિમમાં મક્કે જઈ હાજી થતો.

એ કવિઓને માથે ખીજો પણ ભાર હતો. સંસ્કૃતનું જ્ઞાન લુપ્ત થાય તે પહેલાં તેને પ્રાકૃતમાં ઉતારવાનું હતું. ભાલણથી દયારામ સુધીના ખણાખરા સાહિત્યધારોએ એકનિષ્ઠાથી આ કર્તવ્ય કર્યું છે. સંસ્કૃતમાં રચાયેલું ધર્મસાહિત્ય અને તે કરતાંયે વિચાર-સૃષ્ટિ લોકભાષામાં અવતરી હતી. આજની ગુજરાતી ભાષાનો પાયો મજબૂત થતો હતો તે સાથે સાહિત્ય અને મનોભૂમિકા ભૂતકાળને અનુરૂપ ઘડતાં હતાં. પાટણ પડ્યા પછી ગુજરાતની શક્તિનો વ્યય સંસ્કૃતને પ્રાકૃત કરવામાં અને સંસ્કૃતમાં સંચિત થયેલું જ્ઞાન પ્રાકૃતમાં લાવવામાં થયો છે. એમને શીખેલું ફરી શીખવું પડ્યું છે. લગભગ સદી વીત્યા છતાં એ કાર્ય પૂરું થયું નથી. એથી કરીને જૂની પ્રણાલિકા સાથે, જૂના સંસ્કાર અને સંસ્કૃત સાહિત્યની સાથે આપણે સંબંધ માઢીકરી માફક જળવાઈ રહ્યો છે. અંગ્રેજો પોતાની ભાષામાં શબ્દ ન જડતાં લેટિનમાં શોધે છે તેમ આપણે સંસ્કૃત તરફ ઢળીએ છીએ. એ દૃષ્ટિએ પ્રીતમનું તત્ત્વજ્ઞાન નવું નથી, તેનું સ્વરૂપ કે સાદ પણ જુદા નથી. પરંતુ તેનો પ્રચાર કરવાની વાણી, સાધારણ દૃશ્યો અને અનુભવોનો ઉપયોગ તેનાં પોતાનાંજ છે. એક ને એક વાત તે ફરી ફરીને કહેતાં થાકતો નથી. પોપટને શીખવતો હોય એમ અજ્ઞાન-અભણવર્ગને શીખવવા તે યત્ન કરતો હતો. પ્રીતમની કવિતામાં સ્થળે સ્થળે સંસ્કૃતનું ભાષાંતર છે. ગીતાનું પહેલું ભાષાંતર સંવત ૧૬૭૭માં નરહરિએ કરેલું, એવુંજ ભાષાંતર પ્રીતમે કર્યું છે. કબીર, મીરાં, નરસિંહ, વલ્લભ,

અખો, ખોપદેવ અને બાલણુને તે ભક્તરૂપે ગણે છે—તેમની વાણી-થી કાંઈક અંશે માહિત છે.

એ કાળે ધર્મનાં નીર થંભી ગયાં હતાં, વિચારનાં વહેણ અટકી ગયાં હતાં, નીતિની મર્યાદા સાંકડી બનતી હતી. જગતમાં એ કાળે ઉદ્ધાસ નહોતો; જીવનમાં સુખ, આનંદ કે લહાવો નહોતો. જીવવું તે મરવા માટે હતું. મોત, મોત અને મોતનાં પડધમ વગાડાતાં, ઈશ્વરનું અસ્તિત્વ અણુએ અણુમાં દેખાતું. યુદ્ધમાં સંહાર કરતાં ઈશ્વરનું નામ લેવાતું. કવિતાની પહેલી લીટીમાં ઈશ્વરનું ધ્યાન ધરાતું. કવિતા ને કથા સાંભળ્યે મોક્ષ મળતો. પાપ નાશ પામતાં. ચોર ચોરી કરતાં પહેલાં, ઠગ ઠગાઈ કરતાં પહેલાં દેવી શક્તિનાં નામ લેતા.

આજે આપણા આચારવિચાર ક્યાં છે. પરલોક કરતાં આ લોકને વધારે માનીએ છીએ. વૈભવ ને વિલાસ, આનંદ ને ઉદ્ધાસ જીવનમાં આપણે શોધીએ છીએ. યંત્રની નવનવી મૂર્તિઓ રચીએ છીએ ને પૂજીએ છીએ. સાહિત્યની દૃષ્ટિએ પ્રીતમ જેવા ભક્તની વાણી આજે વાંચતાં કંટાળેા ઊપજે, નીરસ લાગે. એના એક પદ કરતાં એક ટૂંકી વાર્તામાં ઘડી જીવન ધન્ય માનીએ. એ ગત દિવસોમાં સાહિત્ય ક્ષણિક આનંદ માટે નહિ પણ મનન, ચિંતનને આચરણ માટે ઘડાતું અને સંભળાવાતું. સંતની વાણીથી શ્રોતા કે ગાયક મોક્ષ મેળવતા.

પ્રીતમના ઉપદેશમાં દેવને દુર્લભ એવો મનુષ્ય દેહ જૂઠા જગતના વિલાસ માટે નથી. સંસારનો ફંદ ફેાગટ છે, સ્નેહ સ્વાર્થનો છે. જીવન અંતે સગાંસહોદર કેાઈનાં નથી. જગતમાં ગેાવિંદનું ગમતું થાય છે. માણસની ઇચ્છા પ્રમાણે કંઈજ થતું નથી. ભવ તરવાનો

ઉપાય હરિરસ પીવાનો છે. હરિને ભજતાં હું પદ ગાળી નાખવાનું છે. દેવ દેહમાં છે, તેથી ઘટમાં જ્ઞાનદીપક અજવાળવો જોઈએ. દેહદમન કે હઠયોગથી, ધોતિનેતિ કયેં ઈશ્વર મળતો નથી. ભેખ કયેં સિદ્ધિ થતી નથી. કાયા કુસુમવત્ વણ્ણસી જશે માટે આત્મા અમર થાય એવો ઉપાય કરવો જોઈએ. વંટોળમાં વાયુ, પુષ્પમાં સુવાસ, સૂર્યમાં તેજ તેમ જીવમાં ઈશ્વર છે. જગત મૃગજળ છે. બાજીગરનો ખેલ છે. કીડી અને કુંજરમાં એકજ ચૈતન્ય છે. જીવન્મુક્તને ત્રિવિધ તાપ તપાવતા નથી. ભજન કયેં બ્રહ્માનંદમાં ભળાય છે. દર મહિને, દર વારે અને દર તિથિએ પ્રભુભજન કરતાં પરમધામે પહોંચાય છે. આ એનો કક્કો છે—બારાક્ષરી છે. આજે આપણે જીવનનો અંત માનીએ છીએ, પરંતુ ધર્મ તેને દેહનો અંત અને જીવનનો નવો મણકો શરૂ થયાનું માને છે.

ઘડી ઘડી તે ચેતવે છે કે માથા ઉપર મોત ભમે છે માટે રામ-સ્મરણ કર. મધપૂડાના મધ માફક તારું સાચવ્યું કોઈક ખાશે, માટે આશા, તૃષ્ણા, લોભ અને ઇર્ષ્યા મૂકી દે. આજ સુધી તું ચાર લાખ ચોરાશીના ફેરામાં ફેગટ ફાંફા મારીને મૂચો છું.

“ કહીં કાળ થયો કહીં નોળ થયો, કહીં કીટ થયો કીલકારીને
કહીં પશુ થયો કહીં પંખા થયો, કહીં ખેઠો પંથ પસારીને;
કહીં ભૂત થયો કહીં પ્રેત થયો, કહીં ભોવન રહ્યો ભિખારીને. ”

દિવસે દિવસે આયુષ્ય ઓછું થાય છે માટે ભજન કરી લે, ધ્યાન ધરી લે, નહિ તો જીતી બાજી હારી જશે. અજ્ઞાની જન કાળે કૂટ્યા, જમડે લૂંટ્યા, ચોરાશી જન્મમરણના ફેરામાં રડવડશે. જગતની મોહમાયાની મધલાળમાં ઘણા ફસાયા છે. રુધિર, માંસ અને ગ્રમ્ અસ્થિની કાયામાં મોહવા જેવું નથી. મહા મોટા જોદ્ધા

જોરાવર, કાળે ફૂટી નાખ્યા છે. જેની ચાલે ધરતી ધૂળે, જેની ફૂટે પર્વત ફાટે તેવા નર મર્યા છે માટે ચિત્તમાં ચેતી લે. સંસાર અને કુદ્દુબ પરત્વે પ્રીતમની બેપરવાઈ એટલીજ છે, સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરવા એ મથે છે.

“ કુદ્દુબકબિલો કામ નહિ આવે, સર્ગાસહોદર કહેવાને;
આજકાલ દિન પાંચ સાતમાં, સરવે વાટે રહેવાને.
મરનારાંને શીદ રડો છો, રડનારાં નથી રહેવાનાં;
તોપ આગળ તૂબડાં તે, સરવે ઊડી જવાનાં.
હુતા નોહતો થઈ ગયા તે, રાજા રાવણુ જેવાને;
કહીં ગરતમાં ગરક થયા તે, ન રહ્યા ઉત્તર દેવાને.
દેહનાં રનેહી સકળ સ્વાર્થીઆં, અંતે અળગાં રહેશે રે;
એક ઘડી ઘરમાં નહિ રાખે, કાઢો કાઢો કહેશે રે.
પાંચ સાત દિન કોઈક સંભારે, વળતી મૂકે વિસારી રે;
પોતે પોતાને મારગ લાગશે, કોણુ પુરુષ કોણુ નારી રે. ”

પ્રીતમની વાણીમાં તત્ત્વજ્ઞાન નવું નથી, વિચારે નવા નથી, પરંતુ શૈલી નવી છે. તેની ભાષા સચોટ છે. પોતાની પરિસ્થિતિ અને વાતાવરણનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ તેણે કર્યો છે. દરરોજનાં સાદાં દૃશ્યોમાં કોઈનું લક્ષ્ય ન જાય એવાં દૃશ્ય અને વસ્તુઓનો એ મદારી જેવો ઉપયોગ કરે છે. સાંભળનારને અનુલક્ષીને ઉપદેશવાની તેની કવિતા ગુરુમંત્ર જેવી છે. તેના શબ્દો દાહક અને વેધક છે. તેની શૈલી રણભેરી જેવી વાગતી છે. લડવૈયાને છાજે એવી છે. ધર્મને તેણે વીરત્વમાં ઝળેાળ્યો છે. તેનાં વાક્યો ભાષામાં કહેવત જેવાં થઈ પડ્યાં છે. શબ્દનો તે કીમિયાગર છે. તેનામાં શૃંગારિક ભક્તિ નામમાત્રજ છે. તેનું મન વિશુદ્ધ છે. આપણા સાહિત્યમાં પ્રીતમનાં પદ શ્રેષ્ઠ છે. તેની કવિતાનું, વિચારનું, અનુભવનું ને સર્જનનું

સત્ય એમાં છે. એનાં થોડાં પદ તો જગતના કોઈ પણ સાહિત્યમાં
ઝળકે એવાં છે.

“ હરિનો મારગ છે શરણો, નહિ ધાયરનું કામ જોને;
પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોને.
સુત વિત દારા શીથ સમરપે, તે પામે રસ પીત્રા જોને;
સિંધુ મધ્યે મોતી લેવા, માંહી પડ્યા મરજવા જોને.
મરણ આગમે તે બરે મૂકી, દિલની દુગ્ધા વામે જોને;
તીરે ઊભો જીવે તમાશો, તે કોડી નવ પામે જોને.
પ્રેમપંથ પાવકની જવાણા, બાળી પાછા ભાગે જોને;
માંહી પડ્યા તે મહા સુખ માણે, દેખનહારા દાઝે જોને;
માથા સારે મોંઘી વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સહેલ જોને;
મહાપદ પામ્યા તે મરજવા, મૂકી મનનો મેલ જોને.”

આપણા સાહિત્યમાં એની ચેતવણીઓ, સાખીઓ અને પદ
જેવું વીંઝાતું, ઝંઝવાતું સાહિત્ય ગૌરવ લેવા જેવું તો છેજ. આજે
આપણે તેની કવિતાને દટાયેલા ખંડિયેર કે સંસ્કૃતિના ભસાવ-
શેષ માફક જોઈ રહીએ છીએ. સંસારનું ઢાંકણ સત્ય એમાં ઉઘાડ્યું
છે. સાહિત્યથી આનંદ આપવાનો એનો આદર્શ નથી. સંસાર
અને જગતને તેણે સૂક્ષ્મ દષ્ટિએ નિહાળ્યાં છે. સંતનો સુધારસ
નખશીશ ભર્યો છે. સંત સમુદ્રકી લેહેર હે, વાણી વચન તરંગ. એ
તરંગમાં દુઃખીનો દિલાસો હતો, નિરાશની આશા હતી.

(‘કુમાર’ના એક અંકમાંથી)

૭ મકિનું પદ ૭

ભક્તિ એવી રે સાધુ એવી, તરત્યાને પાછી રે જેવી;
 ભક્તિ જુગમાં કરે નર સોઈ, ભડકે ધડ પર શીથ ન હોઈ;
 ભક્તિ છે રે ખાંડાની ધાર, એને સાધે કેાંઈ સાધનહાર. (૨૬)
 એક ચોર તે ચોરી કરે છે, ઘર પૂંઠા જેરા ફરે છે;
 ઘઈ રાત અધારી ઘોર, ધારી ધારણ પેઠા ચોર;
 એને શિર સાટે પરધન હરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૧
 એક શૂરો તે રણમાં ચડે છે, શીથ ભતાં તે ધડ લડે છે,
 એને સન્મુખ ધગણું રે ભરવું, પાછી પૂંઠ કરી નવ ફરવું;
 વેરી હણવો કે પડે મરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૨
 એક યુધ્ધા તે જાન કરે છે, સોળે શણગાર અંગ ધરે છે;
 લઈ હરધણ મુખ નિહાળે, નળશિખ શરીર સંભાળે;
 એને પારકું મનજ હરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૩
 એક સતી શણગાર કરે છે, તે તો અશિમા અંગ ધરે છે;
 તે તો સ્વામીનું સમરણ કરતી, પ્રાણપતિ સાથે ધરવરતી;
 એને અગન ચક્રી નવ ડરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૪
 એક છીપ સાગરમાં રે રે ' છે, તે તો ખારું નીર તજે છે;
 સ્વાતિ નક્ષત્ર આવે જ્યારે, આવે ઉપર તરીને તારે;
 (તેને) એક સ્વાતિ યુદ્ધ મન કરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૫
 જુવતી જળ જરવાને જાયે, જરી નીર ને પાછી રે આવે;
 શિર બેઠું ને હાથ લે તાળી, મુખે હસે છે વારી વારી;
 બેઠું ચિત્તથી નથી રે વીસરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૬
 એક જમર કમળમાં રહે છે, એને વાસના એની ગમે છે;
 સંજ પડીને કમળ ખીડાયું, અકળાયે ને કયાંઈ ના જવાયું;
 એને કમળની પ્રીતે છે મરવું, તેવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૭
 કહે પ્રીતમ સંત સનેહી, જેણે ધરી રે મનુષ્યાદેહી;
 તેણે અભિમાન પરહરવું, એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું. ભક્તિ ૮

—આ પુસ્તકમાંથી

